

วิถีชีวิตที่เปลี่ยนแปลงไปอันเนื่องมาจากการเปลี่ยนแปลงสังคมเกษตรกรรม
ไปสู่สังคมอุตสาหกรรมของชาวนาลุ่มน้ำปากพนัง

สนิท มณีกุลย์

รายงานวิจัยนี้ ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจากสำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ
กระทรวงศึกษาธิการ ประจำปีงบประมาณ 2539

ประกาศคุณูปการ

งานวิจัยฉบับนี้ เป็นการศึกษาที่ต่อเนื่องจากการหาวิทยานิพนธ์ในระดับปริญญาเอกของผู้วิจัยซึ่งได้ศึกษาเรื่อง "ผลกระทบของอุตสาหกรรมนากุ้งที่มีต่อความสัมพันธ์ทางการผลิตของชาวนา" โดยครั้งนี้เป็นการเสนอแนวคิดการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตของชาวนาแทน การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้สำเร็จได้ เนื่องจากการสนับสนุนในด้านต่าง ๆ จากหลายฝ่าย ผู้วิจัยกราบขอบพระคุณอาจารย์ซึ่งเคย เป็นที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ ประกอบด้วยผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.นภาพรณ์ ทะวานนท์ รองศาสตราจารย์ ดร.ธารรงค์ อุดมไพจิตรกุล ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.นงลักษณ์ วิรัชชัย และผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ปรีมล นครินทร์ เป็นอย่างสูงที่ได้แนะนำในประเด็นต่าง ๆ อันเป็นพื้นฐานในการพัฒนาคุณภาพงานวิจัยซึ่งผู้วิจัยได้นำมาใช้กับงานวิจัยฉบับนี้เป็นอย่างมาก

กราบขอบพระคุณสำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติที่ได้สนับสนุนเงินทุนวิจัย กราบขอบพระคุณผู้ให้ข้อมูลในประเด็นที่ศึกษาทุกท่าน ตั้งแต่ชาวนาตำบลเกาะเพชร พ่อค้าในชุมชน ผู้จัดการธนาคารกรุงเทพ จำกัด สาขาหัวไทร ผู้จัดการบริษัทนครฟาร์ม (ซีพี.) เจ้าหน้าที่เกษตรอำเภอ เจ้าหน้าที่ประมงอำเภอ บางนงถึงนายอำเภอหัวไทร ที่กรุณาสละเวลาให้ข้อมูล

สุดท้ายขอขอบพระคุณผู้มีอุปการคุณอีกหลายท่านซึ่งไม่ได้รับชื่อ ตลอดจนผู้ให้การสนับสนุนอยู่เบื้องหลังแต่ไม่ประสงค์ออกนามเป็นอย่างสูง คุณค่าอันพึงมีจากงานวิจัยฉบับนี้ผู้วิจัยขอมอบแด่ผู้มีพระคุณข้างต้นทุกท่าน

สนิท มณีคุลย์

บทคัดย่อ

จุดมุ่งหมายสำคัญของการวิจัยนี้เพื่อ (1) ศึกษาวิถีชีวิตของชาวนาลุ่มน้ำปากพนังในช่วงที่ยัง
ไม่มีการทำนาถุ้ง (2) ศึกษากระบวนการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตอันเนื่องมาจากการทำนาถุ้งหรืออันเนื่อง
มาจากการเปลี่ยนแปลงสังคมเกษตรกรรมสู่สังคมอุตสาหกรรมของชาวนาลุ่มน้ำปากพนัง และ (3) ศึกษา
วิถีชีวิตของชาวนาลุ่มน้ำปากพนังในช่วงที่มีการทำนาถุ้ง โดยขอบเขตการศึกษาจำกัดอยู่เฉพาะด้านการ
ประกอบอาชีพ

การวิจัยครั้งนี้ใช้กรณีศึกษาชุมชนตำบลเกาะเพชร อำเภอดำรงวิทยะ จังหวัดนครศรีธรรมราช
ประกอบด้วย 9 หมู่บ้าน คือ บ้านบางโหนด บ้านเขยราม บ้านบางคิง บ้านเนินทองหงส์
บ้านหัวทรง บ้านเกาะเพชร บ้านบางปราชญ์ บ้านเขายาว และบ้านคันสน ในการวิจัยได้ใช้วิธี
การวิจัยเชิงคุณภาพ รวบรวมข้อมูลด้วยการสัมภาษณ์ระดับลึกชาวนา พ่อค้านายทุน เจ้าหน้าที่ของรัฐ
และสัมภาษณ์เป็นกลุ่มชาวนา กลุ่มผู้ให้ข้อมูลที่ เป็นชาวนาได้มาโดยวิธี snowball sampling ส่วน
กลุ่มพ่อค้านายทุนและเจ้าหน้าที่ของรัฐได้มาโดยวิธีเจาะจง

ผลการวิจัยพบว่า (1) วิถีชีวิตของชาวนาลุ่มน้ำปากพนังก่อนที่จะมีการทำนาถุ้ง ชาวนา
ส่วนใหญ่ประกอบอาชีพทำนาก่อนการเกษตร ได้แก่ ทำนาทำสวน ทำสวน เลี้ยงสัตว์และประมงชายฝั่ง
อาศัยแรงงานคน สัตว์ และธรรมชาติเป็นหลัก มีเพียงการทำสวนที่ชาวนานำเทคโนโลยีเข้ามาใช้ใน
การผลิต เช่น จ้างรถชุดคีนยกร่องผัก มีการคัดเลือกพันธุ์พืช ใส่ปุ๋ยและใช้ยาปราบศัตรูพืช โดยภาพ
รวมชาวนามีสภาพความเป็นอยู่ที่แร้นแค้น เนื่องจากมีการติดต่อกับสังคมภายนอกค่อนข้างน้อย เป็น
สังคมเครือญาติ ยึดมั่นในศาสนาและวัฒนธรรม ชาวนาค่าเงินชีวิตอยู่ภายใต้การช่วยเหลือเกื้อกูลกัน
โดยชาวนาที่มีฐานะทางเศรษฐกิจสังคมสูงคอยปกป้องและช่วยเหลือผู้ที่มีฐานะต่ำกว่า แบ่งที่ดินทำกิน
หรือให้ยืมเงินโดยหวังการตอบแทนด้านแรงงานในการผลิตมากกว่าค่าเช่าและดอกเบี้ย หากมีการ
จ้างงานก็มักแข่งขันกันให้ค่าจ้างสูงและบริการที่ดีกว่าผู้จ้างรายอื่น เนื่องจากแรงงานรับจ้างมีจำกัด ใน
การขายผลผลิต เช่น ข้าว หรือผักชาวนานำลูกกตริราคามากนัก เพราะชาวนาไม่ผลิตจำนวนมาก
และผลผลิตส่วนหนึ่งก็ใช้เพื่อการบริโภคในชุมชน มีเพียงกรณีชาวประมงเท่านั้นที่ถูกเจ้าพ่อซึ่งออกทุน
ไว้ก่อนตราราคาผลผลิตโดยไม่มีทางเลือกอย่างอื่น สำหรับการดูแลของรัฐให้กับชาวนาเพื่อแลกเปลี่ยน
กับการเสียภาษีที่สำคัญคือให้เงินสนับสนุนผ่านทาง ธกส. และให้เจ้าหน้าที่เกษตรตำบล เข้ามาแนะนำ

ชาวนาอย่างใกล้ชิด (2) การเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตชาวนาสู่แม่น้ำปากพอง ได้เกิดขึ้นอย่างรวดเร็วเมื่อ การทำนาถูกได้เข้าสู่ชุมชน โดยกระบวนการที่สำคัญ เริ่มจากนายทุนต่างชาติและพ่อค้านายทุนท้องถิ่นซึ่ง ประสบปัญหาการเลี้ยงกุ้งในพื้นที่อื่นสำรวจพบว่าพื้นที่ลุ่มน้ำปากพองเหมาะแก่การทำนากุ้งจึงได้กว้านซื้อ ที่ดินและเช่าที่ดิน เพื่อย้ายแหล่งผลิต ข้าวมาลงทุนในลุ่มน้ำปากพอง เจ้าหน้าที่ของรัฐในระดับท้องถิ่นได้ อำนวยความสะดวกให้กับนายทุนที่เข้ามา ขณะเดียวกันก็ออกชักชวนชาวนาให้ เลิกทำนาข้าวหันมาเลี้ยง กุ้งแทน ปรากฏว่าพ่อค้านายทุนท้องถิ่นและชาวนากลุ่มหัวก้าวหน้าตอบสนองด้วยการลงมือเลี้ยงทันที โดย ทาง ธกส.และธนาคารพาณิชย์ให้การสนับสนุนเงินกู้ ส่วนชาวนาทัวไปนั้นมีทั้งฝ่ายที่ยากหากินต่อไป และอยากเลี้ยงกุ้ง แต่ในที่สุดก็ถูกระแสการทำนากุ้งไม่ได้จึงต้องหยุดอาชีพทางด้านเกษตรกรรมไปเกือบ ลื่นเชิง (3) วิถีชีวิตของชาวนาลุ่มน้ำปากพองในช่วงที่มีการทำนากุ้ง ชาวนาสวนนาใหญ่ประกอบอาชีพ ความแบบสังคมอุตสาหกรรมคือมีการแบ่งงานกันทำ หน่วยผลิตขยายจากในครอบครัวออกไปสู่ระบบ โรงงานขนาดย่อม ทำการผลิตเพื่อขายคราวละมาก ๆ อาชีพที่สำคัญได้แก่ การเลี้ยงกุ้ง การเพาะ เลี้ยงลูกกุ้ง การขายอาหาร ขายเวชภัณฑ์ และการรับจ้าง ในการประกอบอาชีพชาวนาต้อง ผ่านนายหน้าคนกลาง ต้องพึ่งพาเงินทุนจำนวนมากและเทคโนโลยีที่ทันสมัย ชาวนาจึงมีความเดือด ร้อนในการประกอบอาชีพตกอยู่ภายใต้การแสวงหาผลประโยชน์จากพ่อค้านายทุนแทบทุกทาง ตั้งแต่เรื่อง ค่าเช่า ค่าจ้าง คอกเบี้ยและกำไร สำหรับการดูแลของรัฐชาวนามองว่าในขณะที่ชาวนาทำนากุ้งช่วย ให้รัฐมีรายได้จากการเก็บภาษีได้มากขึ้นแต่รัฐแทบไม่ได้เข้ามาช่วยเหลือพวกเขาเลย บริการของรัฐ ส่วนใหญ่กลับตกอยู่กับพ่อค้านายทุนที่มีฐานะทางเศรษฐกิจอยู่แล้ว การทำนากุ้งแม้จะได้ผลตอบแทนสูง แต่ก็ต้องลงทุนสูงและมีความเสี่ยงสูง ชาวนาน่าอาจคาดคิดว่าเลี้ยงแล้วกุ้งจะตายหรือล้ม ชาวนาสวน นาใหญ่จึงมีการบนบานสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่เคารพนับถือตามความเชื่อทางศาสนาและวัฒนธรรมให้ช่วย รวมทั้งมี การรวมตัวช่วยเหลือกันในกลุ่มญาติและพรรคพวก เช่น มีการรวมกันกันทั้งเงินและแรงงาน ให้ความรู้ และแลกเปลี่ยนความรู้ในการเลี้ยงกุ้ง ให้เครดิตอาหารกุ้งแก่ญาติและพรรคพวกโดยไม่ต้องควานหรือ ควานน้อย จ้างแรงงานที่เป็นญาติและพรรคพวกให้ทำงานมากกว่าที่จะจ้างแรงงานต่างถิ่น แนะนำ ญาติและพรรคพวกเข้าสู่อาชีพใหม่ ช่วยเหลือกันในการติดต่อกับธนาคารพาณิชย์ เพื่อกู้เงิน คลอดจน การเลี้ยงอาหารและแจกจ่ายเงินแก่ญาติและพรรคพวกเมื่อเลี้ยงกุ้งแล้วมีกำไร

ABSTRACT

This research aimed to (1) investigate the farmers' ways of life prior to the prawn farming time; (2) to investigate the process of changes in ways of life affected by prawn farming or the changes from agrarian to industrialized society of Pak Phanang basin farmers; and (3) to examine people's ways of life during the prawn farming period. The research focus was placed only on people's occupational aspects of their living.

This case study was limited to tambon Kohphet community in Huasai district, Nakhon Si Thammarat province, which comprises 9 villages or mooban: Ban Bangnoad, Ban Chaiyaram, Ban Bangding, Ban Neungthonghong, Ban Huarong, Ban Kohphet, Ban Bangprart, Ban Yanyao, and Ban Tonson. Using a qualitative research format, in-depth interviews were conducted for data collection from farmers, trader-investors, involved government agents and farmer groups. A snowball sampling method was used in eliciting data from farmer informants, whereas a purposive sampling method was used in eliciting data from trader-investors and government agents.

the findings revealed that:

(1) Ways of life of Pak Phanang basin farmers prior to the prawn farming time, the majority of farmers were engaged in agricultural activities, such as rainfed rice farming, vegetable and fruit tree plantation, raising animals and coastal fishing. The modes of the activities were outdated: they had to mainly depend on humans and animal labors and Mother Nature. A form of integrated farms of fruit trees was merely introduced to become a modern agricultural production. Farmers began to utilize some technology in their production. For example, some bulldozers or tractors were hired to build vegetable beds. Careful selections of plant stockings were made; fertilizers and pesticides were used. The overall living status of the farmers was fairly satisfactory. In addition, since the availability of transports and communication and contacts with the outside world were rather limited then, a type of a closely - knitted society of brotherhood, with religious and

traditional commitments was formed, the practices of patronage system and interdependency were very common among the groups of farmers. For instance, those with a better socio-economic status would help out and protect those with an inferior status. Loans of land and money were made to those who would pay back in production labors rather than in rent money or interests. If there was some hiring of labors, it would be very competitive that made the wages so high and better services than other labor employers because the labor forces were very limited. The prices of the products sold, such as rice and vegetables, were not generally suppressed since the quantities of the products were not so great and parts of them were just for the consumption of the people in the community. However, there was an exemption in the case of the fishermen, who were notoriously exploited by the owners of the fishing boats ; they had to pay back their debts with no choice in whatever the prices under the commands of the boat owners or fishing investors. The only cares the farmers received from the government in exchange for tax money were that the farmers got some loans through the Agriculture and Cooperatives Banks and authorized the agriculture officials at the Tambon level give them close supervisions.

(2) Changes in ways of life of Pak Phanang basin farmers had happened so rapidly since prawn farming was first introduced to the community. This process began to happen because the foreign capitalist-investors and out-of-town trader-investors had faced severe problems of prawn farming from other regions. When these people found Pak Phanang basin quite suitable for prawn farming, they bought a vast area of land and rented the land so that their production sites of big investment could be moved to Pak Phanang basin. Government agents from local offices had facilitated the big investment from these investors meanwhile local farmers were persuaded to do prawn farming instead of doing paddy rice farming. As a result, local investors and progressive farmer groups immediately welcomed them with the full financial support of loans from the Thai Banks for Agriculture and Cooperatives (a state enterprise) and commercial banks. There were two groups of farmers in

the area : those who would like to maintain their paddy rice farming and those wanting to attempt a new challenging venture. Eventually, the latter group won and the farmer almost disappeared.

(3) Due to the community becoming more industrialized, job distribution was seen as a way of life of Pak Phanang basin farmers during the prawn farming period. That is to say, the production unit had extended from the family in to a small-scale factory system. A common pattern was mass production for a bulk sale. As a result, some important business careers include prawn raising, culturing of young prawns, sales of prawn feeds and medical car's and more opportunities for employment. In order to get in to the business of this type, farmers had to go through some middlemen, depend on a large sum of funding and modern technology. Farmers became trapped and exploited in all forms by trader-investors, ranging from rents, wages, interests to profits. They felt that while the prawn farmers could help generats more tax money to the government revenue. the government did almost nothing in return to help them. Most services provided by the government usually went back to the hands of all trader-inventors who were already well off. Although prawn farming gave ones a high yielding, the risks were also great. Farmers could not be certain that their living prawns would not die off. Many farmers then made a vow to holy beings in their religious and cultural beliefs to help them solve problems. Also, a patronage system had been formed and widely practiced among their relatives and friends. Share holdings of money, labors, exchange of know-how and experiences in prawn raising, giving credits on prawn feeds to relatives and friends with low installment or even no installment, hiring workers from those who were relatives and friends rather than people from outside the community, recommending their own relatives and friends to this new field of occupation. They helped one another in contact with commercial banks for loans. When having some profits from the prawn raising, they celebrated and giving away money to relatives and friends.

สารบัญ

บทที่	หน้า
1 บทนำ	1
ความเป็นมาของปัญหา	1
วัตถุประสงค์ของการวิจัย	3
ปัญหาการวิจัย	3
ประโยชน์ของการวิจัย	4
ขอบเขตในการวิจัย	4
2 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	5
ความหมายและแนวคิดเรื่องวิถีชีวิตชาวนา	5
วิถีชีวิตชาวนาในสังคมเกษตรกรรม	6
วิถีชีวิตชาวนาในสังคมอุตสาหกรรม	8
กระบวนการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตชาวนา	9
กรอบความคิดพื้นฐานในการวิจัย	14
3 วิธีดำเนินการวิจัย	17
พื้นที่ศึกษา	17
วิธีการศึกษา	18
ขั้นตอนการวิจัย	20
4 สภาพุมชน	22

5	วิถีชีวิตที่เปลี่ยนแปลงไปอันเนื่องมาจากการเปลี่ยนแปลงสังคมเกษตรกรรมไปสู่สังคมอุตสาหกรรม	44
	วิถีชีวิตชาวนานในช่วงหามาข้าว	46
	กระบวนการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตชาวนา	86
	วิถีชีวิตชาวนานในช่วงที่มีการทำนาทุ่ง	118
6	สรุป อภิปรายผล และเสนอแนะ	193
	สรุปผลการวิจัย	194
	อภิปรายผล	207
	ข้อสรุปเชิงทฤษฎี	227
	ข้อเสนอแนะ	230
	บรรณานุกรม	232
	ภาคผนวก	243

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาของปัญหา

พื้นฐานสังคมไทยเป็นสังคมเกษตรกรรม(Agricultural Societies)ลักษณะการดำเนินชีวิตของผู้คนมีการพึ่งพาธรรมชาติ หานา บุกผัก หาบปลา หอผ้า โดยผลิตหลาย ๆ อย่างที่จำเป็นในการดำเนินชีวิต เป็นสังคมที่เลี้ยงตัวเองได้ (Self - Sufficient Societies) ผู้คนมีความผูกพันกันเหนียวแน่น ช่วยเหลือแรงงานและแลกเปลี่ยนผลผลิตซึ่งกันและกันระหว่างญาติพี่น้องและเพื่อนบ้านมาโดยตลอด (ฉัตรทิพย์ นาถสุภา. 2533 : 10; สิริสังข์ สักดิ์เกรียงไกร. 2527 : 37; สนิท สนิทการ. 2534 : 33 - 38)

สังคมเกษตรกรรมของไทยเริ่มเปลี่ยนไปอย่างเห็นได้ชัดครั้งแรกเมื่อ ประเทศสยามทำสัญญาเบาว์ริง (Bowring Theaty) กับประเทศอังกฤษ และทำสัญญาลักษณะเดียวกันกับประเทศมหาอำนาจอื่น ๆ เปิดประเทศทำการค้าโดยเสรีกับประเทศตะวันตกในปี พ.ศ.2398 วัฒนธรรมการผลิตเพื่อขายเข้าสู่สังคมไทย ชาวนาจึงผลิตหลายอย่างทั้งมาปลูกขายเป็นสินค้าเพียงอย่างเดียวแล้วนำเงินไปซื้อสินค้าสำเร็จรูปที่ชาติดะวันตกนำเข้ามายา ระบบคนกลาง (intermediaies - brokers) เริ่มเกิดขึ้นซึ่งได้แก่คนจีน ทำหน้าที่รับซื้อข้าวจากชาวนาไปขายให้พ่อค้าต่างชาติ ขณะเดียวกันก็รับซื้อสินค้าสำเร็จรูปจากพ่อค้าต่างชาติมาขายให้แก่ชาวนา สังคมเกษตรกรรมของไทยมีการเปลี่ยนแปลงครั้งใหญ่อีกครั้งหนึ่งเมื่อประเทศสยามใช้แผนพัฒนาประเทศในปี พ.ศ.2504 มุ่งส่งเสริมอุตสาหกรรม มีความต้องการที่จะนำประเทศไปสู่ความทันสมัย (modernization) ตามแบบอย่างประเทศตะวันตก รัฐบาลได้จัดให้มีการ และโครงสร้างพื้นฐานที่รองรับการพัฒนาอุตสาหกรรม เช่น ถนน ไฟฟ้า ประปา โทรศัพท์ การศึกษา ตลอดจนพยายามกระจายอุตสาหกรรมไปสู่ชนบท วัฒนธรรมไทยที่มีพื้นฐานมาจากสังคมเกษตรกรรมถูกทำลายและครอบงำได้ไปเป็นสังคมอุตสาหกรรมมากขึ้นทุกที ทั้งวิถีชีวิต ภาษา แบบบ้าน อาหาร ค่านิยมและวิถีชีวิตที่หันไปยึดวัตถุนิยมเป็นหลักไปขึ้นชมกับเทคโนโลยีแบบฝรั่งและญี่ปุ่น (พลศรีพินิจสมเด็จพรเทพรัตนราชสุดา สยามบรมราชกุมารี. 2535 : 3 ; สนิท สนิทการ. 2534 : 66 - 67 ; เสรี พงศ์พิศ. 2534 : 17 ; ธนาकरระหว่างประเทศเพื่อการบูรณะและวิวัฒนาการ.2503 : 4 - 9 ; Robinson and other. 1994 : 5)

อย่างไรก็ตามการเปลี่ยนแปลงจากสังคมเกษตรกรรมไปสู่สังคมอุตสาหกรรมที่เกิดขึ้น นำได้
เปลี่ยนแปลงไปโดยสิ้นเชิงในคราวเดียว และไม่ได้เกิดขึ้นพร้อมกันในทุกพื้นที่ กรุงเทพมหานครและ
เมืองใหญ่ ๆ เท่านั้นที่สามารถมองเห็นความเป็นสังคมอุตสาหกรรมได้ชัดเจน ส่วนสังคมชนบทโดยทั่วไป
กล่าวได้ว่า แม้ปัจจุบัน (พ.ศ.2538) ก็ยังมีรากฐานของสังคมเกษตรกรรมและอุตสาหกรรมรวมอยู่
ด้วยกันยังไม่อาจชี้ชัดว่าเป็นสังคมแบบใดโดยเด็ดขาด สังคมชนบทค่อย ๆ รับกระแสวัฒนธรรมตะวันตก
เข้าสู่ชุมชน ดังนั้นการเปลี่ยนแปลงจากสังคมเกษตรกรรมไปสู่สังคมอุตสาหกรรมจึงเป็นไปอย่างค่อย ๆ
การสั่งสมและค่อย ๆ ปรับเปลี่ยน

กรณีพื้นที่ในเขตลุ่มน้ำปากพนัง ซึ่งประกอบด้วย 6 อำเภอ คือ อำเภอปากพนัง เขียวใหญ่
หัวไทร ชะอวด ร่อนพิบูล และอำเภอเมืองจังหวัดนครศรีธรรมราช เนื้อที่ทั้งหมด 1.7 ล้านไร่
ประชากร 385,146 คน โครงสร้างของอาชีพประกอบด้วย หานา หาสวน ปลูกผัก ร้อยละ 84.5
ทำการประมงร้อยละ 3 ค้าขาย บริการ และอาชีพอื่น ๆ ร้อยละ 12.5 (บุญพล บุญชู.2535:39)
ประมาณ ปี พ.ศ.2529 การเลี้ยงกุ้งกุลาค่าได้ เริ่มเข้าไปสู่พื้นที่แถบชายทะเลของลุ่มน้ำปากพนังและ
ขยายตัวเต็มที่ตั้งแต่ปี พ.ศ.2532 เป็นต้นมา (สอศ บัวมาศ และคนอื่น ๆ. 2537 : 10) ชาวนา
โดยเฉพาะในเขตอำเภอหัวไทรชุดบ่อเลี้ยงกุ้งกุลาค่าในพื้นที่หานา เป็นผลให้การหานาในบริเวณที่มี
การเลี้ยงกุ้งหมดไปโดยสิ้นเชิง เป็นการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นอย่างรวดเร็วชาวนาดั้งหลักแทบไม่ทัน
จนส่งผลให้มีการต่อต้านอย่างรุนแรงในระยะแรก แต่อย่างไรก็ตามปัจจุบันนี้ (พ.ศ.2538) ชาวนา
ทั้งที่เห็นด้วยและไม่เห็นด้วยกับอาชีพการหานากุ้งต้องเปลี่ยนไปทำอาชีพใหม่ ทั้งนี้เพราะประการแรก
น้ำเค็มเข้านาหานาไม่ได้ ประการที่สองชาวนาเห็นว่าการหานากุ้งได้ผลตอบแทนที่สูงกว่าหลายเท่าตัว
วิถีชีวิตของชาวนาแทบจะไม่มีของเดิมเหลืออยู่อีกเลยชาวนาดึงดูดซื้อข้าวกิน ซื้อน้ำดื่ม น้ำใช้ ต้องขายวัว
ที่เคียวใช้งานหันมาใช้เครื่องยนต์ เครื่องจักรเป็นเทคโนโลยีในการผลิตแทน ต้องไปกู้หนี้ยืมสินจำนวนมาก
มาลงทุน ตลอดจนต้องไปติดต่อสัมพันธ์กับคนนอกสังคมมากขึ้น ภาพที่ปรากฏโดยทั่วไปสามัญและกรรมาจะ
ออกจากบ้านตั้งแต่เช้าแยกย้ายไปทำงาน กลับบ้านอีกคราวก็คือนอนหลับ เวลาสว่างพักผ่อนหรืออยู่กับ
ครอบครัวมีน้อยมาก ห้างใหญ่ ๆ ดูแล้วตัวเอง(สุจินต์ เอี่ยมคณ. 2537 : 5) อาชีพที่เกิดขึ้นใหม่มีเป็น
จำนวนมาก ได้แก่ เลี้ยงกุ้ง รับจ้างเลี้ยงกุ้ง รับจ้างสูบน้ำจากอวนจับกุ้ง นายหน้าซื้อขายกุ้ง รับซื้อ
กุ้ง ขายเวชภัณฑ์เกี่ยวกับการเลี้ยงกุ้ง ขายอาหารกุ้ง ขายเวชภัณฑ์กุ้ง ขายน้ำจืด เปิดร้านซ่อม
เครื่องยนต์ นายหน้ารับจ้างชุดบ่อกุ้งและคันชี่เลนกันบ่อ รับจ้างชุดบ่อและคันชี่เลน ขุนทอง ลอเสรวานิษ
ผู้ซึ่งสนใจต่อการเปลี่ยนแปลงที่เกิดจากการหานากุ้งได้บรรยายภาพสังคมอำเภอระโนด จังหวัดสงขลา

ซึ่งมีการทานากุ้ง เช่นเดียวกันว่าวิถีชีวิตของชาวนาน้ำเค็มเรียบง่ายเหมือนแต่ก่อนอีกแล้ว นอกจากชาวนาเองที่มีการตื่นตัวต่ออาชีพใหม่แล้ว มืออาชีพจากต่างถิ่นก็โยกย้ายเข้ามาปักหลักหากินกันหนาแน่น สภาพบนท้องถนนเต็มไปด้วยรถมอเตอร์ไซด์และรถยนต์ที่วิ่งไปมาไม่ขาดระยะ การวางและหมอบตักหางานหนัก เนื่องจากคึกคึกและการเจ็บป่วยมีมากขึ้น (ขุนทอง ลอเสวีวานิช, 2534 : 146) ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษาว่า เมื่อชาวนาน้ำเค็มในลุ่มน้ำปากพนังเลิกทานากุ้งแล้วหันไปทานากุ้งและอาชีพที่เกี่ยวข้องกับนากุ้งแล้ว วิถีชีวิตของชาวนาเปลี่ยนแปลงไปอย่างไร และมีกระบวนการเปลี่ยนแปลงอย่างไร

วัตถุประสงค์ในการวิจัย

1. เพื่อศึกษาว่าวิถีชีวิตของชาวนาน้ำเค็มในลุ่มน้ำปากพนังก่อนมีการทานากุ้งเป็นอย่างไร
2. เพื่อศึกษาว่าวิถีชีวิตของชาวนาน้ำเค็มในลุ่มน้ำปากพนังเมื่อมีการทานากุ้งเป็นอย่างไร
3. เพื่อศึกษาว่ากระบวนการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตของชาวนาน้ำเค็มในลุ่มน้ำปากพนังจากสังคมเกษตรกรรมที่มีการทานากุ้งเป็นหลัก มาสู่การทานากุ้งซึ่งมีพื้นฐานมาจากอุตสาหกรรมนั้นเป็นอย่างไร

ขอบเขตการวิจัย

1. วิถีชีวิตของชาวนาน้ำเค็มในลุ่มน้ำปากพนังก่อนที่จะมีการทานากุ้งเป็นอย่างไร
2. วิถีชีวิตของชาวนาน้ำเค็มในลุ่มน้ำปากพนังเมื่อมีการทานากุ้งแล้วเป็นอย่างไร
3. กระบวนการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตของชาวนาน้ำเค็มในลุ่มน้ำปากพนัง จากสังคมเกษตรกรรมที่มีการทานากุ้งเป็นหลัก มาสู่การทานากุ้งซึ่งมีพื้นฐานมาจากสังคมอุตสาหกรรมนั้นเป็นอย่างไร

ประโยชน์ของการวิจัย

1. ผลการวิจัยนี้ช่วยทำให้เกิดความเข้าใจในสภาพที่เป็นจริง เกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตของชาวนาลุ่มน้ำปากพนังที่สืบเนื่องมาจากการทานากุ้งที่ถูกต้อง แก่บุคคลที่เกี่ยวข้องตั้งแต่ชาวนาชาวผู้เลี้ยงกุ้งกุลาดำจนถึงรัฐบาลและบุคคลทั่วไป

2. ผลการวิจัยเป็นประโยชน์ต่อรัฐบาล ในการกำหนดนโยบายและวางแผนพัฒนาชุมชนชาวนาให้สอดคล้องกับสภาพการผลิตที่เปลี่ยนแปลงไป ขณะเดียวกันก็ใช้เป็นข้อมูลในการวางแผนพัฒนาด้านอุตสาหกรรมนากุ้งในระยะต่อไป เพื่อให้เกิดประโยชน์และเป็นธรรมแก่ทุกฝ่าย

ขอบเขตการวิจัย

การศึกษครั้งนี้ เป็นการศึกษาการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตของชาวนาภาคใต้ที่เปลี่ยนแปลงไปเนื่องมาจาก การเปลี่ยนแปลงสังคมเกษตรกรรมไปสู่สังคมอุตสาหกรรม ในขอบเขตที่เกี่ยวข้องกับการประกอบอาชีพ วิชาใช้กรณีศึกษาจากการแผ่ขยายเข้ามาของอุตสาหกรรมนากุ้ง ในเขตลุ่มน้ำปากพนัง และเลือกตำบลเกาะเพชร อำเภอดำรงวิทยาร จังหวัดนครศรีธรรมราช เป็นพื้นที่ในการศึกษา ทั้งนี้เพราะเป็นพื้นที่ที่มีการทานากุ้งกันหนาแน่น และในอดีตก่อนทานากุ้งตำบลเกาะเพชรเป็นพื้นที่ที่ประสบผลสำเร็จด้านการเกษตรโดยเฉพาะในเรื่องไร่นาสวนผสม รวมทั้งเป็นพื้นที่ที่มีการต่อต้านที่รุนแรงที่สุดในบรรดาชุมชนชาวนาที่เปลี่ยนมาทานากุ้งของลุ่มน้ำปากพนังในระยะแรก ส่วนการศึกษาเป็นการศึกษาเชิงคุณภาพ (qualitative research) ซึ่งเชื่อว่าการศึกษานี้จะช่วยทำให้เกิดความเข้าใจที่ถูกต้องต่อสภาพการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตที่เนื่องมาจากการทานากุ้ง เป็นข้อมูลสำหรับผู้กำหนดนโยบายและวางแผนพัฒนาชุมชนชาวนาให้ เพื่อให้เกิดประโยชน์และเป็นธรรมแก่ทุกฝ่าย ตลอดจนเห็นช่องทางการพัฒนาที่ยั่งยืนให้แก่ชุมชนชาวนาได้ แม้การวิจัยครั้งนี้เป็นการศึกษาเฉพาะกรณีแต่ผลการวิจัยก็สามารถนำไปอธิบายถึงการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตของชาวนาในชุมชนอื่น ๆ ที่มีบริบททางสังคมวัฒนธรรมคล้ายคลึงกันและได้มีการเปลี่ยนแปลงสังคมเกษตรกรรมไปสู่สังคมอุตสาหกรรม

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อต้องการทราบว่า ก่อนที่จะมีการหานากุ้ง ซึ่งลุ่มน้ำปากพองยังเป็นสังคมเกษตรกรรมชาวนามีวิถีชีวิตอย่างไร เมื่อมีการหานากุ้งเกิดขึ้นสังคมเกษตรกรรมค่อย ๆ เปลี่ยนไปสู่สังคมอุตสาหกรรมวิถีชีวิตของชาวналุ่มน้ำปากพองเป็นอย่างไร และในการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตที่เกิดขึ้นนั้นมีการบวนการเปลี่ยนแปลงอย่างไร ฉะนั้นในการทบทวนเอกสารเพื่อกำหนดกรอบความคิด นำมาใช้เป็นแนวทางในการค้นหาคำอธิบายในปัญหาวิจัยจึงประกอบด้วย 1) ความหมายของวิถีชีวิต ตลอดจนวิถีการผลิตและความสัมพันธ์ทางการผลิตซึ่งเป็นสิ่งบ่งบอกถึงวิถีชีวิตด้านการประกอบอาชีพของชาวนา 2) ลักษณะวิถีชีวิตของคนในสังคมเกษตรกรรม 3) ลักษณะวิถีชีวิตของคนในสังคมอุตสาหกรรม 4) กระบวนการสำคัญที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิต

ความหมายของคำว่าวิถีชีวิต

วิถีชีวิตในงานวิจัยนี้ ใช้ความหมายตามพจนานุกรมฉบับเฉลิมพระเกียรติ พ.ศ. 2530 ซึ่งหมายถึงความเป็นไปในทางการดำรงชีวิต(พจนานุกรมฉบับเฉลิมพระเกียรติ พ.ศ.2530. 2532 : 494) โดยมีความเชื่อพื้นฐานว่าวิถีชีวิตของคนในทุุกุศลมีลัษณ์แบบแผนที่เป็นเอกลักษณ์ของตัวเอง เช่น วิถีชีวิตของคนในหมู่ล่าสัตว์หรือหาของป่า(huntintg and gathering societies)วิถีชีวิตของคนในสังคมเพาะปลูก(agrarian societies)หรือวิถีชีวิตของคนในสังคมอุตสาหกรรม (industrial societies)

ดังนั้นในการอธิบายถึงลักษณะวิถีชีวิตด้านการประกอบอาชีพของคนในแต่ละยุคสมัย กรอบความคิดที่สำคัญจึงได้แก่ เรื่องวิถีการผลิต และความสัมพันธ์ทางการผลิต เพราะวิถีการผลิตจะบอกให้ทราบว่าคนในยุคนั้นดำรงชีพด้วยการประกอบอาชีพอะไร หากการผลิตแบบล่าสัตว์หรือพัฒนา และในส่วนของการความสัมพันธ์ทางการผลิตก็จะบอกให้ทราบว่าในการประกอบอาชีพหรือหากการผลิตดังกล่าวชาวนาดองไปเกี่ยวข้องกับใครบ้าง

คาร์ล มาร์กซ์ อธิบายถึงลักษณะของวิถีการผลิต (mode of production) ว่าเป็นแบบแผนในการจัดการเกี่ยวกับการผลิตในยุคนั้น ๆ ในประวัติศาสตร์ เช่น ยุคชุมชนพหุพาล ยุคพิวคัล หรือทุนนิยม ทั้งนี้เพื่อให้สามารถมีชีวิตรอดและสร้างสรรค์สิ่งใหม่ โดยโครงสร้างของวิถีการผลิตประกอบด้วย หลังทางการผลิต โครงสร้างส่วนบน และความสัมพันธ์ทางการผลิต (Gurley. 1988 : 10) ฉะนั้นหากกล่าวถึงวิถีชีวิตด้านการประกอบอาชีพของคนในแต่ละยุคแล้วแทบจะกล่าวได้ว่าเป็นสิ่งเดียวกันกับวิถีการผลิตและความสัมพันธ์ทางการผลิตนั่นเอง สำหรับหลังในการผลิตในแต่ละยุคสมัย คาร์ล มาร์กซ์ หมายถึงความสามารถในการผลิตของคน ได้แก่ความรู้และทักษะของคนในการใช้เทคโนโลยีที่มีอยู่ให้เป็นประโยชน์ รวมทั้งสภาพความเอื้ออำนวยของสภาพสิ่งแวดล้อมตามธรรมชาติที่ผู้คนอาศัยอยู่ ในบางครั้งเรายังอาจพิจารณาสภาพหลังทางการผลิตได้จากปัจจัยการผลิต (ที่ดิน แรงงาน ทุน เทคโนโลยี) ซึ่งหลังการผลิตและองค์ประกอบด้านการเมือง สังคม การศึกษา ศาสนา วัฒนธรรม (โครงสร้างส่วนบน) จะเป็นตัวกำหนดความสัมพันธ์ทางการผลิตว่าคนในสังคมจะมีความสัมพันธ์กันในฐานะใด แต่ในขณะเดียวกันความสัมพันธ์ทางการผลิตก็มีส่วนในการกำหนดองค์ประกอบทางด้านหลังในการผลิตและองค์ประกอบด้านการเมือง สังคม การศึกษา ศาสนา วัฒนธรรมได้ด้วย

วิถีชีวิตของชาวนาในสังคมเกษตรกรรม

สังคมเกษตรกรรม หมายถึงสังคมชาวนา ซึ่งเป็นสังคมในชนบท ในยุคเริ่มต้นวัตถุประสงค์ในการผลิตของชาวนาผลิตเพื่อยังชีพ (subsistence) ไม่ได้ผลิตเพื่อขาย ภายในหมู่บ้านจะผลิตเกือบทุกอย่าง โดยพยายามพึ่งตัวเองมากที่สุด หากขาดเหลือสิ่งใดก็มีการแลกเปลี่ยนกันระหว่างหมู่บ้าน การผลิตที่สำคัญได้แก่ การทำนา ทำของป่า ทำปลา ทอผ้าและจักสาน การทำนามีลักษณะที่ล่าช้าและพึ่งพาธรรมชาติ ปัจจัยการผลิตอาศัยแรงงานคน สัตว์ น้าฝน ไถ จอบและคราด เป็นหลัก รองจนฝนตกจึงทำการหว่านไถ ไม่มีระบบชลประทาน ปีใดฝนแล้ง น้ำท่วมผลิตไม่เพียงพอชาวนาก็จะเดือดร้อนต้องไปพึ่งพาจากหมู่บ้านอื่น ส่วนอาชีพอื่น ๆ ชาวนาจะหาในช่วงที่ว่างจากการทำนา (ฉัตรทิพย์ นาถสุภา. 2533 : 6 ; อานันท์ กาญจนพันธ์. 2527 : 12) ในการผลิตชาวนามีการร่วมแรงกันทั้งในครอบครัว ญาติและเพื่อนบ้าน ทั้งนี้เพราะในหมู่บ้านส่วนใหญ่เป็นญาติใกล้ชิดกัน (สมศักดิ์ ศรีสันติสุข. 2534 : 12) เมื่อผลิตมาได้ก็แบ่งปันกัน และมีเหลือส่วนหนึ่งสำหรับเป็นส่วย หรือภาษีให้แก่รัฐ

เมื่อสังคมผ่านระยะหนึ่งทุนนิยมเฟื่องฟูเข้ามา (พ.ศ.2398, 2504) วัตถุประสงค์ในการผลิตเปลี่ยนมาเป็นผลิตเพื่อขาย ชาวนาปลูกข้าวเพื่อขายแล้วนำเงินไปซื้อสิ่งของเครื่องใช้ที่จำเป็น วิถีชีวิตของชาวนาเริ่มเปลี่ยนไป การแลกเปลี่ยนแรงงานเริ่มน้อยลง หันมาตอบแทนกันด้วยเงินตรา ทั้งในรูปค่าจ้าง ดอกเบี้ย ค่าเช่า และกำไร ชาวนาคงอยู่ในสภาพที่หลงเหลือต่อการบริโภคนิยม (ฐลิทธิ ฐชาติ. 2527 : 375 - 376) แต่อย่างไรก็ตามวิถีชีวิตของชาวนาในยุคนี้ยังคงมีทั้งผลิตเพื่อยังชีพและเพื่อขายผสมผสานกัน

การศึกษาของ พอตเตอร์ (Potter) ในเรื่อง "โครงสร้างสังคมชาวนาไทย" ได้ข้อสรุปเกี่ยวกับโครงสร้างของสังคมชาวนาว่าประกอบด้วยองค์ประกอบที่สำคัญ 11 ประการ คือ 1) ลักษณะครอบครัวขยายที่อาศัยอยู่ในบริเวณเดียวกัน 2) ระบบเครือญาติที่นับญาติกันทั้งสองฝ่าย 3) การให้ความสำคัญกับกลุ่มเพื่อนบ้าน 4) กลุ่มแลกเปลี่ยนแรงงาน 5) ความสัมพันธ์ระหว่างผู้ให้และผู้รับ 6) การจัดแบ่งชนชั้นและสถานภาพ 7) ผู้รับและบริวาร 8) กลุ่มการเมือง 9) หมู่บ้านในฐานะองค์กรบริหารและปกครอง 10) สังคมหมู่บ้าน 11) วัตถุประสงค์ของหมู่บ้าน (นจจร อธิธิจักระจุล. 2526 : 79) ซึ่งสิ่งที่ พอตเตอร์ กล่าวถึงนี้แท้จริงแล้วก็คือวิถีชีวิตของชาวนา หากพิจารณาถึงเจตนาของพอตเตอร์ แล้วแสดงให้เห็นว่าเขาต้องการชี้ให้เห็นถึงวิถีชีวิตของชาวนา ที่เกิดขึ้นและดำรงอยู่ภายใต้อิทธิพลของความสัมพันธ์ระหว่างองค์ประกอบต่าง ๆ ของสังคม เป็นการอธิบายตามแนวทางของแนวคิดเชิงโครงสร้างและหน้าที่ (structure & functional) โดยอาศัยการแยกส่วนและจัดประเภทขององค์ประกอบ ต่อมาก็วิเคราะห์หน้าที่ขององค์ประกอบเหล่านั้น

นอกจากนี้แล้ว ภาพวิถีชีวิตของชาวนาในสังคมเกษตรกรรม เรายังสามารถพิจารณาได้จากข้อสรุปเกี่ยวกับวัฒนธรรมชุมชน ซึ่งหมายถึงชุมชนเกษตรกรรมหรือชุมชนชาวนา ของ กาญจนา แก้วเทพหนังสือเรื่อง "มรดกทางวัฒนธรรมและศาสนา : พลังสร้างสรรค์ในชุมชนชนบท" ว่าเป็นชุมชนที่สมาชิกมีการรวมกลุ่มร่วมมือพึ่งพาอาศัยกัน มีความสมานรู้จักพอ หากการผลิตเพื่อกินและแบ่งปันกัน (กาญจนา แก้วเทพ. 2530 : 182) แสดงให้เห็นว่า กาญจนา แก้วเทพ ก็เป็นอีกผู้หนึ่งที่ยืนยันถึงวิถีชีวิตของชาวนาในสังคมเกษตรที่มีความผูกพันกันเหนียวแน่น โดยนัยเป็นการชี้ให้เห็นถึงวิถีชีวิตของชาวนาว่าน่าจะถูกกำหนดโดยระบบเครือญาติและระบบอุปถัมภ์ ทั้งนี้ เพราะลักษณะครอบครัวชาวนามักเป็นครอบครัวขยาย (extended family) พ่อแม่และลูกหลานมักอาศัยอยู่ในบริเวณเดียวกัน

คอยช่วยเหลือกันในด้านต่าง ๆ ทั้งการประกอบอาชีพและด้านสังคม และแม้คนที่น่าจะได้เป็นญาติกัน
อยู่ในฐานะเพื่อนบ้าน หรือผู้ที่ค้ำค้ำกว่าก็พบว่ามีการแลกเปลี่ยนช่วยเหลือ เช่นเดียวกัน ทั้งโครงสร้าง
สังคมชาวนาไทยที่ พอลเตอร์ กล่าวไว้ข้างต้น

วิถีชีวิตของชาวนาในสังคมอุตสาหกรรม

การผลิตในสังคมอุตสาหกรรมเป็นการผลิตที่อาศัย ทุน เทคโนโลยีในระดับสูง ผลิตคราวละ
มาก ๆ ชาวนามักถูกผลักออกมาจากที่ดินของตนเอง เดวิด เอส. แลงเดส และ โออุจิ ทสึตอมุ
(David S. Landes และ Ohuchi Tsutomu) กล่าวถึงลักษณะการผลิตแบบอุตสาหกรรมว่ามีการ
เปลี่ยนแปลงเครื่องมือการผลิต โดยใช้เครื่องจักรแทนแรงงานคนและสัตว์ เกิดองค์กรแบบใหม่และ
หน่วยผลิตที่ใหญ่ยิ่งขึ้น แทนที่จะผลิตในบ้านใช้แรงงานในครอบครัว เปลี่ยนมาเป็นการผลิตในระบบ
โรงงานมีการแบ่งคนออกเป็นนายจ้างผู้จัดหาให้มีเทคโนโลยีและทุนในการผลิต และกรรมกรผู้ใช้แรงงาน
อีกฝ่ายหนึ่ง (ฉัตรทิพย์ นาถสุภา. 2536:283-284) บริงเคอร์ฮอฟ และไวท์ (Brinkerhoff and
white) ชี้ให้เห็นถึงวิถีชีวิตของคนในสังคมอุตสาหกรรมเพิ่มเติมว่า เมื่อสังคมทุนนิยมอุตสาหกรรมแผ่
ขยายไปทั่วโลกจะมีการแบ่งงานกันทำระหว่างประเทศที่พัฒนามากับประเทศกำลังพัฒนา ประเทศที่พัฒนา
แล้วจะครอบงำประเทศที่กำลังพัฒนาในด้านต่าง ๆ และแสวงหาผลประโยชน์ จากประเทศกำลัง
พัฒนา (brinkerhoff and White. 1985 : 570 - 571) เกิดการถ่ายเททรัพยากรจากคนจนสู่
คนรวยจากชนบทสู่เมืองและจากประเทศกำลังพัฒนาสู่ประเทศที่พัฒนาแล้วตามลำดับ (Lummis. 1992
: 24) ซึ่งนั่นก็คือวิถีชีวิตของชาวนาในยุคนี้มีขอบเขตที่กว้างขวาง มีเครือข่ายเชื่อมโยงติดต่อกับคนทั่วโลก
ในลักษณะเป็นลูกโซ่ สภาพวิถีชีวิตของคนในยุคอุตสาหกรรม ต่างไปจากวิถีชีวิตแบบเกษตรกรรมมาก
จากเดิมที่ความสัมพันธ์ทางการผลิตจำกัดอยู่ในครอบครัว และชุมชนกลายเป็นความสัมพันธ์ในรูปองค์กร
ที่มีหน่วยการผลิตใหญ่ขึ้น กลุ่มคนที่ทำการผลิตสัมพันธ์กันแบบนายจ้างกับลูกจ้าง คอยแทนกันด้วยเงิน
ค่าจ้าง ความรู้สึกร่วมทุกข์ร่วมสุขเริ่มหายไป (Chen, Peter S.J. 1980 : 125) ระบบเงินตรา
มีอิทธิพลต่อวิถีชีวิตชาวนาสูงมาก ซึ่งนอกจากด้านค่าจ้างแล้วยังมีการคอยแทนกันด้วยเงินในด้านอื่น ๆ
เช่น ค่าเช่า คอกเบี้ย และภาษี ในอัตราที่สูงด้วย

กาตูลนา แก้วเทพ ได้อธิบายถึงสภาพวิถีชีวิตของคนในสังคมที่กำลังจะพัฒนาไปสู่สังคม
อุตสาหกรรมไว้ในข้อสรุปเกี่ยวกับวัฒนธรรมใหม่ของชุมชน ในหนังสือเรื่อง "มรดกทางวัฒนธรรมและ

ศาสนา : หลังสร้างสรรคในชุมชนชนบท" ว่าเมื่อเรารับเอาวัฒนธรรมใหม่เข้ามาทำให้ต่างคนต่างอยู่แบบตัวใครตัวมัน ความหลงเข้าครอบงำ มีการแข่งขันชิงดีชิงเด่นเอาศักดิ์เอาเปรียบกันเมื่อใครหาสาวได้สาวเอา มีเล่ห์เหลี่ยมใช้ปัญญาโกงกัน ทหารผลิตเพื่อขายมุ่งหากำไรยึดถือเงินตราเป็นเครื่องตัดสินคุณค่าเป็นตัวนำชีวิตคนและสังคม กาญจนา แก้วเทพ กล่าวว่ามีวิถีชีวิตคนต่างจากเมื่อก่อนมากแม้แต่พระสงฆ์เดินผ่านก็มีคนไหว้ (กาญจนา แก้วเทพ. 2530 : 105 - 108, 182) ซึ่งนักวิชาการคนอื่น ๆ ก็กล่าวถึงวิถีชีวิตคนในสังคมใหม่ในลักษณะเดียวกัน เช่น กนกศักดิ์ แก้วเทพ กล่าวไว้ในเรื่อง "พุทธศาสตร์การพัฒนาของธนาคารโลก" ความตอนหนึ่งว่า 30 ปี แห่งการพัฒนาของไทยที่เห็นความการขึ้นๆของธนาคารโลก ได้แปรสภาพสังคมไปสู่แบบตะวันตก มีวิถีชีวิตแบบตะวันตกเน้นความทันสมัย การใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่ ลุ่มหลงในเรื่องวัตถุไม่สนใจคุณค่ามนุษย์ (กนกศักดิ์ แก้วเทพ. 2535 : 161) บริชา เปี่ยมพงศ์สานต์ กล่าวไว้ในเรื่อง "วิถีใหม่แห่งการพัฒนา" ว่า การพัฒนาที่มุ่งไปสู่การเป็นประเทศอุตสาหกรรมนั้นก่อให้เกิดวิกฤตการณ์หลายอย่าง ปัญหาที่สำคัญอย่างหนึ่งคือคนชราถูกทอดทิ้ง (บริชา เปี่ยมพงศ์สานต์. 2535 : 7) เพราะสังคมในลักษณะนี้ผู้ที่อยู่ในวัยทำงานต้องหึงนาหึงครอบครัวยกไปทำงานนอกบ้านหรือในเมือง ส่วนคนชรามิสามารถที่จะเข้าสู่งานในระบบอุตสาหกรรมนี้ได้ต้องเฝ้าบ้าน ซึ่งในอีกทางหนึ่งก็เป็นเครื่องชี้ให้เห็นถึงความเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตของชาวนานในของสังคมเกษตรกรรมอีกมิติหนึ่งว่า ผู้อาวุโสหรือคนชราซึ่งเคยเป็นคนสำคัญในสังคมได้ถูกลดความสำคัญลง ในเรื่องนี้ เกื้อ วงศ์บุญสิน กล่าวสนับสนุนไว้ในเรื่อง "ประชากรกับการพัฒนา" ตอนหนึ่งว่า วิถีชีวิตของคนในสังคมสมัยใหม่นี้พบว่าเด็กจะน่ารักซื่อซื่อฟังผู้ใหญ่ ผู้ใหญ่หรือคนหัวเก่ากลายเป็นคนที่มีเหตุผลมีความเชื่อและฝังใจอยู่กับเรื่องเก่า ๆ ในอดีต ทำให้ต่อต้านการเปลี่ยนแปลง (เกื้อวงศ์บุญสิน. 2538: 90 - 96)

กระบวนการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิต

คาร์ล มาร์กซ์ อธิบายถึงการเปลี่ยนแปลงวิถีการผลิตซึ่งเป็นที่มาของการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตไว้ใน historical materialism ว่าเกิดจากการที่คนเรามีความต้องการมากขึ้น มีความสามารถในการพัฒนาพลังในการผลิตซึ่งในขั้นนี้ทำให้เกิดความขัดแย้งกันอย่างกว้างขวาง มาร์กซ์เชื่อว่าโดยธรรมชาติของคนในสังคมมีการแสวงหาผลประโยชน์และถูกแสวงหาผลประโยชน์จากกัน ฉะนั้นภายใต้สถานการณ์ที่เหมาะสม มาร์กซ์ เชื่อว่าการต่อสู้ที่รุนแรงจะนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงที่ทุกฝ่าย

เข้ากันได้ (Gurley. 1988 : 13) และด้วยเหตุนี้ มาร์กซ์ ให้ความสำคัญกับความขัดแย้งว่าเป็นที่มาของการเปลี่ยนแปลง บางครั้งจึงมีการเรียกแนวคิดในส่วนนี้ของเขาว่า conflict theory แนวคิดในเรื่องความขัดแย้งที่นำไปสู่การเปลี่ยนแปลงของ มาร์กซ์ นั้นเวลาต่อมาได้ถูกคัดค้านจาก คาร์ล เรนคอฟ (Dahrendorf) ว่าความจริงแล้ว ปัจจัยด้านเศรษฐกิจที่ มาร์กซ์ กล่าวถึงนั้นน่าจะเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้สังคมดำรงอยู่หรือเปลี่ยนแปลง คาร์ล เรนคอฟ ให้ความสำคัญกับปัจจัยด้านการเมืองหรืออำนาจโดยเขาอธิบายว่า สังคมเกาะยึดกันด้วยอำนาจและการบังคับ ส่วนความขัดแย้งที่เกิดขึ้นในทุกสังคมนั้น ส่วนใหญ่จะได้รับการแก้ไขด้วยการประนีประนอม (compromise) มากกว่าที่จะเปลี่ยนแปลงไปสู่ความสัมพันธ์แบบใหม่ (Brinkerhoff and White. 1988 : 556) ซึ่งผู้วิจัยเห็นว่าเป็นแนวคิดที่ค่อนข้างสอดคล้องกับสังคมไทยอยู่มาก เพราะที่ผ่านมามีจะเป็นไปตามที่ คาร์ล เรนคอฟ กล่าวมาโดยตลอดจึงเห็นว่า ในการพิจารณาถึงกระบวนการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตชาวนาหรือสังคม ควรที่จะได้ใช้กรอบทั้งสองประกอบกัน

สำหรับในภาพกว้าง สมศักดิ์ ศรีสันติสุข ได้อธิบายถึงการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมของชุมชนซึ่งเป็นที่มาของการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตคนในชุมชนว่าเกิดจากตัวแปรเหตุที่สำคัญ 6 ประการ คือ 1) สภาพทางนิเวศวิทยาและสิ่งแวดล้อมที่อุดมสมบูรณ์และไม่อุดมสมบูรณ์ 2) การยอมรับและไม่ยอมรับสิ่งใหม่ 3) การแพร่กระจายทางวัฒนธรรม เช่น การศึกษา การค้าขายและวิถีชีวิตแบบเมือง 4) ลักษณะบุคลิกภาพของปัจเจกบุคคลที่มีความแตกต่างกัน เช่น เพศ อายุ การศึกษา ประสิทธิภาพ ความเป็นผู้นำ 5) การสื่อสารมวลชน 6) การพัฒนาด้านสาธารณูปโภค เช่น ถนน ไฟฟ้า ชลประทาน (สมศักดิ์ ศรีสันติสุข. 2534 : 71)

นอกจากนี้แล้วยังมีอีกหลายแนวคิด ที่อธิบายเกี่ยวกับปัจจัยที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิต ได้แก่แนวคิดด้านการพัฒนาไปสู่ความทันสมัย (modernization) ซึ่งผู้นำประเทศไทยนำเข้ามาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2504 โดยเชื่อว่าหากต้องการจะพัฒนาประเทศแล้วต้องเดินตามทางที่ประเทศพัฒนาเคยทำมาก่อน นั่นคือต้องพัฒนาด้านอุตสาหกรรมและเทคโนโลยี (Rostow. 1961 : 4 - 11) ส่วนอีกแนวคิดหนึ่ง คือเชื่อว่าการเปลี่ยนแปลงใด ๆ นอกจากสาเหตุจากภายนอกแล้ว สาเหตุจากภายในก็มีส่วนด้วยชนิต วรรณะภูติ และ สมศักดิ์ ศรีสันติสุข เชื่อว่าคุณลักษณะของคนโดยเฉพาะในเรื่องการศึกษา และความทันสมัย (modernity) ที่เกิดจากการได้พบปะกับคนและสังคมภายนอกย่อมจะ

ส่งผลให้คนกลุ่มนี้ยอมรับการเปลี่ยนแปลงได้รวดเร็ว และจะเป็นผู้นำการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตที่สำคัญ (ชัยงค์ วรรณะภักดิ์. 2537 : 39 ; สมศักดิ์ ศรีสันติสุข. 2534 : 71) ส่วน ผาสุก พงษ์ไพจิตร มีความเห็นว่าการตอบสนองหรือแตกตัวของกลุ่มต่าง ๆ ภายในสังคมชนวนาชาวไร่ ในช่วงเปลี่ยนผ่านไปสู่ระบบทุนนิยมในรูปแบบต่าง ๆ เป็นตัวแปรสำคัญที่ควรนำมาใช้ในการศึกษาการเปลี่ยนแปลงของสังคมชนบท (ผาสุก พงษ์ไพจิตร. 2534 : 48) ซึ่งก็เท่ากับว่าชี้ให้เห็นถึงการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตของคนกลุ่มต่าง ๆ ที่มีการตอบสนองและแตกตัวเข้าสู่อาชีพใหม่

ฉะนั้นหากกล่าวถึงปัจจัยที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตของชาวนา อันเนื่องมาจากการเปลี่ยนแปลงจากสังคมเกษตรกรรมไปสู่สังคมอุตสาหกรรมแล้ว อาจสรุปได้ว่ามีปัจจัยที่สำคัญดังนี้ คือ 1) รัฐในฐานะผู้กำหนดทิศทางการพัฒนาประเทศ มีความตั้งใจที่จะเปลี่ยนสังคมเกษตรกรรมให้เป็นสังคมอุตสาหกรรม โดยเชื่อว่าจะทำให้เกิดการพัฒนาตามแบบประเทศที่พัฒนาแล้วได้ 2) พ่อค้านายทุนทั้งในชุมชนและต่างชุมชนที่มองเห็นช่องทางทำธุรกิจที่ทำให้ตัวเองมีกำไร สร้างความร่ำรวย และได้เปรียบผู้อื่น 3) ชาวนาในชุมชนเอง โดยเฉพาะในกลุ่มที่มีการศึกษาสูงกว่าคนอื่น ๆ และเคยพบปะกับคนภายนอกชุมชนอยู่เป็นประจำจะเป็นกลุ่มหัวก้าวหน้า ยอมรับการเปลี่ยนแปลงและร่วมมือกับพ่อค้านายทุน ส่วนชาวนาในกลุ่มที่เหลือก็ถูกครอบงำให้ยอมรับความทันสมัย และมุ่งหลงในวัตถุ และบริโภคนิยมซึ่งในที่สุดแล้ว พวกเขามิจะมีปัจจัยมาต้านทานการเปลี่ยนแปลง ไปสู่ทุนนิยมอุตสาหกรรมหรือวิถีชีวิตแบบสังคมเมืองนี้ได้

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการทำนาถ่วงโดยตรง และได้ชี้ให้เห็นถึงการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตของชาวนาจากสังคมเกษตรกรรมไปสู่สังคมอุตสาหกรรมมีดังนี้

ปรียะ สิริกุล ศึกษาเรื่อง "ผลกระทบจากการทำนาถ่วงต่อพื้นที่เกษตรอำเภอหัวไทร จังหวัดนครศรีธรรมราช ผลการศึกษาได้ข้อสรุปเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตชาวนาในหลายด้าน เขาชี้ให้เห็นว่าชาวนาใน 2 ตำบล คือ ตำบลเกาะเพชร และตำบลหน้าสวนต้องหยุดอาชีพการทำนาไปโดยสิ้นเชิง แหล่งน้ำจืดที่เคยใช้สำหรับอุปโภคบริโภคน้ำดื่มจากนาถ่วงไหลซึมมาทั่ว ชาวนาต้องซื้อน้ำอาบ น้ำดื่มและน้ำใช้ สัตว์เลี้ยงที่เคยเลี้ยงกันมีน้ำให้กิน ที่นานับ 10,000 ไร่ ถูกขุดเป็นบ่อ

เลี้ยงกุ้ง ชาวนาแม่ได้อยู่อย่างรุดคเตี้ยวเหมือนเมื่อก่อนอีกแล้ว ชุมชนชาวนาในช่วงที่มีการทานากุ้งนี้ มีพ่อค้านายทุน เข้าไปเลี้ยงกุ้งและค้าขาย รวมทั้งมีแรงงานต่างถิ่น เข้าไปรับจ้างจำนวนมาก (บริยะ ศิริกุล. 2536 : 9 -12, 22) ส่งผลให้ชาวนามีการติดต่อกับชุมชนภายนอกมากขึ้น ทั้งในแง่การซื้อขาย การจ้างงานหรือขายผลผลิต และด้วยช่องทางการติดต่อกับคนภายนอกหรือคนที่มาจาก นเมืองนี้เอง เชื่อว่าทำให้ชาวนาได้รับเอาวิถีชีวิตของคนในสังคมเมือง เข้าไปโดยไม่รู้ตัว

ปัญพล บุญ ศึกษาเรื่อง "ผลกระทบทางชีวภาพ กายภาพ เศรษฐกิจและสังคมจากการ เลี้ยงกุ้งกุลาดำต่อระบบการเกษตรในลุ่มน้ำปากพนัง" ผลการศึกษาได้ข้อสรุปเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลง วิถีชีวิตของชาวนาหลายด้าน เขาชี้ให้เห็นว่าเดิมชาวนาส่วนใหญ่ทานา เมื่อมีการทานากุ้งชาวนา เหล่านั้นได้หันไปทานากุ้งถึงร้อยละ 49 และเป็นแรงงานรับจ้างร้อยละ 24.6 คงเหลือผู้ที่ยังทานา เพียงร้อยละ 25 เท่านั้น เกี่ยวกับการมีกรรมสิทธิ์ที่ดินซึ่งเดิมชาวนาส่วนใหญ่เป็น เจ้าของ เมื่อมี การทานากุ้งในชุมชน กรรมสิทธิ์ที่ดินของชาวนาส่วนใหญ่ได้เปลี่ยนมือไปโดยการขาย และทำให้ ชาวนาส่วนหนึ่งต้องกลายเป็นชาวนารับจ้าง และบางรายเมื่อขายที่แล้วต้องย้ายถิ่นออกไปจากชุมชนไป ประกอบอาชีพอื่น สำหรับวิถีชีวิตในด้านสังคมในช่วงที่มีการทานากุ้งของชาวนาโดยเฉพาะคนหนุ่มมีาใช้ ชีวิตหาความสุขด้วยการเที่ยวกลางคืนตามสถานเริงรมย์ที่เข้ามาพร้อมมา กับการทานากุ้ง ความขัดแย้ง ความเห็นแก่ตัวของคนในชุมชนซึ่งเปรียบเหมือนเงามืด ได้แผ่คลุมไปทั่วสังคมชาวนา (ปัญพล บุญ. 2534)

นิภาพร วัชรสินธุ์ และคนอื่น ๆ ศึกษาเรื่อง "ผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อมจากการเลี้ยง กุ้งกุลาดำบริเวณทะเลสาบสงขลาตอนล่าง คาบสมุทรสทิงพระ จังหวัดสงขลา อาเภอหัวไทร จังหวัดนครศรีธรรมราช และแนวทางแก้ไข " ผลการศึกษาได้ข้อสรุปเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงวิถี ชีวิตของชาวนาหลายอย่าง เขาชี้ให้เห็นถึงสภาพการทานากุ้งที่ส่งผลกระทบคือพื้นที่เกษตรบริเวณ ใกล้เคียงว่าได้รับความเสียหาย ชาวนาที่ยังต้องการทานากุ้งกลับทานาไม่ได้ สำหรับผู้ที่ทานากุ้งนั้น พบว่ามีรายได้ที่สูงมาก จากเดิมชาวนาทานาได้ผลตอบแทนครอบครัวละ 1,410 บาทต่อปี เมื่อมา ทานากุ้งได้ผลตอบแทนครอบครัวละ 30,000 บาทต่อปี ทำให้ชาวนามีเงินใช้จ่ายคล่องตัวขึ้น วิถีชีวิต ของชาวนาที่เปลี่ยนแปลงอย่างเห็นได้ชัดอีกประการหนึ่งคือ ในช่วงทานากุ้งชาวนาได้พบปะ และมี ความสัมพันธ์กับคนนอกชุมชนมากขึ้น ทั้งเอกชนรายใหญ่และแรงงานต่างถิ่น ซึ่งงานวิจัยนี้ระบุว่า มี บริษัท เข้าไปลงทุนเลี้ยงกุ้งถึง 13 บริษัท (นิภาพร วัชรสินธุ์ และคนอื่น ๆ. 2534 ; 71 - 77)

ดวงใจ บุญศิริรักษา ศึกษาเรื่อง " ผลกระทบทางเศรษฐกิจและสังคมของการพัฒนา การเลี้ยงกุ้งต่อชุมชนประมง ในตำบลสนามไชย อำเภอบ้านใหม่ จังหวัดฉะเชิงเทรา " ผลการศึกษา ได้ข้อสรุปเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตของชาวนาหลายอย่าง ที่สำคัญคือ ในช่วงที่มีการทำนา กุ้ง มีคนนอกพื้นที่ทั้งนายทุนและแรงงานรับจ้างหลั่งไหลเข้าไปในชุมชนจำนวนมาก แรงงานรับจ้างที่เข้าไป ส่วนใหญ่เป็นแรงงานจากภาคอีสาน เข้าไปรับจ้างทำงานให้แก่นายทุนท้องถิ่น ทั้งนี้เพราะแรงงาน ในชุมชนไม่เพียงพอประการหนึ่ง ส่วนอีกประการหนึ่งเขาระบุว่าเพราะแรงงานจากอีสานสามารถ เชื้อเพลิงและบังคับได้ง่ายกว่า ในการผลิตได้หันมาใช้เทคโนโลยีที่ทันสมัย เครื่องจักร และเงินทุน จำนวนมาก หากไม่มากนักก็ยืมจากญาติพี่น้อง แต่หากจำนวนมาก เช่น เกิน 10,000 บาท ชาวนา ก็จะกู้จากธนาคารพาณิชย์ วิถีชีวิตของชาวนาในสังคมใหม่ยุคนากุ้งนี้ดำเนินไปอย่างรีบเร่งขณะเดียวกันก็มีความสะดวกสบายและลุล่วงไปกับการบริโภคนิยม มีวิทยุ โทรทัศน์ เครื่องใช้ไฟฟ้า รถยนต์ รถมอเตอร์ไซด์มีใช้แทบทุกบ้าน อย่างไรก็ตามในการเปลี่ยนแปลงดังกล่าวก็ยังพบว่าวิถีชีวิตของชาวนา ที่เคยมีในสมัยทำนาข้าวบางอย่างไม่ได้หายไป ยังคงปรากฏให้เห็นแม้สังคมเปลี่ยนแปลงไปมากก็ตาม เช่น ในเรื่องการลงแขก ดวงใจ บุญศิริรักษา ระบุว่าในการจับกุ้งในตอนจะขายชาวนามีการ ลงแขกกันมากกว่าที่จะจ้าง ต่อมาคือในเรื่องการเลี้ยงอาหารและแจกเงินแก่ญาติพี่น้องเมื่อจับกุ้งขาย แล้วมีอะไร ตลอดจนการขนานและเก็บด้วยการรับลิเกและลำตัดมาแสดง ซึ่งการปฏิบัติเหล่านี้ล้วน เป็นวิถีชีวิตของชาวนาในสังคมเกษตรกรรมทั้งสิ้น (ดวงใจ บุญศิริรักษา. 2533 :70 - 71, 82 - 85)

สุเทพ หันประสิทธิ์ ศึกษาเรื่อง " ผลตอบแทนจากการลงทุนทำนากุ้งของสหกรณ์นิคมสมุทรสาคร ผู้เข้าร่วมโครงการพัฒนาการเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำในประเทศไทย " ผลการศึกษาได้ข้อสรุป เกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตชาวนาหลายอย่าง เขายังชี้ให้เห็นว่าชาวนาต้องพบกับวิถีชีวิตใหม่ที่ต้อง ทำการผลิตโดยใช้เทคโนโลยี เช่น เครื่องจักร อาหารกุ้ง พันธุ์กุ้ง ปุ๋ยมันเชื้อเพลิง ในการ ทำการผลิตดังกล่าวชาวนาต้องมีหนี้สิน และส่วนใหญ่ได้มาโดยการกู้สหกรณ์ สำหรับแรงงานในการ ผลิตเขาระบุว่าชาวนายังใช้แรงงานในครอบครัวส่วนใหญ่ ผลจากการทำนากุ้งชาวนามีรายได้เพิ่มขึ้น อย่างเห็นได้ชัด กล่าวคือเดิมชาวนาทำการประมงรายได้น้อยแน่นอนแต่เมื่อทำนากุ้งปรากฏว่าในเนื้อที่ 10 - 29 ไร่ ชาวนาได้รับผลตอบแทนประมาณ 400,000 บาทต่อปี (สุเทพ หันประสิทธิ์. 2526 : 135 - 137)

ผลการวิจัยข้างต้น ให้ข้อสรุปเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตอันเนื่องจากการเปลี่ยนแปลงจากสังคมเกษตรกรรมไปสู่สังคมอุตสาหกรรม ซึ่งมีสาเหตุมาจากการทำนาถ่วงในลักษณะที่คล้าย ๆ กันประการแรกในเรื่องการเปลี่ยนแปลงอาชีพของชาวนาว่าเมื่อมีการทำนาถ่วง ชาวนาส่งนาไปทำนาถ่วงแทนนาข้าว สำหรับผู้ที่ทำนาถ่วงก็มักเข้าสู่อาชีพรับจ้าง ประการที่สองในเรื่องการใช้เทคโนโลยีช่วยในการผลิต พบว่าในช่วงทำนาถ่วงชาวนาได้ใช้เทคโนโลยีในการผลิตอย่างกว้างขวาง ประการที่สามในเรื่องการใช้เงินทุนจำนวนมากและการเป็นหนี้ ซึ่งพบว่าในขณะที่การทำนาถ่วงสร้างรายได้จำนวนมากสำหรับชาวนาถ่วง แต่ในการผลิตชาวนาถ่วงก็ต้องอาศัยเงินทุนจำนวนมากและเงินค้ำกล่าวก็นำมาโดยการกู้ยืมเป็นสำคัญ ประการที่สี่เรื่องการสูญเสียกรรมสิทธิ์ที่ดินทำกิน เกิดจากการกว้านซื้อที่ดินและขอเช่าที่ดิน เพื่อทำนาถ่วงของนายทุนต่างกัน โดยเสนอราคาสูงล่อใจชาวนาให้ขาย ประการที่ห้าเรื่องการตกอยู่ภายใต้อิทธิพลของระบบเงินตรา และลัทธิบริโภคนิยม ซึ่งดูเหมือนว่ายิ่งชาวนามีรายได้สูงก็จะมีความสุขกับการบริโภคนิยมที่พ่อค้านำใบเสนอขาย ประการสุดท้ายในเรื่องการใช้แรงงานในครอบครัว แรงงานในชุมชน แรงงานต่างถิ่น ตลอดจนการช่วยเหลือกันของชาวนาพบว่าขณะที่แรงงานต่างถิ่นเข้าไป แต่ความจำเป็นในการใช้แรงงานในครอบครัว และช่วยเหลือกันระหว่างเพื่อนบ้านในชุมชนก็ยังมีอยู่ ฉะนั้นหากพหุรวมจะเห็นภาพวิถีชีวิตของชาวนาด้านการประกอบอาชีพเคลื่อนอยู่ภายใต้กรอบที่สำคัญคือวิถีการผลิต (mode of production) ซึ่งชี้ให้เห็นว่าชาวนาทำการผลิตอะไร กรอบพลังการผลิต (force of production) ซึ่งชี้ให้เห็นว่าชาวนามีความรู้ความสามารถในการผลิตระดับใด และใช้เครื่องมือในลักษณะใดทำการผลิต และกรอบความสัมพันธ์ทางการผลิต (relation of production) ซึ่งชี้ให้เห็นถึงความเกี่ยวข้องของคนในกระบวนการผลิตแต่ละขั้นตอนว่าเป็นอย่างไร

กรอบความคิดพื้นฐานในการวิจัย

วิถีชีวิตหมายถึงแนวทางในการดำเนินชีวิตของบุคคลในสังคม โดยเชื่อว่าวิถีชีวิตของบุคคลจะแตกต่างกันไปตามลักษณะวิถีการผลิตของสังคม เช่น ล่าสัตว์ เกษตรกรรม อุตสาหกรรม และพาณิชย์กรรม ดังนั้นเมื่อเกิดการเปลี่ยนแปลงวิถีการผลิตจากวิถีการผลิตหนึ่งไปสู่วิถีการผลิตหนึ่งย่อมส่งผลให้วิถีชีวิตของบุคคลที่มีอยู่เดิมต้องเปลี่ยนแปลงไปด้วย สำหรับงานวิจัยฉบับนี้สนใจที่จะศึกษาว่าเมื่อวิถีการผลิตในรูปนาถ่วง ซึ่งเป็นวิถีการผลิตแบบทุนนิยมอุตสาหกรรมได้แผ่ขยายเข้าไปในชุมชนชาวนาลุ่มน้ำปากพนัง จะส่งผลให้วิถีชีวิตของชาวนาลุ่มน้ำปากพนังเปลี่ยนแปลงไปอย่างไร

การเปลี่ยนแปลงวิถีการผลิตและวิถีชีวิตของชาวนาไทย ในภาพรวมได้เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่อง การหาสนธิสัญญาเบาริงในปี พ.ศ.2398 เป็นจุดเริ่มต้นที่วิถีชีวิตชาวนาสู่การผลิตเพื่อขาย ชาวนาส่วนใหญ่หยุดผลิตสิ่งจำเป็นในการดำรงชีวิตอย่างอื่น หันมาปลูกข้าวเพื่อขายเพียงอย่างเดียวแล้วนำเงินมาซื้อสินค้าสำเร็จรูปที่พ่อค้าจากในเมืองนำมาขายแทน และเหลือเงินส่วนหนึ่งไว้สำหรับเสียภาษีให้แก่รัฐ วิถีชีวิตชาวนาเริ่มพึ่งพาสังคมภายนอก ก่อให้เกิดวิถีชีวิตใหม่ที่ชาวนาต้องมีการติดต่อกับคนนอกชุมชนและคนในเมืองมากขึ้น ชาวนาต้องประสบกับวิถีชีวิตที่ใหม่เคยพบมาก่อน เช่น การเข้าที่หากิน การตอบแทนในการยืมเงินด้วยดอกเบี้ย การตอบแทนการหางานด้วยค่าจ้าง ตลอดจนการซื้อขายที่หวังกำไร แต่อย่างไรก็ตามวิถีชีวิตของชาวนาในช่วงนี้ก็ไม่ได้เปลี่ยนแปลงไปตามกระแสทุนนิยมโดยสิ้นเชิง ลักษณะการช่วยเหลือพึ่งพาอาศัยหรืออุปถัมภ์กันในกลุ่มญาติและเพื่อนบ้าน ซึ่งเป็นรากฐานเดิมในวิถีชีวิตชาวนายังคงปรากฏให้เห็นอยู่ทั่วไป และสำหรับในชนบทตามภาคต่าง ๆ ที่นำไปสู่ภาคกลางด้วยแล้ว วิถีชีวิตชาวนาได้รับผลกระทบจากการแผ่ขยายเข้ามาของทุนนิยมน้อยมาก ต่อมาเมื่อเข้าสู่การนำประเทศไปสู่ความทันสมัยมุ่งพัฒนาด้านอุตสาหกรรม คืบตามประเทศที่พัฒนาแล้วในปี พ.ศ.2504 ซึ่งเป็นความพยายามของรัฐที่จะเปลี่ยนแปลงสังคมเกษตรกรรมให้เป็นสังคมอุตสาหกรรมให้ได้ วิถีชีวิตของชาวนาก็ต้องเปลี่ยนแปลงอีกครั้ง คราวนี้อิทธิพลของทุนนิยมได้เข้าครอบงำวิถีชีวิตชาวนาแทนระบบเครือญาติและระบบอุปถัมภ์ที่มีมาก่อนอีกระดับหนึ่ง ความสัมพันธ์ในเชิงการเข้าที่ดิน การตอบแทน การยืมเงินด้วยการเสียดอกเบี้ย การตอบแทนการหางานด้วยค่าจ้าง และการมุ่งหากำไรจากการซื้อขายปรากฏอย่างกว้างขวาง ซึ่งนั่นก็หมายความว่า ชาวนาถูกดึงเข้าสู่วิถีชีวิตแบบคนในสังคมอุตสาหกรรมหรือทุนนิยม ที่มีการแข่งขันซึ่งตั้งแต่นำเอาเปรียบกัน มีความรุกรานรู้จักพ้อต่างคนต่างอยู่ ให้ความสำคัญกับเงินตรามากกว่าสิ่งอื่นใด

สำหรับในประเด็นของกระบวนการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตของชาวนาที่เกิดขึ้นนั้น เมื่อประมวลปัจจัยที่เกี่ยวข้องเข้าด้วยกันแล้ว กล่าวได้ว่ามีปัจจัยที่เป็นเงื่อนไขทางเศรษฐกิจ การเมือง สังคม เข้ามาเกี่ยวข้องหลายประการ ได้แก่ 1) ฐานะฐานะผู้ใช้แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติเป็นเครื่องมือในการเปลี่ยนแปลงสังคมเกษตรกรรมไปสู่สังคมอุตสาหกรรม 2) การเข้าไปแย่งชิงกุลาค่าและค่าชานในชุมชนของพ่อค่านายทุนต่างกัน ตลอดจนแรงงานรับจ้างจากต่างกัน ในฐานะผู้นำเอาวิถีชีวิตใหม่เข้าไปสู่ชุมชน 3) การแตกตัวและคอบตนเองของพ่อค่านายทุนท้องถิ่นและชาวนากลุ่มต่าง ๆ ในชุมชนต่ออาชีพการหากิน และอาชีพใหม่ที่เกี่ยวข้อง ซึ่งนั่นก็คือการยอมรับวิถีชีวิตใหม่เข้ามาผสมผสานกับวิถีชีวิตที่มีอยู่เดิมนั่นเอง

กรณีพื้นที่ลุ่มน้ำปากพนัง ณ เวลาที่อุตสาหกรรมนาุ้งเข้าไบนั้น โดยทางอ้อมถือว่าการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตได้เกิดขึ้นและส่งสมมาอย่างต่อเนื่องเช่นเดียวกัน การเปลี่ยนแปลงใน พ.ศ.2398 ทำให้ชาวนาถูกดึงเข้าสู่วิถีชีวิตใหม่ให้ทำการผลิตเพื่อขาย และการเปลี่ยนแปลงใน พ.ศ.2504 ชาวนาถูกดึงเข้าสู่การมีวิถีชีวิตแบบคนในสังคมอุตสาหกรรม แต่ผลที่เกิดจากการเปลี่ยนแปลงไปสู่สังคมอุตสาหกรรมโดยตรงเพิ่งชัดเจนเมื่อมีการทานากุ้งครั้งนี้ ผู้วิจัยจึงมีความเชื่อในขั้นต้นว่า ประการแรกก่อนที่จะมีการทานากุ้งในพื้นที่ลุ่มน้ำปากพนัง วิถีชีวิตของชาวนาลุ่มน้ำปากพนังได้พัฒนาเข้าสู่วิถีชีวิตแบบคนในสังคมอุตสาหกรรมในระดับหนึ่งแล้ว เช่น การเดินทางไปทำงานในโรงงานอุตสาหกรรมที่ตั้งอยู่ในเมือง การใช้และบริโภคสินค้าสินค้าที่ผลิตจากโรงงานอุตสาหกรรม ตลอดจนการได้รับการฟื้นฟูฐานต่าง ๆ ซึ่งเป็นเงื่อนไขที่รัฐมุ่งให้เกิดการเปลี่ยนแปลงไปสู่สังคมอุตสาหกรรม ส่วนเป็นส่วนหนึ่งของแนวทางการดำเนินชีวิตในสังคมอุตสาหกรรมทั้งสิ้น ประการที่สอง เมื่อมีการทานากุ้งเกิดขึ้นวิถีชีวิตของชาวนาได้เปลี่ยนแปลงไปสู่การมีวิถีชีวิตแบบคนในสังคมอุตสาหกรรมชัดเจนขึ้น ทำการผลิตคราวละมาก ๆ โดยใช้เทคโนโลยีที่ทันสมัย ใช้เงินทุนจำนวนมาก ล่าจ้างแรงงานในครอบครัวไม่เพียงพอ การผลิตลักษณะนี้ยังต้องจ้างแรงงานรับจ้าง ด้วยข้อจำกัดดังกล่าวชาวนาจึงน่าจะเลื่อนชั้นทางสังคมเป็นผู้ผลิตได้ทุกราย ชาวนาที่ม่สามารถเข้าถึงเงินทุน และเทคโนโลยีก็ต้องกลายเป็นแรงงานรับจ้าง โดยภาพรวมชาวนาจึงมีวิถีชีวิตที่เกี่ยวข้องกับการกู้เงิน แล้วตอบแทนด้วยดอกเบี้ย การจ่ายค่าจ้างและรับค่าจ้างในการทำงาน การเข้าปัจจัยการผลิต (ที่ดิน, เทคโนโลยี) ตลอดจนการซื้อขายเพื่อเอากำไร ส่วนการช่วยเหลือพึ่งพาอาศัยกันตามแบบสังคมเกษตรกรรมนั้นน่าจะลดลงทั้งนี้เพราะการดำเนินชีวิตหรือโลกทัศน์ของคนในสังคมอุตสาหกรรมได้ให้คุณค่ากับการแข่งขัน ซึ่งคือชิงเด่น การแสวงหาผลประโยชน์จากผู้อื่นและมีความโลภไม่มีที่สิ้นสุด ฉะนั้นสถานภาพของชาวนาในสังคมอุตสาหกรรมจึงน่าจะถูกรื้อเอาเปรียบรุนแรงขึ้น ประการที่สาม ในส่วนของกระบวนการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตที่เกิดขึ้น เชื่อว่าน่าจะมาจากองค์ประกอบด้านเศรษฐกิจ สังคม การเมือง ในลักษณะเดียวกันกับที่เกิดขึ้นในชุมชนหัวเว ที่กล่าวข้างต้น

บทที่ 3

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ เป็นการศึกษาถึงการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิต อันเนื่องมาจากการเปลี่ยนแปลงสังคมเกษตรกรรมสู่สังคมอุตสาหกรรมของชาวนา ในลุ่มน้ำปากพนัง โดยใช้กรณีศึกษาจากการทำนาถ่วงในชุมชนตำบลเกาะเพชร อำเภอหัวไทร จังหวัดนครศรีธรรมราช เพื่อหาคำอธิบายในปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นว่า วิถีชีวิตของชาวนาที่อยู่ก่อนนั้นเป็นอย่างไร เมื่ออุตสาหกรรมนาถ่วงเข้ามาในชุมชนได้ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตของชาวนาอย่างไร และประการสุดท้ายต้องการทราบว่าในการเปลี่ยนแปลงดังกล่าวได้มีกระบวนการหรือองค์ประกอบที่เป็นเงื่อนไขทางเศรษฐกิจ การเมือง สังคม เข้ามาเกี่ยวข้องอย่างไรบ้าง ซึ่งจะเห็นว่าการศึกษานี้ได้ให้ความสำคัญกับวิถีชีวิตของชาวนาในสังคมเกษตรกรรมกับวิถีชีวิตจากสังคมอุตสาหกรรมที่แทรกเข้ามาในเวลาต่อมา ฉะนั้นการศึกษานี้จึงมีความจำเป็นที่ต้องศึกษาถึงลักษณะวิถีชีวิตดังกล่าวในแต่ละช่วง โดยจะพิจารณาอย่างเป็นระบบคือ พิจารณาถึงวิถีการผลิตเพื่อให้ทราบว่าในการดำเนินชีวิตชาวนาทำการผลิตอะไรบ้าง และเพื่อให้การดำเนินชีวิตของชาวนาชัดเจนยิ่งขึ้น จะพิจารณาถึงความสัมพันธ์ทางการผลิต เพื่อสะท้อนว่าในการดำเนินชีวิตด้านการประกอบอาชีพนั้นชาวนาต้องไม่มีความสัมพันธ์กับใครบ้าง โดยพิจารณาพร้อมกับปัจจัยในการผลิต โครงสร้างชนชั้นทางสังคม องค์ประกอบทางเศรษฐกิจ สังคม การเมือง การศึกษา วัฒนธรรม หรือในสิ่งที่ มาร์กซ์ เรียกว่าโครงสร้างส่วนบนว่าเข้ามากำหนดวิถีชีวิตชาวนาอย่างไรด้วย

พื้นที่ศึกษา

ผู้วิจัยเลือกอำเภอหัวไทร จังหวัดนครศรีธรรมราช เป็นพื้นที่ศึกษากลุ่มนาถ่วง ประกอบด้วย 9 หมู่บ้าน ของชุมชนตำบลเกาะเพชร มีประชาชนรวมกันประมาณ 936 ครัวเรือน (สำนักงานสาธารณสุขตำบลเกาะเพชร. 2538) มีอาชีพนาถ่วงประมาณ 500 ครัวเรือน พื้นที่ดังกล่าวตั้งอยู่ทางทิศใต้ของจังหวัดนครศรีธรรมราช เลียบชายฝั่งทะเลด้านอ่าวไทย อาณาเขตติดต่อกับอำเภอ

ระบอบ จังหวัดสงขลา ในอดีตอาชีพหลักของประชาชนคือ หานา ทหารประมงชายฝั่ง นอกจากนั้น ก็มีการทำน้ำตาลจากต้นจาก ประมาณปี พ.ศ. 2518 บริการของรัฐด้านโครงสร้างพื้นฐานคือ ถนน และไฟฟ้า เริ่มสร้างเชื่อมต่อระหว่างอำเภอหัวไทรกับจังหวัดนวลเคียง การเปลี่ยนแปลงซึ่งดูจาก ภายนอกไม่ค่อยมีมากนัก เพราะอำเภอหัวไทรเป็นเพียงทางผ่านจากภาคกลางไปสู่จังหวัดอื่นในภาคใต้ สินค้าหรือผลผลิตนอกจากข้าวแล้ว พบว่าในบางช่วงมีพ่อค้าจากในเมืองไปรับซื้อแมงกระพรุนซึ่งมีมาก แถบบริเวณชายฝั่ง ชาวบ้านทราบเพียงว่ามีการนำขายต่อให้พ่อค้าต่างชาติแต่ไม่ทราบว่านำไปหา การผลิตอะไร วิถีชีวิตที่เรียบง่ายของชาวนาได้เกิดการเปลี่ยนแปลงครั้งสำคัญเมื่อประมาณ ปี พ.ศ. 2531 - 2532 เมื่อนายทุนต่างชาติเข้าบดบังโรงงานหัตถอุตสาหกรรมเลี้ยงกุ้งกุลาคา และชักชวนให้ ชาวนาเข้าร่วมหาการผลิต

วิธีการศึกษา

การได้มาซึ่งข้อมูล งานวิจัยฉบับนี้ใช้วิธีการสัมภาษณ์ระดับลึก (in-depth interview) และการสัมภาษณ์เป็นกลุ่ม (group interview) ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

1. การสัมภาษณ์ระดับลึก

วัตถุประสงค์ของการสัมภาษณ์ระดับลึก เพื่อรวบรวมข้อมูลไปใช้ในการหาข้อสรุปว่า วิถีชีวิตของชาวนา ก่อนและหลังที่อุตสาหกรรมกุ้งเข้ามาในชุมชนเป็นอย่างไร ดังนั้นขอบข่ายของ ประเด็นที่ใช้ในการสัมภาษณ์จะประกอบด้วยเรื่อง 1) วิถีการผลิตหรือสภาพของการประกอบอาชีพ บังคับในการผลิต โครงสร้างชนชั้นในสังคม องค์ประกอบด้านการศึกษา การสื่อสารมวลชน ศาสนา ประเพณี ความเชื่อ และระบบกฎหมายที่มีส่วนกำหนดวิถีชีวิตของชาวนา 2) ความสัมพันธ์ทางการผลิต ของชาวนาที่มีกับผู้อื่น เช่น กับชาวนาด้วยกัน กับพ่อค่านายทุนและกับเจ้าหน้าที่ของรัฐในลักษณะต่าง ๆ ตั้งแต่ช่วยเหลือ และตอบแทนกันด้วยแรงงาน ค่าจ้าง ค่าเช่า ดอกเบี้ย ก้าวไร ตลอดจน การเลี้ยงชีพและได้รับบริการพื้นฐานจากรัฐ สำหรับบุคคลที่จะสัมภาษณ์ได้มาจากบุคคล 3 กลุ่ม คือ กลุ่มที่ 1 ชาวนา กลุ่มต่าง ๆ ได้แก่ ชาวนารวย ชาวนากลาง ชาวนาจน (ชาวนารับจ้างและชาว ประมง) ในการได้มาซึ่งกลุ่มชาวนาดังกล่าวจะเริ่มด้วยการสัมภาษณ์ผู้อาวุโสและผู้นำชุมชน เพื่อให้ได้

ชวานากลุ่มต่าง ๆ ในขั้นต้น จากนั้นผู้วิจัยจะสัมภาษณ์ชวานาคนแรกในแต่ละกลุ่ม แล้วขยายไปสู่ชวานาคนอื่น ๆ ในลักษณะของการใช้ Snowball Sampling กลุ่มที่ 2 ประกอบด้วย ผู้จัดการบริษัทที่ทำอุตสาหกรรมนาุ้ง ผู้จัดการธนาคาร พ่อค้ารับซื้อกุ้งและเจ้าของร้านค้าในหมู่บ้าน กลุ่มที่ 3 ประกอบด้วย นายอำเภอ และประมงอำเภอ ซึ่งบุคคลในกลุ่มที่ 2 และ 3 ได้มาโดยวิธีเจาะจง (purposive sampling)

2. การสัมภาษณ์เป็นกลุ่ม

วัตถุประสงค์ของการสัมภาษณ์เป็นกลุ่ม เพื่อรวบรวมข้อมูลไปใช้ในการหาข้อสรุปว่าในการเปลี่ยนแปลงความสัมพันธ์ทางการผลิตของชวานา เป็นเพราะมีกระบวนการหรือองค์ประกอบที่เป็นเงื่อนไขทางเศรษฐกิจ การเมือง สังคมเข้ามาเกี่ยวข้องอย่างไรบ้าง ดังนั้นขอบข่ายของประเด็นที่ใช้ในการสัมภาษณ์เป็นกลุ่มจึงเกี่ยวข้องกับเรื่อง 1) นโยบายและการส่งเสริมการทานาุ้งของรัฐ 2) การเคลื่อนย้ายเข้ามทานาุ้งของบรรดานายทุนในชาติและนายทุนต่างชาติ โดยเฉพาะกรณีการกว้านซื้อที่ดิน การใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่ การใช้เงินทุน และแรงงานในการผลิต 3) การเติบโตของพ่อค้าคนกลาง นายทุนท้องถิ่น และนายธนาคาร ในการดำเนินธุรกิจเชื่อมโยงกับการผลิตของชวานา 4) การตอบสนองของชวานาคือการทานาุ้งในชุมชน เช่น ร่วมทานาุ้ง ขายให้นายทุน ตลอดจนเป็นแรงงานรับจ้าง สำหรับบุคคลที่ใช้ในการสัมภาษณ์เป็นกลุ่ม จัดเฉพาะชวานาโดยแบ่งออกเป็น 4 กลุ่มย่อยตามที่กล่าวในข้อ 1 ให้มีชวานาประมาณกลุ่มละ 7 - 8 คน โดยเลือกผู้ที่เคยได้รับการสัมภาษณ์ระดับลึกมาแล้วมาสัมภาษณ์เป็นกลุ่ม ทั้งนี้เพราะบุคคลเหล่านี้จัดว่าเป็น Key informants ที่รู้เรื่องดีกว่าชวานาคนอื่น ๆ ในส่วนของบุคคลที่เกี่ยวข้องฝ่ายอื่น ๆ คือ กลุ่มพ่อค่านายทุนซึ่งประกอบด้วย ผู้จัดการบริษัทที่ทำอุตสาหกรรมนาุ้ง ผู้จัดการธนาคาร พ่อค้ารับซื้อกุ้งและเจ้าของร้านค้าในหมู่บ้าน และกลุ่มเจ้าหน้าที่ของรัฐซึ่งประกอบด้วย นายอำเภอและประมงอำเภอ ผู้วิจัยจะให้การสัมภาษณ์ระดับลึกสัมภาษณ์ในขอบข่ายประเด็นเดียวกันแทน เพราะกลุ่มบุคคลเหล่านี้ค่อนข้างจะมีข้อจำกัด ในเรื่องเวลาและความหลากหลายในสาขาอาชีพ ทำให้เป็นอุปสรรคและจัดสัมภาษณ์เป็นกลุ่มค่อนข้างลำบาก

สำหรับทางด้านคุณภาพของข้อมูล แม้ว่าเนื้อหาที่ศึกษาจะเป็นเรื่องละเอียดอ่อน แต่การได้ข้อมูลมาโดยวิธีสัมภาษณ์ระดับลึกและสัมภาษณ์เป็นกลุ่มก็เป็นข้อมูลที่เชื่อถือได้สูง เพราะประการแรก ได้ทำการสัมภาษณ์กับบุคคลที่รู้เรื่องดี (key informants) เปิดโอกาสให้ผู้ถูกสัมภาษณ์ให้ข้อมูลอย่างกว้างขวางตามขอบข่ายที่กำหนด โดยอยู่ภายใต้การทะลอมและสร้างบรรยากาศให้อ่อนน้อมของผู้สัมภาษณ์ จึงเชื่อได้ว่าจะได้ข้อมูลที่ถูกต้องและตรงกับสิ่งที่ต้องการวัด ประการที่สอง ข้อมูลที่ได้รับรวบรวมมาจากบุคคลหลายฝ่ายคือ ชาวนา พ่อค่านายทุน และเจ้าหน้าที่ของรัฐ ทำให้สามารถตรวจสอบซึ่งกันและกันได้ จึงเชื่อได้ว่าจะได้ข้อมูลที่ถูกต้อง ครบคลุมและมีความคงเส้นคงวา

ขั้นตอนการวิจัย

1. ศึกษาสภาพชุมชน ซึ่งประกอบด้วย ประชากรเป้าหมาย และบริบทของชุมชน เพื่อหาความเข้าใจสภาพชุมชนในลักษณะที่ถูกต้อง และใช้เป็นแนวทางในการวางแผนการศึกษา เพื่อให้ได้คำตอบในปัญหาวิจัย
2. ศึกษาเอกสาร ซึ่งประกอบด้วยเอกสารที่เป็นแนวคิด ทฤษฎี และเอกสารที่เป็นรายงานวิจัย เพื่อหาว่ามีแนวคิด ทฤษฎี และผลการศึกษาค้นคว้าที่เคยอธิบายเกี่ยวกับปัญหานี้มาก่อนหรืออาจจะใช้เป็นแนวทางในการอธิบายได้ ต่อจากนั้นจึงนำมาสร้างกรอบความคิดสำหรับการค้นหาคำอธิบายในปัญหาวิจัยครั้งนี้
3. การออกแบบเก็บข้อมูลในพื้นที่ ผู้วิจัยได้ไปใช้ชีวิตอยู่ในหมู่บ้าน และเก็บข้อมูลเป็นเวลานาน 5 เดือน ใช้การบันทึกเทปในการสัมภาษณ์ระดับลึก และการสัมภาษณ์เป็นกลุ่ม เพื่อป้องกันการตกหล่นของสาระสำคัญ และเพื่อทำให้เกิดการระดม ผู้วิจัยได้พยายามสร้างความเข้าใจและสัมพันธภาพที่ดีกับผู้ให้ข้อมูล
4. วิเคราะห์ข้อมูล ได้นำข้อมูลจากการสัมภาษณ์ระดับลึก และการสัมภาษณ์เป็นกลุ่มมาถอดเทป และจัดเป็นหมวดหมู่ตามประเด็นที่ศึกษา ใช้โปรแกรมสำเร็จรูป "The Ethnograph" ช่วยในการวิเคราะห์ ต่อจากนั้นจึงวิเคราะห์ความสัมพันธ์เชื่อมโยงข้อมูลที่จัดหมวดหมู่ไว้ และหาข้อสรุปเชิงทฤษฎี
5. สรุปผลการวิจัยและเขียนรายงาน

บทที่ 4

สภาพชุมชน

การศึกษาถึงวิถีชีวิตที่เปลี่ยนแปลงไปอันเนื่องมาจากการเปลี่ยนแปลง จากสังคมเกษตรกรรมสู่สังคมอุตสาหกรรมของชาวนาลุ่มน้ำปากพนัง เพื่อหาข้ออธิบายในปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นว่า

- 1) วิถีชีวิตของชาวนาลุ่มน้ำปากพนังก่อนที่จะมีการทำนาถ้างเป็นอย่างไร
- 2) วิถีชีวิตของชาวนาลุ่มน้ำปากพนังหลังจากที่มีการทำนาถ้างแล้วเป็นอย่างไร และ
- 3) กระบวนการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตของชาวนาลุ่มน้ำปากพนัง ซึ่งเดิมอยู่ในสังคมเกษตรกรรมยึดการทำนาข้าวเป็นหลัก ต้องหันมาทำนาถ้างและอาชีพอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการทำนาถ้าง ซึ่งมีพื้นฐานมาจากสังคมอุตสาหกรรมว่าเป็นอย่างไร

พื้นที่เป้าหมายที่ใช้ศึกษาคือ ตำบลเกาะเพชร อำเภอหัวไทร จังหวัดนครศรีธรรมราช ซึ่งประกอบด้วย 9 หมู่บ้าน คือ หมู่ที่ 1 บ้านบางโหนด หมู่ที่ 2 บ้านเขยราม หมู่ที่ 3 บ้านบางคิง หมู่ที่ 4 บ้านเนินทองหงส์ หมู่ที่ 5 บ้านหัวทรง หมู่ที่ 6 บ้านเกาะเพชร หมู่ที่ 7 บ้านบางปราชญ์ หมู่ที่ 8 บ้านย่านยาว และหมู่ที่ 9 บ้านต้นสน สาเหตุที่เลือกพื้นที่ตำบลเกาะเพชรเป็นกรณีศึกษาเนื่องจาก ประการแรก เมื่อพิจารณาโดยรวมทั้ง 9 หมู่บ้านของตำบลเกาะเพชรมีสภาพความเป็นชุมชนชาวนาลุ่มน้ำปากพนัง ที่สามารถสะท้อนภาพวิถีชีวิตของชาวนาในขอบเขตของการประกอบอาชีพ ซึ่งงานวิจัยนี้มุ่งหาคำตอบได้อย่างครบถ้วน กล่าวคือ หมู่ที่ 5, 6 และ 9 เป็นหมู่บ้านที่อยู่ริมฝั่งทะเล ชาวนายึดอาชีพทำนาและทำการประมง ในขณะที่หมู่ที่ 4 และ 8 เป็นหมู่บ้านที่อยู่ลึกเข้าไปในตอนในห่างจากชายฝั่งทะเล บริเวณที่ตั้งหมู่บ้านเป็นที่ดอน ชาวนายึดอาชีพทำนาและหาสวน ส่วนหมู่ที่ 1, 2 และ 7 เป็นหมู่บ้านที่อยู่ลึกเข้าไปในตอนในห่างจากชายฝั่งทะเลเช่นเดียวกัน แต่หมู่บ้านตั้งอยู่ในที่ราบลุ่ม ชาวนายึดอาชีพทำนาเป็นส่วนใหญ่ สำหรับอาชีพอื่น ๆ เช่น รับจ้าง เลี้ยงสัตว์และค้าขาย มีการทำกันโดยทั่วไปทุกหมู่บ้าน และอยู่ในวงแคบตามลักษณะของชาวนาทั่วไป

ประการที่สอง ต่อมาในช่วงหลังทั้ง 9 หมู่บ้านได้มีการเลี้ยงกุ้งกันอย่างหนาแน่น โดยที่อาชีพการเลี้ยงกุ้งและอาชีพที่เกี่ยวข้องกับการเลี้ยงกุ้ง ได้เข้าแทนที่อาชีพเดิมของชาวนาดังแต่ปี พ.ศ. 2532 เป็นต้นมา ประการที่สาม บางหมู่บ้าน เช่น หมู่ที่ 4 และหมู่ที่ 8 ในอดีตเคยประสบผลสำเร็จในด้านการเกษตร โดยเฉพาะในเรื่องการทำนาสวนผสมอย่างสูง รวมทั้งเป็นพื้นที่ที่มีการต่อต้านการทำนาถ้างที่รุนแรงที่สุดในการบรรดาชุมชนชาวนาในเขตลุ่มน้ำปากพนัง

แต่ก่อนที่จะกล่าวถึง วิถีชีวิตที่เปลี่ยนแปลงไปอันเนื่องมาจากการเปลี่ยนแปลงสังคมเกษตรกรรมไปสู่สังคมอุตสาหกรรมของชาวนาลุ่มน้ำปากพนังว่าเป็นอย่างไรนั้น ในส่วนนี้จะเสนอภาพชุมชนและบุคคลที่อยู่ในเหตุการณ์ เพื่อเป็นพื้นฐานในการทำความเข้าใจในความคิดและพฤติกรรมของชาวนาอันจะเป็นประโยชน์ต่อการวิเคราะห์และตีความต่อไป ดังนี้

ตำบลเกาะเพชร อำเภอหัวไทร จังหวัดนครศรีธรรมราช ซึ่งเป็นพื้นที่เป้าหมายในการศึกษาครั้งนี้ ประกอบด้วย 9 หมู่บ้าน มีประชากร 936 ครอบครัว จำนวน 4,958 คน จำนวนตามหมู่บ้านดังนี้

หมู่ที่	ชื่อชุมชน	จำนวนครัวเรือน	จำนวนประชากร/คน
1	บ้านบางโหนด	24	114
2	บ้านเขยราม	71	364
3	บ้านบางคิง	120	669
4	บ้านเนินหนองพลส์	104	560
5	บ้านหัวทรง	94	536
6	บ้านเกาะเพชร	235	1,258
7	บ้านบางปราชญ์	45	230
8	บ้านย่านยาว	85	394
9	บ้านคันสน	156	860
	รวม	986	4,985

ที่มา : สำนักงานสาธารณสุขตำบลเกาะเพชร มิถุนายน 2538

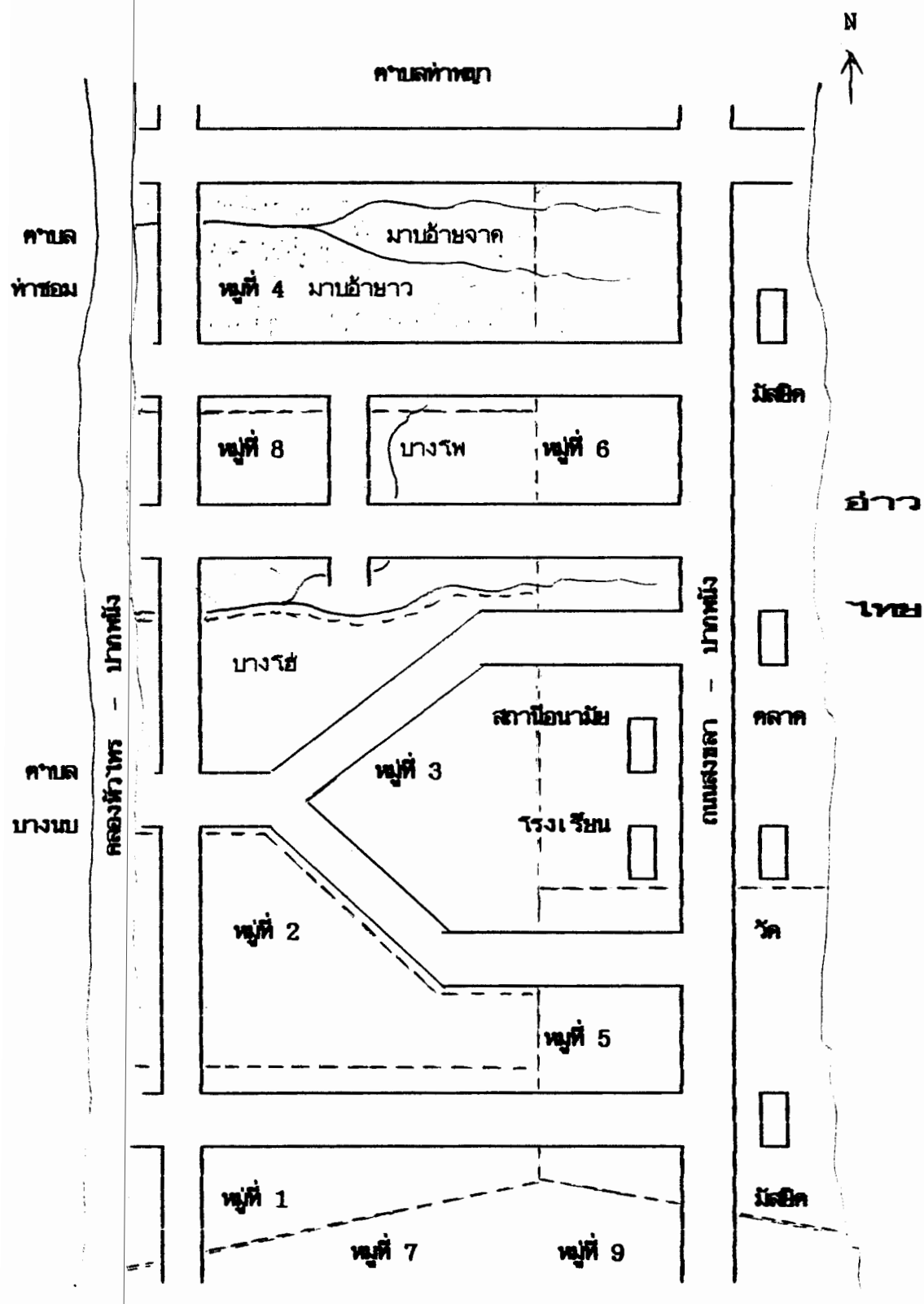
ตำบลเกาะเพชรมีอาณาเขตติดต่อกับพื้นที่ข้างเคียงดังนี้

ทิศเหนือ	ติดต่อกับตำบลขนานนาค	อำเภอปากพะยูน
ทิศใต้	ติดต่อกับตำบลหน้าสตน	อำเภอหัวไทร
ทิศตะวันตก	ติดต่อกับตำบลท่าซอมและตำบลบางนม โดยมียี่ดลองหัวไทรซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของแม่น้ำปากพะยูน	
ทิศตะวันออก	ติดต่อกับชายฝั่งทะเลด้านอ่าวไทย	

ประชากรในตำบลเกาะเพชรนับถือศาสนาพุทธคิดเป็นร้อยละ 71.50 ที่เหลือนับถือศาสนาอิสลาม คิดเป็นร้อยละ 28.50 โดยในส่วนของชาวไทยอิสลามตั้งบ้านเรือนเรียงรายไปตามแนวชายฝั่งทะเลในหมู่ที่ 5, 6 และ 9 มีคอกาชีพหการประมงและรับจ้างเป็นหลัก ชุมชนตำบลเกาะเพชรแห่งนี้มีวัดสำหรับชาวไทยพุทธได้ทำกิจกรรมทางศาสนา 2 แห่ง ตั้งอยู่ในหมู่ที่ 1 และ 6 และยังมีมัสยิดสำหรับทำกิจกรรมทางศาสนาอิสลาม 3 แห่ง ตั้งอยู่ในหมู่ที่ 5, 6 และ 9

ด้านการศึกษา ประชากรตำบลเกาะเพชรมีระดับการศึกษาส่วนใหญ่อยู่ในระดับประถมศึกษา คือ คิดเป็นร้อยละ 65 ระดับมัธยมศึกษาร้อยละ 30 ส่วนอนุบาลและปริญญาตรีขึ้นไปมีเพียงร้อยละ 5 - 6 เท่านั้น (สำนักงานสาธารณสุขตำบลเกาะเพชร. 2538) การจัดการศึกษาในระดับก่อนประถมศึกษา มี 2 แห่ง คือ ตั้งอยู่ในวัดเกาะเพชร อยู่ในการดูแลของกรมการศาสนา 1 แห่ง และรวมอยู่ในโรงเรียนประถมศึกษาอีก 1 แห่ง โรงเรียนมัธยมสังกัดกรมสามัญศึกษามี 1 แห่ง มีเพียงโรงเรียนประถมศึกษาที่ขยายโอกาส ส่วนการจัดการศึกษาที่สูงกว่ามัธยมศึกษาตอนต้น นักเรียนต้องเดินทางไปเรียนในตัวอำเภอและจังหวัด นอกจากนั้นในส่วนของศาสนาอิสลามปรากฏว่ามีการสอนในรูปแบบโรงเรียนเอกชน ที่สอนเกี่ยวกับศาสนาและภาษาอาหรับแก่เด็กนักเรียนในชุมชนไปพร้อม ๆ กับการเข้าเรียนในโรงเรียนประถมศึกษาของทางราชการ และเพื่อให้เกิดความเข้าใจในสภาพชุมชน ชาวบ้านจำนวนมากขึ้น ผู้วิจัยได้นํารายละเอียดเกี่ยวกับสภาพชุมชนของ 3 หมู่บ้านที่น่าสนใจมาเสนอเพิ่มเติม คือ บ้านเกาะเพชร ซึ่งในอดีตชาวนามีการทำนาและประมง ประชากรนับถือศาสนาพุทธและอิสลามในสัดส่วนที่ใกล้เคียงกัน บ้านเนินทองหงส์และบ้านย่านยาว ซึ่งในอดีต

ประชากรประกอบอาชีพทำนาทำสวนและมีชื่อเสียงในเรื่องการทำไร่สวนผสมมากที่สุด ประชากร
นับถือศาสนาพุทธทั้งหมด ซึ่งจะช่วยให้เกิดความเข้าใจวิถีชีวิตของชาวนาทั้งในส่วนที่ทำนา ทำสวน
ทำการประมงและอาชีพอื่น ๆ ขณะเดียวกันยังช่วยให้เกิดความเข้าใจวิถีชีวิตของชาวนาในส่วนที่นับถือ
ศาสนาต่างกัน คือศาสนาพุทธและศาสนาอิสลาม ว่าเป็นอย่างไร ดังนี้

แผนที่แสดงที่ตั้งชุมชนตำบลเกาะเพชร

อำเภอหัวหิน จังหวัดนครราชสีมา

บ้านเกาะเพชร

บ้านเกาะเพชรในอดีต คนทั่วไปเรียกบ้านเกาะเค็ดตามชื่อของพันธุ์ไม้ชนิดหนึ่งที่ขึ้นหนาแน่นตามแถบนี้ มีลักษณะเป็นไม้เลื้อยขึ้นเป็นกอทรงพุ่ม เฝิงเปลี่ยนชื่อมาเป็นเกาะเพชรในช่วงที่มีการสร้างโรงเรียนขึ้นในวัดเกาะเพชร บ้านเรือนของชาวนาปลูกเรียงรายไปตามแนวชายฝั่งทะเล และเนื่องจากชายฝั่งทะเลบางช่วงมีระดับต่ำ จึงทำให้ในช่วงฤดูฝนน้ำทะเลเอ่อล้นแนวชายฝั่งเข้าไปในที่นาของชาวนาเสมอ ครั้งสุดท้ายเมื่อปลายปี พ.ศ. 2511 ต่อกับต้นปี พ.ศ. 2512 ชาวนาเล่าว่าน้ำทะเลหนุนสูงมาก ได้ไหลเข้าไปในที่นาของชาวนาทางแถบบริเวณที่เรียกว่าบ้านบ่อคดที่เป็นบริเวณกว้างครอบคลุมพื้นที่ประมาณ 2,000 - 3,000 ไร่ โดยลึกลงเข้ามามากในทางทิศตะวันตกจนถึงแนวคลองหัวทรี - ปากพื้ง ส่งผลให้ชาวนาทานนาไม่ได้ประมาณ 3 - 4 ปี ซึ่งอาจมองว่าชาวนาอาจจะมีความลำบากมาก แต่ปรากฏว่าในช่วงนั้นได้มีกุ้งและปลาทะเลเกิดขึ้นในบริเวณที่นาของชาวนาเป็นจำนวนมาก เนื่องจากน้ำทะเลได้พัดพาเอากุ้งและปลาทะเลเข้ามาเจริญเติบโตและขยายพันธุ์ ชาวนาได้อาศัยจับกินและขายเอาเงินซื้อข้าวสารและสิ่งจำเป็นอื่น ๆ ในการดำรงชีวิต คล้ายกับว่าธรรมชาติได้ชดเชยในสิ่งที่ชาวนาได้สูญเสียไปสร้างความสมดุลให้เกิดขึ้น ช่วยบรรเทาความเดือดร้อนของชาวนาลงได้อย่างมาก ทางราชการเห็นความเดือดร้อนของชาวนา จึงได้สร้างเขื่อนดินกั้นน้ำเค็มมาให้ไหลเข้าไปในที่นาโดยสร้างเป็นแนวขนานไปกับชายฝั่งทะเลในปี พ.ศ. 2517 ซึ่งแนวเขื่อนดินดังกล่าวชาวนาได้อาศัยเป็นถนนใช้เดินทางระหว่างหมู่บ้าน และในเวลาต่อมาได้รับการปรับปรุงเป็นถนนลาดยางใช้สัญจรไปหัวทรีและปากพื้งจนถึงปัจจุบัน และผลจากการมีถนนสายนี้ขึ้นมาในเวลาต่อมาทำให้ชาวนาได้ย้ายบ้านเรือนจากเดิมที่เคยอยู่บริเวณชายฝั่งทะเลมาปลูกบริเวณสองฟากถนนทั้งด้านตะวันออกและตะวันตก สะท้อนให้เห็นความเปลี่ยนแปลงอย่างหนึ่งว่า ชาวนาเริ่มให้ความสำคัญกับการคมนาคมทางบกโดยใช้ถนนมากกว่าทางน้ำแล้ว สำหรับบริเวณคูทั้งสองด้านนั้นกว้างประมาณด้านละ 10 - 15 เมตร มีน้ำขังตลอดปีชาวนาได้นำบัวมาปลูกในคูถนนตลอดแนวสองข้างทาง เวลานั้นรถผ่านจะเห็นคล้ายบึงน้ำบัวชูดอกและใบสะพรั่งเป็นทัศนียภาพที่สวยงามมาก ส่วนน้ำในคูดังกล่าวชาวนาใช้สำหรับอาบ ชักเสื้อผ้าและบางคนก็ยังใช้ในการพุงข้าวทำอาหารด้วย แม้ปัจจุบันสภาพดังกล่าวได้ถูกทำลายไปโดยน้ำเค็มจากนาทุ่ง แต่เราก็ยังพอที่จะหาครุรงรอยของสภาพดังกล่าวได้จาก พื้นที่ใกล้เคียงกับบ้านเกาะเพชร เช่น แถบที่อยู่ใกล้ที่ว่าการอำเภอหัวทรีหรือใกล้โรงพยาบาลอำเภอหัวทรีซึ่งบริเวณนี้น้ำทุ่งยังขยายมาบ้าง

บ้านเกาะเพชรมีอาณาเขตด้านทิศเหนือติดต่อกับตำบลท่าหญ้า อำเภอปากพนัง จังหวัดนครศรีธรรมราช ห่างจากอำเภอหัวไทร ประมาณ 15 กิโลเมตร การเดินทางไปบ้านเกาะเพชรสามารถไปได้ 2 ทาง คือ เข้าทางอำเภอปากพนังไปตามถนนเลียบชายฝั่งอ่าวไทยพอสุดเขตอำเภอปากพนังก็ถึงบ้านเกาะเพชร และอีกทางหนึ่งคือ เข้าทางสามแยกบ้านหน้าศาลตำบลหน้าสวนอำเภอหัวไทร โดยถ้าเริ่มต้นจากหน้าที่ว่าการอำเภอหัวไทรเมื่อนั่งรถมาทางทิศตะวันออก ไปถึงสามแยกบ้านหน้าศาลเลี้ยวซ้ายไปตามถนนเลียบชายฝั่งทะเล ประมาณ 14 กิโลเมตร ผ่านตำบลหน้าสวนก็จะเข้าเขตตำบลเกาะเพชร เมื่อผ่านบ้านหัวทรงก็ถึงบ้านเกาะเพชร แต่ถ้าไปทางอำเภอระโนด จังหวัดสงขลาตามแนวถนนเลียบชายฝั่งทะเลอยู่แล้ว เมื่อไปถึงสามแยกบ้านหน้าศาลก็ตรงไปโดยไม่ต้องเลี้ยวแต่อย่างใด ทุก ๆ วันมีรถสองแถววิ่งประจำทางระหว่างบ้านเกาะเพชร - ตลาดอำเภอหัวไทร ค่าโดยสารคนละ 10 บาท เริ่มออกวิ่งเวลา 06.00 น. รถออกวิ่งทุก ๆ ครึ่งชั่วโมง เพื่วยุคท้ายจะหมดในเวลา 16.00 น. คนที่ไม่มีรถส่วนตัวเวลาเข้าสู่หมู่บ้านเกาะเพชรจะไม่มีรถกลับในช่วงเย็นและเวลากลางคืน สำหรับในอดีตนั้นชานาติดต่อกับชุมชนภายนอกโดยการเดินเท้าและไปทางเรือ การเดินเท้าจะเดินไปตามชายหาดซึ่งมักจะเป็นการเดินทางระยะสั้นภายในหมู่บ้าน ส่วนทางเรือนั้นชานาต้องเดินเท้าไปทางทิศตะวันตก ลัดเลาะทุ่งนาผ่านบ้านเนินหนองหงส์และบ้านย่านยาวเพื่อไปลงเรือที่บ้านท่าซอมเป็นระยะทาง 3 - 4 กิโลเมตรต่อนั้นลงเรือหางยาวเดินทางต่อไปตามลำคลองที่เชื่อมต่อกันระหว่างอำเภอหัวไทรและอำเภอปากพนัง กรณีการเดินทางไกล เช่น การเดินทางไปยังจังหวัดสงขลา ซึ่งไม่ค่อยมีมากนักต้องเดินทางข้ามวันข้ามคืนจึงจะถึง โดยมีเรือยนต์วิ่งรับส่งผู้โดยสารเลียบชายฝั่งทะเลไปจนถึงสงขลา เรือวิ่งข้ามมากประกอบด้วยเรือต้องหยุดรับส่งผู้โดยสารตลอดทาง แม้ระยะทางจากอำเภอหัวไทรไปถึงสงขลาเพียงประมาณ 80 - 90 กิโลเมตร เรือยนต์ก็ยังคงพักค้างคืนระหว่างทาง 1 คืน แล้วจึงเดินทางต่อไปสงขลา ดังนั้นในการเดินทางไปยังสงขลาจึงต้องใช้เวลาถึง 2 วัน หากคิดทั้งไปและกลับจึงไม่ต่ำกว่า 4 วัน จึงเป็นสาเหตุสำคัญให้การเดินทางออกนอกหมู่บ้านที่เป็นระยะทางไกล ๆ ของชานาหมู่บ้านเกาะเพชรในอดีตมีน้อยมาก

1. สภาพทางกายภาพ

ทางทิศตะวันออกของชุมชนบ้านเกาะเพชร เป็นชายฝั่งทะเลมีหาดทรายตลอดแนวจากเหนือจดใต้ ห่างจากชายฝั่งทะเลขึ้นมาประมาณ 30 - 40 เมตร มีสภาพเป็นเนินทรายที่น้ำทะเลพัดพาขึ้นมากองไว้ บางแห่งเป็นเนินสูงบางแห่งค่อนข้างราบ จนส่งผลให้ในบางปีน้ำทะเลหนุนไหลเข้าที่นาดังกล่าวแล้ว บริเวณเนินทรายมีต้นมะพร้าวขึ้นหนาแน่น ถัดขึ้นมาเป็นบ้านเรือนของชาวนา สภาพของหาดทรายของชุมชนแห่งนี้ในอดีตก่อนปี พ.ศ.2531 มีหาดทรายขาวสะอาดสวยงามแตกต่างไปจากแหล่งที่หาดจากอากาศที่มีชื่อ เช่น หัวหินหรือภูเก็ต มีเรือประมงชายฝั่งประเภทเบ็ดเข้ากลับเป็นจำนวนมาก 100 ลำถูกลากขึ้นมาจอดเรียงรายให้เห็น ปัจจุบันบริเวณหาดทรายส่วนใหญ่มีท่อระบายน้ำขนาดตั้งแต่ 8 - 12 นิ้ว วางทอดลงไปในทะเล ซึ่งชาวนาใช้เป็นท่อสูบน้ำไปยังบ่อเลี้ยงกุ้งกุลาดำเข้ามาแทนที่

ทางทิศตะวันตกของชุมชนหมู่บ้านเกาะเพชรเป็นที่ราบลุ่ม ชาวนาใช้เป็นพื้นที่สำหรับทำนาเพาะปลูก มีเนื้อที่ประมาณ 3,500 ไร่ (สภาพตำบลเกาะเพชร ปี 2538) มีเขื่อนน้ำจืดธรรมชาติเชื่อมต่อกับคลองหัวโพ - ปากน้ำหลายแห่ง ได้แก่ มาบ้ายาจต มาบ้ายาว คลองบางโพ คลองบางไร่ ชาวนาเคยใช้ประโยชน์ในการทำนาเพาะปลูก และเป็นเส้นทางในการสัญจรมา คลอดจนลำเลียงผลผลิตสารเกษตร แต่ปัจจุบันคงเหลือสภาพดินน้อยมากเนื่องจากการบุกรุกทำนาุ้ง และการปล่อยดินขึ้นเลนจากบ่อกุ้งลงไปในดินขึ้น พื้นดินข้าวจำนวนประมาณ 3,500 ไร่ ดังกล่าวปัจจุบันนี้ (2538) ไม่มีการทำนาข้าวปลูกข้าวอีกเลย ประมาณร้อยละ 30 ถูกขุดเป็นบ่อเลี้ยงกุ้งกุลาดำขนาด 3 - 5 ไร่และที่เหลืออีกประมาณร้อยละ 70 มีสภาพแตกต่างไปจากทะเลเป็นบริเวณที่ขังน้ำเค็มที่ถ่ายมาจากบ่อเลี้ยงกุ้งกุลาดำ มีอินดินโดยเฉพาะคันคาลจำนวนนับ 10,000 คัน ต้องเหี่ยวแห้งขึ้นคันตายเพราะทนความเค็มของน้ำไม่ได้ เมื่อมองไปที่บ่อเลี้ยงกุ้งกุลาดำจะเห็นเครื่องจักรกำลังหมุนใบพัดคีน้ำฟุ้งกระจาย ตรงบริเวณขอบบ่อมีระทอมที่หักคนผ่าดูแลบ่อกุ้ง และถ้าเป็นบ่อกุ้งของชาวนาไทยพุทธจะมีศาลพระภูมิให้เห็นบริเวณบ่อกุ้งด้วย หอดกกลางคันแสงไฟจากบ่อเลี้ยงกุ้งจะสว่างไสวไปทั่วท้องทุ่ง

ทางทิศเหนือของชุมชนบ้านเกาะเพชรพื้นที่ค่อนข้างเป็นที่ลุ่มแถบนี้คือ บริเวณหาดทรายที่มีระดับต่ำ ในอดีตจึงมีการกัดเซาะคลื่นและน้ำทะเลไหลเข้าไปในที่นาของชาวนา แม้ขณะนี้พื้นที่เดิม

ถูกบุกรุกเปิดเป็นพื้นที่นาและแปรสภาพเป็นบ่อเลี้ยงกุ้งแล้วก็ตาม สภาพที่กล่าวถึงนี้ยังพอที่จะเห็นสภาพเดิมได้จากพื้นที่บางส่วนของตำบลท่าพญา อาเภอปากพนังที่อยู่ติดกันและยังไม่ได้ถูกแปรสภาพ พื้นที่ซึ่งเป็นพรุ เป็นที่ลุ่มมีน้ำขังตลอดปี

ทางทิศใต้ของชุมชนบ้านเกาะเพชรติดต่อกับหมู่ที่ 5 บ้านหัวทรง ด้านนี้สภาพพื้นที่มีระดับสูงกว่าทางทิศเหนือ ชาวนาตั้งบ้านเรือนกันหนาแน่นเป็นที่ตั้งวัดเกาะเพชร โรงเรียนสอนเด็กปฐมวัยสังกัดกรมการศาสนา โรงเรียนชุมชนบ้านเกาะเพชร สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ สถานีอนามัย ตลาด และมีวัด บริเวณดังกล่าวนี้จึงเป็นศูนย์กลางชุมชนบ้านเกาะเพชรและของตำบลเกาะเพชร

สภาพภูมิอากาศบริเวณบ้านเกาะเพชรและบริเวณใกล้เคียงมีเพียง 2 ฤดู คือ ฤดูฝนและฤดูแล้ง มีฝนตกเกือบตลอดปี ปริมาณน้ำฝนประมาณ 2,383.2 มิลลิเมตรต่อปี มีจำนวนวันฝนตกประมาณ 172 วันต่อปี ฝนตกชุกมากที่สุดในเดือนพฤษภาคม ปริมาณน้ำฝนประมาณ 628.1 มิลลิเมตร โดยมีวันฝนตกถึง 22 วัน และฝนตกน้อยที่สุดในเดือนกุมภาพันธ์ ปริมาณน้ำฝนประมาณ 42.6 มิลลิเมตร โดยมีวันฝนตกเพียงประมาณ 5 - 6 วัน ช่วงที่พอจะกล่าวได้ว่าเป็นฤดูแล้ง คือ เดือนมีนาคมและเมษายนเพียง 2 เดือนเท่านั้น อุณหภูมิในรอบปีไม่ค่อยมีการเปลี่ยนแปลงมากนัก อุณหภูมิต่ำสุดประมาณ 25.9 องศาเซลเซียสในเดือนมกราคม และสูงสุดประมาณ 28.7 องศาเซลเซียสในเดือนเมษายน ช่วงทำการเพาะปลูกของชาวนาคือ ตั้งแต่เมษายนถึงมกราคมเป็นเวลาถึง 10 เดือน แต่มีบางช่วงที่มีปริมาณน้ำมากเกินไปจนเพาะปลูกแทบไม่ได้ คือตั้งแต่เดือนกันยายนจนถึงมกราคมของปีถัดไป (บันทึก ธเนศวร และคนอื่น ๆ. 2534 : 1 - 4)

2. สภาพทางเศรษฐกิจและสังคม

ชาวนาชุมชนบ้านเกาะเพชรในปี พ.ศ.2537 มีจำนวน 242 ครัวเรือน ประกอบด้วยชาวไทยพุทธและชาวไทยมุสลิมในสัดส่วนที่ใกล้เคียงกัน คือชาวไทยพุทธ 124 ครัวเรือน ชาวไทยมุสลิม 118 ครัวเรือน เป็นชาย 535 คน หญิง 692 คน รวมทั้งสิ้น 1,227 คน (สภาตำบลเกาะเพชร ปี 2538) ความประวัติดังกล่าวข้างต้นชาวนาเล่าว่าชาวไทยพุทธเข้ามา

ที่ตั้งหลักแหล่งในหมู่บ้านเกาะเพชรอยู่ก่อน ส่วนชาวไทยมุสลิมเพิ่งอพยพเข้ามาที่หลังโดยอพยพมาจากแหล่งที่ชาวไทยมุสลิมอยู่หนาแน่น คือ ตำบลบ่อครุ อำเภอระโนด และตำบลม่วงงาม อำเภอสิงหนคร จังหวัดสงขลา เพื่อหาแหล่งที่มีปลาชุกชุม ได้เข้ามาตั้งบ้านเรือนเป็นการชั่วคราวอยู่บริเวณชายฝั่งทะเล เพื่อทำการประมงในน้ำเค็มบริเวณนี้ ต่อมาเมื่อปลาในทะเลเริ่มน้อยลงชาวไทยอิสลามกลุ่มดังกล่าวจึงได้ตั้งหลักแหล่งอย่างถาวรทำการประมง เลี้ยงเป็ดและรับจ้าง ปัจจุบันครอบครัวชาวไทยมุสลิมได้เพิ่มจำนวนมากขึ้นตามลำดับ ในขณะที่ครอบครัวชาวไทยพุทธกลับมีจำนวนลดน้อยลง ชาวนาเล่าให้ฟังว่าเนื่องจากชาวไทยพุทธนั้นมีการคุมกำเนิดประชากรหนึ่ง และอีกประการหนึ่งคือบรรดาลูกหลานชาวไทยพุทธเมื่อไปเรียนต่อแล้ว มักจะไปทำงานในเมืองหรือที่อื่นไม่ค่อยกลับมาทำงานที่บ้าน ต่างกับชาวไทยมุสลิมที่ไม่นิยมคุมกำเนิดและไม่ค่อยย้ายถิ่นไปไหนบ่อยนัก

อาชีพหลักของชาวนาชุมชนบ้านเกาะเพชรคือ การทำนา การประมง เลี้ยงสัตว์และรับจ้าง ชาวไทยพุทธส่วนใหญ่ทำนาและมีที่ดินเป็นของตนเอง ทำนาหว่านอาศัยน้ำฝน ส่วนชาวไทยมุสลิมส่วนใหญ่ทำการประมงชายฝั่งและรับจ้างชาวนาเกี่ยวข้าว โดยชาวไทยมุสลิมยึดการทำประมงเป็นอาชีพหลัก จะใช้เวลาเฉพาะในช่วงที่คลื่นลมแรงออกทะเลหาปลาไม่ได้ ในราวเดือนกุมภาพันธ์ถึงมีนาคม ซึ่งตรงกับช่วงที่ข้าวสุกรับจ้างชาวนาเกี่ยวข้าว และส่วนใหญ่มักขอรับค่าจ้างเป็นข้าวช่วยให้ได้มีข้าวกิน มีชาวไทยมุสลิมจำนวนน้อยที่มีที่ดินเป็นของตนเองหรือเช่าที่นาคนอื่นทำนา นอกจากการทำนาและการประมงแล้วยังมีการเลี้ยงเป็ด ซึ่งพบว่าห่านเป็นลำ เป็นสัตว์ในหมู่บ้านชาวไทยมุสลิมควบคู่ไปกับการทำการประมงและรับจ้าง ในอดีตก่อนที่จะเปลี่ยนมาทำนาทุ่งชาวนามีผลผลิตข้าวเฉลี่ยปีละ 320 กิโลกรัมต่อไร่ มีรายได้จากการขายข้าวเฉลี่ยครัวเรือนละ 10,000 บาทต่อปี (ประยะ ศิริกุล. 2536 : 14 - 15) เป็ดไข่คืนละ 100 - 150 ฟอง (เฉพาะครัวเรือนที่เลี้ยง) ผลผลิตของชุมชนบ้านเกาะเพชรทั้งข้าวเปลือก ทุ่ง ปู ปลาและไข่เป็ด นอกจากจำหน่ายเพื่อบริโภคภายในชุมชนแล้วยังมีคนกลางมารับซื้อส่งไปขายในตัวจังหวัดนครศรีธรรมราช และจังหวัดใกล้เคียง เช่น สงขลา ปัตตานี กระบี่ ปัจจุบันชาวไทยพุทธและชาวไทยมุสลิมต่างหันไปยึดอาชีพการทำนาทุ่ง และอาชีพที่เกี่ยวข้องกับนาทุ่ง อาชีพเดิมที่ยังคงเหลืออยู่ คือ การทำการประมงและเลี้ยงเป็ด แต่จำนวนผู้ทำประมงและเลี้ยงเป็ดมีน้อยลงกว่าเดิม

การซื้อขายสินค้า ชาวนาชุมชนบ้านเกาะเพชรจะไปซื้อหาสินค้าอุปโภคบริโภคจากร้านค้าในหมู่บ้าน และที่ตลาดนัดซึ่งเป็นที่นัดหมายมาสินค้ามาขาย และซื้อหาสินค้าของหมู่บ้านในวันเสาร์ เฉพาะช่วงเช้าระหว่าง 05.30 - 09.00 น. ในวันนัดชาวบ้านจะนำผลิตภัณฑ์เกษตรมาวางจำหน่าย เช่น ข้าวสาร ผัก ผลไม้ กะปิ ในส่วนของร้านค้าก็จะนำสินค้าสำเร็จรูปที่ซื้อหามาจากตลาดในเมือง เช่น สบู่ ยาสีฟัน ผงซักฟอก กังน้ำ เลื้อผ้า มาวางขาย นอกจากคนในหมู่บ้านแล้ว คนจากหมู่บ้านใกล้เคียงก็มาซื้อสินค้าจากตลาดนัดนี้ด้วย

การปกครอง เดิมตำบลเกาะเพชรเป็นส่วนหนึ่งของตำบลหน้าสคน เพิ่งแยกตัวและยกฐานะเป็นตำบลในปี พ.ศ. 2523 นายแดง รักษวาน ผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ 5 บ้านเกาะเพชร ได้รับเลือกตั้งเป็นกำนันคนแรกของตำบลเกาะเพชร เมื่อนายแดง รักษวาน เกษียณอายุในเดือนสิงหาคม 2537 นายเจ๊ะหมัด เจ๊ะมะหัด ผู้นำชาวไทยมุสลิมได้รับเลือกตั้งเป็นผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ 5 คนต่อมา ส่วนกำนันตำบลเกาะเพชรผลการเลือกตั้งได้นายสมรัช เพชรใส ผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ 1 บ้านบางรัตนดำรงตำแหน่งแทน ชาวนาเล่ากันว่าชุมชนบ้านเกาะเพชรในอดีตมีโจรผู้ร้ายชุกชุม เนื่องจากบรรดาชาวนาทั้งหลายหลังจากเสร็จจากการทำนาแล้วพากันจับกลุ่มเล่นการพนัน ดื่มสุรา เที่ยวเตร่เฮฮากันเป็นส่วนใหญ่ ผู้อาวุโสและคนใหญ่คนโตในชุมชนจึงเป็นที่นับหน้าถือตาและเป็นที่พึ่งของลูกหลานและผู้ที่ยากกว่า คอยปกป้องไม่ให้ถูกรังแก ประนีประนอมและช่วยเหลือเมื่อเกิดร้อน แม้จะผ่านมาถึงปัจจุบันในยุคของสังคมกึ่งชาวนามิงานทำกันตลอดปี ไม่ค่อยมีเวลาจับกลุ่มกันดังเช่นแต่ก่อน แต่ผู้อาวุโสก็ยังคงเป็นที่เคารพนับถือของลูกหลาน และชาวนาทั่วไป มีเพียงพวกนักเลงที่ได้ชื่อว่า เป็นคนใหญ่คนโต ชาวนาเสื่อมศรัทธาลงหันมาคบค้ากับพ่อค่านายทุนแทน และสำหรับกลุ่มอิสลามการเชื่อถือผู้นำทางศาสนาก็ยังมีค่อนข้างสูงไม่เปลี่ยนแปลง

ด้านการศึกษาในช่วงก่อนการทำนาทุ่งการศึกษาของชาวนายังต่ำ คืออยู่ในระดับการศึกษาภาคบังคับเป็นส่วนใหญ่ หากจะไปเรียนในระดับมัธยมหรืออุดมศึกษานอกจากมีปัญหาในเรื่องเงินที่จะส่งเสียแล้วการคมนาคมก็ยังลำบากมาก เมื่อเข้าสู่ช่วงทำนาทุ่งการคมนาคมเริ่มสะดวกขึ้นและฐานะทางการเงินของชาวนาเริ่มมีความคล่องตัวสามารถส่งเสียให้ลูกหลานเรียนสูง ๆ ได้ ชาวนาส่วนใหญ่โดยเฉพาะชาวไทยพุทธมีการตื่นตัวทางการศึกษามาก ต่างมุ่งส่งให้ลูกหลานเรียนหนังสือในระดับมัธยม

และอุดมศึกษา ส่วนชาวไทยมุสลิมนั้นให้ลูกเรียนเพียงแค่ระดับการศึกษาภาคบังคับแล้วให้ลูกออกไปช่วยประกอบอาชีพ และระหว่างที่ลูกเรียนอยู่ในระดับการศึกษาภาคบังคับผู้ปกครองที่เป็นชาวไทยมุสลิมจะให้ลูกหลานเรียนภาษาอาหรับควบคู่ไปด้วย โดยมีการสอนกันที่มีสืบทอดประจําหมู่บ้านในตอนเย็นหลังจากเลิกเรียนและวันเสาร์อาทิตย์ ปัจจุบัน (2538) บริการทางการศึกษาของรัฐที่จัดให้แก่ชาวนาในชุมชนหมู่บ้านเกาะเพชรประกอบด้วย โรงเรียนสอนเด็กปฐมวัยวัดเกาะเพชรในความดูแลของกรมการศาสนา โรงเรียนชุมชนวัดเกาะเพชรซึ่งเป็นโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ เปิดสอนตั้งแต่ระดับอนุบาลไปจนถึงระดับมัธยมศึกษาปีที่ 3 มีที่อ่านหนังสือพิมพ์ประจำหมู่บ้านซึ่งสนับสนุนโดยกรมการศึกษานอกโรงเรียน อย่างไรก็ตามโครงสร้างสำหรับการศึกษาของชาวนาชุมชนบ้านเกาะเพชรยังอยู่ในระดับการศึกษาภาคบังคับและมัธยมศึกษาตอนต้นเป็นส่วนใหญ่

ในด้านสาธารณสุข การรักษาตามแบบแผนโบราณในชุมชนบ้านเกาะเพชรค่อนข้างเหลือร่องรอยอยู่น้อยมาก ที่พอจะพบเห็นมีเพียงการรักษาเกี่ยวกับการนวดแผนโบราณ ในกรณีเคล็ดขัดยอก แขนขาหรือต่อกระดูกกรดกระดูกหัก ส่วนการรักษาแผนปัจจุบันชุมชนบ้านเกาะเพชรมีสถานีอนามัย 1 แห่ง มีเจ้าหน้าที่คอยให้บริการ 2 คน ปรากฏว่าชาวนาส่วนใหญ่นิยมไปใช้บริการคลินิกที่ตัวอำเภอหัวไทรและที่โรงพยาบาลประจำจังหวัดนครศรีธรรมราชและสงขลา ไม่ค่อยนิยมไปรับบริการตรวจรักษาที่โรงพยาบาลประจำอำเภอ เนื่องจากการเดินทางไปยังโรงพยาบาลประจำจังหวัดสามารถไปได้โดยสะดวก และโรงพยาบาลประจำจังหวัดมีความพร้อมในการให้บริการตรวจรักษาสูงกว่า อย่างไรก็ตามการมีของสถานีอนามัยแม้จะไม่ได้ให้บริการเกี่ยวกับการตรวจรักษาแก่ชาวนามากนัก แต่ก็ได้ทำหน้าที่ประสานงาน และส่งผู้ป่วยไปเข้าโรงพยาบาลประจำอำเภอและจังหวัด ตลอดจนให้ความเห็นในเรื่องบัตรส่งเสริมการรักษายาสมุนไพรแก่ชาวนาที่มีฐานะยากจนด้วยดี

การติดต่อสื่อสาร การติดต่อสื่อสารภายในชุมชนระหว่างชาวนาด้วยกัน มีลักษณะเป็นการติดต่อสื่อสารระหว่างบุคคล โดยเฉพาะการสื่อสารระหว่างคนที่อยู่ในอาชีพเดียวกัน เช่น ในอดีตกลุ่มชาวนา กลุ่มชาวนาประมง มีการติดต่อสื่อสารกันเป็นประจำ ระหว่างชาวนากับชาวนา ชาวนากับพ่อค้าโรงสี ชาวนากับพ่อค้าปุ๋ย ตลอดจนชาวนากับลูกจ้างเก็บเกี่ยวข้าว หรือระหว่างชาวนาประมง

กับพ่อค้ารับซื้อกุ้งปลาที่ชาวประมงหามาได้ และกับนายทุนที่ออกเงินซื้อเครื่องมือในการหาประมง ปัจจุบันกลุ่มอาชีพได้เปลี่ยนแปลงมาเป็น กลุ่มลูกจ้างแพรับซื้อกุ้ง กลุ่มผู้เลี้ยงกุ้งกุลาดำ กลุ่มผู้รับจ้างลากอวนในบ่อกุ้งและตลอดจนถึงกลุ่มผู้สูงอายุที่ม่ได้หาหาแล้ว อยู่บ้านเฉย ๆ จึงกลุ่มพูดคุยกันทุกวัน ที่ระทมกลางหมู่บ้านซึ่งได้ช่วยกันสร้างขึ้นมา นอกจากนั้นการติดต่อสื่อสารระหว่างบุคคลที่พบมาก ได้แก่ การพบปะกันตามร้านน้ำชาทั้งกลุ่มชาวไทยพุทธและชาวไทยมุสลิม การพบปะกันในวันที่มีตลาดนัดของชุมชน แต่สำหรับการพบปะกันที่วัดและมีสวดในวันที่มีกิจกรรมทางศาสนาซึ่งเคยมีมากในสมัยหาหาข้าวได้มีน้อยลง เมื่อเข้าสู่ช่วงหาหากุ้ง เนื่องจากชาวหาหาใช้เวลาส่วนใหญ่กับการหาหาทั้งดูแลบ่อเลี้ยงกุ้งและรับจ้างมากขึ้น (สืบพงศ์ ธรรมชาติ, 2538 : 5) ส่วนการรับข่าวสารจากสังคมภายนอก นอกจากจะรับทราบโดยผ่านทางโทรทัศน์และวิทยุ ซึ่งแทบจะกล่าวได้ว่าชาวหาหาไม่ทันทุกครัวเรือนแล้ว ชาวหาหาที่หาแพรับซื้อกุ้งกุลาดำและเลี้ยงกุ้งกุลาดำส่วนมากมีโทรศัพท์มือถือเอาไว้ สามารถพูดคุยติดต่อรับทราบข่าวสารจากภายนอกได้โดยสะดวก นอกจากนี้ร้านขายอาหารกุ้ง หรือร้านขายเวชภัณฑ์เกี่ยวกับกุ้ง ตัวแทนบริษัทที่มาเสนอขายสินค้าที่เกี่ยวข้องกับการเลี้ยงกุ้ง ก็เป็นตัวกลางที่สำคัญในการติดต่อสื่อสารให้ข้อมูลข่าวสารแก่ชาวหาหากุ้งให้รับรู้ถึงระดับราคากุ้งในท้องตลาด และเทคนิควิธีการเลี้ยงกุ้ง

ด้านศาสนา ความเชื่อและประเพณี ชาวหาหาบ้านเกาะเพชรนับถือศาสนาพุทธและศาสนาอิสลามในจำนวนที่ใกล้เคียงกัน มีวัดเกาะเพชรเป็นศูนย์กลางในการทำกิจกรรมทางศาสนาพุทธและมีมัสยิดบ้านเกาะเพชรเป็นศูนย์กลางในการทำกิจกรรมทางศาสนาอิสลาม ความสัมพันธ์ระหว่างผู้คนที่นับถือทั้งสองศาสนาเป็นไปด้วยดี มีความสมานสามัคคี ช่วยเหลือพึ่งพาอาศัยกันในงานบุญงานสังคม และการประกอบอาชีพ แม้เคยมีความขัดแย้งกันเนื่องมาจากสาเหตุทางศาสนา ในเรื่องความเชื่อของชาวหาหาโดยเฉพาะกลุ่มชาวไทยพุทธยังมีความเชื่อเก่า ๆ ผังแน่นอยู่อีกหลายอย่าง โดยเฉพาะความเชื่อในเรื่องผีบรรพบุรุษที่ตายไปแล้ว ชาวหาหาชุมชนบ้านเกาะเพชรมีประเพณีการไหว้ผีบรรพบุรุษที่เรียกกันว่า "การหาหาบุญวันสารทหรือชิงเปรต" เหมือนกับชาวไทยพุทธทางภาคใต้ทั่วไป กล่าวคือเมื่อถึงวันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 10 และแรม 15 ค่ำ เดือน 10 รวมสองครั้ง บรรดาญาติ ๆ และลูกหลานทั้งใกล้และไกลจะเดินทางกลับบ้าน เพื่อมาร่วมหาหาบุญให้กับบรรพบุรุษหรือปู่ย่าตายายที่ตายไปแล้ว นอกจากนี้ชาวหาหาชุมชนบ้านเกาะเพชรยังมีความเชื่อในเรื่องพระภูมิเจ้าที่ มีการตั้งศาล

พระภูมิเกือบทุกบ้านแม้แต่ที่บ่อเลี้ยงกุ้งก็ยังตั้งศาลพระภูมิ ชาวนาชุมชนบ้านเกาะเพชรมีลักษณะค่อนข้างเชื่อข่าวลือง่ายและแพร่กระจายข่าวไปอย่างรวดเร็ว เช่น ข่าวลือในเรื่องผีแม่หม้ายมาเข้าฝันผู้คนว่าจะมาเอาชีวิตลูกชายคนหัวปีของครอบครัวชาวนา และโดยที่ไม่มีใครว่าเป็นการเสนอแนะของใครว่าให้หาหุ่นผู้ชายไว้หน้าบ้านแล้วลูกชายจะปลอดภัย ปรากฏว่าครอบครัวชาวนาที่มีลูกชายหัวปีก็หาหุ่นผู้ชายมาไว้ที่หน้าบ้านเกือบทุกบ้าน มีการตกแต่งอย่างสวยงาม เอาเสื้อผ้าจริง ๆ หลากสีมาสวมไว้ หุ่นบางตัวมีหมวก เข็มขัด รองเท้า แว่นตาครบทุกอย่าง ทางด้านประเพณีของชาวนาชุมชนบ้านเกาะเพชรก็เหมือนประเพณีของชาวนครศรีธรรมราชทั่วไป คือ มีประเพณีชักพระ ชนวันคืน ส่วนศิลปะการแสดงพื้นบ้านที่นิยมกันมีมโนราห์ และหนังตะลุง

ด้านครอบครัวและเครือญาติ ชุมชนชาวนาบ้านเกาะเพชรเป็นชุมชนชาวนาที่มีความผูกพันทางเครือญาติสูง ตระกูลทั้งเดิมของบ้านเกาะเพชรฝ่ายชาวไทยพุทธคือ ตระกูลคงวัดาใหม่ นอกจากนั้นก็เป็นตระกูลที่มาจากที่อื่นโดยผ่านทางการทำงาน เช่น เพชรแก้วเพชร เหมทานนท์ แทบจะไม่มีครอบครัวที่เข้าบ่ออยู่ใหม่ที่มีความสัมพันธ์ทางเครือญาติหรือการทำงานกับคนภายในชุมชนเลย ส่วนทางฝ่ายชาวไทยอิสลามตระกูลทั้งเดิมได้แก่ตระกูลนิยม เตชะและโต๊ะละมะหัด การแต่งงานจำกัดอยู่เฉพาะในกลุ่มผู้นับถือศาสนาอิสลามด้วยกัน ชาวนาอธิบายว่า เนื่องจากเหตุผลทางศาสนาที่นับถือเป็นสำคัญ ในอดีตครอบครัวชาวนาชุมชนบ้านเกาะเพชรมักเป็นครอบครัวขยาย (extended family) สมาชิกในครอบครัวนอกจากมีพ่อแม่ลูกแล้วยังมีปู่ย่าตายายญาติฝ่ายพ่อญาติฝ่ายแม่ ตลอดจนคนจากนอกหมู่บ้านบ่ออาศัยและช่วยหาค้างด้วย โดยจะได้รับการแบ่งที่นาให้ทำ บางรายก็มีการแบ่งปันผลผลิตหรือเงินทองให้ใช้ และเมื่อมาอยู่นาน ๆ หากยังนับแต่งงานเจ้าของบ้านก็มักจะส่งผู้หนึ่งในชุมชนจัดการแต่งงานให้ ซึ่งมีลักษณะการช่วยเหลือพึ่งพาอาศัยกันสูง มีความผูกพันกันด้วยระบบอุปถัมภ์ ในปัจจุบันจากการที่สภาพเศรษฐกิจสังคมเปลี่ยนแปลงไป การแตกตัวเป็นครอบครัวเดี่ยว (nuclear family) มีมากขึ้น แต่ละคนมุ่งหางานหาเงิน ดูเหมือนว่าความสัมพันธ์ภายในครอบครัวและระหว่างเครือญาติจะห่างเหินกัน แต่จากปรากฏการณ์การทำงานกึ่งซึ่งเป็นอาชีพใหม่ของชาวนาชุมชนบ้านเกาะเพชรพบว่าชาวนายังคงมีการจับกลุ่มรวมกันพึ่งพาเงินทุน และช่วยเหลือแรงงานกันในกลุ่มเครือญาติมากกว่าที่จะทำกับคนนอก ส่วนการเข้ามาพึ่งพาอาศัยของคนนอกชุมชนเป็นการเข้ามาในรูปของแรงงานรับจ้างเลี้ยงกุ้งเป็นส่วนใหญ่ มาจากหลายจังหวัดโดยเฉพาะทางภาคอีสานมีเป็นจำนวนมาก

บ้านเนินทองหงส์และบ้านย่านยาว

บ้านเนินทองหงส์และบ้านย่านยาว ในอดีตเป็นชุมชนเดียวกัน ตอนที่เริ่มจัดตั้งตำบลเกาะเพชรในปี พ.ศ.2523 สองหมู่บ้านนี้ยังคงรวมอยู่ในหมู่ที่ 4 เพิ่งมาแยกออกเป็นหมู่ที่ 8 อีกหมู่บ้านหนึ่งในปี พ.ศ.2529 ชื่อบ้านเนินทองหงส์ใช้เรียกกันมานาน โดยเล่าต่อกันมาว่ามีหงส์ (นาคระกุดสาน) คู่หนึ่งมีขนสีสวยงามมาก ลงว่ายน้ำเล่นในหนองน้ำริมเนินอันเป็นที่ตั้งของหมู่บ้าน จากปรากฏการณ์ดังกล่าวผู้คนจึงเรียกขานชุมชนนี้ว่าบ้านเนินทองหงส์ตั้งแต่นั้นมา ส่วนชื่อบ้านย่านยาวนั้นน่าทราบแน่ชัดว่ามีความเป็นมาอย่างไร บ้านเนินทองหงส์และบ้านย่านยาวเคยมีชื่อเสียงในเรื่องการทำเรณูสวนผสม มีผลผลิตจำนวนมากส่งออกไปขายยังตลาดหัวอิฐซึ่งเป็นตลาดสินค้าเกษตรที่ใหญ่ที่สุดในจังหวัดนครศรีธรรมราชและภาคใต้ ทุกสัปดาห์สามารถหารายได้ให้แก่ชาวบ้านเป็นเงินครัวเรือนละ 2,000 - 3,000 บาท (เนื้อที่เพาะปลูก 2 - 5 ไร่) ชาวนามีความสุขและเพลิดเพลินกับการได้ทำเรณูสวนผสมควบคู่กับการทำนาปลูกข้าว ความมีชื่อเสียงของเรณูสวนผสมของบ้านเนินทองหงส์และบ้านย่านยาว โดยเฉพาะเรื่องพริก (พริกขี้หนู) ที่มีการปลูกกันมาก ส่งผลให้ทางอำเภอและจังหวัดเข้าไปให้การส่งเสริมและจัดงานวันพริกขี้หนูขึ้นทุกปี เพื่อเผยแพร่กิจกรรมของชุมชน ความสำเร็จของชุมชนในอดีตนี้เป็นภาพที่ยังอยู่ในความทรงจำของชาวบ้านชุมชนบ้านเนินทองหงส์และบ้านย่านยาวมาจนถึงทุกวันนี้ การแผ่ขยายเข้ามาของนาทุ่งในพื้นที่ชุมชนบ้านเนินทองหงส์และบ้านย่านยาวหลังปี พ.ศ.2532 ทำให้เรณูสวนผสมในส่วนของบริเวณรอบหมู่บ้านต้องหมดไป คงเหลือแต่ในส่วนที่เป็นบริเวณที่อยู่อาศัยบนเนิน พืชผักและน้ำยีนคันต่าง ๆ ที่ยังคงมีอยู่ช่วงหลังนี้ เช่น มะพร้าว มะม่วง กล้าย มะขาม ลักษณะของชุมชนแห่งนี้เมื่อมองจากภายนอกดูเหมือนกับเกาะที่มีคันน้ำเขียวชะอุ่มล้อมรอบไปด้วยบ่อทุ่ง เป็นภาพที่สดก้นอย่างหาดูได้ยาก ทราบจากชาวบ้านว่าการที่ชุมชนยังคงอยู่ในสภาพนี้ได้เนื่องมาจากเมื่อประมาณปี พ.ศ.2532 พร้อม ๆ กับการรุกเข้ามาของการทำนาทุ่งองค์กรเอกชนหนึ่งได้ให้เงินอุดหนุนสร้างคันดินรอบรอบพื้นที่อันเป็นที่ตั้งของหมู่บ้านนี้ไว้ เป็นแนวกันน้ำเค็มคันน้ำที่เคยมีทำว่าจะแห้งเหี่ยวก็เริ่มเขียวและให้ผลผลิตดีขึ้นมาอีกครั้ง แต่ก็จำกัดอยู่เฉพาะบริเวณที่ตั้งบ้านเรือนของชาวบ้านเพียงไม่กี่ร้อยไร่

การเดินทางไปชุมชนบ้านเนินหนองหงส์และบ้านย่านยาว ใช้เส้นทางที่เข้าสู่ชุมชนบ้านเกาะเพชรทั้งจากอำเภอปากพนัง จังหวัดนครศรีธรรมราช และอำเภอระโนด จังหวัดสงขลา แล้วเดินทางต่อไปตามถนนลูกรังทางทิศตะวันตกอีกประมาณ 1.5 - 2 กิโลเมตร รถประจำทางยังไม่มี ต้องใช้การเดินทางด้วยเท้าและรถส่วนตัว ส่วนรถจักรยานยนต์รับจ้างนาน ๆ จะมีสักคันมาส่งผู้โดยสารที่จ้างมาจากตลาดผ่านมา การเดินทางโดยทางเรือไปลงเรือที่ท่าขอมเพื่อไปอำเภอหัวไทร และปากพนังชาวบ้านนิยมใช้น้อยลงกว่าเดิม เพราะการเดินทางโดยทางบกสะดวกกว่า ในช่วงหน้าฝนการเดินทางเข้าสู่หมู่บ้านลำบากมาก บางช่วงถนนขาดเนื่องจากน้ำหลาก ประกอบกับพื้นที่รอบ ๆ ชุมชนเป็นที่ลุ่ม ถนนเป็นหลุมเป็นบ่อ ปัจจุบันนี้สภาพถนนยิ่งลำบากมากยิ่งขึ้น เพราะหลังจากที่มีการขุดลอก ชาวบ้านจะคันดินขึ้นเลนจากกันบ่อมากองทิ้งไว้บริเวณ 2 ข้างถนน แต่อย่างไรก็ตาม แม้ว่าสภาพถนนไม่ดี แต่ปริมาณรถที่วิ่งไปมาแต่ละวันยังมีสูง มีตั้งแต่รถจักรยานยนต์ รถปิคอัพ รถสิบล้อห้องเย็น รถชุดดิน รถบรรทุกน้ำ รถบรรทุกน้ำมัน เป็นภาพที่สะท้อนได้อย่างหนึ่งว่าภาครัฐยังให้การดูแลทั่วถึง ชาวบ้านเล่าว่าในบางครั้งชาวบ้านต้องเรียกรถไปซื้อสินค้าอุปโภคบริโภคมาซ่อมและถนอมกันเอง ในอดีตชุมชนบ้านเนินหนองหงส์และบ้านย่านยาวเป็นชุมชนค่อนข้างปิด การคมนาคมลำบากมาก ส่งผลให้ชาวบ้านต้องพึ่งพาตนเองหาการผลิตสิ่งที่จำเป็นในการดำเนินชีวิต โดยเฉพาะในเรื่องข้าวปลาอาหารชาวบ้านแทบจะไม่ซื้อจากร้านเลย คงมีความจำเป็นที่จะต้องติดต่อกับสังคมภายนอกในเรื่องการซื้อหาเสื้อผ้าเครื่องนุ่งห่ม และการขายผลผลิตการเกษตร ในส่วนของผลผลิตนั้นถ้าพ่อค้าไม่มารับซื้อชาวบ้านก็จะขนใส่ลังโดยใช้รถเข็นมาขึ้นรถประจำทางที่บ้านเกาะเพชร เพื่อเดินทางต่อไปยังตลาดในตัวจังหวัด และวันที่ตรงกับวันของตลาดนัดบ้านเกาะเพชรก็จะนำไปขายที่ตลาดนัดบ้านเกาะเพชร ชาวบ้านก็จะซื้อหาเสื้อผ้าเครื่องนุ่งห่มหรือเครื่องใช้ที่จำเป็นอื่น ๆ กลับมาด้วย ชาวบ้านจะออกเดินทางกันตั้งแต่ก่อนสว่าง เพื่อไปขายที่ตลาดนัดชุมชนบ้านเกาะเพชรและตลาดหัวอิฐให้ทันในคนเช้า

1. สภาพทางกายภาพ

ชุมชนบ้านเนินหนองหงส์และบ้านย่านยาวมีเนื้อที่รวม 6,185 ไร่ เป็นพื้นที่ซึ่งเคยใช้ทำนา 2,806 ไร่ (สมาคมลเกาะเพชร. 2538) ชาวบ้านปลูกบ้านเรือนบนพื้นที่เนิน ในอดีตรอบ ๆ หมู่บ้านโดยเฉพาะที่ใกล้กับถนนชาวบ้านจะทำไร่นาสวนผสม เพราะมีความสะดวกในการไปมา

และขนส่งผลผลิตออกจากหน้าย มีการทำกันเพียงคร่าวๆ และ 2 - 5 ไร่ เนื่องจากชาวนาใช้แรงงานในครอบครัวมากกว่าที่จะใช้เครื่องจักรและแรงงานรับจ้าง จึงน่าจะที่จะทำนาเนื้อที่มากกว่านี้ได้ ถัดออกไปจากบริเวณที่ทำนาสวนผสมเป็นที่ราบลุ่มสำหรับทำนา เชื่อมต่อเป็นผืนเดียวกันกับพื้นที่นาของชุมชนบ้านเกาะเพชร ปัจจุบันพื้นที่เหล่านี้ได้ถูกแปรสภาพเป็นบ่อเลี้ยงกุ้งกุลาดำทั้งหมดแล้ว

ทิศตะวันออกติดต่อกับชุมชนบ้านเกาะเพชร ด้านตะวันตกติดต่อกับตำบลท่าซอม อำเภอดงหลวง โดยมีคลองหัวไทร - ปากพื้ง เป็นแหล่งน้ำจืดตามธรรมชาติกั้นแนวเขตแดน และมีแหล่งน้ำจืดตามธรรมชาติที่แยกสาขามาจากคลองหัวไทร - ปากพื้ง คือ ฝายน้ำล้น ฝายน้ำล้นจาก มีคลองบางโพ คลองบางไร่ เป็นเหมือนคลองส่งน้ำชลประทานตามธรรมชาติ ในอดีตเคยใช้อำนวยในการทำนาเพาะปลูกให้แก่ชาวนาชุมชนบ้านเนินทองหงส์และบ้านย่านยาวอย่างมาก

ทิศเหนือจดตำบลท่าซอม อำเภอดงหลวง ในอดีตเคยมีประวัติดินน้ำทะเลไหลเข้าท่วมท้องทุ่งพร้อมกับชุมชนบ้านเกาะเพชร เนื่องจากเป็นที่ดินติดต่อกับแปลงเดียวกันส่งผลให้พื้นที่ดินบางแห่งก่อนที่จะถูกแปรสภาพเป็นนาทุ่งยังคงมีสภาพเป็นดินเปรี้ยว ดินเค็มอยู่บ้าง

ทิศใต้ติดต่อกับหมู่ที่ 3 บ้านบางคิง สภาพทุ่งนาด้านนี้ลักษณะเป็นดินที่มีความอุดมสมบูรณ์ พื้นที่นี้มีระดับสูงกว่าทางด้านเหนือ ได้รับผลกระทบจากการไหลเข้าท่วมของน้ำทะเลน้อยกว่าด้านอื่น การทำนาจึงได้ผลดี

ทิศตะวันตกติดต่อกับตำบลท่าซอม โดยมีคลองหัวไทร-ปากพื้งกั้นเขตแดน ซึ่งคลองดังกล่าว นอกจากเป็นแหล่งน้ำจืดที่ใช้ในการอาบ ชัก เลี้ยงปลา และใช้ในการเพาะปลูกแล้ว ยังเป็นแหล่งปลาน้ำจืดที่อุดมสมบูรณ์ให้ชาวนาทั้งสองฝั่งคลองได้จับกินและขาย

ลักษณะของดิน บริเวณพื้นที่ เป็นที่ตั้งบ้านเรือนอยู่อาศัยของชาวนา บ้านเนินทองหงส์และบ้านย่านยาวเป็นดินร่วนปนทราย จึงเหมาะแก่การปลูกพืชยืนต้นและพืชผักมาก ถัดออกมาบริเวณรอบนอกเป็นทุ่งนาเป็นดินเหนียวสีน้ำตาล นักวิชาการกองวางแผนใช้ที่ดิน กรมพัฒนาที่ดิน กระทรวงเกษตร

และสหกรณ์จัดบริเวณนี้ว่าเป็นที่ราบน้ำท่วมถึง มีการท่วมของตะกอนน้ำจืดหรือน้ำกร่อยบนตะกอนน้ำทะเลพื้นดินบางแห่งจึงเป็นดินเปรี้ยว (ปณฺญา ธเนศวร และคนอื่น ๆ. 2534 : 3)

สภาพภูมิอากาศ แม้ว่าชุมชนบ้านเนินหนองหงส์และบ้านย่านยาว มีที่ตั้งอยู่ลึกเข้าไปบนคอนทางจากชายฝั่งทะเลประมาณ 1.5 - 2 กิโลเมตร แต่ลักษณะภูมิอากาศ ปริมาณน้ำฝนและอุณหภูมิก็แตกต่างไปจากชุมชนบ้านเกาะเพชรซึ่งอยู่ติดกับทะเล สภาพโดยรวมคือมีฝนตกเกือบตลอดปี อุณหภูมิของอากาศร้อนมากที่สุดในเดือนมีนาคมและเมษายน การปลูกข้าวและทำไร่นาสวนผสมทำได้ประมาณ 10 เดือนในปี และพบว่าในช่วงทำการเพาะปลูกไม่ค่อยได้ คือ ในช่วงกันยายนถึงมกราคมเนื่องจากปริมาณน้ำฝนมากเกินไป (ปณฺญา ธเนศวร และคนอื่น ๆ. 2534 : 1 - 14)

2. สภาพทางเศรษฐกิจและสังคม

ในปี พ.ศ. 2537 ชานาชุมชนบ้านเนินหนองหงส์มีจำนวน 104 ครอบครัว เป็นชาย 336 คน หญิง 303 คน รวม 639 คน ชานาบ้านย่านยาวมีจำนวน 90 ครอบครัว เป็นชาย 221 คน หญิง 220 คน รวมทั้งสิ้น 441 คน ทั้งสองหมู่บ้านนับถือศาสนาพุทธทั้งหมดคนมีที่นับถือศาสนาอื่น (สภาตำบลเกาะเพชร. 2538)

อาชีพหลักของชานาชุมชนบ้านเนินหนองหงส์และบ้านย่านยาว ก่อนที่จะมีการทำนา (ก่อนปี พ.ศ. 2532) คือการทำนา การเพาะปลูก และการเลี้ยงสัตว์ การทำนาเป็นแบบนาหว่านอาศัยน้ำฝน ไม่มีระบบชลประทาน จึงกล่าวได้ว่าในอดีตชุมชนบ้านเนินหนองหงส์และบ้านย่านยาวมีสภาพการทำนาแตกต่างไปจากชุมชนชานาอื่น ๆ เพิ่งมาพัฒนาเข้าสู่การทำไร่นาสวนผสมเมื่อประมาณปี พ.ศ. 2525 สาเหตุสำคัญเนื่องจากการเปลี่ยนแปลงรูปแบบการทำนา กล่าวคือ เดิมลักษณะการทำนาของชุมชนบ้านเนินหนองหงส์บ้านย่านยาวตลอดมาจนถึงบ้านเกาะเพชร เป็นการทำนาในท้องทุ่งซึ่งเป็นที่ราบลุ่มน้ำไหลชานานานิยมทำคันนา ทำคันนากัน เป็นแปลงใหญ่ตามจำนวนเนื้อที่ตนเองครอบครองหรือมีกรรมสิทธิ์เพียงเพื่อแสดงแนวเขตที่ดินครอบครอง ดังนั้นเมื่อฝนตกลงมาจึงน้ำมีคันนาเก็บกักน้ำเป็นสาเหตุหนึ่งที่ในระยะแรก ๆ การทำนามักไม่ค่อยได้ผล ทางเจ้าหน้าที่เกษตรอำเภอ

และจังหวัดจึงได้เข้ามาแนะนำให้ชาวนาทาหันนาเพื่อประโยชน์ในการเก็บกักน้ำฝน โดยจัดให้มีการประกวดคันนาขึ้น เพื่อกระตุ้นชาวนาให้ทาหันนา ผลที่ตามมาโดยที่เจ้าหน้าที่เกษตรเองก็ไม่ได้คิดมาก่อนคือ ในเวลาต่อมามีชาวนาบางคนเกิดความคิดริเริ่มปลูกผัก เช่น แดงกวา ถั่ว พริก มะเขือ บนคันนาที่ขุดขึ้นมา ปรากฏว่าได้ผลดีมาก นอกจากใช้บริโภคในครัวเรือนแล้วยังมีเหลือสำหรับขายด้วย ชาวนาอื่น ๆ จึงเอาอย่างปลูกกันเป็นสำเป็นสัน เจ้าหน้าที่เกษตรอำเภอเห็นว่า เป็นโอกาสเหมาะจึงยื่นมือเข้ามาแนะนำให้ความรู้รวมทั้งจัดงบประมาณบางส่วนสนับสนุนจนเกิดเป็นโครงการร่นาสวนผสมขึ้นมา เพราะเห็นว่าสิ่งที่เกิดจากภูมิปัญญาของชาวบ้าน ชาวนาได้เริ่มทำกันนั้นคือพื้นฐานของร่นาสวนผสมตามหลักวิชาการ และจากการเริ่มต้นทำร่นาสวนผสมที่ชุมชนบ้านเนินหนองหงส์ และบ้านย่านยาวได้เกิดการขยายไปสู่หมู่บ้าน และตำบลข้างเคียงอย่างกว้างขวางในเวลาต่อมา

การซื้อขายสินค้า บ้านเนินหนองหงส์และบ้านย่านยาว ไม่มีตลาดในชุมชนมีเพียงร้านค้าย่อยขายของชำเล็ก ๆ น้อย 2 - 3 ร้าน ผลผลิตการเกษตรในส่วนที่เป็นข้าวนั้นมีพ่อค้าโรงสีจากภายนอกเข้ามาซื้อ โดยส่วนใหญ่เป็นโรงสีที่มาจากอำเภอหัวไทร สำหรับที่นา ๗ เช่น พ่อค้าโรงสีจากอำเภอสิชลก็พบว่าได้มาซื้อข้าวเช่นเดียวกัน ส่วนพืชผักอื่น ๆ ชาวนาชุมชนบ้านเนินหนองหงส์และบ้านย่านยาวได้นำไปจำหน่ายที่ตลาดนัดบ้านเกาะเพชรและตลาดหัวอิฐ ในอดีตการหาหากินของชาวนาที่นั่นมีความเดือดร้อนเรื่องเงินทุน เนื่องจากการผลิตใช้เงินทุนน้อยมากและหากขาดเหลือเงินไม่พอแหล่งเงินทุนที่สำคัญที่ช่วยเหลือได้คือญาติพี่น้อง เพื่อนบ้าน พ่อค้าในหมู่บ้านและ ธกส. สำหรับแหล่งเงินกู้จากธนาคารพาณิชย์ ชาวนาเล่าว่าเพิ่งเข้ามามีบทบาทสำคัญเมื่อเข้าสู่ยุคการหานากุ้งของชุมชนบ้านเนินหนองหงส์และบ้านย่านยาวหลังปี พ.ศ.2532 เป็นต้นมา

ด้านการปกครอง หมู่ที่ 4 บ้านเนินหนองหงส์มีนายอำพล เพชรแก้วเพชรเป็นผู้นำหมู่บ้านในอดีตพบว่าเคยสมัครเลือกตั้งกำนันตำบลเกาะเพชรแข่งขันกับ อัครกานันต์แดง รักหวาน แต่แพ้การเลือกตั้ง ปัจจุบันยังคงเป็นผู้นำหมู่บ้านอยู่เช่นเดิม ส่วนหมู่ที่ 8 บ้านย่านยาว หลังจากแยกออกมาจากหมู่ที่ 4 แล้ว มีนายจรัญ นวลขาว เป็นผู้นำหมู่บ้านคนแรก ในช่วงที่กำนันแดง รักหวานเกษียณอายุและได้มีการเลือกตั้งใหม่ในเดือนสิงหาคม พ.ศ.2537 นายจรัล นวลขาว ได้สมัครเลือก

ตั้งถ้ำนั้นตำบลเกาะเพชรด้วยแต่ให้การเลือกตั้งเช่นเดียวกัน ลักษณะการปกครองของชุมชนบ้านเนินหนองหงส์และบ้านย่านยาวมีความผูกพันกันด้วยระบบเครือญาติ รักราครเห็นอกเห็นใจกัน ผู้ได้รับเลือกให้เป็นผู้ใหญ่บ้าน หรือผู้นำอย่างเป็นทางการเป็นคน ๆ เดียวกันกับผู้ซึ่งชาวบ้านเคารพนับถือ ความขัดแย้งในชุมชนเกี่ยวกับเรื่องการค้า เนินชีวิตและการทามาหากินของลูกบ้าน ผู้ใหญ่บ้านมักจะเป็นคนไกล่เกลี่ย ประนีประนอมให้เข้าอกเข้าใจกันมาโดยตลอด แม้แต่ในยุคสงครามกุ่มปัจจุบันนี้ ความขัดแย้งและความเคียดแค้นของลูกบ้านที่เกิดขึ้นได้หลายทาง ผู้ใหญ่บ้านก็ยังเป็นที่พึ่งให้กับบรรดาชาวาลูกบ้านได้ดี ดังนั้นถ้ามองในแง่ของการเคารพนับถือ เชื่อฟังผู้อาวุโสแล้ว ดูเหมือนว่าจะจะเป็นจุดเด่นของชุมชนบ้านเนินหนองหงส์และบ้านย่านยาว ซึ่งมีสูงกว่าชุมชน ๆ อื่นที่อยู่ใกล้เคียงกัน

ด้านการศึกษา ชาวาลชุมชนบ้านเนินหนองหงส์และบ้านย่านยาวมีการตื่นตัวทางการศึกษาไม่ต่างไปจากชาวาลชุมชนบ้านเกาะเพชร ความหวังในการทามาหากินของชาวาลชุมชนบ้านเนินหนองหงส์และบ้านย่านยาว การส่งเสริมให้ลูกได้รับการศึกษาเป็นเป้าหมายสำคัญที่เกือบทุกคนครวญอมออกทนต่อความยากลำบากเพื่อให้มีเงินส่วนหนึ่งส่งเสริมให้ลูกได้เรียน เด็ก ๆ ในหมู่บ้านต้องเดินทางไปเรียนหนังสือในระดับประถมศึกษา และมีมัธยมศึกษาตอนต้นที่โรงเรียนชุมชนบ้านเกาะเพชรเป็นระยะทางประมาณ 2 กิโลเมตร และในระดับมัธยมศึกษาตอนปลายต้องเดินทางไปเรียนในตัวอำเภอและจังหวัดเป็นระยะทางประมาณ 15 กิโลเมตร และ 60 กิโลเมตร ตามลำดับ ชุมชนบ้านเนินหนองหงส์และบ้านย่านยาวไม่มีโรงเรียน ไม่มีวัด ไม่มีตลาด ไม่มีสถานเอนนามัยประจำชุมชน ต้องไปใช้บริการจากที่ชุมชนบ้านเกาะเพชร

ด้านสาธารณสุข ในอดีตประวัติเกี่ยวกับโรคภัยไข้เจ็บหรือความเจ็บป่วยของชาวาลชุมชนบ้านเนินหนองหงส์และบ้านย่านยาวไม่ปรากฏโรคภัยที่ร้ายแรง ที่พบเคยทั่วไปได้แก่ความเจ็บป่วยที่เป็นผลมาจากการใช้ยาปราบศัตรูพืชและการใช้กาสิ่งหักโหมในการทำการเพาะปลูก ปัจจุบันอาชีพของชาวาลชุมชนบ้านเนินหนองหงส์และบ้านย่านยาวเปลี่ยนแปลงไป ความเจ็บป่วยส่วนใหญ่มีสาเหตุเนื่องมาจากการหักโหมทำงาน ชาวาลที่เลี้ยงกุ้งหรือรับจ้างเลี้ยงกุ้งต้องทำงานทั้งกลางวันและกลางคืน แทบไม่มีเวลาพักผ่อน ตลอดจนมีความเครียดเนื่องจากลงทุนมาก ๆ เก่งว่าจะขาดทุน นอกจากนี้มักพบว่าชาวาลเป็นโรคผิวหนัง ซึ่งเกิดจากการขาดแคลนน้ำสะอาดในการอาบและใช้บริเวณที่ทั่วไป สภาพความ

เจ็บป่วยที่ปรากฏแตกต่างไปจากชุมชนบ้านเกาะเพชร เนื่องจากอยู่ในสภาพแวดล้อมและบริบทของสังคมเดียวกัน เวลาเจ็บป่วยชาวนาชุมชนบ้านเนินหนองหงส์และบ้านย่านยาวต้องเดินทางไปใช้บริการที่สถานีอนามัยบ้านเกาะเพชร ในที่คลินิกและที่โรงพยาบาลประจำจังหวัด ชาวบ้านเนินหนองหงส์และบ้านย่านยาวนิยมไปรับบริการตรวจรักษาที่โรงพยาบาลอำเภอ เช่นเดียวกับชาวนาชุมชนบ้านเกาะเพชร เหตุผลที่สำคัญมีในลักษณะเดียวกันกับชาวนาชุมชนบ้านเกาะเพชรคือ เนื่องจากความพร้อมในการให้บริการของโรงพยาบาลประจำจังหวัดมีสูงกว่า และประกอบกับการเดินทางในปัจจุบันมีความสะดวกมากขึ้น ชาวนาชุมชนบ้านเนินหนองหงส์และบ้านย่านยาวบางรายไปรับบริการตรวจรักษาถึงจังหวัดสงขลาโดย เฉพาะที่โรงพยาบาลมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์

การติดต่อสื่อสารระหว่างชาวนาภายในชุมชนและกับสังคมภายนอกมีหลายทาง การติดต่อสื่อสารระหว่างชาวนาในชุมชนบ้านเนินหนองหงส์และบ้านย่านยาวด้วยกัน เป็นลักษณะการสื่อสารระหว่างบุคคล การจับกลุ่มสนทนากันตามบ้านยังปรากฏให้เห็นอยู่บ้าง ทั้งนี้ เป็นเพราะสังคมชุมชนบ้านเนินหนองหงส์และบ้านย่านยาวยังเกาะยึดกันมาก ระบบครอบครัว ระบบเครือญาติยังผูกพันกันสูง นอกจากนั้นยังมีการติดต่อสื่อสารยังผ่านทางร้านค้าและกลุ่มอาชีพ ในอดีตเวลาห่านาปลูกผักชาวบ้านจะไปมาหาสู่พูดคุยสนทนากันอย่างใกล้ชิด ทั้งเวลาปลูกข้าวและเวลาเก็บเกี่ยวข้าว หรือแม้แต่เวลาพบกันกลางหมู่บ้านชาวมาก็สามารถพูดคุยแจ้งข่าวแก่กันอยู่เสมอ ปัจจุบันการติดต่อสื่อสารลักษณะดังกล่าวไม่ได้หมดไปพร้อมกับการเปลี่ยนแปลงอาชีพของชาวนาชุมชนบ้านเนินหนองหงส์ และบ้านย่านยาว เสียทีเดียว ยังคงมีปรากฏให้เห็นในวิถีการผลิตใหม่ด้วย สำหรับการรับข่าวสารจากภายนอกในปัจจุบันมีโทรทัศน์และวิทยุ เป็นช่องทางการติดต่อสื่อสารที่สำคัญ แทบทุกครัวเรือนมีโทรทัศน์และวิทยุใช้ นอกจากนั้นชาวนาชุมชนบ้านเนินหนองหงส์และบ้านย่านยาว ยังได้รับข่าวสารภายนอกจากพ่อค้าและตัวแทนบริษัทที่เบเสนอขายอาหารกึ่ง เวชภัณฑ์กึ่ง และอุปกรณ์เกี่ยวกับการเลี้ยงกึ่ง และเป็นที่น่าสนใจว่าทางราชการนั้นในอดีตสมัยที่หาเรนาสวนผสม เจ้าหน้าที่โดยเฉพาะฝ่ายเกษตร เป็นผู้ให้ข้อมูล เกี่ยวกับการประกอบอาชีพเสมอมา แต่พอเข้าสู่ยุคสังคมกึ่งการค้าให้ข่าวสารเกี่ยวกับการหาหากิน ชาวนาชุมชนบ้านเนินหนองหงส์และบ้านย่านยาวได้รับจากพ่อค้าคนกลางแทน

ด้านศาสนา ความเชื่อและประเพณี มีในลักษณะคล้ายกับชุมชนบ้านเกาะเพชร เนื่องจากการใช้ชีวิตร่วมกันกับชาวนาชุมชนบ้านเกาะเพชร ตั้งแต่การห่านาบนผืนนาแปลงเดียวกัน มีตลาด

โรงเรียน วัด ร่วมกัน และมีต้นตระกูลที่เป็นเครือญาติกันทำให้ระบบความคิด ความเชื่อ ค่านิยม และการนับถือศาสนาจึงไม่ต่างกัน เพียงแต่การใช้ในส่วนของชุมชนบ้านเกาะเพชรที่มีชาวไทยมุสลิมอยู่ส่วนหนึ่ง ศาสนาและความเชื่อจึงต่างกันบ้าง แต่หากมองโดยรวมนอกจากเรื่องศาสนาแล้วชาวไทยมุสลิมก็แทบไม่มีส่วนใดที่แตกต่างไปจากชาวไทยพุทธมากนัก เพราะในขณะที่ชาวไทยพุทธเชื่อเรื่อง โชคกลาง เรื่องดวง เรื่องบุญกรรม ชาวไทยมุสลิมที่ชุมชนบ้านเกาะเพชรก็เชื่อในเรื่องเหล่านี้ด้วย นอกจากนั้นชานาชุมชนบ้านเนินหนองหงส์และบ้านย่านยาวยังมีการตั้งศาลพระภูมิกันเกือบทุกครัวเรือน มีความเชื่อในเรื่องผีบรรพบุรุษ (การทำบุญ คือนิลบ) รวมทั้งเชื่อข่าวลือง่าย ประเพณีที่สำคัญได้แก่ การชักพระ ชนวัน ตีไม้ ศิลปะการแสดงพื้นบ้านที่นิยมกันได้แก่หนังตะลุง มโนราห์ เช่นเดียวกับชานาชุมชนบ้านเกาะเพชรและชานานาชุมชนอื่น ๆ ของอำเภอหัวไทร

ค้ำครอบครัวและเครือญาติ ตระกูลหลักของชานาชุมชนบ้านเนินหนองหงส์และบ้านย่านยาว คือ ตระกูลเพชรแก้วเพชร และเหมทานนท์ ซึ่งสองตระกูลนี้ได้แพร่หลายไปสู่ชุมชนบ้านเกาะเพชร โดยผ่านทางการทำงานเป็นส่วนใหญ่ ลักษณะครอบครัวในอดีตมักเป็นครอบครัวใหญ่ นอกจากมีพ่อแม่ลูกแล้วยังมีญาติพี่น้องอาศัยอยู่ด้วย แต่ไม่ปรากฏหลักฐานว่ามีคนต่างถิ่นมาอาศัยพึ่งพาที่หากิน เหมือนครอบครัวชานาชุมชนบ้านเกาะเพชร โดยภาพรวมแล้วแนวโน้มที่ครอบครัวจะแตกตัวเป็นครอบครัวเดี่ยวและเล็กลงมีเพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ

สรุป ลักษณะที่สำคัญของชุมชนทั้ง 9 หมู่บ้าน ที่เป็นเป้าหมายในการศึกษาครั้งนี้ การหากินหากินในอดีตมีการทำนา ทำสวน เลี้ยงสัตว์และการทำประมง เมื่อมีการทำนาทุ่งอาชีพเหล่านี้ได้เปลี่ยนแปลงไปเกือบทั้งหมด คงเหลืออยู่เพียงการทำประมงและการเลี้ยงสัตว์(เลี้ยงเป็ด) เท่านั้น ลักษณะด้านประชากรงานแยกออกตามศาสนาที่นับถือได้เป็น 2 กลุ่มใหญ่ คือกลุ่มชานาไทยพุทธและกลุ่มชานาไทยมุสลิม โดยที่กลุ่มชานาไทยพุทธเข้ามาตั้งถิ่นฐานอยู่ก่อน ส่วนชานาไทยมุสลิมเพิ่งอพยพเข้ามาตั้งหลักแหล่งหากินทีหลัง ฉะนั้นชานาแต่ละกลุ่มจึงมีความเกี่ยวโยงสัมพันธ์เป็นญาติพี่น้องที่มาจากบรรพบุรุษเดียวกัน ส่งผลให้มีลักษณะการช่วยเหลือพึ่งพาอาศัยกันมีสูง ด้านความเชื่อทั้งกลุ่มชานาไทยพุทธและชานาไทยมุสลิมต่างยึดมั่นในศาสนาที่ตนนับถือและผู้อาวุโสเป็นสำคัญ ในอดีตก่อนที่จะมีการทำนาทุ่งการเคลื่อนย้ายทางภูมิศาสตร์ของชานาเหล่านี้มีน้อย เนื่องจากการคมนาคมสะดวก

การเคลื่อนย้ายที่หากินหรือเดินทางไปมาที่ไกล ๆ เพิ่มขึ้นมากขึ้นในช่วงที่มีการทหานากุ้ง เพราะการคมนาคมเริ่มสะดวกขึ้น จากสภาพปัญหาดังกล่าวได้กลายเป็นข้อจำกัดต่อการศึกษาศึกษาของชาวนาและลูกหลานชาวนาด้วย ส่วนนาแพจึงน่าจะที่จะไปเรียนในระดับที่สูงกว่าประถมศึกษาในตัวเมืองและตัวจังหวัดได้ จบการศึกษามัธยมศึกษาแล้วมักจะออกช่วยพ่อแม่ประกอบอาชีพ แต่เมื่อเข้าสู่ชนากุ้งนอกจากการคมนาคมเริ่มสะดวกขึ้น ด้านฐานะการเงินของชาวนาก็พอที่จะส่งเสียให้ลูกหลานได้เรียนในระดับที่สูงขึ้นได้ ทางด้านการปกครองนอกจากมีภาษี ผู้ใหญ่บ้านคอยดูแลทุกข์สุขให้แก่ชาวนาแล้วยังมีผู้อาวุโสในชุมชนเป็นผู้ที่คอยประนีประนอมเวลาเกิดความขัดแย้งระหว่างชาวนาด้วยกัน มีข้อที่น่าสังเกตประการหนึ่งคือ ลักษณะการคบหาพวกนักเลงหรือคนใหญ่คนโตนับถือ เป็นลูกพี่ที่ เคยมีในสมัยทหานาข้าวได้เริ่มลดลง ชาวนาจะหันมาคบค้าพวกพ่อค้านายทุนแทนเปลี่ยนไปตามกระแสของทุนนิยมที่เข้ามาสำหรับด้านสาธารณสุข ความเจ็บป่วยของชาวนาดูเหมือนว่ายิ่งเพิ่มมากขึ้น เนื่องจากชาวนาหักโหมทำงานจนมีเวลาพักผ่อนน้อย รวมทั้งมีความวิตกกังวลว่าทหานากุ้งแล้วจะขาดทุนไม่มีเงินใช้หนี้ ความขาดแคลนบุคลากรสาธารณสุขซึ่งมีอยู่ก่อนแล้ว กล่าวคือในช่วงที่เริ่มทหานากุ้ง (พ.ศ.2532) อัตราส่วนแพทย์ต่อประชากรของจังหวัดนครศรีธรรมราช คือ 1 : 15,336 และอัตราส่วนพยาบาลต่อประชากร คือ 1 : 72,70 (บัณฑิต ฐเนศวร และคนอื่น ๆ. 2534 : 20) และในช่วงหลังจากนั้นรัฐก็ไม่ได้เพิ่มจำนวนแพทย์และพยาบาลมากนัก ดังนั้นอัตราความขาดแคลนบุคลากรสาธารณสุขที่จะให้บริการแก่ชาวนาจึงสูงตามด้วย

บทที่ 5

วิถีชีวิตที่เปลี่ยนแปลง เนื่องมาจากการเปลี่ยนแปลงจากสังคมเกษตรกรรม

ไปสู่สังคมอุตสาหกรรมของชาวนาลุ่มน้ำปากพนัง

การนำเอาวิธีการเลี้ยงกุ้งกุลาคาแบบพัฒนา เข้ามาดำเนินการในพื้นที่ ชตลุ่มน้ำปากพนัง เมื่อ พ.ศ. 2530 ได้ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงวิธีการผลิต (mode of production) ของชุมชน จากเดิมที่มีการทำนาข้าวเป็นหลักและมีอาชีพอื่น ๆ เสริม เช่น บลูดัก เลี้ยงสัตว์ ทำการประมง และรับจ้าง เปลี่ยนมาเป็นการเลี้ยงกุ้งกุลาคาเป็นหลักและมีอาชีพอื่น ๆ เสริม เช่น ค้าขายและรับจ้าง การเปลี่ยนแปลงวิธีการผลิตดังกล่าว ส่งผลให้วิถีชีวิตของชาวนาลุ่มน้ำปากพนังเปลี่ยนแปลงไปด้วย ในทางแรกสามารถมองได้จากการเปลี่ยนแปลงปัจจัยการผลิต (force of production) จากการพึ่งพาธรรมชาติทำการผลิตแบบล้าหลังใช้แรงงานคนและสัตว์ เป็นส่วนใหญ่ หันมาพึ่งพาทุนและเทคโนโลยีแทน การให้คุณค่า (value) ต่อความสัมพันธ์ทางการผลิตที่ชาวนาเคยมีต่อกันในลักษณะพึ่งพาอาศัยหรือถ้อยทีถ้อยอาศัยร่วมกัน ก็เปลี่ยนมาให้ค่ากับการแข่งขัน และมุ่งแสวงหาผลประโยชน์จากผู้อื่น เมื่อใครชาวสาวได้สาวเอา ส่วนในอีกทางหนึ่งสามารถมองวิถีชีวิตที่เปลี่ยนแปลงไปของชาวนาลุ่มน้ำปากพนังได้จากภาพการตอบสนองและแตกตัวเข้าสู่อาชีพใหม่ ที่ชาวนาค้องไปพบปะและมีความสัมพันธ์ทางการผลิต (relation of production) กับคนกลุ่มต่าง ๆ กว้างขวางขึ้น ไม่จำกัดอยู่เฉพาะคนในครอบครัวหรือเครือญาติเท่านั้น แต่ในเกือบทุกขั้นตอนของการประกอบอาชีพชาวนาค้องไปเกี่ยวข้องกับกลุ่มพ่อค้าคนกลางทั้งในชุมชนและในเมืองเพื่อพึ่งพาทุน เทคโนโลยีและตลาด ซึ่งการเปลี่ยนแปลงในลักษณะนี้ในทางสังคมวิทยาถือว่า ได้มีการจัดระเบียบทางสังคมกันใหม่ทั้งในส่วนที่เป็นกติกาสังค์เป็นแนวทางปฏิบัติร่วมกัน (normative order) และในส่วนที่เป็นความแตกต่างทางสังคม (differentiation order) เกิดขึ้นแล้ว

การศึกษาถึงวิถีชีวิตที่เปลี่ยนไป อันเนื่องมาจากการเปลี่ยนแปลงจากสังคมเกษตรกรรมไปสู่สังคมอุตสาหกรรมของชาวนาลุ่มน้ำปากพนังในครั้งนี้ ผู้วิจัยใช้ปรากฏการณ์การเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตของชาวนาชุมชนตำบลเกาะเพชร อำเภอหัวไทร จังหวัดนครศรีธรรมราช เป็นกรณีศึกษา ฉะนั้น

การกล่าวถึงชานาชุมชนตำบลเกาะเพชรในวิจัยฉบับนี้ จึงเป็นการกล่าวถึงชานาลุ่มน้ำปากพอง ส่วนหนึ่งด้วย ในการวิเคราะห์ข้อมูลและเสนอผลการวิจัยเกี่ยวกับวิถีชีวิตที่เปลี่ยนไป อันเนื่องมาจากการเปลี่ยนแปลงจากสังคมเกษตรกรรมไปสู่สังคมอุตสาหกรรมนี้ ผู้วิจัยใช้ประเด็นการเปลี่ยนแปลงวิธีการผลิต (mode of production) และความสัมพันธ์ทางการผลิต (social relation of production) เป็นกรอบแนวทาง เพราะในสังคมยุคหนึ่ง ๆ ไม่ว่าสังคมเกษตรกรรมหรือสังคมอุตสาหกรรม ต่างมีลักษณะของวิธีการผลิตและความสัมพันธ์ทางสังคมของคนในการผลิตหรือประกอบอาชีพที่แตกต่างกัน ลักษณะวิธีการผลิตและความสัมพันธ์ทางการผลิตของสังคมในแต่ละยุคจึงเป็นภาพที่บ่งบอกถึงวิถีชีวิตของคนในยุคนั้น ๆ ฉะนั้นในการวิเคราะห์และเสนอผลการวิจัยผู้วิจัยจึงใช้คำทั้งสาม (วิธีการผลิต, ความสัมพันธ์ทางการผลิตและ วิถีชีวิต) ควบคู่และปะปนกันค่อนข้างมาก

ในการรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยใช้การสัมภาษณ์ระดับลึกและสัมภาษณ์ เป็นกลุ่มกับกลุ่มเป้าหมาย 3 กลุ่ม คือ 1) ชานา ซึ่งตามลักษณะทางเศรษฐกิจของชุมชนแบ่งออกเป็น ชานาเศรษฐกิจสูงคือ มีที่ดินเกินกว่า 50 ไร่ ขึ้นไป มีมากเกินกว่าที่ตัวเองจะทำได้หมดต้องแบ่งให้เช่าหรือแบ่งให้ชานายากจนอาศัยหากิน เป็นผู้มีฐานะทางการเงินดี เดิมหากินเป็นอาชีพหลัก เมื่อเข้าสู่ช่วงการหานากุ้ง ส่วนใหญ่เปลี่ยนมาเลี้ยงกุ้งกุลาดำ ชานาเศรษฐกิจปานกลางคือมีที่ดินตั้งแต่ 30 - 50 ไร่ เพียงพอแก่การทำกินแต่ยังมีเหลือสำหรับแบ่งให้เช่าหรือแบ่งให้ชานาจนอาศัยหากิน มีฐานะทางการเงินพอใช้จ่ายรายวันคือคร่อน เดิมหากินเป็นอาชีพหลัก มีบางส่วนเมื่อเข้าสู่ช่วงหานากุ้งได้เปลี่ยนมาเลี้ยงกุ้งกุลาดำและชานาเศรษฐกิจต่ำ คือมีที่ดินต่ำกว่า 30 ไร่หรือน้อยกว่าทำกิน ฐานะทางการเงินฝืดเคืองไม่พอใช้เดิมยึดอาชีพหากิน หากการประมง และรับจ้างเป็นอาชีพหลัก เมื่อมีการหานากุ้งได้หยุดการทำงานแต่ยังมียึดอาชีพด้านประมงและรับจ้างโดยหันมารับจ้างงานเกี่ยวกับการเลี้ยงกุ้ง ดังนั้นการรวบรวมข้อมูลจากชานาจึงเน้นที่กลุ่มเป้าหมายชานาเศรษฐกิจสูง เศรษฐกิจปานกลาง เศรษฐกิจต่ำ ทั้งในช่วงหานากุ้งและหานากุ้ง 2) พ่อค้านายทุน ตามลักษณะทางเศรษฐกิจของชุมชนแบ่งออกเป็น พ่อค้านายทุนท้องถิ่นและพ่อค้านายทุนต่างถิ่น พ่อค้านายทุนท้องถิ่น หมายถึงพ่อค้านายทุนที่อยู่ในชุมชน ได้แก่พ่อค้าชายของซา พ่อค้าทำธุรกิจแพปลาและนายทุนโรงสีข้าว ส่วนพ่อค้านายทุนต่างถิ่นหมายถึงพ่อค้านายทุนที่มาจากในเมืองหรือต่างชุมชน ได้แก่ นายทุนโรงสีข้าว พ่อค้าคนกลางรับซื้อผลผลิตการเกษตรและขายปัจจัยการผลิตทางการเกษตร พ่อค้าคนกลางรับซื้อกุ้งกุลาดำ และขายปัจจัยการผลิต

เกี่ยวกับการเลี้ยงกุ้งกุลาดำ นายทุนที่มาลงทุนเลี้ยงกุ้งกุลาดำในชุมชนและนายธนาคาร ในการรวบรวมข้อมูลจากพ่อค้านายทุนจึงเน้นที่กลุ่มเป้าหมาย พ่อค้านายทุน ขาของชา รังสีขาว ธุรกิจแพปลา ธุรกิจเลี้ยงกุ้งกุลาดำ รับซื้อกุ้งกุลาดำ ขาอุปการะการเลี้ยงกุ้ง ขาเวชภัณฑ์กุ้ง ขาอาหารกุ้ง นายธนาคาร ให้ครอบคลุมทั้งช่วงห่านาขาวและห่านากุ้ง 3) เจ้าหน้าที่ราชการ ตามลักษณะของตำแหน่งหน้าที่ที่เกี่ยวข้องแบ่งออกเป็น นายอำเภอ เกษตรอำเภอ เกษตรตำบล ประมงอำเภอ เจ้าหน้าที่ ธกส. เจ้าหน้าที่สหกรณ์การเกษตร ในการรวบรวมข้อมูลจึงเน้นกลุ่มเป้าหมาย นายอำเภอ เกษตรอำเภอ เกษตรตำบล ประมงอำเภอ หัวหน้าหน่วย ธกส. ผู้จัดการสหกรณ์การเกษตร

ผลการวิจัย

1. วิถีชีวิตของชาวนากลุ่มน้ำปากพนังในช่วงก่อนที่จะมีการห่านากุ้ง

วิถีการผลิต

ในอดีตก่อนที่จะมีการห่านากุ้งเกิดขึ้นในชุมชนตำบลเกาะเพชร (พ.ศ.2532) วิถีชีวิตของชาวนาผูกพันอยู่กับการประกอบอาชีพหลายอย่าง ได้แก่ ห่านา หาสวน เลี้ยงสัตว์ ประมง และรับจ้าง จากการสัมภาษณ์ระดับลึกชาวนากลุ่มเป้าหมาย (key informants) พบว่าชาวนารายหนึ่ง ๆ ไม่ได้ห่านาเพียงอย่างเดียวตามแบบการผลิตเพื่อขาย ที่มุ่งผลิตเฉพาะอย่างในสิ่งที่ตนเองมีความถนัด แต่พบว่านอกจากห่านาเป็นอาชีพหลักแล้วชาวนายังหาอย่างอื่นด้วย เช่น เลี้ยงเป็ด หาสวนหรือ รับจ้างส่งผลให้ชาวนารายหนึ่งมีหลายสถานภาพเหมือนลักษณะที่ แอนดรู เทอร์ตัน กล่าวไว้ใน "สถานการณ์ชนบทไทย" ว่าผู้ผลิตรายเดียวอาจเป็นได้ทั้งเจ้าของปัจจัยการผลิต เป็นลูกจ้าง เป็นนายจ้างและพ่อค้ารายย่อยไปพร้อม ๆ กัน (เทอร์ตัน. 2533 : 39 - 40) เป็นเรื่องยากในแง่การพิจารณาว่าชาวนารายใดจัดอยู่ในชนชั้นใด (เวลล์. 2526 : 202) และเป็นที่น่าสังเกตว่าการผลิตของชาวนายังคงจำกัดอยู่เฉพาะในส่วนของการผลิตอาหารเป็นส่วนใหญ่ ดังนั้นวัตถุประสงค์ในการผลิตจึงมีทั้งเพื่อบริโภคและเพื่อขายทั้งนี้เพราะชาวนาซึ่งอยู่ท่ามกลางกระแสทุนนิยมการค้า มีความจำเป็นต้องใช้เงินในการซื้อหาสิ่งของเครื่องใช้ในส่วนที่ตนเองไม่ได้ผลิต แต่มีพ่อค้านายทุนมาขาย และยังรวมไปถึงเงินที่จะต้องใช้ในการเสียภาษีให้แก่รัฐอีกส่วนหนึ่งด้วย ลักษณะวิถีชีวิตที่เคยพึ่งพาตนเองเป็นส่วนน้อยจึงลดลงไป

เมื่อพิจารณาถึงสภาพการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น เนื่องจากการแผ่ขยายเข้ามาของทุนนิยมที่ผ่านมา วิถีชีวิตของชาวนาลุ่มน้ำปากหมิงเคยเฉพาะในพื้นที่ชุมชนตำบลเกาะเพชรยังได้รับผลกระทบไม่มากนัก แม้ว่าการแผ่ขยายเข้ามาของทุนนิยมในประเทศไทยมีมาตั้งแต่ พ.ศ. 2398 นับ 100 ปีแล้วก็ตาม ชาวนายังมีวิถีชีวิตที่อยู่ภายใต้อิทธิพลของวิถีการผลิตแบบเก่า พึ่งพาธรรมชาติ ใช้แรงงานคนและสัตว์เป็นหลัก การค้าขายที่เกิดขึ้นส่วนใหญ่หาแบบเล็ก ๆ น้อยในละแวกบ้าน แบบแม่ค้าทั่วไปที่หาขายผู้ถึง (สิริต ชีรเวคิน. 2529 : 26) สินค้าที่ขาย เช่น หนากพลู ไม้ขีด น้ำมันก๊าด สบู่ ผงซักฟอก ในสิ่งที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิต คงมีเพียงในส่วนหนึ่งของระบบเงินตราที่ดูเหมือนเข้ามาอยู่ในชีวิตประจำวันของชาวนามากขึ้น ใช้เงินเป็นสื่อกลางในการแลกเปลี่ยนซื้อขายและเป็นค่าตอบแทนในการมีความสัมพันธ์ทางการผลิตต่อกัน เช่น ค่าเช่า ค่าจ้าง ดอกเบี้ย ลักษณะที่ปรากฏจึงเป็นเครื่องชี้ว่าระดับการพึ่งพาภายนอกยังไม่สูงนัก ปรากฏการณ์ที่เกิดกับชาวนาลุ่มน้ำปากหมิง คล้ายกับที่เคยเกิดขึ้นกับชุมชนอื่นในภาคต่าง ๆ ของประเทศไทย เพียงแต่ได้รับผลกระทบไม่พร้อมกัน แม้ว่าทุนนิยมการค้าจะเข้าสู่ภาคกลางมานานแล้วก็ตาม (ฉัตรทิพย์ นาถสุภา. 2533 : 52) ปัจจัยสำคัญน่าจะเกิดจากการคมนาคม ในหลายพื้นที่เคยเฉพาะชุมชนตำบลเกาะเพชร ที่ใช้เป็นการศึกษาครั้งนี้ เพิ่งมีถนนลาดยางก่อนหน้าที่จะมีการทำนาทุ่งประมาณ 10 ปี เป็นถนนที่นำเชลถนนสายหลักของจังหวัด นครศรีธรรมราชคนต่างถิ่นจึงไม่ค่อยผ่าน ส่วนคนในชุมชนเวลางานจะเดินทางไปเข้าออกชุมชนต้องอาศัยรถสองแถวซึ่งนาน ๆ ถึงจะออกวิ่งสักคัน ดังนั้นโอกาสที่จะรับเอาวัฒนธรรมจากภายนอกจึงมีน้อย ประการต่อมาจะเกิดจากปัจจัยด้านประชากร จากการสัมภาษณ์ชาวนาทุกกลุ่มพบว่า เดิมทีในชุมชนมีชาวนานับได้ครัวเรือน ทั้งบ้านเรือนอยู่เป็นหย่อมแถบเนิน (ที่ดอน) และริมทะเล ฉะนั้นแรงกดดันเบียดเบียนของชุมชนจึงต่ำ ไม่ใช่ว่าเป้าหมายสำคัญที่พ่อค้านายทุนจะเร่งเข้ามาหาการค้า ประการสุดท้ายน่าจะเกิดจากความเชื่อเก่า ๆ ของชาวนาที่ผูกพันอยู่กับธรรมชาติตลอดจนยึดมั่นในสิ่งที่เป็นอยู่เดิม ชาวนารายหนึ่งให้สัมภาษณ์ว่าตอนที่ตนทำไร่นาสวนผสม ถูกคัดค้านจากบรรดาคนเช่าคนแก่ในชุมชนอย่างมากที่มาชวนาให้ เป็นหลุม เป็นบ่อ และในตอนหลังที่มีการขุดที่นา เป็นบ่อ ลี้นักงู ชาวนาอีกรายเล่าว่าพ่อตาโกรธถึงกับไม่พูดกับตน โดยกล่าวหาว่ามาหาให้ทรัพย์สินสมบัติเสียหาย

ลักษณะการผลิตที่สำคัญในช่วงก่อนที่จะมีการทำนาทุ่ง การทำนายังเป็นอาชีพหลักของชาวนาส่วนใหญ่ การทำนาในช่วงนี้ยังมีลักษณะที่ล้าหลัง ปัจจัยการผลิตที่สำคัญยังคงเป็นแรงงานคน สัตว์

จบ คราคเป็นหลัก ราคามาเดินตามยังมีน้อย ส่วนการจ้างรถจักรยานของนายทุนก็จ้างเฉพาะที่เกรงว่าจะนัดด้วยวันมัน การใช้น้ำขานาส่วนใหญ่มักได้ใช้ โดยขานาให้เหตุผลว่าดินคืออยู่แล้ว เป็นการทานาที่อาศัยน้ำฝน ไม่มีระบบชลประทาน การให้น้ำจะรองจนฝนตกคือประมาณเดือนเมษายน ขานาเรียกว่าหว่านรับ "ห้วยา" (คันฤดูเข้าพรรษา) หลังจากนั้นก็ปล่อยให้ต้นข้าวเจริญเติบโตเอง ไม่มีการตกแต่งหลังจากข้าวงอกแล้ว กลับมาอีกครั้งเมื่อถึงช่วงเก็บเกี่ยวข้าว ทั้งนี้เพราะขานาทานามากจนไม่มีเวลาตกแต่ง และสำหรับในบางพื้นที่สภาพดินเป็นดินเปรี้ยว ขานาบอกว่าถ้าไม่ตกแต่งแล้วต้นข้าวจะตาย และด้วยเหตุผลดังกล่าวนี้ข้าวที่ปลูกในชุมชนตำบลเกาะเพชรส่วนใหญ่จึงเป็นข้าวพันธุ์พื้นเมือง เพราะมีความทนทานต่อสภาพของดินได้ดี ในด้านการเก็บเกี่ยวขานาชุมชนตำบลเกาะเพชรยังใช้วิธีเก็บเกี่ยวที่สะดวกแล้วมีดเป็นชื่อเรียกว่า "เรียง" จึงต้องใช้แรงงานและเวลามากจึงจะแล้วเสร็จ แรงงานในครอบครัวมีไม่เพียงพอต้องจ้างแรงงานนอกครอบครัวเพิ่มเป็นประจำทุกปี อุปสรรคที่สำคัญในการทานาคือ เรื่องฝนแล้ง น้ำท่วม ซึ่งปรากฏว่าน้ำทะเลเคยไหลเข้าบ่อนที่นาของขานาเป็นบริเวณกว้างมาหลายครั้ง แม้ในช่วงหลังทางราชการได้สร้างเขื่อนกั้นน้ำทะเลเข้าก็ยังไม่สามารถแก้ปัญหาได้ เพราะขานาบางคนต้องการน้ำน้อย ขณะที่บางคนต้องการน้ำมากจนขัดแย้งกันเองในการเปิดและปล่อยน้ำ อย่างไรก็ตามสำหรับด้านผลผลิตที่ได้รับส่วนใหญ่เพียงพอแก่การบริโภคและมีเหลือสำหรับขายโดยไม่ค่อยรอน

การทาสวน เริ่มที่ขานาหาสวนในลักษณะพืชผักสวนครัว หมายถึงการใช้พื้นที่แคบ ๆ ข้างบ้านปลูกพืชผักที่ใช้สำหรับทำอาหารในครัวเรือนต้องมีชื่อ และอาจมีเหลือสำหรับขายบ้างเล็กน้อย การปลูกไม่ค่อยใช้พวกสารเคมีต่าง ๆ ใช้มูลสัตว์ที่เลี้ยงเป็นปุ๋ย ขานาใช้เวลาว่างในลักษณะงานอดิเรกมากกว่าที่จะเป็นงานหลัก ต่อมาได้พัฒนามาสู่การเกษตรแผนใหม่ในรูปแบบสวนผสมในปีพ.ศ. 2525 ในช่วงเวลาดังกล่าววิถีชีวิตของขานาลุ่มน้ำปากพนังได้เกิดการเปลี่ยนแปลงไปอย่างมาก การผลิตมีวัตถุประสงค์เพื่อขายอย่างชัดเจน ขยายพื้นที่ออกไปเป็น 2 - 5 ไร่ นาเกลือรายปีมาใช้ในการผลิตอย่างกว้างขวาง เช่น ใช้ปุ๋ยเคมี ยากปราบศัตรูพืช และใช้รถชุดแทนแรงงานคน

"คนมาตุกันเต็มเนิน (เนินหนองหงส์) ในช่วงที่แมครเคยเข้ามาซุก

ร่องคืบลิ (พริกขี้หนู) ไม่มีใครเคยเห็น... ตอนชุดถนนก็ทิ้งหนึ่งแล้ว

นี่มาชุดร่องคืบลิอีก"

(ขานา : ทานา เศรษฐกิจปานกลาง)

ชาวนาประสบผลสำเร็จในการทำไร่นาสวนผสมสูงมาก สามารถเก็บผลผลิตออกสู่ตลาดใน จังหวัด (ตลาดหัวขี้หมู) ได้ทุก 2 สัปดาห์ ทางราชการให้ความสนใจและส่งเสริมอย่างจริงจัง มีการ จัดงานเฉลิมฉลองในความสำเร็จของชาวนาทุกปี โดยมีผู้ว่าราชการจังหวัดลงมาเป็นประธาน ตั้งชื่อ ว่า "งานวันพริกขี้หนู" ชาวนาเล่าว่า เพราะพริกหรือดีปรี เป็นพืชที่นิยมปลูกและหารายได้ให้แก่ชาวนา อย่างมาก ภาพการดำเนินชีวิตในช่วงดังกล่าวยังอยู่ในความทรงจำของชาวนาในปัจจุบัน (2538) เป็นอย่างดี

การเลี้ยงสัตว์ วัตถุประสงค์มีทั้งเลี้ยงเพื่อใช้งานและเพื่อขาย ที่สำคัญได้แก่การเลี้ยง วัวและการเลี้ยงเป็ด ชาวนาที่ทานาเลี้ยงวัวกันทุกครอบครัว อย่างน้อยครอบครัวละ 2 ตัว ทั้งนี้ เพราะในการไถนาของชาวนาชุมชนตำบลเกาะเพชรเป็นแบบนาวัวคู่ เหมือนชาวนาในภาคใต้ทั่วไป การเลี้ยงคู่ส่วนใหญ่ เป็นการปล่อยให้หาหญ้ากินเองตามทุ่งนา ยกเว้นในช่วงฤดูหนาวและช่วงน้ำหลาก เป็นการที่ชาวนาคอ้งไปหาหญ้าและผักบุ้งที่มีมากจากทุ่งนามาให้วัวกิน แต่สำหรับชาวนาบางรายที่ได้ เตรียมการไว้ก่อนโดยเก็บหางข้าวเอาไว้กินต้องลำบาก สามารถให้วัวกินตลอดช่วงหน้าฝน ส่วน การเลี้ยงเป็ดชาวนาเลี้ยงกันแทบทุกบ้าน ครอบครัวละ 200 - 300 ตัว ได้ใช้ประมาณ 100 - 150 ฟองต่อคืน เหตุผลในการเลี้ยงเป็ดกันมากนอกจากเพราะชาวนานิยมบริโภคไข่เป็ด เป็นอาหาร แล้วการเลี้ยงเป็ดยังเป็นทางหนึ่งที่จะยรอมรับข้าวที่ผลิตได้ ในส่วนที่เหลือจากการบริโภคของชาวนา เพราะถ้าขายให้แก่โรงสีข้าวจะได้ราคาต่ำ ชาวนาจึงนำมาเลี้ยงเป็ดแล้วขายไข่เป็ดแทน บางราย ที่ม่ได้เลี้ยงเป็ดก็สามารถขายข้าวให้แก่ผู้เลี้ยงเป็ดได้ในราคาที่สูงกว่าขายให้กับโรงสีข้าว ชาวนา เล่าว่าในช่วงนั้นถ้าขายให้แก่โรงสีข้าวราคาถังละ 20 บาท ขายให้แก่ผู้เลี้ยงเป็ดได้ถึงถังละ 25 บาท

การทำประมง ชาวนาแถบริมทะเลพากันเกือบทุกครัวเรือน เป็นการประมงขนาดเล็ก แรงงานมีเพียงเจ้าของเรือกับลูกน้อง 2 - 3 คน ออกสู่ทะเลในตอนเช้าวางอวนจับสัตว์น้ำเพื่อนำ มาขาย และกลับมากินตอนเย็น โดยมีนายทุนที่ลงทุนซื้อเรือ เครื่องเรือ และอวนให้แก่ชาวประมง คอยรับซื้อ ชาวประมงมีรายได้แน่นอนบางวันได้มากบางวันได้น้อย ขณะเดียวกันก็ต้องเสี่ยงกับคลื่น

สมานทะเล และแม่น้ำในหน้ามรสุมคลื่นลมจัดซึ่งเป็นช่วงที่มีกุ้งชุกชุมชาวประมงก็ต้องเสี่ยงภัยออกไปจับ
มาขาย

"คลื่นลมคนเข้าบางครั้งใจหายจริง ๆ บางคนถึงกับบนบวช(บนบาน)

คลื่นลมหน้ามรสุมแรง กาด(กวานา)ขอให้ถึงคลื่น ถ้าไม่ไปก็ไม่ได้"

(ชวานา : ทหาการประมง เศรษฐกิจดำ)

การรับจ้าง ชวานาทำกันหลายลักษณะ ได้แก่ รับจ้างเกี่ยวข้าว รับจ้างเก็บตังลี รับจ้าง
เป็นลูกน้องเรือประมง รับจ้างผูกอวน เป็นการหางานที่ใช้แรงงานแลกกับค่าจ้าง ชวานาในกลุ่มนี้
ส่วนใหญ่ได้แก่ชวานาที่มีที่ดินน้อยหรือไม่มีที่ดินทำกินโดยเฉพาะชาวไทยอิสลามแถบริมทะเล เวลาคลื่น
ลมจัดออกทะเลหาปลาไม่ได้ก็หันมารับจ้างเกี่ยวข้าวบ้าง เก็บตังลีบ้าง หางานทุกอย่างที่ช่วยให้มี
รายได้ ชวานารับจ้างที่ยั่งยืนแข็งแรงจึงมีงานหาแทบไม่ว่างงาน ชุมชนชวานาคาบเกาะเพชรในช่วง
ก่อนที่จะมีการทำนาทุ่งผู้มีอาชีพรับจ้างจึงสามารถดำรงชีพอยู่ได้อย่างสุขสบาย เพราะนอกจากมีงาน
ทำตลอดปีแล้ว ความต้องการแรงงานโดยเฉพาะในการเก็บเกี่ยวข้าวและเก็บตังลีสูง ชวานา
ต้องการใช้คนจำนวนมากและเร่งให้ทันเวลาก่อนฝนตกหรือการส่งออกขายยังตลาด ในขณะที่ชวานา
รับจ้างมีจำนวนน้อยมากนักจึงมักเกิดการแย่งแรงงานกันอยู่เสมอ จนผู้จ้างมักจะขึ้นค่าจ้างและให้บริการ
ที่ดีกว่าผู้จ้างรายอื่น ๆ

ลักษณะการผลิตซึ่งเป็นองค์ประกอบของวิถีการผลิตโดยรวม ของชุมชนชวานาคาบเกาะเพชร
ที่เสนอข้างต้นได้สะท้อนภาพเกี่ยวกับวิถีชีวิตชวานาว่าในช่วงก่อนที่จะมีการทำนาทุ่งชวานาได้ดำเนินชีวิต
ภายใต้วิถีการผลิตเพื่อยังชีพและเพื่อขายไปพร้อม ๆ กัน กล่าวคือ ในขั้นของการผลิตชวานายังผลิตแบบ
เก่าที่ใช้ปัจจัยการผลิตที่ล้าหลัง แต่ในขั้นของการขายผลผลิตหรือซื้อปัจจัยการผลิต ตลอดจนซื้อสินค้าที่
จำเป็นในการดำเนินชีวิต ชวานาถูกดึงเข้าสู่วิถีการตามแบบทุนนิยมที่ต้องใช้เงินตราเป็นสื่อกลางใน
การแลกเปลี่ยน เวลาซื้อขายก็ต้องผ่านพ่อค้าคนกลาง ผาสุกา พงษ์ไพจิตร กล่าวไว้ในเรื่อง "ชวานา
รัฐ ทุน:มุมมองจากสากล" ในพลวัติไทย ไว้อย่างชัดเจนว่า วิถีชีวิตชวานาไทยโดยเฉพาะชวานาราย
ย่อยในช่วงหลังปี พ.ศ.2526 ชวานาไทยไม่ได้ขึ้นอยู่กับภาคเกษตรเพียงอย่างเดียว ขณะที่ชาวข้างหนึ่ง
ขึ้นอยู่กับเศรษฐกิจภาคชนบท แต่ชาวอีกข้างหนึ่งขึ้นอยู่กับเศรษฐกิจภาคเมืองแล้ว (ผาสุกา พงษ์ไพจิตร.

2534 : 55) เพียงแต่วิธีการผลิตที่ปรากฏในช่วงก่อนที่จะมีการทอผ้าถุงของชุมชนตำบลเกาะเพชร ในเขตพื้นที่ลุ่มน้ำปากพนัง ได้รับผลกระทบจากทุนนิยมที่แผ่ขยายเข้าไปในชุมชนค่อนข้างช้ากว่าชุมชน ชานาอื่น ๆ ของประเทศไทย ทั้งนี้เพราะถือว่าในช่วงเวลานั้น (2532) การพัฒนาของรัฐบาลเข้าสู่ ช่วงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 6 (2530 - 2534) ซึ่งการพัฒนาชนบทส่วนใหญ่ได้ คำนึงไปอย่างกว้างขวางแล้ว

วิถีชีวิตของชาวนาลุ่มน้ำปากพนังก่อนที่จะมีการทอผ้าถุง

จากลักษณะวิถีการผลิตดังกล่าวข้างต้น มีประเด็นสำคัญที่สามารถสะท้อนภาพวิถีชีวิตของ ชาวนาลุ่มน้ำปากพนังด้านการประกอบอาชีพดังนี้

1. การช่วยเหลือให้อาศัยที่ดินทำกิน
2. การช่วยเหลือแรงงานในการผลิต
3. การช่วยเหลือด้านการเงิน
4. การแบ่งที่ดินให้เช่าทำกิน
5. การจ้างแรงงานในการผลิต
6. การซื้อปัจจัยการผลิตและขายผลผลิต
7. การเสียภาษีและรับบริการด้านต่าง ๆ จากรัฐ

(1) การช่วยเหลือให้อาศัยที่ดินทำกิน

แม้ว่าสภาพสังคมของชุมชนตำบลเกาะเพชรก่อนที่จะมีการทอผ้าถุง (2532) ได้พัฒนาเข้าสู่ ช่วงทุนนิยมการค้าชาวนาเริ่มทำการผลิตเพื่อขายกันแล้ว แต่ยังพบว่าวิถีชีวิตของชาวนาในลักษณะการ ช่วยเหลือพึ่งพาอาศัยกันปรากฏให้เห็นอยู่ทั่วไป โดยที่ทุนนิยมการค้าซึ่งได้แผ่ขยายเข้ามามาได้เบ ้าหลายแนวทางการดำเนินชีวิตที่มีอยู่เดิมให้หมดไป การช่วยเหลือให้ทำกิน เป็นความสัมพันธ์ทางการ ผลิต ระหว่างชาวนาที่มีฐานะทางเศรษฐกิจสูง หรือชาวนารวยซึ่งมีที่ดินมากกว่าที่แรงงานน ครอบครัวยุคใหม่จะทำได้หมด แบ่งที่ดินบางส่วนให้ชาวนาที่มีฐานะทางเศรษฐกิจต่ำหรือชาวนาจน ซึ่งไม่มีที่ ทำกินหรือมีที่ดินน้อย ชาวนาจนซึ่งอาศัยที่ทำกินของชาวนารวยนี้มีทั้งชาวนาในชุมชนเองและมาจาก ต่างชุมชน

"เป็นคนอิสลามชาวเกาะเพชรนี้แหละ ที่ให้นาเซาหลาย ปีหนึ่ง 20 ไร่ นึกค่าเช่าเลี้ยงเขาทั้งครอบครัวให้เขาอยู่บ้านหลังหนึ่ง เขาอยู่กับแม่มาก่อน คอยช่วยคอนไต่กับชนเรียงข้าว พอที่ แต่งงานได้ 3 ปี ก็มาอยู่กับที่ ที่หาเมียแต่งงานให้เรียบร้อย เหมือนลูกเลย ตอนนี้ทานาไม่ให้เขาเลยแยกตัวไป"

(ชานา : ทานา เศรษฐกิจสูง)

"มันมาจากหนองหอย มาจากสงขลาเนน มาเก็บข้าวจ้างแล้ว ไม่กลับ หลอยอยู่ในสวนแล้วหลอยทำด้วย ลูกสาว (ลูกชาย) เขาก็มาโดนากับผม"

(ชานา : ทานา เศรษฐกิจปานกลาง)

โดยพื้นฐานของชาวนาจนที่อาศัยที่หากินของชาวนารวย ส่วนใหญ่เป็นชาวนารับจ้าง และชาวประมงเป็นกลุ่มที่ต้องซื้อข้าวสารกิน การได้อาศัยที่หากินจึงทำให้พวกเขาสามารถดำรงชีพ อยู่ได้ ความสัมพันธ์ทางการผลิตในลักษณะการช่วยเหลือให้ที่หากินไม่ได้มีความหมายเพียงว่าชาวนารวยมีความเมตตาสงสารชาวนาจนผู้ที่มีฐานะต่ำกว่า ความที่ได้รับการกล่อมเกลามาจากศาสนาที่ตน นับถือ (ศาสนาพุทธและศาสนาอิสลาม) และพื้นฐานทางวัฒนธรรมที่เก็บไว้ติดตัวมาแต่เดิม แต่ใน ความสัมพันธ์ทางการผลิตดังกล่าว ชาวนารวยได้รับผลตอบแทนจากการให้ที่หากินด้วย ประการแรก คือแรงงานในการผลิต โดยทั่วไปแล้วจะไม่ให้หาสิ่งปลูกต่อนว่า เมื่ออาศัยที่หากินแล้วจะต้องช่วยเหลือ ด้านแรงงานในการทานาแก่เจ้าของที่หากิน แต่ผู้ให้อาศัยที่หากินถือว่าการให้อาศัยที่หากินเป็นบุญคุณที่ ต้องตอบแทนกัน การช่วยด้านแรงงานของชาวนาจนจะช่วยให้การทานาตั้งแต่ถอนน้ำจนถึงการเก็บเกี่ยว ประการที่สองคือ ชุมชนคาบลเกาะเพชร ในเขตลุ่มน้ำปากพนังที่ศึกษานี้ เป็นชุมชนที่อยู่ห่างไกล จากการดูแลของทางฝ่ายบ้านเมือง การมีชาวนาจนมาอาศัยที่หากินหรือมาอยู่ร่วมบ้านเดียวกันทำให้มี พรรคพวกเพิ่มขึ้น ก่อให้เกิดความอบอุ่นแก่ชาวนารวยในท้องหว่านคกลัวจรูญร้ายมากนัก ฉะนั้นการ มีความสัมพันธ์ทางการผลิตในรูปการช่วยเหลือให้ที่หากิน ชาวนารวยจึงไม่ได้เป็นเพียงผู้ให้ฝ่ายเดียว แต่พร้อม ๆ กันนั้นก็เป็นผู้รับด้วย เป็นความสัมพันธ์ในลักษณะเดียวกันกับที่ ชัยงค์ วรธนะภูติ อธิบาย

ไว้ในกรณีความสัมพันธ์ทางสังคมในชุมชนภาคเหนือตอนล่างว่า ในสภาวะที่ชาวนาเจ้าของที่ดินต้องการแรงงานจำนวนมาก จึงได้คิดวิธีผูกขาดแรงงานรับจ้างหรือชาวนาไร้ที่ดินด้วยการรับมาอุปถัมภ์ ให้ที่อยู่อาศัย ให้ที่ทำงาน เวลามีข้าวสารก็ให้ยืมโดยไม่ต้องคืนเป็นตัวเงิน แต่ให้ใช้แรงงานแทน (ชยันต์ วรรณะภุคิ. 2537 : 168) หากจะกล่าวโดยสรุปก็คือ เป็นความสัมพันธ์ทางการผลิตหรือวิถีชีวิตในลักษณะการอุปถัมภ์กัน แม้จะวางบนพื้นฐานการแลกเปลี่ยนที่มิเท่าเทียมกัน แต่ทั้งสองฝ่ายต่างพึ่งพาและแลกเปลี่ยนผลประโยชน์ซึ่งกันและกัน

ปัจจัยสำคัญที่ทำให้ชาวนาชุมชนตำบลเกาะเพชร ในพื้นที่ลุ่มน้ำปากพนังยังคงดำรงวิถีชีวิตในรูปการช่วยเหลือให้อาศัยที่ทำงาน นอกจากเกี่ยวข้องกับเรื่องการอุปถัมภ์เพื่อต้องการแรงงานในการผลิตและการสร้างฐานกำลังคนเพื่อป้องกันแรงงานผู้ร้ายแล้ว ปัจจัยอื่น ๆ ที่น่าจะเกี่ยวข้องอีก คือ 1) ที่ดินมีราคาถูก ซื้อขายกันไม่เกินไร่ละ 3,000 บาท ค่าเช่าไร่ละ 100 - 200 บาทต่อปี ประกอบกับไม่ค่อยมีคนสนใจที่จะซื้อและเช่า ฉะนั้นการให้ชาวนาที่ไม่มีที่ทำงานอาศัยที่ทำงาน แม้มูลค่าผลตอบแทนไม่ได้ออกมาเป็นตัวเงิน แต่ผลตอบแทนที่ชาวนารายได้รับจากในทางอื่นย่อมมีมากกว่าการขายหรือให้เช่า 2) ความเป็นญาติพี่น้องกัน ซึ่งพบว่าในชุมชนตำบลเกาะเพชรต้นตระกูลเดิมมีเพียงไม่กี่ตระกูล แทบจะกล่าวได้ว่าชาวนาค้างมาจากบรรพบุรุษเดียวกัน ในช่วงหลังเท่านั้น เมื่อมีการแต่งงานกับคนนอกชุมชนบ้าง จึงทำให้ความเป็นญาติห่างออกไป แม้ชาวนาที่มาจากบ้านหนองหอยที่ เคยกล่าวถึงข้างต้นว่ามารับจ้างเกี่ยวข้าว และอาศัยที่ทำงานที่ดินของชาวนาชุมชนตำบลเกาะเพชร ก็เชื่อน่าจะมีความสัมพันธ์ในทางเครือญาติกันอยู่บ้าง เพราะจากการสัมภาษณ์ระดับลึกชาวนารายหนึ่งพบว่าลูกชายไปแต่งงานมีครอบครัวกับชาวจังหวัดสงขลา และอีกรายหนึ่งบอกว่าบรรพบุรุษของตนมาจากสงขลา เช่นเดียวกัน แต่อย่างไรก็ตามวิถีชีวิตของชาวนาในลักษณะการช่วยเหลือให้ที่ทำงานดังกล่าว ได้เริ่มอ่อนตัวลง เมื่อกระแสทุนนิยมการค้าแผ่ขยายเข้าไปในชุมชนมากขึ้นในช่วงก่อนการทนายจ้าง แต่การช่วยเหลือดังกล่าวก็ไม่ได้หยุดเสียทีเดียว เพิ่งมาหยุดลงอย่างสิ้นเชิงเมื่อเข้าสู่ช่วงการทนายจ้าง เพราะชาวนามีการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตและวิถีการผลิตไปจากเดิม ระบบคุณค่าที่เคยใช้ในการมีความสัมพันธ์ทางการค้ำจุนของชาวนา เปลี่ยนจากการมีน้ำใจและคอยช่วยเหลือกันมาวัดกันด้วยเงินแทน

(2) การช่วยเหลือแรงงานในการผลิต

วิธีชีวิตของชาวนาในด้านการช่วยเหลือแรงงานในการผลิต อาจกล่าวได้ว่าเป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่สืบทอดต่อกันมาช้านานของสังคมชาวนา จากการสัมภาษณ์ระดับลึกชาวนาทุกกลุ่มพบว่าในช่วงก่อนที่จะทำนาทุ่ง ชาวนาชุมชนตำบลเกาะเพชร มีการช่วยเหลือแรงงานในการผลิตกันดีมาก สะท้อนให้เห็นถึงความมีน้ำใจต่อกัน และส่วนใหญ่ปรากฏให้เห็นในเรื่องการทำนา คานาและเกี่ยวข้าว ชาวนารายหนึ่งเล่าว่า แม้คราวที่ลูกอ่อนในช่วงหน้านาก็สามารถฝากลูกไว้กับเพื่อนบ้านให้ช่วยเลี้ยงได้

"ช่วงนั้นผมลูกอ่อน ในถึงบอกว่าลูกคุณมาช่วยดูลูกให้ฉันที

เราเน่คิดค่าจ้างกัน เสร็จแล้วตอบแทนกันด้วยการซื้อผ้าถุงผ้าหม

ให้กัน ก็ยวนี้ (ช่วงทำนาทุ่ง) กลายเป็นค่าจ้างหมด"

(ชาวนา : ทำนา เศรษฐกิจปานกลาง)

ลักษณะความสัมพันธ์ทางผลิตในรูปการช่วยเหลือแรงงานในการผลิต โดยทั่วไปถือว่าสอดคล้องกับที่ แจ็ก เอ็ม พอตเตอร์ ศึกษาไว้ในเรื่องโครงสร้างสังคมชาวนาไทย และ และฉัตรทิพย์ นาถสุภา ที่ศึกษาไว้ในเรื่องเศรษฐกิจไทยในอดีต (นภจร อิทธิจิระจรัส. 2526 : 79 ; ฉัตรทิพย์ นาถสุภา. 2528 : 10 - 21) กล่าวคือ พบว่าชาวนาชุมชนตำบลเกาะเพชรมีการช่วยเหลือกันด้านแรงงานในการผลิตกันอย่างกว้างขวาง แต่ในการศึกษาคั้งนี้ยังพบรายละเอียดที่เพิ่มเติมไปอีกส่วนหนึ่ง คือการช่วยเหลือแรงงานในการผลิตนั้น นอกจากเป็นการแลกเปลี่ยนแรงงานซึ่งกันและกัน ในฤดูกาลผลิตหนึ่ง ๆ แล้ว ลักษณะที่สองยังเป็นการช่วยเหลือแรงงานที่เกิดจากเจ้าของนาเกรงว่าจะทำนาไม่ทันฤดูกาลจึงได้วานชาวนารายอื่นให้ช่วยเหลือ ลักษณะนี้มีข้อผูกพันว่าจะต้องแลกเปลี่ยนแรงงานกันในฤดูกาลผลิตเดียวกัน เพียงแต่ชาวนาหวังว่าเมื่อช่วยเหลือคนอื่นแล้วในฤดูกาลต่อไปหากตนมีความจำเป็นจะได้วานคนอื่นให้ช่วยบ้าง ชาวนาที่มีความสัมพันธ์ทางการผลิตในรูปการช่วยเหลือแรงงานกันทั้งสองลักษณะข้างต้น ส่วนมากมักเกี่ยวข้องเป็นญาติพี่น้องและมีพื้นฐานทางเศรษฐกิจสังคมในระดับใกล้เคียงกัน ลักษณะที่สาม เป็นการช่วยเหลือแรงงานในการผลิตที่ชาวนาทำให้กับผู้ที่มีฐานะทางเศรษฐกิจและสังคมสูงกว่าตน โดยเป็นผู้ที่เคยมีบุญคุณและอุปถัมภ์กันมาก่อน ซึ่งความสัมพันธ์ในลักษณะนี้มีการตอบแทนกันด้วยการแลกเปลี่ยนแรงงาน ชาวนาผู้อยู่ในฐานะรับการอุปถัมภ์เป็นฝ่ายช่วยเหลือแรงงานแก่ผู้อุปถัมภ์ฝ่ายเดียว

เมื่อพิจารณาถึงการดำรงอยู่ของวิถีชีวิต ในด้านการช่วยเหลือแรงงานกันของชาวนาชุมชนตำบลเกาะเพชรแล้ว พอจะสรุปได้ว่า ปัจจัยที่สำคัญ คือ 1) สภาพการทานาที่ยังต้องอาศัยธรรมชาติ ซึ่งเป็นตัวกำหนดให้ชาวนาต้องเร่งหาการผลิตให้ทันหน้าฝน ถ้าแรงงานในครอบครัวไม่เพียงพอก็ต้องขอความช่วยเหลือชาวนาอื่น ๆ 2) ความเป็นญาติพี่น้องกัน จะด้วยสภาพการผลิตตามปกติหรือกรณีเร่งให้ทันฤดูกาลผลิต สำหรับในกลุ่มเครือญาติซึ่งมีบรรพบุรุษเดียวกันมักจะช่วยเหลือกันอยู่แล้ว 3) ระบบอุปถัมภ์ที่มีอยู่ในสังคมชาวนามาโดยตลอด ชาวนาช่วยทานาให้ เพราะเคยมีการช่วยเหลือกันอื่น ๆ กันมาก่อน เช่น เคยให้ที่พักกิน เคยให้ยืมเงิน เคยเป็นธุระในการช่วยสืบและนำถอนวัว เวลาถูกขมขืน เป็นต้น หากจะพิจารณาถึงความได้เปรียบเสียเปรียบในการมีความสัมพันธ์ทางการผลิตต่อกันแล้ว ความสัมพันธ์ทางการผลิตในรูปแบบช่วยเหลือแรงงานในการผลิตทั้ง 3 ลักษณะ เป็นความสัมพันธ์ทางการผลิตที่สะท้อนให้เห็นการมีความสัมพันธ์ทางการผลิตที่ดีต่อกัน มากกว่าการเอาเปรียบหรือแสวงหาผลประโยชน์จากกัน

ภาพวิถีชีวิตที่เกิดขึ้น ในสายตาของคนนอกอาจจะคิดว่าก่อให้เกิดผลทางเศรษฐกิจเพียงด้านเดียว แต่พร้อม ๆ กับผลทางเศรษฐกิจยังก่อให้เกิดผลทางสังคมอย่างน้อย 2 ประการ คือ ประการที่หนึ่ง เป็นการช่วยกระชับความสัมพันธ์ในกลุ่มเครือญาติให้แน่นแฟ้นอยู่เสมอ เพราะการไปขอให้ชาวนาอื่นมาช่วยทานาให้แก่ตนเองแต่ละครั้ง จะมีการนับญาติกันทุกครั้งทั้งฝ่ายที่ไปขอความช่วยเหลือและฝ่ายที่จะมาช่วย ประการที่สอง ในการไปช่วยทานาให้กันนี้ พบว่าเมื่อเพื่อนบ้านมาขอความช่วยเหลือ ชาวนาจะแบ่งแรงงานในส่วนของผู้ชายผู้สาวไปช่วย ทำให้หนุ่มสาวมีโอกาสนพบกัน เป็นทางหนึ่งที่สังคมประเพณีเปิดไว้ให้สำหรับการเลือกคู่ครอง เพราะขณะคานาหรือเกี่ยวข้าวได้พูดคุยสนุกสนานกันไป ถ้าคิดแบ่งเศรษฐกิจผลผลิตจากการทำงานเวลาไปช่วยกันในเรื่องนี้ แม้ในภาพรวมจะได้ผลผลิตมาก แต่ถ้าคิดถึงผลผลิตเฉลี่ยต่อคนแล้วจะได้น้อย ฉะนั้นวิถีชีวิตของชาวนาที่คอยช่วยเหลือแรงงานกันในการหาการผลิต จึงกล่าวได้ว่าเป็นกลไกหนึ่งที่มีส่วนช่วยให้สังคมชาวนาชุมชนตำบลเกาะเพชรในช่วงก่อนที่จะมีการทานากึ่งดำรงอยู่ได้

3. การช่วยเหลือด้านการเงิน

ในสังคมที่ทุนนิยมการค้าแผ่ขยายเข้ามา และระบบเงินตรากลายเป็นหัวใจสำคัญของการผลิตและการแลกเปลี่ยน กล่าวคือปัจจัยการผลิตนอกจากมีที่ดินและแรงงานแล้ว เงินทุนก็เป็นปัจจัยการผลิตที่สำคัญอีกอย่างหนึ่ง ทั้งนี้เพราะว่าในการผลิตต่าง ๆ ชาวนาเริ่มมีค่าใช้จ่ายต่าง ๆ เกิดขึ้น เช่น ในการทำนามีค่าใช้จ่ายเป็นค่าจ้างไถ ค่าปุ๋ย ค่าจ้างเก็บเกี่ยว การทำประมงก็เช่นเดียวกัน ชาวประมงมีค่าใช้จ่ายสำหรับปัจจัยการผลิตหลายอย่าง

"ซื้ออวน ซื้อเครื่อง ซื้อหมคนทุกอย่าง แก่แก่เป็นผู้ลงทุนให้
20,000 บาทต่อคน แต่ถ้าเรือใหญ่ก็ลงทุนให้ถึง 50,000 บาท"

(พ่อค้านายทุน : อูร์กิงแพปลา)

"เป็นค่าน้ำมันไม่ต่ำกว่าวันละ 200 บาท ค่าข้าวหอ ค่าปุ๋ย
เพราะเราต้องไปอยู่เป็นวัน"

(ชาวนา : ทำการประมง เศรษฐกิจต่ำ)

จากการที่มีค่าใช้จ่ายในการผลิตเกิดขึ้นหลายอย่าง ทำให้ชาวนาที่ประกอบอาชีพทำนาและประมงจึงไม่ค่อยมีโอกาสได้สะสมทุน พ่อค้านายทุนผู้ครอบครองปัจจัยการผลิตจะเป็นฝ่ายเป็นค้ำบังมูลค่าส่วนเกินไปจากชาวนา คงมีชาวนาเพียงส่วนน้อยที่สามารถเก็บออมจนมีฐานะทางเศรษฐกิจสูงกว่าชาวนาอื่น ๆ ทั้งนี้เพราะในวิถีการผลิตเพื่อขาย (สินค้าเกษตร) พ่อค้าคนกลางเป็นผู้กำหนดราคา ชาวนามีวิถีชีวิตอยู่ภายใต้การเอารัดเอาเปรียบจากพ่อค้านายทุนด้วยการซื้อผลผลิตจากชาวนาในราคาถูก แต่ขายปัจจัยในการผลิต เช่น ปุ๋ย เครื่องจักร ยานพาหนะศัลยกรรม ตลอดจนสินค้าสำเร็จรูปที่ผลิตจากโรงงานในราคาแพง (อัมมาร สยามวาลา. 2529 : 89 - 120) แหล่งเงินทุนหลักตัวชาวนาที่สามารถยืมมาใช้โดยไม่ต้องเสียดอกเบี้ย เสียดอกเบี้ยต่ำ หรือบางครั้งเสียดอกเบี้ยบางครั้งไม่เสียดอกเบี้ยเป็นการช่วยเหลือกัน ได้แก่ พ่อแม่ ญาติพี่น้อง และชาวนารวย

"ผมใช้ทุนผมเอง ถ้าไม่พอก็ยืมพ่อ"

(ชาวนา : ทานา เศรษฐกิจสูง)

"แกให้พริกมี บางคราวแกก็เอาคอกบ้าง คราวก่อน ๗ เคยเอา
ของแก แกนำเอาคอก(คอกเปีย) คราวนั้นบอกให้แกเอาเองว่าให้
เอาร้อยละ 5 บาท ช่วยเหลือกัน"

(ชานา : ทานา เศรษฐกิจต่ำ)

"ม่ได้หนีหนีมาจากไหน เพราะแพนเขา เป็นลูกคนมีเงินใน
หัวใคร"

(ชานา : ทานา เศรษฐกิจสูง)

ท่ามกลางกระแสทุนนิยมที่แผ่ขยายเข้าไปในชุมชน ปัจจัยสำคัญที่ทำให้วิถีชีวิตของชาวนาใน
ลักษณะการช่วยเหลือกันด้านการเงินยังสามารถดำรงอยู่ได้ พอจะสรุปได้ว่า ประการแรกเกิดจาก
ความเป็นญาติพี่น้องกัน ซึ่งมีพื้นฐานของการช่วยเหลือกันทุกด้านอยู่ก่อนแล้วเคยเฉพาะในบริบทของ
วิถีการผลิตเพื่อยังชีพ ประการที่สอง เกิดจากระบบอุปถัมภ์ที่มีฐานะทางเศรษฐกิจสูงต้องการจะครอง
ใจชาวนาที่มีฐานะทางเศรษฐกิจต่ำเพื่อหวังผลเกี่ยวกับการช่วยงาน (ทานาและทาสวน) ทั้งนี้เพราะ
เงื่อนไขในการตัดสินใจรับจ้างเก็บเกี่ยวข้าวหรือเก็บต้นรีของชาวนารับจ้างของชุมชนตำบลเกาะเพชร
นอกจากความเป็นญาติพี่น้อง และความต้องการได้ค่าจ้างสูงแล้ว การมีบุญคุณต่อกันมาก่อนก็เป็นอีก
เงื่อนไขหนึ่งและพบว่าชาวนามักจัดไว้เป็นอันดับแรก ๆ ของการตัดสินใจ

"ของพี่จ้างวันละ 30 - 40 คน พวกข้าง ๆ บ้านชอบบอกว่าจ้าง

เก็บข้าวเขาก็ไปกันเต็ม เลี้ยงขนมเลี้ยงอะไรนั้นม่มี เพราะที่

ม่มีเวลาทำ เพียงแต่หาความดีไว้มาก พอขอช่วยเพื่อนก็ไป"

(ชานา : ทานา เศรษฐกิจสูง)

ความสัมพันธ์ทางการผลิตในลักษณะการช่วยเหลือด้านการเงินข้างต้น สะท้อนให้เห็นลักษณะ
การผสมผสานระหว่างวิถีชีวิตในระบบเก่ากับวิถีชีวิตในระบบใหม่ กล่าวคือการช่วยเหลือกันระหว่าง
ญาติพี่น้องและเพื่อนบ้าน เป็นวิถีชีวิตในระบบการผลิตเพื่อยังชีพ ส่วนการยืมเงินแล้วคิดค่าตอบแทนในรูป
คอกเปียนั้น เป็นวิถีชีวิตที่เข้ามาพร้อมกับระบบทุนนิยม โดยแนวการดำเนินชีวิตทั้งสองได้ปรากฏให้เห็น

ควบคู่กันไปในเวลาเดียวกัน ลักษณะเช่นนี้ได้ปรากฏให้เห็นในชุมชนชาวภาคอื่นเช่นเดียวกัน เช่น จากการศึกษารื่อง ภาคจัว(ตลาดวัว)และการปรับตัวของชุมชนภาคเหนือ ฐิติหิธิ ฐิตาติ ได้สรุปไว้ว่า แม้ระบบเศรษฐกิจชุมชนได้เปลี่ยนแปลงไปสู่ระบบตลาด แต่เศรษฐกิจในระบบเก่าที่มีการอุปถัมภ์และช่วยเหลือกันได้คงผลสืบเนื่องอยู่ในเศรษฐกิจระบบใหม่ (ฐิติหิธิ ฐิตาติ. 2538 : 17)

4. การแบ่งที่ดินให้เช่าหากิน

โครงสร้างทางสังคมของชาวนาชุมชนตำบลเกาะเพชร ประกอบด้วย 1) ชาวนาที่มีฐานะเศรษฐกิจสูงหรือชาวนารวย หมายถึงชาวนาที่ครอบครองที่ดินเกินกว่า 50 ไร่ขึ้นไป มีมากเกินกว่าที่ตัวเองจะทำได้หมดต้องแบ่งให้เช่า หรือแบ่งให้ชาวนาที่ยากจนอาศัยหากิน เป็นผู้มีฐานะทางการเงินดี 2) ชาวนาเศรษฐกิจปานกลางหรือชาวนากลาง หมายถึงชาวนาที่ครอบครองที่ดิน 30 - 50 ไร่ เพียงพอสำหรับการหากินและมีฐานะการเงินพอเลี้ยงตัวเองได้โดยนอคือครื้อน 3) ชาวนาเศรษฐกิจต่ำหรือชาวนาจวน หมายถึงชาวนาที่ครอบครองที่ดินต่ำกว่า 30 ไร่ลงมา และมีฐานะทางการเงินยากจน บางรายต้องอาศัยที่หากินของชาวนารวย รับจ้างทำงาน ตลอดจนยืมเงินจากชาวนารวยเพื่อใช้จ่ายเกี่ยวกับการหากินและรายจ่ายอื่นในครอบครัว จากโครงสร้างทางสังคมข้างต้น เป็นเครื่องชี้ถึงวิถีชีวิตของชาวนาในชุมชนตำบลเกาะเพชรจำนวนหนึ่งว่า น่าจะมีการเช่าที่ดินหากิน และเมื่อการสัมภาษณ์ระดับลึกชาวนาทุกกลุ่ม พบว่าชาวนามีการเช่าที่ดินหากิน 2 ลักษณะ คือ การเช่าที่ดินเพื่อหากินและการเช่าที่ดินเพื่อทำไร่สวนผสม การเช่าที่ดินหากินมีน้อยเพราะส่วนใหญ่เป็นการให้อาศัยหากินมากกว่าที่จะเรียกเก็บค่าเช่า หากเก็บค่าเช่าก็เก็บในอัตราค่า

"ค่าเช่าถูก ไร่ละ 100 บาท"

"เขาว่าเขาเช่าแต่เขาก็ไม่ได้ให้ค่าเช่า เพราะจริง ๆ แล้วเขาทำไม่ได้ผมก็ไม่ได้เอา"

(ชาวนา : ทานา เศรษฐกิจสูง)

"สมัยก่อนค่าเช่าคือน้อย ที่ดินไม่มีราคา ไร่ละ 100 - 200 บาท

พวกแขก พวกม้งมีนา โดยมากมันปล่อยให้เขาเฉย ๆ ไม่ได้ค่าเช่า"

(ชาวนา : ทานา เศรษฐกิจปานกลาง)

"ทา 10 ไร่ ค่าเช่าต่อปีไร่ละ 200 บาท"

(ชาวนา : ทานา เศรษฐกิจต่ำ)

ดังนั้นจะเห็นว่าการเช่าที่นา ในความหมายของชาวนาชุมชนตำบลเกาะเพชรจึงต่างไปจาก ความหมายการเช่าที่ทานาในแถบภาคกลาง หรือตามแบบทุนนิยมที่ชาวนาเช่าที่นาจากนายทุนที่ครอบ ครองที่นาจำนวนมากแต่ไม่ได้ทานา บล่อยให้ชาวนาเช่าเพื่อหวังค่าตอบแทนในรูปค่าเช่า โดยเก็บใน อัตราสูงและเข้มงวด

การเช่าที่ดินอีกลักษณะหนึ่งคือการเช่าที่ดินเพื่อทำไร่นาสวนผสม การเช่าในลักษณะนี้ เริ่มมี รูปแบบเป็นไปตามแนวทางของระบบทุนนิยม แม้เจ้าของที่ดินจะนำเสนายทุนที่ครอบครองที่ดินจำนวน มาก แต่เนื่องจากนาที่อยู่ติดถนนและใกล้บ้านของชาวนาที่ใช้สำหรับทำไร่นาสวนผสมนั้นมีจำกัด ชาวนา ที่มีที่นาอยู่ใกล้ถนนต้องมาขอแบ่งเช่าจากชาวนาที่มีที่นาอยู่ใกล้ถนน ประกอบกับการทำไร่นาสวนผสม ทหารายได้คืนให้แก่ชาวนา จึงส่งผลให้อัตราค่าเช่าที่ดินในส่วนที่เช่าสำหรับทำไร่นาสวนผสมสูงขึ้น และ มีการเก็บค่าเช่ากันอย่างเข้มงวด โดยเก็บค่าเช่าในอัตราไร่ละ 1,000 บาทต่อปี แต่อย่างไรก็ตาม การเช่าที่นาเพื่อทำไร่นาสวนผสมแม้จะดูเหมือนว่ามีอัตราค่าเช่าที่สูงเมื่อเปรียบเทียบกับค่าเช่าที่ทานา แต่ในทางกลับกันจำนวนเงินที่ชาวนาต้องจ่ายเป็นค่าเช่านี้มีจำนวนน้อยมากนัก เพราะการเช่าที่นาทำไร่นา สวนผสมชาวนาเล่าว่าแม้คนที่ขยันก็ทำได้ไม่เกิน 5 ไร่

เมื่อพิจารณาถึงสภาพการเอารัดเอาเปรียบระหว่างผู้เช่ากับผู้ให้เช่า ทั้งกรณีเช่าที่ดินทานา และเช่าที่ดินทำไร่นาสวนผสม จากการที่ชาวนาเช่าที่ดินของชาวนาซึ่งเป็นชนชั้นเดียวกันหรือมีความ แตกต่างทางชนชั้นน้อยน่าจะเป็นเครื่องชี้ได้เป็นอย่างดีว่า เหตุผลการช่วยเหลือกันน่าจะมาก่อนการมุ่ง แสวงหาผลประโยชน์จากอีกฝ่ายหนึ่ง แต่ปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นในชุมชนตำบลเกาะเพชรในช่วงก่อนการ ทานากู้ยืมการช่วยเหลือกัน โดยไม่คิดค่าเช่าหรือคิดในอัตราค่าเช่าลดจนคิดค่าเช่าบ้างไม่คิดค่าเช่าบ้าง เกิดขึ้นเฉพาะการเช่าที่ทานา ส่วนการเช่าที่นาทำไร่นาสวนผสมกลับมีการคิดค่าเช่าในอัตราที่สูง เพราะ ขณะที่ค่าเช่าสำหรับทานาไร่ละ 100 - 200 บาทต่อปี ค่าเช่าที่นาทำไร่นาสวนผสมสูงถึงไร่ละ 1,000

บาทต่อปี ปรากฏการณ์ดังกล่าว จึงเป็นคำอธิบายถึงสภาพวิถีชีวิตของชาวนาที่ได้เปลี่ยนแปลงไปตามระบบทุนนิยม โดยแสดงให้เห็นว่าในส่วนของการทำไร่สวนผสมได้รับอิทธิพลจากทุนนิยมมาก ชาวนาเริ่มมีความคิดและค่านิยมเปลี่ยนแปลงคนในสังคมทุนนิยมโดยไม่รู้ตัว และหากพิจารณาในประเด็นของการดำรงอยู่ของความสัมพันธ์ทางการผลิตในรูปการแบ่งที่ดินให้เช่าหากิน อันเป็นเอกลักษณ์ของชุมชนตำบลเกาะเพชรนี้ อาจกล่าวได้ว่าเกิดจากระบบเครือญาติ ระบบอุปถัมภ์และระบบทุนนิยมร่วมกันส่งผลต่อความสัมพันธ์ทางการผลิตที่เกิดขึ้น

(5) การจ้างแรงงานในการผลิต

แม้ว่าชุมชนตำบลเกาะเพชร ยังมีวิถีการผลิตแบบพึ่งพิงผลิตเพื่อยังชีพพึ่งพิงผลิตเพื่อขาย สภาพการขยายตัวของทุนนิยมการค้ายังแผ่กว้างขวาง แต่การจ้างงานที่เข้ามาในวิถีชีวิตของชาวนาในช่วงก่อนการทนายักู้ได้เกิดขึ้นหลายอย่าง เช่น จ้างนา เป็นนายหน้าให้นายทุน เจ้าของรถจักรไถนา รับจ้างเกี่ยวข้าว รับจ้างเก็บสับสี้ รับจ้างเป็นลูกน้องเรือประมง และรับจ้างผูกอวน

การรับจ้างนา เป็นความสัมพันธ์ทางการผลิตระหว่าง ชาวนากับนายทุน เจ้าของรถจักรไถนา โดยความสัมพันธ์ได้ผ่านทางนายหน้าซึ่งเป็นคนในชุมชนเดียวกันกับชาวนา หากนายหน้าคิดต่อชาวนาที่ประสงค์จะจ้างนา ฉะนั้นในประเด็นที่นักจะมองกันว่าสังคมชาวนา เป็นสังคมที่ชาวนามีวิถีชีวิตโดดเดี่ยว ชาวนานี้มีความสัมพันธ์กับสังคมภายนอกจึงไม่ถูกต้องเสียทีเดียว เพราะในความเป็นจริงสังคมชาวนามีความสัมพันธ์กับสังคมอื่น หรือเป็นส่วนหนึ่งของสังคมที่ใหญ่กว่าหรือเจริญกว่า ซึ่งสอดคล้องกับที่ เรดฟิลด์ ได้แบ่งเครือข่ายความสัมพันธ์ของชาวนาออกเป็น 3 ลักษณะ คือ 1) เครือข่ายความสัมพันธ์ทางสังคม โดยวิถีชีวิตและเพื่อนฝูงเป็นเครือข่ายเชื่อมโยงกันโดยไม่ผูกพันกับพื้นที่ 2) เครือข่ายความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจ มีพ่อค้าคนกลางคอยเชื่อมโยงระหว่างผู้ผลิตกับผู้บริโภค 3) เครือข่ายทางการเมืองมีผู้นำชุมชน และเจ้าหน้าที่ราชการคอยเชื่อมโยงระหว่างชาวนากับรัฐ (ชยันต์ วรรณะภูติ.2537 : 45 - 46)และสำหรับความสัมพันธ์ทางการผลิตในเรื่องการรับจ้างนาก็ ชาวนาทัวบคิดว่าเมื่อนายทุนนาให้แล้ว คนมีหน้าที่จ่ายเงินเป็นค่าจ้างในอัตราไร่ละ 70 - 80 บาทเท่านั้น แต่หากคิดอย่างละเอียดแล้ว ในจำนวนเงินที่ชาวนาค้างจ่ายเป็นค่าจ้าง

เวลานั้น นายทุนเจ้าของรถจักรไอน้ำได้รวมค่าใช้จ้างที่เป็นค่านายหน้าร้อยละ 10 ให้นักคนในชุมชนไว้ด้วยแล้ว นอกจากนั้นยังพบว่าตลอดช่วงการไถนาหากรับจ้างไถนาให้ชาวนารายใด ชาวนานั้นต้องรับภาระในการจัดหาอาหารให้แก่คนงานไถนาและนายหน้าด้วย

"พอฝนตกเราไม่ต้องหุงข้าว ถ้ากำลังหางานกินของเจ้านาทั้งนั้น แต่ถ้าฝนตกหนักรถหยุดจึงมากินที่บ้านผม พารถไถ 3 คัน คันหนึ่ง 3 คน สองคิกตู"

(ชาวนา : หานา - นายหน้าไถนา เศรษฐีสูง)

จะเห็นว่านายทุนแสวงหาผลประโยชน์จากชาวนาในแทบทุกทาง ซึ่งการที่ชาวนาต้องยอมปฏิบัติต่อนายทุนเช่นนี้ ประการแรก เป็นเพราะนายทุนเป็นผู้ครอบครองเทคโนโลยีในการผลิต (รถจักรไถนา) ชาวนาเกรงว่าถ้าไม่จ้างจะหามาไม่ทันฤดูกาล เพราะล้าหลังความสามารถในการไถนาด้วยวัว ชาวนารายหนึ่งบอกว่า ปีหนึ่งไถได้ไม่เกิน 20 ไร่ ในขณะที่ชาวนาสวนใหม่มีพื้นที่นาเกือบ 100 ไร่ ประการที่สอง ชาวนาอาจไม่เข้าใจเกี่ยวกับเรื่องนายหน้าที่มีอยู่ในระบบทุนนิยมว่า ความจริงแล้วชาวนาเองเป็นผู้รับภาระในการจ่ายเงินให้แก่นายหน้าไม่เช่นนั้น นายทุน ประการที่สาม การที่ชาวนายอมจัดหาอาหารเลี้ยงคนงานไถนาและนายหน้าในช่วงไถนา รศยที่ไม่ได้คิดว่าเป็นการเพิ่มค่าใช้จ้างแต่อย่างใดนั้น เหตุผลด้านนายทุนที่ยกมาอ้างกับชาวนาเพื่อให้ช่วยจัดหาอาหารให้คนในชนบทหาซื้ออาหารลำบากไม่ค่อยมีร้านขายอาหาร แต่สำหรับด้านชาวนาแล้วถือว่าเป็นวัฒนธรรมในการต้อนรับแขกที่มาจากต่างถิ่นเป็นวิถีชีวิตของพวกเขา พวกเขาทำให้โดยไม่ได้คิดว่าเป็นการเพิ่มค่าใช้จ้างแต่อย่างใด

การรับจ้างเกี่ยวข้าว งานเกี่ยวข้าวของชุมชนตำบลเกาะเพชรมีลักษณะแตกต่างจากการเกี่ยวข้าวในภาคกลาง กล่าวคือ ที่ชุมชนตำบลเกาะเพชรมีการเกี่ยวข้าวที่ละรวง แล้วนำมามัดเข้าเป็นข้อ เรียกว่า "เรียง" ไม่ได้ใช้เคียวตัด จากพฤติกรรมในการเกี่ยวข้าวที่ปรากฏนี้จึงมีความจำเป็นที่ต้องใช้แรงงานรับจ้างในการเก็บเกี่ยวจำนวนมาก การเก็บเกี่ยวข้าวในช่วงหน้าข้าวสุกวันหนึ่งชาวนาต้องใช้แรงงานรับจ้าง 10 - 20 คน การเก็บเกี่ยวข้าวของชาวนาแต่ละรายว่าจะหมดต้องใช้เวลา 20 - 30 วันรายที่หามากก็ต้องใช้เวลามากกว่านี้ ดังนั้นการเก็บเกี่ยวข้าวชาวนาจึงเร่งที่จะเก็บเกี่ยว

าให้เสร็จโดยเร็ว เพราะเกรงว่าฝนจะตกถ้าเก็บไม่ทันข้าวจะงอก หรือถ้าปล้นขโมยไถนานคอรวงข้าว
แห้งทำให้เก็บเกี่ยวยาก ชาวนารับจ้างก็จะเกี่ยงไม่อยากมาเก็บเกี่ยวให้ จากสภาพการดังกล่าวจึง
เป็นเงื่อนไขให้ชาวนาต้องระดมจ้างแรงงานรับจ้างเพื่อทำให้เสร็จเร็ว โดยขึ้นค่าจ้างและให้บริการที่ดี
กว่าชาวนารายอื่น ภาพที่ปรากฏในช่วงหน้าเก็บเกี่ยวข้าวจึงมักมีการแย่งแรงงานรับจ้างกัน

"ถ้าข้าวรวงใหญ่จ้างร้อยละ 20 ก็มี 20 เรียงนะ ร้อยละ 25

ก็มี แต่ถ้าพอข้าวคอแห้งเก็บไม่ทันต้องขึ้นให้ เป็นร้อยละ 30 - 40

แบบนี้"

"ถ้าเขาเก็บมากแล้ว ผมจะจ้างเขา ถ้าคุณจ้างอยู่เดิมร้อยละ

20 ผมต้องจ้างร้อยละ 22 หรือ 24 หรือขึ้นไปถึงร้อยละ 35

ร้อยละ 35 แล้วยังรวมทุกเรื่อง มาเก็บข้าวนาเรา เรากวน

แหมงล้าให้กิน"

(ชาวนา : ทานา เศรษฐกิจปานกลาง)

"เราเจ้าของนาแพ้เขา พอเราไปว่าจ้างทั้ง ๆ ที่มันจะไปให้

นั่นแหละ แต่มันพูดว่าคนนั้นให้อย่างนั้นคนนี้ให้อย่างนี้ เราเลย

ร้อนใจ ถ้ารวงใหญ่ขอช่วยมันมันก็ไป แต่พอเห็นข้าวรวงเล็ก

รุ่งขึ้นไปหาคนอื่นเสียแล้ว"

(ชาวนา : ทานา เศรษฐกิจสูง)

"เอาใจจริง ๆ นั่นแหละ พงข้าวให้กิน ทานมาให้กิน เอารถ

ไปรับไปส่งถึงที่ เรียงข้าวที่ได้เขาก็มาส่งถึงบ้าน"

(ชาวนา : รับจ้าง เศรษฐกิจต่ำ)

อย่างไรก็ตาม การให้ค่าจ้างสูงและบริการที่ดีกว่าชาวนารายอื่น ก็ยังไม่ได้ เป็นเครื่องชี้ว่า
แรงงานรับจ้างจะตัดสินใจไปเก็บเกี่ยวข้าวให้แก่ชาวนาใด การอุปถัมภ์ช่วยเหลือและมีบุญคุณต่อกันมา
ก่อนตลอดจนความเป็นญาติพี่น้องก็ เป็นอีกปัจจัยหนึ่งที่มีความสำคัญไม่แพ้กัน ดังนั้นเมื่อพิจารณา
ถึงลักษณะการจ้างงานในส่วนของการเกี่ยวข้าวแล้ว ความสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นในชุมชนตำบลเกาะเพชร

ต่างไปจากการจ้างในแผนกคกลางหรือการจ้างงานทั่วไป เพราะผู้ว่าจ้างไม่ได้กดขี่และเอาเปรียบ ขาวนาจ้าง พหุกรรมของผู้ว่าจ้างกลับเอาใจและเสนอเงื่อนไขที่ดีกว่าให้กับผู้รับจ้าง ซึ่งสภาพ เช่นนี้มักพบได้ทั่วไปในสังคมที่กิจกรรมการผลิตยังไม่มีภาวการณ์เครื่องจักรมาใช้แทนแรงงานคนมากนัก

การรับจ้างเก็บตีสี่ ลักษณะคล้ายกับการรับจ้างเก็บเกี่ยวข้าว คือแรงงานในครอบครัว ไม่เพียงพอสอดคล้องแรงงานรับจ้างในการเก็บผลผลิตออกสู่ตลาดในทุก ๆ 2 สัปดาห์ ขาวนาที่หาสวน ต้องไปติดต่อว่าจ้างขาวนาจ้างล่วงหน้าและให้บริการที่ดีกว่ารายอื่น เหมือนการรับจ้างเก็บเกี่ยวข้าว ที่สำคัญคือมีการปลูกกันเกือบทุกบ้าน แรงงานรับจ้างจึงแทบไม่ว่างงาน

"หลังเก็บข้าวเสร็จจ้างเขาเก็บตีสี่ ต้องติดต่อกัน นานะ เรื่อง ง่าย ๆ สมมุติว่าพรุ่งนี้ผมจะเก็บตีสี่ วันนี้ก็ต้องออกหาว่าใคร เก็บของใครที่ไหน ถ้ากำลังเก็บที่แปลงของคุณเลเห็นหลบมะ แะขาวาเดิน ถามว่าพรุ่งนี้คุณติดที่ไหนบ้างไปเก็บของผมด้วย ประมาณ 100- 200 กิโลกรัม บางทีก็ต้องแบ่งคนงานกันเพราะ ปลูกกันทุกคน... ต้องไปจ้างคนนอกหมู่บ้านมาเก็บ"

(ขาวนา : หานา เศรษฐกิจปานกลาง)

อัตราค่าจ้างกิโลกรัมละ 1.50 - 2 บาท ขาวนาจ้างคนที่เก็บเร็วจะได้ประมาณวันละ 20 กิโลกรัม ดังนั้นขาวนาจ้างจึงมีรายได้วันละ 40 บาท แต่ขาวนาก็สามารถดำรงชีวิต อยู่ได้ทั้งนี้เพราะขาวนามีค่าครองชีพต่ำ มีพืชผักและอาหารที่ตนเองต้องซื้อจำนวนหนึ่ง ประการต่อมาใน ครอบครัวขาวนายังมีแรงงานหลายคนที่จะช่วยกันทำงานในวันหนึ่งจึงอาจมีรายได้ถึง 100 บาท ประการ สุดท้าย สินค้าสำเร็จรูปในเมืองที่เขาย้ายมาทำให้ขาวนาอยากจะทำอย่างอื่นมากขึ้น เนื่องจากสภาพการ คมนาคมที่สะดวกและเป็นข้อจำกัด ทำให้พ่อค้ายังไม่สามารถไล่เสี่ยงเข้าไปขายได้มาก

การรับจ้างเป็นลูกน้องเรือประมง เรือประมงส่วนใหญ่ใช้แรงงานทั้งเจ้าของเรือและลูกน้อง รวม 2 - 3 คน ออกไปจับปลาในทะเลในระดับความลึกตั้งแต่ 3 - 13 วา ต้องไปอยู่ในทะเลทั้งวัน

ค่าจ้างสำหรับลูกน้องจะได้รับส่วนแบ่งคิดเป็นร้อยละ 20 สำหรับหารับ 3 คน แต่ถ้ารับ 2 คน จะได้รับร้อยละ 30 เจ้าของเรือบอกว่าเพราะลูกน้องต้องทำงานหนักกว่า แต่เนื่องการออกทะเลหาปลารายได้ไม่แน่นอน วันใดที่หาปลาไม่ได้ลูกน้องหรือชาวไร่รับจ้างก็พลอยไม่ได้รับค่าจ้างด้วย ต่อมาการตอบแทนในการจ้างงานจึงเปลี่ยนมาจ้างเป็นรายวันในอัตราวันละ 100 บาท ซึ่งดูเหมือนว่ายังค่อนข้างน้อยแต่ถ้ามองในส่วนเจ้าของเรือว่ามีการเอาเปรียบกันเกินไปหรือไม่ เจ้าของเรือต้องใช้ง่ายในการออกเรือแต่ละวันหลายอย่าง เช่น คำน้ำมัน ค่าข้าวหอ ค่าบุหรี ที่ต้องเตรียมมาเพื่อการอยู่ในทะเลตลอดทั้งวัน วันใดที่ไม่ได้ปลาหรือได้ปลามาน้อยก็ย่อมหมายความว่าเจ้าของเรือต้องขาดทุนความสัมพันธ์ทางการผลิตในการจ้างงานด้านการหาประมงนี้ เป็นความสัมพันธ์แบบสามเส้าคือได้แก่เจ้าของเรือและลูกน้องที่รับจ้าง ผู้ที่ได้ประโยชน์มากที่สุดคือได้แก่ สำหรับเจ้าของเรือและลูกน้องนั้นในความเป็นจริงมีสภาพเพียงแรงงานรับจ้างของได้แก่ หรือรับช่วงการผลิตจากได้แก่มามากต่อหนึ่ง ดังนั้นการที่ลูกน้องเรือประมงได้รับส่วนแบ่งน้อย จึงไม่ได้หมายความว่าเจ้าของเรือจะได้มากและเบียดบังส่วนเกินจากการผลิตจนร่ำรวย เพราะเมื่อหาปลาได้มากก็就会被ได้แก่ เบียดบังไปมากตามตัวด้วยจนเจ้าของเรือแทบไม่มีเงินเก็บสำรอง สำหรับเป็นค่าซ่อมเรือหรือการใช้นี้สินได้แก่ เพราะพอได้มาก็ใช้หมดไป นานเข้าเรือก็ผุ เครื่องซารุด อวนขาด ต้องไปกู้ยืมเงินจากได้แก่ หมด เป็นหนี้ผูกพันกันแน่นล้นสุด

การจ้างแรงงานลูกน้องหากมีแรงงานในครอบครัว ชาวประมงจะใช้แรงงานในครอบครัว หากไม่มีจึงหาจากญาติพี่น้อง และถ้ายังไม่มีอีกจึงไปจ้างเพื่อนบ้าน อย่างไรก็ตามแม้จะเป็นเพื่อนบ้านแต่ความสัมพันธ์ทางการผลิตในส่วนนี้ก็ยังเป็นเสมือนการผลิตในครอบครัว สังเกตได้จากคำที่เรียกแรงงานรับจ้างว่า "ลูกน้อง" บ่งบอกถึงความรู้สึกของผู้จ้าง (ชาวประมง) ที่มีต่อแรงงานรับจ้างว่าเหมือนลูก หรือเหมือนน้อง เป็นที่น่าสังเกตว่าการรับจ้างในส่วนนี้ไม่ปรากฏว่ามีแรงงานค่างกินและแรงงานสตรีเข้ามาเกี่ยวข้อง จึงเป็นเครื่องชี้ให้เห็นอีกอย่างหนึ่งว่าการหาประมงในชุมชนตำบลเกาะเพชร เป็นเพียงธุรกิจครอบครัวและเหมาะสมสำหรับแรงงานผู้ชาย ครอบครัวหาหน้าที่เป็นหน่วยผลิตตามลักษณะการผลิตเพื่อยังชีพ ความสัมพันธ์ทางการผลิตระหว่างชาวประมงกับลูกน้องจึงน่าจะมองในมิติของความสัมพันธ์ระหว่างชนชั้นได้เลย

การรับจ้างผูกอวน แรงงานสตรีในชุมชนตำบลเกาะเพชรแม่น้ำได้ออกทะเลหาปลาร่วมกับผู้ชาย แต่แรงงานสตรีมีส่วนร่วมในอาชีพประมงด้วยการรับจ้างผูกอวน ให้กับชาวประมงที่ซื้ออวนมาใหม่ โดยนำทุนมาผูก เอาตะกั่วมาถ่วง รวมทั้งการผูกอวนในลักษณะการผูกตาอวนซ่อมที่ขาด หรือเสริมตาอวนตามความต้องการของชาวประมง จากการสัมภาษณ์แรงงานสตรีที่รับจ้างผูกอวนพบว่า มีชาวประมงทั้งในชุมชนตำบลเกาะเพชร และจากอำเภอปากพนังมาว่าจ้างให้ผูกอวนตลอดทั้งปี วันหนึ่งพวกเขาสามารถผูกอวนได้ 1 หั้ว ได้รับค่าจ้างหิ้วละ 25 บาท ในสายตาของคนนอกอาจมองว่าเป็นค่าตอบแทนที่น้อย แต่แรงงานรับจ้างเหล่านี้บอกว่าพอเลี้ยงชีพอยู่ได้

"แต่ก่อนค่าจ้างยังน้อยกว่านี้มากเท่าไร ผูกอวนหิ้วละ 25 บาท ก็พอ

อยู่ได้ มาตรฐานของแพงขึ้นทุกวัน ได้มากก็จ่ายมาก"

(ชานา : รับจ้าง เสริมธุรกิจค้า)

ข้อมูลจากการบอกเล่าของชานาข้างต้นนอกจากจะตีความเชิงไปว่าในอัตชีวประวัติมีความอุดมสมบูรณ์ ในการดำเนินชีวิตชานาสามารถหาอาหารต่าง ๆ ได้จากในชุมชน ความจำเป็นในเรื่องการใช้เงินจึงยังไม่สูงเหมือนในปัจจุบัน (2538) ส่วนปัจจัยอื่น ๆ ที่ช่วยให้แรงงานรับจ้างเหล่านี้ดำรงชีพอยู่ได้ภายใต้อัตราค่าจ้างที่ต่ำน่าจะได้แก่ 1) ชานารับจ้างทำงานทุกอย่าง เช่น นอกจากรับจ้างผูกอวนแล้วยังรับจ้างเกี่ยวข้าวและเก็บตังปรีด้วย ทำให้มีรายได้มาจากหลายทาง 2) สมาชิกในครอบครัวช่วยกันทำงานหารายได้ สำหรับรายได้จากแรงงานรับจ้างสตรี เป็นเพียงรายได้เสริมไม่ใช่อำนาจหลักของครอบครัว ฉะนั้นเมื่อรวมรายได้ที่เกิดจากสมาชิกของครอบครัวทั้งหมดจึงช่วยให้พออยู่ได้ สำหรับการให้ค่าจ้างผูกอวนต่ำ มีข้อสังเกตบางประการ คือ โดยปกติในชนบทแรงงานสตรีค่าแรงต่ำกว่าแรงงานผู้ชายซึ่งเกิดจากงานส่วนใหญ่ยังเป็นงานที่ต้องใช้แรงกายมากกว่าการใช้ความคิด ความละเอียดอ่อนที่ต้องใช้ฝีมือตลอดจน เรื่องการจัดการที่สตรีมีค่าผู้ชายหรืออาจสูงกว่า นอกจากนั้นชาวประมงที่มารับจ้างเองก็มีรายได้ต่ำ ถูกบรรดาเจ้าเก่าเบียดบังส่วนเกินจากการผลิตจนตัวเองก็แทบจะอยู่ไม่ได้ ฉะนั้นหากชานารับจ้างจะเรียกร้องค่าจ้างให้มากกว่านี้ ชาวประมงเองก็คงไม่มีโอกาสสัมพันธภาพการผลิต ระหว่างชาวประมงกับชานารับจ้างเป็นความสัมพันธ์ของชนชั้นเดียวกัน เพียงแต่เมื่อทุนนิยมแผ่ขยายเข้ามา ให้นำเอาระบบเงินตราเข้ามาเป็นสื่อกลางในการแลกเปลี่ยน

จนส่งผลให้ชาวนาซึ่งยังคงทำกิจกรรมการผลิตร่วมกันในลักษณะเดิมหันมาตอบแทนกันด้วยเงิน ภาพการเอารัดเอาเปรียบกันจึงไม่ค่อยปรากฏให้เห็น

เมื่อวิเคราะห์ปัจจัยที่ทำให้วิถีชีวิตหรือความสัมพันธ์ทางการผลิต ในรูปค่าจ้างข้างต้นว่าสามารถดำรงอยู่ได้อย่างไร ปัจจัยที่สำคัญมีความคล้ายคลึงกับการที่ความสัมพันธ์ทางการผลิตในลักษณะอื่น ๆ คือ 1) ความสัมพันธ์ทางเครือญาติ ซึ่งสังเกตได้จากคำว่าลูกน้องเป็นการสะท้อนให้เห็นว่าเป็นการจ้างงานจากญาติพี่น้อง 2) ระบบอุปถัมภ์ที่มีระหว่างลูกพี่ลูกน้องผู้ใหญ่ผู้น้อย ได้ปรากฏานความสัมพันธ์ที่ตอบแทนกันระหว่างชาวนาที่จ้างกับชาวนารับจ้าง ด้วยเหตุผลที่ว่าช่วยผู้อื่นเพื่อหวังให้ผู้อื่นช่วยเหลือเป็นการตอบแทนแม้จะต่างโอกาสกัน ขณะเดียวกันก็มีเหตุผลว่าจำเป็นต้องช่วยเหลือผู้อื่นเพราะเขาเคยช่วยเหลือตัวเองมาแล้ว 3) สภาพของวิถีการผลิตเป็นตัวกำหนด กล่าวคือขณะที่ชาวนายังใช้เทคโนโลยีต่ำหลังความจำเป็นในการใช้แรงงานจำนวนมาก การเอาใจแรงงานด้วยการขึ้นค่าแรงให้บริการที่ดี ตลอดจนการช่วยเหลือเพื่อสร้างบุญคุณแก่ชาวนารับจ้างจึงเป็นสิ่งจำเป็น ขณะเดียวกันชาวนารับจ้างก็มีความจำเป็นต้องรับจ้างเพราะส่วนใหญ่มักหาหนารับจ้างเกี่ยวข้าวเพื่อเอาข้าวมากินและนำเงินไปใช้จ่ายซื้อสิ่งของที่จำเป็นในการดำเนินชีวิต เพียงแต่ในการรับจ้างชาวนารับจ้างในชุมชนมีโอกาที่จะเลือกว่าใครให้ราคาสูงกว่า ใครให้บริการดีกว่าและใครเคยมีบุญคุณกับตนมาก่อน 4) การว่าจ้างเกิดขึ้นจากสภาพแวดล้อมของชุมชนที่ระบบทุนนิยมได้แผ่ขยายเข้าไป ระบบเงินตรากลายเป็นปัจจัยสำคัญในการประกอบอาชีพและดำเนินชีวิต ตั้งแต่การซื้อปัจจัยการผลิต การตอบแทนค่าจ้าง การจ่ายเป็นค่าเสียโอกาสสำหรับที่ดินทำกิน (ค่าเช่า) และเงินทุน (ดอกเบี้ย) ตลอดจนเงินใช้การใช้จ่ายเงินเพื่อการซื้อหาสิ่งจำเป็นและการช่วยงานสังคมเพื่อนบ้าน (5) สำหรับด้านการเมืองในการที่ชุมชนตำบลเกาะเพชร นอกจากจะมองในประเด็นว่ารัฐได้ใช้อำนาจตามกฎหมายเพื่อให้ชาวนาปฏิบัติตามแล้วโดยทางอ้อมก็มีส่วนช่วยให้วิถีชีวิตในลักษณะต่าง ๆ ของชาวนาดำรงอยู่ เพราะการเข้าไปส่งเสริมในเรื่องการหาไร่นาสวนผสม พืชชาวนาหาทำกันมากแต่พื้นที่ซึ่งเหมาะสมมีจำกัด ทำให้เกิดการเช่าที่ดินในอัตราที่สูง มีการจ้างงานเพิ่มขึ้น ขณะเดียวกันก็ชักนำให้พ่อค้าเข้าไปรับซื้อผลผลิตและค้าขายเอากาไร และในอีกทางหนึ่งภายใต้สภาพที่ภาครัฐเข้าไปดูแลในด้านต่าง ๆ นานาถึง ได้ก่อให้เกิดการช่วยเหลือกันเองของกลุ่มชาวนา และการอุปถัมภ์กันระหว่างผู้มีฐานะทางเศรษฐกิจสังคมสูงกับผู้มีฐานะทางเศรษฐกิจสังคมต่ำ

(6) การซื้อขายการผลิตและขายผลผลิต

การผลิตของชาวนาชุมชนตำบลเกาะเพชร ในช่วงก่อนที่จะมีการทำนาทุ่งที่สำคัญประกอบด้วยการทำนา ไร่สวนผสม และการทำประมง ดังนั้นสิ่งที่ เป็นสินค้าของชาวนาจึงได้แก่ข้าวเปลือก พืชผักจากสวน (ที่มีชื่อเสียงมากที่สุดคือพริกขี้หนูหรือคิปรี่) และสัตว์น้ำ การขายข้าวเปลือกชาวนานิยมขายให้แก่นายทุนเจ้าของโรงสีข้าว เนื่องจากข้าวที่ชาวนาปลูกเป็นข้าวพันธุ์พื้นเมืองทางโรงสีได้ราคาต่ำกว่าข้าวทั่วไป เช่น ขณะที่ข้าวพันธุ์ดีราคาซื้อถึงละ 30 บาทข้าวพันธุ์พื้นเมืองโรงสีจะซื้อเพียง 28 บาท ชาวนานิยมขายให้แก่ผู้เลี้ยงเปิดแทนเพราะได้ราคาดีกว่า ชาวนารายหนึ่งได้เล่าถึงเหตุการณ์เกี่ยวกับการซื้อขายข้าวในอดีตว่าถ้าขายโรงสีได้ 20 บาทต่อดัง ขายเปิดได้ถึง 25 บาทต่อดัง การที่ผู้เลี้ยงเปิดให้ราคาสูงกว่าโรงสีเป็นเพราะผู้เลี้ยงเปิดมีจำนวนมาก ดังนั้นความต้องการข้าวจึงมีสูง และสำหรับข้าวที่ซื้อให้เปิดกินกันมีความจำเป็นที่จะต้องใช้ข้าวพันธุ์ดีแต่อย่างใด ดังนั้นตลาดข้าวพื้นเมืองของชาวนาชุมชนตำบลเกาะเพชรจึงรองรับข้าวที่ชาวนาผลิตไว้ได้หมด ชาวนาแทบไม่เดือดร้อนจากการเอาเปรียบของนายทุนเลย

เมื่อพิจารณาถึงต้นทุนการผลิต จากการสัมภาษณ์ระดับลึกชาวนาทุกกลุ่มพบว่าค่าใช้จ่ายซึ่งเป็นต้นทุนการผลิตในช่วงของการผลิตเพื่อขายมีหลายอย่าง และมีแนวโน้มว่าสูงขึ้นเรื่อย ๆ เช่น การมีการปลูกข้าวค่าใช้จ่ายที่สำคัญ ได้แก่ ค่าจ้างไถไร่ละ 70 - 80 บาท ค่าข้าวปลูกถึงละ 40 บาท ค่าจ้างเก็บร้อยละ 25 - 50 บาท บางรายยังมีค่าเช่าไร่ละ 100 - 200 บาท ซึ่งยังไม่รวมค่าปุ๋ย ค่าแรงงานตนเองและของสมาชิกในครอบครัวที่ร่วมกันทำ เจ้าหน้าที่เกษตรอำเภอซึ่งได้ศึกษาและเก็บข้อมูลในเรื่องต้นทุนการผลิตในการทำนามาโดยตลอด พ่อค่านายทุนซึ่งใกล้ชิดกับชาวนา และชาวนาที่เลิกทำนาแล้วหันไปประกอบอาชีพค้าขายต่างกล่าวตรงกันว่าการทำงานเป็นอาชีพที่ทำแล้วไม่มีกำไร

"การทำงานนั้นะผมได้ข้อมูลจากเกษตรกร เวลาออกมาในพื้นที่ว่า
ในฤดูกาลทำนาหนึ่ง ๆ เขาจะต้องใช้จ่ายอะไรบ้าง ยกตัวอย่าง
ค่าไถนาราคาไร่ละเท่าไร มาจนถึงการบรรจุข้าวที่เก็บเสร็จ
แล้วลงในกระสอบ และขั้นสุดท้ายคือจ้างให้ ชาวนารูทไปขาย

เมื่อรวมต้นทุนการผลิตแล้ว ในภาวะราคาข้าวเกี่ยวนละ 3,000 บาท ตัวเกษตรกรเองยังขาดทุนอีกไร่ละประมาณ 50 - 100 บาท"

(เจ้าหน้าที่ราชการ : เกษตรอำเภอ)

"ป้า...นาไม่ได้อะไร มีนาสักฟ้ามือหนึ่ง แต่แรกก็ขานำให้ซื้อแก้ว อย่ทำเสนา แก่นแล้วไม่ได้อะไร ไม่ได้อะไร"

(พ่อค้านายทุน : ธุรกิจแพปลา)

"อยู่มาจนอายุเท่านี้น้องเอ๋ย ทานแล้วสารพัด เลี้ยงหมูครวละ 20 ตัว ก็เลี้ยงแล้ว เลี้ยงเป็ดครวละ 200 - 300 ตัวก็เลี้ยงแล้ว ออกเลืแล้ว ทานาก็แล้ว นี่ไม่เช่ถูกคนทานานะยังนิสงสารนั่ง รถไปไหน เห็นคนถอนฟักเห็นคนโกเทือก (เกษตรกรละมีน้ำ) ต้องหันหน้าไปอื่น เนื่องจากงานนี้เราเคยทานมาแล้วมีน้ำ"

(พ่อค้านายทุน : ชายของชา)

วิถีชีวิตของชาวนาที่เกิดขึ้น ดูเหมือนว่าชาวนาจะมีความสัมพันธ์กับพ่อค้านายทุนน้อยและแม้ว่าในตอนชาชาวนาจะขายให้แก่ชาวนาที่เลี้ยงเป็ดด้วยกันก็ตาม แต่ในขั้นตอนของการผลิตชาวนาก็ยังมีความสัมพันธ์กับพ่อค้านายทุนอีกหลายขั้นตอน เช่น จ้างรถ ขี่อู้อยู่ และตอนขายพ่อค้าก็ยังเข้ามามีบทบาทในการกำหนดราคา จึงทำให้การผลิตของชาวนาแทบไม่มีโอกาสได้กำไรเลย โดยภาพรวมวิถีชีวิตของชาวนา ในลักษณะการผลิตและการขายข้าวของชาวนาชุมชนตำบลเกาะเพชรแตกต่างจากการผลิตและขายข้าวของชาวนาภาคกลางและพื้นที่อื่น ๆ เพราะพ่อค้าโรงสีที่มารับซื้อข้าวจากชาวนาเอาเปรียบและแสวงหาผลประโยชน์จากชาวนาได้น้อย การขายข้าวให้แก่โรงสีนั้นคงมีอยู่บ้างในกรณีที่ชาวนามีความเดือดร้อนเรื่องเงินและไม่มีเงินโรงสีมาก่อน และกรณีชาวนาบางรายที่ต้องการความสะดวก เพราะการขายให้แก่โรงสีนั้นทางโรงสีเอากะสอบไปใส่ข้าวและขนออกมาเองจากนาโดยที่ชาวนาไม่ต้องลำบากในขั้นตอนดังกล่าว

การที่ชาวนาชุมชนตำบลเกาะเพชร ยังคงปลูกข้าวต่อใบไม้ไม่ค่อยมีทำไร เป็น เพราะปัจจัยหลายประการ ประการแรก ชาวนายังคงผลิตเพราะต้องผลิตเพื่อการบริโภคด้วย ประการที่สอง สภาพแวดล้อมเป็นตัวกำหนด กล่าวคือการมีที่ตั้งถิ่นฐานอยู่ในพื้นที่ราบลุ่มอาชีพที่เหมาะสมตามความคิดของชาวนาก็คือการทำนาและเพาะปลูก ประการที่สาม การทำนาเป็นวัฒนธรรมในการผลิตของชาวนา ปลูกหลานรุ่นหลังที่เกิดมาส่วนใหญ่รับช่วงทำนาต่อจากบรรพบุรุษ โดยแทบไม่ต้องถามเหตุผลว่าทำไมต้องทำนา คล้ายกับการสืบทอดในเรื่องการนับถือศาสนา ถ้าพ่อแม่นับถือศาสนาอะไรลูกหลานที่เกิดมาก็ต้องนับถือศาสนานั้นไปด้วย ซึ่งอาจจะมีบ้างในบางรายที่แตกแถวไปจากพ่อแม่ เปลี่ยนไปนับถือศาสนาอื่นที่ตนศรัทธา ประการที่สี่ ข้อจำกัดในเรื่องยานพาหนะในการเดินทางยังเป็นอุปสรรค เพราะแม้ชุมชนตำบลเกาะเพชรจะมีถนนลาดยางใช้แล้ว แต่การเข้าออกชุมชนมีเพียงรถสองแถวที่นาน ๆ จึงจะออกวิ่งสักคัน ดังนั้นโอกาสที่ชาวนาจะได้พบเห็นหรือเรียนรู้อาชีพใหม่จึงมีอยู่ในวงแคบ สภาพที่ปรากฏต่างไปจากที่ ลิซิด ซีรเวคิน อธิบายถึงลักษณะสังคมสมัยเก่า (traditional society) มากนัก คือ ชาวนามีการเคลื่อนย้ายทางภูมิศาสตร์น้อย เนื่องจากการคมนาคมไม่สะดวก โอกาสในการทำมาหาเลี้ยงชีพในแหล่งอื่นก็ไม่มี บางคนอาจอยู่ในหมู่บ้านไม่เคยออกจากบ้านไปไกลเกิน 10 กิโลเมตร ผลที่ตามมาคือ ความคิดความอ่านและทัศนคติถูกจำกัดอยู่ในวงแคบ (ลิซิด ซีรเวคิน. 2529 : 6 - 7)

ในเรื่องการขายพืชผลจากสวน ชาวนาให้สัมภาษณ์ว่าสามารถขายนอกบ้านขายได้ทุก 2 สัปดาห์ ชาวนามีรายได้จากการขายผลผลิตคราวละ 2,000 - 3,000 บาท ในขณะที่ต้นทุนการผลิตเฉลี่ยแล้วประมาณปีละไม่เกินไร่ละ 2,000 บาท เป็นค่ารถชุด ค่าปุ๋ย ยาปราบศัตรูพืช ค่าจ้างเก็บ ชาวนารายหนึ่งให้ข้อมูลเกี่ยวกับการปลูกคัสสิซึ่งเป็นพืชที่มีชื่อเสียง และหารายได้ให้แก่ชาวนาในการทำสวนมากที่สุดว่า การปลูกคัสสิลงทุนคันละ 2 - 3 บาทต่อปี แต่สามารถขายผลผลิตได้เงิน 20 - 30 บาทต่อปี ชาวนาสวนใหญ่ต่างบอกว่ามีทำไร่มาก มีรายได้นับเป็น 10 เท่าของต้นทุนการผลิต แต่ในการคิดของชาวนา ชาวนาอาจลืมนึกถึงข้อมูลที่สำคัญ 2 เรื่อง คือ 1) ชาวนาลืมนึกถึงค่าแรงงานในส่วนของตนเอง และสมาชิกในครอบครัวที่ต้องทำงานเต็มวันเกือบทุกวัน ต่างจากการทำนาที่ทำเพียงบางช่วงไม่ได้ทำตลอดปี 2) ชาวนาลืมนึกถึงมูลค่าส่วนเกินที่ตกเป็นกำไรแก่พ่อค้านายทุน เพราะ

ในขณะที่ชาวนาคิดว่าตัวเองมีกำไรมากนั้น เป็นเพียงการคิดในเชิงเปรียบเทียบกับรายได้หลักที่เคยได้รับจากการทำนา แต่สิ่งนี้ก็ถึงส่วนที่ถูกเอาเปรียบว่าเมื่อพ่อค้าซื้อไปแล้วพ่อค้ายังได้กำไรต่ออีกเท่าไร

แต่อย่างไรก็ตามความสัมพันธ์ทางการผลิตในส่วนนี้ จากการสัมภาษณ์ชาวนาทุกกลุ่มที่ทำรณาสวนผสมพบว่า พ่อค้านายทุนก็ไม่ได้เอาเปรียบในระดับที่รุนแรงจนเกินไป เพราะในการขายชาวนามีการรวมกันขาย ประกอบกับสินค้าเกษตรที่ออกมาจากชุมชนตำบลเกาะเพชรมีชื่อเสียงเป็นที่ต้องการของตลาด โดยเฉพาะคัสสิได้รับการยอมรับจากพ่อค้าและผู้ซื้อว่ามีคุณภาพดี เนื่องจากชาวนาได้มีการปรับปรุงพันธุ์อยู่อย่างต่อเนื่อง ทำให้ในการขายสามารถมีอำนาจต่อรองกับพ่อค้าคนกลางอยู่บ้าง พ่อค้าคนกลางไม่อาจกดราคาและเอาเปรียบจนเกินไป

สำหรับการขายสัตว์น้ำ ชาวประมงส่วนใหญ่มีสัญชาติจีนกับพ่อค้าที่รับซื้อในลักษณะการลงทุนให้ก่อน เช่นเดียวกับการเลี้ยงไก่ ปลาอ้อย ปลาสับปะรด ในพื้นที่ภาคกลางและภาคเหนือ ที่ชาวนาทำการผลิตโดยมีข้อผูกพันกับพ่อค้านายทุนที่เป็นบริษัทอุตสาหกรรมต่างชาติ (วิทยากร เชียงกูล. 2526 : 51) โดยพ่อค้าที่รับซื้อสัตว์น้ำจากชาวประมงให้เงินไปซื้อเรือ เครื่องเรือและอวน ค่าใช้จ่ายในส่วนนี้ประมาณละ 30,000 - 50,000 บาท เมื่อได้กุ้งและปลาก็นำมาขายให้แก่พ่อค้าที่ลงทุนให้กับตนเอง ชาวประมงเรียกพ่อค้าเหล่านี้ว่า "เถ้าแก่" ค่าใช้จ่ายส่วนนี้ถือว่าเป็นต้นทุนการผลิตขั้นต้น เพื่อให้ได้มาซึ่งปัจจัยการผลิต นอกจากนี้แล้วชาวประมงยังมีค่าใช้จ่ายประจำวัน ทุกครั้งที่ออกมาจับปลาอีก ได้แก่ ค่าน้ำมัน ค่าอาหาร ค่านุหรี่ ค่าจ้างลูกน้อง เฉลี่ยวันละ 400 บาท โดยภาพรวมจึงเห็นว่าต้นทุนการผลิตสำหรับการทำประมงนั้นสูง แต่เมื่อพิจารณาถึงรายได้กลับพบว่าอาชีพการทำประมงมีรายได้ที่แน่นอน รวมทั้งไม่สามารถคาดการณ์ล่วงหน้าได้ว่าวันใดจับปลาได้วันใดจับปลาไม่ได้

"งานประมงนี้แน่นอน บางวันได้สี่ห้าสิบบาท บางวันได้ถึงพัน

บาทหรือสี่ห้าร้อยแล้วแต่เช้า น้ำ ถ้าน้ำดีก็วางถูก"

(ชาวนา : ทหารประมง เศรษฐกิจดำ)

ทุกครั้งที่มาพบกันได้ ถ้าแก่จะ โยคบังส่วนเกิน จากการผลิตของชาวประมงในหลายลักษณะ แล้วแต่เงื่อนไขที่หาไว้ในสัญญาเดิม เงิน ถ้าแก่บางรายรับซื้อโดยกดราคาให้ต่ำกว่าต้องตลาดทั่วไป กิโลกรัมละ 10 บาท บางรายถ้าตลาดทั่วไปซื้อราคากิโลกรัมละ 200 บาท จะซื้อในราคา 150 บาท นอกจากนั้นบางรายตั้งกฎว่าถ้าชาวประมงมีรายได้ 1,000 บาท จะหักไว้ 300 บาท ชาวประมงได้รับเพียง 700 บาท ชาวประมงดำเนินชีวิตอยู่ในภาวะที่ทุกข์ทรมาน เพราะต้องพึ่งพาเงิน ถ้าแก่ ฉะนั้น เมื่อพิจารณาถึงประเด็นของการที่จะได้รับ จึงกล่าวได้ว่าชาวประมงแทบไม่มีกำไรจากการประกอบอาชีพเลย ผู้ที่มีกำไรที่แท้จริงคือ ถ้าแก่ ชาวประมงเปรียบเสมือนผู้รับจ้างทำการผลิตให้กับ ถ้าแก่ เท่านั้น

เมื่อพิจารณาในแง่การเอาเปรียบหรือแสวงหาผลประโยชน์ ความสัมพันธ์ในลักษณะนี้ชาวประมงถูกเอาเปรียบอย่างรุนแรงแต่ชาวประมงก็ไม่มีโอกาสเลือกทางอื่นได้ ต้องดำรงความสัมพันธ์ในลักษณะนี้หรือยังคงมีวิถีชีวิตเช่นนี้ เพราะประการแรก ชาวประมงส่วนใหญ่ไม่มีที่ดินทำกินจึงต้องยึดทะเลเป็นแหล่งหาหากิน ประการที่สอง ชาวประมงอาศัยอยู่ริมทะเลและประกอบอาชีพประมงมาตั้งแต่บรรพบุรุษจนเกิดความรู้สึกว่ามีความผูกพันกับการหาอาชีพอื่น ประการที่สาม ชาวประมงมีฐานะยากจนไม่มีเงินทุนที่จะนำมาซื้อเรือ เครื่องเรือ และอวน จึงต้องพึ่งพานายทุน ประการที่สี่ ชาวประมงมีความถนัดในการหาปลาแต่ไม่ถนัดในเรื่องขาย ดังนั้นจึงต้องอาศัยพ่อค้าคนกลางในการส่งปลาที่หามาได้ไปขายยังตลาดในเมือง ด้วยสถานการณ์ที่บังคับข้างต้นทำให้ชาวประมงต้องยอมรับเงื่อนไขความสัมพันธ์ทางการผลิตที่ให้นายทุนเอาเปรียบ เพื่อให้ตัวเองได้ประกอบอาชีพ

(7) การเลือกปฏิบัติและรับบริการด้านต่าง ๆ จากรัฐ

ในการดำเนินชีวิตด้านการประกอบอาชีพ ชาวนาชุมชนตำบลเกาะเพชรในช่วงก่อนที่จะมีการหางานทำไม่ได้มีอิสระจากรัฐ เพราะตั้งแต่ปี พ.ศ. 2504 เป็นต้นมา ชาวนาอยู่ภายใต้ความสัมพันธ์แบบสองทาง กล่าวคือ เมื่อชาวนาประกอบอาชีพหรือทำการผลิต และนำผลผลิตส่วนเกินส่วนหนึ่งเสียภาษีให้แก่รัฐ ทางฝ่ายรัฐก็หาหนทางให้บริการและส่งเสริมในเรื่องการประกอบอาชีพตลอดจนคุ้มครองชีวิตและทรัพย์สินให้แก่ชาวนา

จากการสัมภาษณ์ระดับลึกชาวนา พ่อค้านายทุน และเจ้าหน้าที่ของรัฐ พบว่าชาวนาชุมชนตำบลเกาะเพชรเลี้ยงไก่หลายลักษณะ ได้แก่ ไก่พื้นบ้าน ไก่อากรการหาประมง ไก่ร้านค้า ไก่ผู้ประกอบการโรงสีข้าว ชาวนาชุมชนตำบลเกาะเพชรได้ปฏิบัติต่อรัฐ เช่นเดียวกับชาวนาในชุมชนอื่น ๆ ของประเทศไทย ทั้งนี้ เพราะชาวนาต่างปฏิบัติอยู่ภายใต้กฎหมายเดียวกัน และเป็นที่น่าสังเกตว่า เมื่อสอบถามเกี่ยวกับการเลี้ยงไก่ให้แก่รัฐ ชาวนาจะพูดถึงเฉพาะไก่ทางตรงที่กล่าวข้างต้น แต่ไม่มีแม้แต่คนเดียวที่พูดถึงไก่ทางอ้อมซึ่งเกิดจากการซื้อสินค้าอุปโภคบริโภค และปัจจัยการผลิตซึ่งชาวนาต้องรับภาระแทนผู้ผลิตในฐานะผู้บริโภคคนสุดท้าย ที่ผู้ผลิตได้รวมค่าใช้จ่ายทั้งหมดทั้งค่าไก่ไว้ด้วยแล้ว ที่เป็นเช่นนี้อาจเป็น เพราะชาวนามีการศึกษาน้อย ยังขาดความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับ เรื่องธุรกิจและระบบภาษีประการหนึ่ง และอีกประการหนึ่งคือแม้ชาวนาจะมีความรู้ความเข้าใจใน เรื่องธุรกิจและระบบภาษีแต่ชาวนาก็ต้องยอม เพราะชาวนาได้หยุดผลิตในสิ่งที่จำเป็นในการดำรงชีวิตมานานแล้ว หันมาทำการเกษตรเพียงอย่างเดียวจึงต้องมีส่วนพึ่งพิงตลาดปล่อยให้พ่อค้านายทุนแสวงหาผลประโยชน์ แม้กระทั่งการเบียดบังด้วยการผลักภาระให้ชาวนาเลี้ยงไก่แทนก็ต้องยอม

การเลี้ยงไก่พื้นบ้าน ชาวนาเลี้ยงในอัตราที่ไม่เท่ากัน ผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ 4 บ้านเนินหนองหงส์เล่าให้ฟังถึงสภาพการเลี้ยงไก่พื้นบ้านช่วง 4 - 5 ปี ก่อนที่จะมีการหาทุนกู้ว่า นาแปลงที่ติดกับถนนลาดยางเลี้ยงไก่ไร่ละ 5 บาท ส่วนที่อยู่ลึกเข้าไปทางจากถนนลาดยางเลี้ยงไก่ไร่ละ 2.50 บาท ต่อปี เมื่อพิจารณาถึงความแตกต่างในการเลี้ยงไก่ดังกล่าวแล้วแสดงให้เห็นว่า การเรียกเก็บภาษีจากชาวนาเรียกเก็บตามราคาที่ดิน โดยมีคีย์คือเกณฑ์คล้ายกับที่สำนักงานที่ดินประเมินราคาที่ดินโดยงานแนวไว้เป็นฐาน วัดความใกล้ไกลจากแหล่งความเจริญและถือว่าถนนเป็นตัวชี้ประการหนึ่งในการกำหนดราคาที่ดิน แม้จะไม่ใช่คำตอบจากเจ้าหน้าที่ของรัฐฝ่ายเก็บภาษีพื้นบ้านโดยตรง แต่ชาวนารายหนึ่งได้ตั้งข้อสังเกตเกี่ยวกับอัตราการเก็บภาษีสนับสนุนการวิเคราะห์ข้างต้นว่า เดิมทีนาซื้อขายกันในราคา 2,000 บาท ทางราชการเก็บภาษีในอัตราไร่ละ 1 บาท แต่พอที่ดินซื้อขายกันในราคาสูงขึ้นเป็นไร่ละ 3,000 - 3,500 บาท ทางราชการเก็บภาษีในอัตราเพิ่มขึ้นเป็นไร่ละ 1.50 บาท และ 2.50 บาท ตามลำดับ อย่างไรก็ตามความสัมพันธ์ทางการผลิตระหว่างชาวนากับรัฐในการเลี้ยงไก่

ที่นั่น ชาวนาทุกกลุ่มที่อยู่ในชายฝั่งต้องเสียภาษีที่นาต่าง ๆ ให้ข้อมูลตรงกันว่าจะได้รับการยกเว้นถ้าทานา
นำได้ผล

"คำขวัญนั้น ที่นาร้างเขาม่งเก็บ เก็บที่หา"

(ชาวนา : ทานา เศรษฐกิจสูง)

"เสียทุกปีถ้าหาได้กิน ถ้าไม่ได้กินเขาม่งเก็บ"

(ชาวนา : ทานา เศรษฐกิจปานกลาง)

การเสียภาษีอากรการหาประมง เจ้าหน้าที่ประมงอำเภอให้ข้อมูลว่าการเก็บภาษีอากร
การหาประมง ทางราชการจัดเก็บตามประเภทของเครื่องมือจับสัตว์น้ำ เช่น อวนลาก อวนลอย
และมือตราการเก็บที่ม่งเท่ากัน โดยมีหลักพื้นฐานว่า เครื่องมือจับสัตว์น้ำที่จับได้มากกว่าจะเรียกเก็บ
ภาษีในอัตราที่สูงกว่า สำหรับยอดภาษีอากรการหาประมงในอำเภอหัวไทรซึ่งมีการหาขึ้นเพียง 2
ตำบล คือ ตำบลเกาะเพชรและหน้าสตน เจ้าหน้าที่ประมงอำเภอเล่าว่าสามารถเก็บได้ปีละหลายแสน
บาท ซึ่งปัจจัยสำคัญที่ทำให้การเก็บภาษีอากรการหาประมงของรัฐได้สูง ประการแรก เป็นเพราะมี
เรือประมงจำนวนมาก

"จำนวนเรือประมงแถวนี้หรือครับ เอ๊ะ.. นับหลังคาเรือนกัน

เลขครับ 200 - 300 หลัง"

(ชาวนา : ทาการประมง เศรษฐกิจต่ำ)

ประการต่อมา เป็นเพราะเจ้าหน้าที่ประมงเองจึงเอาจริงเอาจังในการจัดเก็บภาษีอากร โดยลงใบสำรวจ
ข้อมูลจำนวนเรือประมงในพื้นที่และปริมาณสัตว์น้ำที่จับได้ ตลอดจนลงใบเก็บภาษีลงในหมู่บ้าน

"การหาที่นี้แต่ละปีจะมีประมงจังหวัดมาทุกปี มาหาข้อมูลทุกปี

รายได้แต่ละวันของชาวเล (ชาวประมง) แต่ละวันได้เท่าไร

มาขอข้อมูลที่นี่บ้างหาไว้ จดแบบหมด กุ้งขนาดนั้นก็ไล่ละเท่านั้น"

(พ่อค่านายทุน : ธุรกิจแพปลา)

"เสียปีละ 150 บาท มีเจ้าหน้าที่มาออกส่งหน้า แล้วนัดเรา
ไปจ่ายที่บ้านภานัน"

(ชานา : ท้าการประมง เศรษฐกิจคำ)

ความสัมพันธ์ทางการผลิตในการเลือกใช้อุปกรณ์การหาประมงให้แก่รัฐ เป็นความสัมพันธ์
ทางการผลิตที่ชานาซึ่งประกอบอาชีพประมงส่วนใหญ่มองไปในทางที่ดี เพราะ ประการแรก แม้
ฐานความคิดในการเรียกเก็บภาษีอุปกรณ์การหาประมงจะเหมือนกับภาษีที่นา คือชาวประมงต้องเสียภาษี
ให้แก่รัฐ เพราะออกไปจับกุ้ง ปู ปลาในทะเลอันเป็นทรัพยากรธรรมชาติที่รัฐเป็นเจ้าของ ในขณะที่ภาษี
ที่นาได้รับการผ่อนปรนตามความเดือดร้อนของชานา แต่ในการเก็บภาษีอุปกรณ์การหาประมงชาวประมง
ได้รับการปฏิบัติจากเจ้าหน้าที่ที่แตกต่างไปจากชานา กล่าวคือ นอกจากความเข้มงวดในการเก็บภาษี
แล้ว ในบางครั้งด้วยความต้องการที่จะจับสัตว์น้ำมาขายให้มีรายได้มาก ๆ ชาวประมงบางรายจึงได้
ใช้เครื่องมือผิดประเภท เช่น ในเรื่องขนาดความกว้างของตาอวนที่ถี่เกินไปกว่าที่กฎหมายกำหนดจนเป็น
เหตุทำให้เจ้าหน้าที่ของรัฐจับกุมและปฏิบัติที่แตกต่างไปจากผู้ร้าย ประการที่สอง ชานามองว่าในการหา
ประมงรัฐไม่ได้ช่วยเหลืออะไรคอยแต่เก็บภาษีอย่างเดียวซึ่งต่างไปจากการทำนา ที่เจ้าหน้าที่ของรัฐ
โดยเฉพาะเกษตรตำบลลงมือแนะนำส่งเสริมในการประกอบอาชีพอย่างใกล้ชิด

"แม่เห็นหน้าประมง นี่หุคจริงนะ ประมงไม่เคยมาเลย"

"เรื่องประมงนี้แม่ หลีลาแลเลย"

(ชานา : ท้าการประมง เศรษฐกิจคำ)

การเสียภาษีร้านค้า พบว่าชานาเสียภาษีร้านค้าให้แก่รัฐน้อย ไม่ว่าจะมีงานด้านจำนวน
ผู้เสียภาษีหรือยอดเงินภาษีที่รัฐเก็บได้ ทั้งนี้ เพราะในชุมชนตำบลเกาะเพชรการซื้อขายสินค้ายังอยู่ใน
วงแคบมีร้านค้าที่เข้าข่ายต้องเสียภาษี ได้แก่ร้านค้าขายของชาจำนวน 3 - 4 ร้าน และในจำนวนนี้
เจ้าของร้านค้ารายหนึ่งให้ข้อมูลว่าไม่ได้เสียภาษีกันทุกร้าน ยังมีบางร้านที่ไม่ได้เสียภาษี

"แต่ก่อนเสียภาษีปีละครั้ง ตอนนี้เสีย 2 ครั้ง เสียมานานแล้ว

เพื่อน ๆ เขามองเห็นว่าใครจะเสีย (ภาษี) เสียแทนแต่เรา

(เฉพาะเรา)"

(พ่อค้าขายทุน : ชายของชา)

สาเหตุที่เกิดความไม่เสมอภาคในการเสียภาษีดังกล่าวนี้ เจ้าของร้านค้ารายเดียวกันบอกว่าเป็นเพราะ เจ้าหน้าที่ของรัฐไม่ได้ลงมาตรวจสอบข้อเท็จจริงเกี่ยวกับสภาพการทำการค้าในชุมชน บ่อยครั้งที่ เป็นหน้าที่ของเจ้าของร้านค้าเดินทางไปเสียภาษีที่อำเภอ และในการประเมินเพื่อเรียกเก็บภาษีก็อาศัยการบอกเล่าจากเจ้าของร้านค้าจนเป็นเหตุทำให้เก็บภาษีอากรได้น้อย เพราะมีช่องทางรั่วไหลไม่สามารถเก็บได้เต็มที่

"เขาไม่รู้ เราเป็นคนบอกเขาเอง บอกตำบลบ้าง เมืองบ้าง

เราจะกินอะไรเล่า"

(พ่อค้าขายทุน : ชายของชา)

โดยเฉลี่ยเจ้าของร้านค้าเสียภาษีปีละประมาณ 200 - 300 บาท เมื่อรวม 4 ร้าน ซึ่งเป็นภาษีทั้งชุมชนตำบลเกาะเพชร รวมแล้วเป็นเงินไม่เกิน 1,200 บาทต่อปี

การเสียภาษีผู้ประกอบการโรงสีข้าว เป็นความสัมพันธ์ทางการผลิตระหว่างชาวนากับรัฐในลักษณะเดียวกันกับการเสียภาษีร้านค้า เพราะการทำการธุรกิจโรงสีข้าวถือว่าการค้าในลักษณะหนึ่ง ผู้ประกอบการโรงสีข้าวกับเจ้าของร้านค้าขายของชาในชุมชน ส่วนใหญ่เป็นคนที่มิฐานะทางเศรษฐกิจดี นอกจากนั้นเจ้าของร้านค้าของชาบางรายก็เป็นผู้ประกอบการโรงสีข้าวด้วย อัตราการเก็บภาษีสำหรับโรงสีข้าวโดยเฉลี่ยประมาณ 2,000 บาทต่อปี ภาษีจากโรงสีข้าวไม่ได้เป็นรายได้ส่วนมากของรัฐเก็บจากชาวนา เพราะในชุมชนตำบลเกาะเพชรมีโรงสีข้าวเฉลี่ยหมู่บ้านละ 1 โรงเท่านั้น ดังนั้นชุมชนตำบลเกาะเพชรที่ศึกษาซึ่งประกอบด้วย 9 หมู่บ้าน รัฐจึงสามารถเก็บภาษีได้ไม่เกิน 18,000 บาทต่อปี เมื่อเปรียบเทียบกับรายได้ของผู้ประกอบการโรงสีข้าวซึ่งเป็นภาษีรัฐหิต่อวัน อัตราการเสีย

ภาษียังต่ำมาก เพราะแม้เป็นเพียงโรงสีข้าวขนาดเล็กในชุมชนที่สีข้าวกิน หมายถึงสีข้าวที่ชาวบ้านนำมาสีคราวละ 2 - 3 ถัง เพื่อบริโภคและอาจจะสีข้าวสำหรับขายบ้าง เมื่อหักค่าเช่าต่าง ๆ เช่น ค่าน้ำมัน ค่าลูกน้อง ค่าข้าวเปลือกแล้วผู้ประกอบการโรงสีข้าวบอกว่ายังมีกำไรสุทธิวันละอย่างน้อย 400 บาท นั่นคือประมาณเดือนละ 12,000 บาท หรือปีละ 144,000 บาท

"หาโรงสีข้าวนี้แน่นอนมีขาดทุน"

"อย่างน้อยที่สุดก็ได้ราว 400 - 500 บาทต่อวัน เพราะสามารถ

สีข้าวได้เป็นเกรียน"

(พ่อค้าขายทุน : โรงสีข้าว)

การเสียภาษีทางอ้อม โดยทั่วไปอาจประเมินออกมาเป็นตัวเลขได้โดยตรง แต่อย่างไรก็ตามภาษีทางอ้อมสามารถพิจารณาได้จากการซื้อขายสินค้าสำเร็จรูปที่พ่อค้านำมาขาย แต่เนื่องจากตลาดของชุมชนตำบลเกาะเพชรยังแคบ ชาวนามีการซื้อขายกันน้อย ชาวนาจะซื้อเฉพาะสิ่งที่จำเป็นในการดำเนินชีวิต เช่น เสื้อผ้า สบู่ ผงซักฟอก และปัจจัยการผลิต เช่น ปุ๋ย ยาปราบศัตรูพืช สำหรับรถจักรไถนาและสินค้าฟุ่มเฟือยปรากฏว่ามีการว่าจ้างและซื้อขายกันน้อยมาก ดังนั้นภาษีทางอ้อมที่ชาวนาต้องรับการระดมพ่อค้าขายทุนผู้ผลิตจึงมีน้อยด้วย

ทางด้านบริการพื้นฐานที่รัฐให้แก่ชาวนาเพื่อแลกเปลี่ยนกับการเสียภาษีของชาวนา ที่สำคัญได้แก่ การสร้างสิ่งสาธารณูปโภคพื้นฐาน (ถนน ไฟฟ้าชลประทาน) การส่งเสริมอาชีพ การให้การศึกษ บริการด้านสาธารณสุข ตลอดจนการคุ้มครองความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินของชาวนา แม้ว่าบริการเหล่านี้จะปรากฏในนโยบายของรัฐมา ตั้งแต่แผนพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติ ฉบับที่ 1 (พ.ศ.2504 - 2509) แต่ชุมชนชาวนาในชนบทยังได้รับน้อย เหตุผลที่รัฐหรือทางราชการนำมาอ้างอยู่เป็นประจำคืองบประมาณมีจำกัด

สำหรับชุมชนตำบลเกาะเพชรก่อนที่จะมีการทนายจ้างปรากฏว่ามีถนนลาดยางไว้แล้ว ชาวนาสามารถเดินทางไปยังตัวอำเภอหัวโพ อำเภอปากพ่องและจังหวัดนครศรีธรรมราชได้โดยสะดวก การมี

ถนนสายนี้ขึ้นมา ชาวนาเล่าว่าไม่ได้เป็นความตั้งใจของทางราชการที่จะสร้างให้เป็นถนนโดยตรง เนื่องจากเกิดภัยธรรมชาติรุนแรงน้ำทะเลกัดเซาะคลองจนชาวบ้านต้องทามบ้านหนี และปีใดที่น้ำทะเลหนุนสูงน้ำจะไหลเข้าไปในที่นาของชาวนา เป็นบริเวณกว้าง

"บ้านเดิมผมอยู่ริมชายหาด อยู่มา ๆ น้ำเค็มกัดเซาะชายหาดขาด
เซาะถึงเสาบ้าน จึงได้ช่วยกันทามบ้านหนีมาอยู่ที่นี่ ต้องแก่งว
(ผ่าวทำอาหาร)ให้เพื่อนกินกัน มีหลายครอบครัวที่ต้องย้ายบ้าน"

(ชาวนา : ทานา เศรษฐกิจปานกลาง)

"การหาถนนนี้ เนื่องจากน้ำเค็มกัดเซาะชายหาดขาด รัฐบาลเห็น
ว่าปล่อยไว้ไม่ได้ จึงหาคนกันน้ำเค็มให้"

(ชาวนา : ทานา เศรษฐกิจสูง)

การสร้างเขื่อนกันน้ำเค็มของทางราชการให้กับชาวนาและสามารถใช้เป็นถนนไปพร้อม ๆ กัน
ในสายตาของรัฐบาลที่ยึดแนวทางการพัฒนาประเทศไปสู่ความทันสมัย นับว่าเป็นการให้บริการพื้นฐาน
ที่ประสบผลสำเร็จและก่อให้เกิดประโยชน์แก่ชาวนาอย่างสูง แต่หากได้ศึกษาในระดับลึกลงไปชาวนา
ในชุมชนตำบลเกาะเพชรเล่าว่า การมีเขื่อนกันน้ำเค็มแม้จะแก้ปัญหาไม่ให้น้ำเค็มไหลเข้าที่นาได้แต่
ไม่ได้ช่วยให้การหานาส่งนาใหญ่ดีขึ้น เพราะเขื่อนที่ทางราชการสร้างและมีประตูเปิดปิดนั้นทางราชการ
ลืมนึกไปว่าพื้นที่นาของชุมชนตำบลเกาะเพชรมีทั้งที่ลุ่มและที่ดอน ฉะนั้นจึงหาความพอดีของระดับน้ำได้
ยากขณะที่ชาวนาดอนต้องการน้ำมากแต่ชาวนาลุ่มต้องการน้ำน้อย ถ้าระบายน้ำออกให้พอดีกับชาวนา
ลุ่ม ชาวนาดอนก็ขาดน้ำ ถ้ากักน้ำให้พอดีกับชาวนาดอนนั้นก็ย่อมหมายความว่า น้ำต้องท่วมที่นาของ
ชาวนาลุ่ม ก่อให้เกิดความขัดแย้งกันเองในกลุ่มชาวนามาทุกปี

"ตอนที่ผมทานากับพ่อได้ผลดี มาช่วงหลังพอดีที่ถนนชลประทาน
นี้แหละ พอถนนกัน น้ำมันขัง ชาวบ้านไม่รู้เรื่อง บางคนว่า
ยิ่งน้ำมากยิ่งข้าวสวย คนหนึ่งให้เปิด พวกนาดอนให้เปิด พวก
นาลุ่มให้ปิด สุดท้ายข้าวเปียกหมดเกือบทุกปี"

(ชาวนา : ทานา เศรษฐกิจสูง)

ในส่วนของการราชการหลังจากสร้างเงื่อนไขแล้วก็ปล่อยให้ชาวนาจัดการกันเอง และไม่ได้เข้าไปช่วยแก้ไขในความขัดแย้งของชาวนาแต่อย่างใด นอกจากนี้แล้วสิ่งที่ เป็นผลพวงจากการสร้างเงื่อนไขนี้ก็คือ คิมจนกลายเป็นถนน เชื่อมหมู่บ้านและอำเภอ โดยนโยบายและการกระทำของรัฐ เป็นการเปิดประตูชุมชนชาวนาให้สินค้าจากเมืองหลวงไหลเข้ามาขาย ขณะเดียวกันก็เป็นทางลัดเสี่ยงทรัพยากรและผลผลิตจากชุมชนออกสู่เมือง วิถีชีวิตของชาวนาส่วนใหญ่จึงไม่ได้ถูกจำกัดอยู่เพียงภายในชุมชนเหมือนเดิมอีกแล้ว เริ่มขยายออกไปสู่ระดับชุมชนเมือง ระดับประเทศ และระดับโลกตามลำดับ ชาวนามุ่งผลิตเพื่อขาย ความคิดในเรื่องการจัดการเกี่ยวกับผลผลิตได้เปลี่ยนไป เช่น ข้าวพันธุ์ดี พืชผักสวย ๆ ตลอดจนกุ้ง ปู ปลาตัวโต ๆ ที่หามาได้แทนที่จะเลือกไว้กินหรือฝากญาติพี่น้องที่รักใคร่เหมือนแต่ก่อน เปลี่ยนมาเป็นเลือกไว้ขายก่อน แม้กระนั้นก็ตามสิ่งที่ชาวนาได้รับไม่ได้หมายความว่าผู้ซื้อจะให้ราคาสูงตามคุณภาพของสินค้าที่ชาวนาได้เลือกสรรแล้ว หรือชาวนาจะสามารถกำหนดราคาได้เองแต่ผู้ซื้อซึ่งเป็นพ่อค้าคนกลางจะเป็นผู้กำหนดราคา และชาวนาต้องยอมเป็นฝ่ายเสียเปรียบมาโดยตลอดปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้น มีสภาพห่างไกลจากชุมชนชาวเกษตรกลางเมื่อคราวที่ประเทศไทย เปิดประตูการค้ากับต่างชาติในปี พ.ศ. 2398 จึงนับเป็นจุดเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิต วิถีการผลิต ความสัมพันธ์ทางการผลิตครั้งสำคัญของชาวนาชุมชนตำบลเกาะเพชรจากสังคมดั้งเดิม (traditional society) ที่ชาวนาทำการผลิตเพื่อยังชีพไปสู่สังคมที่ชาวนาทำการผลิตเพื่อขายกันอย่างกว้างขวาง ตามแนวทางของทุนนิยม (capitalism) ในแง่สังคมนิยมที่พื้นฐานนอกจากเงื่อนไขดังกล่าวแล้วยังปรากฏว่ามีระบบชลประทานในลักษณะอื่นอีก ทำให้ชาวนาต้องประสบกับภาวะการขาดแคลนน้ำในการเพาะปลูกตลอดมา สำหรับทางด้านไฟฟ้า ชาวนาเล่าให้ฟังว่าทางราชการได้มาคิดตั้งให้พร้อม ๆ กับถนนลาดยาง ส่วนบริการด้านสาธารณูปโภคพื้นฐานอื่น ๆ เช่น โทรศัพท์ ประปา จนถึงปัจจุบันนี้ (2538) ก็ยังไม่มีใช้ ดังนั้นเมื่อพิจารณาถึงการให้บริการด้านสาธารณูปโภคพื้นฐาน ที่รัฐบาลได้ดำเนินการมากกว่า 30 ปีแล้วนั้น จัดว่าชาวนาชุมชนตำบลเกาะเพชรยังได้รับน้อยมาก

การส่งเสริมเกี่ยวกับการประกอบอาชีพ จากการสัมภาษณ์ชาวนาทุกกลุ่มพบว่า เจ้าหน้าที่เกษตรตำบล เป็นผู้ที่มีบทบาทมากที่สุดในบรรดาเจ้าหน้าที่ของรัฐที่ใกล้ชิดกับชาวนา ทั้งนี้ เป็นเพราะงานของเจ้าหน้าที่เกษตรตำบลสอดคล้องกับการประกอบอาชีพของชาวนามากที่สุด เจ้าหน้าที่เกษตร

ตามสหภาพที่เน้นย้ำให้ความรู้ในการปลูกพืช การใช้ปุ๋ยเคมี การใช้ยาปราบศัตรูพืช สำหรับการหา
 ปุ๋ยหมัก สำหรับการปลูกพืชเศรษฐกิจ เช่น พริก มะม่วง และบางครั้งก็นำพันธุ์พืชมาแจกแก่ชาวนา
 อย่างไรก็ตามแม้เจ้าหน้าที่เกษตรตำบลจะได้รับการยอมรับจากชาวนาทุกกลุ่มว่า ได้เข้าไปช่วยเหลือ
 เกี่ยวกับการประกอบอาชีพ แต่ชาวนาก็ยังมีความรู้สึกในการยอมรับเจ้าหน้าที่เกษตรตำบลผู้ทำหน้าที่
 เป็นกลไกในการให้บริการของรัฐที่แตกต่างกัน ชาวนาบางรายชมว่าเจ้าหน้าที่เกษตรตำบลเอาใจใส่
 ต่อการประกอบอาชีพของชาวนาดีมาก แต่บางรายให้ความเห็นว่าการทำงานของเจ้าหน้าที่ไม่ต่อเนื่อง
 ขึ้นอยู่กับนโยบายของหน่วยเหนือเป็นสำคัญ เบื้องหลังความคิดเห็นที่แตกต่างกันนี้ อาจมีสาเหตุเนื่อง
 มาจากความใกล้ชิดกับเจ้าหน้าที่ทางราชการและการเข้าถึงบริการของรัฐ เพราะพบว่าผู้ที่ชมว่าเจ้า
 หน้าที่เกษตรเอาใจใส่คือผู้ใหญ่บ้านและเกษตรกรตัวอย่าง นอกจากนั้นอาจสืบเนื่องมาจากความต้อง
 การของชาวนาที่จะให้รัฐช่วยเหลืออย่างต่อเนื่องมากกว่าหาเพื่อการสาธิต ประการต่อมา ในเรื่องคำ
 แนะนำหรือหลักวิชาที่แนะนำแก่ชาวนา ชาวนาน่าจะน่าจะเข้าใจได้ทันทีที่ต้องมีการนำไปประยุกต์อีกครั้ง
 ทั้งนี้เป็นเพราะเจ้าหน้าที่เกษตรตำบลยึดมั่นกับฐานความคิดที่ว่า หากวิธีการหนึ่งประสบผลสำเร็จใน
 พื้นที่หนึ่งแล้วสามารถที่จะนำไปใช้กับพื้นที่อื่น ๆ ได้ด้วย ส่งผลให้คำแนะนำและหลักวิชาของเจ้าหน้าที่
 เกษตรตำบลมีข้ออ่อนลงไป อย่างไรก็ตามสำหรับในภาพรวมเจ้าหน้าที่เกษตรตำบลยังเป็นกลไกของรัฐ
 ที่ให้บริการด้านการส่งเสริมอาชีพที่ดีตามความรู้สึกของชาวนา

การให้การศึกษาแก่ประชาชน หากพิจารณาเพียงการศึกษาในระบบ บริการด้านนี้ของรัฐ
 จัดว่ายังมีน้อย เพราะในชุมชนตำบลเกาะเพชรซึ่งประกอบด้วย 9 หมู่บ้าน มีโรงเรียนประถมศึกษา
 เพียง 2 โรง หากพื้นที่วางพื้นฐานการศึกษาในระยะยาวให้แก่เยาวชนในระดับประถมศึกษาและ
 อนุบาลศึกษา ลูกหลานของชาวนาหากประสงค์ที่จะเรียนในระดับที่สูงกว่านี้ต้องเดินทางไปเรียนที่ตัว
 อำเภอและจังหวัด ชาวนาต้องนำลูกไปฝากให้อยู่กับบ้านญาติหรือตามวัด จากสภาพที่ขาดแคลน
 บริการทางการศึกษาดังกล่าว ดูเหมือนว่าจะ เป็นอุปสรรคอย่างมากต่อการศึกษาของลูกหลานชาวนา
 จากการสัมภาษณ์ระดับลึกชาวนาทุกกลุ่ม พบว่าลูกหลานของชาวนาไทยพุทธที่มีฐานะยากจนและลูกหลาน
 ชาวนาไทยมุสลิม เท่านั้นที่เมื่อเรียนจบการศึกษามักมีเงินแล้ว ให้ออกหางานช่วยเหลือครอบครัว

"เรียนจบโรงเรียนที่นี้แล้วคงให้ออกหางานทำ พ่อได้ช่วยกัน

จะให้เป็นลูกคนในเมืองอะไรส่งเสียให้เรียน"

(ชานา : ทานา เศรษฐกิจดำ - ชาวไทยพุทธ)

"ผมเริ่มออกเสหาปลาตั้งแต่เริ่มออกจากโรงเรียน"

"ออกจากโรงเรียนก็เริ่มค้ากุ้งแม่หวัดานทะเล"

(ชานา : อูร์กิจแพปลา ชาวไทยมุสลิม)

ลูกหลานชานาที่มีฐานะเศรษฐกิจในระดับปานกลางขึ้นไป พ่อแม่จะพยายามให้ลูกได้เรียนในระดับที่สูงขึ้น เพื่อให้มีอาชีพที่ดีไม่ต้องทานาหรือลำบากเหมือนพ่อแม่ เจตนาของชานาในส่วนนี้สามารถพิจารณาได้จากความสัมพันธ์ทางการผลิตที่ชานามีต่อชนชั้นอื่น โดยเฉพาะเหตุผลในการกู้ยืมเงินและใช้หนี้โรงสีข้าว สหกรณ์การเกษตร หรือธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร (ธกส.) พบว่าเหตุผลที่สำคัญและพบมาก คือต้องการใช้เงินเพื่อการศึกษาของลูกหลาน

"บางรายมาเอาเงินล่วงหน้า ลูกเปิดหอมขอมมาจากกรุงเทพฯ เราก็ให้"

(พ่อค่านายทุน : โรงสีข้าว)

"บอกว่าจะไปก่อนเกิด ปีจะรับออกไปไหน แกว่าลูกเรียนจบแล้วจะเอา นส.3 ไปไว้บ้าน น้อยากเป็นหนี้"

(เจ้าหน้าที่ราชการ : สหกรณ์การเกษตร)

"พอมีรายได้ ชานาต้องใช้จ่ายในการครองชีพก่อน ต่อมาก็ส่งเสียให้ลูกเรียน เหลือแล้วจึงมาใช้หนี้ ธกส."

(เจ้าหน้าที่ราชการ : ธกส.)

เกี่ยวกับบริการด้านการศึกษาของรัฐ หากพิจารณาให้ครอบคลุมถึงการศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ และการศึกษาที่นับเป็นทางการแล้ว นับว่ารัฐสนับสนุนและจัดบริการด้านนี้ให้แก่ชานาอยู่ไม่น้อย โดยเฉพาะบริการที่จัดให้แก่ชานากลุ่มที่อยู่นอกโรงเรียน หากการประกอบอาชีพอยู่ที่บ้าน

บริการด้านการศึกษาดังกล่าวได้แก่ การจัดที่อ่านหนังสือพิมพ์ประจำหมู่บ้าน ซึ่งดำเนินการโดยกรม การศึกษานอกโรงเรียน ได้จัดให้มีวิทยุหมู่บ้าน นอกจากนี้ยังมีการให้ความรู้ด้านการเกษตรโดยผ่าน ทางเจ้าหน้าที่เกษตรตำบล การให้ความรู้ผ่านทางเจ้าหน้าที่ของรัฐฝ่ายอื่น ๆ ไปสู่กลุ่มชาวนา เช่น กลุ่มแม่บ้าน กลุ่มสมาชิก ธกส. กลุ่มสมาชิกสหกรณ์การเกษตร ตลอดจนผ่านกานัน ผู้ใหญ่บ้าน ชาวนาสามารถเรียนรู้และรับรู้เรื่องราวต่าง ๆ เกี่ยวกับอาชีพและการดำเนินชีวิต ซึ่งรัฐได้ใช้สื่อบุคคล ได้อย่างมีประสิทธิภาพ แต่การศึกษานานลักษณะนี้มีข้ออ่อน คือ ชาวนาถูกรัฐครอบงำให้ เชื่อและหา ความกระแสนิยม โดยหวังว่าเมื่อได้หันแล้วจะก่อให้เกิดการพัฒนาแก่ตนเองและชุมชน ปัจจัยสำคัญ ที่รัฐนำมาใช้เป็นเครื่องมือเพื่อให้ชาวนาเชื่อโดยนัยมีการโต้แย้ง ประการแรก คือ กานัน ผู้ใหญ่บ้าน ซึ่งเป็นบุคคลที่ชาวนาให้การยอมรับอยู่ก่อนแล้ว ประการที่สอง ข้อมูลที่ชาวนาได้รับทั้งจากตัวบุคคลและ สื่อสารมวลชนชาวนามักจะได้รับทั้งเฉพาะส่วนดีของระบบทุนนิยม แต่ไม่ค่อยได้ทราบถึงข้ออ่อนและฐานะ ของชาวนาในระบอบทุนนิยมที่แท้จริง อย่างไรก็ตามหากพิจารณาให้ละเอียดครบถ้วนการที่ที่เกิดขึ้นกับ ชาวนาภายใต้การบริการของรัฐที่ดำเนินการพัฒนาเศรษฐกิจและมุ่งหาประโยชน์ให้ทันสมัยแล้ว การขึ้นา ชาวนาให้ตกอยู่ในสภาพดังกล่าวนี้ รัฐคงปฏิเสธไม่ได้ว่าไม่รู้ถึงผลที่จะตามมา อับดุลลาห์ ได้ แสดงทัศนะไว้ในการศึกษาเรื่อง The Socio - Culture Impact of Industrialization : A Reflection on the Malasian Society. กรณีประเทศมาเลเซียที่ดำเนินการพัฒนาประเทศ ในลักษณะเดียวกับประเทศไทยว่า แท้จริงแล้วเป็นความจงใจของรัฐบาลที่จะทำให้เกิดขึ้น (Abdullah. 1980 : 135 - 147)

บริการด้านสาธารณสุข แม้ว่าวัตถุประสงค์ของรัฐบาลต้องการที่จะให้ประชาชนมีสุขภาพที่ดี แต่ดูเหมือนว่านโยบายกับการปฏิบัติของรัฐบาลยังไม่มีความสัมพันธ์กัน เพราะสภาพชุมชนตำบลเกาะเพชร ก่อนหน้าที่จะมีการทวนำกุ้ง (2532) บริการด้านสาธารณสุขที่ชาวนาได้รับยังอยู่ในสภาพที่ขาดแคลน กล่าวคือ มีความขาดแคลนด้านสถานที่และบุคลากรสาธารณสุข ทั้งตำบลเกาะเพชรมีสถานีอนามัยให้บริการด้านสาธารณสุขแก่ชาวนาเพียง 1 แห่ง มีเจ้าหน้าที่ 2 คน ในระดับอำเภอมีโรงพยาบาล ประจำอำเภอ 1 แห่ง สามารถรับผู้ป่วยได้จำนวน 30 เตียง มีแพทย์ประจำ 3 คน พยาบาล 30 คน (ฝ่ายบริหาร โรงพยาบาลอำเภอหัวไทร. 2539) ซึ่งนับว่าอยู่ในอัตราที่ต่ำ แพทย์ที่เชี่ยวชาญก็

มีเงินมาอยู่ ดังนั้นชาวนาที่มีเงินพอจะจ่ายค่ารักษาพยาบาลให้กับโรงพยาบาลที่มีชื่อเสียงได้ ก็จะไปใช้บริการจากโรงพยาบาลประจำจังหวัด บางรายไปใช้บริการที่โรงพยาบาลมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ จังหวัดสงขลา คงมีเพียงชาวนาที่มีฐานะยากจนซึ่งไม่มีทางเลือกไปรักษาพยาบาลที่อื่นได้ต้องใช้บริการรักษาพยาบาลในสถานพยาบาลที่รัฐจัดให้ และจากการเข้าไปสังเกตการณ์คราวที่เจ้าหน้าที่สาธารณสุขระดับจังหวัดพบปะประชาชนทำให้ทราบว่า การที่ชาวนาไม่ยอมไปรับการรักษาพยาบาลที่โรงพยาบาลประจำอำเภอ เพราะเจ้าหน้าที่พยาบาลไม่สนใจและเอาใจใส่คนป่วย การที่ชาวนามีความรู้สึกเช่นนี้อาจมีสาเหตุมาจากอัตราการขาดแคลนบุคลากรสาธารณสุขสูง กล่าวคือ ขณะที่มีแพทย์ 3 คน พยาบาล 30 คน มีขีดความสามารถรับคนป่วยไว้รักษาที่โรงพยาบาลได้เพียง 30 เคียงแต่ประชากรของอำเภอหัวท่อมรวมชายหญิงมีถึง 70,649 คน (ปี 2536) (ปริษะ ศิริกุล. 2536 : 11) และแม้ผู้ที่มีฐานะเศรษฐกิจดีจะไปใช้บริการจากสถานบริการสาธารณสุขในตัวจังหวัด หรือที่อื่นแล้วก็ตาม ยังถือว่ายังขาดแคลนบุคลากรสาธารณสุขอีกมากทำให้การดูแลสุขภาพทั่วถึง จนเป็นเหตุให้ชาวนาเกิดความไม่พอใจและตำหนิว่าบริการไม่ดี

บริการด้านการเงิน รัฐได้กำหนดเป็นนโยบายช่วยเหลือชาวนาที่สำคัญได้แก่การให้สินเชื่อ เป็นเงินกู้ยืมลงทุนในการผลิต รับจำนำข้าว และประกันราคาข้าว แต่ในทางปฏิบัติปรากฏว่าที่ผ่านมารัฐทำได้ผลน้อย มักจะมีปัญหาในขั้นการนำนโยบายไปปฏิบัติ (ทองรวงษ์ อ่อนจันทร์. 2524 : 101-125; จาลอง อธิกุล. 2524 : 154 - 179) เกี่ยวกับเงินกู้ที่ผ่านทาง ธกส. เจ้าหน้าที่ ธกส. บอกว่าได้ปล่อยเงินกู้ให้แก่ชาวนาลงทุนทำการผลิตได้ทุกขั้นตอน ซึ่งดูเหมือนว่าชาวนาจะได้รับบริการอย่างทั่วถึงและไม่มีอุปสรรคใด ๆ

"ในการหาหนทางชาวนาต้องจำทั้งนั้น เพราะแรงงานในครัวเรือนไม่เพียงพอ เหมือนอย่างเกษตรกรเขาทำคนละ 40 ไร่ บางคน 100 ไร่ ก็มี ถ้าหากมากก็ต้องจ้างคน.. ที่นั่น เช่น ต้องซื้อรถนา ธกส. ก็ให้เงินไปซื้อ หรือว่าไม่ชอบรถนา ก็เอาเงิน ธกส. ไปจ้างนา พอถึงเวลาหาพันธุ์ข้าวมาปลูกถ้าไม่มีเงินก็เอาเงิน ธกส. ไปซื้อ ปลูกเสร็จแล้วไม่มีปุ๋ยใส่ก็เอาเงิน ธกส. ไปซื้อปุ๋ย"

(เจ้าหน้าที่ราชการ : ธกส.)

แต่เมื่อสัมภาษณ์ระดับลึกชาวนาแต่ละกลุ่มปรากฏว่าชาวนาที่มีฐานะเศรษฐกิจดี มีหลักทรัพย์
เท่านั้นที่ได้รับการ เนื่องจาก ธกส.เกรงหนี้สูญ และที่ผ่านมายังไม่พบที่มีการผ่อนผันทางออก
เพื่อช่วยเหลือชาวนาที่ยากจนแต่ประการใด ความสัมพันธ์ทางการผลิตระหว่างชาวนากับรัฐโดยการ
ให้บริการด้านการเงินผ่านทาง ธกส.นี้ จึงแตกต่างจากที่ชาวนามีกับธนาคารพาณิชย์ซึ่งมักกลัวหนี้สูญ
ไม่ยอมเสี่ยงเปรียบและมุ่งหาประโยชน์ในรูปดอกเบี้ยจากชาวนา อุปสรรคที่ทำให้ชาวนาบางส่วนไม่มี
หลักทรัพย์แต่ไม่สามารถใช้บริการเงินกู้จาก ธกส. ซึ่งเป็นบริการของรัฐได้ ชาวนารายหนึ่งเล่าว่า
เจ้าหน้าที่บริการไม่ดี พูดจาไม่สุภาพกับชาวนาที่ไปติดต่อ นอกจากนั้นยังมีข่าวว่ากู้ยาก ทำให้ชาวนา
ที่ยังไม่ได้กู้ไม่กล้าไปติดต่อ

"พวกคุณ (เจ้าหน้าที่ ธกส.) ค่ะว่า ธกส. นี่สนับสนุนคนมี

(คนมีเงิน) คนมีสมบัติทั้งนั้น คนจนจริง ๆ ไม่ได้ช่วย...

ผมเกรง ที่เขื่อนว่ามีมาชวนทะเลาะที่บ้าน แล้วจะขึ้นทาง

(สวดงค์) เขาได้หรือ"

(ชาวนา : ทานา เศรษฐกิจปานกลาง)

"ไม่เคยเข้าใกล้ แต่เห็นเขาว่าให้น้อย"

(ชาวนา : ทาการประมง เศรษฐกิจต่ำ)

"เขาว่าเอายากจัง คนที่ไม่เป็นลูกค้าเขามาก่อนเขาไม่ให้

ต้องประกันมึงประกันกูกัน"

(ชาวนา : ทานา เศรษฐกิจต่ำ)

ประเด็นที่น่าจะได้รับความสนใจเป็นพิเศษคือ ในความสัมพันธ์ทางการผลิตระหว่างชาวนากับ
รัฐโดยผ่านทาง ธกส. นั้นเวลาชาวนาไปกู้เงินแม้จะไม่ได้เป็นความตั้งใจ แต่ชาวนาถูกสอนให้บอก
เพื่อให้มีเหตุผลหนักแน่น เพียงพอที่จะได้รับการอนุมัติเงินกู้ จนกลายเป็นเงื่อนไขว่าถ้าใครบอกหาไม่ เป็น
จะไม่ได้รับการอนุมัติให้กู้ เรียกกันในกลุ่มชาวนาว่า "สอบตกหรือสอบผ่าน"

"วันนั้นเขานัดประชุมลูกค้า คนที่บ้านเขาเป็นลูกค้าอยู่ 2 คน

ผมไปด้วย ไปคุยกับเขาแล้วสมัครเป็นลูกค้า ธกส. แต่สอบตก

เพื่อนเขาสอบได้เข้าทำงานจริง คือเมื่อสอบผ่านจะได้เงินเดือน เขา
จะถามรายรับรายจ่ายต่อปีต่อเดือนว่า สามารถที่จะส่งคืนเขาได้
หรือไม่ ถ้าเราให้สัมภาษณ์รายได้ไม่เท่ารายจ่ายเขาก็ไม่ให้
เป็นอันว่าสอบตก แต่ถ้าครบกเกณฑ์ก็สอบได้ ทำงานจริง มานั่ง
หัวเราะกันว่าสอบได้แล้ว"

(ชานา : ทานา เศรษฐกิจปานกลาง)

กรณีการรับงานชั่วคราว ซึ่งวัตถุประสงค์ของรัฐเพื่อให้ชาวนาที่มีความต้องการใช้เงินเอาเงิน
ไปใช้ก่อน หลังเสียงการขายข้าวออกสู่ตลาดพร้อมกันมาก ๆ เพราะจะเป็นช่องทางให้พ่อค้าการค้า
ได้ แต่ในทางปฏิบัติเจ้าหน้าที่ ธกส. เองให้ข้อมูลว่าหาได้ไม่เต็มที่ ประการแรก เนื่องจากได้รับ
เงินโครงการมาล่าช้า ประการที่สอง เจ้าหน้าที่ที่ออกใบประเมินเพื่อรับงานชั่วคราวมีน้อย ทำให้ความ
สามารถในการรับงานชั่วคราวเพื่อช่วยชาวนาที่เดือดร้อนหาได้ไม่มากนัก ทางด้านเจ้าของโรงสีข้าวซึ่ง
อยู่ในฐานะที่จะได้รับประโยชน์จากบริการด้านนี้ของรัฐ ก็มองความเสี่ยงของระบบการรับงาน
ชั่วคราวว่าการรับงานชั่วคราวของรัฐบาลแทบไม่มีอะไรเกิดขึ้น เพราะหลังจากรับงานชั่วคราวไปแล้วเท่าที่
ผ่านมารัฐบาลไม่สามารถควบคุมพ่อค้าคนกลางได้เลย ราคาข้าวยังคงที่หรือขึ้นน้อยมากชาวนาเพียงแต่
ได้เงินไปใช้ก่อนและต้องเสียดอกเบี้ยให้ ธกส. ซึ่งไม่ต่างไปจากการกู้เงินทั่ว ๆ ไป

"เช่นตั้งราคา 3,200 บาท เข้าไปเดือนเก้าเดือนสิบก็ยังราคา

นั้นแหละ ดอกเบี้ยชาวนาจ่ายฟรี ถ้าข้าวขึ้นไปสองสามร้อยจะได้

เอาส่วนนี้ไปจ่ายค่าดอกเบี้ย นี่ขาดทุนทุกปี"

(พ่อค้านายทุน : โรงสีข้าว)

ด้านการคุ้มครองความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินของชาวนา บริการด้านนี้ของรัฐยังไม่
ได้ผลเท่าที่ควร ปรากฏว่าในช่วงก่อนที่จะมีการทำนาทุ่งในชุมชนตำบลเกาะเพชร มีโรงผู้ร้ายชุกชุม
มีการปล้นทรัพย์สินและขนยั่วของชาวนาอยู่เป็นประจำ ชาวนารายหนึ่งเล่าว่าแม้แต่เงินที่หอบกฐิน
ได้ต้องแบ่งกันเก็บรักษา เพื่อไม่ให้เป็นที่หมายตาของโจรผู้ร้าย ชาวนาให้เหตุผลว่าหากจะหา

ก็จะได้หายไม่หมด การที่เป็นเช่นนี้อาจเกิดจากหลายสาเหตุ เป็นต้นว่ากำลังเจ้าหน้าที่ตำรวจมีน้อย ทำให้การดูแลไม่ทั่วถึง การคมนาคมไม่สะดวกทำให้การติดต่อกับทางอำเภอและสถานีตำรวจจึงกลายเป็นเรื่องยาก ทั้ง ๆ ที่ระยะทางไม่ถึง 15 กิโลเมตร แต่ในความคิดของชาวบ้านที่ใช้การเดินทางถือว่าไกลมาก การมีโรงผู้ร้ายชุกชุม และเจ้าหน้าที่ของรัฐไม่สามารถเป็นที่พึ่งของชาวบ้านได้ทำให้ชาวบ้านหันไปคบค้ากับพวกนักเลงและพวกโรงผู้ร้าย ผูกมิตรเพื่อนำให้ขมขื่นและปล้นทรัพย์สินมีค่า หรือหากเวลาถูกขมขื่นชาวบ้านก็จะได้ขอความช่วยเหลือและฝากถอนคืน ชาวบ้านนิยมมาแจ้งความกับเจ้าหน้าที่ตำรวจ ชาวบ้านได้เหตุผลว่าถ้าแจ้งความกับเจ้าหน้าที่ตำรวจแล้วว่าที่ถูกขมขื่นจะไม่ได้คืน

เมื่อพิจารณาถึงการดำรงอยู่ของความสัมพันธ์ทางการผลิต ซึ่งเป็นวิถีชีวิตระหว่างชาวบ้านกับรัฐ ในช่วงก่อนที่จะมีการหนานำกุ้งในชุมชนตำบลเกาะเพชรข้างต้น อาจพิจารณาได้ว่าเกิดจากปัจจัยที่สำคัญหลายประการ ได้แก่ ประการแรก เกิดจากกฎหมายซึ่งกำหนดให้ชาวบ้านต้องเสียภาษีโดยที่ชาวบ้านมีโอกาสดำเนินการร่วม และโต้แย้งในส่วนที่พวกเขาเสียเปรียบได้เสีย ประการที่สอง เกิดจากเจ้าหน้าที่ของรัฐดูเหมือนจะมีความลำเอียงไปฝ่ายพ่อค้านายทุน คอยให้ความสะดวกและลดความเข้มงวดในการปฏิบัติตามกฎหมายลง ประการที่สาม เกิดจากการที่รัฐได้ใช้อำนาจโดยผ่านทางผู้นำชุมชนคือ กำนันผู้ใหญ่บ้านซึ่งเคยปกครองบ้าน ผู้นำบ้านเป็นผู้ที่ชาวบ้านยกย่องให้การยอมรับนับถือ เป็นลูกพี่ลูกน้องที่ เคยช่วยเหลือกันมา เมื่อรัฐบาลมอบหมายให้คนกลุ่มนี้ไปเก็บภาษีจากชาวบ้านหรืออาศัยบ้านของกำนัน ผู้นำบ้านเป็นที่นัดเก็บภาษีจึงทำให้ชาวบ้านกลัวเสียไม่ไ้เสีย ประการที่สี่ ศาสนาก็เป็นปัจจัยสำคัญ เพราะในขณะนั้นศาสนาพุทธสอนให้ยอมต่อการเอาเปรียบของผู้อื่นโดยถือว่าความทุกข์ลำบากในชาตินี้ไม่ว่าจะด้วยสาเหตุใดล้วนเป็นผลกรรมของชาติก่อน (ฉัตรทิพย์ นาถสุภา. 2528 : 32 ; วิทยากร เชียงกุล. 2526 : 168) ศาสนาอิสลามมุ่งให้เชื่อในผู้นำศาสนา ฉะนั้นเมื่อผู้นำศาสนายอมรับอำนาจรัฐแล้วชาวไทยอิสลามในชุมชนก็ยอมทำตามโดยสิ้นเชิง ที่สำคัญคือในชุมชนตำบลเกาะเพชรนี้ หมู่ที่ 6 บ้านเกาะเพชร ซึ่งมีชาวไทยอิสลามอาศัยอยู่มากมีผู้นำบ้านเป็นชาวอิสลามด้วย จึงทำให้ชาวบ้านกลุ่มไทยอิสลามยอมรับอำนาจรัฐและเสียภาษีโดยง่าย ประการที่ห้า วัฒนธรรมในการปฏิบัติงานที่เจ้าหน้าที่ของรัฐปฏิบัติต่อชาวบ้าน โดยคิดว่าตัวเองเป็นนาย และชาวบ้านเป็นผู้ตามยังคงอยู่ในความคิดของทั้งสองฝ่าย (สิริศธีรเวคิน. 2529 : 5) ชาวบ้านจึงไม่ค่อยได้คิดในส่วนที่เกี่ยวกับความสัมพันธ์ทางการผลิตที่ตัวเองเสีย

เปรียบมากนัก ประการที่หก การจัดการศึกษาของรัฐครอบงำชาวนาให้เชื่อมั่น และปฏิบัติตามแนวทางการพัฒนาไปสู่ความทันสมัยตามระบบทุนนิยม โดยเชื่อว่าจะช่วยให้เกิดการพัฒนาก้าวหน้าในส่วนของผู้คน ชุมชน และประเทศโดยรวม การจัดการศึกษาที่ให้กับชาวนามุ่งครอบงำอุดมการณ์ให้ชาวนารับรู้ในส่วนของระบบทุนนิยมด้านเดียว ชาวนาไม่มีโอกาสที่ได้รับรู้เกี่ยวกับสถานการณ์ความสัมพันธ์ทางการผลิตของชาวนากับชนชั้นอื่นในระบบทุนนิยม (ยศ สันตสมบัติ. 2534 : 29 - 30) นอกจากนั้นการที่ชาวนาสวนใหญ่ยังมีการศึกษาค่ำ ก็เป็นอีกสาเหตุหนึ่งที่ทำให้ชาวนามีความรู้เกี่ยวกับระเบียบของทางราชการ จนเป็นเหตุให้ไม่สามารถเข้าถึงบริการของรับได้

2. กระบวนการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตของชาวนากลุ่มน้ำปากพอง

การเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตของชาวนากลุ่มน้ำปากพอง ในเขตพื้นที่ลุ่มน้ำปากพอง ที่ค่อนข้างชัดเจนเคยเกิดขึ้นมาแล้วอย่างน้อย 2 ครั้ง ครั้งแรกคือ เมื่อน้ำทะเลไหลเข้าบึงนาข้าว ชาวนาทำนาไม่ได้ ครั้งที่ 2 เมื่อทางราชการเข้าไปส่งเสริมให้ชาวนาทำการเกษตรแผนใหม่โดยเฉพาะในช่วงการทำไร่นาสวนผสม สำหรับหลังปี พ.ศ. 2532 นี้ ส่วนใหญ่ได้รับผลกระทบมาจากการเปลี่ยนแปลงวิธีการผลิต (mode of production) จากเดิมซึ่งชาวนาทำนาเป็นอาชีพหลักและมีอาชีพอื่นประกอบ เช่น ทำสวน ประมง เลี้ยงสัตว์ ค้าขาย เลี้ยง ๗ น้อย ๗ และรับจ้าง เปลี่ยนมาเป็นทำนาถ่วงเลี้ยง กุ้งกุลาดำเป็นอาชีพหลัก เลิกทำนาโดยสิ้นเชิง มีอาชีพอื่น ประกอบ เช่น รับซื้อกุ้ง ขายอาหารกุ้ง ขายเวชภัณฑ์เกี่ยวกับกุ้ง รับจ้างเลี้ยงกุ้ง รับจ้างลากอวนจับกุ้ง และรับจ้างเลี้ยงกุ้ง ส่วนอาชีพเดิมที่ยังคงเหลืออยู่ ได้แก่ การเลี้ยงเบ็ดและการทำประมง ซึ่งชาวนาบอกว่ายังเป็นอาชีพที่ทำรายได้ดี โดยภาพรวมของทั้งชุมชนชาวนาต้องเปลี่ยนสถานภาพ (status) และความสัมพันธ์ทางการผลิตกับบุคคลที่มีมาแต่เดิมในแทบทุก ๆ ขั้นตอนของการผลิต โดยชาวนาต้องไม่มีความสัมพันธ์ทางการผลิตกับคนกลุ่มใหม่และมีความซับซ้อนขึ้นกว่าเดิม ส่วนใหญ่จะเป็นความสัมพันธ์ทางการผลิตที่ต้องผ่านบุคคลประเภทนายหน้าคนกลาง (intermediaries) เสมอ การเปลี่ยนแปลงวิธีการผลิตและวิถีชีวิตดังกล่าวนี้จากการรวบรวมเอกสารงานวิจัยในขั้นต้น เชื่อว่าได้เกิดขึ้นอย่างเป็นกระบวนการ และเกิดขึ้นภายใต้องค์ประกอบหรือเงื่อนไขด้านการเมือง เศรษฐกิจ สังคม ที่สำคัญ ได้แก่ 1) นโยบายและการส่งเสริม

ของรัฐบาล 2) การดำเนินธุรกิจและการเคลื่อนย้ายเข้าในลงทุนในชุมชนของพ่อค้านายทุนต่างกัน
3) การตอบสนองของพ่อค้านายทุนท้องถิ่นต่อวิถีการผลิตใหม่ 4) การแตกตัวและการตอบสนองของ
ชาวนาต่อวิถีการผลิตใหม่ ซึ่งเมื่อได้สัมภาษณ์ชาวนาเป็นกลุ่ม สัมภาษณ์ระดับลึกพ่อค้านายทุนและเจ้า
หน้าข้าราชการแล้ว พบว่ากระบวนการเปลี่ยนแปลงเป็นดังนี้

2.1 นโยบายและการส่งเสริมของรัฐบาล

ตั้งแต่แผนพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติ ฉบับที่ 1 (2504 - 2509) มาจนถึงแผนพัฒนา
เศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 7 (2535 - 2539) รัฐบาลมีนโยบายส่งเสริมการพัฒนาที่ก่อให้เกิด
เกิดการเติบโตทางเศรษฐกิจ เน้นการพัฒนาอุตสาหกรรมอย่างต่อเนื่อง แม้ว่าในแผนพัฒนาฉบับหลัง ๆ
จะมีการสอดแทรกการพัฒนาด้านสังคมและสิ่งแวดล้อมเข้าไปด้วย แต่แนวทางปฏิบัติรัฐบาลยังให้น้ำหนัก
กับการพัฒนาเศรษฐกิจไม่เปลี่ยนแปลง ซึ่งนั่นก็คือความพยายามที่จะเปลี่ยนแปลงสังคมเกษตรกรรมให้
ไปสู่สังคมอุตสาหกรรมนั่นเอง ดังนั้นในฐานะที่ธุรกิจการทอผ้าสามารถหารายได้ให้แก่ประเทศปีละ
นับหมื่นล้านบาท (ปี 2532 มีรายได้ 11,072.14 ล้านบาท และ ปี 2534 มีรายได้ 15,950 ล้านบาท)
และเมื่อพิจารณาจากเป้าหมายการผลิตแล้ว ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 7
รัฐบาลได้ตั้งเป้าหมายการผลิตกึ่งอุตสาหกรรมสำหรับปี พ.ศ. 2539 ไว้สูงถึง 300,000 ตัน เกือบเป็น
สองเท่าของปี พ.ศ. 2535 (175,000 ตัน) (สิริ ทุฑะวินาศ และ ลีลา เรืองบ้าน. 2535 :
954 ; กลุ่มวิจัยสินค้าเกษตรที่ 2 .2533 : 40) ภาพโดยรวมทั้งประเทศจึงสรุปได้ว่ารัฐบาลมี
นโยบายให้การส่งเสริมการเลี้ยงกึ่งอุตสาหกรรม

เมื่อพิจารณาเฉพาะในส่วนของการเลี้ยงกึ่งอุตสาหกรรม ในพื้นที่ชุมชนตำบลเกาะเพชรศึกษา
ครั้งนี้ สิ่งที่แสดงว่ารัฐบาลมีนโยบายส่งเสริมการเลี้ยงกึ่งอุตสาหกรรมหรือการทอผ้าที่สำคัญ ได้แก่
1) การจัดหาแผนพัฒนาผู้นำบางพื้นที่ 2) การจัดหน่วยเคลื่อนที่ออกชักชวนชาวนาให้เลี้ยงกึ่งแทน
ปลูกข้าว 3) การสนับสนุนด้านเงินทุนในการทอผ้า และ 4) การยกเว้นภาษีเงินได้แก่ผู้ทอผ้า

2.1.1 การจัดหาแผนพัฒนาลุ่มน้ำปากพอง

การจัดหาแผนพัฒนาลุ่มน้ำปากพอง เกิดขึ้นหลังจากที่เอกชน (บริษัทสยามหักฉิมพาร์ม) และชวานารายแรก (นายสอศ บัวมาคร) ได้ลงมือเลี้ยงกุ้งกุลาดำไปแล้วและปรากฏว่าการเลี้ยงกุ้งกุลาดำของชวานาด้งกล่าว เพียงครั้งเดียวในช่วงเวลาเพียง 3 เดือนครึ่ง ก็สามารถให้ผลตอบแทนหลายเท่าของต้นทุนการผลิต และดีกว่าการทานาข้าวประมาณ 10 ปี ได้สร้างความแตกตื่นและตกตะลึงให้กับภาครัฐกิจ ธนาคาร และหน่วยงานของรัฐ

"มากขึ้นเต็มบ่อเลย ชวานาบ้านมาเหมือนแล่นราแข่งเลย (การแสดงมรณราห์ประชันกัน) กำนันผู้ใหญ่บ้านที่ไปประชุมประจำเดือน นายอำเภอไล่ให้มาแลกันหมด เต็มบ่อ ข้าง ๆ เต็มหมด เพราะมันเคยมีใครเลี้ยงมาก่อน"

(ชวานา : เลี้ยงกุ้งกุลาดำ - ชวานารายแรก เศรษฐกิจสูง)

ด้วยความเชื่อมั่นว่าการทานากุ้ง จะสามารถพลิกสภาพเศรษฐกิจของชวานาที่ยากจนให้มีเศรษฐกิจที่ดีขึ้นได้ ทางราชการโดยการนำของจังหวัดนครศรีธรรมราช กองทัพนาคที่ 4 และสภาพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ได้ร่วมกันจัดหาแผนพัฒนาลุ่มน้ำปากพองขึ้นในปี พ.ศ.2530 ซึ่งเป็นปีแรกที่เริ่มการทานากุ้งในอำเภอหัวไทร สำระสำคัญที่ปรากฏในแผนพัฒนาดังกล่าวคือการแบ่งพื้นที่ในเขตลุ่มน้ำปากพองออกเป็นรชนากุ้งและนาข้าวได้อย่างชัดเจน พื้นที่ใดเหมาะแก่การทานาข้าวทางราชการก็ยังคงมีนโยบายส่งเสริมให้ทานาข้าวต่อไป ส่วนพื้นที่ใดเหมาะแก่การทานากุ้งทางราชการก็มีนโยบายส่งเสริมให้ทานากุ้งแทน เจตนาของทางราชการที่จัดให้มีแผนพัฒนาลุ่มน้ำปากพองขึ้นมาภาพโดยทั่วไปอาจมองว่าเป็นสิ่งที่ดี แต่หากพิจารณาให้ละเอียดแผนดังกล่าวยังมีปัญหาและข้อบกพร่องอยู่หลายประการ คือ ประการแรก การกำหนดรชนาข้าวและนากุ้ง ทางราชการกำหนดขึ้นตามหลักวิชาการภายใต้ความคิดที่มองชวานาเหมือนวัตถุที่สามารถเคลื่อนย้ายหรือจัดกระทำ(manipulate) ตามที่ทางราชการต้องการได้ทุกอย่าง มองข้ามชวานาในมิติของความเป็นมนุษย์ว่าชวานามีชีวิตจิตใจ การที่ชวานาจะร่วมมือหรือทำตามนั้นมีปัจจัยที่เกี่ยวข้องอยู่หลายประการ เช่น การมองเห็นเป้าหมายที่จะได้รับจากการกระทำ มั่นใจว่าถ้าทานแล้ว(เลี้ยงกุ้ง)มีกำไร (Barlett. 1980 : 139) ตลอดจน

ระดับการพัฒนา (modernity) ที่ขึ้นอยู่กับตัวชวาวนาแต่ละคน (ชยันต์ วรรณะภูติ. 2537 : 39) ฉะนั้นการกำหนดว่าให้พื้นที่ด้านหนึ่งหามาทุ่งและอีกด้านหนึ่งให้หามาข้าว จึงไม่ต่างไปจากการบังคับให้ชวาวนาต้องเปลี่ยนไปตามที่ทางราชการกำหนด ประการที่สอง แผนพัฒนาฉบับนี้บางแห่งเป็นแผนที่ขาดงบประมาณสนับสนุนทำให้ไม่สามารถดำเนินการตามแผนได้ เช่น เรื่องการจัดทำระบบชลประทานน้ำเค็ม เพื่อให้ชวาวนาทุ่งได้รับความสะดวกและช่วยลดต้นทุนการผลิตนั้น ปรากฏว่าจนกระทั่งปัจจุบัน (2538) ก็ยังไม่สามารถสร้างได้ตามที่วางแผนไว้ ประการที่สาม ทางราชการไม่ได้ลงเฝ้าติดตามว่า ในการชดเชยเลี้ยงชวาวนาและนายทุนทั้งหลายได้ทำตามที่วางแผนไว้หรือไม่ บ่อยครั้งที่ชวาวนาและนายทุนที่ต้องการหามาทุ่งชดเชยเลี้ยงชวาวนาเองตามอำเภอใจ โดยเฉพาะในส่วนชวาวนาเค็มที่ดินตรงไหนก็ชดเชยตรงนั้นไม่มีความเป็นระเบียบและหาอย่างขาดหลักวิชา เพราะแม้แต่การจะเวนคืนที่ดินสำหรับรองรับของเสียจากบ่อ (น้ำเสียและซีเมนต์) ก็ยังไม่มี จากการกระทำดังกล่าวจึงได้เกิดปัญหาต่าง ๆ ตามมา ที่สำคัญ คือ เกิดความขัดแย้งระหว่างชวาวนาข้าวกับชวาวนาทุ่งอย่างรุนแรง เนื่องจากน้ำเค็มที่ชวาวนาทุ่งสูบเข้ามาเลี้ยงชวาวนาทะเลเข้าที่นาและสวนของชวาวนาข้าว นอกจากนั้นยังมีปัญหาเกี่ยวกับสภาพสิ่งแวดล้อมถูกทำลาย ต้นไม้ที่เคยเขียวชะอุ่ม แอ่งน้ำจืดจำนวนมากที่ชวาวนาเคยใช้สำหรับอาบน้ำและดื่มกิน ตลอดจนเป็นแหล่งเพาะพันธุ์ปลาน้ำจืด ริมถนนตลอดสายคูน้ำเคยเต็มไปด้วยบัวที่ชูดอกและใบสวยงาม การหามาทุ่งได้ทำลายสิ้น คงเหลือให้เห็นแต่ต้นไม้ที่ยืนต้นตาย แอ่งน้ำและคูน้ำเต็มไปด้วยดินซีเมนต์ที่ชวาวนาทุ่งดูดขึ้นมาจากกันบ่อกองทับถมทิ้งไว้ จากการกระทำของชวาวนาทุ่งที่ขาดการคำนึงถึงสิ่งแวดล้อมและการควบคุมทิศทางของทางราชการดังกล่าวนี้ ในที่สุดแอ่งน้ำเหล่านั้นได้กลายเป็นแหล่งสะสมสารเคมีและเพาะเชื้อโรคทุ่งทำลายชวาวนาทุ่งเอง ฉะนั้นแผนพัฒนาฉบับนี้บางแห่งที่ทางราชการได้จัดทำขึ้น โดยสรุปแล้วจึงไม่ต่างไปจากแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติที่รัฐบาลได้จัดทำขึ้นในระดับชาติ กล่าวคือ เป็นแผนที่ไม่มีแนวทางดูเหมือนว่าจะดีแต่ในชั้นการนำไปปฏิบัติมีปัญหา เพราะเป็นแผนที่มุ่งเน้นแต่เพียงด้านเศรษฐกิจ จนลืมถึงปัญหาในด้านอื่น ๆ ที่จะตามมา และการที่แผนพัฒนาฉบับนี้บางแห่งออกมาในลักษณะนี้เป็นสิ่งที่น่าแปลกใจเลย เพราะจากการสัมภาษณ์ระดับลึกพ่อค้านายทุนและข้าราชการพบว่า นายทุนที่เข้ามาหามาทุ่งในอำเภอหัวหินหรือประจวบได้รับเงินจากทางราชการเข้ามาช่วยวางแผน ซึ่งแท้จริงแล้วก็คือการเข้ามาขึ้นนำทิศทางการพัฒนาให้กับทางราชการนั่นเอง

2.1.2 การจัดหน่วยเคลื่อนที่ออกชักชวนชาวนาใต้เลี้ยงกุ้งแทนการปลูกข้าว

การจัดหน่วยเคลื่อนที่ออกชักชวนให้ชาวนาเลิกทำนาแล้วหันมาเลี้ยงกุ้ง ทางอำเภอได้ทำหนังสือหลายลักษณะ โดยทางตรงทางอ้อมได้ร่วมกับนายทุนออกประชาสัมพันธ์ให้ชาวนาทราบทางนครโรงเรียน และวัดแถบริมทะเลในพื้นที่ซึ่งสามารถส่งเสริมให้เลี้ยงกุ้งได้ เป็นจุดนัดพบ เชิญนายทุนที่มีความรู้ในเรื่องการหาหนังกุ้งมาอธิบายให้ชาวนาทราบถึงวิธีการเลี้ยง และผลตอบแทนที่จะได้จากการหาหนังกุ้งว่ามีสูงกว่าการหาข้าวหลายเท่า

"นาุ้งนั้นะ พวกได้หวนเข้ามาอบรม ครั้นอบรมเดือนเมษาแล้ว

เว้นมา 4 - 5 เดือนหามาจากทางใต้ (ทิศใต้) แล้วต่อมา "

(ชาวนา : เลี้ยงกุ้งกุลาตา เศรษฐกิจปานกลาง)

"พอถึงตอนนั้น ธกส. เขาก็ออกชี้แจง เรื่องนี้ผมก็ออกไปกับเขา เริ่มตั้งแต่

ย่านหัวโพตลอดมาตามแนวชายทะเลปากกระวะ นิคมหลา วัดหน้าสน

เกาะเพชร"

(พ่อค้านายทุน : ธุรกิจเลี้ยงกุ้งกุลาตา)

นอกจากนี้นายอำเภอยังได้ให้กำนันและผู้ใหญ่บ้านที่ไปประชุมประจำเดือนที่อำเภอ ไปดูการเลี้ยงกุ้งกุลาตาของชาวนารายแรก เพื่อให้กลับไปเล่าให้ลูกบ้านฟัง ในแง่การสื่อสารเพื่อให้ชาวนาตัดสินใจหาหนังกุ้ง ถือว่ากำนันและผู้ใหญ่บ้านเป็นสื่อบุคคลในท้องถิ่น (localite) ซึ่งตามแนวคิดของร.เจอ์ส เชื่อว่าสื่อบุคคลดังกล่าวมีอิทธิพลในการจูงใจสูง (Rogers. 1983 : 208) และสำหรับในทางอ้อมซึ่งอาจจะไม่ใช่วิธีความตั้งใจของทางอำเภอหรือเจ้าหน้าที่ราชการทั้งหลาย พบว่าข้าราชการจำนวนมากตั้งแต่ นายอำเภอ ปลัดอำเภอ ครู ตำรวจ หมอ ได้ลงมือหาการเลี้ยงกุ้งซึ่งดูราวกับว่าข้าราชการเหล่านั้นจะทำให้ชาวนากุ้งเป็นตัวอย่าง แต่จากการสัมภาษณ์ชาวนาพบว่า เป็นการกระทำเพื่อตัวเอง ที่หวังความร่ำรวยจนทำให้การปฏิบัติหน้าที่ไม่ได้เต็มที่ เช่น ชาวนาไปติดต่อกับทางอำเภอ บางครั้งไม่พบนายอำเภอ ไม่พบปลัดอำเภอ ไปโรงพยาบาลบางวันคนป่วยต้องรอหมอ เพราะหมอไปดูนากุ้ง ส่วนที่โรงเรียนนักเรียนบางห้องต้องนั่งคอยครู เพราะครูยุ่งอยู่กับนากุ้ง

"นายอำเภอหาหนังกุ้งด้วย ปลัดก็คนก็คนหาหนังกุ้งทั้งหมด"

"ครูทานากุ่ทั้งนั้น ไม่รู้เวลาไหนจะสอนเด็ก ครูโรงเรียนเรา
30 กว่าคนหาบ่อทั้งนั้นมันถูกเหมือนกันว่าก็คน รู้สึกว่าครูเขาวุ่น
เคียวที่มันหา"

(ชวานา : ทานา เศรษฐกิจปานกลาง

พฤติกรรมของข้าราชการเหล่านี้ได้ส่งผลทางด้านการเร่งเร้า หรือเป็นเงื่อนไขให้เกิดการ
เปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตของชวานาอย่างมาก เพราะบุคคลเหล่านี้ล้วนเป็นผู้ทำการเปลี่ยนแปลง (change
agent) ที่ชวานา เชื่อถือทั้งสิ้น แต่ที่การคล้อยตามของชวานา เกิดขึ้นค่อนข้างช้า เพราะข้อจำกัดในเรื่อง
ขาดแคลนเงินทุน รวมทั้งระดับความคิด และการตัดสินใจของชวานาช้ากว่าพวกข้าราชการ จึงพบว่า
ชวานาที่คล้อยตาม และลงมือทานากุ่ในระยะแรกมีไม่มากนัก ส่วนใหญ่เป็นกลุ่มพ่อค้าขายของชา
ชวานารวย ชวานาที่อดีตเคยเป็นนายหน้ารถจักรยานยนต์ ทั้งนี้ เพราะชวานา เหล่านี้ เป็นกลุ่มที่มีการ
ติดต่อกับสังคมภายนอกมาโดยตลอด (broker) ได้รับรู้ถึงการเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ ของสังคม ฉะนั้น
การยอมรับต่อสิ่งใหม่จึงสามารถทำได้รวดเร็วกว่าชวานาทัวไป

2.1.3 การสนับสนุนด้านเงินทุนในการทานากุ่

เกี่ยวกับการช่วยเหลือด้านเงินทุนในการทานากุ่ การสนับสนุนของรัฐบาลที่
ชวานาทุกคนมีเพียงเงินกู้ที่ผ่านทาง ธกส. ซึ่งรัฐบาลได้ให้การสนับสนุน เป็นเงินทุนการผลิตของชวานา
มาตั้งแต่ช่วงทানাข้าว เมื่อชวานาบางส่วนหันมาทานากุ่ความจำ เป็นในเรื่องเงินทุนยิ่งมีมากขึ้นหลาย
เท่า เพราะในการเลี้ยงกุ้งกุลาดำชวานาต้องใช้เทคโนโลยีทันสมัย เข้าช่วยเป็นส่วนใหญ่ ค่าใช้จ่ายในการ
การเลี้ยงกุ้งกุลาดำที่สำคัญได้แก่ ค่าจ้างชุดบ่อ ค่าเครื่องจักรและอุปกรณ์ต่าง ๆ ค่าลูกกุ้งที่นำมาเลี้ยง
ค่าอาหารและเวชภัณฑ์กุ้ง ค่าจ้างคนเฝ้าบ่อ (คนเลี้ยงกุ้ง) ตลอดจนค่าจ้างลากอวนจับกุ้ง ชวานากุ่
ทุกกลุ่มต่างให้ข้อมูลตรงกันว่า บ่อขนาด 3 ไร่ ใช้เงินทุนทั้งหมดประมาณ 500,000 บาท แต่ถ้ามีบ่อ
และอุปกรณ์การเลี้ยงอยู่แล้วใช้เงินประมาณบ่อละ 300,000 บาท เป็นค่าอาหาร ค่าเวชภัณฑ์ และค่า
ใช้จ่ายในการดูแลทั่วไป ความจำเป็นของชวานากุ่ในเรื่องเงินทุนจึงมีสูง ประกอบกับที่ผ่านมานี้ เคย
สะสมเงินจำนวนมาก เช่นนี้มาก่อน ลักษณะเช่นนี้เกิดขึ้นกับสังคมชวานาทัวไปในระยะก่อน เข้าสู่ช่วงทุน

นิยม (อุตสาหกรรม) อันเป็นวิถีการผลิตใหม่ (สมบัติ สารคดีวงศ์. 2535 : 67) ดังนั้นแม้ว่า ชาวนาจะพยายามพึ่งพาญาติพี่น้องและใช้วิธีการรวมหุ้นกันก็ตาม การกู้เงินจากแหล่งอื่นมาสมทบจึง ยังคงมีแทบทุกราย

"ลงทุนกันไม่รู้ก็แสนยืมเขามาทั้งนั้น ใครที่บอกว่ามียืมธนาคารนั้น
ข้าพหังเพ"

(ชาวนา : ทานากุ้ง เศรษฐกิจสูง)

เจ้าหน้าที่ ธกส. ให้สัมภาษณ์ว่าปัจจุบัน (2538) ชาวนาชุมชนตำบลเกาะเพชรเป็นสมาชิก ธกส. จำนวน 211 ราย วัตถุประสงค์ในการกู้เงินส่วนใหญ่มักเพื่อนำไปเลี้ยงกุ้งกุลาดำ และลักษณะ การให้บริการเงินกู้ของ ธกส. ยังไม่ต่างไปจากที่เคยปฏิบัติมาในช่วงที่ชาวนาทานากุ้งกล่าวคือ ผู้ที่จะ มีสิทธิกู้เงินต้องมีหลักทรัพย์ค้ำประกัน ส่วนที่ต่างออกไปจริง ๆ คือเรื่องการกำกับติดตาม เจ้าหน้าที่ ธกส. เล่าว่าถ้ากู้เงินเพื่อนำไปเลี้ยงกุ้งก็ต้องให้เห็นกุ้ง จะจ่ายเงินเป็นงวดตามความก้าวหน้าของงาน และในส่วนของการเงินที่อนุมัติให้กู้จะไม่จำกัด ขึ้นอยู่กับข้อเท็จจริงของสภาพการผลิตว่ามีความจำเป็น ในการใช้เงินเพียงใด และเมื่อได้เงินมาแล้วเป็นหน้าที่ของชาวนากุ้งบริหารจัดการเงินเองว่าจะใช้จ่าย ในด้านใดเท่าไร ทาง ธกส. ไม่เข้าไปเกี่ยวข้องด้วยการจัดหาให้เหมือนตอนทานากุ้ง เช่น ชาวนา กู้เงินเพื่อนำไปซื้อปุ๋ยหรือรถนา ธกส. จะจัดซื้อให้แทนการให้เป็นตัวเงิน สำหรับในคอนทานากุ้งนี้ทาง ธกส. ทำได้เพียงการให้เงินและกำกับการใช้เงินเท่านั้น

การปฏิบัติของ ธกส. ในฐานะเป็นธนาคารของรัฐที่มุ่งช่วยเหลือเกษตรกร ภาพโดยรวมแม้ วิถีการผลิตของชาวนาเปลี่ยนแปลงไปแล้วแต่แนวทางของ ธกส. ยังไม่เปลี่ยนแปลง ชาวนารายที่มี หลักทรัพย์เท่านั้นที่มีโอกาสได้รับการบริการ และ ธกส. ยังเกรงหนี้สูงอยู่มาก ดังเห็นได้จากกรณีในช่วงที่ ชาวนากุ้งเลี้ยงกุ้งได้กำไรดี กุ้งไม่เกิดโรค ธกส. ปลอมยืมเงินให้แก่ชาวนากุ้งเต็มที่ แต่พอการทานากุ้ง เริ่มมีปัญหา กุ้งเกิดโรค ชาวนากุ้งประสบกับการขาดทุน การปลอมยืมเงินกู้ของ ธกส. เริ่มชะลอลงทันที เพราะเกรงว่าชาวนาไม่มีเงินใช้หนี้ ทั้ง ๆ ที่ชาวนามีหลักทรัพย์มาค้ำประกันไว้แล้วก็ตาม แต่อย่างไร ก็ตามแม้การให้บริการเงินกู้ของ ธกส. จะมีข้อบกพร่องที่สามารถหยิบยกมาเป็นประเด็นในการวิพากษ์

วิจารณ์อยู่มากก็ตาม แต่แรงของการทำให้สินเชื่อกับชาวนากุ้งเพื่อลงทุนเลี้ยงกุ้งนั้น กล่าวได้ว่าเป็นมาตรการทางการเงินของรัฐบาลอย่างหนึ่ง ที่ช่วยให้เกิดการเปลี่ยนแปลงวิถีการผลิตจากการทำนาข้าวไปสู่การทำนากุ้งอย่างกว้างขวางทางหนึ่ง

2.1.4 การยกเว้นภาษีเงินได้แก่ผู้ทำนากุ้ง

การยกเว้นภาษีเงินได้แก่ผู้ทำนากุ้ง จากการสัมภาษณ์ชาวนา เป็นกลุ่มและสัมภาษณ์ระดับลึกเจ้าหน้าที่ประมงอำเภอ ต่างให้ข้อมูลตรงกันว่า การทำนากุ้งซึ่งเป็นอาชีพที่หารายได้ให้แก่ชาวนากุ้งและประเทศปีละนับพันล้านบาทนั้น ชาวนากุ้งยังไม่มีภาระเสียภาษีเงินได้ จนประเด็นนี้เจ้าหน้าที่ประมงให้เหตุผลว่า เพราะการเลี้ยงกุ้งเป็นอาชีพที่ทางราชการส่งเสริมให้เกษตรกรทำ มีอยู่ช่วงหนึ่งที่ชาวนากุ้งสงสัยว่าทางราชการจะเรียกเก็บภาษี ชาวนากุ้งเล่าว่าทางราชการให้ใบแจ้งว่าเลี้ยงกุ้งกุลาจากจำนวนกบ่อ เสียในพื้นที่เท่าไร เพื่อความสะดวกในการควบคุมดูแล แต่ชาวนากุ้งเกรงว่าทางราชการต้องการข้อมูลเพื่อจะเรียกเก็บภาษีเงินได้จากการทำนากุ้ง ชาวนากุ้งส่วนใหญ่มองไม่เห็นใบแจ้งต่อทางราชการแต่ประการใด มีเพียงชาวนากุ้งบางรายที่ใบแจ้ง แต่เวลาใบแจ้งก็แจ้งน้อยกว่าที่เป็นจริง โดยคิดว่าหากจะต้องถูกเรียกเก็บภาษีก็จะเสียให้น้อยที่สุด

"ผมจดแล้ว (จดทะเบียนผู้เลี้ยงกุ้ง) ตอนนั้นถ้าไม่จดไม่ได้

เขาประกาศให้จด แต่มันถามว่ากบ่อ ผมจดเพียง 2 บ่อ

แต่จริง ๆ 7 บ่อ"

"ของผมจด 2 บ่อ เหมือนกัน เสีย 10 กว่าบ่อ จดเพียง

2 บ่อ"

(ชาวนา : เลี้ยงกุ้งกุลาตา เศรษฐกิจสูง)

จนถึงปัจจุบันนี้ (2538) ชาวนาที่เลี้ยงกุ้งกุลาตาทุกกลุ่มให้สัมภาษณ์ว่ายังไม่มีภาระเก็บภาษีเงินได้จากผู้เลี้ยงกุ้งกุลาตาแต่อย่างใด การที่ทางราชการยกเว้นไม่เก็บภาษีแก่ผู้ทำนากุ้งนี้ถือว่าเป็นการสร้างแรงจูงใจอย่างหนึ่งให้ชาวนาชาวอียิปต์เลี้ยงกุ้งกุลาตา เพราะขณะที่ชาวนาทำนาและทำการประมง ทั้ง ๆ ที่ชาวนามีรายได้ไม่น้อยแต่ยังต้องเสียภาษีให้แก่รัฐ ซึ่งหากพิจารณาในแง่ความ

เป็นธรรม การที่รัฐอ้างว่าการเก็บภาษีอากรประมวง เพราะชาวประมงจับสัตว์น้ำอันเป็นทรัพยากรธรรมชาติที่รัฐครอบครอง และการเก็บภาษีที่นาเพราะชาวนาทนานานที่ดินซึ่งรัฐให้กรรมสิทธิ์ในการหากิน (สุวิทย์ โพธิ์วัฒน์. 2527 : 254 ; สุสิทธิ์ สุชาติ. 2527 : 358 - 361) แต่มาชกวันในการทำการทากุ้งน่าจะเป็นเหตุผลที่ยังฟังไม่ขึ้น เพราะการทากุ้งก็ยังคงทำในที่นา เช่นเดียวกัน รัฐก็น่าจะอ้างสิทธิ์ในการให้หากินและเรียกเก็บภาษีแก่ชาวากุ้งด้วย แต่รัฐกลับยกเว้นการเสียภาษีเงินได้ การปฏิบัติของรัฐเช่นนี้ เห็นชัดว่า เพราะรัฐต้องการส่งเสริมให้ชาวนาหันมาทากุ้งกันมาก ๆ จึงได้ใช้มาตรการทางภาษีเข้าช่วย

2.2 การดำเนินธุรกิจและเคลื่อนย้ายเข้าปลงทุนในชุมชนของพ่อค้านายทุนต่างกัน

ในการประกอบธุรกิจพ่อค้านายทุนพยายามที่จะมองหาแหล่งผลิต และตลาดซึ่งสามารถสร้างโอกาสทำกำไรให้กับตัวเองอยู่ตลอดเวลา ไม่ได้ทำในลักษณะจำเจเหมือนชาวนา กรณีชุมชนตำบลเกาะเพชร อำเภอดำรงวิทยะ ปภพการทากุ้งที่ภาคเอกชนหลังไหลกันเข้าปลงทุนนั้น เป็นเพราะบรรดาพ่อค้านายทุน ได้วิเคราะห์เกี่ยวกับผลตอบแทนในการลงทุนแล้วว่ามีความได้อย่างแน่นอน สิ่งที่เป็นปัจจัยดึงดูดพ่อค้านายทุนต่างกันเข้าปลงทุนในชุมชนตำบลเกาะเพชร นอกจากในเรื่องผลตอบแทนหรือกำไรแล้ว ที่สำคัญยังมีอีกหลายประการ ได้แก่ 1) สภาพทางภูมิศาสตร์ที่เอื้ออำนวยต่อการทากุ้ง กล่าวคือโครงสร้างของพื้นดินเป็นดินเหนียวเกือบจริมฝั่งทะเล เมื่อขุดบ่อเลี้ยงกุ้งกุลาค่าสามารถเก็บกักน้ำได้ดีรวมทั้งลดค่าใช้จ่ายในการสูบน้ำเข้ามาเลี้ยงกุ้งเพราะใกล้ทะเล นอกจากนั้นยังมีชายฝั่งทะเลที่ทอดเป็นแนวยาวนับอ่าวเมื่อถึงหน้ามรสุมตะวันออกเฉียงเหนือในช่วงประมาณเดือนพฤษภาคมถึงเดือนมกราคม คลื่นลมที่แรงช่วยพอกอากาศในน้ำทำให้น้ำสะอาดขึ้นโดยธรรมชาติ

"ป้ายังไม่กล้าปล่อยช่วงนี้ว่า ให้คลื่นขึ้นสักทีก่อนแล้วค่อยปล่อย

เพราะถ้าชักน้ำเข้ามากุ้งตายหมดอีก"

"วันก่อนคนมาจากแม่กลอง (ภาคกลาง) มาบอกว่าถ้าเลี้ยงใน

ลักษณะนี้จะได้น้ำมัน แต่พอมานึกทีในช่วงมรสุมธรรมชาติเกิด

การพอกตัวในอากาศที่คลื่นจัด ซึ่งเขานึกไม่ถึงมาก่อนบอกว่า

ถ้าอย่างนี้คงเลี้ยงได้อีกนาน

(พ่อค้านายทุน : ธุรกิจเลี้ยงกุ้งกุลาค่า)

"นากุ้งเริ่ม ๗ เขาพยากรณ์ว่าไม่เกิน 6 ปี ทาโบหามาแล้ว
หาได้นานเท่านั้น เขตหัวพร ปากพื้ง ระนองเป็นแหล่งที่
หานากุ้งได้ดีที่สุดในโลก เพราะเป็นทะเลเปิดน้ำเปลี่ยนอยู่ตลอด
เวลา น้ำทะเลที่นำมาเลี้ยงกุ้งจึงไม่เสื่อมสลาย"
(เจ้าหน้าที่ราชการ : นายอาเภอ)

อย่างไรก็ตามสภาพทางภูมิศาสตร์ที่เอื้ออำนวยนี้ ผู้จัดการฝ่ายเลี้ยงกุ้งกุลาคาของบริษัท ซีพี.
ให้ความเห็นว่าแม้สภาพภูมิศาสตร์จะเอื้ออำนวยแต่คงจะอยู่ไม่นาน ถ้าชาวนากุ้งยังคงปล่อยสิ่งสาปรก
ลงสู่ทะเล เพราะวันหนึ่งทะเลจะรับไม่ไหวจะเกิดการหมักหมมโดยเฉพาในส่วนของสารเคมีที่น้อยอย
สลาย ต่อไปจะเลี้ยงกุ้งไม่ได้อีก 2) ที่ดินมีราคาถูก เพราะในช่วงก่อนที่จะมีการหานากุ้งที่ดิน
ทั่วเบื้อชายกันเพียงในราคาประมาณไร่ละ 3,000 บาท สามารถช่วยลดต้นทุนการผลิตให้กับพ่อค้า
นายทุนต่างถิ่นที่เข้ามาลงทุนในชุมชนตำบลเกาะเพชรได้มาก 3) คนในชุมชนตำบลเกาะเพชรเองที่
มีส่วนถึงพ่อค้านายทุนต่างถิ่นเข้ามา ในส่วนของพ่อค้านายทุนในท้องถิ่นถือว่าได้ร่วมมือกันหาธุรกิจให้
กว้างขวางขึ้น ทาหน้าที่เป็นคนกลางให้กับพ่อค้านายทุนต่างถิ่น สำหรับชาวนาเองก็มีส่วนอยู่มาก จาก
การสัมภาษณ์ระดับลึกและสัมภาษณ์ เป็นกลุ่มชาวนาพบว่า ชาวนาในชุมชนเองเป็นผู้ชักชวนให้พ่อค้า
นายทุนเข้ามาเลี้ยงกุ้งกุลาคาช่วยเหลือให้ความสะดวก ตลอดจนให้หลักประกันในเรื่องความปลอดภัย
และปัญหาต่าง ๆ ให้กับพ่อค้านายทุนต่างถิ่น

"พวกบ้านเราทะเล บอกว่าเข้ามาหาเลย (นากุ้ง)ผมรับรอง
จะไม่อะไร"

(ชาวนา : ทานา เศรษฐกิจปานกลาง)

"ตอนนั้นผมยังเป็นผู้ใหญ่บ้าน พงศ์นี้ทะเลก่อนเพื่อน (คนที่นั่งใกล้)

พงศ์ว่ามาเลยผมจัดการให้เอง (กว้านซื้อที่ดิน)"

(ชาวนา : เลี้ยงกุ้งกุลาคา เศรษฐกิจสูง)

4) การส่งเสริมและอำนวยความสะดวกให้แก่พ่อค้านายทุนต่างถิ่น ที่เข้ามาลงทุนในชุมชนของทาง
ราชการ หากพิจารณาอย่างผิวเผินอาจคิดว่าทางราชการแทบไม่ได้ช่วยเหลืออะไร เพราะแม้แต่

พ่อค้านายทุนที่เข้ามาลงทุนในชุมชนทุกกลุ่มต่างให้สัมภาษณ์บนทางเดียวกันว่า ทางราชการไม่ได้ช่วยอะไร เมื่อธุรกิจการทอผ้าถุงเติบโตหารายได้ให้กับจังหวัดและประเทศอย่างมหาศาล ก็ฉวยโอกาสอ้างว่าเกิดจากการส่งเสริมของทางราชการ ทั้ง ๆ ที่ปล่อยให้เอกชนและชาวนาค้าในการกันเอง

"เรื่องของรัฐนี้น่าสงสัย ผมคุยกับเพื่อนเสมอว่ารัฐบาลเหมือนพ่อค้าผม แต่ก่อนบ้านอยู่ตรงนี้ พอถึงหน้าเดือนสิบก็ไปตัดสะตอที่เขารามแก้ว ลานกึ่ง (ตัดกึ่ง) ทาบลงมาเลย แล้วไม่เคยไปดูแลเดือนสิบหน้าก็ไปอีกลานกึ่งแล้วทาบลงมาอีก รัฐบาลก็เหมือนกันนั่นแหละ ได้แต่ลานกึ่งทาอย่างเดียว"

(พ่อค้านายทุน : ธุรกิจเลี้ยงกุ้งกุลาค้า)

แต่หากพิจารณาโดยละเอียด แม้ว่าการส่งเสริมของทางราชการจะไม่ปรากฏเป็นรูปธรรมให้เห็นมากนัก เนื่องจากมีข้อจำกัดในเรื่องงบประมาณและกำลังคน แต่การที่พ่อค้านายทุนสามารถเข้ามาลงทุนในชุมชนโดยที่ทางราชการเปิดทางให้ไม่ได้ เข้าไปขัดขวาง หรือแม้แต่เวลาเกิดปัญหาขัดแย้งกับชาวนาชาวนาในระยะแรก ๆ การที่ทางราชการวางเฉยจนถูกโจมตีจากชาวนาชาวนาว่าทางราชการลาเอียงก็อาจจะนับได้ว่าเป็นการส่งเสริม และอำนวยความสะดวกให้แก่พ่อค้านายทุนอย่างหนึ่งโดยมุ่งหวังที่จะให้ธุรกิจการทอผ้าถุงเติบโตขึ้นโดยเร็ว หวังจะเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตของชาวนา และชาวนาที่ยากจนจะได้มีเศรษฐกิจที่ดีขึ้น

และหากพิจารณาแง่มุมปัจจัยผลักดัน พบว่าในช่วงเวลาดังกล่าวการทอผ้าถุงในพื้นที่อื่น ๆ ของประเทศไทยกำลังซบเซาถึงจุดที่มีปัญหา กุ้งเป็นโรคผู้เลี้ยงเลี้ยงต่อการขาดทุน สิ่งแวดล้อมเสื่อมโทรมมากจนองค์กรเอกชน (NGO.) ออกมาต่อต้านคัดค้านการทอผ้าถุง เพราะก่อนที่การทอผ้าถุงจะแผ่ขยายลงมายังภาคใต้ การทอผ้าถุงในประเทศไทยได้เริ่มที่ภาคกลางก่อน แล้วขยายสู่ภาคตะวันออกต่อจากนั้นจึงลงมาทางภาคใต้ (ขุนทอง ลอเสรีวานิช. 2534 : 141) ภาพที่ปรากฏจึงเหมือนกับที่ แอนส์ อูแรนท์ ได้วิเคราะห์ถึงปัจจัยตั้งและปัจจัยผลักดันเกี่ยวกับการโยกย้ายแหล่งผลิตของนักลงทุนจากต่างประเทศมาลงทุนในประเทศไทย อันเป็นภาพในระดับประเทศว่าในขณะที่รัฐบาลพยายามให้สิทธิพิเศษต่าง ๆ

เพื่อให้ทุนต่างชาติเข้ามาลงทุนในประเทศไทยนั้น จริง ๆ แล้วในส่วนของผู้ค้านายทุนเหล่านั้นก็มี ปัญหาต่อการลงทุนในแหล่งเดิม เช่น ปัญหาค่าแรงงานมีอัตราสูง ปัญหาต้องรับการระงับสวัสดิการให้ คนงาน ปัญหาสิ่งแวดล้อมเสื่อมโทรม ซึ่งผู้ลงทุนหากการผลักดันเสียค่าใช้จ่ายในการป้องกันและฟื้นฟู สภาพ บรรดาผู้ค้านายทุนต่างชาติจึงอยากมาลงทุนในประเทศไทย (แอนสัน อูเทรชต์. 2525 : 145 - 153)

ผู้ค้านายทุนที่เข้าไปในอาเภอหัวโพ แบ่งออกเป็น 2 กลุ่มใหญ่ ๆ คือ กลุ่มที่เข้าไปลงทุน หานากุ้ง และกลุ่มที่เข้าไปเพื่อทำการค้า

2.2.1 การเข้าไปลงทุนหานากุ้งของนายทุนต่างกัน

บริษัทสยามทากุ้งฟาร์มเป็นบริษัทแรก ที่เข้าไปลงทุนหานากุ้ง ตามด้วยบริษัท เจริญโภคภัณฑ์หรือ ซีพี. และนายทุนรายย่อยอื่น ๆ สำหรับในพื้นที่ชุมชนตำบลเกาะเพชรที่ทำการศึกษาคครั้งนี้ ชาวนาให้สัมภาษณ์ว่าการหานากุ้งในรูปบริษัทยังมี แต่อย่างไรก็ตามชุมชนตำบลเกาะเพชร ก็เป็นชุมชนที่อยู่ในพื้นที่ซึ่งได้รับผลกระทบจากการเข้าไปลงทุนของบริษัทเหล่านั้นด้วย เพราะบริษัทตั้ง อยู่ในตำบลที่ติดต่อกัน (บริษัทหานากุ้งที่ตำบลหน้าสวน) การทำในพื้นที่ชุมชนตำบลเกาะเพชรนั้นมีนายทุน านรูปบริษัทเข้าไปลงทุนเป็นเพราะ ประการแรก เกี่ยวกับโครงสร้างของที่ดินที่เป็นดินเหนียวที่ ตำบลหน้าสวนมีเบจนเกือบถึงริมฝั่งทะเล ทำให้ลดค่าใช้จ่ายในการสูบน้ำเข้ามาเลี้ยงกุ้งได้มากกว่า ส่วนที่ตำบลเกาะเพชรโครงสร้างดินเหนียวอยู่ห่างฝั่งทะเลออกมามากกว่า นายทุนจึงให้ความสนใจที่ ตำบลหน้าสวนก่อน ประการที่สอง ความเชื่อเท็จจริงนายทุนยังมีความต้องการที่ดินในพื้นที่ตำบลเกาะเพชร ด้วย แต่เนื่องจากการเข้าไปหานากุ้งของนายทุนที่ตำบลหน้าสวนก่อน ทำให้ชาวนาชุมชนตำบล เกาะเพชรเริ่มคิดในประเด็นการสูญเสียที่ดินให้แก่นายทุน บางรายต้องการไว้หานากุ้งเองบางราย ต้องการเก็บราคาจนในที่สุดก็ยังไม่ได้ขายใคร

"มันบอกว่ากันเอง พอเข้ามาซื้อไร่ละ 50,000 มันจะเอา 70,000

กูขาย 50,000 แล้วไปซื้อนาฝากตะวันตกได้ 20 ไร่ หานากุ้งสบาย

มีนี่เขาซื้อไร่ละ 50,000 จะเอา 60,000 - 70,000 คาสอ

เกินในฝันว่ากันเอง"

(พ่อค้านายทุน : ธุรกิจเลี้ยงกุ้งกุลาคา)

อย่างไรก็ตามนายทุนก็ยังสามารถซื้อไว้ได้บางส่วน แต่ยังไม่สามารถซื้อที่ดินแปลงใหญ่ เข้าไป
ดำเนินการในรูปแบบบริษัทได้ ที่ดินเหล่านั้นจึงกลายเป็นที่ว่างเปล่าปล่อยทิ้งไว้ เป็นที่ซึ่งน้ำเค็มซึ่งชวา
นากุ้งระบายออกมาจากบ่อนับ 100 ไร่

การเข้ามของพ่อค้านายทุนกลุ่มที่มีวัตถุประสงค์เพื่อทานากุ้ง เริ่มต้นด้วยการไปติดต่อขอซื้อ
ที่ดินจากชวานาเพื่อทานากุ้ง การติดต่อขอซื้อที่ดินเพื่อทานากุ้งของนายทุนต่างถิ่นได้เกิดขึ้นอย่างเป็น
กระบวนการ โดยนายทุนได้ส่งตัวแทนเข้ามาติดต่อกับชวานาที่เป็นคนกว้างขวาง มีผู้คนในชุมชนรู้จัก
นับหน้าถือตาให้เป็นผู้ติดต่อขอซื้อให้ เช่น กำนัน ชวานาที่เคยเป็นนายหน้ารถจักรยานยนต์ เจ้าของ
ร้านขายน้ำชา เป็นต้น กรณีบริษัทสยามหัตถกรรม การเข้ามาติดต่อขอซื้อที่ดินจากชวานาบริษัทได้
ติดต่อผ่านทางชวานาคีตเคยเป็นนายหน้ารถจักรยานยนต์ ซึ่งเป็นคนกว้างขวางในพื้นที่ เป็นคนติดต่อขอซื้อ
ที่ดินจากชวานา โดยที่นายทุนบอกว่าจะซื้อไปทำอะไร ภายในเวลาเพียง 13 วัน บริษัทสามารถ
ซื้อได้ถึง 280 ไร่ อาณาเขตจากริมถนนสายสงขลา - นครศรีธรรมราชด้านตะวันออก ไปจนถึง
ริมคลองหัวพรด้านตะวันตก ส่วนกรณีบริษัทเจริญโภคภัณฑ์ซึ่งเข้ามาทีหลัง การติดต่อขอซื้อที่ดินของ
ชวานา บริษัทได้ติดต่อผ่านทางเจ้าของร้านน้ำชาและกำนันในฐานะที่เป็นผู้รู้จักคนกว้างขวาง มีการมี
และชวานามีความเกรงใจ แม้ว่าชวานาจะเริ่มรู้แล้วว่านายทุนซื้อไปทานากุ้ง และชวานาบางราย
ไม่อยากขายแต่บริษัทเจริญโภคภัณฑ์ก็ยังกว้านซื้อได้ถึง 1,200 ไร่ การที่นายทุนสามารถกว้านซื้อที่
ดินจากชวานาได้จำนวนมากเช่นนี้ ปัจจัยที่สำคัญ คือ 1) การเข้าหาบุคคลที่เคยเป็นคนกลางระหว่าง
ชวานากับนายทุนต่างถิ่นมาก่อน (นายหน้ารถจักรยานยนต์) ให้เป็นผู้ติดต่อให้ เพราะบุคคลดังกล่าวนี้มี
ประสบการณ์ในการติดต่อมาก่อน จึงทำให้การเจรจาขอซื้อที่ดินเป็นไปโดยง่าย 2) การใช้ผู้นำชุมชน
(กำนัน) เป็นผู้ติดต่อแม้จะไม่เคยเป็นคนกลางในการติดต่อให้กับนายทุนต่างถิ่นมาก่อน แต่เป็นผู้ที่รู้จัก
ของคนทั้งตำบล ผู้คนให้ความเชื่อถือและเกรงใจ ทำให้สามารถติดต่อขอซื้อที่ดินได้มากเช่นเดียวกัน

3) การให้ราคาสูง ในช่วงแรกการกว้านซื้อที่ดินของบริษัทสยามหักฉิมพาร์มั้น จากราคาซื้อขายปกติไร่ละ 3,000 บาท บริษัทซื้อในราคาไร่ละ 5,000 บาท เกือบเท่าตัวของราคาซื้อขายปกติ ช่วงหลังเมื่อบริษัท ซีพี. เข้ามาในรายที่นายยอมขายบริษัทให้ราคาสูงถึงไร่ละ 17,000 - 20,000 บาท จึงเป็นสิ่งจูงใจชาวนาให้ตัดสินใจขายที่นา เช่นเดียวกัน

ขบวนการกว้านซื้อที่ดินชาวนา เพื่อขายให้แก่นายทุนห่านากุ้งยังไม่หยุด เพราะบรรดาพวกที่เป็นนายหน้าขอซื้อที่ดินให้แก่นายทุนทั้งหลาย เริ่มเกิดความคิดที่จะหารายได้จากการเป็นคนกลาง โดยการกว้านซื้อที่ดินไว้ขายให้แก่นายทุนรายใหม่ที่ยังเข้ามาอยู่เรื่อย ๆ ที่ผ่านมากพวกเขาต่างยังไม่รู้เท่าทันจึงถูกนายทุนหลอกล่่ามากกว่าที่จะได้รับผลตอบแทนที่เหมาะสมกัน เพราะชาวนาที่เป็นนายหน้ากว้านซื้อที่ดินให้แก่บริษัทสยามหักฉิมพาร์มาให้สัญญาว่าหลังจากซื้อให้ครบตามจำนวนแล้ว ทางบริษัทเอาเงินมาส่งของให้เป็นค่าตอบแทน 15,000 บาท ซึ่งตอนนั้นตัวเขาเองรู้สึกดีใจมากแล้ว ส่วนทางบริษัท ซีพี. ซึ่งเข้ามาทีหลัง จากการสัญญาเป็นกลุ่มชาวนาซึ่งอยู่ในชุมชนในช่วงเวลาดังกล่าว พบว่าทางบริษัทให้ค่าตอบแทนน้อย เช่นเดียวกัน ดังนั้นกลุ่มนายหน้าเหล่านี้จึงได้กว้านซื้อที่ดินสำรองไว้สำหรับขายนายทุนที่เข้ามาใหม่ ปรากฏว่ายังสามารถขายที่ได้อีกประมาณ 400 ไร่แต่ละที่กลุ่มนายหน้าที่ดินซึ่งเป็นชาวนาในชุมชนกำลังจะเรียนรู้ และมีประสบการณ์เกี่ยวกับการเป็นนายหน้าซื้อขายที่ดินอยู่ นั้น การห่านากุ้งได้ประสบปัญหา คือในปี พ.ศ. 2534 กุ้งเกิดโรค บรรดานายทุนต่างถิ่นจึงเริ่มชะลอการลงทุนลงประกอบกับชาวนาเริ่มไม่ขายที่ดินโดยบางรายยังต้องการเก็บไว้เก็บราคา บางแห่งที่ดินอยู่ห่างจากถนนและชายฝั่งทะเล การสูบน้ำเข้าบ่เลี้ยงกุ้งต้องลงทุนสูงจึงไม่เป็นที่สนใจของนายทุน นอกจากการกว้านซื้อที่ดินของชาวนาเพื่อห่านากุ้งแล้ว การเข้ามามีห่านากุ้งของนายทุนต่างถิ่นยังเข้ามามีลักษณะการเข้าที่ดินด้วยเหตุผลสัญญาเช่าเป็นเวลา 5 ปี การเข้ามามีลักษณะนี้ในชุมชนตำบลเกาะเพชรมีมาก เนื่องจากชาวนาอยู่ในระหว่างการตัดสินใจว่าจะขายหรือเก็บไว้ เพราะได้เห็นตัวอย่างของชาวนาตำบลหน้าสคนที่อยู่ติดกันแล้วว่า เมื่อขายนาไปแล้วก็ยังไม่รู้จะไปประกอบอาชีพอะไร และเงินที่ได้มาใช้จ่ายไปไม่นานก็หมด ถ้าจะลงมือห่านากุ้งเสียเองทุนก็น้อยมีเงินทุนหรือหากจะมีเงินทุนอยู่บ้างแต่ก็ยิ่งกล้า ๆ กลัว ๆ ดังนั้นชาวนาชุมชนตำบลเกาะเพชรจึงตัดสินใจให้นายทุนเข้ามามากกว่าที่จะขาย

2.2.2 การเข้ามาลงทุนหาการค้าของพ่อค้านายทุนต่างกัน

พ่อค้านายทุนต่างกันกลุ่มที่เข้ามาเพื่อหาการค้า ลักษณะการเข้ามาในชุมชนตำบลเกาะเพชร พ่อค้านายทุนกลุ่มนี้ไม่ได้เข้ามาโดยตรงแต่จะส่งตัวแทนเข้ามาติดต่อกับชาวนาที่เลี้ยงกุ้งเพื่อขายอาหารกุ้ง เวชภัณฑ์กุ้ง อุปกรณ์การเลี้ยงกุ้ง และการรับซื้อกุ้ง ความสัมพันธ์ทางการผลิตระหว่างพ่อค้านายทุนกับชาวนาในชุมชนจึงมีเครือข่าย (network) ที่ซับซ้อน นายทุนกลุ่มนี้ได้เข้ามาดำเนินธุรกิจในเวลาใกล้เคียงกันกับนายทุนกลุ่มแรก ชาวนาที่เลี้ยงกุ้งในช่วงแรก ๖ เล่าว่าในตอนแรกแม้ว่าการเลี้ยงกุ้งกลายคำทำกันแบบง่าย ๖ แต่ในด้านอาหารกุ้งและอุปกรณ์เกี่ยวกับการเลี้ยงกุ้งแทบทุกอย่างผู้เลี้ยงต้องเดินทางไปซื้อที่ในตัวจังหวัดนครศรีธรรมราชและจังหวัดใกล้เคียง เช่น สงขลา พัทลุง กว่าจะได้มาเป็นไปด้วยความลำบาก

"อาหารกุ้งแถวนี้ไม่มี ต้องไปซื้อที่นครนั้น เหมารถไปซื้อ

อาหารกุ้งที่นครหลายเที่ยว"

(ชาวนา : เลี้ยงกุ้งกลายคำ เศรษฐกิจสูง)

แต่ในเวลาต่อมาเมื่อมีการเลี้ยงกุ้งกันมากขึ้น การซื้ออาหารและอุปกรณ์การเลี้ยงกุ้งทุกอย่างชาวนากุ้งไม่ต้องเดินทางไปซื้อที่อื่นอีกแล้ว เพราะมีตัวแทนของพ่อค้านายทุนเข้ามาเสนอขายในชุมชนชาวนากุ้งรายหนึ่งเล่าว่า เพียงแค่โทรศัพท์บอกไปว่าต้องการอะไร ทางร้านจะจัดส่งมาให้ทันที แสดงให้เห็นว่าระบบทุนนิยมการค้าได้แผ่ขยายเข้าไปในชุมชนตำบลเกาะเพชรอย่างรวดเร็ว

การขายอาหารกุ้ง บริษัทใหญ่ที่ครองตลาดอาหารกุ้งชุมชนตำบลเกาะเพชร คือ บริษัทเจริญโภคภัณฑ์ เครือข่ายของบริษัทในการหาการค้ากับชาวนากุ้งนั้น ทางบริษัทมีตัวแทนรายใหญ่ (wholesale) ในอำเภอหัวไทรรับอาหารกุ้งไปจำหน่าย 1 ราย ต่อจากนั้นจะมีตัวแทนจำหน่ายรายย่อย (retial) รับอาหารกุ้งจากตัวแทนบริษัทไปขายยังในชุมชนให้กับชาวนากุ้งอีกต่อหนึ่ง ปรากฏว่าในชุมชนตำบลเกาะเพชรมีตัวแทนจำหน่ายรายย่อยประมาณ 6 - 7 รายเพราะฉะนั้นว่าที่ชาวนากุ้งจะได้รับอาหารกุ้งเบเลี้ยงได้ อย่างน้อยต้องผ่านคนกลางถึง 2 คน มีเพียงชาวนากุ้งบางรายเท่านั้นที่ฐานะเศรษฐกิจสูงเวลาซื้ออาหารกุ้งโดยไม่ต้องผ่านคนกลางถึง 2 คน ใช้การซื้อด้วยเงินสดจากตัวแทนจำหน่ายรายใหญ่ในอำเภอโดยตรง

ในส่วนของการขายเวชภัณฑ์และอุปกรณ์การเลี้ยงกุ้งก็เป็นไปในลักษณะคล้าย ๆ กัน คือทางบริษัทจะส่งตัวแทนไปติดต่อกับกลุ่มพ่อค้าในชุมชน และผู้ที่มีฐานะเศรษฐกิจสูงไว้เป็นตัวแทนจำหน่าย โดยนำสินค้ามาวางเมื่อขายได้ก็จะแบ่งกำไรให้ ในการการขายเวชภัณฑ์ยังปรากฏอีกลักษณะหนึ่งคือผู้ขายจัดเป็นคลินิกกุ้ง เวลาชาวนากุ้งมีปัญหาเกี่ยวกับกุ้งก็จะนำตัวอย่างน้ำและกุ้งมาตรวจที่คลินิกซึ่งมีผู้เชี่ยวชาญเรื่องกุ้งประจำอยู่ ทำหน้าที่ตรวจสภาพน้ำและวินิจฉัยอาการของกุ้ง จากนั้นก็แนะนำให้ความรู้เกี่ยวกับโรคกุ้งและจัดยาให้ โดยไม่คิดค่าบริการในการตรวจแต่จะคิดเพียงค่ายา ปรากฏว่าชาวนากุ้งนิยมไปใช้บริการมาก คลินิกเหล่านี้ส่วนใหญ่อตั้งอยู่ในตัวอำเภอหัวโพธิ์ คำนเป็นธุรกิจโดยสุทธานของชาวนาที่ไปเรียนหนังสือแล้วกลับมา รายที่ได้รับความนิยมจากชาวนากุ้งมากที่สุดบอกว่าเคยทำงานกับบริษัท ซีพี. ได้เรียนรู้เกี่ยวกับการเลี้ยงและการรักษาโรคกุ้งมาก่อน ต่อมาจึงได้ออกมาเปิดคลินิกกุ้งเป็นของตนเอง สำหรับเวชภัณฑ์ที่นำมาจำหน่ายส่วนใหญ่ทางบริษัทจัดส่งมาให้ เป็นตัวแทนจำหน่ายหรือขายเงิน เชื้อมากกว่าที่จะซื้อขายกันด้วยเงินสด เจ้าของคลินิกกุ้งให้สัมภาษณ์ว่าจากการที่ได้มีโอกาสตรวจสภาพน้ำและโรคกุ้งที่ชาวนากุ้งนำมาตรวจและการที่ได้พูดคุยกับบรรดาตัวแทนจำหน่ายเวชภัณฑ์ของบริษัทต่าง ๆ ทำให้เกิดการเรียนรู้และนำวิธีการใหม่ ๆ มาใช้รักษาโรคกุ้งอยู่เสมอ

การเพาะเลี้ยงลูกกุ้งเพื่อขายให้ชาวนากุ้งนำไปเลี้ยง โดยปกติชาวนากุ้งต้องเดินทางไปซื้อลูกกุ้งกุลาดำจากแหล่งเพาะเลี้ยงซึ่งอยู่ไกล ๆ เช่น ชลบุรี ภูเก็ต สงขลา เนื่องจากธุรกิจการทานากุ้งมีลักษณะการผลิตแบบแยกส่วน ผู้ที่ทานากุ้งไม่ได้ทำการผลิตทั้งหมด ในขั้นตอนของการเพาะเลี้ยงลูกกุ้งกุลาดำส่วนใหญ่ขายทุนจะเข้าไปดำเนินการ ต่อจากนั้นก็นำลูกกุ้งกุลาดำมาขายให้ชาวนากุ้งเพื่อนำไปเลี้ยงต่อไป เป็นการแบ่งงานกันทำตามวิถีการผลิตในสังคมสมัยใหม่ที่เชื่อว่าหน่วยของสังคมหากได้มีการแบ่งงานกันทำ และรับผิดชอบในส่วนที่ตัวเองมีความถนัดจะส่งผลให้การผลิตมีประสิทธิภาพมากกว่าที่หาหลาย ๆ อย่างในเวลาเดียวกัน นายทุนต่างถิ่นในกรณีนี้ เข้ามาในชุมชนในลักษณะย้ายแหล่งผลิตจากต่างจังหวัดเข้ามาทำการผลิตในชุมชนเพื่อรองรับความต้องการลูกกุ้งกุลาดำของชาวนากุ้ง ที่มีจำนวนมากเพราะจำนวนผู้เลี้ยงกุ้งกุลาดำในชุมชนตำบลเกาะเพชร (พ.ศ. 2536) มีถึงจำนวน 489 ราย ประมาณ 800 บ่อ (ปริยะ ศิริกุล.2536 : 25) ในขณะที่ชุมชนตำบลเกาะเพชรมีการเพาะเลี้ยงลูกกุ้งเพียง 3 ฟาร์ม ซึ่งดูเหมือนว่าปริมาณการผลิตยังไม่พอกับความต้องการของชาวนากุ้ง จากการ

สัมภาษณ์ระดับลึกชาวนาทุ่งพบว่า ชาวนาทุ่งส่วนหนึ่งยังคงไปซื้อลูกทุ่งกุลาตามาจากที่ไกล ๆ มาขาย เพราะหาร้านชุมชนผลิตลูกทุ่งกุลาตามไม่เพียงพออย่างเดียว แต่เหตุผลที่สำคัญคือชาวนาทุ่งต้องการ กุ้งที่แข็งแรงและโตเร็ว

การรับซื้อลูกกุลา ผู้เลี้ยงลูกกุลารายแรกเท่านั้นที่ได้นำกุ้งไปขายเองด้วยความลำบาก ต่อมาเมื่อมีการเลี้ยงกุ้งเพิ่มขึ้น และพ่อค้าคนกลางทราบว่ามีการเลี้ยงกุ้งที่ตำบลเกาะเพชรกันมาก พ่อค้านายทุนจากมหาชัย สงขลา นครศรีธรรมราช ตลอดจนบริษัท ซีพี. เองก็ได้เข้าไปรับซื้อ ลูกกุลาถึงในชุมชนและแย่งกันซื้อ ในเวลาต่อมาการรับซื้อลูกกุลาได้เปลี่ยนแปลงไปอีกครั้งเมื่อนายทุนจากมหาชัยสามารถครองตลาดลูกกุลาชุมชนตำบลเกาะเพชรส่วนใหญ่ไว้ได้ ซึ่งชาวนาทุ่งบอกว่าเป็นเพราะนายทุนมหาชัยจ่ายเงินดี หมายถึงซื้อด้วยเงินสดและไม่เคยผิดสัญญา ดังนั้นในเวลาต่อมานายทุนจากมหาชัยจึงไม่ต้องลงมาซื้อเอง แต่มีชาวนาชุมชนตำบลเกาะเพชร ทำหน้าที่เป็นผู้รับซื้อ ลูกกุลาแล้วนำไปขายให้แก่นายทุนที่มหาชัยแทน ชาวนาที่ทำหน้าที่ดังกล่าวหากมองอย่างผิวเผินดู เหมือนกับเป็นนายทุนแทนรับซื้อลูกกุลาจากชาวนาทุ่ง แต่ในความเป็นจริงแล้ว เป็นเพียงผู้ทำหน้าที่เป็นคนกลางรับซื้อกุ้งส่งให้นายทุนที่มหาชัย ไม่ใช่ขายกุ้งที่แท้จริงเพราะเงินที่นำมาลงทุนในการซื้อลูกกุลาแต่ละคราวนายทุนจากมหาชัย เป็นผู้ส่งมาให้ทั้งหมด

นายทุนต่างถิ่นที่เข้ามาดำเนินธุรกิจ ในช่วงที่ชาวนากำลังเปลี่ยนอาชีพมาทำนาทุ่งอีกกรณีหนึ่งคือ ธนาคารกรุงเทพ จำกัด จากการสัมภาษณ์ระดับลึกผู้จัดการธนาคารกรุงเทพ จำกัด สาขาอำเภอหัวไทร พบว่า ธนาคารกรุงเทพ จำกัด ได้เข้ามาดำเนินธุรกิจอยู่ก่อนที่จะมีการทำนาทุ่งในอำเภอหัวไทรประมาณ 2 - 3 ปี เมื่อชาวนาลงมือทำนาทุ่งกันมาก ธนาคารกรุงเทพ จำกัด ได้ทำหน้าที่เป็นผู้ให้การสนับสนุนเงินทุนในการทำนาทุ่งแก่ชาวนาทุ่ง รวมทั้งรับฝากเงินและส่งผ่านเงินไปยังปลายทาง เป็นผู้หนึ่งที่ช่วยทำให้การทำนาทุ่งขยายออกไปอย่างกว้างด้วย ซึ่งพบว่าแม้แต่บริษัท ซีพี. และบริษัท เค.ฟาร์ม ซึ่งเป็นบริษัทใหญ่ในอำเภอหัวไทรก็ยังใช้บริการสินเชื่อจากธนาคารกรุงเทพ จำกัด สาขาอำเภอหัวไทร เช่นเดียวกัน

การเข้ามาของนายทุนต่างถิ่นเข้ามาในลักษณะใด ทั้งการลงทุนทำนาถุ้ง ค้าขาย หรือให้สินเชื่อกล่าวได้ว่าเป็นองค์ประกอบที่ช่วยส่งเสริมให้การทำนาถุ้งเติบโตขึ้น เป็นเงื่อนไขและตัวเร่งให้เกิดการเปลี่ยนแปลงวิถีการผลิตจากการทำนาข้าวมาทำนาถุ้ง ทำให้ความสัมพันธ์ทางการผลิตของชาวนาที่เข้ามาแต่เดิมต้องเปลี่ยนแปลงไป

2.3 การตอบสนองของพ่อค้านายทุนในท้องถิ่นต่อการเปลี่ยนวิถีการผลิตใหม่

การตอบสนองของพ่อค้านายทุนในท้องถิ่นเกิดขึ้นหลายลักษณะ ได้แก่ การเลี้ยงกุ้งกุลาดำ รับซื้อกุ้งกุลาดำ ขยายอุปกรณ์การเลี้ยงกุ้งกุลาดำ พ่อค้านายทุนท้องถิ่นส่วนใหญ่ทำการเลี้ยงกุ้ง เพราะเป็นกลุ่มที่มีเงินทุนสำรองอยู่บ้างแล้ว เพียงแต่หาแหล่งเงินทุนในระบบและนอกระบบเข้ามาสนับสนุนก็สามารถทำการเลี้ยงกุ้งได้ โดยที่ปัจจัยการผลิตอื่น ๆ เช่น ที่ดิน แรงงาน เทคโนโลยี พ่อค้านายทุนท้องถิ่น สามารถจัดหามาได้โดยไม่ลำบาก ที่สำคัญคือในการทำนาถุ้ง กลุ่มพ่อค้านายทุนท้องถิ่นเหล่านี้จึงมักได้รับการเชื่อถือจากพ่อค้านายทุนต่างถิ่นที่เข้ามาค้า เนินธุรกิจที่เกี่ยวข้องด้วย พ่อค้านายทุนท้องถิ่นเหล่านี้มักจะได้รับเป็นตัวแทนจำหน่ายอาหารกุ้ง และเวชภัณฑ์ต่างไปพร้อมกันด้วยสำหรับการขยายวัสดุอุปกรณ์การเลี้ยงกุ้ง เช่น หอน้ำ ฝักรูน้ำ ขอย (ซื้อต่อ) ทุ่น บุนข้าว พ่อค้านายทุนท้องถิ่นเหล่านี้บางรายก็เป็นผู้นำสินค้าเข้ามาขายด้วย แต่ในส่วนของ การขายเวชภัณฑ์นั้นแม้พ่อค้านายทุนเหล่านี้จะได้รับเป็นตัวแทนให้ขายด้วยแต่ไม่ค่อยได้รับความนิยมจากชาวนาถุ้ง ชาวนาถุ้งนิยมซื้อจากคลินิกกุ้งมากกว่า เพราะเวลาไปซื้อจะได้รับคำแนะนำเกี่ยวกับการเลี้ยงกุ้งและการรักษาโรคกุ้งที่นำเชื่อถือ เกี่ยวกับการเลี้ยงกุ้งด้วย

การเปลี่ยนแปลงการผลิตจากนาข้าวมาเป็นนาถุ้ง ซึ่งเป็นการเปลี่ยนแปลงวิถีการผลิตของชาวนาในชุมชนตำบลเกาะเพชรนั้น กลุ่มคนที่มีการตอบสนองได้เร็วที่สุด คือ พ่อค้าขายของชำ ภัตตาคารแพปลา อุตสาหกรรมรถจักรยาน และเจ้าของโรงสีข้าว การที่ปรากฏการณ์เกิดขึ้นในลักษณะนี้เป็นเพราะ 1) คนกลุ่มนี้มีฐานะเศรษฐกิจสูงเมื่อเปรียบเทียบกับชาวนาในชุมชน พร้อมที่จะลงมือเลี้ยงกุ้งกุลาดำและร่วมมือหาธุรกิจร่วมกับพ่อค้านายทุนต่างถิ่น ขณะเดียวกันการมีฐานะเศรษฐกิจสูงเป็นสิ่งที่สร้างความเชื่อถือให้แก่พ่อค้านายทุนต่างถิ่นซึ่งนำไปสู่การให้สิทธิพิเศษ สินเชื่อหรือเครดิต

ทำให้ธุรกิจของนายทุนในห้องเกินสองตัวขึ้น โดยนัยก็คือ เป็นการเพิ่มศักยภาพหรือพลังในการผลิตให้แก่ นายทุนห้องเกินมากขึ้น 2) พ่อค่านายทุนห้องเกินดังกล่าวข้างต้นล้วนเคยมีความสัมพันธ์ในการดำเนินธุรกิจกับพ่อค่านายทุนต่างห้องเกินมาก่อน จึงเป็นการง่ายที่จะขยายเครือข่ายความสัมพันธ์ออกไปอีก แม้จะนำเชความสัมพันธ์กับพ่อค่านายทุนคนเดิมก็ตาม 3) พ่อค่านายทุนห้องเกินมีระดับการศึกษาและการพัฒนาด้านตัวสูงกว่าชาวนาหัวบ ทำให้พ่อค่านายทุนห้องเกินมีศักยภาพในการติดต่อ และการตัดสินใจได้รวดเร็วและถูกต้องมากขึ้น แต่เป็นที่น่าสนใจว่าเจ้าของโรงสีข้าว จะเป็นนายทุนที่เห็นด้วยกับการเปลี่ยนแปลงวิธีการผลิตบนนาหัวบน้อยกว่าพ่อค่านายทุนกลุ่มอื่น ๆ และกลับมีความคิดบนทางคัดค้านการเปลี่ยนแปลงมาสู่การทานาหัวบ ทั้งนี้ เพราะพ่อค้าโรงสีข้าวอาจคิดว่าตัวเองมีความมั่นคงในอาชีพเดิมอยู่แล้ว เมื่อมาทานาหัวบแม้จะได้กำไรหรือผลตอบแทนสูงแต่ก็มีความเสี่ยงสูงด้วย

"เลี้ยงกุ้งเป็นอาชีพที่มั่นคงแน่นอน ลู่อันนี้ (โรงสีข้าว) ไม่ได้

ได้น้อยก็จริงแต่ได้ทุกวัน"

"ปีที่ทานาหัวบผมยังหาโรงสีต่อได้อีก 1 ปี ชาวชาวบ้านบอกมา

จากที่อื่น บอกกับข้าวจ้างแล้วเอามาสิ ตอนนี้โรงสียังอยู่ครบ

บางคนว่าเอาไว้ดูต่างหน้า"

(พ่อค่านายทุน : โรงสีข้าว)

การเลี้ยงกุ้งกุลาลำน้ำ พ่อค่านายทุนห้องเกินเลี้ยงจำนวนหลายบ่อ ส่วนใหญ่เกินกว่า 10 บ่อ เรียกกันตามหมู่บ้านว่านาหัวบว่ายักษ์ใหญ่ โดยจ้างแรงงานต่างถิ่นเข้ามาช่วยในการเลี้ยงกุ้ง สำหรับด้านเงินทุน พบว่ามีการรวมหุ้นกันในกลุ่มญาติพี่น้อง ลักษณะการเลี้ยงแม้จะไม่ได้ตั้งเป็นบริษัทแต่จากการสัมภาษณ์พ่อค่านายทุนห้องเกินพบว่าการแบ่งงานกันทำค่อนข้างชัดเจน เช่น ฝ่ายเลี้ยง ฝ่ายดูแลเครื่องยนต์ ไฟฟ้า และฝ่ายซื้ออาหาร ที่เป็นเช่นนี้อาจเกิดจากสาเหตุที่สำคัญสองประการ คือประการแรก การเลี้ยงขนาดใหญ่นี้มีการลงทุนจำนวนมาก จึงมีความจำเป็นต้องดูแลอย่างใกล้ชิดและแบ่งงานกันอย่างชัดเจน ประการที่สอง พื้นฐานการศึกษาของพ่อค่านายทุนส่วนใหญ่อยู่ในระดับที่สูงกว่าชาวนา และในการหางานธุรกิจที่ผ่านมามีหลากหลายเป็นระบบมากกว่าที่จะหาแบบรวม ๆ โดยไม่มีขั้นตอนที่ชัดเจน

การเพาะเลี้ยงลูกกุ้งกุลาดำเป็นการตอบสนองอีกลักษณะหนึ่ง ของพ่อค้านายทุนท้องถิ่นที่เกิดขึ้นเพื่อรองรับผู้เลี้ยงกุ้งกุลาดำ โดยผู้เลี้ยงไม่ต้องเดินทางไปซื้อที่ไกล ๆ เช่น ภูเก็ตหรือชลบุรี การเพาะเลี้ยงลูกกุ้งของพ่อค้านายทุนท้องถิ่น ดูเหมือนว่าจะไปแข่งขันกับการเพาะเลี้ยงของพ่อค้านายทุนต่างถิ่น แต่ปรากฏว่าผลผลิตยังไม่เพียงพอความต้องการของผู้เลี้ยงทั้งด้านปริมาณและคุณภาพ เพราะแม้แต่บริษัท ซีพี. ในบางครั้งต้องซื้อลูกกุ้งจากฟาร์มเพาะเลี้ยงในชุมชนด้วย ในชุมชนตำบลเกาะเพชรมีผู้เพาะเลี้ยงลูกกุ้งกุลาดำเลี้ยงจำนวน 3 ราย ะยะแรกพ่อค้านายทุนหาการเพาะพันธุ์เอง แต่ต่อมาปรากฏว่าความนิยมของชาวนากุ้งผู้พันธุ์ที่เพาะเลี้ยงจากภูเก็ต และชลบุรีไม่ได้ พ่อค้านายทุนท้องถิ่นที่เพาะเลี้ยงลูกกุ้งกุลาดำ จึงเปลี่ยนมาเป็นรับซื้อจากแหล่งเพาะเลี้ยงดังกล่าวมาขายหรืออนุบาลไว้รอขายชาวนากุ้งแทน

“ระยะแรกเคยเพาะ คนไม่มีฝีมือจริง ๆ เพาะไม่ได้ เลยซื้อ

ลูกกุ้งมาขายไว้รอขาย”

“ถ้ากุ้งเราสวย เลี้ยงได้ผลไม่ต้องไปหา order เขามาหาเอง

แต่ถ้ากุ้งไม่สวยที่เดียวเขาก็ไม่มาอีกแล้ว”

(พ่อค้านายทุน : เพาะเลี้ยงลูกกุ้งกุลาดำ)

การรับซื้อกุ้งกุลาดำ หลังจากที่นายทุนมหาชัยครองตลาดกุ้งกุลาดำในชุมชนตำบลเกาะเพชรไว้ได้ทั้งหมดแล้ว ปรากฏว่าพ่อค้านายทุนที่เคยหาแพปลาซื้อกุ้งและปลาจากชาวประมงมาก่อน และชาวนาห้วยไต่ได้เข้ามาเป็นผู้รับช่วงซื้อกุ้งกุลาดำส่งไปขายต่อให้แก่นายทุนหิมหาชัย ลักษณะการรับซื้อกุ้งกุลาดำ ผู้รับซื้อกุ้งหรือที่เรียกว่า “แพ” เหล่านี้ ได้ติดต่อกับนายทุนทางมหาชัยเพื่อซื้อกุ้งกุลาดำไปขายให้ โดยขอรับเงินจากนายทุนมหาชัยมาซื้อกุ้งกุลาดำจากชาวนากุ้ง เมื่อนำกุ้งไปขายนายทุนก็จะหักเงินในส่วนที่ลงทุนให้ก่อนคืน และเมื่อจะซื้อกุ้งกุลาดำใหม่อีกก็โทรศัพท์บอกทางมหาชัย ๆ ก็จะส่งเงินมาให้ เป็นคราว ๆ ไป การออกเงินลงทุนให้ก่อนนี้ จากการสัมภาษณ์แพรับซื้อกุ้งกุลาดำพบว่ามีการเรียกเอาหลักทรัพย์สินค้ำประกันต่ออย่างใด เป็นความสัมพันธ์ที่วางบนพื้นฐานการเชื่อใจกันและไม่เคยปรากฏว่ามีแพรายใดผิดหลักเงินที่รับมาจากนายทุนมหาชัย ซึ่งอาจพิจารณาได้ว่าเป็นเพราะความซื่อสัตย์อันเป็นพื้นฐานลักษณะนิสัยของคนชนบททั่วไปที่มีค่อนข้างสูง ตลอดจนอาจคิดว่าการที่นายทุนออกเงินลงทุนให้

ก่อนช่วยยืมตัวเองประกอบอาชีพอยู่ได้ แต่อีกทางหนึ่งเป็น เพราะนายทุนมหาศาลได้ใช้เวลาเป็น เครื่องควบคุม คือจะเรียกคืนภายใน 1 - 2 วัน ทุกครั้งที่นำทุนไปขาย เป็นการควบคุมได้ทางหนึ่ง การรับซื้อกิ่งกุลาสำหรับพ่อค้านายทุนท้องถิ่น เป็นการเปลี่ยนแปลงความสัมพันธ์ทางการผลิตใน ลักษณะการดำเนินงานเพียงเล็กน้อย เพราะพ่อค้านายทุนท้องถิ่นมีพื้นฐานและความพร้อมในการติดต่อกับนายทุนท้องถิ่นอยู่ก่อนแล้ว แต่ในส่วนของการที่ปรากฏว่าได้ขยับขึ้นมา เป็นคนกลางแทนพ่อค้ารับซื้อกิ่งกุลาด้วยนี้ ต้องเปลี่ยนแปลงความสัมพันธ์ทางการผลิตกับคนกลุ่มใหม่ ภายใต้อภิปรัชญาที่ใหม่ เคยเรียนรู้และปฏิบัติมาก่อน จึงมีเพียงบางรายที่สามารถเลื่อนชั้นทางสังคม เป็นพ่อค้าคนกลางมีฐานะ เศรษฐกิจสูงขึ้นได้สำเร็จ

2.4 การแตกตัวและตอบสนองของชาวนาคู่ต่อสู้การผลิตรายใหม่

หลังจากที่การทานากุ้งได้เกิดขึ้นในชุมชนตำบลเกาะเพชร ทหารายได้ให้แก่ผู้ทานากุ้ง เป็นเงินจำนวนนับแสนหรือล้าน ชาวเรือของชาวบ้านด้วยกันได้ออกไปทั่ว การออกประชาสัมพันธ์ของทางราชการก็ได้ผ่านไปแล้ว แต่ชาวนาก็นำได้ตอบสนองด้วยการทานากุ้งตามคำสั่งชวนและแรงกระตุ้นไป เสียทุกราย ประการแรก เพราะชาวนามีเงินทุนเพียงพอ เนื่องจากการทานากุ้งต้องใช้เงินทุนจำนวน นับแสนบาท ชาวนาชุมชนตำบลเกาะเพชรส่วนใหญ่ขาดแคลนเงินทุน และที่ผ่านมาชาวนาชุมชนตำบลเกาะเพชรไม่เคยมีการสะสมทุนจำนวนมากมาก่อน เช่นเดียวกับชาวนาทัวไปของไทย ประการที่สอง อาจเป็น เพราะชาวนาต้องการรอคนอื่นทำก่อนว่าได้ผลเพียงใด อย่างไรก็ตามแม้ปรากฏว่าชาวนารายแรกทำได้ผลแล้วแต่ชาวนารายอื่น ๆ ก็ยังกลัว ๆ กลัว ๆ เพราะไม่เคยทำงานที่ลงทุนมากและเสี่ยง อย่างนี้มาก่อน ประการที่สาม คือยังมีกลุ่มที่น้อมรับการเข้ามาของนากุ้ง ชาวนากลุ่มนี้เป็นกลุ่มคนชรา และชาวนาที่เคยทำไร่นาสวนผสมประสบผลสำเร็จสูงมาก่อน ยังฝังใจและคิดถึงอดีตจนทำให้เมื่อคิดต่อการทานากุ้งมาโดยตลอด โดยถือว่าเป็นต้นเหตุทำให้นาข้าวและไร่นาสวนผสมของคนต้องล่มสลายไป กลุ่มคนชรานั้นหากยังมีการทานาข้าวก็เพียงพอที่จะหางานทำต่อไปได้ แต่พ่อทานากุ้งพวกเขาต้องหยุดอาชีพของตัวเองลง เพราะนอกจากการมีจิตใจที่ผูกพันอยู่กับการทานามาตลอดช่วงชีวิตจนน่าจะรับอาชีพใหม่ได้แล้ว กลุ่มคนชราก็ไม่เหมาะที่จะหางานในระบบใหม่ของการทานากุ้งที่ต้องหางานแข่งกับเวลา และหาอย่างเป็นระบบมีการปฏิบัติที่เคร่งครัดจนมีการยึดหยุ่น เหมือนคอนทานาทำสวน สำหรับชาวนาทำไร่

นางสาวผสมมาก่อน แม้จะตอบสนองต่อการทานากุ้งแบบทางที่คัดค้านแต่ในที่สุดท้ายก็ถูกกระแสการทานากุ้งผลักดันเข้าไปสู่อาชีพการทานากุ้งอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ บางรายทานากุ้งบางรายเป็นนายหน้ารับซื้อกุ้งเป็นที่น่าสนใจมากกว่ากลุ่มที่รอคอยเพื่อนทานากุ้งก่อนนั้นคือกลุ่มชาวนารวย แม้ว่าจะ เป็นกลุ่มที่พอจะมีการสะสมเงินทุนอยู่บ้างแต่ก็ไม่กล้าเสี่ยง ในระยะแรกสิ่งที่ชาวนารวยชุมชนตำบลเกาะเพชรตัดสินใจทำก็คือยอมให้นายทุนต่างถิ่นเช่าที่ดินเลี้ยงกุ้ง ทาสัญญากันเป็นเวลาคราวละ 5 ปี เมื่อครบกำหนดแล้วชาวนารวยจึงได้ลงมือทำการเลี้ยงกุ้งเอง เหตุผลที่สำคัญนอกจากเหตุผลสัญญาเช่าน่าจะ เป็นเพราะมีบ่ออยู่แล้วไม่ต้องลงทุนเพิ่มมาก ประหยัดค่าใช้จ่ายไปได้ส่วนหนึ่ง และบ่อนั้นถ้าไม่เลี้ยงกุ้งก็ไม่ได้จะขายประโยชน์อะไรได้อีก ประการต่อมา คือเริ่มมีความเชื่อมั่นว่าเลี้ยงแล้วได้ผลตอบแทนสูงแน่นอน เพราะได้ดูชาวนารายอื่นเลี้ยงมาหลายครั้งแล้ว และประการสุดท้าย คือเงินจากการให้นายทุนต่างถิ่นเช่าที่ดินเลี้ยงกุ้งในอัตราไร่ละ 10,000 บาทต่อปี ในช่วง 5 ปี ที่ผ่านมา ชาวนารวยสามารถสะสมทุนได้มากพอที่จะทำการเลี้ยงกุ้งได้แล้ว

เมื่อมีการเลี้ยงกุ้งอุตสาหกรรม ได้ก่อให้เกิดอาชีพใหม่ที่เกี่ยวข้องกับการทานากุ้งขยายไปข้างหน้าและข้างหลังอย่างกว้างขวาง เช่น รับจ้างขุดบ่อกุ้ง รับจ้างดูซีเมนต์ล้างบ่อกุ้ง ขายอาหารกุ้ง ขายเวชภัณฑ์กุ้ง เปิดคสิณิกุ้ง ขายวัสดุอุปกรณ์การเลี้ยงกุ้ง เพาะเลี้ยงลูกกุ้ง รับซื้อกุ้ง นายหน้าซื้อกุ้ง รับจ้างเลี้ยงกุ้ง รับจ้างสูบน้ำและลากอวนจับกุ้ง รับจ้างเป็นลูกน้องแพรับซื้อกุ้ง ขายน้ำสำหรับอุปโภคบริโภค การแตกตัวและตอบสนองของชาวนาเข้าสู่อาชีพเหล่านี้ชาวนารวยและชาวนากลางส่วนใหญ่จะเลี้ยงกุ้งอุตสาหกรรมเป็นอันดับแรก เพราะพอจะมีเงินทุนสะสมอยู่บ้างรวมทั้งสามารถที่จะแสวงหาจากแหล่งเงินทุนอื่นมาเพิ่มได้ ส่วนชาวนาจนและชาวประมงส่วนใหญ่เข้าสู่อาชีพรับจ้างเพราะไม่จำเป็นต้องใช้เงินทุนและเทคโนโลยีเพียงแต่ขายแรงงานของตนทางานให้กับเจ้าของนากุ้ง ฟาร์มเพาะเลี้ยงลูกกุ้งอุตสาหกรรมหรือถ้าแก่เจ้าของแพรับซื้อกุ้งอุตสาหกรรม สำหรับการขายอาหารกุ้ง ขายเวชภัณฑ์กุ้ง การเพาะเลี้ยงลูกกุ้งอุตสาหกรรม นอกจากนายทุนจะเป็นผู้ดำเนินการในส่วนนี้แล้ว ปรากฏว่าชาวนารวยบางรายก็ประกอบอาชีพนี้ด้วย

การเลี้ยงกุ้งอุตสาหกรรม ชาวนารวยจะเลี้ยงประมาณ 8 - 10 บ่อ จาขนาดเล็กลงมาเลี้ยงกุ้งเลี้ยงของพ่อค่านายทุนท้องถิ่น เพราะทั้งคูมีฐานะเศรษฐกิจที่แตกต่างกันมากนัก ส่วนชาวนากลางจะ

เลี้ยงประมาณ 2 - 3 บ่อ แต่ละบ่อต้องใช้เวลาสูง ประมาณบ่อละ 300,000 บาท(บ่อขนาด 3 ไร่) ดังนั้นในการเลี้ยงของชาวนากลางแม้จะเลี้ยงเพียงไม่กี่บ่อ แต่ก็ต้องใช้จ่ายเป็นเงินเกือบล้านบาท เช่นเดียวกัน จึงพบว่าในการเลี้ยงกุ้งกุลาคาของชาวนากลางระยะแรก ๆ มักเป็นการรวมทุนกันในกลุ่มญาติพี่น้อง ใครมีเงินเท่าไรก็นำมารวมกัน เมื่อขายกุ้งแล้วก็แบ่งกำไรกัน และปรากฏว่าเมื่อเลี้ยงไปได้ระยะหนึ่งพอมีเงิน เป็นของตัวเองชาวนากลางบางรายก็แยกออกมาเลี้ยง เป็นการส่วนตัว สำหรับชาวนารายที่เริ่มต้นการเลี้ยงหลาย ๆ บ่อ ต้องลงทุนหลายล้านบาท ก็พบว่ามีารรวมทุนกันในกลุ่มญาติพี่น้อง เช่นเดียวกัน พฤติกรรมการรวมทุนในกลุ่มญาติพี่น้องไม่ต่างไปจากกลุ่มพ่อค้านายทุนท้องถิ่นและชาวนากลาง พฤติกรรมลักษณะนี้แสดงให้เห็นว่าแม้จะเป็นการผลิตในระบบทุนนิยม ซึ่งอุตสาหกรรมแต่พฤติกรรมการรวมตัวของคนในชุมชน ทั้งพ่อค้านายทุนและชาวนายังผูกพันอยู่กับความเป็นญาติพี่น้อง และการช่วยเหลือกันในการประกอบอาชีพ นอกเหนือจากการช่วยเหลือกันและรวมทุนกันในกลุ่มญาติพี่น้องแล้ว ในการเลี้ยงกุ้งกุลาคาชาวนายังได้รับสินเชื่อกหรือเครดิตในเรื่องอาหารกุ้งจากนายทุนด้วย ซึ่งชาวนากุ้งเล่าว่าค่าใช้จ่ายในเรื่องอาหารกุ้งเป็นค่าใช้จ่ายที่สูงกว่าด้านอื่น ๆ และส่วนใหญ่นายทุนจะให้เครดิตครึ่งหนึ่ง หมายความว่าในการเลี้ยงช่วง 4 เดือน ชาวนากุ้งต้องหาเงินสำหรับซื้ออาหารกุ้งให้พอในช่วง 2 เดือนแรก ส่วนอีก 2 เดือน พ่อค้านายทุนขายให้ด้วยเงินเชื่อค่อยจ่ายตอนขายกุ้งได้ เป็นการช่วยลดความเดือดร้อนเรื่องเงินทุนให้กับชาวนากุ้งได้มาก การที่นายทุนกล้าที่จะให้เครดิตส่วนนี้กับชาวนามีเหตุผลที่สำคัญอย่างน้อย 2 ประการ คือ ประการแรก เพราะการให้เครดิตหากันในลักษณะเงินกู้ที่มีการนำหลักทรัพย์มาค้ำประกัน ดังนั้นแม้ว่าชาวนากุ้งจะเลี้ยงกุ้งแล้วขาดทุนแต่นายทุนก็ยังมิหวัหวัหรือเป็นสิ่งที่ค้ำประกันอยู่ ประการที่สอง เนื่องจากประสบการณ์ในการเลี้ยงกุ้งกุลาคาเป็นตัวแทนคนเจื่อนเซดั่งกล่าว กล่าวคือในการเลี้ยงกุ้งกุลาคาหลังจากเดือนที่สองไปแล้ว หากกุ้งเกิดตายชาวนากุ้งก็ยังสามารถจับกุ้งไปขายเรียกทุนคืนได้ในระดับเสมอตัว ชาวนากุ้งยังมีเงินพอใช้หนี้ได้ นอกจากเหตุผลสองประการนี้แล้ว ยังมีชาวนากุ้งบางรายที่มีความสัมพันธ์กันเป็นการส่วนตัวกับพ่อค้านายทุนเคยช่วยเหลือพึ่งพาอาศัยกันมาก็อาจได้รับเครดิตด้วย บางรายที่มีความสัมพันธ์กันเป็นพิเศษ แม้เงินมักจ่ายในช่วง 2 เดือนแรกก็จำเป็นต้องมี ซึ่งจากการสังเกตและสอบถามประวัติของพ่อค้านายทุนเหล่านั้นพบว่าอดีตเคยเป็นชาวนากลางมาก่อน หลังจากเลี้ยงกุ้งกุลาคาในระยะหนึ่งจึงได้ขยับขึ้นมาเป็นพ่อค้านายทุนขายอาหารกุ้ง

แสดงให้เห็นว่า พื้นฐานความคิดเกี่ยวกับความสัมพันธ์ทางการผลิตของพ่อค้านายทุนรายเหล่านี้ ยังมี

พื้นฐานเดิมอยู่ ไม่ได้มุ่งแต่ผลตอบแทนทางเศรษฐกิจหรือกำไรเพียงอย่างเดียว การช่วยเหลือและความมีน้ำใจตามลักษณะของคนในสังคมชาวนายังคงแฝงอยู่ด้วย

การเปลี่ยนแปลงการผลิตจากการทำนาปลูกข้าวมาเลี้ยงกุ้งกุลาดำ นับเป็นการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตครั้งสำคัญของชาวนาชุมชนตำบลเกาะเพชร จากการมีวิถีที่เรียบง่ายใช้จ่ายเงินอย่างประหยัด มาสู่การใช้จ่ายเงินนับแสนนับล้านชาวนาต่างพูดเป็นเสียงเดียวกันว่าไม่เคยพบมาก่อน

"แต่แรกเราทำนา คนมีนา 100 ไร่ เงินแสนไม่เคยเห็น ผมแค่
เงินหมื่นพอมือบ้าง พอมาทำนากุ้งเงินล้านมีแล้ว เด็ก ๆ รู้จักเงินล้าน
เด็กโรงเรียนพาไป 500 (ใบจ่ายที่โรงเรียน) มันสนุกดี"
(ชาวนา : เลี้ยงกุ้งกุลาดำ เศรษฐกิจปานกลาง)

ในการทำนาทุ่ง แต่ละวันสมาชิกในครอบครัวแทบไม่มีเวลาว่างต้องช่วยกันทำงาน ตอนเช้าสามมือออกไปคู่อุ้งตอนบ่ายเปลี่ยนมาให้รถไถไถ และแม้แต่เวลากลางวันก็แทบไม่ได้พักผ่อนต้องผลิตเปลี่ยนกันนอนคนละประมาณ 4 - 6 ชั่วโมง เพราะต้องคอยให้อาหาร ตรวจสอบหน้า(คูสีน้ำ)คูแลเครื่องสีน้ำ คอยคิดเครื่องยนต์ดับเครื่องยนต์ตามกำหนดเวลา เกรงว่ากุ้งจะตาย ทุกอย่างทำไปตามกำหนดเวลาชาวนาแทบเสียตัวไปหมดไม่ได้ เพราะการที่กุ้งตายครั้งหนึ่งหรือบ่อหนึ่งนั้น ย่อมหมายถึงการสูญเสียทรัพย์สินแทบทั้งหมดของชาวนาที่มีอยู่ เนื่องจากที่นาและทรัพย์สินเหล่านั้นชาวนาได้เอาไปเป็นหลักประกันค้ำประกันเงินกู้บ้าง ค้ำประกันเกี่ยวกับการขอเครดิตอาหารกุ้งจากพ่อค้านายทุนบ้าง ชาวนากุ้งส่วนใหญ่ จึงตกอยู่ในความวิตกและเครียด โดยเฉพาะในช่วงการปล่อยกุ้งในระยะ 2 เดือนแรก เพราะถ้ากุ้งตายก็หมายถึงหมดตัว แต่ถ้าผ่านเดือนที่ 2 ไปแล้ว แม้กุ้งจะตายชาวนากุ้งก็ยังสามารถขายกุ้งเรียกทุนคืนได้เกือบเสมอตัว นับจากเดือนที่สองไปแล้วชาวนากุ้งจะเริ่มยิ้มได้ เพราะการเลี้ยงในเวลาต่อมานั้น ชาวนากุ้งให้สัมภาษณ์ว่านั่นคือส่วนที่จะเป็นกำไร หากสามารถเลี้ยงจนครบหม่อม คือ ครบ 3 เดือนครึ่งหรือ 4 เดือน ชาวนากุ้งบอกว่าจะได้กำไรเป็นเท่าตัว คือถ้าลงทุนประมาณ 300,000 บาท จะขายได้ประมาณ 600,000 - 700,000 บาท รายที่เลี้ยง 2 - 3 บ่อ

ก็สามารถมีเงินล้านได้ภายในไม่กี่สัปดาห์ ดังนั้นแม้ว่าการเลี้ยงกุ้งกุลาดำจะมีความเสี่ยงสูงแต่ผลตอบแทนก็สูงเช่นเดียวกัน ในระยะหลัง ๆ ชาวนาจึงอยากที่จะเลี้ยงกุ้งกุลาดำ โดยไม่ค่อยกลัวความเสี่ยง

การรับจ้าง ในช่วงการหาหนังกุ้งอาชีพการรับจ้างที่สำคัญ ได้แก่ การรับจ้างเลี้ยงกุ้ง การรับจ้างทำงานอยู่กับแพรับซื้อกุ้งกุลาดำ การรับจ้างสูบน้ำและลากอวนจับกุ้ง ผู้มีอาชีพเหล่านี้ส่วนใหญ่คือ ชาวนาจนและชาวประมง ซึ่งไม่สามารถเข้าสู่อาชีพอื่นได้เพราะขาดเงินทุน

“พื้นที่นาบ่นก็คิดหันบ่นก็คิด เพราะเงินที่จะหมุนไม่มี
ด้านความคิดพอที่จะคิดไปได้ แต่เหมือนพายเรือในอ่าง
คิดสร้างนั่นสร้างนี่ ไม่มีเงินทุนสร้างก็ทำไม่ได้ ความคิด
มีแต่ทุนไม่มี”

(ชาวนา : รับจ้าง เศรษฐกิจต่ำ)

อาชีพการเลี้ยงกุ้งกุลาดำสามารถรองรับแรงงานชาวนาได้ไม่มากนัก ความต้องการแรงงานมีเพียงไม่กี่คนต่อ 1 คน กรณีชาวนากลางที่หาหนังกุ้งรายละ 1 - 2 บ่อ ส่วนใหญ่จะดูแลตนเองหรืออาจจะจ้างแรงงานจากนอกครอบครัวในชุมชนแต่ไม่เกิน 1 คน สำหรับชาวนารายตลอดไปจนถึงบริษัท แรงงานส่วนใหญ่เป็นแรงงานภาคอีสาน สภาพที่ปรากฏอาจตีความได้ว่าเป็นเพราะขาดแคลนแรงงาน แต่ยังมีเหตุผลอีกประการหนึ่ง ที่ดูมีน้ำหนักมากกว่าคือ จากการสัมภาษณ์ระดับลึกพ่อค้านายทุนและสัมภาษณ์ เป็นกลุ่มชาวนาได้ข้อมูลที่สอดคล้องกันคือ ชาวนารับจ้างซึ่งเป็นคนในพื้นที่นั้นเสีย

“กรรมกรพวกนี้ค่อนข้างมีปัญหา เพราะถ้าเอาคนท้องถิ่นมาเช่าจะเป็นการถูกคนท้องถิ่นนะ ผมก็เป็นคนที่นี้ นิัยการทางานเยอะมากจะคบหาบ้านเรื่องพวกซี้ล้า หาใหญ่ เพราะท้องถิ่นนี้พี่น้องกันทั้งนั้น
คุยว่าเป็นลูกหลานผู้จัดการ หลานประธานบริษัท มันใหญ่เหลือเกิน
พอเอามันออกทั้งที่พี่น้องมันพี่น้องเราทะเลาะกันแบบหมด ก็เลยเอา
แรงงานที่อื่น แรงงานของผมทั้งหมดเอามาจากอีสาน พวกนี้คิดตรง

ที่ว่าลักษณะเหมือนอาไฟล์ หมายความว่าถ้าชาโรคเราก็คอดทั้งมันมัน
เคยมัน"

(พ่อค้านายทุน : อูร์กิจเลี้ยงกุ้งกุลาคา)

"มันสักเครื่อง สักทอดแห พาเพื่อนไปลากอวน เอาอวนไปลากใน

บ่อกุ้ง คนเฝ้าก็สักด้วย ที่บริเวณนั้นแหละเกิดชุกชุม สักแล้วขายใกล้ ๆ

นี้แหละ หน้าบ้านเราตรงนั้นสักของ CP. มาขายเกือบทุกคืน"

(ชวานา : เลี้ยงกุ้งกุลาคา เศรษฐกิจสูง)

การรับจ้างทำงานอยู่กับแพรับซื้อกุ้งกุลาคา มีทั้งแรงงานผู้ชายและผู้หญิง แรงงานผู้หญิงหา
หน้าที่คิดเลือกกุ้งออกตามขนาดต่าง ๆ เพื่อชั่งและส่งไปขายที่มหาชัย แพรับซื้อกุ้งหนึ่ง ๆ ต้องการ
แรงงานผู้หญิงอายุตั้งแต่ 14 ปี ขึ้นไป ประมาณ 20 - 30 คน ส่วนแรงงานผู้ชายหาหน้าที่เกี่ยวกับการ
การยกกุ้งและอุปกรณ์ต่าง ๆ ประมาณ 4 - 5 คน ในเดือนหนึ่ง ๆ แรงงานที่รับจ้างอยู่กับแพรับซื้อ
กุ้งกุลาคาที่มีงานทำเฉลี่ยประมาณ 15 วัน ขึ้นอยู่กับความสามารถในการคัดต่อซื้อกุ้งของเจ้าเก่าว่าซื้อ
ได้มากหรือได้น้อย ในบางครั้งต้องไปซื้อที่ไกล ๆ แรงงานรับจ้างเหล่านี้ต้องนอนค้างที่บ้านเจ้าเก่า
เพื่อรอเวลาออกเดินทาง อาชีพรับจ้างทำงานอยู่กับแพรับซื้อกุ้งกุลาคาในชุมชนตำบลเกาะเพชรสามารถ
รองรับแรงงานในชุมชนไว้ได้ทั้งหมด เนื่องจากการเลี้ยงกุ้งกุลาคาหาทุนแทบทุกบ้านซึ่งชวานาเล่าว่าใน
ช่วงหลังไครมีทุนาเพียงแค่ 3 - 4 ไร่ ก็ขุดบ่อเลี้ยงกุ้งกันทั้งนั้น จากการสำรวจในปี พ.ศ.2536 พบ
ว่าขณะที่ชวานาชุมชนตำบลเกาะเพชรมีจำนวน 916 ครัวเรือน มีการเลี้ยงกุ้งกุลาคา 489 ราย
(รวมนายทุนต่างถิ่นที่เข้ามาเลี้ยงกุ้งกุลาคาด้วย)และนับจำนวนบ่อได้ถึง 778 บ่อ(บริยะ ศิริกุล.2536
: 14, 15) การเริ่มต้นเลี้ยงบ่อแต่ละครัวเรือนจะใกล้เคียงกันแต่ก็ไม่พร้อมกันเสียทีเดียว ประกอบกับ
เมื่อเวลาเลี้ยงบางรายเลี้ยงครบ 4 เดือน บางรายเลี้ยงไม่ครบ 2 เดือนบ้าง ในการนี้กุ้งเป็นโรค
บางราย 3 เดือน หรือ 3 เดือนครึ่งบ้างในการนี้เลี้ยงแล้วจืดเร็ว ดังนั้นการจับกุ้งขึ้นมาขายจึงไม่
พร้อมกันและปรากฏว่ามีการจับกุ้งขายกันเกือบทุกวัน วันละหลาย ๆ บ่อ ยกเว้นวันวันเสาร์วันอาทิตย์
หรือวันหยุดทำการของธนาคารเพราะเมื่อขายกุ้งกุลาคาแล้ว แพ่มสามารถรับโอนเงินจากทางมหาชัย
มาให้ชวานากุ้งได้

การรับจ้างสูบน้ำและลากอวนจับกุ้ง แรงงานกลุ่มนี้มาจากชาวประมงเป็นส่วนใหญ่ เนื่องจากเป็นอาชีพที่แตกต่างจากอาชีพเดิม โดยชาวประมงเหล่านี้หยุดออกทะเลหาปลานาน เครื่องเรือที่มีอยู่แล้วมาใช้เป็นเครื่องสูบน้ำ ต่อจากนั้นก็ซื้อท่อไม้และซื้ออวนสำหรับจับกุ้งมารับจ้างสูบน้ำออกจากบ่อกุ้ง และลากอวนจับกุ้ง จะเห็นว่าเป็นงานที่พวกเขามีความถนัดอยู่แล้ว เพียงแต่ย้ายแหล่งจากการจับกุ้งในทะเลมาจับกุ้งในบ่อเลี้ยงกุ้งเท่านั้น ชาวประมงเหล่านี้หากันเป็นกลุ่มประมาณ 4 - 5 คน ต่อจากนั้นก็หาลูกน้องมาช่วยงานเพิ่มอีก 5 - 10 คน ในการทำงานมีหัวหน้าและลูกน้องเหมือนสมัยที่หาประมง เพียงแต่ขยายงานออกไปและมีความรับผิดชอบมากขึ้น ผู้ที่ได้รับเลือกให้เป็นหัวหน้า จากการสังเกตพบว่ามักเป็นผู้ที่มีมนุษยสัมพันธ์ที่ดีติดต่อหาลูกค้าได้เก่ง ในระยะแรก ๆ มีผู้รับจ้างไม่กี่รายเวลาจะจับกุ้งชาวนากุ้งจะเป็นฝ่ายมาติดต่อเอง แต่ในระยะหลัง ๆ พอชาวประมงเห็นว่ามีรายได้ดีชาวประมงรายอื่น ๆ ก็หันมารับจ้างลากอวนจับกุ้งกันมากขึ้น จนเกิดการแข่งขันและแย่งลูกค้ากันขึ้น แต่อย่างไรก็ตามอาชีพการรับจ้างสูบน้ำและลากอวนจับกุ้ง หากพิจารณาทั้งระบบของวิถีการผลิตถือว่าเป็นอาชีพหนึ่งในระบบธุรกิจการเลี้ยงกุ้งกุลาคาที่ได้แบ่งงานออกมาทำ ช่วยให้การเลี้ยงกุ้งครบวงจรขึ้น ชาวนากุ้งทำหน้าที่เลี้ยงกุ้งกุลาคาเพียงอย่างเดียว เมื่อใดก็ตามที่หรือได้ขนาดที่จะจับขายได้ก็จะเป็นหน้าที่ของแรงงานรับจ้างเหล่านี้

การขายอาหารกุ้ง ในส่วนของชาวนาที่เข้ามาเป็นผู้ประกอบการในฐานะเป็นตัวแทนขายอาหารกุ้ง ได้แก่ชาวนารวย เพราะเป็นผู้ที่มีพื้นฐานทางเศรษฐกิจสูง เป็นที่เชื่อถือของนายทุนที่รับช่วงมาจากบริษัทอีกต่อหนึ่ง มีสิ่งที่น่าสนใจเกี่ยวกับพฤติกรรมบางอย่างของชาวนารวย คือชาวนากลุ่มนี้ ซึ่งโดยทั่วไปเลี้ยงกุ้งกุลาคาด้วยมักนิยมมาใช้เครดิตกับทางร้านแต่นิยมจ่ายเงินสด ชาวนารวยให้เหตุผลว่าการซื้อด้วยเครดิตทางร้านเอาค่าใรรวมๆ พฤติกรรมดังกล่าวได้กลายเป็นสิ่งที่สร้างความเชื่อถือในเรื่องการเงินให้แก่ชาวนารวย ส่งผลให้ได้รับเลือกเป็นตัวแทนจำหน่ายอาหารกุ้งให้กับนายทุนในเวลาต่อมา การขายอาหารกุ้งชาวนารวยค่อนข้างได้รับความสะดวก เพราะบริษัทจะส่งอาหารกุ้งมาให้ที่บ้านชาวนารวย ไม่ต้องเข้าไปเก็บในบ่อดังสินค้าของตัวแทนจำหน่ายรายใหญ่ ในอำเภอหัวไทร ชาวนาที่ขายอาหารกุ้งในชุมชนตำบลเกาะเพชรมีเพียงจำนวน 3 - 4 ราย ในขณะที่ผู้เลี้ยงกุ้งกุลาคามีจำนวนเกือบ 500 ราย ชาวนาที่ขายอาหารกุ้งรายหนึ่งบอกว่าชาวนากุ้งที่มาซื้อ

อาหารกุ้งโดยขอเครดิตมีจำนวนมาก หากไม่เลือกลูกค้าจะขายสักเท่าไรก็ได้ เพราะพวกที่เลี้ยงกุ้ง
ลูกค้าแต่ไม่ค่อยมีทุนนั้นจำนวนมาก

"มันไม่ค่อยมีทางค์ มันจะเอา เด็ก ๆ ไม่ขาย ลาบาททุนมันมี
ทานากุ้งอีก อย่าเอาเลย ถ้าให้เค.(เครดิต) ส่งมาเท่าไรก็ไม่ต้อง
"ตอนนี้ เป็นแบบนี้ด้วย คือพยายามเลือกลูกค้า ลูกค้าคนไหนไม่
sure เราก็พยายามคัดทิ้งไปเรื่อย ๆ คัดเลือกเฉพาะที่ sure
แต่ถ้าชาวบ้านธรรมดาไม่น่ากลัว ชาวนาศาลาศาไม่น่ากลัว
แต่ถ้าคนมาแต่ไกลฐานะดี ๆ พวกนี้แหละที่ เปี้ยว หัวหมอ
ขี้นรกเก่ง เสียเสียม มาคนน่ากลัวดูเหมือนมีเงินแต่ไม่มี"
(พ่อค้านายทุน : ชายอาหารกุ้ง)

การรับซื้อกุ้ง ผู้ที่เข้าสู่อาชีพการรับซื้อกุ้ง พบว่าส่วนหนึ่งเป็นชาวนาค่าย มีทั้งชาวนากลาง
และชาวประมง ไม่จำกัดเฉพาะผู้ที่หาห่อรับซื้อกุ้งและปลาจากชาวประมงมาก่อน เมื่อมีการเลี้ยงกุ้งก็
ขยายการรับซื้อไปถึงกุ้งกุลาดำด้วย และด้วยเหตุผลที่เคยประกอบอาชีพเกี่ยวกับการซื้อขายกุ้งมาก่อน
ทำให้สามารถติดต่อกับพ่อค้าคนกลางในระบบตลาดได้ง่ายขึ้น แต่ในขณะเดียวกันกลับปรากฏว่าได้เกิด
ผู้รับซื้อกุ้งรายใหม่ที่ไม่มีประสบการณ์มาก่อนเข้ามาด้วย คือมาจากชาวนาทัวและชาวประมง ทั้งนี้
เพราะการลงทุนห่านากุ้งในระยะแรกทำให้ชาวนาเหล่านั้นมีรายได้ดี หากเลี้ยงกุ้งแล้วไม่ตายสามารถ
สะสมเงินทุนได้ในเวลาอันรวดเร็ว เมื่อเห็นเพื่อนบ้านหาห่อรับซื้อกุ้งแล้วร่ำรวยอย่างรวดเร็ว
ประกอบกับรับทราบว่าการรับซื้อกุ้งกุลาดำแบบขายไม่ได้ใช้ทุนของตนเอง นายทุนที่มหาชัย เป็นผู้ออกทุนให้
ชาวนาบางส่วนที่กล่าวถึงจึงได้หาทางติดต่อกับนายทุนที่มหาชัย เพื่อซื้อกุ้งแบบขาย และในขั้นตอนของการ
ติดต่อกันพบว่ามีภาคีและเพื่อนบ้านที่รับซื้อกุ้งอยู่ก่อนแล้ว เป็นผู้แนะนำให้รู้จักกับนายทุนมหาชัยแล้วรับซื้อกุ้ง
แบบขายให้นายทุนที่มหาชัย

"ห่านานั่นหนึ่งปี เลี้ยงกุ้งนี้ 4 เดือน ยังช้ากว่าหาห่อนี้วันต่อวัน
ฟังเขาเล่าว่าได้กำไรเป็นแสน"

"เราจะเอากี่แสนก็เหอะ (หรือศัพท์) บอกไป ตอนนั้นหาทั้งนาย (อานวย)

ซื้อกุ้งวันละคัน (รถบรรทุก 10 ล้อ) หนึ่งล้านห้า เขาก็ให้

ให้ทั้งนั้นวันละล้านสองล้าน เขาก็ให้ ๑ ให้เรานำทั้งไปให้เขา

อย่างเดียว"

(ชานา : แพร่ซื้อกุ้งกุลาดำ)

เกี่ยวกับการซื้อกุ้งกุลาดำ พบว่าหากผู้รับซื้อกุ้งที่เติบโตมาจากชานาและชาวประมงมักจะ
ไม่ประสบผลสำเร็จในการรับซื้อกุ้ง สาเหตุที่สำคัญ ประการแรก เป็นเพราะไม่เคยเรียนรู้และมี
ประสบการณ์เกี่ยวกับการค้าขายมาก่อน ทำให้ไม่รู้เท่าทันของกลไกในระบบตลาด ประการที่สอง
ชานาส่วนหนึ่งมีพื้นฐานในเรื่องความซื่อสัตย์สูง การรับซื้อกุ้งกุลาดำจากชานากุ้งจึงหาอย่างตรงไป
ตรงมา คิดที่จะเอาเปรียบผู้ขายจึงหาให้มีกำไรน้อยหรือขาดทุน ดังนั้นผู้รับซื้อกุ้งกุลาดำกลุ่มนี้เมื่อทำ
ไป 1 - 2 ครั้งจึงมักจะหยุด ไม่เหมือนผู้รับซื้อกุ้งที่มาจากพ่อค้าเก่าพวกนี้มีการต่าง ๆ ในการ
เบียดบังส่วนเกินจากผู้ขายมากจึงสามารถดำเนินมาได้ตลอด ซึ่งในส่วนนี้ตามความจริงแล้วชานากุ้ง
บางคนรู้และเข้าใจในสภาพที่พวกตนถูกเอาเปรียบจากพ่อค้านายทุน ผู้เลี้ยงกุ้งกุลาดำรายหนึ่งเล่า
ว่ารายได้ที่เกิดจากการเลี้ยงพวกเขาต้องเลี้ยงพวกพ่อค้าคนกลางด้วย เพราะค่าใช้จ่ายทุกอย่างตั้งแต่
ค่าจ้างคนงาน ค่าขนส่ง พ่อค้านายทุนคิดเอาจากกุ้งในบ่อที่พวกเขาเลี้ยงทั้งสิ้นแต่ที่ยังต้องยอม เพราะ
ไม่มีทางเลือกอย่างอื่น

การขายเวชภัณฑ์หรือยากุ้ง โดยทั่วไปพบว่าผู้ที่ประกอบอาชีพนี้คือ พ่อค้านายทุน แต่ในกรณี
ชุมชนตำบลเกาะเพชรในการเลี้ยงกุ้งกุลาดำ ชานารายที่เลี้ยงกุ้งจำนวนมากจะได้รับความไว้วางใจ
จากทางบริษัทผู้ผลิตยาให้เป็นตัวแทนรับยาไว้ขายด้วย หากขายไม่ได้ทางบริษัทก็จะมารับคืนแต่ถ้าขาย
ได้ก็จะมีส่วนแบ่งให้ การที่ทางบริษัทหรือบรรดาตัวแทนจำหน่ายมุ่งเป้าหมายไปที่ชานาราย อาจเป็น
เพราะชานารายส่วนใหญ่เลี้ยงกุ้งกุลาดำจำนวนหลายบ่อ หาอย่างหนึ่งเป็นล่าเป็นสัน เป็นกลยุทธ์ทาง
การตลาดของบริษัทที่ต้องการที่จะให้ชานากุ้งทั่วไปเห็นว่า แม้แต่ชานากุ้งรายใหญ่ยังใช้ผลิตภัณฑ์ของ
ตัวเอง เพื่อให้ชานากุ้งรายอื่น ๆ ได้ซื้อไปใช้ตามบ้าง แต่ปรากฏว่าไม่ได้รับความนิยมเท่าที่ควร

เนื่องจากการซื้อเวชภัณฑ์ ชาวนาทุ่งต้องการคำวินิจฉัยและคำแนะนำจากผู้มีความรู้ด้วย ดังนั้น ชาวนาทุ่งส่วนใหญ่จึงนิยมไปซื้อจากคลินิก

"บริษัทเขาเอามาตั้งไว้ให้ขาย ถ้าขายไม่ได้ เขาก็มาเอาคืน
ขายยากบางวันขายไม่ได้สักขวด หลายบริษัทก็ยวบบริษัทนั้น
ก็ยวบบริษัทนี้ ไม่เอาไว้มันก็แค่น (คือ) ก็เลยเอาไว้
เกือบหนึ่งเขามาบอกว่าขายได้หรือไม่ได้ถ้าขายไม่ได้เขาก็เอาคืน"
"ปกติที่ร้าน (คลินิก) จะพูดคุยกับลูกค้าเรื่องการเลี้ยงกุ้งอยู่เสมอ
เกือบหนึ่งผมจัด case พิเศษ 2 วัน ส่งมอบลูกค้าตามวัตถุประสงค์
โรงเรียน ครั้งหนึ่ง ๗ ลูกค้าประมาณ 100 - 300 คน ในหัวข้อ
เทคนิคต่าง ๆ จับหัวข้อขึ้นมาแล้วบรรยายให้เขา"
(พ่อค้านายทุน : นายเวชภัณฑ์ทุ่ง)

การรับจ้างเป็นนายหน้ารับซื้อกุ้งกุลาดำ ชาวนาทุ่งมีมาจากชาวนากลางเป็นส่วนใหญ่จะหา
นาทุ่งกันมีทุน แต่อาศัยความเป็นผู้รู้จักคนมากและหันออกไปสอบถามว่าใครจะจับกุ้งขายบ้างหาหน้าที่
เป็นคนกลางติดต่อให้ผู้ซื้อและผู้ขายมาตกลงซื้อขายกัน เมื่อมีการซื้อขายกันจะได้ค่าคอมเทินจากผู้ซื้อ
กิโลกรัมละ 0.50 - 1 บาท ดูเหมือนว่าจะน้อยแต่ในการซื้อขายคราวหนึ่งอย่างน้อย 3 - 4 ตัน
ผู้มีอาชีพเป็นนายหน้าสามารถได้ค่าคอมเทินเป็นเงินนับ 1,000 บาท พบว่าชาวนาในชุมชนตำบล
เกาะเพชรที่มีอาชีพนี้มีไม่ต่ำกว่า 10 คน

สรุป สภาพชุมชนตำบลเกาะเพชรเมื่อมีการทำนาทุ่งแทนการทำนาข้าว ส่งผลให้ชาวนาแตกตัว
และตอบสนองด้วยการเข้าสู่อาชีพใหม่ต่าง ๆ กัน เช่น เลี้ยงกุ้งกุลาดำ ขายอาหารและเวชภัณฑ์
รับซื้อกุ้ง และรับจ้าง ฯลฯ นอกจากนั้นแล้วยังปรากฏว่ายังมีชาวนาอีกจำนวนหนึ่งซึ่งส่วนใหญ่ เป็นกลุ่ม
คนชรา คนกลุ่มนี้หากยังทำนาข้าวพวกเขาพึงพอใจที่จะทำงานได้อีก แต่เมื่อเปลี่ยนมาทำนาทุ่งและอาชีพ
อื่น ๆ ที่เกี่ยวกับนาทุ่ง ชาวนาเหล่านี้ได้หยุดอาชีพของตัวเองลง หยุดพักให้ลูกหลานประกอบอาชีพต่อ
ส่วนหนึ่งเกิดจากความรู้สึกที่รับอาชีพใหม่ไม่ได้ เพราะมีความผูกพันกับอาชีพการทำนาที่หาอยู่เดิม โดย

เฉพาะการทำเรณูสวนผสมที่สร้างชื่อเสียงให้กับชุมชนชาวนาตำบลเกาะเพชรในอดีต ส่วนอีกประการหนึ่งเกิดจากอาชีพใหม่ เช่น การเลี้ยงกุ้ง รับประทานกุ้ง เป็นนายหน้ารับซื้อกุ้ง ชาวนาเหล่านี้หาไม่ได้ เพราะเป็นระบบการทำงานที่ต้องทำอย่างเร่งรีบ และทุ่มเททั้งกลางวันและกลางคืนตามแบบวิถีการผลิตแบบทุนนิยมอุตสาหกรรม มีการนำเทคโนโลยีและเครื่องจักรเข้ามาใช้อย่างกว้างขวาง เพราะความเคยชินกับระบบการทำงานในวิถีชีวิตเดิม ที่ใช้เทคโนโลยีและเครื่องจักรในการผลิตน้อย เมื่อมาใช้เทคโนโลยีทันสมัยและเครื่องจักรมากขึ้น ชาวนาขาดการเรียนรู้ในเรื่องการป้องกันรักษาความปลอดภัย ชาวนาเล่าว่าแทบทุกเดือนจะได้ยินข่าวว่าชาวนากุ้งเสียชีวิตเนื่องจากความประมาท บางรายลงไปในบ่อเพื่อหว่านอาหารกุ้ง แต่สัมผัสกับเครื่องยนต์จนบาดเจ็บสาหัสเสียชีวิต บางรายเสียดำเกิดเบเกี่ยวกับผลาญนาเบตคติน้ำตรงข้อต่อที่ชาวนากุ้งเรียกว่าขอย ชาวนาถูกรัดเข้าเบจนเสียชีวิตซึ่งนับว่าเป็นอันตรายที่ไม่น่าจะเกิดขึ้นกับชาวนากุ้ง สำหรับชาวนากลุ่มคนชราทุก ๖ วัน จะมาจับกลุ่มคุยกันที่กระท่อมกลางหมู่บ้าน และรู้สึกว่าจะเป็นพวกที่แปลกแยกไปจากสังคม แต่เนื่องจากเป็นคนเฒ่าคนแก่หรือผู้อาวุโสในชุมชนจึงสามารถใช้ชีวิตในสังคมได้โดยไม่มีใครกล้าที่จะลบหลู่หรือดูแคลน เมื่อผู้วิจัยเข้าไปพูดคุยและสอบถาม บรรดาคนชราเหล่านี้เล่าความหลังให้ฟังอย่างพรั่งพรู ได้มีโอกาสระบายความคับข้องใจที่มีมานาน ส่วนใหญ่เล่าถึงกรณีน้ำเค็มเข้านา และการไปร้องเรียนแต่ไม่ได้รับการช่วยเหลือ โดยยังฝังใจว่าทางราชการมีใจลำเอียงกับพวกตน

"เสียเวลาเปล่า พอไปรบ (รบเช้า) นายอำเภอ นายอำเภอ
ว่าให้ไปหาผู้ว่า พอไปรบผู้ว่า ผู้ว่า ว่าให้ไปบอกกำนัน
กำนันว่าไปพูดเอาเองเกิด"

"เบนอนกรุงเทพฯ เป็นเคื่อน (นับเคื่อน) ลองคิดดู ไปหานาย
อาทิตย์ อาภาภิรมย์ นายใหญ่ ๗ หรือรัฐมนตรีพวกนี้นั่งทำงาน
เพื่อผลประโยชน์ทั้งนั้น ใครละที่เล็งมาเห็นชาวบ้าน"

"ตอนที่มิ้นท์หาน้ำเค็มเข้านา รัฐมนตรีเกษตรลงมา พอผมลุกขึ้น
จะพูดนายอำเภอถามว่าคุณชื่ออะไร ผมว่าชื่อบุรณแก้วหมดเวลา
แล้ว หมดเวลาแล้ว น้อยอมให้พูด ผมเสียใจมาจนถึงทุกวันนี้"

(ชาวนา : หานา เศรษฐกิจปานกลาง)

ปัจจุบัน (พ.ศ.2538) การเปลี่ยนแปลงจากการทานข้าวไปทานก๋วยในชุมชนตำบลเกาะเพชรได้เกิดขึ้นเต็มพื้นที่แล้ว ปัจจัยสำคัญที่ผลักดันให้ชาวนาต้องเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตหันไปทานก๋วย และอาชีพที่เกี่ยวข้องกับก๋วยนั้นมีหลายด้านซึ่งเกี่ยวโยงสัมพันธ์กัน เริ่มตั้งแต่ การส่งเสริมชาวนาของทางราชการโดยมุ่งสนใจความเดือดร้อนของชาวนาผู้ที่ยังอยากจะทานข้าวต่อไป เมื่อมีแผนพัฒนาลุ่มน้ำปากพนังขึ้นมา ดูเหมือนว่าแผนพัฒนาลุ่มน้ำปากพนังนั่นเอง ที่ตั้งใจจะให้พื้นที่นาข้าวในเขตชุมชนตำบลเกาะเพชรเปลี่ยนเป็นก๋วยทั้งหมด ชาวนาข้าวที่บ่ร้องเรียนว่าน้ำเค็ม เข้าที่นาข้าวกล้า เสียหายกลับได้รับการวางแผนจากทางราชการ เพราะทางราชการได้กำหนดพื้นที่ดังกล่าวให้เป็นชนบทเลี้ยงก๋วยไว้อย่างนั้นแล้วและบรรดาข้าราชการที่รับเรื่องราวร้องทุกข์ก็ล้วนเป็นผู้ที่เลี้ยงก๋วยด้วย จึงปรากฏว่าไม่มีใครสนใจต่อการร้องเรียนของชาวนา นอกจากนั้นทางอำเภอยังจัดหน่วยเคลื่อนที่ออกทำการชักชวนชาวนาข้าวให้เลิกทานข้าวหันมาทานก๋วย กำหนดจุดพบปะชาวนาตามวัดและโรงเรียนแถบริมทะเลในพื้นที่ส่งเสริมการเลี้ยงก๋วยกุลาคา นับว่าเป็นการกระตุ้นที่มีผลอย่างมากเพราะเป็นการชักจูงโดยใช้การสื่อสารทางตรง ชาวนากลุ่มที่มีการศึกษาและระดับการพัฒนาในตัวค่อนข้างสูง มีการตอบสนองในทันที การชักจูงและครอบงำความคิดชาวนา ให้คล้อยตามว่าการทานก๋วยจะช่วยให้ชาวนามีชีวิตที่ดีขึ้นยังไม่หยุดลงเพียงแค่นั้น เมื่อกำนันผู้ใหญ่บ้านไปประชุมประจำเดือนที่อำเภอ หลังจากชี้แจงราชการแล้ว นายอำเภอได้ให้นายผู้ใหญ่บ้านไปบอกการเลี้ยงก๋วยกุลาคาที่ชาวนาได้เลี้ยงขึ้น เพื่อให้ไปบอกต่อแก่ชาวนาลูกบ้าน นับเป็นการชักชวนที่ได้ผลมาก ฝ่ายทางด้านนายทุนต่างถิ่นก็ฉวยโอกาสรีบเข้าร้านซื้อที่ดินและทานก๋วยทันที นาสินค้า เช่น อาหารก๋วย เวชภัณฑ์ก๋วยและอุปกรณ์ต่าง ๆ เข้ามาขาย โดยร่วมมือกับฝ่ายพ่อค้านายทุนท้องถิ่นและอดีตนายหน้ารถนาที่มีอยู่เดิม ส่งผลให้บรรดาพ่อค้านายทุนท้องถิ่นและนายหน้าเหล่านั้นเลี้ยงก๋วยกุลาคาและเป็นคนกลางระหว่างพ่อค้านายทุนต่างถิ่นกับชาวนาในชุมชน สำหรับทางฝ่ายชาวนารวยและชาวนากลางที่มีการศึกษาสูง เป็นกลุ่มที่ตอบสนองต่อวิถีการผลิตใหม่ได้รวดเร็ว เช่น เคียวกัน ลงมือทานก๋วย บางรายรับจ้างเป็นนายหน้ารับซื้อก๋วยให้กับผู้รับซื้อ กงมีแค่ชาวนากลางที่มีการศึกษาค้นและชาวนาจน เป็นกลุ่มที่ตอบสนองช้ากว่ากลุ่มอื่น ๆ ในชุมชน การตอบสนองเป็นไปในลักษณะกระแสนิยมพาไปมากกว่าที่จะเกิดจากการคิดและตัดสินใจของตัวเอง กล่าวคือบางคนมาได้สมัครใจที่จะทานก๋วยแต่เมื่อทานข้าวไม่ได้ก็ต้องยอม บางรายที่ต้องรับจ้างเพราะค่าครองชีพสูงถ้าไม่หาเงินไม่สามารถหา เงินชีวิตอยู่ในสังคมใหม่ได้ ทั้งชาวนากลางและชาวนาจนให้สัมภาษณ์ว่าในช่วงนั้น

รู้สึกสับสนมาก ไม่รู้จะหาอาชีพอะไร ในขณะที่ของทุกอย่างต้องซื้อ แม้กระทั่งน้ำอาบ น้ำดื่ม และ น้ำสำหรับหุงข้าวก็ต้องซื้อ จึงต้องขอมรับจ้างและเป็นฝ่ายขอมพวกที่ทานากุ้ง

3. วิถีชีวิตของชาวนากลุ่มน้ำปากพนังหลังจากรีการทานากุ้ง

วิถีการผลิต

การเปลี่ยนแปลงวิถีการผลิตจากการทานากุ้งเป็นหลัก มาสู่การทานากุ้งในชุมชนตำบล เกาะเพชรได้เกิดขึ้นอย่างรวดเร็ว โดยชาวนา พ่อค้ายาขน และข้าราชการกลุ่มเป้าหมายที่ศึกษา ครั้งนี้ต่างให้ข้อมูลที่ตรงกันว่า หลังจากที่ยุทธเอกชนและชาวนารายแรกเริ่มเลี้ยงกุ้งกุลาคาที่ตำบล หน้าสตน ในปี พ.ศ. 2530 แล้วเพียงปีเดียวการทานากุ้งได้ขยายออกอย่างกว้างขวางในตำบล หน้าสตนและบางส่วนของตำบลเกาะเพชร ต่อมาในปี พ.ศ. 2531 เกิดอุทกภัยน้ำท่วมในพื้นที่ตำบล หน้าสตนและตำบลเกาะเพชร ส่งผลให้น้ำเค็มจากบ่อเลี้ยงกุ้งไม่สามารถระบายออกสู่ทะเลได้น้ำเค็ม จากบ่อเลี้ยงกุ้งกุลาคาไหลเข้าสู่ที่นาของชาวนาข้าว จนเกิดการฉีกพินทุระหว่างชาวนาข้าวกับ ชาวนากุ้งอย่างรุนแรง แต่ในที่สุดก็สู่การระงับการทานากุ้งที่ดำเนินการโดยชาวนารวย และพ่อค้า นายทุนภายใต้การสนับสนุนของรัฐบาลมาได้ แม้ว่าชาวนาจะได้ส่งตัวแทนร้องเรียนถึงความเดือดร้อนกับรัฐมนตรีว่าการกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ขณะนั้นก็ยังน่าจะช่วยเหลือได้ ทั้งนี้เพราะ ทางราชการเองเป็นฝ่ายส่งเสริมให้ทานากุ้งแทนนาข้าว ดังนั้นในปี พ.ศ. 2532 - 2533 การทานากุ้งจึงเกิดขึ้นเต็มพื้นที่ตำบลเกาะเพชรและเป็นปีสิ้นสุดของการทานากุ้ง การเปลี่ยนแปลงวิถี การผลิตดังกล่าว ย่อมเป็นเครื่องชี้ให้เห็นถึงการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตของชาวนาในชุมชนบ่อพร้อม ๆ กัน เพราะวิถีการผลิตก็คือ วิถีชีวิตด้านการประกอบอาชีพของชาวนานั้นเอง

เมื่อเริ่มมีการเลี้ยงกุ้งกุลาคาในชุมชนตำบลเกาะเพชร ชาวนาไม่ได้ลงมือเลี้ยงกุ้งทุกราช คงมีทั้งผู้เลี้ยงกุ้งกุลาคาและผู้ที่ไม่ได้เลี้ยงกุ้งกุลาคารวมกันอยู่ สาเหตุที่สำคัญในการไม่เลี้ยงกุ้งกุลาคา ทั้ง ๖ ที่ผลิตอเนกประสงค์มาก ประการแรก เนื่องจากการทานากุ้งเป็นการผลิตที่มีพื้นฐานมาจากการผลิต ในระบบทุนนิยมอุตสาหกรรม กล่าวคือหากการผลิตคราวละมาก ๆ มีการใช้เงินทุน เทคโนโลยีและความรู้ในระดับสูง ซึ่งต่างไปจากการทานากุ้งมาก ฉัตรทิพย์ นาถสุภา. 2536 : 283 - 284;

อ้างอิงมาจาก Landes.1971 : 1 - 2 และ ออจิ หุตคม.2530 : 13 ; Gurley. 1988 : 32) คงมีแต่ชาวนารวยและพ่อค้าคนกลางในชุมชนซึ่งมีพื้นฐานด้านการศึกษา เศรษฐกิจและสังคมค่อนข้างก็สามารถเข้าถึงแหล่งเงินทุนและเทคโนโลยี สามารถเลี้ยงกุ้งกุลาดำได้ในระยะแรกมีประมาณร้อยละ 5 - 10 แต่ในเวลาต่อมาได้มีการเลี้ยงมากขึ้นในกลุ่มชาวนากลาง สำหรับชาวนาจนและชาวประมงนั้น น่าจะเข้าถึงแหล่งเงินทุนและเทคโนโลยีได้ จึงต้องเข้าสู่อาชีพการรับจ้างประการที่สองเป็น เพราะพื้นฐานเดิมของชาวนาส่วนใหญ่ค่อนข้างยึดมั่นในประเพณีและวัฒนธรรมดั้งเดิม ไม่ยอมเปลี่ยนแปลงง่าย ๆ (ลิขิต ชีรเวคิน. 2529 : 8 ; สมศักดิ์ ศรีสันติสุข. 2538 : 2538 : 10)

"แรก ๆ เขา (ชาวนา) ไม่ยอมรับที่จะไปดูคนที่นาให้เป็นเรื่อง เขาไม่กล้าเลี้ยง"

(เจ้าหน้าที่ราชการ : เกษตรตำบล)

"ทุกคน ชักชวนอย่างใดก็ไม่มีใครเห็นด้วย เขา(ชาวนา)บอกว่าพิมพ์หาได้เพราะผมเป็นข้าราชการมีเงินเยอะ ทุกคนพูดอย่างนั้นหมด ผมว่าถ้าอย่างนั้นผมลาออกหาให้ดู... สรุปเอาเป็นว่าเขาอยากมีเงินนั้นแหละ อยากทานกุ้ง แต่กลัวไม่หาร้อยแบคพันประการ"

(พ่อค้านายทุน : ธุรกิจเลี้ยงกุ้งกุลาดำ)

"อย่างผมนี้พ่อค้าว่าเป็นแบงค์ได้ คือไม่เคยเห็นจึงไม่กล้าเลี้ยง แก่ค่าน้ำให้ทำ ของผมครั้งนี้ เป็นที่ดินพ่อค้าผมเอารถมารุคแก่งหันมาแลเลข แก่น้อยมาให้ทำ แก่ภรรยาหลายวัน"

(ชาวนา : เลี้ยงกุ้งกุลาดำ เศรษฐกิจสูง)

ในการเลี้ยงกุ้งกุลาดำที่เกิดขึ้นในชุมชนตำบลเกาะเพชร หน่วยการผลิตได้เปลี่ยนแปลงจากการผลิตในครอบครัวซึ่งเคยมีมาในสมัยท้าวเจ้าวบลู่การผลิตในระบบโรงงาน ซึ่งมีการค้าและการในรูปบริษัทโดยนายทุนท้องถิ่นและนายทุนท้องถิ่น และผลิตในระบบทั้งโรงงานที่ค้าและการโดยชาวนารวย

และชวานากกลาง การเลี้ยงกุ้งกุลาคาทั้งสองลักษณะมีความแตกต่างกันในหลายด้าน ที่สำคัญได้แก่

- 1) เรื่องเงินทุน บริษัทใช้เงินทุนสูงกว่าชวานากุ้งมาก เพราะขนาดของการผลิตใหญ่กว่า รวมทั้งมีระบบการจัดการที่ดีเกี่ยวกับเงินทุนที่ได้มา บริษัทมีแผนการใช้เงินว่าจะได้เงินมาจากแหล่งใดและใช้ไปในเรื่องใด มีระบบบัญชีที่ชัดเจน ในขณะที่ชวานาก่อนข้างจะขาดทุนเรื่องแผนการใช้เงิน กล่าวคือหลังจากได้เงินทุนมาแล้วก็ไม่ได้กำหนดว่าใช้สำหรับทำอะไรบ้าง

"ในส่วนผมส่วนใหญ่นับว่าเป็นเศรษฐี บ.4 ร่ำรวยเพราะใช้
ความได้เปรียบค้าขายกับคนในพื้นที่ หอมหากระบบใหญ่ เป็นบริษัท
วิธีการจัดองค์การอะไรไม่รู้เรื่อง ทำกันไม่ได้ เพราะไม่รู้เขารู้เขา
เงินสำรอง แล้วใครจะจ่ายอะไรก็หยิบไป"
(พ่อค้านายทุน : ทำธุรกิจเลี้ยงกุ้งกุลาคา)

- 2) เรื่องเทคโนโลยี การผลิตโดยบริษัทนิยมใช้พลังงานจากกระแสไฟฟ้าในการหมุนวนตีคีน้ำ ส่วนชวานากุ้งนิยมใช้เครื่องจักรแทนเพราะเกรงไฟฟ้าดับ และสำหรับการปล่อยลูกกุ้งบริษัทค่อนข้างมีอัตราค่อพื้นที่แบบต่าง ๆ โดยให้เหตุผลว่ากุ้งจะได้โตเร็วเมื่อจับจะได้กุ้งตัวโตและราคาดี แต่ชวานานิยมปล่อยลูกกุ้งแบบหนาแน่นในอัตราที่สูงกว่าบริษัทประมาณ 3 เท่า เช่น เนื้อที่บ่อประมาณ 3 ไร่ บริษัทปล่อยลูกกุ้งประมาณ 80,000 - 100,000 ตัว แต่ชวานากุ้งจะปล่อยถึง 300,000 ตัวโดยให้เหตุผลว่าเพื่อไว้สำหรับกุ้งบางส่วนที่อาจตายระหว่างการเลี้ยง เมื่อเวลากุ้งเป็นโรคบริษัทและชวานากุ้งต่างมีแนวทางของตนเองที่แตกต่างกัน บริษัทใช้การศึกษาและแก้ปัญหาด้วยการค้นคว้าวิจัยในห้องทดลอง (lab) แต่ชวานาใช้การสังเกตและพยายามหาข้อสรุปเอาเอง ซึ่งนั่นก็คือบริษัทมีแบบแผนความคิดในลักษณะ deductive approach ที่สืบสวนย่อยหรือบางส่วนมาศึกษาแล้วสรุปว่าปรากฏการณ์ทั้งหมดเป็นเช่นนั้น ขณะที่ชวานามีแบบแผนความคิดในลักษณะ inductive approach พิจารณาปรากฏการณ์ทั้งหมดในลักษณะที่เกี่ยวข้องกันแบบองค์รวม เพื่อหาคำตอบของส่วนย่อยที่กำลังเป็นปัญหา
- 3) ในเรื่องที่ดิน บริษัทเลี้ยงในที่ดินแปลงใหญ่ขนาดบ่ออย่างต่ำประมาณบ่อละ 8 ไร่ ขณะที่ชวานาเลี้ยงในที่ดินบ่อขนาดเล็กเพียงไม่กี่บ่อละ 5 ไร่ เหตุผลที่สำคัญของชวานาคือการขุดบ่อขนาดเล็กก็เพื่อจะให้การดูแลได้ทั่วถึง และหากกุ้งตายก็สามารถชดเชยกันระหว่างบ่อที่ตายกับบ่อที่

นักรบ สามารถลดอัตราความเสียหายและอัตราการขาดทุนให้น้อยลงได้ 4) ในเรื่องแรงงาน ชาวนากุ้งใช้แรงงานในครอบครัวและแรงงานในชุมชนที่เป็นญาติ หากยังนำพ่อจึงใช้แรงงานต่างกัน ในขณะที่บริษัทนั้นใช้แรงงานต่างกันเป็นส่วนใหญ่ โดยที่พ่อพบว่าจ้างงานยากกว่า และนักรบต้องมีการหาที่ทะเลาะกันในกลุ่มญาติพี่น้อง

"นักรบว่าเป็นการดูแลคนท้องถิ่นนะ ผมก็เป็นคนที่นี่ นิธิการหางานเยอะมาก หัวหมอก (มีเล็ดเหลี่ยม) พ่อเอามาออกทั้งพี่น้องมันพี่น้องเราทะเลาะกันหมด จ้างมาได้ทั้ง ๆ ที่ผมอยากจ้าง คอนนี่ที่จ้างได้ก็งานอยู่บ้านอยู่บ้านก็ประเภทงาน job เพราะความคุ้นเคยง่าย"

"แรงงานของผมเอามาจากอีสานทั้งหมด พวกนี้ดีตรงที่ว่ามีลักษณะเหมือนอะไหล่ หมายความว่ามันทำงานตามหน้าที่และพอมันชำรุดเราถอดทิ้ง มันไม่เคยบ่น"

(พ่อค่านายทุน : ธุรกิจเลี้ยงกุ้งกุลาคา)

ส่วนในด้านจำนวนแรงงานต่อปริมาณงานที่รับผิดชอบ ยังไม่อาจที่จะเปรียบเทียบกันได้ เพราะบริษัทมีการแบ่งงานออกเป็นฝ่าย ๆ ในขณะที่ชาวนากุ้งจ้างแรงงานรับจ้างให้ทำทุกอย่าง ในคน ๆ เดียว 5) ในเรื่องการมุ่งหากำไร บริษัทมีพฤติกรรมแสวงหากำไรสูง จนดูออกว่าพยายามเอารัดเอาเปรียบผู้ใช้แรงงานเพื่อหวังจะนำส่วนเกินไปผลิตต่อ (reproduction) ทำให้ความสัมพันธ์ทางการผลิตระหว่างนายจ้างเจ้าของปัจจัยการผลิตกับแรงงานรับจ้างขาดความไว้วางใจต่อกัน มีสภาพเหมือนกับที่ Chen อธิบายไว้ในเรื่อง Culture and Industrialization ว่าความสัมพันธ์หรือวิถีชีวิตในลักษณะนี้ความรู้สึกร่วมทุกข์ร่วมสุขจะไม่ค่อยปรากฏให้เห็น (Chen, 1980 : 125) ขณะที่การผลิตของชาวนากุ้งยังปรากฏให้เห็นในส่วนนี้อยู่มาก เช่น เมื่อได้กำไรก็จะแบ่งปันให้กับญาติและผู้ที่เกี่ยวข้องอย่างทั่วถึง

ความแตกต่างในเรื่องวิถีชีวิตนี้เอง การให้ความสำคัญปัจจัยการผลิตจากทุนนิยมในการใช้ทรัพยากรเพื่อการผลิตมีความแตกต่างกัน กล่าวได้ว่าชาวนากุ้งใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น เป็นแนวทางในการผลิตแต่บริษัทเอกชนใช้ภูมิปัญญาตะวันตกเป็นแนวทางในการผลิต จึงพบว่าการเลี้ยงกุ้งกุลาคาตาม

วิธีการของชวานาจึงได้รับการวิพากษ์วิจารณ์จากนักวิชาการที่ดูแลการเลี้ยงกุ้งกุลาดำของบริษัท เอกชนว่า เป็นการเลี้ยงที่มีความเสี่ยงสูงและไม่ถูกหลักวิชาการ เวลามีปัญหาหรือกุ้งเป็นโรคชวานาช่วยตัวเองไม่ให้ต้องพึ่งพาร้านขายยา (หมอ) กล่าวคือเมื่อปรากฏว่าน้ำเปลี่ยนสีหรือกุ้งมีอาการผิดปกติชวานากุ้งก็จะนำตัวอย่างน้ำและกุ้งไปปรึกษาร้านขายยาหรือคลินิกกุ้งเพื่อตรวจและซื้อยากลับมา การแก้ปัญหาดังกล่าวไม่ได้เป็นการคัดกรองหรือสาเหตุที่แท้จริงของโรคให้หมดไป ตรงกันข้ามทางค่านบริษัทเมื่อเวลาประสบปัญหาเกี่ยวกับโรคกุ้ง นักวิชาการของบริษัทจะหาการศึกษาในห้องทดลองเพื่อค้นหาสาเหตุที่แท้จริง และต่อมาเมื่อการเลี้ยงกุ้งกุลาดำได้ผ่านไปอีกระยะหนึ่งประมาณปี พ.ศ. 2533 ชวานากลางซึ่งมีเงินทุนน้อย ไม่สามารถสูบน้ำจากทะเลมาเลี้ยงได้ ได้นำน้ำดื่มจากบ่อเลี้ยงกุ้งกลับมาเลี้ยงใหม่ เพราะในความคิดของพวกเขาเห็นว่ายังมีคุณค่าและถือว่าเป็นน้ำที่ดีที่ใช้เลี้ยงกุ้งได้ต่อไป ให้อุทวิพากษ์วิจารณ์จากบรรดานักวิชาการสิ่งแวดล้อม (นภาพร วัชรสินธุ์ และคนอื่น ๆ . 2534 : 76) และนักวิชาการของบริษัทเอกชนมากยิ่งขึ้น โดยบอกว่าน้ำดื่มเหล่านั้นเป็นน้ำเสีย การเลี้ยงแบบนั้นกุ้งจะตาย เป็นการให้คุณค่าและความหมายต่อน้ำดื่มที่ต่างไปจากชวานา แต่ผลจากการเลี้ยงของชวานากลับปรากฏว่าสามารถเลี้ยงได้โดยกุ้งไม่ตาย ทั้งนี้ เพราะน้ำที่สูบน้ำมาเลี้ยงใหม่นั้นน้ำเสีย ความที่นักวิชาการเข้าใจ ส่วนใหญ่แล้วน้ำที่ถ่ายออกมาจากบ่อยังสามารถเลี้ยงกุ้งได้ แต่ที่ถ่ายออกมาส่วนหนึ่งเพราะต้องการจับกุ้งขาย อีกส่วนหนึ่งเพื่อถ่ายน้ำเก่าออกและใส่น้ำใหม่ในลักษณะที่เพียงแต่เกรงว่าน้ำจะเสีย หรือหากเป็นน้ำเสียจริง ๆ น้ำเหล่านั้นก่อนที่จะนำกลับมาใช้เลี้ยงกุ้งอีกครั้งได้มีการตกตะกอนของสารที่จับนอนอยู่บนน้ำและแสงแดดช่วยฆ่าเชื้อโรคไปได้อีกส่วนหนึ่งแล้ว ดังนั้นน้ำที่สูบกกลับมาใช้นั้นเลี้ยงใหม่จึงกล่าวได้ว่า ได้รับการบำบัดและปรับสภาพให้เป็นน้ำดีโดยธรรมชาติมาแล้ว เมื่อปรากฏการณ์ได้ปรากฏให้เห็นว่าชวานาเลี้ยงกุ้งได้ผลดี ขณะที่ทางบริษัทเอกชนซึ่งมีนักวิชาการดูแลกลับเลี้ยงแล้วกุ้งมีอัตราการตายสูงกว่าชวานา จึงเป็นสาเหตุทำให้ชวานานำค่อยซื้อถือนักวิชาการของบริษัทเอกชนที่เลี้ยงกุ้ง ต้นเบตงพาร้านขายยาหรือคลินิกกุ้งกันเป็นส่วนใหญ่ พร้อม ๆ กับนั้นนาขุทุนที่เคยปล่อยน้ำจากบ่อเลี้ยงกุ้งลงที่นาของชวานา ก็เริ่มได้ความคิดใหม่ที่จะเก็บน้ำส่วนนั้นไว้เลี้ยงใหม่นำมอมปล่อยน้ำให้ชวานากุ้ง เพราะเห็นว่าช่วยลดต้นทุนในการสูบน้ำมาจากทะเลได้มาก

การผลิตที่สำคัญในช่วงที่มีการหานากุ้ง นอกจากการหานากุ้งแล้วยังมีการเพาะเลี้ยงลูกกุ้ง การค้าขายและรับจ้าง การเพาะเลี้ยงลูกกุ้งกุลาดำ ในชุมชนตำบลเกาะเพชรมีผู้ค้าเป็นการเพียง

จำนวน 3 ราย ซึ่งเป็นสิ่งที่น่าแปลกมาก เพราะเมื่อพิจารณาถึงจำนวนผู้เลี้ยงกุ้งทั้งชาวนาและนายทุนรวมแล้วเกือบ 500 ราย หรือประมาณ 800 บ่อ (บริเวณ ศิริกุล. 2536 : 25) สาเหตุสำคัญที่ผู้เพาะเลี้ยงกุ้งกุลาดำน้อยอาจเป็นเพราะ อาชีพการเพาะเลี้ยงกุ้งกุลาดำต้องอาศัยนักวิชาการทดลองจนเทคโนโลยีในระดับสูงจึงทำให้ชาวนามองว่าเป็นเรื่องยาก และที่สำคัญคือการเพาะเลี้ยงกุ้งของชาวนาที่ดำเนินการอยู่แล้วในชุมชนตำบลเกาะเพชร ยังไม่สามารถครองตลาดกุ้งกุลาดำส่วนใหญ่ในตำบลเกาะเพชรได้ แสดงให้เห็นว่าการอยู่ใกล้แหล่งเลี้ยงกุ้งไม่ได้เป็นเงื่อนไขสำคัญที่สุดที่ชาวนากุ้งจะตัดสินใจซื้อกุ้ง แต่เงื่อนไขที่สำคัญที่สุดกลับเป็นลักษณะกุ้งและสายพันธุ์กุ้งที่แข็งแรงและโตเร็ว ดังนั้นจึงพบว่าแม้มีฟาร์มทำการเพาะเลี้ยงกุ้งในชุมชนตำบลเกาะเพชรและเจ้าของฟาร์มเพาะเลี้ยงกุ้งกุลาดำเป็นญาติของชาวนากุ้ง แต่ชาวนากุ้งส่วนใหญ่ยังคงเดินทางไปซื้อกุ้งนอกชุมชนคือแถบสงขลา (สติงพระ) ชลบุรีและภูเก็ต เพื่อให้ได้กุ้งพันธุ์ที่มาเลี้ยง

การเพาะเลี้ยงกุ้งกุลาดำโดยปกติใช้เวลาประมาณคร่าวๆ 1 เดือน ช่วงที่เพาะเลี้ยงจริง ๆ ประมาณ 20 - 23 วัน และเป็นช่วงที่ความสะอาดบ่อและตากบ่อประมาณ 7 วัน ผู้ทำการเพาะเลี้ยงกุ้งบอกว่า การเพาะเลี้ยงกุ้งของชาวนากุ้งสามารถทำได้เกือบตลอดปี ยกเว้นในช่วงหน้ามรสุมตะวันออกเฉียงเหนือ คือประมาณเดือนพฤศจิกายนชาวนากุ้งไม่นิยมเพาะเลี้ยงกุ้งโดยทั่วไปเหตุผลว่า เพราะเป็นช่วงที่ฝนตกชุกความเค็มของน้ำทะเลน้อยน้ำไม่เหมาะที่จะสูบน้ำมาเพาะเลี้ยงกุ้ง จากการสังเกตผู้วิจัยพบว่าในช่วงเวลาดังกล่าว ทางฝ่ายชาวนาที่เลี้ยงกุ้งก็ไม่นิยมเลี้ยงกุ้งเช่นเดียวกัน ซึ่งหากพิจารณาถึงระดับความเค็มของน้ำที่ลดลง น่าจะไม่เป็นอุปสรรคมากนักในแง่ของผู้เลี้ยงกุ้งกุลาดำในช่วงดังกล่าว เพราะชาวนากุ้งมีความสามารถที่จะปรับสภาพน้ำให้มีความเค็มสูงหรือต่ำได้โดยใช้เกลือและน้ำจืดผสม แต่ความเค็มที่น้ำจะท่วมบ่อหรือบ่อตื้นน้ำจะเป็นเหตุผลที่มีน้ำหนักมากกว่าจึงทำให้ชาวนากุ้งไม่นิยมเลี้ยงกุ้ง ฉะนั้นจึงอาจสรุปเชิงเบื้องต้นได้ว่าเหตุผลที่ผู้เพาะเลี้ยงกุ้งไม่นิยมเลี้ยงในช่วงหน้ามรสุมได้ตัวว่า เหตุผลสำคัญที่ผู้เพาะเลี้ยงกุ้งไม่ได้กล่าวถึงน่าจะมาจากความต้องการการดูแลกุลาดำเลี้ยงของชาวนากุ้งมีน้อยด้วย

การเพาะเลี้ยงกุ้งโดยทั่วไปเท่านั้น 3 ลักษณะ คือ 1) การเพาะเลี้ยงกุ้งแบบสมบูรณ์ หมายถึงการเพาะเลี้ยงที่นำพ่อแม่พันธุ์แม่พันธุ์กุลาดำจากทะเลมาเลี้ยงแล้วให้ฟัก เช่นการฟักคราวหนึ่ง

ต้องใส่ท่อพันดูแม่พันดูประมาณ 30 - 50 ตัว ท่อพันดูแม่พันดูตัวหนึ่งใส่พะทะพันดูได้ประมาณ 3 ครั้ง หากเกินกว่านั้นผู้พะทะเลี้ยงบอกว่าจะได้พันดูไม่ดี ขึ้นคอนต่อจากนั้นผู้พะทะเลี้ยงก็นำเข้าบ่อก่อนจนเป็นคั่วแล้วส่งขายให้แก่ผู้เลี้ยงกุ้ง การพะทะเลี้ยงลูกกุ้งในลักษณะนี้ต้องใช้นักวิชาการที่มีความเชี่ยวชาญ ชวนนากุ้ง เรียกว่าต้องมือถึง จากการสังเกตและสัมภาษณ์ระดับลึกพ่อค้านายทุน พบว่านักวิชาการที่ประจำอยู่ตามฟาร์มพะทะเลี้ยงลูกกุ้งของชาวนากุ้ง มักได้เป็นผู้ที่เรียนมาจากสถานศึกษาโดยตรงแต่เป็นแรงงานตัวในที่เคยทำงานในฟาร์มพะทะเลี้ยงลูกกุ้งมาจากที่อื่น เช่น กูเก็ค หรือชลบุรีมาก่อนจนมีประสบการณ์สามารถพะทะเลี้ยงเองได้จึงมารับจ้าง แรงงานเหล่านี้ในระยะแรกคือแรงงานจากภาคเหนือและอีสาน และจากการเข้ารับการศึกษากะทะเลี้ยงลูกกุ้งที่อำเภอสตึงพระ จังหวัดสงขลา ตำบลเกาะสิเหร่ อำเภอเมือง จังหวัดภูเก็ต ซึ่งเป็นแหล่งพะทะเลี้ยงลูกกุ้งกุลาค่าส่งขายให้แก่ชาวนากุ้งในภาคใต้และชาวนาชุมชนตำบลเกาะเพชร พบว่าแรงงานที่ได้ชื่อว่าเป็นนักวิชาการเหล่านี้ส่วนมากเป็นพวกจีนฮ่อที่มาจากทางภาคเหนือ แต่ในเวลาต่อมาเมื่อเจ้าของฟาร์มสามารถเรียนรู้และทำเองได้ก็เลิกจ้างแรงงานเหล่านี้ 2) การพะทะเลี้ยงลูกกุ้งแบบรับช่วง หมายถึงการนำเชื้อไขกุ้งกุลาค่าจากฟาร์มที่พะทะเลี้ยงแบบสมบูรณ์ (ตามข้อ.1) มาทำให้เป็นคั่วแล้วอนุบาลให้โตจากนั้นก็ส่งขายให้แก่ชาวนากุ้งนำใบเลี้ยง การพะทะเลี้ยงในลักษณะนี้มักต้องอาศัยนักวิชาการที่มีความรู้มากนัก หลังจากที่นักวิชาการเลี้ยงให้ดูเพียงไม่กี่ครั้ง ในตอนหลังเจ้าของฟาร์มมักจะทำการพะทะเลี้ยงเอง ทำให้สามารถประหยัดค่าจ้างลงได้ส่วนหนึ่ง 3) การอนุบาลลูกกุ้งกุลาค่า ฟาร์มพะทะเลี้ยงลูกกุ้งในลักษณะนี้ดำเนินการเพียงนำเชื้อลูกกุ้งกุลาค่าที่ฟาร์มฟักออกเป็นคั่ว แล้วมาอนุบาลต่อเพื่อเตรียมส่งขายให้แก่ชาวนากุ้งนำใบเลี้ยง ลักษณะการพะทะเลี้ยงลูกกุ้งกุลาค่าในระยะหลัง โดยเฉพาะในชุมชนตำบลเกาะเพชรจะหันมาทำการพะทะเลี้ยงในลักษณะนี้กันมาก เพราะไม่ต้องการใช้ความรู้และเทคโนโลยีขั้นสูง รวมทั้งไม่ต้องการลงทุนมากแต่กลับได้กำไรดี เนื่องจากสามารถนำเชื้อพันดูกุ้งที่ตรงตามความต้องการของชาวนากุ้งมาขายให้ชาวนากุ้งได้ ทำให้ชาวนากุ้งส่วนใหญ่ไม่ต้องการเชื้อจากที่ไกล ๆ อีกต่อไป

ด้านการค้าขาย การค้าขายที่เกิดขึ้นพร้อม ๆ กับการหานากุ้งและเกี่ยวข้องกับ การหานากุ้ง ได้แก่ การหาพันธุ์กุ้งกุลาค่า การขายอาหารกุ้ง การขายเวชภัณฑ์กุ้ง และขายอุปกรณ์ที่เกี่ยวข้องกับการเลี้ยงกุ้งเป็นเครื่องใช้ให้เพิ่มทั้งการเก็บตกหางเศรษฐกิจ ที่เกิดจากการพัฒนาประเพณีตามแนวทาง

เศรษฐกิจทุนนิยมที่มุ่งส่งเสริมอุตสาหกรรมทางการทำกุ้ง ภาพในระดับกว้าง (macro) ให้อำนาจให้เกิด การลงทุนในประเทศอื่นตามมา เกิดอาชีพใหม่ขยายไปทั้งข้างหน้าและข้างหลังอย่างกว้างขวาง โดย ในส่วนของอาชีพการขายอาหารกุ้ง ชายเวรวัดกุ้งและอุปกรณ์เกี่ยวกับการเลี้ยงกุ้งนั้น เป็นอาชีพที่ สนับสนุนให้การทำกุ้งมีความพร้อมและเติบโตขึ้น และเมื่อเลี้ยงจนโตแล้วก็มีการนำมาก็คัดต่อ เพื่อให้ แห้วบ็องกุ้งมาซื้อไปขายให้กับพ่อค้านายทุนมหาชัย ซึ่งเป็นนายทุนใหญ่ระดับชาติที่ส่งกุ้งกุลาคำไปขาย ยังตลาดต่างประเทศ คือ ญี่ปุ่น สหรัฐอเมริกา และประเทศประชาคมยุโรป (บ็องกร สายสินธุ์. 2532 : 16) และในอีกด้านหนึ่งการเกิดอาชีพใหม่และการเติบโตทางเศรษฐกิจ เป็นเครื่องชี้ให้เห็น ถึงการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตของชาวนา จากอดีตซึ่งการค้าขายถูกจำกัดในกลุ่มคนจีน หรือหากจะมี ในกลุ่มคนไทยบ้างก็เป็นเพียงการค้าขายเล็ก ๆ น้อย ๆ บัดนี้ชาวนาเองได้เข้าสู่วิถีชีวิตทำการค้า ในลักษณะเดียวกับคนจีนด้วย

1) การทำแห้วบ็องกุ้งกุลาคำ ในชุมชนตำบลเกาะเพชรเดิมมีเพียงพ่อค้ารับซื้อและปลาก จากชาวประมง เมื่อมีการทำกุ้งเกิดขึ้น แห้วเหล่านี้มาได้เติบโตขึ้นมาทำหน้าที่รับซื้อกุ้งกุลาคำ แต่อย่างใด ทั้งนี้เพราะ ประการแรกในการทำแห้วบ็องกุ้งกุลาคำผู้ซื้อต้องมีเงินทุน เว้นแต่จะวัน อย่างน้อยนับล้านบาท ถ้าแก่หรือนายทุนท้องถิ่นมีเงินทุนไม่เพียงพอ ส่งผลให้นายทุนมหาชัยซึ่งเป็น นายทุนในระดับชาติเข้ามาทำธุรกิจแห้วบ็องกุ้งกุลาคำแทน ประการที่สอง ตลาดกุ้งกุลาคำส่วนใหญ่ คือตลาดต่างประเทศ บรรดาพ่อค้าที่รับซื้อกุ้งอยู่เดิมมีความสามารถเพียงแค่ส่งไปขายยังตลาดในเมือง จึงน่าจะดำเนินธุรกิจแห้วบ็องกุ้งกุลาคำที่มีตลาดต่างประเทศได้ สำหรับแห้วบ็องกุ้งกุลาคำในชุมชน ตำบลเกาะเพชรที่ปรากฏอยู่จำนวนมากนั้น ความจริงเป็นเพียงคนกลางที่อาศัยรับซื้อกุ้งกุลาคำส่งไป ให้แก่นายทุนมหาชัย ภายหลังเงื่อนไขที่นายทุนมหาชัยสนับสนุนให้ยืมเงินสำหรับซื้อกุ้งกุลาคำจากชาวนากุ้ง และเมื่อซื้อแล้วก็นำไปขายให้แก่นายทุนที่ยืมเงิน โดยนายทุนจะหักเงินที่ยืมพร้อมดอกเบี้ยไว้ทุกครั้ง เมื่อจะมีการซื้อกุ้งในคราวหน้าอีก แห้วบ็องในตำบลเกาะเพชรก็จะโทรศัพท์ไปบอกนายทุนที่มหาชัยนาย ทุนทางมหาชัยก็จะส่งเงินผ่านทางธนาคารมาให้ เป็นคราว ๆ ไป โดยที่นายทุนทางมหาชัยจะรับรู้ว่ามีแห้ว บ็องกุ้งทางตำบลเกาะเพชรจะหักค่ารถหรือค่าทุน ดังนั้นความสัมพันธ์ระหว่างแห้วบ็องกุ้งในชุมชน ตำบลเกาะเพชรกับนายทุนมหาชัย จึงคล้ายกับความสัมพันธ์ระหว่างพ่อค้าที่ออกเงินให้แก่ชาวประมง ในช่วงที่หาปลา ค้างกันเพียงแค่การขยายฐานจากความสัมพันธ์ระหว่างคนในชุมชน เป็นชาวนากับ พ่อค้านายทุนในเมือง เชื่อมโยงความสัมพันธ์ทางการผลิตของชาวนากับผู้ส่งมอบระดับชาติและสังคมโลก

การเข้าสู่อาชีพการรับซื้อกุ้งกุลาดำเป็นเรื่องง่าย เพียงแต่ชาวนาต้องหาช่องทางเข้าถึง
นายทุนมหาชัยหาสัญญาเงินเพื่อซื้อกุ้งไปให้นายทุนเท่านั้น จากการสัมภาษณ์ระดับลึกผู้ทำธุรกิจน
รับซื้อกุ้งหลายรายพบว่าผู้ที่ทำอยู่ก่อนแล้ว คือญาติและพรรคพวกเป็นผู้แนะนำให้รู้จักกับนายทุนและเป็น
ผู้รับรองในระยะแรก ส่วนผู้ที่ทำอยู่ก่อนนั้นมักเป็นคนใกล้ชิดกับนายทุนมหาชัย เคยให้การช่วยเหลือกับ
นายทุนมหาชัยในช่วงที่ลงมาซื้อกุ้งกุลาดำโดยตรงที่ตำบลเกาะเพชรในระยะแรกที่เริ่มเลี้ยงกุ้งกุลาดำ

แรงจูงใจที่ผลักดันให้ชาวนาอยากจะทำรับซื้อกุ้ง นอกจากในเรื่องที่ได้รับการสนับสนุน
ด้านการเงินจากนายทุนมหาชัยแล้ว จากการสัมภาษณ์ระดับลึกชาวนาที่ทำรับซื้อกุ้งกุลาดำแล้วขาดทุน
จนต้องเลิกกิจการไป พบว่ากว่าครึ่งเป็นผลตอบแทนจากการทำรับซื้อกุ้งกุลาดำเป็นสิ่งจูงใจที่สำคัญ
ชาวนายเดิมเล่าว่าตัวเองนั้นก่อนทำรับซื้อกุ้งกุลาดำ เคยทำนากุ้งมาก่อน เลี้ยงกุ้งกุลาดำได้
กว่าทุกครั้งแต่ที่ตัดสินใจหันไปทำรับซื้อกุ้งกุลาดำเพราะเห็นว่าได้กำไรมากกว่า โดยมองการทำพ
รับซื้อกุ้งกุลาดำว่าได้รับกำไรวันต่อวัน ไม่ต้องรอถึง 4 เดือน เหมือนการเลี้ยงกุ้งกุลาดำ และ 1 ปี
เหมือนการทำนาข้าว และหากโชคก็อาจมีกำไรนับแสนบาทภายในวันเดียว

ลักษณะของงานการทำรับซื้อกุ้งกุลาดำ เริ่มต้นด้วยการให้นายหน้าออกไปสอบถามว่าใครที่
ไหนบ้างที่ต้องการจะขายกุ้ง เมื่อนายหน้ากลับมากลางทางทำรับซื้อกุ้งกุลาดำก็ออกใบตกลงราคาซื้อขาย
กับชาวนากุ้ง การตกลงราคาซื้อกุ้งในบ่อชาวนากุ้งและทำรับซื้อกุ้งกุลาดำมีข้อตกลงที่ใช้เป็นแนวปฏิบัติ
ต่อกันในชุมชนตำบลเกาะเพชรคือ ใช้วิธีหอกแหลมกุ้งขึ้นมาแล้วนำไปชั่ง เพื่อดูว่าโดยเฉลี่ยมีจำนวนกี่ตัว
ต่อหนึ่งกิโลกรัมและจะซื้อขายกันในราคาเท่าไร เป็นการซื้อแบบคว่บ่อหรือแบ่งตามขนาดของกุ้งแต่
ส่วนใหญ่ขายกันแบบคว่บ่อ หมายถึงว่าเมื่อถึงเวลาจับกุ้งขึ้นมาว่ากุ้งขนาดเล็กหรือใหญ่ จะซื้อขาย
กันในราคาเฉลี่ยเท่ากันหมดทุกขนาด ในการลุ่มนี้ชาวนากุ้งและทางทำรับซื้อกุ้งสามารถประเมินได้ด้วย
ว่าปริมาณกุ้งในบ่อมีประมาณกี่ตัน ลักษณะที่ทำกันนั้นต่างจากเทคนิคการลุ่มตัวอย่างในการทำวิจัย โดย
หลักการแล้วมีความน่าจะเป็นสูง หมายถึงมีโอกาสเป็นไปตามจำนวนที่ประเมินว่าในเรือขนาดกุ้ง
หรือจำนวนกุ้ง แต่ในการลุ่มเพื่อตกลงราคานี้ ทั้งทางชาวนากุ้งและทางทำรับซื้อกุ้งต่างมีเทคนิคส่วนตัว
ที่จะให้ได้เปรียบฝ่ายตรงข้าม เช่น ฝ่ายชาวนากุ้งพยายามหอกหาให้ได้กุ้งตัวโต ๆ เพื่อให้ได้ราคาสูง

ฝ่ายแพรับซื้อทุ่งก็พยายามถ่วงท่วงด้านตาซึ่งเป็นต้น สะท้อนภาพให้เห็นความพยายามที่จะแสวงหาผลประโยชน์จากชนชั้นอื่นตามชื่อของ คาร์ล มาร์กซ์ (Karl Marx) ได้อย่างชัดเจน (Smelser. 1981 : 14 ; Fushfeld. 1982 : 49) ทั้งนี้ความคลาดเคลื่อนจากการลุ่มที่หากันระหว่างชาวนาทุ่งผู้ขายกับแพรับซื้อทุ่งจึงเกิดขึ้นอยู่เสมอ สิ่งนี้แพรับซื้อทุ่งกลัวมากที่สุดคือคอนลงมาซื้อทุ่งขนาดโต หากให้คอนตกลงราคาคงกำหนดไว้สูง แต่พอถึงวันจับขึ้นมาจากบ่อจริง ๆ ทุ่งส่วนใหญ่กลายเป็นทุ่งเล็ก ซึ่งแพจะต้องซื้อตามราคานั้นทำให้ขาดทุนทันที เป็นที่น่าสังเกตว่าการทอดแหลงทุ่งในบ่อเพื่อประเมินว่าทุ่งมีปริมาณ ทำไรและทุ่งส่วนใหญ่มีขนาดโต เพื่อประโยชน์ในการตกลงราคาขึ้น พบว่าแถบจังหวัดจันทบุรี ซึ่งอยู่ทางภาคตะวันออกห่างไกลจากชุมชนตำบลเกาะเพชรมาก ในพื้นที่ที่มีการทำนาทุ่งก็มีการทอดแหลงทุ่งในบ่อในลักษณะเดียวกันนี้ (ดวงใจ บุญศิริรักษา. 2533 : 76) ในประเด็นนี้อาจตีความได้ว่า การลุ่มทุ่งเป็นวิธีการที่เพิงนาเข้ามาใช้เมื่อเริ่มทำนาทุ่งและนำมาใช้ภูมิปัญญาของชาวนาทุ่ง แต่เกิดจากความคิดของฝ่ายพ่อค้านายทุนที่นำเอาเทคนิคการลุ่มด้วยอย่างมาใช้ เมื่อตกลงจะซื้อจะขายกันเรียบร้อยแล้ว ก่อนจับทุ่งขึ้นจากบ่อชาวนาทุ่งจะได้รับเงินค่าทุ่งโดยโอนเงินเข้าบัญชีธนาคารอย่างน้อยร้อยละ 80 ส่วนที่เหลือเป็นการกันเงินไว้สำหรับการประเมินที่คลาดเคลื่อน และหากยังเหลืออีก พ่อไรรักจะจ่ายให้หมดเมื่อจับเสร็จหรือในวันรุ่งขึ้น เว้นแต่ข้อตกลงในการจ่ายเงินที่เกิดขึ้นนี้ชาวนาทุ่งเล่าว่า เคยมีการซื้อขายวางอยู่บนพื้นฐานการเชื่อใจกัน ซื้อขายด้วยเงินเชื่อบรากฎว่าชาวนาทุ่งถูกแพซื้อทุ่งโกงไปเป็นเงินจำนวนมาก รายหนึ่ง ๆ เป็นเงินนับล้าน ซึ่งสำหรับชาวนาแล้วถือว่าเป็นเงินจำนวนมากหาศาลทีเดียว ได้กลายเป็นบทเรียนชีวิตให้กับชาวนาทุ่งว่า การดำเนินชีวิตในสังคมยุคใหม่ที่มีการทำนาทุ่งหรือสังคมอุตสาหกรรมนี้ ชาวนาน่าอาจไว้ใจใครได้ โชคที่คนของชาวนาคงเปลี่ยนไป หากให้ชาวนาทุ่งมีความรอบคอบในการขายทุ่งและไม่ยอมขายทุ่งถูกลดค่าด้วยเงิน ชื่ออีกต่อไป

"คอนนั้นจ่ายเป็นเช็ค คือเช็ค 7 วัน คิมมา ๆ เสร็จแล้วค่อย

ผ่อนให้สักแสนอะไรก่อน ขอฝากคอบีอีกห้าวันสิบวัน พยายามจับ

ทุ่งและหาบอย่างนั้นทุกบ่อ รวมแล้วกว่าสิบล้าน"

(พ่อค้านายทุน : ชายอาหารทุ่ง)

"คนตาม เขียรตามปากนึ่ง (คนแถบ เขียรราใหญ่และปากนึ่ง) ตามมา
จะมีครกอยู่แล้ว เจ้าบ่อยังขอมมาให้จับอีก ผมว่าบ่อก็บึงคึก
อย่างไรมันบึกเขามาจับแล้ว ทำบึงยังขอมมาให้จับ อ้อ ของผม
มันไม่ทำ บึงเข้าบึกหมด"

(ชวานา : ทานากุ้ง เศรษฐกิจสูง)

"แต่ก่อนบึงกันบ่อข คืออย่างนี้ะพวกแพ้วหมอ เช่น ราคากุ้ง
500,000 บาท อย่างนี้มันขอมมาให้ เข็ดกั้งมันขอมบึกคึก เพราะคือ
แบบนี้คึกคึกไม่ทัน"

(ชวานา : รับจ้าง เศรษฐกิจต่ำ)

2) การขายอาหารกุ้ง ในเขตพื้นที่ชุมชนตำบลเกาะเพชรมีการเลี้ยงกุ้งกุลาดำกันมาก แต่กลับ
ปรากฏว่ามีผู้ขายอาหารกุ้งเพียงไม่กี่ราย ทั้งนี้เพราะ ประการแรก เครือข่ายของผู้รับอาหารกุ้ง
จากบริษัทมาขาย บริษัท (CP.) กำหนดการใช้มีดแทนขายส่งอาหารกุ้งในอำเภอห้วยกระเจาเพียงรายเดียว
ประการที่สอง แม้ว่าในส่วนของตัวแทนขายปลีกจะไม่มีข้อกำหนดในเรื่องจำนวนผู้ขายไว้ แต่เงื่อนไข
เกี่ยวกับเงินประกันหรือหลักทรัพย์ที่ได้นำไปให้แก่ตัวแทนขายส่ง มีมูลค่าหลายแสนหรือนับล้านบาทได้
กลายเป็นข้อจำกัด ที่จะกีดกันชวานาที่สนใจจะขายอาหารกุ้งด้วย แต่ไม่มีหลักทรัพย์ค้ำประกันออกไป
ประการที่สาม โดยพื้นฐานของชวานาไม่ได้รับการปลูกฝังให้สนใจที่จะทำการค้ามาตั้งแต่อดีต ถูกปิดกั้น
โอกาสเพราะถูกเกณฑ์ไปรับใช้รัฐ ตั้งแต่ทำการผลิตเพียงเพื่อยังชีพตามความจำเป็นแห่งการดำรงชีวิต
(Robinson and other. 2534 : 5) เมื่อทุนนิยมการค้าแผ่ขยายเข้ามาชวานาเปลี่ยนอาชีพการ
ค้าขายหาเงินจริงจังในกลุ่มคนจีน ส่วนชวานาเองมีเพียงการค้าขายเล็ก ๆ น้อย ๆ ในละแวกบ้าน
(ลิขิต ชีรเวคิน. 2529 : 26) ดังนั้นจึงพบว่าในตำบลเกาะเพชรมีผู้ขายปลีกเพียง 5 - 6 ราย
เท่านั้น และจากการสังเกตผู้ที่ประกอบอาชีพการขายอาหารกุ้งในชุมชนตำบลเกาะเพชร พบว่า
คุณลักษณะที่สำคัญของผู้ขายอาหารกุ้งไม่เพียงแต่เป็นผู้มีเงินทุนและหลักทรัพย์ หรือเคยทำการค้ามาก่อน
เท่านั้น แต่คุณลักษณะด้านการศึกษา การมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการเลี้ยงกุ้งกุลาดำที่จะต้องให้
เป็นบริการแก่ลูกค้าที่มาซื้ออาหารกุ้งก็เป็นสิ่งจำเป็น ทั้งนี้เพราะพบว่าผู้ขายรายที่เป็นนายทุนท้องถิ่น

และมีความรู้เพียงเรื่องการค้าขายอย่างเดียว กลับรู้ผู้ขายที่มีอาชีพเป็นครูมาได้ เพราะเวลาลูกค้ามาซื้อ เขาสามารถให้คำแนะนำเกี่ยวกับการเลี้ยงกุ้งได้ดีกว่า ชาวนาทุ่งส่วนใหญ่ซึ่งเลี้ยงเคยไม่ค่อยมีความรู้จึงอยากจะทำกับผู้ที่ให้คำแนะนำที่ดีแก่คน แต่อย่างไรก็ตามในความสำเร็จของผู้ขายอาหารกุ้งที่มิได้มีพื้นฐานมาจากพ่อค้านายทุนที่ทำการค้ามาก่อน มีประสบการณ์หาใน เรื่องอุกทินและพรรคพวกอยู่เสมอ ทั้งนี้เพราะพื้นฐานความสัมพันธ์ในกลุ่ม เครืออุกทินและพรรคพวกมีการช่วยเหลือและพึ่งพาอาศัยกัน เวลามาซื้ออาหารกุ้ง ลูกค้าจึงมักจะอ้างความเป็นอุกทินและพรรคพวก เพื่อขอใช้เครดิตเคยไม่คงมีหลักหรือใช้คำประกัน หรือต่อรองในเรื่องราคาและเวลาใช้หนี้ จนเป็นสาเหตุสร้างความยุ่งยากใจให้แก่ผู้ขายอาหารกุ้งที่มิได้เติบโตขึ้นมาจากพ่อค้านายทุนอย่างมาก

ระบบการขายอาหารกุ้งในชุมชนตำบลเกาะเพชรมีทั้งชายส่ง ชายปลีก และเขี้ยวกันก็มีทั้งชายเงินสดและชายเงินเชื่อ (เครดิต) ซึ่งชาวนาทุ่งทั่วไปเรียกว่า เค. ความหมายที่พวกพ่อค้านายทุนใช้กัน ชาวนาทุ่งรับวัฒนธรรมทางภาษาเข้ามาใช้โดยไม่รู้ตัว ภาพโดยทั่วไปการใช้เค. มีสูงกว่าการใช้ชื้อขายด้วยเงินสดมาก เนื่องจากการให้เค. เป็นวิธีการเพื่อบริการซื้อให้แก่ผู้ซื้อ ดังนั้นชาวนาทุ่งโดยทั่วไปไม่เคยสะสมเงินจำนวนมาก (แสนหรือล้านบาท) มาก่อน (สมบัติ ช่างชัยวงศ์. 2535 : 67) มีเพียงที่ดินเป็นหลักทรัพย์ใช้คำประกันเงินกู้ สามารถนำเงินมาใช้เป็นค่าจ้างลูกบ่อเลี้ยงกุ้ง กุลาและอุปกรณ์การเลี้ยงกุ้งเท่านั้น จึงต้องขอเค. ในส่วนของอาหารกุ้งเลี้ยงกุ้งกุลาทำกันอย่างกว้างขวาง

3) การขายเวชภัณฑ์หรือยากุ้ง ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2534 เป็นต้นมา ยารักษาโรคกุ้งเริ่มเป็นปัจจัยสำคัญในการเลี้ยงกุ้งกุลาของชาวนาทุ่งชุมชนตำบลเกาะเพชร เนื่องจากกุ้งกุลาเริ่มเป็นโรค ชาวนาทุ่งน่าจะหวั่นจะเลี้ยงแบบง่าย ๆ เหมือนที่เคยทำมาก่อนได้ยาก สาเหตุเพราะการสะสมของสารเคมีและสิ่งสกปรกในน้ำที่ใช้เลี้ยงกุ้งมีสูง ชาวนาทุ่งต้องเพิ่มความระมัดระวังและเอาใจใส่ต่อการเปลี่ยนแปลงสภาพน้ำและอาการของกุ้งอย่างใกล้ชิด หากพบว่ามีความผิดปกติชาวนาทุ่งก็รีบนำตัวอย่างน้ำและกุ้งไปปรึกษาวิทยายาหรือคลินิกกุ้งทันที เป็นที่น่าสังเกตว่าชาวนาทุ่งไม่นิยมไปปรึกษาขอความช่วยเหลือจากหน่วยงานของทางราชการหรือบริษัทเอกชนที่เลี้ยงกุ้ง เหตุผลที่สำคัญประการแรก

คือ ถ้าเบร็กคาร้านขายยาหรือคลินิกงูชวานาทุ่งจะได้รับการช่วยเหลือทันที ในขณะที่การช่วยเหลือของหน่วยงานราชการและบริษัทคือ เป็นไปตามขั้นตอนและมีหลายฝ่าย ซึ่งชวานาทุ่งบอกว่ารอไม่ได้ เพราะเวลาทุ่งเป็นโรคทุ่งจะตายเร็วมาก ประการที่สอง ชวานาทุ่งไม่ค่อยเชื่อในความสามารถของเจ้าหน้าที่ราชการและนักวิชาการของบริษัทเอกชน ในส่วนของเจ้าหน้าที่ราชการนั้นอาจเป็นเพราะเจ้าหน้าที่มาไม่ถึงลงไปถึงลึกกับชวานาเหมือนสมัยทานาฮาว ที่มีเจ้าหน้าที่เกษตรลงไปถึงแนะนำและสาธิตการเพาะปลูกอย่างใกล้ชิดตลอดมา แสดงศักยภาพที่เหนือกว่าชวานาออกมาให้เห็นความสัมพันธ์ทางการผลิตที่เกิดขึ้นชวานาจึงมั่นใจว่าสามารถเป็นที่ปรึกษาและพึ่งพาได้ สำหรับนักวิชาการของบริษัทเอกชนแม้ว่าจะเป็นผู้ที่มีความรู้เกี่ยวกับการเลี้ยงทุ่ง แต่จากผลการเลี้ยงทุ่งปรากฏว่าทุ่งของบริษัทตายบ่อย ๆ ชวานาทุ่งจึงสรุปว่านักวิชาการมาได้มีความรู้จริงทั้ง ๆ ที่ในความเป็นจริง บางครั้งความบกพร่องที่เป็นสาเหตุให้ทุ่งตายอาจเกิดจากสาเหตุเพราะฝ่ายเลี้ยงขาดการเอาใจใส่ และฝ่ายบริหารควบคุมดูแลไม่ทั่วถึง

ในการขายยาทุ่ง พบว่าผู้ขายมาได้เป็นผู้ที่เรียนมาทางด้านโรคทุ่งโดยตรง ดังนั้นเพื่อให้ชวานาทุ่งเกิดความเชื่อถือ ผู้ขายยาทุ่งจึงต้องพ่นพิษและหาความเข้าใจเกี่ยวกับโรคทุ่งอยู่เสมอ ทางเรื่องความรู้ของผู้ขายยาทุ่งที่สำคัญคือ การได้รับฟังอาการป่วยของทุ่งและสภาพพื้นที่เปลี่ยนสีจากชวานาทุ่ง และรับฟังคำอธิบายสรรพคุณของยาจากบรรดาพวกตัวแทนจำหน่ายยาทุ่งบ่อย ๆ หากกรณีใดที่ไม่เคยรู้ถึงวิธีรักษามาก่อน เวลาตัวแทนจำหน่ายมาติดต่อก็จะขอความรู้โดยการสนทนากับพวกตัวแทนจำหน่ายเหล่านั้น หรือบางครั้งอาจจะเป็นความรู้จากชวานารายอื่นที่มีวิธีการรักษาของตัวเองและได้ผลมาแล้ว

"พวก sale หรือบริษัท เจ้าหน้าที่พวกนี้มีประโยชน์สูงมาก เราคบกับบริษัทมาก (หลายบริษัท) sale เข้ามาวันหนึ่ง ได้คุยกันครั้งหนึ่ง เช่น เขาหยิบหัวข้อการสร้างสารภูมิคุ้มกันทานเน การเลี้ยงทุ่งมาคุยให้ฟัง อีกวันหนึ่งมีอีกคนมาพูด เรื่องจุลินทรีย์ ๗ ให้ฟัง อีกวันหนึ่งมีคนมาคุย เรื่องการใช้แบคทีเรียกำจัดของเสีย อะไรทานเองนี้ มาวันนี้คุยคุย เรื่องนั้น เรื่องนี้ มันจะกลายเป็นว่า

เราได้ประโยชน์ทั้งจาก sale และเกษตรกร บางที่ได้สูงกว่า
แรงเงาการเข้าบ่มโรงเรือนเสียด้วยซ้ำ"

(พ่อค้านายทุน : นายเวรวัชรพงศ์)

กระบวนการเรียนรู้โดยการแลกเปลี่ยนความรู้ระหว่างชาวนากุ้ง ร้านขายยากุ้ง (คลินิก) และตัวแทนจากนายทุนมีอยู่อย่างต่อเนื่อง ชาวนากุ้งต่างพูดเป็นเสียงเดียวกันว่าการเลี้ยงกุ้งเป็นเรื่องที่เรียนรู้กันมาวันจบหลักสูตร มีหลายสูตรหลายวิธีที่อาจเลี้ยงหรือรักษาโรคกุ้งแล้วประสบผลสำเร็จได้เหมือนกัน แตกต่างไปตามสถานที่และเวลา ประกอบกับโรคกุ้งได้เปลี่ยนแปลงและรุนแรงขึ้นเรื่อย ๆ จึงไม่มีสูตรสำเร็จใด ๆ ที่ถูกต้องที่สุด และด้วยเหตุที่การขายยากุ้ง เป็นอาชีพที่ผู้ขายต้องเรียนรู้เกี่ยวกับการเลี้ยงกุ้งและวิธีรักษาโรคกุ้งอย่างกว้างขวางนี้ ในการประกอบอาชีพการขายยากุ้งจึงไม่เพียงแต่ต้องมีปัจจัยด้านเงินทุนเพียงอย่างเดียว แต่ปัจจัยด้านความรู้ในเรื่องโรคกุ้งและวิธีรักษาโรคกุ้งให้สามารถเป็นที่ยึดพาของผู้เลี้ยงกุ้งได้ก็ เป็นอีกปัจจัยหนึ่งที่สำคัญ การขายยากุ้งคล้ายกับการขายยารักษาโรคของคนทั่วไป ที่ผู้ขายต้องมีความรู้เกี่ยวกับอาการของโรคและยาที่ใช้รักษา ด้วยเงื่อนไขข้างต้นการขายยากุ้งจึงกลายเป็นอาชีพที่ค่อนข้างผูกขาด เพราะผู้ที่ผลิตลักษณะดังกล่าวมีไม่มากนัก ปรากฏว่าผู้ที่ได้รับความนิยมจากชาวนากุ้งในชุมชนตำบลเกาะเพชรมีเพียง 1 - 2 รายเท่านั้น จากการสัมภาษณ์ระดับลึกผู้ประกอบการอาชีพขายยารักษาโรคกุ้ง พบว่าเป็นผู้ที่เคยทำงานกับบริษัท ซีพี. มาก่อน ได้รับประสบการณ์และความรู้พื้นฐานมาจากการทำงานกับบริษัท ซีพี. จึงทำให้สามารถวินิจฉัยเกี่ยวกับโรคกุ้งและแนะนำยาที่ใช้รักษาได้ดีกว่าคนอื่น ๆ การขายยากุ้งหากจะเปรียบเทียบกับการขายอาหารกุ้งซึ่งเป็นอาชีพใหม่ที่เกิดขึ้นในช่วงเวลาเดียวกัน ทั้งสองอาชีพมีข้อแตกต่างที่น่าสนใจ 2 ประการ คือ ประการแรก ในการขายยากุ้งปรากฏว่าความเป็นญาติและพรรคพวกกลับได้การสนับสนุนการค้าขายเป็นอย่างดี ไม่ได้ใช้ความเป็นญาติและพรรคพวกมาต่อรองเรื่องราคาสร้างความลำบากใจให้กับผู้ขายเหมือนการขายอาหารกุ้ง ประการที่สอง ผู้ขายไม่จำเป็นต้องวางหลักทรัพย์ในการรับมาขาย เพราะทางบริษัทผู้ผลิตมอบให้ขายในลักษณะเป็นตัวแทนจำหน่ายให้ เครดิตแก่คลินิกกุ้งนำมาขายโดยไม่ต้องชำระเงินก่อนเป็นเวลา 1- 2 เดือน ผู้ขายรายหนึ่งเล่าว่าบริษัทเอามาให้ขายครบเดือนจะมากู้ครึ่งหนึ่งถ้าขายได้ก็จะมีส่วนแบ่งกำไรให้แก่ถ้าขายไม่ได้ก็จะนำกลับ ผู้ขายแทบไม่มี

ความเสี่ยงเลย และยิ่งในรายชื่อของผู้ขายที่หาขอขายให้สูงเป็นที่ยอมรับของลูกค้า (ชานาทุ่ง) ด้วยแล้ว บริษัทผู้ผลิตจำนวนมากจะแข่งกันมาติดต่อขอให้เป็นตัวแทนขายเอง

4) การขายอุปกรณ์เกี่ยวกับการเลี้ยงกุ้งกุลาดำ เช่น เครื่องจักร พ่อน้ำ ใบพัดค้ำน้ำ อุตสาหกรรมนี้ โดยภาพรวมอยู่ในมือพ่อค้านายทุนต่างถิ่นที่ค้า เป็นการค้าขายสินค้าอยู่ก่อนในตลาดของตัว จังหวัด ผู้ประกอบการด้านนี้ส่วนใหญ่ เป็นผู้ที่มีเงินทุนมากและมีเครดิตทางการค้า ฉะนั้นจึงดูเหมือนว่า ชานาทุ่งแทบไม่มีโอกาสเข้าสู่อาชีพนี้ได้เลย เพราะไม่มีพื้นฐานดังกล่าวนะที่สำคัญคือชานาทุ่งแต่ละคนหาทุ่งมากกว่าอย่างอื่น ในระยะแรกชานาทุ่งไปซื้อหาวัสดุอุปกรณ์เกี่ยวกับการเลี้ยงกุ้งกุลาดำ ในเมืองและต่างจังหวัด เช่นพัดลมเป็นต้น ต่อมาเริ่มสะดวกขึ้นเมื่อมีนายทุนมาติดต่อและนำมาขายถึง ในชุมชน และเมื่อการคมนาคมสะดวกขึ้นผู้ขายส่ง (wholesale) ในเมืองนำสินค้ามาส่งให้ถึงใน ชุมชนนายทุนท้องถิ่นจึงเริ่มเข้ามา เป็นคนกลางในการขายบ้าง ในฐานะที่มีเงินทุนและเครดิตทางการค้า คิดว่าชานาทุ่งอื่น ๆ ในชุมชน ชานาทุ่งแทนที่จะซื้อจากผู้ขายรายใหญ่ในเมืองต้องหันมาซื้อผ่านพ่อค้า คนกลาง หากให้สินค้าจากผู้ผลิตก็จะถึงชานาทุ่งผู้บริโภคต้องผ่านพ่อค้าคนกลางหลายชั้นตอนมากขึ้น เป็นเหตุให้ชานาทุ่งถูกเอากำไรไปหลายชั้นตอน ในประเด็นนี้ทางด้านชานาทุ่งไม่ค่อยตระหนักว่าได้ถูก เอาเปรียบในชั้นตอนต่าง ๆ ครึ่งกันข้ามกลับพอใจที่มันต้องเดินทางไปซื้อให้ลำบาก การซื้อขาย อุปกรณ์เกี่ยวกับการเลี้ยงกุ้งกุลาดำนี้มันมีการให้เครดิตเหมือนการซื้ออาหารกุ้ง สินค้าทุกอย่างต้องซื้อ ด้วยเงินสดชานาทุ่งเล่าว่าราคาส่งของที่ซื้อต่อรองราคามันได้เลย ผู้ขายบอกราคาเท่าไรก็ต้องซื้อ เหตุผลสำคัญที่อยู่เบื้องหลังคือขอเพียงให้ได้มีอุปกรณ์ที่ใช้ในการเลี้ยงกุ้ง ชานาทุ่งยอมทำตามเงื่อนไข ของพ่อค้านายทุนได้ทุกอย่าง

"ได้ต่อ (ต่อรอง) นั้นแหละ แต่ไม่รู้ว่าจะได้ มันเชื่อว่า เราต้องซื้อแน่นอน ยกตัวอย่างเครื่องนะ เวลาไปซื้อต้องต่อคิว เข้าแถวยาวเหยียดเลย เวลาเราไปซื้อเครื่องซื้อไปถ้าใคร ไปก่อนเขาก็คุยกับคนนั้นก่อน แล้วถัดมา ๆ กว่าถึงเรา เรา จะไปต่อแบบไม่มีจังหวะ"

(ชานา : เลี้ยงกุ้งกุลาดำ เศรษฐกิจบ้านสูง)

"ผมเขยื้อนไปกับเพื่อนเขย เขานั่งกันเป็นแถว คุณจะซื้ออะไรก็
หารายการของคุณแล้วถ้าแก็งให้ดูใบงาใบงาของ คนนี้ส่ง
อะไรก็ทำต่อ พอเราใบงาบอกว่าคือออก 5,300 บาท ผมขอ
สัก 300 บาท เป็นค่าโดยสารรถ มันว่ามาได้ ๗ ผมยังมีเวลา
ที่จะมาพูดต่อราคากับคุณ นี่ผมก็จำกัน มันพูดอย่างนี้ครับ"
(ชานา : เลี้ยงกุ้งกุลาค่า เศรษฐกิจปานกลาง)

ด้านการรับจ้าง การรับจ้างเป็นอาชีพที่เกิดขึ้นอย่างกว้างขวางในช่วงการทานกุ้ง เมื่อวิถี
การผลิตได้เปลี่ยนแปลงไป การรับจ้างที่เข้ามาเกี่ยวข้องกับก็เปลี่ยนแปลงไปด้วย ในภาพรวมนอกจาก
อาชีพรับจ้างจะเปลี่ยนแปลงไปแล้ว สิ่งที่ค่อนข้างจะแตกต่างไปจากเดิมอย่างเห็นได้ชัดคือ แรงงานต่าง
ถิ่นจากภาคอื่นจำนวนมาก เข้าสู่ชุมชนอย่างที่ไม่เคยเกิดขึ้นมาก่อน และในกลุ่มผู้รับจ้างด้วยกันเริ่ม
มีการแข่งขันกันเองเกิดขึ้น ความสัมพันธ์ทางการผลิตทั้งในแนวตั้งหรือระหว่างชนชั้นและแนวนอนคืออัน
กลุ่มชานารับจ้างด้วยกัน เริ่มถูกมองว่าผลประโยชน์และเหตุผลทางธุรกิจ ให้ความสำคัญกับระบบ
คุณค่าที่วางบนพื้นฐานของเงินมากกว่าความมีน้ำใจและช่วยเหลือกัน การจ้างงานที่สำคัญได้แก่การ
รับจ้างเลี้ยงกุ้งกุลาค่า การรับจ้างลากอวนจับกุ้งในบ่อกุ้ง การรับจ้างทำงานอยู่กับแพรับซื้อกุ้งและ
รับจ้างเป็นนายหน้ารับซื้อกุ้ง

1) การรับจ้างเลี้ยงกุ้ง เป็นงานที่ค่อนข้างมั่นคงและมีค่าตอบแทนสูงกว่าการรับจ้างงานอื่น ๆ
เพราะการรับจ้างเลี้ยงกุ้งกุลาค่าได้รับค่าตอบแทนเป็นรายเดือน ตั้งแต่เดือนละ 3,000 - 5,000
บาทและถ้าเลี้ยงแล้วมีกำไรหรือเป็นไปตามเป้าหมายที่เจ้าของกำหนด จะได้รับเงินเพิ่มเติมเฉลี่ย
กิโลกรัมละ 1 บาท ซึ่งนับเป็นเงินจำนวนไม่น้อยในความรู้สึกรับจ้าง เนื่องจากการจับกุ้ง
ชายคราาหนึ่งมีจำนวนกุ้งประมาณ 5,000 - 8,000 กิโลกรัม นั่นก็หมายความว่าผู้รับจ้างจะได้รับ
เงินเพิ่มอีก 5,000 - 8,000 บาท นอกจากนั้นในเรื่องสิ่งอำนวยความสะดวกและอาหาร เจ้าของ
นากุ้งจะจัดหาให้แก่ผู้รับจ้างพร้อมเกือบทุกอย่าง สำหรับในรายที่มีภรรยาที่อาจจ้างภรรยาด้วยให้ช่วย
กันดูแลก็ต้องกลับบ้านให้พักอาศัยกันที่บ่อกุ้งเลย ในขณะที่งานรับจ้างอื่นๆ เช่นลากอวนจับกุ้ง เลี้ยงกุ้ง
อยู่กับแพมีลักษณะเป็นงานที่เสร็จในวันเดียว ดังนั้นค่าจ้างจึงจ่ายเป็นรายวัน วันไหนที่ไม่ทำหรือไม่มี
งานก็ไม่ให้ค่าจ้าง

การเข้าสู่งานรับจ้างเลี้ยงกุ้งกุลาค่าค่อนข้างยาก เพราะการเลี้ยงกุ้งกุลาค่ามีการลงทุนหลายแสนบาททีเดียวกับความเสี่ยงต่อการได้กำไรและขาดทุนก็มีสูง เว้นแต่จะตั้งกล้าวหาให้เจ้าของนาจ้างคือเลือกคนที่มีความเอาใจใส่และไว้วางใจได้ให้เป็นผู้เลี้ยงกุ้งของคน สำหรับในส่วนของบริษัทเอกชนที่ลงทุนเลี้ยงกุ้งกุลาค่าก็ให้ความสำคัญในเรื่องนี้เช่นเดียวกัน แต่มีความคิดที่แตกต่างจากชาวนาจ้างงาน เรื่องการคัดเลือกแรงงานรับจ้างเข้าทำงานอย่างชัดเจน คือบริษัทนั้นนิยมจ้างแรงงานในชุมชนเหมือนชาวนาจ้าง โดยให้เหตุผลว่ามีปัญหาในเรื่องการกำกับดูแล และมองว่าแรงงานในชุมชนมีนิสัยซื่อสัตย์จงใจทำงาน ความแตกต่างในเรื่องแรงงานรับจ้างนี้ได้นำไปสู่ความแตกต่างของความสัมพันธ์ทางการผลิตระหว่างชาวนาจ้างกับแรงงานรับจ้างเลี้ยงกุ้ง และระหว่างบริษัทกับแรงงานรับจ้างเลี้ยงกุ้ง เพราะในขณะที่ชาวนาจ้างกับแรงงานรับจ้างเป็นญาติและคนในชุมชนเดียวกัน ดังนั้นนอกจากจ่ายค่าจ้างเป็นค่าตอบแทนแล้วทั้งสองฝ่ายยังมีความผูกพันร่วมทุกข์ร่วมสุข เห็นอกเห็นใจกันสูง แต่กรณีบริษัทเอกชนกับแรงงานรับจ้างเป็นความสัมพันธ์ที่ใช้ค่าจ้างตอบแทนเพียงอย่างเดียว และพยายามให้ค่าจ้างในอัตราต่ำสุดเพื่อให้ได้กำไรมาก นอกจากนี้การรับจ้างเลี้ยงกุ้งในส่วนของบริษัทเอกชนยังมีการแบ่งงานออกเป็นฝ่าย เช่น ฝ่ายให้อาหาร ฝ่ายดูแลสระและให้ฝ่ายตรวจสอบสภาพน้ำและโรคกุ้ง ฝ่ายรักษาความปลอดภัย ฯลฯ แต่การรับจ้างเลี้ยงกุ้งให้กับชาวนาจ้างแรงงานรับจ้างต้องทำทุกอย่าง ตั้งแต่ให้อาหารกุ้ง คัดเครื่องค้ำเครื่องหมุนใบพัดค้ำน้ำ คอยสังเกตสภาพน้ำและการเจริญเติบโตของกุ้งตลอดไปจนถึงเป็นยามเฝ้าบ่อกุ้ง หากมองอย่างผิวเผินอาจจะเข้าใจว่าเป็นเพราะชาวนาจ้างเลี้ยงจำนวนน้อยจึงหาหน้าที่ทุกอย่างได้ แต่ทว่าในรายที่เลี้ยงนับ 10 บ่อ และจ้างแรงงานรับจ้างเลี้ยงกุ้งหลายคนก็มีระบบการจัดการอย่างเดียวกันนี้ ไม่ได้แยกงานออกเป็นฝ่ายอย่างเช่นบริษัทเอกชน จึงเป็นเครื่องชี้ได้อย่างหนึ่งว่าชาวนามีระบบการคิดระบบการทำงานที่เป็นแบบอย่างของตนเอง เคยชินอยู่กับระบบการผลิตที่เฒ่าแก่เดิมในสังคมชาวนา เมื่อหันมาผลิตในระบบทุนนิยมอุตสาหกรรมก็ยังคงนำแบบแผนการทำงานแบบเดิมมาใช้

2) การรับจ้างลากอวนจับกุ้ง แรงงานกลุ่มนี้เป็นชาวประมงที่เคยจับปลาในทะเล เมื่อมีการหานากุ้งจึงได้หันมารับจ้างลากอวนจับกุ้งในบ่อเลี้ยงกุ้ง ทั้งนี้เพราะชาวประมงมีความถนัดงานจับกุ้งและปลานทะเลมาก่อน ขณะที่ชาวนาหรือพ่อค้านายทุนที่เลี้ยงกุ้งไม่เคยทำงานนี้ ภาพที่ปรากฏขึ้น

จึงสะท้อนให้เห็นลักษณะการแบ่งงานกันทำตามความถนัด แม้จะดูเหมือนชาวมากลุ่มนี้ต้องเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตมาก แต่ในความเป็นจริงแล้วพวกเขายังคงนำความรู้ความสามารถเดิมมาใช้ในการประกอบอาชีพในสังคมใหม่ ยิ่งมีการเลี้ยงกุ้งกุลาดำมากก็ดูเหมือนว่าแนวในการจัดการแรงงานรับจ้างลากอวนจับกุ้งคอนจะขายกุ้งก็น่าจะสูงตามไปด้วย แต่แนวในดังกล่าวเป็นมาได้เพียงในระยะแรกเท่านั้น เพราะมีผู้รับจ้างลากอวนจับกุ้งเพียงไม่กี่ราย แต่ในเวลาต่อมาชาวประมงรายอื่น ๆ ต่างก็ทะเลซึ่งเคยเป็นแหล่งที่สามารถให้ทุกอย่างในชีวิตพวกเขา ขึ้นมาจับจ้างลากอวนจับกุ้งกันมากขึ้น การเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตของชาวมากลุ่มนี้ ได้เปลี่ยนแปลงเพิ่มขึ้นอีกจากเดิมซึ่งเคยรอให้ชาวมากลุ่มมาติดต่อว่าจะให้ไปจับที่ไหน มาตอนนี้ต้องออกไปหาผู้เลี้ยงกุ้งสอบถามว่ามีใครจะจับกุ้งที่ไหนบ้าง และที่สำคัญคือเพื่อให้แรงงานที่ผู้รับจ้างลากอวนจับกุ้งยอมลดค่าจ้างให้ต่ำกว่าผู้รับจ้างรายอื่น ๆ จึงส่งผลให้อาชีพการรับจ้างลากอวนจับกุ้งมีสภาพค่อนข้างลำบาก เพราะเกิดการแย่งลูกค้ากันขึ้น อย่างไรก็ตามชาวประมงส่วนใหญ่นอกจากก็ยังคิดว่าหาประมงทะเล เพราะนอกจากกุ้งและปลาจะลดน้อยลงทุกทีในอ่างคาคได้ว่าออกทะเลแล้วจะให้กุ้งและปลาหรือนั่นแล้ว ถ้าแก่ที่ลงทุนให้ก็เอาเปรียบมากเกินไป เมื่อก่อนชาวประมงออกทะเลหาปลาใช้แรงงานประมาณ 2 - 3 คน แต่เวลาจับจ้างลากอวนจับกุ้งต้องใช้มากกว่านั้น ชาวประมงจึงได้รวมกลุ่มกัน 4 - 5 ราย นำเครื่องเรือมาเป็นเครื่องสูบน้ำ ส่วนอวนนั้นชาวประมงบอกว่าต้องซื้อใหม่ เพื่อให้ขนาดของตาอวนเหมาะสมกับขนาดของกุ้งกุลาดำ สำหรับลูกน้องก็นำลูกน้องเก่าตามมากด้วย รวมแล้วทำงานร่วมกันประมาณ 15 คน ดังนั้นแม้จะเป็นงานใหม่แต่แรงงานที่หายังเป็นกลุ่มเดิม มีความผูกพันเป็นญาติและเพื่อนบ้าน เพียงแต่ขยายหน่วยผลิตให้ขึ้นและมีความต้องการแรงงานมากตามไปด้วย จึงน่าจะสร้างความเปลี่ยนแปลงในวิถีชีวิตได้เกิดขึ้นมากนัก การปฏิบัติงานการลากอวนจับกุ้งที่สำคัญคือขึ้นจากบ่อให้แก่ผู้รับซื้อกุ้ง ซึ่งรอซึ่งน้ำหนักอยู่แล้วถือว่าเสร็จงานวันหนึ่งชาวประมงเหล่านี้จึงใช้เวลาทำงานไม่กี่วันใช้เวลาเพียงประมาณ 3 - 4 ชั่วโมงเท่านั้น จึงยังคงมีลักษณะการทำงานเหมือนชาวนาและชาวประมงสมัยก่อนที่ยังมีเวลาว่างแอมเพ่งอยู่มาก

3) การรับจ้างแหรับซื้อกุ้งกุลาดำ การทำงานในแหรับซื้อกุ้งกุลาดำมีทั้งแรงงานผู้ชายและแรงงานผู้หญิง ผู้ชายทำหน้าที่ในการยกสิ่งของสัมภาระที่ใช้ในการบรรจุกุ้งและชั่งกุ้งซึ่งเป็นงานหนัก ส่วนผู้หญิงมีหน้าที่ในการคัดเลือกกุ้งออกตามขนาดก่อนชั่งน้ำหนัก และในแต่ละวันจะมีแรงงานคนหนึ่งพา

หน้าที่ซึ่งนำพนักงาน ๖ คนได้รับการฝึกเทคนิควิธีการทางศาซึ่งมาอย่างดี จากการเปิดเผยของผู้ประกอบ การแห้วรับซื้อกุ้งรายหนึ่งบอกว่า คนที่ได้อีกมาอย่างดีแล้วสามารถทางนำพนักงานจากการซึ่งได้ประมาณครึ่ง ละ 2 - 3 ชีต หรือ 200 - 300 กรัม (ซึ่งครึ่งละ 20 กิโลกรัม) ซึ่งเมื่อรวมแล้วในการซึ่ง คราวหนึ่งมีจำนวนกุ้งประมาณ 3 - 8 ตัน ทางแห้วรับซื้อกุ้งสามารถทางนำพนักงานได้หลายสิบกิโลกรัม แรงงานรับจ้างแห้วรับซื้อกุ้งเหล่านี้มีจำนวนประมาณละ 30 - 40 คน เจ้าของแห้วรับซื้อกุ้งกุลาคา บอกว่าจะหาแรงงานจากญาติพี่น้องก่อนถ้ายังไม่เพียงพอก็ไปหาเพื่อนบ้าน วันแต่ละวันใช้แรงงานไม่ เท่ากันขึ้นอยู่กับเงื่อนไขว่า กุ้งที่จะจับนั้นเป็นบ่อขนาดเล็กหรือใหญ่ จำนวนบ่อเดียวหรือหลายบ่อ ถ้าบ่อเล็กจำนวนบ่อเดียวใช้แรงงานประมาณ 20 - 30 คน เฉพาะแรงงานในชุมชนก็เพียงพอแล้ว แต่ถ้าเป็นบ่อขนาดใหญ่หรือหลายบ่อต้องไปหาแรงงานจากชุมชนอื่นมาเพิ่ม และในบางครั้งหากหาไม่ได้ ก็ใช้วิธีการเพิ่มค่าจ้างให้เป็นสองเท่า จากการสังเกตแรงงานในกลุ่มนี้พบปรากฏว่ามีแรงงานต่างถิ่น จากภาคอื่น ซึ่งอาจเป็นมาได้ว่าเนื่องจากเป็นงานที่หนักและหนัก วันไหนที่ซื้อกุ้งได้ก็ให้ทำงานวันไหนที่ ซื้อกุ้งไม่ได้ก็ให้ทำงานวันมีค่าจ้าง แต่สำหรับแรงงานในชุมชนตำบลเกาะเพชรนั้น แม้ว่าบางวัน ไม่ให้ทำงานก็อาจจะเลี้ยงชีพมาได้ เพราะอยู่ท่ามกลางญาติพี่น้องที่คอยช่วยเหลือกัน การรับจ้างแห้ว รับซื้อกุ้งกุลาคามีลักษณะเป็นแพเคลื่อนที่จับกุ้งที่เหนียวกับขบวนใบที่นั้น กางคันชักกลั้ว บ่อหรือริมถนน เติมนเครื่องซึ่ง ตะกร้าล่ง ปั่นแข็ง รวมทั้งรถตู้ห้องเย็นคอยรับกุ้งไปส่งที่มหาชัย เวลาจับที่ ใด ๆ แรงงานรับจ้างของแพต้องนอนค้างคืนที่บ้าน เจ้าของแห้วรับซื้อกุ้งทั้งบ้านให้ลูก วออยู่ตามลำพัง หรือถ้าไม่ค้างคืนก็ต้องออกจากบ้านตั้งแต่เช้าและกลับมาก่อนเย็น แรงงานเหล่านี้ต้องเดินทางไป กับคณะของแพใบหัว ไม่เฉพาะแต่ในตำบลเกาะเพชร แต่จะไปต่างตำบลและต่างอำเภออีกด้วย ต่าง จากแพย่อยของเจ้าแม่ในชุมชนที่เคยรับซื้อกุ้งและปลาจากชาวประมง เพราะเป็นแพขนาดเล็กใช้ แรงงานเพียงคนเดียวมีทั้งตั้งประจำอยู่ที่บ้านเจ้าแม่หรือท่าเรือคอยรับซื้อปลาที่ชาวประมงนำมาขาย

4) การรับจ้างเป็นนายหน้า ในช่วงการหาหน้ากุ้งได้ปรากฏให้เห็นอาชีพการเป็นนายหน้า 2 อย่าง คือ นายหน้ารับซื้อกุ้งกุลาคาและนายหน้ารถบรรทุก นายหน้ารับซื้อกุ้งกุลาคาเป็นอาชีพรับจ้าง อย่างหนึ่งที่ผู้รับจ้างหาหน้าที่คอยติดต่อผู้ขายกุ้งให้แก่แห้วรับซื้อกุ้ง แม้จะมองว่าเป็นงานเบาและมีรายได้ดี แต่คนกลุ่มนี้มีจำนวนน้อยมาก ซึ่งอาจจะมองได้ว่าการที่ชาวบ้านนิยมรับจ้างเป็นนายหน้ารับซื้อกุ้ง

กุลาตาเพราะมีงานอื่นที่ทำได้ผลตอบแทนดีกว่า เช่น ถ้ามีที่ดินมีทุนก็จะเลือกเลี้ยงกุ้งกุลาตาเป็นอันดับแรกแต่ถ้าไม่มีทุนไม่มีที่ดินก็อาจจะเลือกรับจ้างเลี้ยงกุ้งแทน นอกจากนั้นยังอาจมองได้ว่าเป็นเพราะคุณลักษณะเฉพาะตัวของชาวนาอันอานวย เนื่องจากการมีอาชีพเป็นนายหน้าคุณลักษณะที่สำคัญคือการมีมนุษยสัมพันธ์ที่ดีและมีความรู้เกี่ยวกับการค้าขายอยู่บ้าง ซึ่งจะหาชาวนาที่มีคุณลักษณะอย่างนี้ค่อนข้างยาก รวมทั้งชาวนาอาจพิจารณาว่า อาชีพการเป็นนายหน้าแม้จะเป็นงานเบาแต่เป็นอาชีพที่มั่นคงแน่นอน เพราะจากการสอบถามผู้ซื้ออาชีพเป็นนายหน้ารับซื้อกุ้งกุลาตาพบว่า ในเดือนหนึ่งสามารถชักชวนผู้ขายกุ้งมาให้แก่แพรับซื้อกุ้งได้เพียงไม่กี่ราย เพราะนอกจากมีนายหน้าคนอื่นช่วยแล้วเจ้าของแพก็เป็นฝ่ายออกหาลูกค้าโดยตรงอีกส่วนหนึ่งด้วย ถ้าสามารถหาลูกค้าให้แก่แพจนมีการซื้อขายกัน นายหน้าจะได้รับค่าตอบแทนก็ประมาณ 50 - 1 บาท แต่ในระยะหลังบางแพบอกว่า ถ้าได้กำไรน้อยก็จะให้นายหน้าน้อยลง อาชีพการเป็นนายหน้าจึงเป็นเพียงอาชีพเสริมของผู้ที่มีอาชีพอย่างอื่นอยู่แล้วเท่านั้น บางรายที่มอเตอร์ไซด์รับจ้าง บางรายเป็นครูหลังโรงเรียนเลิกแล้วหรือในวันเสาร์วันอาทิตย์ก็ออกหาว่าใครต้องการขายกุ้งที่แพบ้าง ซึ่งเมื่อเปรียบเทียบการหาลูกค้าแล้วคงสู้ครูไม่ได้ เพราะครูมีมนุษยสัมพันธ์และเทคนิคการชักชวนที่ดีกว่า ส่วนนายหน้าลักษณะที่สองคือ นายหน้ารถบัสกุ้ง เป็นอาชีพที่คอยชักชวนผู้ที่เลี้ยงกุ้งว่าใครจะชดบ่อกุ้งบ้าง หรือบ่อที่ขุดแล้วเมื่อเลี้ยงเสร็จในคราวหนึ่งใครจะชดลอกคกบ่อบ้าง เป็นอาชีพที่ห่างไกลจากนายหน้ารถจักรยานนาสมัยท้าวช้าง ต่างกันเพียงนายหน้ารถบัสมีงานหาคลอปปี เพราะการชดบ่อของชาวนากุ้งมีเพียงอยู่เรื่อย ๆ ขณะเดียวกันผู้ที่เลี้ยงบ่อแล้วก็ต้องการที่จะแบ่งบ่อและลอกบ่อใหม่เตรียมเลี้ยงกุ้งใหม่ แรงงานรับจ้างกลุ่มนี้เป็นกลุ่มที่เดินรถขึ้นมาจากนายหน้ารถจักรยานนาเดิม พาหน้าที่เป็นคนกลางระหว่างชาวนาที่จะว่าจ้างในชุมชนกับนายทุนต่างถิ่นเป็นคนกว้างขวางในชุมชนมีการมีหน้าที่จะจัดการเก็บเงิน และดูแลเรื่องความปลอดภัยขณะทำงานในชุมชนให้แก่คณะของนายทุนได้ นายทุนเป็นผู้เลือกว่าจะให้ใครเป็นนายหน้า แต่การพาหน้าให้นายหน้าซื้อกุ้งกุลาตาให้แก่แพรับซื้อกุ้งจะเป็นใครก็ได้ที่สามารถหาลูกค้าขายกุ้งให้แก่แพได้ จะเป็นการเป็นนายหน้ารับซื้อกุ้งจึงเป็นอาชีพที่ค่อนข้างเปิดกว้างสำหรับทุกคน ส่งผลให้อำนาจต่อรองที่จะให้นายทุนเกรงใจนั้นแทบจะไม่มี อย่างไรก็ตามแม้หน้าที่จะต่างกัน แต่การพาหน้าให้นายหน้าในช่วงท้าวช้างและช่วงท้าวกุ้งได้สะท้อนความสัมพันธ์ทางการผลิตได้ว่า ในระบบทุนนิยมแบบผลิตเพื่อขายจะมีนายหน้าคนกลางเข้ามามีส่วนร่วมในความสัมพันธ์ทางการผลิตกับชาวนา และเมื่อทุนนิยมเฟื่องฟูเข้าสู่ทุนนิยมอุตสาหกรรมการศึกษาโดยผ่านคนกลางก็ยิ่งมีมากตามไปด้วย

โดยสรุปจะเห็นว่าการทอผ้า เป็นวิถีการผลิตที่มีพื้นฐานการผลิตแบบทุนนิยมอุตสาหกรรม เมื่อเข้ามาแทนที่การทอผ้าในชุมชนตำบลเกาะเพชร ทำให้โครงสร้างค่านิยมที่เกี่ยวกับการทอผ้าเปลี่ยนแปลงไป มีอาชีพใหม่ที่เกี่ยวข้องกับการทอผ้าเกิดขึ้นอย่างกว้างขวาง พ่อค้านายทุนต่างถิ่นจำนวนมากมุ่งเข้ามาลงทุนในชุมชนตำบลเกาะเพชรทั้งค้าขายและทอผ้า แรงงานจากภาคอีสานหลั่งไหลเข้ามาหางานทำ เนื่องจากแรงงานในชุมชนมีไม่เพียงพอประกอบกับบริษัทเอกชนซึ่งเป็นนายทุนต่างถิ่นไม่ต้องการแรงงานในชุมชนโดยไม่เหตุผลว่าควบคุมยาก สินค้าประเภทเครื่องจักรและเวชภัณฑ์ที่ผลิตโดยบริษัทต่างชาติดึงดูดเข้ามาขายในชุมชน และเมื่อเลี้ยงกุ้งจนแล้วกุ้งจะถูกส่งกลับออกไปขายยังตลาดนอกชุมชน เช่นเดียวกัน ที่สำคัญจะเห็นว่า เครือข่ายความสัมพันธ์ทางการผลิตของชาวนาชุมชนตำบลเกาะเพชร ไม่ได้จำกัดอยู่เฉพาะในชุมชนและจังหวัดใกล้เคียงอีกแล้ว แต่ได้ขยายออกไปสู่ระดับภูมิภาค ระดับประเทศ และระดับสังคมโลกแล้ว เชื่อมเศรษฐกิจชุมชนตำบลเกาะเพชรเข้ากับเศรษฐกิจโลก จากที่กล่าวมานี้ชี้ให้เห็นว่าวิถีชีวิตของชาวนาตำบลเกาะเพชรในลุ่มน้ำปากพนังเปลี่ยนแปลงไป มีการจัดระเบียบทางสังคมใหม่ ทั้งแบ่งโครงสร้างทางชนชั้น(class)และบรรทัดฐาน(norm)ที่ใช้เป็นข้อตกลงในการปฏิบัติร่วมกัน ผู้ที่ครอบครองปัจจัยการผลิตค่านิยมและเทคโนโลยีที่แท้จริงกลับเป็นพ่อค้านายทุนจากต่างถิ่นแทนชาวนารวยซึ่งเคยครอบครองที่ดินจำนวนมาก สำหรับชาวนารวยและชาวนากลางที่มีที่ดินอยู่ในครอบครอง เมื่อเข้าสู่ช่วงการทอผ้าแล้วสามารถนำที่ดินไปจำประกันเงินกู้จาก ธกส. และธนาคารพาณิชย์มาลงทุนซุกบ่อนและซื้ออาหารกุ้งทอผ้าได้ จึงน่าจะจัดไว้ในชนชั้นค่าของสังคมเสียที่ต่ำกว่า คงมีแค่ชาวนางจนและชาวนาประมงพื้นที่มีทั้งที่ดิน เงินทุนและเทคโนโลยีมีเพียงแรงงานจึงไม่มีทางเลือกอย่างอื่น ต้องเข้าสู่อาชีพการรับจ้างกลายเป็นชนชั้นค่าของสังคมค่าตอบแทนบรรทัดฐานทางสังคม ได้เปลี่ยนแปลงจากบรรทัดฐานเดิมที่กำหนดโดยศาสนา ระบบอุปถัมภ์และเครือญาติที่ปลูกฝังให้ชาวนามีการแบ่งปันช่วยเหลือและพึ่งพาอาศัยกัน อยู่อย่างพอกพูนไม่ โยะค โยนหรือเอาเปรียบผู้อื่น เปลี่ยนมายึดบรรทัดฐานตามฐานความฉิบหายของระบบทุนนิยมที่กำหนดโดยพ่อค้านายทุนซึ่งครอบครองปัจจัยการผลิต (ทุนและเทคโนโลยี) ได้รับปลูกฝังให้แสวงหาผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจ (ดอกเบี้ยค่าเช่า ค่าจ้าง ค่าแรง) ในการมีความสัมพันธ์ทางการผลิตกับผู้ที่ย่อยกว่าเพื่อนำไปขยายการผลิตให้เติบโตขึ้น อย่างไรก็ตามในส่วนของการทอผ้าในชุมชนตำบลเกาะเพชร ระบบเครือญาติและพรรคพวกยังเข้ามาเป็นตัวกำหนดความสัมพันธ์ทางการผลิตอยู่มาก ซึ่งแสดงว่า

เห็นว่าบรรทัดฐานที่มีมาตั้งแต่สมัยนาข้าวยังไม่ได้ถูกทำลายหมดไปเสียทีเดียว ได้ฝังรากงอกงอกในจิตใจของชาวนายังคงมีอิทธิพลต่อวิถีชีวิตของชาวนาในวิถีการผลิตใหม่ ผลผลิตและก่อให้เกิดบรรทัดฐานใหม่ในสังคมชาวนาช่วงทันท่วงที ในรูปแบบที่ใหม่เหมือนทุนนิยมจากตะวันตกเสียทีเดียว ผลการศึกษาครั้งนี้สอดคล้องกับผลการศึกษาและการยืนยันของนักวิชาการหลายท่าน เช่น ลิขิต ชีรเวคิน กล่าวไว้ในเรื่อง สังคมไทยกับการพัฒนาประเทศ ว่าแม้ระบบทุนนิยมจะแผ่ขยายเข้ามาสังคมไทยเริ่มเข้าสู่สมัยใหม่ แต่ยังสามารถรักษาของเก่าอยู่อย่างดี (ลิขิต ชีรเวคิน. 2529 : 10) พรพิไล เลิศวิชา กล่าวไว้ในการศึกษาทางวิชาการเรื่องภูมิปัญญาชาวบ้านกับการดำเนินงานด้านวัฒนธรรม และการพัฒนาชนบท ณ ศูนย์วัฒนธรรมแห่งประเทศไทย ยืนยันว่าผลการวิจัยจำนวนมากรวมทั้งของตัวเองล้วนบ่งชี้ว่า ระบบเศรษฐกิจหมู่บ้านไทยยังคงเป็นเศรษฐกิจก่อนทุนนิยม เป็นเศรษฐกิจที่รักษาความสัมพันธ์ที่ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน และรักษากันระหว่งศีลธรรมต่อกันไว้ได้ (พรพิไล เลิศวิชา. 2534 : 7) ตลอดจน อคิน รพีพัฒน์ ก็ได้กล่าวไว้ตอนหนึ่งในคราวการประชุมทางวิชาการ การวิจัยในมิติทางวัฒนธรรม ครั้งที่ 3 เรื่องวัฒนธรรมกับการพัฒนา : ทางเลือกของสังคมไทย ณ โรงแรมไทยนา ริเวอร์ไซด์ อาเภอบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี ว่าความสัมพันธ์ของชาวบ้านมีหลายระดับ ความสัมพันธ์ที่มุ่งแสวงหาผลประโยชน์ต่อกันอย่างชัดเจนนั้นมักเป็นความสัมพันธ์ในแนวตั้ง (ระหว่างชาวนากับชนชั้นที่มีอิทธิพลเหนือกว่า) แต่ในระดับเดียวกันซึ่งมักเป็นญาติและเพื่อนบ้าน ยังคงมีความสัมพันธ์ในรูปได้ การช่วยเหลือกันโดยไม่คำนึงว่าใครจะได้ประโยชน์หรือเสียประโยชน์ (อคิน รพีพัฒน์. 2538)

วิถีชีวิตของชาวนาคู่มีปากท่งในช่วงการทันท่วง

การเปลี่ยนแปลงวิถีการผลิต จากการทันท่วงมาเป็นทันท่วง ส่งผลให้วิถีชีวิตชาวนาคู่มีปากท่งต้องเปลี่ยนแปลงไป และภายใต้การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น พบว่าวิถีชีวิตของชาวนาคู่มีปากท่งได้เปลี่ยนแปลงอย่างสิ้นเชิง แต่ชาวนายังคงรักษาแนวทางในการดำเนินชีวิตที่มั่นคง คืบคลานส่วนไว้ได้ โดยในช่วงทันท่วงมีประเด็นสำคัญหลายประเด็นที่สามารถสะท้อนวิถีชีวิตชาวนาคู่มีปากท่งนี้

1. การแลกเปลี่ยนความรู้ในเรื่องการเลี้ยงกุ้ง
2. การช่วยเหลือกันด้านการเงิน
3. การได้ ครีตกอาหารกุ้งเป็นศิริมงคลและพรคทา

4. การอุดหนุนร้านค้าขายอาหารกึ่งและเวสต์กึ่งที่เป็นญาติและพรรคพวก
5. การชักชวนญาติและพรรคพวกเข้าสู่อาชีพใหม่
6. การเลี้ยงอาหารและแจกจ่ายเงินแก่ญาติและพรรคพวกเมื่อเลี้ยงกึ่งแล้วมีการ
7. การก่อหนี้เพื่อการลงทุน
8. การเช่าที่ดิน ขายที่ดิน
9. การจ้างแรงงาน
10. การซื้อปัจจัยการผลิต และขายผลผลิต
11. การเลือกและการรับบริการจากรัฐ

(1) การแลกเปลี่ยนความรู้ในการเลี้ยงกึ่งกุลาคา

การเลี้ยงกึ่งกุลาคาในระดับชาวนาของชุมชนตำบลเกาะเพชร ความรู้พื้นฐานเดิมที่ใช้ในการเลี้ยงกึ่งนั้นมีอยู่ เพราะชาวนาใช้วิถีส่วนใหญ่อยู่กับการทำนาข้าว การเลี้ยงสัตว์ที่ฟาร์มมีเพียงการเลี้ยงวัว หมู เป็ดและไก่ สำหรับการเลี้ยงสัตว์นี้ชาวนาชุมชนตำบลเกาะเพชรแทบไม่เคยทำมาก่อน ชาวนาหรือชาวประมงได้อาศัยความอุดมสมบูรณ์ของธรรมชาติ ในจับสัตว์น้ำในทุ่งนาและทะเลมาทำอาหารและขาย แม้ว่าพื้นที่นาไร่ของชาวนาชุมชนตำบลเกาะเพชรจะเหมาะแก่การเลี้ยงสัตว์น้ำ เพราะมีคูหรือร่องน้ำระหว่างแปลงผักในช่วงที่ทำไร่สวนผสม จากการสัมภาษณ์ระดับลึกชาวนาบอกว่าเกรงว่า จะมีสารเคมีจากการใช้ยากฆ่าแมลงตกค้างอยู่ในน้ำจะเป็นอันตรายได้จึงไม่นิยมเลี้ยง ดังนั้นเมื่อเริ่มต้นเลี้ยงกึ่งกุลาคา ในระยะแรกชาวนาจึงเลี้ยงแบบลองผิดลองถูกมากกว่าจะเลี้ยงตามหลักวิชาแต่สำหรับชาวนาที่เลี้ยงกึ่งในเวลาต่อมา ชาวนาส่วนใหญ่ได้สอบถามความรู้ในการเลี้ยงจากเพื่อนบ้านที่เลี้ยงอยู่ก่อน สอบถามจากร้านค้าที่ขายอาหารและขายชาวกึ่งกุลาคา

"เราไม่ค่อยเข้าใจเพราะนักวิชาการไม่มี ชักน้ำเข้ามา ปล่อกึ่ง หักกันแบบอนาถอย่างนั้นเอง"

"น่าเช่รูอะไรเลี้ยงกันตามฤดูกาล แต่ก็ได้ก็เหมือนกัน แบบว่า ทยอยรับกินบ่อใส่อาหารไว้พวกนี้แหละ เจ้าร้านนั้นแหละคอยแนะนำ"

"ส่วนมากถามเพื่อนข้าง ๆ เพราะไม่เคยเลี้ยงมาก่อน"

(ชาวนา : เลี้ยงกึ่งกุลาคา เศรษฐกิจปานกลาง)

"ผมไม่เคยเลี้ยง ะยะแรกเขา (เจ้าของบ่อกุ้ง)บอกให้ตอน"

(ชานา : รับจ้าง เศรษฐกิจค่า)

"ชาวบ้านพอเลี้ยงได้ผล เขาก็ศึกษากันไป"

(เจ้าหน้าที่ราชการ : นายอำเภอ)

"แต่ก่อนเลี้ยงกันตามสบาย ที่เรียกว่านาทุ่งคือคล้ายนาข้าว บ่เลี้ยงกุ้ง

แล้วกู ๆ กันบ้าง ที่นี้เอาอาหารตามปกติ เคี้ยวไม้ท่อนอย่างนั้นมาได้

อยู่ไม่รอคนแน่"

(พ่อค้านายทุน : ธุรกิจเลี้ยงกุ้งกุลาคา)

การเลี้ยงกุ้งกุลาคาของชาวนาทุ่งแตกต่างไปจากการเลี้ยงของบริษัทเอกชน ที่มีนักวิชาการซึ่งได้ศึกษามาโดยตรง คอยควบคุมดูแลและมีการค้นคว้าเพิ่มเติมจากห้องแล็บ (lab) เปรียบรวมทั้งต่างไปจากการเลี้ยงในระดับของพ่อค้านายทุนและข้าราชการ ที่มักได้รับความรู้มาจากหลายแหล่งที่สำคัญ คือจากพวกร้านค้าขายอาหารและขายยา นอกจากนี้ยังได้รับความรู้จากการอ่านหนังสือและการเลี้ยงกุ้งกุลาคาที่บันทึกพบโดยนักวิชาการที่เชี่ยวชาญ

การให้ความรู้ในการเลี้ยงกุ้งกุลาคาระหว่างชาวนาด้วยกัน เป็นความช่วยเหลือที่วางอยู่บนพื้นฐานความสัมพันธ์ระหว่างญาติและเพื่อนบ้าน ชาวนาแทบจะไม่คิดถึงสิ่งตอบแทนใด ๆ กูเหมือนว่าชาวนาจะมีความสุขกับการที่ได้สนทนาแลกเปลี่ยนความรู้กัน ซึ่งนับเป็นส่วนหนึ่งในวิถีชีวิตของชาวนาที่มีมาตั้งแต่สมัยทาสและหาเรณาสวนผสม โดยที่นั่นกล่าวไว้เมื่อออกแล้วชาวนารายอื่นจะมา เป็นคู่แข่งแย่งอาชีพ ต่างจากพ่อค้านายทุนที่หาการค้า การให้บริการใด ๆ มีหวังผลประโยชน์ที่จะได้รับ เป็นสำคัญ การให้ความรู้ในการเลี้ยงกุ้งแก่ชาวนาทุ่ง ก็คือหวังกำไรที่จะได้จากการขายอาหารและขายยาทุ่ง เพราะถ้าชาวนาทานาทุ่งมากขึ้น ร้านค้าก็จะมีลูกค้ามากขึ้นตามไปด้วย

(2) การช่วยเหลือกันด้านการเงิน

ในการเลี้ยงกุ้งกุลาคา ชาวนาทุ่งต้องใช้เงินทุนจำนวนมากเป็นค่าใช้จ่ายสำหรับเทคโนโลยีสมัยใหม่ที่นำเข้ามาใช้ เป็นค่าจ้างชุดบ่อ ค่าใช้จ่ายในการสูบน้ำจากทะเลหรือคลองเข้าบ่อ ค่าอุปกรณ์

การเลี้ยงกุ้ง เช่น เครื่องยนต์หมุนเครื่องขึ้นน้ำ ใบพัดขึ้นน้ำ นอกจากนั้นยังมีค่าใช้จ่ายในการซื้อลูกกุ้ง วัสดุค่า ค่าอาหารกุ้ง ค่าเวชภัณฑ์กุ้ง ตลอดจนค่าจ้างสูบน้ำและลากอวนจับกุ้งตอนขาย การกู้ยืมเงินจึงเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นในวิถีชีวิตชาวนากุ้งชุมชนตำบลเกาะเพชรพิทยาราย (ทั้งบริษัทเอกชน และชาวนา) การยืมเงินส่วนหนึ่งได้มาจากแหล่งเงินทุนในระบบ โดยชาวนากุ้งกู้มาจากสถาบันการเงิน คือ ธนาคารพาณิชย์ และ ธกส. อีกส่วนหนึ่งกู้มาจากแหล่งเงินทุนนอกระบบ คือ จากญาติพี่น้องและพรรคพวกตลอดจนนายทุนเงินทุนชุมชน ชาวนากุ้งเล่าว่าส่วนใหญ่จะกู้กันในกลุ่มญาติพี่น้องก่อน ใครมีเท่าไรก็ลงกันมารายที่มีเงินก็ลง เงินรายที่ไม่มีเงินก็ลงแรง ไม่มีกฎเกณฑ์ตายตัว ลักษณะเช่นนี้ได้ปรากฏให้เห็นในชุมชนชาวนากุ้งคนอื่น ๆ เช่นเดียวกัน ซึ่ง สมศักดิ์ ศรีสันติสุข กล่าวว่าเป็นเอกลักษณ์อย่างหนึ่งของชุมชนในชนบท (สมศักดิ์ ศรีสันติสุข, 2538 : 13) มีลักษณะเป็นการช่วยเหลือและแลกเปลี่ยนกันมากกว่าที่จะเป็นหุ้นส่วนกันอย่างเป็นระบบทุนนิยม ในระยะหลังเมื่อมีกำไรแล้วชาวนากุ้งชุมชนตำบลเกาะเพชรบางรายจึงได้แยกออกมาเลี้ยงตามลำพัง การกู้เงินจากธนาคารพาณิชย์และ ธกส. แม้จะมีระเบียบที่กำหนดไว้อย่างชัดเจน แต่ในทางปฏิบัติความสัมพันธ์ส่วนตัวก็เป็นปัจจัยสำคัญต่อการจะได้กู้เงินหรือไม่ ชาวนากุ้งรายหนึ่งเล่าว่าบางครั้งต้องไปกู้เงินจากธนาคารที่มากหน้าหรือระแวก เพราะที่นั่นมีพรรคพวกซึ่งสามารถช่วยพูดกับผู้จัดการให้ได้ และเมื่อได้สัมภาษณ์ระดับลึกผู้จัดการธนาคารพาณิชย์ก็พบว่าในการอนุมัติเงินกู้ นอกจากพิจารณาหลักทรัพย์ที่นำมาค้ำประกันแล้วความน่าเชื่อถือของบุคคลที่ขอกู้ก็เป็นอีกเงื่อนไขหนึ่งด้วย ดังนั้นการมีพรรคพวกที่รู้จักกับผู้จัดการธนาคารพาณิชย์และช่วยพูดได้ ถือว่าเป็นการสร้างความสำเร็จให้อีกแก่ชาวนากุ้งลักษณะหนึ่งด้วย ภาพความสัมพันธ์ทางการผลิตที่ชาวนาช่วยเหลือกันนี้แม้จะมีความไม่เท่าเทียมกันระหว่างผู้ให้และผู้รับ แต่ชาวนากุ้งก็ได้เรียกร้องผลประโยชน์จากกันช่วยเหลือ เพราะเป็นญาติและเคยอุปถัมภ์หรือมีบุญคุณกันมาก่อน

(3) การให้เครดิตอาหารกุ้งเป็นดิน ศูนย์ญาติและพรรคพวก

ในช่วงเริ่มต้นมีการมาซื้อขายกันด้วยเงินสด แต่ผู้เลี้ยงกุ้งกุลาค่าส่วนใหญ่อยู่ในลักษณะที่ขาดแคลนเงินทุน เพราะต้องใช้จ่ายเพื่อการลงทุนในส่วนอื่น่มากแล้ว เมื่อนายทุนต้องการขายสินค้าประกอบกับเห็นว่าภายในช่วงเวลา 2 - 4 เดือน ชาวนากุ้งสามารถได้เงินคืนได้ เทคนิคในการเพิ่มอำนาจซื้อให้แก่ผู้ซื้อจึงได้ถูกนำมาใช้ พ่อค่านายทุนขายอาหารกุ้งบางรายกำหนดเงื่อนไขในการซื้อขายด้วยเงิน

เชื้อหรือ เค.ว่าให้วางเงินค่าน้ำร้อยละ 20 ส่วนที่เหลือค่อยจ่ายค่าน้ำแกงชาม บางรายกำหนดให้วางค่าน้ำครึ่งหนึ่งส่วนอีกครึ่งหนึ่งจ่ายค่าน้ำแกงเช่นเดียวกัน และหากแกงกินอาหารเกินจำนวนที่ได้ประมาณไว้ในส่วนนั้นชามน้ำก็ยังได้รับเครดิตอาหารต่อไป แต่ต้องจ่ายคอกเบี้ยเพิ่มให้พ่อค้านายทุนที่ขายอาหารแกงในอัตราร้อยละ 3 จนกว่าจะได้ชามน้ำ ความสัมพันธ์ทางการผลิตที่เกิดขึ้นหรือมีการให้เครดิตในการซื้ออาหารแกงดังกล่าว พบว่าหากผู้ขายอาหารแกงเป็นชาวนาไม่ใช่นายทุนท้องถิ่นหรือนายทุนท้องถิ่น ความสัมพันธ์ทางการผลิตในลักษณะการช่วยเหลือกันจะปรากฏให้เห็น เช่นเวลาชาวนาให้ผู้ที่เคยช่วยเหลือกันหรือมีบุญคุณกันมาก่อน อาจจะไม่ต้องจ่ายเงินค่าน้ำหรือคิดเงินค่าน้ำแค่น้อย จึงไม่ได้เป็นไปตามกฎเกณฑ์ในระบบทุนนิยมการค้าเสรีที่เคียว แสดงให้เห็นว่าความเป็นญาติและพรรคพวกที่เคยช่วยเหลือและอุปถัมภ์กันมาก่อน ยังเข้ามามีอิทธิพลต่อความสัมพันธ์ทางการค้าในช่วงที่ชาวนาถูกโดยช่วยลดระดับการแสวงหาผลประโยชน์จากชาวนาด้วยกัน ให้น้อยลงกว่าที่พ่อค้านายทุนอื่น ๆ ปฏิบัติต่อชาวนา

"คนอื่นต้องค่าน้ำ แต่ฉันไม่ต้องค่าน้ำ บอกตรง ๆ นะ ฉันชาคูคุณ

แพ้วแม่เหลือสักบาทเดียว เราเป็นคนจริงเพื่อนเลยเชื่อ"

(ชาวนา : เลี้ยงกุ้งลาคำ เศรษฐกิจคำ)

"พวกที่มาเค. ส่วนมากเป็นลูกค้าเก่าทั้งนั้น หรือเป็นญาติกัน

ทั้งนั้น บางทีจะขอให้ค่าน้ำน้อย ๆ มาถึงพูดว่ามิ้งไม่ให้เชื่อ

(ชื่อเงินเชื่อ) หรือกับกู เราก็เลยอึดอัด บางทีเป็นญาติเองบางที

เป็นญาติเมียบ้าง ต้องช่วยเหลือกันเพราะเขาไม่มีทุนค่าอาหาร

คางค์(สคางค์)ไม่พอ"

(พ่อค้านายทุน : ขายอาหารแกง)

ความสัมพันธ์ทางการผลิตที่ชาวนาช่วยเหลือกัน ด้วยการยอมให้ซื้ออาหารแกงด้วยเงินเชื่อโดยไม่ต้องมีเงินค่าน้ำหรือจ่ายเงินค่าน้ำน้อย อาจมองว่าเป็นการเลี้ยงดูสำหรับผู้ขายอาหารแกงมาก เพราะส่วนใหญ่คนกลุ่มนี้คือชาวนากลางและชาวนาจน ไม่ค่อยมีหลักหรือค้ำประกันหากไปซื้ออาหารจากพ่อค้านายทุน พ่อค้านายทุนคงจะปฏิเสธไม่ขายให้อย่างแน่นอน แต่สำหรับชาวนาที่เป็นผู้ขายอาหารแกงกลับบอกว่าลูกค้าที่เป็นชาวนาไม่กลัวเลย พวกเขามักเคยผิดสัญญาหากเลี้ยงแล้วชาคูคุณจะมีการผ่อน

ชำระหนี้ แต่ลูกค้าที่ดูเหมือนร่ำรวยซืรถเก๋งหรือเป็นพวกในเมืองพวกนี้มากล้นมาก เพราะบางครั้งโดนคนที่มาค้าประกันเงินกู้เป็นโดนคบบลอมก็มี และมีหลายรายที่มีคดียุติกันกำลังฟ้องร้องอยู่ที่ศาลก็มี ปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นนี้ได้สะท้อนให้เห็น ความแตกต่างกันในระบบการงานของลูกค้าของผู้ขายที่เติบโตมาจากชาวนากับผู้ขายที่เป็นพ่อค้านายทุนมาแต่เดิม โดยผู้ขายอาหารที่เติบโตมาจากชาวนาจะเข้าใจธรรมชาติของชาวนา (ลูกค้า) ด้วยกันได้ดีและถูกต้องกว่าพ่อค้านายทุนทั่วไป

(4) การอุดหนุนร้านค้าขายอาหารและเวชภัณฑ์ที่เป็นญาติและพรรคพวก

ในการอุดหนุนร้านค้าที่เป็นญาติและพรรคพวก เป็นอีกลักษณะหนึ่งของวิถีชีวิตชาวนาลุ่มน้ำปากหมองท่ามกลางกระแสทุนนิยมที่กำลังแผ่ขยายเข้ามาสู่ชุมชนตำบลเกาะเพชรอย่างรุนแรง การค้าที่สำคัญคือการขายอาหารกุ้งและขายยารักษาโรคกุ้ง ปรากฏว่าชาวนาจะไปอุดหนุนร้านค้าที่เป็นญาติพี่น้องและพรรคพวกมากที่สุด เห็นได้ชัดเจนในการเปิดสัปดาห์หรือร้านขายยารักษาโรคกุ้ง เพราะแม้ว่าร้านอื่น จะมีบริการที่คล้ายคลึงกันคือ ให้บริการตรวจสภาพน้ำ วินิจฉัยโรคกุ้งให้คำแนะนำเกี่ยวกับการเลี้ยงกุ้งกุลาค่า ขายยารักษาโรคกุ้งประเภทเดียวกันในราคาที่ไม่แตกต่างกัน ตั้งอยู่ในทำเลที่ชาวนากุ้งสามารถไปหาได้โดยสะดวก เช่นเดียวกัน จึงเป็นเครื่องชี้ว่าความเป็นญาติและพรรคพวกเดียวกัน เป็นปัจจัยสำคัญอย่างหนึ่งที่ทำให้เกิดความสัมพันธ์ดังกล่าวขึ้น ทั้งนี้เพราะในความเป็นญาติและพรรคพวกก่อให้เกิดความรู้สึกที่สำคัญกับชาวนาอย่างน้อย 3 ประการ คือ 1) ความรู้สึกเป็นกันเองที่สามารถจะพูดคุยได้ถาม โดยเฉพาะเกี่ยวกับโรคกุ้งซึ่งชาวนากุ้งวิตกกังวลมากได้อย่างละเอียด ซึ่งชาวนา เชื่อว่าในความเป็นญาติพี่น้องและพรรคพวก ทางร้านค้าคงช่วยเหลือด้วยความจริงใจมากกว่าคนนอก 2) การเอากำไรหรือเบียดบังส่วนเกินจากการขายกุ้ง ชาวนาคิดจากพื้นฐานความรู้สึกของตัวเองว่าในความเป็นญาติพี่น้องหรือพรรคพวกคงจะได้รับการลดหย่อนบ้าง และน่าจะซื้อได้ในราคาถูกกว่าการซื้อจากร้านของพ่อค้านายทุนที่มิได้เป็นญาติพี่น้องหรือพรรคพวกกัน 3) เมื่อพิจารณาถึงภูมิหลังของชาวนาที่ปฏิบัติต่อกันพบว่า วัฒนธรรมอย่างหนึ่งของชาวนาจังหวัดนครศรีธรรมราชที่มีค่อนข้างสูงกว่าชาวนาในภาคอื่นและภาคใต้ทั่วไป คือความรักหวงรักห้อง (อรรถ ชูประภังค์, 2531 : 39) ฉะนั้นการอุดหนุนร้านค้าที่เป็นญาติหรือพรรคพวกเดียวกัน จึงเป็น เรื่องปกติที่ชาวนาจังหวัดนครศรีธรรมราชปฏิบัติอยู่ เป็นประจำ

(5) การฝึกภาษาจีนและพรรคพวกเข้าสู่อาชีพใหม่

ความสัมพันธ์ทางการผลิตหรือวิถีชีวิตในส่วนนี้ สามารถพบได้ในการเข้าสู่อาชีพการเลี้ยงกุ้งกุลาคาและการหาหน่อขี้กุ้งกุลาคา ในการเลี้ยงกุ้งกุลาคาพบว่าหลังจากชวานารายแรกหาหน่อขี้กุ้งกุลาคาและมีการหาหน่อขี้กุ้งกุลาคา ในการเลี้ยงกุ้งกุลาคาพบว่าหลังจากชวานารายแรกหาหน่อขี้กุ้งกุลาคาประสบผลสำเร็จมีรายได้ให้ชีกชวานาให้เพื่อนบ้านเลี้ยงด้วย ชวานางกว้างออกไปเรื่อย ๆ เริ่มจากการชักชวนในกลุ่มญาติให้มาร่วมลงทุนและบอกต่อให้เพื่อนบ้านทำด้วย คนที่เลี้ยงอยู่ก่อนหาหน่อขี้กุ้งกุลาคาได้ความรู้แก่ผู้เลี้ยงรายใหม่ของชวานาออกไปเป็นลูกพี่ ซึ่งในส่วนนี้ชวานาซึ่งเลี้ยงกุ้งที่หลังแทบทุกรายต่างเล่าว่าเห็นเพื่อนบ้านทำก็ทำด้วยและได้รับการแนะนำวิธีเลี้ยงจากเพื่อนบ้าน กรณีการหาหน่อขี้กุ้งกุลาคาซึ่งดูเหมือนจะเป็นเรื่องยากมากสำหรับชวานาที่ไม่เคยมีพื้นฐานด้านการค้าขาย ไม่เคยมีการติดต่อกับบรรดาพ่อค้านายทุนมาก่อน โดยเฉพาะนายทุนต่างถิ่นที่อยู่ทางไกลจึงมหาชัย (ภาคกลาง) ในการหาหน่อขี้กุ้ง ชวานาจำเป็นต้องเข้าถึงนายทุนกลุ่มนี้เพื่อขอเป็นผู้รับซื้อขี้กุ้งกุลาคาไปส่งให้นายทุน และขอยืมเงินจากนายทุนมาจ่ายเป็นค่ากุ้งที่ซื้อจากชวานาถึง บรากกว่าผู้ที่เข้าสู่อาชีพหาหน่อขี้กุ้งกุลาคาในระยะแรก เป็นเพราะการสนิทกับนายทุนมหาชัยคอนลงมาซื้อขี้กุ้งกุลาคาที่ชุมชนตำบลเกาะเพชร ในระยะแรกคอยช่วยเหลือและอำนวยความสะดวกในการติดต่อซื้อขี้กุ้งจากชวานาถึงจนนายทุนไว้วางใจ และเต็มใจมอบหมายให้ซื้อขี้กุ้งไปขายโดยทางนายทุนมหาชัยขี้กุ้งให้เงินในการซื้อขี้กุ้งกุลาคา ส่วนชวานาอีกจำนวนหนึ่งที่เข้าสู่อาชีพการหาหน่อขี้กุ้งในระยะหลัง พบว่าญาติและพรรคพวกที่หาอยู่ก่อนเป็นผู้ชักนำเข้าไปโดยฝ่ายที่ชักนำเข้าไป ไม่ได้คิดว่าชวานารายใหม่จะเข้าไปเป็นคู่แข่งขึ้นทางการค้าในการรับซื้อขี้กุ้งกุลาคาแต่อย่างใด

"คนแรกน้องสาวหาอยู่ก่อน เราขึ้นไปขายกุ้งอย่างนั้นแหละ

พอสนิทกันเราก็ตอทางเร็นว่าจะรับซื้อกุ้งไปให้เขา"

"มหาชัยไม่รู้จักว่าอยู่ตรงไหนอะไร แหม่จำงานหาอยู่ก่อน ฉันไป

บอกแกว่าจะไปขายกุ้ง เนื่องจากคนดีกัน น้าจวนเลขหระ

(เรศศัพท์)มาจากนี้ บอกว่าเราไปขายกุ้งรถถึนั้นยี่ตื่อนั้น พอเรา

ไปถึงเขาก็รออยู่แล้ว"

(พ่อค้านายทุน : รับซื้อขี้กุ้งกุลาคา)

(6) การเลี้ยงอาหารและแจกจ่ายเงินแก่ญาติพี่น้องและพรรคพวกเมื่อเลี้ยงกุ้งแล้วมีภาระ

การเลี้ยงอาหารและการแจกจ่ายเงินแก่ญาติพี่น้องและพรรคพวก เมื่อเลี้ยงกุ้งกุลาแล้ว มีภาระนี้ เป็นความสัมพันธ์ทางการผลิตที่เกิดขึ้นอย่างแพร่หลายในชุมชนตำบลเกาะเพชร อาจจะเรียก ว่าเป็นประเพณีที่ปฏิบัติกันมา บางรายหมักภาระถึงกับซื้อวัว ซื้อหมูหรือต้มหาคาอาหารเลี้ยงญาติและ เพื่อนบ้าน บางรายรับหนึ่งตะลุง มวนราห์ หรือกาหยงครึ่งกลางแปลงมาให้ญาติและเพื่อนบ้านดู เมื่อ เปรียบเทียบกับสมัยที่หาข้าวความสัมพันธ์ในลักษณะนี้จะมีมาาก่อนแล้ว แต่ความสัมพันธ์ที่เกิดขึ้น ในช่วงนี้กลับมีมากกว่า หากพิจารณาถึงปัจจัยที่อยู่เบื้องหลังความสัมพันธ์ดังกล่าวพบว่ามีปัจจัยที่สำคัญ หลายอย่าง คือ ประการแรก เกี่ยวกับวัฒนธรรม ชาวนา เป็นผู้มีนิสัยซื้อ คือ ซื้อเผื่อและมีใจใจต่อญาติ และพรรคพวกอยู่แล้ว เมื่อเลี้ยงกุ้งแล้วประสบผลสำเร็จกุ้งไม่ตาย สามารถขายได้เงินคราวละหลาย แสนบาท จึงเลี้ยงอาหารและแจกจ่ายมากขึ้นกว่าเดิมด้วย

"บ้านนี้ะหาถูกต้องตรงกับเราคือ หาได้กาไรแล้วแจกเงินแจกน้อง แจกนางพรรคพวกคนละสิร้อยห้าร้อย ให้หลานคนละร้อย แจก ทุกครั้ง แล้วยังบอกญาติอีก มีบน (บนบาน) ว่าถ้าได้คราวนี้จะ ซื้อวัวสักตัวหาบุญออกแขกมากินบุญกัน"

(ชาวนา : เลี้ยงกุ้งกุลาฯ เศรษฐกิจปานกลาง)

"เช่นบนว่าวคนนี้ถ้าได้สามแสนขึ้นบนจะแกวัวตัวหนึ่ง พอได้ 4 แสนก็แกวัวจริง ๆ บางคนบนว่าถ้าได้งวักนี้จะรับหนึ่งฉาย รับ มวนราห์ รับหนึ่งลุงอะไรพวกนี้ ก็มักขึ้นตามมาก พอขึ้นจริง ๆ ก็หาจริง ของผมก็หาทุกวัก"

(ชาวนา : เลี้ยงกุ้งกุลาฯ เศรษฐกิจสูง)

ประการที่สอง เกี่ยวกับความเชื่อของชาวนา การเลี้ยงอาหารและแจกจ่ายเงินแก่ญาติพี่น้องและ พรรคพวกสืบเนื่องมาจากการบนบาน ตามความเชื่อเดิมของชาวนาไทยโดยทั่วไปในทุกภาค มีความ เชื่อว่าผืนดินผืนน้ำและป่าไม้ล้วนมีเจ้าที่เป็นผู้คุ้มครองดูแล ในบางพื้นที่เมื่อเสร็จจากงานถึงกับทำพิธี ขอโทษแม่พระธรณี เพราะถือว่าเป็นพระผู้มีบุญคุณ (ยศ สันตสมบัติ. 2434 : 30) ดังนั้นก่อนลงมือ

เลี้ยงกุ้งกุลาดำแต่ละครั้ง พบว่าชาวนากุ้งชุมชนตำบลเกาะเพชรมีการบนบานขอให้เจ้าที่ศาลบันดาลาให้การเลี้ยงกุ้งมีกำไร และถ้ามีกำไรก็จะมีการแก้บนตามที่เคยพูดไว้ แม้ว่าชาวนากุ้งบางรายโดยเฉพาะชาวนากุ้งที่มีการศึกษาคิดและค่อนข้างเป็นคนที่ทันสมัยจะบอกว่าไม่ค่อยเชื่อเรื่องเจ้าที่ แต่จากการเลี้ยงกุ้งกุลาดำของชาวนาตั้งแต่รายแรกเป็นต้นมา พบว่ามีการเซ่นไหว้และตั้งศาลพระภูมิเจ้าที่กันแทบทุกราย และในระยะต่อมาเมื่อการเลี้ยงกุ้งกุลาดำมีความเสี่ยงสูงมากขึ้น กุ้งเป็นโรคและตายบ่อย การเบี่ยงคลีนิกกุ้งบางครั้งก็ช่วยไม่ได้ ที่พึ่งสุดท้ายของชาวนาคือการบนบานเจ้าที่และสิ่งที่อยู่เหนือธรรมชาติให้ช่วย ถ้าได้กำไรมากก็เลี้ยงใหญ่และแจกจ่ายมาก ถ้าได้กำไรน้อยก็เลี้ยงและแจกจ่ายน้อย ประการที่สาม ในแง่ศาสนาถือว่ามีส่วนสำคัญทำให้ความสัมพันธ์ในลักษณะการเลี้ยงอาหารและแจกจ่ายเงินทองของชาวนาชุมชนตำบลเกาะเพชรดำรงอยู่ เพราะการกระทำดังกล่าวถือเป็นการให้ทานแก่ผู้ที่มีฐานะต่ำกว่า โดยไม่คิดว่าเป็นการล้นเบียด แต่ในทางกลับกันผู้ที่ได้กระทำความดีนั้นก็กลับปรากฏว่าเลี้ยงกุ้งกุลาดำแล้วมีกำไรอยู่เรื่อย ๆ จนทำให้ชาวนากุ้งรายอื่น ๆ ต่างทำตามกันมาก ผลที่เกิดจากการเลี้ยงอาหารและแจกจ่ายเงินทอง ในทางหนึ่งเป็นการแบ่งปันผลตอบแทนในทางเศรษฐกิจจากชาวนาไปสู่ญาติและพรรคพวก แต่ในอีกทางหนึ่งเป็นการประจักษ์ว่าความสำเร็จในการเลี้ยงกุ้งกุลาดำตลอดจนเป็นการกระชับความสัมพันธ์ในกลุ่มญาติและพรรคพวกให้เหนียวแน่นขึ้น ย้ำความรู้สึกของชาวนาที่เป็นญาติและพรรคพวกให้คอยช่วยเหลือและตั้งใจทำงานให้แก่เจ้าของนากุ้ง

(7) การก่อหนี้เพื่อการลงทุน

ในช่วงการหานากุ้งของชาวนาทุกราย ทั้งชาวนารวยและชาวนากลางไม่สามารถที่จะหลีกเลี่ยงการกู้ยืมเงินได้เลย วิถีชีวิตใหม่ของชาวนาต้องผูกพันอยู่กับการเป็นหนี้ โดยถือว่าเป็นเรื่องปกติไม่กล่าวการเป็นหนี้เหมือนสมัยทานาข้าวอีกแล้ว สมัยทานาข้าวการให้กู้เงินมักจะมีเงื่อนไขให้ชาวนาคอบแทนด้วยแรงงาน แต่ยุคทานากุ้งเงื่อนไขเปลี่ยนมาเป็นคอบแทนกันด้วยดอกเบี้ย เหตุผลในการกู้เงินที่สำคัญก็เพื่อนำไปลงทุนในการผลิต คือ เลี้ยงกุ้งกุลาดำและค้าขายมากกว่ากู้เงินเพื่อเหตุผลอื่น เช่น เพื่อการศึกษานูตร ใช้จ่ายในระหว่างฤดูกาลผลิตเหมือนเมื่อคอนทานาข้าว (วิทยากร เขียวกุล. 2526 : 110) ในการเลี้ยงกุ้งกุลาดำชาวนาทุ่งเทพุทธรายเล่าให้ฟังว่า ต้องใช้เงินทุนขั้นต่ำประมาณ 300,000 บาท ต่อหนึ่งบ่อ (บ่อขนาด 3 - 5 ไร่) หากเลี้ยงหลายบ่อก็ต้องใช้เงินทุนจำนวนนับล้านบาท

"ลงทุน 3 ไร่ เท่านั้น ที่เหลือให้เขาเช่า ใน 3 ไร่ นี้
ลงพืชหนึ่งอย่างค่าแล้ว 300,000 บาท สำเร็จรูปแล้วนะ
อุปกรณ์ อะไหล่ต่าง ๆ มีพร้อมแล้ว ตั้งแต่บ่อ เครื่องตีน้ำ คงเหลือ
ซื้อลูกกุ้งซื้ออาหาร น้ำมัน อาหารเสริม นี่แหละหนักตรงนี้
เรียกว่าลงทุนข้างกันเลย"

(ชวานา : เลี้ยงกุ้งกุลาดำ เศรษฐกิจปานกลาง)

จากคำบอกเล่าของชวานากุ้งบ่งชี้ว่าการผลิตของชวานาที่ผ่านมาไม่เคยลงทุนจำนวนมาก
อย่างนี้มาก่อน ดังนั้นเงินที่เคยสะสมมาก่อนจึงไม่เพียงพอที่จะลงทุนเลี้ยงกุ้งกุลาดำได้ และแม้ว่า
ชวานาจะมีการรวมหุ้นกันในบรรดาญาติพี่น้องแล้วเงินทุนก็ยังไม่เพียงพอ แหล่งเงินกู้ที่ชวานานิยมกู้มาก
ที่สุดคือ ธนาคารพาณิชย์และ ธกส. สำหรับการกู้เงินจากนายทุนเงินกู้ ซึ่งเคยมีมากในสมัยที่ชวานา
ทำนาข้าวนั้นมีน้อยลงในช่วงทำนากุ้ง สาเหตุเพราะ 1) อัตราดอกเบี้ยที่กู้จากนายทุนเงินกู้สูงกว่า
อัตราดอกเบี้ยที่กู้จากธนาคารพาณิชย์และ ธกส. กล่าวคือ นายทุนเงินกู้คิดอัตราดอกเบี้ยร้อยละ 5 - 6
ต่อเดือน เมื่อคิดอัตราดอกเบี้ยต่อปีก็คือร้อยละ 60 - 72 ต่อปีนั่นเอง ในขณะที่ธนาคารพาณิชย์คิด
อัตราดอกเบี้ยเพียงร้อยละ 15 - 16 ต่อปี ส่วน ธกส. คิดอัตราดอกเบี้ยเพียงร้อยละ 9 - 14.50
ต่อปี และหากเป็นเงินในโครงการที่รัฐส่งเสริมจะได้กู้ในอัตราดอกเบี้ยเพียงร้อยละ 5 ต่อปีตามลำดับ
2) นายทุนเงินกู้ในชุมชนส่วนใหญ่ระดมเงินที่มีไปใช้ในการเลี้ยงกุ้งของตนเองจึงไม่ค่อยมีเงินให้ชวานา
กู้เหมือนแต่ก่อน เพราะเห็นว่าการทำนากุ้งได้ผลตอบแทนดีกว่าการปล่อยเงินกู้ให้แก่ชวานา

7.1 การกู้เงินจากธนาคารพาณิชย์

ธนาคารพาณิชย์ซึ่งเป็นแหล่งเงินกู้ที่สำคัญของชวานากุ้งชุมชนตำบลเกาะเพชรคือธนาคาร
กรุงเทพ จำกัด ชวานานิยมมาใช้บริการกู้เงินทั้งสาขาอำเภอหัวไทร ปากหนังและระโนด (สงขลา)
สาเหตุที่นิยมมาอยู่กับธนาคารกรุงเทพ จำกัด อาจเป็นเพราะธนาคารกรุงเทพ จำกัด เป็นธนาคาร
พาณิชย์แห่งเดียวที่มีอยู่ในอำเภอหัวไทรในช่วงทำนากุ้ง และได้ให้การสนับสนุนธุรกิจการทำนากุ้งมาตั้งแต่
เริ่มแรก จึงทำให้ชวานากุ้งมีความผูกพันมากกว่าธนาคารพาณิชย์อื่น ส่วนเหตุผลที่ต้องไปกู้ในต่าง

สาขากิ่งอำเภอปากพองและอำเภอระโนดนั้น ชาวนาทุ่งงาให้เหตุผลว่า เพราะสามารถคิดค่าได้ง่าย โดยมีความสนิทกันเป็นส่วนตัวกับผู้จัดการฯ หรือมีพรรคพวกคอยให้การช่วยเหลือ นอกจากนี้แล้ว ยังได้รับการเปิดเผยจากชาวนาทุ่งงาบางรายว่า เป็นเพราะได้กู้ที่สาขาอำเภอหัวไทรไปแล้ว แต่ยังคงการเงินเพื่อการลงทุนเพิ่มอีกจึงต้องไปกู้ที่สาขาอื่นด้วย

เกี่ยวกับเงื่อนไขในการกู้เงินจากธนาคารพาณิชย์ของชาวนา จากการสัมภาษณ์ระดับลึก ผู้จัดการธนาคารกรุงเทพ จำกัด สาขาอำเภอหัวไทร พบว่าทางธนาคารได้กำหนดเงื่อนไขข้อตกลงในการให้บริการเงินกู้แก่ชาวนาที่สำคัญประกอบด้วย 1) ให้อู่เพื่อนำใบประกอบอาชีพ 2) คัดลอกใบในอัตราร้อยละ 14 - 15 ต่อปี 3) ต้องมีหลักหรือค้ำประกันเงินกู้ 4) ผู้กู้ต้องเป็นบุคคลที่มีความน่าเชื่อถือ

"ขณะนี้ให้เฉพาะลูกค้าเก่า รายใหม่เราชะลอ ลูกค้าเก่าเราดูว่าที่ผ่านมามีรายได้อยู่ในเกณฑ์ดี เลี้ยงแล้วประสบความสำเร็จหรือไม่มีอาชีพอย่างอื่น เช่น มีร้านค้าในตลาดหรือรับราชการที่มีอาชญากรรมหลายปีว่ามีปัญหาจากนาทุ่งงายังช่วยตัวเองได้ หลักหรือค้ำส่วนใหญ่เราจะเอาแปลงที่นาใช้ทำนาทุ่งงา เพราะทำนาทุ่งงาถ้าธุรกิจล้มเหลวแล้วหาอย่างอื่นไม่ได้ แต่ไม่เชื่อว่าจะไม่รับโดยสิ้นเชิง แปลงที่เป็นนาทุ่งงาแต่การคมนาคมสะดวกคิดถนนเข้าได้ทุกฤดูกาลเราก็พิจารณา"

(พ่อค้านายทุน : ธนาคารพาณิชย์)

จะเห็นว่าเงื่อนไขที่ทางธนาคารพาณิชย์กำหนดข้างต้น มีความคล้ายคลึงกับเงื่อนไขที่ ธกส. กำหนดเพื่อให้บริการเงินกู้แก่ชาวนา ที่สำคัญคือธนาคารพาณิชย์ และธกส. จะพิจารณาปล่อยเงินกู้ตามสถานการณ์ที่เห็นว่าการเลี้ยงกุ้งได้กำไรดี หรือคาดว่าจะได้รับดอกเบี้ยและการชำระหนี้ตามกำหนด กล่าวคือปล่อยเงินกู้มากในช่วงที่การเลี้ยงกุ้งรุ่งเรือง แต่จะชะลอการให้กู้ในช่วงที่เห็นว่ากุ้งตกขายมาก จึงสรุปได้ว่าแนวทางปฏิบัติในการปล่อยเงินกู้ของธนาคารพาณิชย์ และ ธกส. แตกต่างกันไป เพราะ

จะมุ่งพิจารณาในเรื่องผลตอบแทน หลักทรัพย์ และความเสี่ยงเป็นสำคัญ ต่างกันเพียงบางประการ
ในเรื่องอัตราดอกเบี้ยในฐานะที่ ธกส. เป็นสถาบันการเงินของรัฐบาล มีวัตถุประสงค์เพื่อช่วยเหลือ
ด้านเงินทุนแก่ชาวนา จึงคิดดอกเบี้ยในอัตราต่ำกว่าธนาคารพาณิชย์ของนายทุนเล็กน้อย โดยคิดดอกเบี้ย
ในอัตราร้อยละ 9 - 14.50 ต่อปี สำหรับการกู้ประเภททั่วไป และร้อยละ 5 ต่อปี สำหรับเงินกู้
ตามโครงการที่รัฐบาลส่งเสริม (เช่น โครงการปรับปรุงโครงสร้างการผลิต เพื่อลดพื้นที่นาข้าว) ในการ
ชำระหนี้ถ้าไม่ส่งตามกำหนด ชาวนาจะถูกปรับให้เสียดอกเบี้ยเพิ่มในอัตราร้อยละ 3 ตามจำนวนวันที่
ค้างส่ง

แม้ว่าในความสัมพันธ์ทางการผลิตในรูปดอกเบี้ยหรือการกู้เงิน ชาวนาจะเป็นฝ่ายเสียเปรียบ
และถูกเอารัดเอาเปรียบมาก แต่ความสัมพันธ์ในลักษณะดังกล่าวดูเหมือนจะยังมีแนวโน้มวิวัฒนาการ
ของชาวนามากขึ้น ชาวนากังวาลถึงจำนวนเงินที่ต้องจ่ายเป็นค่าดอกเบี้ยและความเสียเปรียบที่
ได้รับ แต่จะคิดเพียงว่าจะสามารถกู้เงินมาจากที่ไหนได้บ้าง ปัจจัยที่ทำให้ชาวนาต้องยอมรับความเสีย
เปรียบเกิดจาก 1) การทำนาต้องใช้ต้นทุนสูงจึงเป็นแรงกระตุ้นให้ชาวนาอยากเลี้ยงกุ้งกันมาก แต่
เนื่องจากไม่เคยสะสมเงินทุนมาก่อน จึงต้องพึ่งพาเงินกู้จากแหล่งต่าง ๆ แม้จะต้องจ่ายดอกเบี้ยใน
อัตราสูงและถูกเอาเปรียบอย่างไรชาวนาก็ยอม 2) นายทุนและรัฐบาลหลังจากเห็นว่าการทำนาทำ
รายได้ดี จึงหาที่ว่าการสนับสนุนเสนอเงื่อนไขให้เงินลงทุน ซึ่งในความคิดของชาวนาแล้วการที่ผู้
อื่นปฏิบัติต่อตนเองอย่างนี้ ชาวนาก็ถือว่าเป็นการช่วยเหลือและมีคุณมากกว่าที่จะคิดว่าเป็นการเอา
เปรียบจากตน 5) ชาวนาถูกสอนโดยศาสนาที่นับถือ โดยเฉพาะศาสนาพุทธซึ่งเป็นหลักใน
การดำเนินชีวิตของชาวนาสอนให้ เป็นฝ่ายที่ยอมมากกว่าที่จะเอาเปรียบผู้อื่น กล่าวคือสอนให้ละความ
โลภ ให้ลดอัตตาและไม่เห็นแก่ตัวไม่ให้ โยค โยชน (เอาเปรียบ) ผู้อื่น ให้คิดคำกับเรื่องบาปบุญคุณโทษ
เรื่องกรรมเก่า (เอกวิทย์ ๗ กลาง. 2534 : 69 ; ฉัตรทิพย์ นาถสุภา. 2528 : 32 ; วิทยากร
เชียงกุล. 2526 : 168) จะเห็นว่าล้วนเป็นคำสอนที่เอื้ออำนวยให้ชาวนายอมเอาเปรียบทั้งสิ้น รวม
ทั้งมีความหมายว่าชาวนาต้อง เป็นฝ่ายที่ยอมรับสภาพการเสียเปรียบดังกล่าว ฉะนั้นเมื่อชาวนากู้ยืมเงิน
ของพ่อค้านายทุนมาชาวนาสวนใหญ่ก็มักปฏิบัติตามสัญญาโดยไม่ผิดหลัก 6) แม้อัตราดอกเบี้ยจะสูงการ
เอาเปรียบจะรุนแรงแต่เนื่องจากแหล่งเงินกู้มีน้อย จึงทำให้ชาวนากังวาลไม่มีทางเลือกอื่น เพราะแม้แต่
แหล่งเงินกู้ที่มีอยู่นั้นกว่าที่ชาวนากังวาลจะได้เงินยังต้องคิดต่อกัน เป็นเวลานานและยากลำบาก

7.2 การกู้ยืมเงินจากนายทุนมหาชัยเพื่อนำมาซื้อกังกลาคา

ความสัมพันธ์ทางการผลิตที่ชาวนากุ้งเลี้ยงคอกเบี้ยให้แก่พ่อค้านายทุนอีกลักษณะหนึ่ง คือ การกู้ยืมเงินจากนายทุนมหาชัยมาเพื่อซื้อกังกลาคา ในกรณีนี้ชาวนากุ้งต้องเลี้ยงคอกเบี้ยให้แก่พ่อค้านายทุนในอัตราที่สูงมาก คล้ายกับการผลิตในลักษณะมีข้อผูกพันในการเลี้ยงไก่ บูลูกสับประรด และบลูกอ้อย ที่ชาวนาหาการผลิตรายได้ข้อผูกพันยืมเงินนายทุนมาลงทุน ชาวนาจะถูกกดราคาและเอาเปรียบอย่างเต็มที่ (อัมมาร สยามวาลา. 2529 : 89, 120 ; วิทยากร เชียงกุล. 2526: 145) ชาวนาที่หาแหรับซื้อกังหลายราย ได้เล่าเกี่ยวกับเงื่อนไขข้อตกลงในการกู้ยืมเงินนายทุนมาเพื่อซื้อกังกลาคาว่า 1) จะยืมสักกี่ล้านก็ได้ขอเพียงให้ซื้อกังไปขายให้กับเขา 2) ในวันถัดมาซึ่งนางุ้งไปขายนายทุนจะหักเงินที่ให้นายทุนหรือคอกเบี้ยในอัตราร้อยละ 2 ไว้ 3) นายทุนมหาชัยจะให้ชาวนายืมเงินเฉพาะในรายที่เขาเชื่อว่าจะมีความซื้อตรงนำมาเงินหนี้ จากเงื่อนไขของความสัมพันธ์ทางการผลิตที่ปฏิบัติต่อกันระหว่างชาวนาชุมชนตำบลเกาะเพชรที่หาแหรับซื้อกังกับนายทุนมหาชัย หากพิจารณาอย่างผิวเผินดูเหมือนว่านายทุนเป็นผู้มีน้ำใจช่วยเหลือชาวนา ออกเงินทุนให้ก่อนเพื่อให้สามารถประกอบธุรกิจได้และชาวนาก็รู้สึกพอใจต่อการได้พึ่งพานายทุนดังกล่าว มีชาวนาอีกจำนวนมากที่อยากจะหาแหรับซื้อกังและขอให้ผู้ที่หาอยู่ก่อนแล้วช่วยติดต่อกับนายทุนให้ เพราะคิดว่าเป็นอาชีพที่หาขายได้ดี พวกเขาบอกว่าวันหนึ่งอาจมีหารไปถึงหมื่นบาทแต่หากได้พิจารณาอย่างละเอียด เบื้องหลังแห่งภาพความมีน้ำใจของนายทุนมหาชัย ชาวนาที่หาแหรับซื้อกังถูกเบียดบังส่วนเกิน และถูกเอาเปรียบจากนายทุนมหาชัยอย่างมาก ประการแรก การที่นายทุนคิดคอกเบี้ยร้อยละ 2 เมื่อนางุ้งไปส่งในวันถัดมาจะถูกหักไว้ หมายความว่าในการคิดร้อยละ 2 ต่อเที่ยว (2 วัน) ฉะนั้นเมื่อคิดในอัตราคอกเบี้ยจึงนับเป็นอัตราคอกเบี้ยที่สูงแรงมาก เช่น ถ้าชาวนายืมเงินมาซื้อกังหนึ่งล้านบาท เพียงแค่วันถัดมาที่นางุ้งไปส่งนายทุนจะหักเงินไว้เป็นค่าคอกเบี้ยถึง 20,000 บาท ประการที่สอง ราคาซื้อชานายทุนที่มหาชัยเป็นฝ่ายกำหนด ชาวนาแม้จะเปลี่ยนจากหาหมามาหาแหก็ได้ชื่อว่า เป็นพ่อค้าเต็มตัวแล้วก็น่าจะตั้งราคาเองได้ ซึ่งหมายความว่าชาวนาที่หาแหต้องอยู่ภายใต้เงื่อนไขที่นายทุนมหาชัยเป็นผู้กำหนดว่าควรจะได้รับส่วนแบ่งเท่าไร น่าจะได้รับส่วนแบ่งเกินกว่าที่นายทุนแบ่งให้ได้ ประการที่สาม เงินนายทุนมหาชัยเป็นฝ่ายลงมาซื้อกังกลาคาที่ชุมชนตำบลเกาะเพชรด้วยตัวเองต้องใช้จ่ายเงินเป็นค่าขนส่งกัง เมื่อมอบให้ชาวนารับซื้อกังแทน ก็ย่อมหมายความว่านายทุนมหาชัยได้ผลักภาระค่าใช้จ่ายในส่วนนี้ให้เป็นของแหรับซื้อกังด้วย ชาวนาที่หาแหต้องจ่าย

เงินเป็นค่าเช่ารถตู้ห้องเย็นบรรทุกกุ้ง ในอัตรา 10,000 บาทต่อเที่ยว และเป็นค่าจ้างคนขับรถประมาณเดือนละ 10,000 - 15,000 บาท ความเสี่ยงเปรียบและส่วนเกินที่นายทุนโยกบังมาจากชาวนาที่หาแพ้นี้เพื่อความอยู่รอด ชาวนาที่หาแพ้น้ำกุ้งจึงโยกบังเอาจากชาวนากุ้งอีกต่อหนึ่ง การโยกบังจึงเกิดขึ้นเป็นตอน ๆ ลงมา มีลักษณะเหมือนปลาใหญ่กินปลาเล็กเป็นลูกโซ่ นอกจากโยกบังเพื่อชดเชยกับส่วนที่จ่ายให้แก่นายทุนมหาชัยแล้ว แห้วกุ้งยังมีค่าใช้จ่ายอื่น ๆ เช่น ค่าจ้างแรงงานในการยกกุ้งเลือกกุ้งชั่งกุ้ง ประมาณเที่ยวละ 15,000 - 20,000 บาท ซึ่งรวมแล้วแห้วกุ้งต้องโยกบังส่วนเกินจากชาวนากุ้งไม่ต่ำกว่าเที่ยวละ 30,000 - 40,000 บาท และหากรวมถึงกำไรในส่วนที่แห้วกุ้งหวังจะได้อีก ชาวนากุ้งยังถูกโยกบังไปอีกมาก

“เที่ยวนี้สมมุติว่ามัน(แห้วกุ้ง) จับกุ้งมาได้ 5 คัน ตอนมันตีราคามันเจือ(เผื่อ) คำนวณเชิง ค่าลูกน้อง คำนวณมัน ค่าคนขับรถ มันเอาในเราหมด ต่อจากนั้นก็เป็นการ เราไม่เหลือที่เลี้ยงดูพวกนี้ มันสร้างรถตู้ไม่รู้กี่คันมันก็ต้องเอากำไรจากเราที่เหลือ”

(ชาวนา : เลี้ยงกุ้งกุลาดำ เศรษฐกิจสูง)

7.3 การกู้ยืมเงินที่แฝงมาในรูปการขอเครดิตอาหารกุ้ง

กรณีการขอเครดิตซื้ออาหารกุ้งกุลาดำ เป็นความสัมพันธ์ทางการผลิตระหว่างชาวนา กุ้งกับพ่อค้านายทุนเกือบทุกพื้นที่ที่มีการเลี้ยงกุ้งกุลาดำ ซึ่งพบว่าที่จังหวัดสมุทรสาคร จันทบุรี ก็มีเช่นเดียวกับที่ชุมชนตำบลเกาะเพชร (ตวงใจ บุตรภักธิรักษา, 2533 : 73) เกิดขึ้นเนื่องจากการลงทุนหากุ้งชาวนาจึงมีค่าใช้จ่ายจำนวนมากแต่ชาวนายังขาดแคลนเงินทุน ดังนั้น เพื่อเพิ่มอำนาจซื้อให้แก่ชาวนา กุ้ง พ่อค้านายทุนที่ขายอาหารกุ้งจึงนำระบบการขายด้วยเงินเชื่อ หรือให้เครดิตมาใช้กับชาวนา กุ้ง เว้นข้อตกลงที่พ่อค้านายทุนกำหนดขึ้นสำหรับการให้เครดิตกับชาวนา กุ้งชุมชนตำบลเกาะเพชรโดยสรุป คือ ให้ชาวนา กุ้งจ่ายเงินค่าง ร้อยละ 20 หรือครึ่งหนึ่งก่อน ส่วนที่เหลือค่อยจ่ายตอนได้ขายกุ้งแล้ว และถ้ากุ้งที่เลี้ยงกินอาหารเกินกว่าที่ชาวนา กุ้งและพ่อค้านายทุนขายอาหารกุ้งได้ประมาณไว้ ทางฝ่ายพ่อค้านายทุนยังคงให้เครดิตอาหารกุ้งแก่ชาวนา กุ้งต่อไป แต่ค่าอาหารกุ้งในส่วนที่เพิ่มขึ้น

นี้ทางพ่อค้านายทุนที่ขายอาหารกุ้งจะถือเสมือนเงินยืม คิดดอกเบี้ยในอัตราดอกเบี้ยร้อยละ 3 สำหรับเวลาที่เหลือ โดยทั่วไปจะไม่เกินครึ่งเดือน หากพิจารณาอย่างละเอียดอัตราดอกเบี้ยที่พ่อค้านายทุนเรียกเก็บนี้เป็นอัตราดอกเบี้ยที่สูงมากเทียบกับร้อยละ 6 ต่อเดือน หรือร้อยละ 72 ต่อปีทีเดียว เป็นอัตราเดียวกับที่นายทุนเงินกู้ทั่วไปในชุมชนคิดดอกเบี้ยกับชาวบ้านมาตั้งแต่สมัยท้าวแสนปี และที่เลวร้ายกว่านั้นคือในความเป็นจริงแล้วชาวนากุ้งต้องจ่ายดอกเบี้ยถึง 2 ขั้นตอน เพราะเงินที่นำมาควั่นเป็นค่าอาหารกุ้งในตอนต้นนั้น ชาวนากุ้งส่วนใหญ่ก็กู้มาด้วย ชาวนากุ้งต้องเสียดอกเบี้ยซ้ำสอง ความเสียหายที่เกิดจากความสัมพันธ์ทางการผลิต ระหว่างชาวนากุ้งกับพ่อค้านายทุนที่ขายอาหารกุ้งไม่เพียงแค่นั้น จากการสัมภาษณ์ระดับลึกพ่อค้านายทุนที่ขายอาหารกุ้งรายหนึ่ง พบว่าในการให้เครดิตอาหารกุ้งนี้ พ่อค้านายทุนให้ชาวนากุ้งหาสัญญาเงินยืม และนำหลักทรัพย์สินมาค้ำประกันด้วย ที่สำคัญคือพ่อค้าจะเขียนจำนวนเงินที่หาสัญญาสูงกว่าจำนวนเงินที่กู้จริง รวมทั้งหากชาวนากุ้งรายใดพ่อค้านายทุนที่ขายอาหารกุ้งเกิดความไม่มั่นใจในเรื่องการใช้นี้ หรือการรักษาสัญญาก็จะปฏิเสธไม่ยอมให้เครดิต

"รายหนึ่งขาดทุน ค้างอยู่เจ็ดแปดหมื่น ตอนนี้เห็นว่าจะกู้ธนาคาร มาให้สักครึ่งหนึ่งก่อน จริง ๆ นั้นมันถึงเพราะตอนหาสัญญาเงินกู้ ผมให้ เขาหามากกว่าที่เขาเอาไป"

"ธุรกิจขายอาหารผมไม่เห็นแพ้ แต่แพ้จะมากกว่าผมก่อนว่าคนนี้รับได้ไหม ถ้าไม่แน่ใจก็จะปฏิเสธมัน ๆ เวลาขอหนี้ก็ให้แพนไปขอ ผมจะเป็นคนสุดท้ายให้เขา(ลูกค้า)หาทรัพย์สิน บางทีลูกค้านอกว่าเมียผมเค็ม ถ้าไม่เป็นอย่างนี้ไม่ได้...การขายต้องเค็ม"

(พ่อค้านายทุน : ขายอาหารกุ้ง)

จะเห็นว่าความสัมพันธ์ทางการผลิต ระหว่างชาวนากุ้งกับพ่อค้านายทุนขายอาหารกุ้งที่เกิดขึ้น ชาวนากุ้งถูกเอาเปรียบและเบียดบังส่วนเกินในแทบทุกทาง กล่าวคือคิดดอกเบี้ยในอัตราสูงและเฉียวกับเงินต้นก็ไม่ได้ขาด หากเกิดการฟ้องร้องกันขึ้นก็ยังอยู่ในฐานะได้เปรียบ เพราะได้ให้ชาวนากุ้งหาสัญญาว่ากู้เงินมาสูงกว่าที่กู้จริง แต่อย่างไรก็ตามความสัมพันธ์ทางการผลิตที่เกิดขึ้นก็ยังคงดำรงอยู่อย่างเหนียวแน่น ชาวนากุ้งยังคงเป็นฝ่ายไปขอร้องพ่อค้านายทุนเพื่อขอเครดิตอาหารกุ้ง บางรายถึง

กับอ้างความเป็นญาติ และพรรคพวกที่เคยช่วยเหลือกันมาก่อน เป็นเครื่องต่อรองขอเครดิต ฉะนั้นปัจจัยสำคัญที่เชื่อว่าทำให้ความสัมพันธ์ทางผลิต ระหว่างพ่อค้านายทุนขายอาหารกึ่งกับชาวนากึ่งในรูปดอกเบี้ยยังคงดำรงอยู่ ทั้ง ๆ ที่ชาวนากึ่งเสียเปรียบอย่างมาก ได้แก่ 1) ผลตอบแทนจากการทานากึ่งที่สูงมากทำให้ชาวนากึ่งเห็นว่า แม้ต้องเสียดอกเบี้ยไปให้แก่พ่อค้านายทุนขายอาหารกึ่งมากแค่ไหนก็ยังดีกว่าสมัยทานาข้าวมาก เพราะการทานากึ่งหากเลี้ยงแล้วกึ่งไม่ตายในปีหนึ่งอาจมีกำไร 300,000 - 500,000 บาทหรือมากกว่านั้น แต่การทานาข้าวในปีหนึ่งมีกำไรไม่เกินหมื่นบาท (นิภาพร วัชรสินธุ์ และคนอื่น ๆ. 2534 : 76) หากไม่ยอมรับเงื่อนไขที่พ่อค้านายทุนขายอาหารกึ่งเสนอก็จะไม่ได้เลี้ยงกึ่ง เพราะไม่มีเงินสถาปนาซื้ออาหารกึ่ง 2) ชาวนาเคยทั่วไปเริ่มถูกสอนให้เชื่อและยอมรับฐานความคิดตามระบบทุนนิยมในเรื่องการซื้อขาย มองการกู้เงิน การให้เครดิตและการเสียดอกเบี้ยที่เกิดขึ้นเพื่อการลงทุนเป็นเรื่องปกติ (ยศ สันตสมบัติ. 2534 : 29 - 30 ; พรพิไล เลิศวิชา. 2534 : 33 - 34 ; วิทยากร เชียงมูล. 2526 : 171) ไม่ช้าก็กลายเป็นหนี้เหมือนสมัยทานาข้าว เพราะชาวนาในช่วงนั้นแทบมองไม่เห็นหนทางในการใช้หนี้เลย 3) แม้ว่าจะมีความสัมพันธ์ทางการผลิตในรูปดอกเบี้ย ที่พ่อค้านายทุนเอาเปรียบชาวนากึ่งนี้จะรุนแรง แต่ชาวนากึ่งส่วนหนึ่งก็อาศัยความสัมพันธ์ทางเครือญาติและพรรคพวกที่มีต่อกันกับพ่อค้านายทุนที่ขายอาหารกึ่งที่เติบโตมาจากชาวนา เพื่งหาการค้าขายอาหารกึ่งเมื่อมีการทานากึ่งเกิดขึ้นในชุมชน ทำให้ได้รับการผ่อนผันและลดหย่อนลงบ้าง 4) ความเชื่อและศาสนาที่ชาวนากึ่งนับถือคือศาสนาพุทธและอิสลาม ล้วนปลูกฝังให้ชาวนากึ่งเป็นฝ่ายยอมมากกว่าที่จะให้ออกมาเรียกร้องหรือต่อสู้ในความไม่เป็นธรรม และสำหรับชาวนากึ่งที่นับถือศาสนาอิสลามนั้นข้อห้ามทางศาสนาเคร่งครัดมาก ชาวนารายหนึ่งบอกว่าหากมีเงินให้เพื่อนยืมจะเอาดอกเบี้ยก็ไม่ต่างสิ่งที่ได้รับการปลูกฝังเหล่านี้ ล้วนแล้วแต่เป็นเงื่อนไขที่เอื้ออำนวยให้พ่อค้านายทุนเอาเปรียบได้ง่ายขึ้น 5) เกี่ยวกับการติดต่อกับสังคมภายนอกแม้ว่าการคมนาคมในช่วงการทานากึ่งจะสะดวกขึ้น ชาวนากึ่งมีรถยนต์และรถมอเตอร์ไซด์ใช้ติดต่อกับตลาดในเมือง รวมทั้งมีโทรศัพท์มือถือใช้เมื่อต้องการหาข้อมูลต่าง ๆ แต่เครือข่ายการติดต่อและความฉับไวโดยเฉพาะในเรื่องตลาด พ่อค้านายทุนมีสูงกว่าชาวนากึ่งหลายเท่า ฉะนั้นพ่อค้านายทุนจึงยังคงใช้ความได้เปรียบแสวงหาผลประโยชน์จากชาวนาคือแบบได้ ในประเด็นนี้ข้อเขียนของ จอห์น ไนบิตต์ (John Naibitt) และแพทรีเซีย อเบอร์ดิน (Patricia Aburdene) ในหนังสือเรื่อง อวินเวเนนิมรลก่อนปี ค.ศ. 2000 ได้อธิบายความ

เปลี่ยนแปลงของสังคมทำให้ลักษณะเดียวกันว่า ผู้ที่มีข้อมูลข่าวสารมากคือผู้มีอำนาจที่แท้จริง (John Naisbitt and Patricia Aburdene ; อ้างอิงมาจาก วีระ บารุงรักษ์. 2538 : 27 - 29)

6) การศึกษาของรัฐทั้งทางตรงและทางอ้อมโดยภาพรวมล้วนสอนให้ชาวนายอมรับการพัฒนาศรษฐกิจ (เลนนี จามริก และยส ลันตสมบัติ. 2534 : 135; วิทยากร เชียงกุล. 2526 : 171; พัทธสา หุ. 2538 : 17-18) 7) สื่อสารมวลชนประเภทต่าง ๆ ของรัฐที่เข้าถึงชาวนากว้างล้วนเป็นเครื่องมือของฝ่ายพ่อค่านายทุน (เลวี พงศ์พิศ. 2534 : 18; วิทยากร เชียงกุล. 2526 : 169, 171) เพื่อหวังโฆษณาชวนเชื่อให้ เห็นความสำเร็จของพ่อค่านายทุน ซึ่งโดยนัยก็คือการยกย่องนายทุนและผู้มีเงินมากกว่าที่จะสะท้อนให้ชาวนาได้เห็นการเอาเปรียบ โดยพยายามยั่วว่าที่เขาร่ำรวยเพราะเขายยัน หากทุกคนพยายามก็จะไปถึงจุดนั้นได้ ให้ยึดแนวทางของพ่อค่านายทุนเป็นแบบอย่าง โดยที่ไม่ได้คิดว่าชาวนากับนายทุนนั้นมีความแตกต่างกัน เพราะไม่ว่าด้านเศรษฐกิจจะเติบโตอย่างไร โครงสร้างสังคมคงมีชนชั้นสูงและชนชั้นต่ำอยู่ เสมอไม่มีทางที่จะปรับให้คนอยู่ชนชั้นเดียวกันได้ และยิ่งทุนนิยมมีการแผ่ขยายมากขึ้น ความเป็นเมืองมีมากขึ้นชาวนาที่เป็นชนชั้นต่ำจะยิ่งถูกเอาเปรียบมากขึ้นคนรวยจะยิ่งรวยขึ้นแต่คนจนกลับยิ่งจนลง (เบริชา เปี่ยมพงษ์สานต์. 2535 : 101 - 125) ทำให้ช่องว่างระหว่างคนรวยกับคนจนยิ่งกว้างขึ้น

(8) การเข้าที่ดิน และขายที่ดิน

ภายใต้วิถีการผลิตที่มีการทำนาทุ่งเป็นหลักของชุมชนตำบลเกาะเพชร การเข้าปัจจัยการผลิตไม่เพียงแต่ในเรื่องที่ดินยังรวมไปถึงปัจจัยการผลิตอื่น ๆ ด้วยได้แก่ การเข้าที่ดินชุกบ่อเลี้ยงกุ้งกุลาดำ การเข้าบ่อเลี้ยงกุ้งกุลาดำ และการเช่ารถตู้ต้องเป็นบรรทุกกุ้งกุลาดำส่งไปขายที่มหาชัย

8.1 การเข้าที่ดินชุกบ่อเลี้ยงกุ้งกุลาดำ

การเข้าที่ดินส่วนใหญ่ เกิดจากบรรดานายทุนต่างถิ่นที่ต้องการเลี้ยงกุ้งในพื้นที่ชุมชนตำบลเกาะเพชร แต่ไม่มีที่ดินเป็นของตนเองจึงได้ขอเช่าจากชาวนารวยและชาวนากลาง ระยะแรกมีนายทุนต่างถิ่นเข้ามาเช่าที่เลี้ยงกุ้งประมาณร้อยละ 60 ของจำนวนผู้เลี้ยงกุ้งกุลาดำทั้งหมด นายทุนเหล่านี้ส่วนใหญ่มาจากอำเภอและจังหวัดที่อยู่ใกล้เคียง การเข้ามาของนายทุนมีปัจจัยดังที่สำคัญคือพื้นที่

ในชุมชนตำบลเกาะเพชรมีโครงสร้างของผิวดินเป็นดินเหนียวเกือบจครึ่งฝั่งทะเล เหมาะแก่การขุดบ่อเลี้ยงกุ้งกุลาค่าสูงกว่าพื้นที่อื่น วนภาคาได้ สามารถเก็บน้ำได้ดีทำให้เลี้ยงกุ้งง่ายในการสูบน้ำเข้ามาเลี้ยงกุ้งน้อยลง และที่นายทุนเข้ามากันจำนวนมาก ในทางหนึ่งอาจเป็น เพราะนายทุนเหล่านั้นมีความพร้อมทางด้านเงินทุนและเทคนิคเลี้ยง ส่วนในอีกทางหนึ่งอาจเป็น เพราะนายทุนเหล่านี้เกิดการยอมรับว่าการทานากุ้งเป็นอาชีพใหม่ที่ให้ผลตอบแทนสูง ในขณะที่ชาวนาส่วนใหญ่ยังมีความพร้อมทางด้านเงินทุนและเทคนิคเลี้ยงรวมทั้งยังมีความมั่นใจว่าการทานากุ้งจะเป็นอาชีพที่ดีกว่าการทานาข้าว ในการเข้าที่ดินขุดบ่อเลี้ยงกุ้งนั้น แม้ว่าการเช่าจะเป็นความตกลงยินยอมกันทั้งสองฝ่ายระหว่างชาวนาในชุมชนกับนายทุนต่างกัน แต่ภาพที่เกิดขึ้นอาจมองได้ว่าเป็นกระบวนการของการแย่งชิงทรัพยากรชุมชน (ที่ดิน น้ำ) ไปจากชาวนา (ยศ สันตสมบัติ. 2534 : 30) และชาวนาผู้ครอบครองอยู่เดิมก็มีศักยภาพพอที่จะแย่งชิงกับบรรดานายทุนซึ่งมีทั้งเทคนิคสมัยใหม่และเงินทุนจำนวนมากได้ เมื่อทานากุ้งเองไม่ได้ ชาวนาจึงยอมให้นายทุนเข้าที่ดิน เพื่อแลกกับเงินค่าเช่าก่อนที่นายทุนจะมาปล่อย เรือนเซ่ขุดคลองในการเช่าส่วนใหญ่ทำกันภายในเวลา 5 ปี ส่วนอัตราค่าเช่าคิดในอัตราที่แน่นอนเท่ากัน มีตั้งแต่ไร่ละ 5,000 - 10,000 บาทต่อปี ขึ้นอยู่กับความใกล้ไกลจากชายฝั่งทะเลและถนน ที่ดินที่อยู่ริมทะเลจะมีค่าเช่าสูงที่สุด เพราะผู้เลี้ยงกุ้งสามารถสูบน้ำเข้ามาเลี้ยงกุ้งได้สะดวก เลี้ยงกุ้งได้ง่ายน้อยร่องลงมากคือที่ดินที่อยู่ริมถนนซึ่งมีความสะดวกในการเข้าออก เรือนเซ่ขุดคลองในการเช่าที่สำคัญอีกประการหนึ่งคือกำหนดให้ผู้เช่าจ่ายค่าเช่าล่วงหน้าเป็นเวลา 3 ปี เพื่อเป็นหลักประกันให้กับชาวนาเจ้าของที่ดิน หากพิจารณาอย่างผิวเผินจะเห็นว่า เรือนเซ่ที่ทำกันระหว่างชาวนา กับนายทุนที่เข้ามาเช่าที่ดิน น่าจะเป็นเรือนเซ่ที่ดีมาก เพราะชาวนาไม่เคยได้รับค่าเช่าที่ดินในอัตราที่สูงและมีหลักประกันอย่างนี้มาก่อน ในสมัยที่ทานาข้าวชาวนาได้ค่าเช่าน้อยมากเพียงไร่ละ 100 - 200 บาทต่อปีและบางครั้งถ้าการทานาไม่ไฉไลก็อาจไม่คิดค่าเช่า และหากจะเปรียบเทียบกับเรือนเซ่ในการเช่าที่ดินขุดบ่อเลี้ยงกุ้งกับพื้นที่อื่น เช่น ที่จังหวัดจันทบุรี ซึ่งมีการเลี้ยงกุ้งเช่นเดียวกัน พบว่าชาวนาชุมชนตำบลเกาะเพชรยังมีเรือนเซ่ขุดคลองที่ดีกว่าที่จันทบุรีมาก เพราะที่จันทบุรีคิดอัตราค่าเช่าร้อยละ 5 ของจำนวนเงินที่ขายกุ้งได้แต่ละครั้ง (ดวงใจ บุญศิริรักษา. 2533 : 70) ซึ่งเป็นค่าเช่าที่แน่นอน ถ้าผู้เลี้ยงขายกุ้งได้มาก ชาวนาจึงได้ค่าเช่ามากถ้าเลี้ยงแล้วกุ้งตายก็ไม่ได้ค่าเช่า แสดงให้เห็นว่านายทุนผู้เช่าได้ผลประโยชน์จากความเสี่ยงในการเลี้ยงกุ้งมาให้แก่ชาวนาเจ้าของที่ดินด้วย สำหรับชาวนาชุมชนตำบลเกาะเพชรที่กล่าวว่า มีเรือนเซ่ขุดคลองในการให้นายทุนเช่าที่ดีกว่าที่จันทบุรีนั้น หากพิจารณาในแง่มุมกลับแล้วการที่ชาวนา

ยอมให้เช่าที่ดินชาวนายังคงเป็นฝ่ายเสียเปรียบนายทุนที่เข้ามาขอเช่าที่ดินแทบทุกทาง ประการแรก การทำสัญญาเช่าไว้เพียง 5 ปีนั้น เป็นเพราะนายทุนได้คาดการณ์ล่วงหน้าแล้วว่าสามารถเรียกทุนคืน และหารายได้ให้กับตัวเองเพียงพอแล้ว มูลค่าส่วนเกินที่แบ่งให้กับชาวนาเจ้าของที่ดินนั้นเป็นเพียงส่วนน้อยเมื่อเทียบกับมูลค่าของผลผลิตรวม เพราะนายทุนจ่ายเป็นค่าเช่าเพียงไม่กี่หมื่นบาทขณะที่ยังได้กำไรเป็นแสนหรือล้านที่สามารถกล่าวเช่นนี้ได้ เพราะการเช่าของนายทุนส่วนใหญ่นำมาในช่วงแรก ซึ่งกุ้งยังไม่ค่อยตายสภาพน้ำและสิ่งแวดล้อมยังดี แต่ระยะหลังจากปีที่ 5 จะเป็นช่วงที่การทานากุ้งต้องลงทุนสูง และมีความเสี่ยงมาก เพราะน้ำเริ่มเสียและกุ้งเป็นโรค ทั้งนี้เพราะในการเลี้ยงกุ้งของบรรดานายทุนเป็นการเลี้ยงแบบทำลายมากกว่าที่จะเลี้ยงแบบยั่งยืน กล่าวคือการเลี้ยงมุ่งแต่จะลดต้นทุนการผลิตให้มากที่สุด เช่นในการปล่อยน้ำเสียและการกำจัดสิ่งสกปรกจากบ่อ นายทุนใช้วิธีการง่าย ๆ ควบคุมการปล่อยออกสู่ทะเลหรือให้ไหลไปตามทุ่งนา ลากคลองและแอ่งน้ำต่าง ๆ ไม่ได้มีการบำบัดน้ำเสียก่อนปล่อยทิ้ง (นิภาพร วัชรสินธุ์ และคนอื่น ๆ. 2534 : 75) ซึ่งในที่สุดแล้วนอกจากเป็นการทำลายสภาพแวดล้อมแล้วยังเป็นการปลักภาระให้กับชาวนาที่เลี้ยงกุ้งในเวลาต่อมาเมื่อนายทุนหมดสัญญาเช่า เพราะต้องใช้จ่ายเงินในการลงทุนสูงขึ้นทั้งค่าเคมีภัณฑ์ในการปรับสภาพน้ำและยารักษาโรคกุ้ง ประการที่สอง แม้ว่าชาวนาจะได้รับค่าเช่าที่ดินในอัตราค่าเช่าที่สูงกว่าในช่วงทานากุ้งกว่าสิบเท่า คือค่าเช่าที่ดินในช่วงทานากุ้งไร่ละ 100 - 200 บาทต่อปี และในช่วงทานากุ้งค่าเช่าที่ดินไร่ละ 5,000 - 10,000 บาทต่อปี แต่ในการเช่าของนายทุนไม่ได้เช่าที่ดินของชาวนาทั้งหมด เลือกเช่าเฉพาะที่อยู่ใกล้ถนนและใกล้ริมฝั่งทะเลเป็นส่วนใหญ่ ทำให้ชาวนายังมีที่ดินที่ต้องปล่อยให้น้ำเค็มซึ่งไม่ได้ใช้ประโยชน์อยู่อีกมาก

"ที่นาของเราทั้งของพี่ของน้อง 100 กว่าไร่ ยอมให้เพื่อน

เปิดน้ำเข้ามาได้ทำอะไรเลยก็ว่าอาภัพ"

"ของผมมี 80 ไร่ ทานากุ้งได้จริง 5 ไร่ นอกนั้นปล่อยน้ำให้

น้ำเค็มเฉ้า (น้ำเค็มขัง)"

"ส่วนใหญ่ยังไม่ได้租นี้ชาวนาเดินนั้นแหละ"

(ชาวนา : เลี้ยงกุ้งกุลาดำ เศรษฐกิจปานกลาง)

ประการที่สาม การให้ค่าเช่าล่วงหน้าความจริงแล้ว เป็นการปฏิบัติที่มีอยู่ตามปกติในระบบทุนนิยมการค้าและอุตสาหกรรม ไม่ได้เป็นการสร้างเงื่อนไขใหม่ให้นายทุนเกิดการเสียเปรียบ แต่เมื่อนำมาใช้กับ

ชวานากู้ยืมการได้รับค่าเช่าล่วงหน้าจึงเป็นสิ่งใหม่ ให้ชวานาคิดความว่านายทุนน่าจะเอาเปรียบ ช่วยลดความคิดในทางที่เป็นปฏิปักษ์กับนายทุน ที่เข้ามาสร้างความเสียหายกับที่ดินในส่วนที่มันได้เช่าได้

การเกิดขึ้นและการอยู่ของความสัมพันธ์ทางการผลิตในรูปค่าเช่าที่ดิน ระหว่างนายทุนกับชวานาที่เกิดขึ้นในชุมชนตำบลเกาะเพชรในช่วงการทานากุ้งนี้ หากวิเคราะห์กันอย่างละเอียดปัจจัยที่สำคัญ ไม่ใช่เพียงแค่ เพราะนายทุนเสนอเงื่อนไขให้ค่าเช่าในอัตราที่สูงกว่าค่าเช่าคอนห่านาหลายเท่าเท่านั้นอย่างน้อยยังมีปัจจัยที่สำคัญอีก 3 ประการ ที่เชื่อว่าน่าจะเกี่ยวข้องคือ 1) นายทุนที่เข้ามาเช่าที่ดินส่วนหนึ่งเป็นญาติ (ลูกหลาน) ของชวานา และเป็นผู้ที่ลูกหลานของชวานาชักชวนเข้ามา จึงมีความสัมพันธ์ทางเครือญาติแฝงอยู่ทั้งทางตรงและทางอ้อม หรือแม้แต่นายทุนที่มันได้เป็นญาติกับชวานาแต่ในการเข้าสู่ชุมชนนายทุนจะมีชวานาที่เป็นพรรคพวกคอยให้การช่วยเหลือ

"ตอนนั้นผมยังไม่ได้เป็นผู้ใหญ่บ้าน พงศ์นี่แหละก่อนเพื่อนพ้องว่า

มาเลยผมจัดการ(ซื้อที่ดิน)ให้เอง"

(เจ้าหน้าที่ราชการ : ผู้ใหญ่บ้าน)

"พอเขาห่อถั่วก็หาข้าด้วยมี 4 ไร่ จุง 1 ไร่ ลูกเขย 1 ไร่

เพื่อนลูกเขยมาจากแพรกเมืองอีก 2 ไร่"

(ชวานา : เลี้ยงกุ้งกุลาค่า เศรษฐกิจสูง)

2) ชวานาชุมชนตำบลเกาะเพชรได้เห็นตัวอย่างการสูญเสียที่ดิน ให้แก่นายทุนต่างถิ่นของชวานาชุมชนตำบลหน้าสคนที่อยู่ติดกันมาแล้วว่า หากขายแล้วชวานาคงอยู่อย่างลำบาก เงินที่ขายที่ดินได้นำไปใช้ซื้อสินค้าและสิ่งอำนวยความสะดวกนานาชนิด การให้เช่าจึงเป็นทางเลือกที่ดีกว่า เพราะชวานาคิดว่าคงสัญญาแล้วตนเองสามารถเลี้ยงกุ้งต่อได้ เนื่องจากมีบ่ออยู่แล้ว 3) ชวานาเห็นว่าหากไม่ยอมให้นายทุนเช่านอกจากทานากุ้งมันได้แล้วตนเองก็ทานากุ้งมันได้ด้วย เพราะมันมีเงินทุนต้องปล่อยให้น้ำเค็มที่ถ่ายมาจากบ่อเลี้ยงกุ้งของนายทุนซึ่งเกิดการสูญเสียมากกว่า อย่างไรก็ตามภายใต้ความสัมพันธ์ทางการผลิตในรูปการเช่าที่ดิน ระหว่างนายทุนกับชวานาชุมชนตำบลเกาะเพชรที่เกิดขึ้นอย่างกว้างขวางนี้ ความสัมพันธ์ในรูปการขายที่ดินให้นายทุน ตลอดจนการไม่ยอมขายและไม่ยอมให้เช่าที่ดิน

ก็ยังมีเช่นเดียวกัน สำหรับในประเด็นหลังซึ่งชวานาขอมมาให้เข้าที่ดินนี้ สาเหตุที่สำคัญ ประการแรก คือ ที่ดินกลั่นแกล้งและริมฝั่งทะเลมีจำกัดชวานาจึงอยากมีไร่เลี้ยงเอง ประการที่สอง คือต้องการเก็บราคาเพื่อจะได้ราคาที่สูงขึ้นอีก

"มัน(ชวานา)บอกว่ากันเอง พอเขามาซื้อ 50,000 มันจะเอา 70,000"

(ชวานา : เลี้ยงกุ้งกุลาดำ เศรษฐกิจสูง)

"ตรงนั้น thai hotel มาซื้อไว้ แต่ตอนนี้ไม่ได้ทำอะไรคอนแรก

ตั้งใจว่าจะซื้อเป็น 100 ไร่ แต่ไปติดขัดอยู่กับพวกมันชาย"

(เจ้าหน้าที่ราชการ : ผู้อำนวยการโรงเรียน)

8.2 การเช่าบ่อเลี้ยงกุ้งกุลาดำ

นอกจากการเข้าที่ดินเพื่อเช่าบ่อเลี้ยงกุ้งกุลาดำของนายทุนต่างถิ่นแล้ว จากการสัมภาษณ์ระดับลึกชวานาพบว่าในระยะหลังเมื่อนายทุนต่างถิ่นครบสัญญาเช่าและถอนตัวออกไป การเช่าระหว่างชวานาด้วยกันก็ปรากฏให้เห็นอยู่บ้าง โดยชาวประมงและชวานาจนบางรายเมื่อรับจ้างมีเงินทุนพอจะเลี้ยงกุ้งบ่อเล็ก ๆ ได้ก็จะขอเช่าบ่อเลี้ยงกุ้งจากชวานารวยและชวานากกลางที่มั่งคั่งต้องการเลี้ยงกุ้งกุลาดำ บางรายขอเช่าเฉพาะบ่อเลี้ยงกุ้ง บางรายขอเช่าทั้งบ่อและอุปกรณ์ในบ่อ ซึ่งการเช่าในลักษณะนี้อัตราค่าเช่าจะแตกต่างไปจากเดิม เพราะผู้เช่ามั่งคั่งต้องเช่าบ่อใหม่และบางบ่อมีอุปกรณ์เลี้ยงพร้อมอยู่แล้ว ผู้เช่าบ่อเลี้ยงกุ้งไม่ต้องเสียเงินค่าจ้างเช่าบ่อและซื้ออุปกรณ์ต่าง ๆ ประกอบกับที่ดินที่ใช้สำหรับการเช่าบ่อเลี้ยงกุ้งในชุมชนตำบลเกาะเพชรมีจำกัด ไม่ได้มีหัวทุ่งนาของชวานามีเพียงบริเวณที่ลุ่มน้ำทะเลบ่อเลี้ยงกุ้งและมิถุนานเข้าถึงเท่านั้น ในขณะที่ความต้องการใช้ที่ดินเพื่อการเลี้ยงกุ้งมีสูงมาก ขอมส่งผลให้อัตราค่าเช่าสูงตามไปด้วย มีลักษณะเช่นเดียวกับการเข้าที่ดินเพื่อทำไร่นาสวนผสมของชวานาชุมชนตำบลเกาะเพชรก่อนที่จะหันมาทำนากุ้งนี้ จึงชวนให้คิดว่าอัตราค่าเช่าน่าจะแพงกว่าที่นายทุนเช่าในคอนแรก แต่ปรากฏว่าการเช่าที่ดินระหว่างชวานาซึ่งเป็นชนชั้นเดียวกันไม่ได้เป็นเช่นนั้น ยังมีเงื่อนไขเรื่องความเป็นญาติและพรรคพวกที่เคยช่วยเหลืออุปถัมภ์กันมาก่อน ทำให้อัตราค่าเช่าไม่ เป็นไปตามระบบทุนนิยม เสียทีเดียว ซึ่งพบว่าส่วนใหญ่ไม่ได้รับการลดหย่อนและผ่อนปรนทั้งด้านระยะเวลาและอัตรา

ค่าเช่า ไม่เคร่งครัดนักชาวนาสามารถหลุดจากรองกันได้ ฉะนั้นปัจจัยสำคัญที่ทำให้ความสัมพันธ์ทาง การผลิตในรูปค่าเช่าที่ชาวนามีต่อกันสามารถดำรงอยู่ได้ และแตกต่างจากที่ให้นายทุน ค่าคือปัจจัยใน เรื่องญาติและพรรคพวก

8.3 การเช่ารถไถหว่าน

การเช่ารถไถหว่านเพื่อส่งทุ่งกุลาคำไปขายที่มหาชัย ชาวนาที่หาเช่ารถไถหว่าน ค่าเช่ารถไถหว่านของนายทุนในเมืองที่หาธุรกิจให้เช่ารถไถหว่าน สาเหตุสำคัญที่ชาวนา ต้องเช่ารถไถหว่านก็เพราะชาวนาเหล่านี้ส่วนใหญ่พื้นฐานเดิมคือชาวนากลาง ไม่สามารถมีเงินซื้อรถไถ หว่านในราคานับล้านบาทได้ จึงต้องพึ่งพานายทุนและยินยอมให้นายทุนคิดค่าเช่าจากการใช้บริการ เป็นคราว ๆ ไป เงื่อนไขข้อตกลงในการเช่าที่สำคัญคือ 1) ชาวนาต้องจ่ายค่าเช่าในอัตราที่ขยี้จะ 10,000 บาท 2) คนขับรถไถหว่านเป็นหน้าที่ของชาวนาที่จะต้องจ้างเอง 3) ค่าเช่าจ่ายเป็นเงินสดตาม จำนวนเที่ยวที่ไปส่งทุ่งมหาชัย จากเงื่อนไขความสัมพันธ์ที่กำหนดเป็นแนวทางในการปฏิบัติต่อกันเอง เห็นได้ชัดว่านายทุนเบียดบังส่วนเกินจากชาวนาที่เช่ารถสูงมาก ซึ่งชาวนาที่หาเช่ารถไถหว่านก็ต้องยอมรับ สภาพความสัมพันธ์ดังกล่าว เพราะผู้กำหนดเงื่อนไขข้อตกลงดังกล่าวคือนายทุนในฐานะที่เป็นผู้ครอบ ครองและผูกขาดปัจจัยการผลิต (รถไถหว่าน) หากชาวนาไม่ยอมรับเงื่อนไขก็ย่อมหมายถึงไม่มีรถ มาใช้ในการประกอบอาชีพ นอกจากนั้นข้อตกลงในการเช่าที่ให้ค่าเช่าเฉพาะรถไม่รวมคนขับ ทำให้เห็น ว่านายทุนพยายามเบียดบังส่วนเกินอีกทางหนึ่งโดยผลกระทบการจ้างคนขับให้ชาวนารับแทนและที่สำคัญ คือนายทุนกำหนดให้จ่ายด้วยเงินสดทุกเที่ยว เป็นการควบคุมหรือปิดโอกาสไม่ให้ชาวนาที่เช่ารถไปค้ำไถ หว่านได้ และไม่ยอมรับรู้ว่าชาวนาที่หาเช่าจะได้กำไรหรือขาดทุน สภาพเช่นนี้ในอศิศชาวนา ค่าเช่าเคยประสบ มาครั้งหนึ่งแล้วเมื่อเจ้าของที่ดินยกเลิกการจ่ายค่าเช่าด้วยผลผลิตให้จ่ายด้วยเงินสด ซึ่ง เศียร และ แจนว์รีย์ ให้ความเห็นในส่วนนี้ไว้ว่าเป็นการผลกระทบความเสี่ยงทั้งหมดตกแก่ผู้เช่า (เศียร และ แจนว์รีย์ 2528:17) ความสัมพันธ์ทางการผลิตที่เกิดขึ้นนี้มีสภาพที่ต่างจากการยืมเงินนายทุนมหาชัย มาซื้อทุ่งทั้งนี้ เพราะความสัมพันธ์ทั้งสองลักษณะ เป็นความสัมพันธ์ทางการผลิตระหว่างชนชั้นที่นายทุนมุ่ง แสวงหาผลประโยชน์จากชาวนาให้มากที่สุด ไม่เหมือนความสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นระหว่างชาวนากับชาวนาซึ่ง เป็นชนชั้นในระดับเดียวกัน ความสัมพันธ์ทางการผลิต เน้นความเป็น เครือญาติและ เพื่อนบ้านซึ่งความ

สัมพันธภาพทางการผลิตในระดับนี้ อคิน ริฟท์มัน อธิบายว่าจะมีการช่วยเหลือและแลกเปลี่ยนตอบแทนกัน โดยนำค่าจ้างที่เราได้ประโยชน์หรือเสียประโยชน์ (อคิน ริฟท์มัน, 2538) แม้ความสัมพันธ์ทางการผลิตระหว่างนายทุนเจ้าของรถตู้ห้องเย็นกับชาวนาที่หาเห็บซื้อถุงมีการเอาเปรียบและเบียดบังส่วนเกินค่อนข้างรุนแรง แต่ชาวนาที่หาเห็บซื้อถุงก็ยังเช่ารถตู้ห้องเย็นของนายทุนอยู่ต่อไป ปัจจัยที่สำคัญนอกจากสาเหตุเพราะชาวนาที่หาเห็บซื้อถุงไม่มีเงินพอที่จะซื้อรถตู้ห้องเย็นได้แล้ว ปัจจัยสำคัญอีกประการหนึ่งคือชาวนาที่หาเห็บซื้อถุงไม่ได้คือคร่อนจากการถูกเอาเปรียบในส่วนนี้ โดยได้ผลกำไรแบบให้ชาวนาถุง เพราะในการซื้อถุงโดยนายชาวนาที่หาเห็บซื้อถุงจะพยายามเบียดบังด้วยวิธีการต่าง ๆ เอาจากชาวนาถุงอีกต่อหนึ่ง ทั้งนี้เพราะถือว่าค่าเช่าเป็นต้นทุนในการประกอบอาชีพหาเห็บซื้อถุง (การผลิต) อย่างหนึ่งเช่นเดียวกับดอกเบี้ยที่จ่ายให้แก่นายทุนมหากษัตริย์และค่าจ้างที่จ่ายให้แก่แรงงานรับจ้างของแพ ผู้หาเห็บซื้อถุงจะพยายามเบียดบังส่วนเกินจากชาวนาถุงเพื่อเป็นค่าใช้จ่ายในเรื่องเหล่านี้ทั้งหมด เพราะไม่มีเช่นนั้นแล้วเห็บซื้อถุงก็จะอยู่ไม่ได้ จึงกล่าวได้ว่าในที่สุดแล้วผู้ที่ถูกเบียดบังและเอาเปรียบที่แท้จริงไม่ใช่เห็บซื้อถุงกุลาตา แต่เป็นชาวนาที่เลี้ยงกุ้งกุลาตา

(9) การจ้างงาน

ความสัมพันธ์ทางการผลิตในรูปค่าจ้าง ที่เกิดขึ้นในชุมชนตำบลเกาะเพชรในช่วงที่มีการทำนาถุงที่สำคัญได้แก่ การรับจ้างซุกบ่อเลี้ยงกุ้งกุลาตา การรับจ้างเลี้ยงกุ้งกุลาตา การรับจ้างทำงานกับเห็บซื้อถุงกุลาตา การรับจ้างลากอวนจับกุ้งกุลาตา และการรับจ้างเป็นนายหน้ารับซื้อถุงกุลาตา ปัจจัยสำคัญที่ก่อให้เกิดการจ้างงานเหล่านี้ได้แก่ 1) หน่วยผลิตได้ขยายออกไปสู่นอกครัวเรือนเป็นระบบโรงงานและกึ่งโรงงาน จึงมีความต้องการแรงงานจำนวนมาก ซึ่งนอกจากแรงงานในครอบครัวและชุมชนแล้ว ยังมีการจ้างแรงงานมาจากนอกชุมชนด้วย 2) เนื่องจากการทำนาถุงและการผลิตที่เกี่ยวข้องกับการทำนาถุงเป็นอาชีพที่เกิดขึ้นใหม่ ชาวนามักเคยเรียนรู้อย่างมากก่อนจึงมีความต้องการนักวิชาการที่มีความรู้และใช้เทคโนโลยีเฉพาะด้านมาช่วยในการผลิต 3) อาชีพในวิถีการผลิตช่วงทำนาถุงส่วนหนึ่งมีลักษณะเป็นการแบ่งงานกันทำตามความถนัด ซึ่งตามความเชื่อพื้นฐานของ อדם สมิท (Adam Smith) เชื่อว่าการแบ่งงานกันทำ ความชำนาญเฉพาะอย่างและการทำงานอย่างมีประสิทธิภาพเป็นกลไกทำให้เศรษฐกิจขยายตัว (ธารรงค์ อุทมไพจิตรกุล, ม.ป.ป. : 82) มากกว่าที่จะหาเหตุผล

อย่างเหมือนที่ชาวนาเคยปฏิบัติมาในสมัยนานาข้าว ฉะนั้นในบางขั้นตอนของการผลิตข้าวนาจึงจ้างแรงงานรับจ้างให้แทน 4) ในส่วนของแรงงานรับจ้างเองก็มีความต้องการเงินค่าจ้าง เพื่อนำไปซื้อสินค้าสำเร็จรูปที่จำเป็นในการดำเนินชีวิต และสินค้าฟุ่มเฟือยที่เข้ามาช่วยทำให้เกิดความอยากได้ของลัทธิบริโภคนิยมที่ผ่านเข้ามาสู่ชุมชนโดยทางสื่อสารมวลชนและการคมนาคมที่สะดวกขึ้น ซึ่งหากชาวนาคิดจะไม่รับจ้างก็ไม่มีปัจจัยการผลิตที่จะทำการผลิตได้เอง และไม่สามารถมีเงินใช้จ่ายสำหรับค่าครองชีพในสังคมสมัยใหม่ได้

9.1 การรับจ้างซุกบ่อเลี้ยงกุ้ง

การรับจ้างซุกบ่อเลี้ยงกุ้ง เป็นความสัมพันธ์ทางการผลิตระหว่างพ่อค้านายทุน เจ้าของรถซุกกับชาวนากุ้ง ในการซุกบ่อเลี้ยงกุ้งพ่อค้านายทุนกำหนดค่าจ้างในอัตราไร่ละ 11,000 บาท เป็นค่าจ้างซุกสำหรับพ่อค้านายทุนไร่ละ 10,000 บาท และเหลือเป็นสำนายนหน้าไร่ละ 1,000 บาท อัตราค่าจ้างนี้ใกล้เคียงกับที่จังหวัดจันทบุรี (ไร่ละ 13,000 บาท) (ดวงใจ บุญศิริรักษา. 2533 : 72) จากข้อมูลข้างต้นจะเห็นว่าก่อนที่ชาวนากุ้งจะได้บ่อเลี้ยงกุ้งมา ชาวนากุ้งต้องจ่ายเงินกับค่าจ้างซุกบ่อเป็นจำนวนมาก กล่าวคือถ้าบ่อขนาด 3 ไร่ ชาวนาต้องจ่ายถึง 33,000 บาท ถ้าบ่อขนาด 5 ไร่ ก็ต้องจ่ายเพิ่มขึ้นเป็น 55,000 บาท และหากซุกจำนวนหลายบ่อชาวนาก็ต้องจ่ายค่าจ้างซุกบ่อเป็นเงินนับแสนบาท นอกจากนี้แล้วหลังจากเลี้ยงเสร็จในแต่ละครั้งก่อนจะลงมือเลี้ยงใหม่ จะมีการซุกลอกกันบ่อและแต่งขอบบ่อ ชาวนากุ้งต้องจ่ายเงินค่าจ้างส่วนนี้ให้กับพ่อค้านายทุนอีกในอัตราไร่ละ 5,000 - 6,000 บาท ค่าใช้จ่ายที่ค่อนข้างสูงเหล่านี้เกิดขึ้น เนื่องจากพ่อค้านายทุนผูกขาดด้านเทคโนโลยีการผลิต (รถซุก) ชาวนากุ้งไม่สามารถที่จะซื้อรถซุกที่มีราคาแพงใช้เองได้ หากให้พ่อค้านายทุนเจ้าของรถซุกซึ่งมีจำนวนไม่มาก สามารถครองความสัมพันธ์ทางการผลิตที่ได้เปรียบชาวนากุ้งเป็นผู้กำหนดค่าจ้างได้เองแทนที่จะเป็นผู้ว่าจ้างเหมือนการจ้างในการอื่น วัตถุประสงค์จนควบคุมอัตราค่าจ้างไม่ให้ค่าเหมือนการรับจ้างของบรรดาชาวนารับจ้างทั้งหลาย ความสัมพันธ์ทางการผลิตที่พ่อค้านายทุนรับจ้างซุกบ่อเลี้ยงกุ้งนี้ แม้จะมองว่ามีการเอาเปรียบชาวนากุ้งรุนแรง แต่การที่ความสัมพันธ์ดังกล่าวยังสามารถดำรงอยู่ได้ นอกจากเป็นเพราะพ่อค้านายทุนเป็นผู้ครอบครองเทคโนโลยีการผลิตแล้ว ด้านผลตอบแทนจากการหากุ้ง เมื่อหักต้นทุนการผลิตทุกอย่างแล้วชาวนากุ้งยังมีกำไรอีกคราวละหลายแสนบาท เป็นสิ่งที่ทำให้ชาวนากุ้งมักจะสนใจคิดถึงในส่วนที่ถูกเอาเปรียบจากนายทุน

9.2 การรับจ้างเลี้ยงกุ้งกุลาดำ

การรับจ้างเลี้ยงกุ้งกุลาดำผู้รับจ้างได้ค่าจ้างสูงกว่าการรับจ้างอย่างอื่น โดยผู้รับจ้างได้รับค่าจ้างและสิ่งตอบแทน ในอัตราตั้งแต่ 3,000 - 6,000 บาทต่อเดือน สูงกว่าที่รับจ้างกันนภาคอื่น เช่น ที่จับกุ้งรับจ้างในอัตราเดือนละ 1,000 - 1,200 บาท และที่สมุทรสาครจ้างเพียงปีละ 929.17 บาท (ทองใจ นุศกรรักษา. 2533 : 62 ; สุเทพ หันประสิทธิ์. 2526 : 137) การที่ค่าจ้างที่จับกุ้งต่ำกว่าที่ชุมชนตำบลเกาะเพชร พบว่าสาเหตุสำคัญประการหนึ่งคือชาวนากุ้งจ้างแรงงานจากภาคอีสานซึ่งเป็นแรงงานที่ค่าจ้างถูก ส่วนที่จังหวัดสมุทรสาครที่ค่าจ้างต่ำ เนื่องจากเป็นค่าจ้างสำหรับแรงงานในครอบครัวของสมาชิกสหกรณ์ (สหกรณ์นิคมสมุทรสาคร) ซึ่งมีผลตอบแทนจากการดำเนินงานน้อยจึงทำให้ได้รับค่าจ้างต่ำ นอกเหนือจากค่าจ้างดังกล่าวแล้วแรงงานรับจ้างเลี้ยงกุ้งกุลาดำยังได้รับสวัสดิการเกี่ยวกับเรื่องอาหาร ที่พัก และการรักษาพยาบาลเวลาเจ็บป่วยซึ่งมีเหมือนกันแทบทุกพื้นที่ และหากเลี้ยงกุ้งแล้วกุ้งไม่ตายทำให้เจ้าของมีกำไร แรงงานรับจ้างในชุมชนตำบลเกาะเพชรจะได้รับเงินเพิ่มที่ชาวนากุ้งเรียกว่าโบนัสหรือเบอร์เซ็นต์ เจ้าของบ่อเลี้ยงกุ้งจะคิดเงินเพิ่มให้ในอัตราร้อยละ 1 - 2 ของจำนวนเงินที่ขายกุ้งได้ หรือ กิโลกรัมละ 1 - 2 บาท ตามเกณฑ์อย่างใดอย่างหนึ่ง ภาพในระดับกว้าง (macro) ผู้รับจ้างจะได้รับค่าจ้างและสวัสดิการที่คล้ายกันแต่หากพิจารณาโดยละเอียดในระดับบุคคลที่เล็กลงมา (micro) ชาวนารับจ้างได้รับค่าจ้างและสวัสดิการที่แตกต่างกัน ความแตกต่างดังกล่าวขึ้นอยู่กับเงื่อนไขต่อไปนี้ คือ 1) ความรับผิดชอบในการเลี้ยงกุ้ง บ่อเล็กหรือบ่อใหญ่ เลี้ยงจำนวนบ่อเดียวหรือหลายบ่อ ถ้าความรับผิดชอบมากก็จะได้รับค่าจ้างสูง 2) ผู้รับจ้างมีความเอาใจใส่ในการเลี้ยงสูงหรือไม่ หากเจ้าของบ่อเลี้ยงกุ้งผู้จ้างเห็นว่าผู้รับจ้างเป็นผู้เอาใจใส่ต่อการเลี้ยงก็จะได้ค่าจ้างสูง เพราะผู้จ้างส่วนใหญ่กลัวว่าถ้าเลี้ยงไม่ดีแล้วกุ้งจะตายมากกว่าที่จะกลัวเรื่องค่าจ้างแพง 3) ถ้าผู้รับจ้างที่มีประสิทธิภาพในการเลี้ยงมานานและช่วยให้เจ้าของบ่อเลี้ยงกุ้งมีกำไรมากตลอดจะได้รับค่าจ้างสูง เพราะเจ้าของบ่อเลี้ยงกุ้งมองว่าผู้รับจ้างดังกล่าวเป็นผู้ที่มีความเอาใจใส่ เรื่องการเลี้ยงกุ้งและมีความเอาใจใส่สามารถไว้วางใจได้ 4) สถานภาพของผู้จ้างเป็นใคร เป็นชาวนา นายทุนหัวบ่ หรือนายทุนในระดับบริษัท พบว่าผู้รับจ้างจะได้รับค่าจ้างและสวัสดิการจากนายจ้างที่เป็นชาวนาสูงที่สุด รองลงมาคือนายทุนหัวบ่อและนายทุนที่ทำนารูปบริษัท ตามลำดับ ทั้งนี้เพราะผู้จ้างกับผู้รับจ้างที่เป็นชาวนานั้น ส่วนใหญ่เป็นญาติและพรรคพวกกันจึงมีการให้

และการช่วยเหลือแผ้วถางอยู่ด้วย ค่าจ้างและสวัสดิการจึงได้รับสูง ในขณะที่การจ้างของพวกนายทุน
ทั่วไปมักจะพิจารณาถึงผลประโยชน์และเหตุผลทางธุรกิจ (สิริพร สมบูรณ์บุรณะ. 2538 : 2) กล่าวคือ
พิจารณาที่กำไรหรือส่วนเกินจากการผลิตที่ผู้รับจ้างสามารถทำได้เป็นหลัก หากทำได้น้อยก็จะได้รับ
ค่าจ้างน้อย ที่สำคัญคือพยายามกดค่าจ้างให้ต่ำที่สุด เพราะเชื่อว่าหากประสงค์จะให้เกิดการเติบโต
ทางเศรษฐกิจ จำเป็นที่จะต้องจ่ายค่าจ้างให้แก่แรงงานรับจ้างเพียงเพื่อยังชีพ เพื่อให้นายทุนได้มี
ส่วนเกินมาก ๆ จะได้นำไปขยายการผลิตไป (ธารรงค์ อุคมไพจิตรกุล. ม.ป.ป. : 97 - 98 ;
ลิขิต ชีรเวคิน. 2529 : 63) นอกจากนี้แล้วในการรับคนงานเข้าทำงานบริษัทจะพิจารณาถึงระดับ
การศึกษา การกำหนดค่าจ้างจึงไม่ได้ยึดประสิทธิผลของผู้รับจ้างเป็นเกณฑ์ เหมือนที่ชาวนาทุ่งฯ ใช้โดย
บริษัทมีความคิดเป็นทางเกี่ยวกับนักเศรษฐศาสตร์บางคน เช่น Theodor W. Schottz ที่เชื่อว่า
ระดับการศึกษามีความสัมพันธ์กับศักยภาพในการทำงานของแรงงาน (ธารรงค์ อุคมไพจิตรกุล. ม.ป.ป. :
49) ฉะนั้นหากเป็นแรงงานที่มีการศึกษาต่ำก็จะให้ค่าจ้างต่ำ แต่ถ้าระดับการศึกษาสูงก็จะให้ค่าจ้าง
ตามลำดับ และที่สำคัญอีกประการหนึ่งคือบริษัทหรือนายทุนมักจ้างแรงงานต่างถิ่นจากภาคอีสานมากกว่า
แรงงานชาวนาในชุมชน โดยมองว่าสามารถควบคุมการทำงานได้ง่ายและกดค่าจ้างได้ ซึ่งความคิด
เกี่ยวกับการตัดสินใจจ้างงานของนายจ้างในส่วนนี้ พบว่าเป็นเหตุผลเดียวกันกับที่นายจ้างที่จังหวัด
จันทบุรีใช้ในการตัดสินใจจ้างแรงงานรับจ้างเลี้ยงกุ้งกุลาค่า (ดวงใจ บุญศรีรักษา. 2533 : 83
- 84)

"แรงงานของผมทั้งหมดเอามาจากอีสาน"

(พ่อค่านายทุน : ธุรกิจเลี้ยงกุ้งกุลาค่า - บริษัท)

"ลูกบ่าว (ลูกชาย) ไปเรียนที่ขอนแก่นแล้วพามา (แรงงานรับจ้าง)

แล้วต่อ ๆ กันมาอย่างนั้นแหละ (คนที่มาก่อนบอกต่อมาให้คนอื่นมา)"

(พ่อค่านายทุน : ธุรกิจเลี้ยงกุ้งกุลาค่า)

เงื่อนไขในการจ้างและให้ค่าจ้างตลอดจนสวัสดิการแก่ผู้รับจ้างที่กล่าวข้างต้น สะท้อนให้เห็น
ถึงวิถีชีวิตของชาวนาจ้าง ในช่วงหนานาทุ่งว่าถูกเอาเปรียบหรือเบียดบังส่วนเกินในการผลิตไปจาก
ชาวนาจ้างค่อนข้างรุนแรง ชาวนาจ้างได้ค่าจ้างในอัตราที่ต่ำมากเมื่อเปรียบเทียบกับกำไรที่นาย

จ้างได้รับ กล่าวคือนายจ้างมีกำไรจากการเลี้ยงกุ้งคราวละหลายแสนบาท แต่ชวานำรับจ้างได้รับเพียงเดือนละ 3,000 - 6,000 บาท และสวัสดิการอื่นอีกเพียงเล็กน้อย เสรี พงศ์พิศ เคยกล่าวในประเด็นที่ผู้รับจ้างถูกเอารัดเอาเปรียบ ถูกฉ้อฉลด้วยวิธีการต่าง ๆ จากนายทุน โดยได้เปรียบเทียบไว้ที่น่าฟังว่า... เขาโยนกระดุก โยนเศษนี้เอาไว้กิน ส่วนเนื้อก้อนโตเขากินกันบนโต๊ะอย่างงดงาม (เสรี พงศ์พิศและไพฑูรย์ วัดนศิริธรรม. 2534 : 17 ; กระแส ชนวงษ์ และเอกวิทย์ ณ กลาง. 2534 : 66) ทั้งนี้เพราะเงื่อนไขต่าง ๆ ที่กำหนดขึ้นล้วนมุ่งชี้ว่าชวานำรับจ้างจะต้องเร่งหาการผลิตเพื่อให้ผู้จ้างมีกำไรมากที่สุด โดยใช้สวัสดิการและเงินโบนัสเป็นสิ่งจูงใจ โอกาสที่ผู้จ้างจะเป็นฝ่ายเสียเปรียบจึงแทบไม่มีเลย แต่อย่างไรก็ตามความสัมพันธ์ทางการผลิตในการจ้างชวานำงานทำให้เลี้ยงกุ้งกุลาค่าก็ยังคงดำรงอยู่ต่อไป โดยตัวของชวานำงานเองก็มีความประสงค์ที่จะรับจ้าง ปัจจัยสำคัญอาจเกิดจาก 1) สถานภาพของแรงงานรับจ้างกลุ่มชวานำงานในชุมชนตำบลเกาะเพชรส่วนใหญ่รับจ้างกับนายจ้างที่เป็นญาติและพรรคพวก มีความเห็นอกเห็นใจและช่วยเหลือกัน เป็นเครื่องมือเหนียวทั้งสองฝ่ายซึ่งอดิน รัตพันธ์ มองว่าเป็นความสัมพันธ์แบบช่วยเหลือกันและกันที่อาศัย (สิริพร สมบูรณ์บุรณะ. 2538 : 12) จึงทำให้ชวานำงานเอาเรื่องค่าจ้างเพียงอย่างเดียวมาพิจารณาว่าใครเสียเปรียบหรือได้เปรียบ ส่วนแรงงานที่มาจากภาคอีสานเป็นแรงงานต่างถิ่นที่นายจ้างโดยทั่วไปให้ค่าจ้างต่ำ เพราะเป็นคนต่างถิ่นที่ไม่มีสายใยแห่งความเป็นญาติและพรรคพวก แรงงานเหล่านี้ทำงานเพื่อแลกกับค่าจ้างอย่างตรงไปตรงมา และเนื่องจากพวกเขาใช้ชีวิตอย่างประหยัดแม้ได้รับค่าจ้างต่ำก็สามารถอยู่ได้ 2) อัตราค่าจ้างที่ชวานำรับจ้างได้รับแม้ในสายตาของคนทั่วไปมองว่าต่ำ และบางครั้งยังต่ำกว่าอัตราค่าจ้างขั้นต่ำที่กระทรวงมหาดไทยกำหนด แต่ในความคิดของชวานำรับจ้างชุมชนตำบลเกาะเพชรไม่ได้มองว่าต่ำ ส่วนใหญ่บอกว่าเขามีรายได้ที่ดี เพราะยังสูงกว่ารายได้ที่เคยมีมาก่อนในช่วงที่นาข้าวมาก ดังนั้นแม้จะต้องทำงานมากขึ้นแต่การที่พวกเขาสามารถมีเงินใช้จ่ายคล่อง ชวานำรับจ้างจึงไม่ค่อยคิดในแง่ของการถูกเอารัดเอาเปรียบจากนายทุนผู้ว่าจ้าง

"อย่างที่ถูกแล้วเดือนละ 3,000 บาท เบอร์เซนต์อีกก็โละบาท
ข้าวสารของเจ้าบ่ออีก ค่าแก๊ส ค่าน้ำค่าไฟทั้งหมด พวกมันเท่า
แต่ซื้อข้าวอย่างเดียว"

(พ่อค่านายทุน : ธุรกิจเลี้ยงกุ้งกุลาค่า)

"ลองคิดว่าตอนนี้ พวกรับจ้างเลี้ยงกุ้งเงิน เดือนดีกว่าผู้ใหญ่
กานัน นะอะ"

(ชานา : เลี้ยงกุ้งกุลาดำ เศรษฐกิจปานกลาง)

"ผมเลี้ยงสองบ่อเขาที่ 6,000 พอสู้ได้"

(ชานา : รับจ้าง เศรษฐกิจต่ำ)

9.3 การรับจ้างทำงานอยู่กับแพรับซื้อกุ้งกุลาดำ

นายจ้างได้กำหนดเงื่อนไขการจ่ายค่าจ้างไว้ดังต่อไปนี้ 1) แรงงานผู้ชายได้รับ
ค่าจ้างวันละ 150 บาท ส่วนแรงงานผู้หญิงได้รับค่าจ้างวันละ 100 - 110 บาท โดยถือว่าผู้ชาย
ทำงานหนักกว่าผู้หญิงคอยยกกุ้ง ชั่งกุ้งและแบกหามเครื่องใช้และอุปกรณ์ในการซื้อกุ้ง ผู้หญิงทำหน้าที่
เพียงคัดเลือกกุ้งออกตามขนาดเท่านั้น ผู้ว่าจ้างยังคงใช้เพศชายเพศหญิง และลักษณะการทำงานหนัก
ทำงานเบาเป็นเกณฑ์ในการจ่ายค่าจ้าง ตามลักษณะการงานหนักและให้ค่าแก่ผู้ใช้แรงงานที่มีมาตั้งแต่
อดีตในวิถีการผลิตคอนทอนนาข้าว (ฉัตรทิพย์ นาถสุภา. 2528 : 17) 2) ค่าจ้างมีลักษณะเป็นการ
จ้างชั่วคราว จ่ายค่าจ้างตามวันที่ได้ทำงาน วันไหนหยุดหรือไม่มีงานก็ไม่ได้ค่าจ้าง 3) สวัสดิการที่ได้
รับคือการรับส่งและเลี้ยงอาหารกลางวันในวันที่ทำงาน 4) ในแต่ละวันชาวนารับจ้างเหล่านี้ทำงาน
ประมาณวันละ 4 - 5 ชั่วโมงไม่ได้หาเต็มวันวันใดเสร็จเช้า เช่น มีการซื้อชายกุ้งถึงสองบ่อ ชานา
รับจ้างจะได้รับเงินค่าล่วงเวลาเพิ่มขึ้นเป็นสองเท่าของค่าจ้างปกติ หากพิจารณาถึงความเสียเปรียบ
หรือได้เปรียบในการมีความสัมพันธ์ทางการผลิตระหว่างชาวนารับจ้างที่ทำงานในแพรับซื้อกุ้งกับนายจ้าง
กล่าวได้ว่าไม่แตกต่างไปจากการจ้างงานทั่วไป คือนายจ้างพยายามกดค่าจ้างให้ต่ำและประหยัค่าใช้
จ่ายที่จะให้แก่แรงงานรับจ้างให้มากที่สุด วันไหนที่ม่ทำงานก็ม่จ่ายค่าจ้างหลัก สิ่งความรับผิดชอบ
ที่ต้องจ่ายเงินให้แก่แรงงานรับจ้างในช่วงที่ม่มีงานให้หา และจะพิจารณาเพิ่มค่าจ้างให้ก็ต่อเมื่อแรง
งานรับจ้างได้ทำงานเพิ่ม เงื่อนไขข้อตกลงในการจ้างงานข้างต้นนี้ ได้ส่งผลกระทบและสร้างความ
สูญเสียให้แก่ชาวนารับจ้างชุมชนตำบลเกาะเพชรหลายประการ ที่เห็นได้ชัดคือชาวนารับจ้างขาดหลัก
ประกันในรายได้ จากการสัมภาษณ์ระดับลึกชาวนารับจ้างและเจ้าของแพรับซื้อกุ้งได้ข้อมูลตรงกันว่า
การซื้อกุ้งม่ได้ซื้อทุกวัน เดือนหนึ่งมีการซื้อกุ้งประมาณ 15 วัน วันที่ม่ได้ทำงานนอกจากม่มีค่าจ้าง

แล้ว พบว่าชาวนารับจ้างส่วนใหญ่มักจะไม่ได้ทำงานอื่น เพราะการรับจ้างแหรบซื้อกุ้งนั้นน่าจ้างจะเป็น ฝายออกไปหาลูกค้า และมาบอกว่าจะไปจับที่ไหนเมื่อไร ชาวนารับจ้างเหล่านี้ต้องรองานอยู่ที่บ้าน เฉย ๆ จึงกลายเป็นว่าชาวนาจ้างทำงานเพียงประมาณ 15 วัน เพื่อเป็นค่าใช้จ่ายทั้งเดือน ค่าจ้างที่ได้รับนอกจากไม่สูงแล้วยังแทบไม่พอตลอดทั้งเดือนด้วย อย่างไรก็ตามความสัมพันธ์ทางการผลิตในรูปค่าจ้างที่แหรบซื้อกุ้งจ้างชาวนาจ้างนี้ ก็ยังคงดำเนินอยู่ต่อไป โดยที่ชาวนาจ้างเองก็ไม่ได้เรียกร้องค่าจ้างและสวัสดิการเพิ่ม ปัจจัยที่สำคัญที่ทำให้ความสัมพันธ์ทางการผลิตดำรงอยู่เช่นนี้ได้แก่ ความเป็นญาติและพรรคพวก เพราะในการจ้างงานในกลุ่มของผู้จ้างที่เป็นชาวนาจะจ้างญาติและพรรคพวกก่อน อันเป็นลักษณะพื้นฐานในการรวมกลุ่มของชาวนาทั่วไปที่สามารถพบได้ทุกภาค (สมศักดิ์ ศรีสันติสุข. 2538 : 13 ; ดวงใจ บุญศิริรักษา. 2533 : 62) หากยังไม่พอจึงจ้างแรงงานต่างถิ่น ดังนั้นความรุนแรงในการเบียดบังส่วนเกินและเอาเปรียบจึงไม่สูงนัก ประกอบกับชาวนาจ้างเองก็ไม่มีทางเลือกอย่างอื่น เพราะชาวนาจ้างไม่อยู่ในฐานะที่เป็นเจ้าของปัจจัยการผลิต จึงไม่อาจหาการผลิตหรือกำหนดเงื่อนไขของความสัมพันธ์ทางการผลิตได้เอง

9.4 การรับจ้างลากอวนจับกุ้งในบ่อเลี้ยงกุ้ง

การรับจ้าง กรณีการรับจ้างลากอวนจับกุ้งในชุมชนตำบลเกาะเพชร เป็นความสัมพันธ์ทางการผลิตในรูปค่าจ้างที่เกิดขึ้นใน 2 ระดับ คือค่าจ้างที่เกิดจากชาวนากุ้งว่าจ้างชาวประมง ให้สูบน้ำลากอวนจับกุ้งกุลาตาใบบ่อ และค่าจ้างที่เกิดจากชาวประมงที่รับจ้างชาวนากุ้งสูบน้ำลากอวนจับกุ้งจ้างลูกน้องให้มาช่วยงาน ซึ่งส่วนใหญ่คือลูกน้องเก่าสมัยที่ทำการประมงในทะเล ข้อตกลงเกี่ยวกับการจ้างระหว่างชาวประมงที่รับจ้างลากอวนจับกุ้งกับชาวนากุ้งที่สำคัญคือ ชาวนากุ้งจ่ายค่าจ้างให้ในอัตราไร่ละ 800 - 1,000 บาท และจ่ายอีกส่วนหนึ่งตามจำนวนเครื่องสูบน้ำที่นำมาใช้สูบน้ำออกจากบ่อก่อนที่จะใช้อวนลากกุ้งเครื่องละ 400 บาท ส่วนค่าจ้างลูกน้องของชาวประมง ชาวประมงเป็นผู้จ่ายเองโดยจ่ายในอัตราคนละ 150 บาทต่อวัน เป็นอัตราเดียวกับที่ทางแหรบซื้อกุ้งจ้างแรงงานที่ทำงานในบ่อ เมื่อพิจารณาในแง่การเอาเปรียบหรือเบียดบังส่วนเกินจากผู้รับจ้างแล้ว ปรากฏว่าผู้รับจ้างไม่อาจเรียกร้องค่าจ้างให้สูงมากได้ แม้ว่าผู้รับจ้างเหล่านี้จะอยู่ในฐานะครอบครองปัจจัยการผลิต คือเทคโนโลยี (เครื่องสูบน้ำ) และแรงงาน เพราะมีผู้รับจ้างลากอวนจับกุ้งจำนวนมากหาได้

เกิดการแข่งขันกันเอง จนเป็นเหตุที่ต้องลดค่าบริการให้แก่ชาวนากุ้ง ส่วนในอีกทางหนึ่งอาจเป็น เพราะพื้นฐานเดิมชาวประมงไม่เคยได้รับการปลูกฝังให้ทำการค้าหรือแสวงหากำไร ส่วนใหญ่ใช้ชีวิต อยู่กับการจับสัตว์น้ำในทะเลที่ธรรมชาติได้สร้างมาให้ นต่างไปจากชาวนาที่อาศัยท้องนาเป็นที่ทำกิน และให้ทุกอย่างในการดำรงชีวิต เมื่อเริ่มเข้าสู่การผลิตเพื่อขายชาวนาก็เร่งหาการผลิตข้าวอย่าง เดียว บ่อยๆ ให้การค้าขายเป็นเรื่องของคนจีนและนายทุน (สิริต ชีรเวศิน.2529 : 27; ฉัตรทิพย์ นาถสุภา. 2528 : 44) เมื่อต้องมาอยู่ในฐานะของผู้ทำการค้าขายหรือให้บริการบ้าง จึงมีขาด ความคิดที่จะเอาเปรียบผู้อื่นด้วยวิธีการต่าง ๆ อย่างเช่นพ่อค้านายทุนทั้งหลาย

"เราจะคิดเกินกว่านี้ไม่ได้ เพราะเจ้าของบ่อเขารู้ราคาหมด

บ่อกี่ไร่ ไร่ละ 1,000"

(ชาวนา : รับจ้าง เศรษฐกิจท่า)

ส่วนแรงงานรับจ้างที่เป็นลูกน้องลากอวนจับกุ้งอยู่กับชาวประมง (นายหัว) มักได้รับค่าจ้าง หรือส่วนแบ่งในสัดส่วนที่ต่ำ ทั้งนี้เป็นเพราะนายหัวเองก็ได้รับมาน้อย ซึ่งหากพิจารณาถึงการแสวง หาผลประโยชน์กันแล้ว ในขณะที่พ่อค้านายทุนพยายามเบียดบังส่วนเกินไปจากชาวนากุ้งสูง แต่ระหว่าง ชาวนากุ้งกับชาวประมง และชาวประมงกับลูกน้อง แม้จะมีการตอบแทนกันด้วยค่าจ้างแต่การพึ่งพา อาศัยและช่วยเหลือกันก็แพร่อยู่ด้วย ทำให้การแสวงหาผลประโยชน์จากกันปรากฏชัดเจนนัก ลักษณะ ความสัมพันธ์ทางการผลิตยังเป็นแบบน้อยพึ่งน้อยอาศัย (reciprocity) อยู่มาก กล่าวคือแม้จะมีค่าจ้าง เป็นตัวกลางในการแลกเปลี่ยน แต่เป็นการแลกเปลี่ยนที่ทั้งผู้ให้และผู้รับมีความพึงพอใจ จากการศึกษา การทำนากุ้ง กรณีตำบลสนามาชัย อำเภอกำแพง จังหวัดจันทบุรี พบว่าแม้มีการจ้างงานในลักษณะนี้ ในพื้นที่ดังกล่าวยังคงมีการลงแขกช่วยเหลือกันในเวลาจับกุ้งจากบ่อขึ้นมาขาย (ดวงใจ บุญศิริรักษา. 2533 : 62) ปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นแตกต่างกันนี้โดยนัยอาจตีความได้ว่าพัฒนาการของทุนนิยมในชุมชน ตำบลเกาะเพชรล้าหน้าชุมชนประมง ตำบลสนามาชัย อำเภอกำแพง จังหวัดจันทบุรี แต่หากพิจารณา โดยละเอียดเบื้องหลังของความแตกต่างในความสัมพันธ์ทางการผลิตนี้ มีประเด็นที่น่าจะนำมาพิจารณา อย่างน้อย 2 ประการ คือ ประการแรก ชาวนากุ้งที่จับกุ้งที่พื้นฐานเดิมเป็นชาวประมงมีความชำนาญ ในการจับสัตว์น้ำอยู่แล้วจึงไม่มีความจำเป็นต้องจ้างแรงงานอื่น ขณะที่ชาวนากุ้งชุมชนตำบลเกาะ

เพชรพื้นฐานเดิมเป็นชวานา ันมีความรู้ความชำนาญในเรื่องการจับสัตว์น้ำจึงมีความจำเป็นต้องพึ่งพาชาวประมง ประการที่สอง การมีสภาพทางภูมิศาสตร์ที่แตกต่างกัน กล่าวคือ ชายฝั่งทะเลทางจังหวัดบุรีรัมย์ของน้ำคอนน้ำขึ้นน้ำลงต่างกันมาก ชวานากุ้งจึงเลือกจับกุ้งตอนน้ำลงเพราะสามารถระบายน้ำออกและจับกุ้งโดยแทบไม่ต้องใช้เครื่องสูบน้ำ ในขณะที่ชายฝั่งทะเลทางด้านนครศรีธรรมราชระดับน้ำคอนน้ำขึ้นน้ำลงไม่ค่อยแตกต่างกัน การระบายน้ำออกจากบ่อเลี้ยงกุ้งเพื่อจับกุ้งจึงต้องใช้เครื่องสูบน้ำเข้าช่วย ฉะนั้นหากจะเปรียบเทียบงานและการโยกย้ายส่วนเกินหรือเอาเปรียบกันระหว่างสองพื้นที่นี้แล้ว ความสัมพันธ์ทางการผลิตในรูปค่าจ้างที่ชุมชนตำบลเกาะเพชร มีการโยกย้ายส่วนเกินหรือเอาเปรียบกันสูงกว่าที่ชุมชนชาวประมง ตำบลสนามชัย จังหวัดชลบุรี เพราะอย่างน้อยการจ้างลากอวนจับกุ้งที่ชุมชนตำบลเกาะเพชรมีให้เห็น แต่ที่ตำบลสนามชัยไม่มี และเชื่อว่าเมื่อมีการจ้างงานตามลักษณะทุนนิยมเกิดขึ้น การโยกย้ายส่วนเกินและการเอาเปรียบระหว่างชนชั้นย่อมเกิดขึ้นตามมา

(10) การซื้อขายการผลิต และขายผลผลิต

ในวิถีการผลิตแบบทุนนิยมการค้าหรือผลิตเพื่อขาย ความสัมพันธ์ทางการผลิตระหว่างชวานากับพ่อค้านายทุนส่วนใหญ่ เป็นการแลกเปลี่ยนที่ไม่เท่ากัน (unequal exchange) พ่อค้านายทุนหรือคนกลางพยายามเอากำไรด้วยการซื้อสินค้าจากชวานาในราคาต่ำไปขายในราคาสูง และรับสินค้าอุตสาหกรรม เช่น สินค้าอุปโภคบริโภค ปัจจัยการผลิต มาขายในราคาสูง (วิทยากร เชียงกูล. 2526 : 23 ; อัมมาร สยามวาสา. 2529 : 89) เพื่อหวังนำกำไรที่โยกย้ายได้ไปลงทุนขยายการผลิตต่อไป (reproduction) กรณีชุมชนตำบลเกาะเพชรในช่วงที่มีการทำนากุ้ง ความสัมพันธ์ทางการผลิตในรูปกำไรได้เกิดขึ้นอย่างกว้างขวาง พ่อค้านายทุนเอากำไรจากชวานาอย่างรุนแรง คล้ายกับที่เคยเกิดขึ้นกับชุมชนอื่น ๆ ที่เกิดการเปลี่ยนแปลงจากสังคมเกษตรกรรมไปสู่สังคมอุตสาหกรรม แต่หากพิจารณาจากพื้นฐานเดิมของชุมชนตำบลเกาะเพชรแล้ว ความสัมพันธ์ทางการผลิตในรูปการแสวงหากำไรที่กล่าวถึง มีความแตกต่างจากที่เคยเกิดขึ้นในสมัยทาสีขาวมาก เพราะก่อนหน้านี้ชุมชนตำบลเกาะเพชรและชุมชนในชนบทอื่น ๆ มีเพียงการค้าขายเล็ก ๆ น้อย ๆ ในสินค้าอุปโภคบริโภคที่จำเป็นเท่านั้น (ฉัตรทิพย์ นาถสุภา. 2528 : 27 ; ลีจิต ธีรเวคิน. 2529 : 26) แต่การซื้อขายที่เกิดขึ้นในช่วงทำนากุ้งกลับมีทั้งการซื้อขายผลผลิต ปัจจัยการผลิตและสินค้าอุปโภคบริโภค การซื้อขาย

สินค้าระหว่างชานาชุมชนตำบลเกาะเพชรกับพ่อค้านายทุนที่เข้ามาติดต่อในช่วงทศนาถ์ที่สำคัญได้แก่ การขายอาหารกุ้งกุลาค่า การขายอุปกรณ์การเลี้ยงกุ้ง การขายลูกกุ้งกุลาค่า การขายกุ้งที่เลี้ยงจนโตแล้วและการขายยาหรือเวชภัณฑ์กุ้ง

10.1 การขายอาหารกุ้งกุลาค่า

ในการขายอาหารกุ้งกุลาค่า ทางฝ่ายผู้ผลิตได้จัดระบบเครือข่าย (network) การขายจากบริษัทผู้ค้าแพนขายส่ง (wholesale) ตัวแพนขายปลีก (retail) และไปสู่ชานาคามลำดับ ภาพความสัมพันธ์ทางการผลิตในการเอากำไรจากผู้ซื้อจึงเกิดขึ้นในหลายขั้นตอน จากการศึกษาคั้งนี้ พบว่าค่าใช้จ่ายที่สูงที่สุดของชานาถ์คือค่าอาหารกุ้ง ชานาเล่าว่าการเลี้ยงกุ้งในบ่อขนาด 3 ไร่ต้องจ่ายเป็นค่าอาหารกุ้งในการเลี้ยงจนกว่าจะได้ขายประมาณ 200,000 - 250,000 บาท จึงพอเชื่อได้ว่าการขายอาหารกุ้งเป็นช่องทางที่พ่อค้าเบียดบังเอากำไรไปจากชานาถ์สูงทางหนึ่ง และเมื่อพิจารณาในรายละเอียดของการซื้ออาหารกุ้ง พบว่าชานาถ์ต้องซื้ออาหารกุ้งจากผู้ขายในราคาที่แตกต่างกัน โดยขึ้นอยู่กับเงื่อนไขข้อตกลงในการซื้อขายที่สำคัญคั้งนี้ คือ 1) ชานาถ์ซื้ออาหารกุ้งด้วยเงินสดหรือเงินเชื่อ(เค.) หากชานาถ์ซื้อด้วยเงินสดจะได้รับการลดราคาจากที่บิดาไว้ประมาณกระสอบละ 15 บาท แต่ถ้าซื้อด้วยเงินเชื่อหรือเค. ผู้ขายจะคิดราคาเพิ่มขึ้นจากราคาที่บิดาไว้ (65 - 75 บาท) ประมาณกระสอบละ 45 บาท ซึ่งหมายความว่าหากซื้อขายด้วยเงินสดนั้น ผู้ขายได้รับกำไรจากชานาถ์อยู่ส่วนหนึ่งแล้ว แต่หากชานามาขอซื้อด้วยเงินเชื่อพ่อค้านายทุนจะคิดกำไรเอากจากชานาถ์เพิ่มขึ้นอีกรวมเป็นกระสอบละประมาณ 60 บาท เพื่อชดเชยกับการเสียโอกาสในการนำเงินมาลงทุนเป็นค่าอาหารแพนชานาถ์ในช่วงที่ให้ เค. จนกว่าจะได้ขายกุ้ง ในเรื่องนี้ ชุนทอง ลอเสรีวานิช ผู้ซึ่งสนใจศึกษาเกี่ยวกับการทศนาถ์เคยเสนอไว้ในบทความทางวิชาการเรื่อง กุ้งกุลาค่า : จากคาบสมุทรถึงแผ่นดินผืนสุดท้ายบนฝั่งทะเลอันคาบนั้นว่า การขายอาหารกุ้งมีกำไรเป็น 4 เท่าตัว (ชุนทอง ลอเสรีวานิช. 2534 : 144) หากพิจารณาอย่างผิวเผินโดยเปรียบเทียบข้อมูลที่ได้เสนอข้างคั้ง อาจมองว่ามีความคลาดเคลื่อนอยู่มากเพราะกำไรน่าจะประมาณ 1 เท่าตัวเท่านั้น และจากการสัมภาษณ์ระดับลึกผู้ขายอาหารกุ้ง ก็พบว่ามีกำไรจากการขายอาหารกุ้งประมาณ 1 เท่าตัวเช่นเดียวคั้ง แต่หากพิจารณาอย่างละเอียดคั้งระบบคั้งแต่ผู้ผลิตมาจนถึงตัวแพนขายส่ง

ตัวแทนขายปลีก ไม่คิดเพียงแค่ผู้ขายคนสุดท้าย การเบียดบังเอากำไรจากชาวนากุ้งโดยรวมย่อมมี
 ความเป็นไปได้ว่าจะเป็น 4 เท่าตามที่ ชุนทอง ลอเสรีวาณิช เสนอข้อมูลไว้ 2) ถ้าเป็นการซื้อด้วย
 เงินเชื่อ ชาวนากุ้งต้องทำเป็นสัญญาเงินกู้ให้แก่ผู้ขาย โดยนำหลักทรัพย์มาค้ำประกัน พร้อมทั้งวาง
 เงินค้ำประกันตามที่ผู้ขายกำหนด คือร้อยละ 20 - 50 ของจำนวนเงินที่คำนวณว่าเป็นค่าอาหารกุ้งใบจน
 กว่าจะได้ขาย และหากครบตามจำนวนที่คำนวณไว้แล้วกุ้งยังไม่ได้ขายผู้ขายก็ยังงัดเครดิตต่อไป แต่
 ชาวนากุ้งต้องเสียดอกเบี้ยให้แก่พ่อค้าขายอาหารกุ้งในส่วนที่กุ้งกินเพิ่มนี้อีกในอัตราร้อยละ 3 จนกว่า
 จะได้ขาย 3) อาหารที่ซื้อเป็นอาหารกุ้งอ่อนหรือกุ้งโต เพราะถ้าเป็นอาหารสำหรับเลี้ยงกุ้งอ่อน
 ราคาจะสูง แต่ถ้าเป็นอาหารสำหรับกุ้งขนาดกลาง และขนาดโตราคาจะลดลงตามลำดับ 4) ชาวนา
 กุ้งที่ซื้ออาหารกุ้งมีความสัมพันธ์เป็นญาติหรือพรรคพวกกับผู้ขายอาหารกุ้งหรือไม่ หากชาวนากุ้งและ
 ผู้ขายอาหารกุ้งเป็นญาติหรือพรรคพวกที่เคยช่วยเหลือกันมาก่อน มักจะได้รับการลดหย่อนด้านราคา
 และจำนวนเงินที่ใช้ค้ำประกัน ตลอดจนระยะเวลาการใช้หนี้คืนเสมอ 5) มีการให้บริการปรึกษาใน
 เรื่องการเลี้ยงกุ้งหรือไม่ ซึ่งถือเป็นสิ่งจูงใจลูกค้าให้มาซื้อที่สำคัญ ปรากฏว่าผู้ขายที่ให้บริการด้านนี้
 ได้ดีได้รับความนิยมจากชาวนากุ้งมาก ผู้ขายสามารถขายอาหารกุ้งได้มากและขายในราคาต่ำกว่า
 ผู้ขายรายอื่นได้ โดยสามารถชดเชยกับยอดขายที่สูง 6) ชาวนากุ้งซื้อโดยตรงจากตัวแทนขายส่งหรือ
 ซื้อจากตัวแทนขายปลีก ผู้ขายจะคิดราคาเพื่อเอากำไรจากชาวนากุ้งแตกต่างกัน ชาวนากุ้งที่ซื้อ
 โดยตรงจากตัวแทนขายส่งจะสามารถซื้อได้ในราคาที่ถูกลงกว่าการซื้อจากตัวแทนขายปลีกในชุมชน แต่ก็
 ไม่ได้หมายความว่าชาวนากุ้งทุกรายจะสามารถซื้อตรงจากตัวแทนขายส่งได้ เพราะการซื้อจากตัวแทน
 ขายส่งทำได้ในกรณีการซื้อจำนวนมากและการซื้อด้วยเงินสด ฉะนั้นชาวนากุ้งที่ซื้อตรงจากตัวแทน
 ส่งส่วนใหญ่จึงมักเป็นชาวนารวย และพ่อค้านายทุนท้องถิ่นที่เลี้ยงกุ้งอุตสาหกรรมจำนวนมากเท่านั้น

เมื่อพิจารณาถึงแรงปัจจัยที่ทำให้วิถีชีวิตชาวนากุ้งอยู่ภายใต้การแสวงหากำไร จากการขาย
 อาหารกุ้งของพ่อค้านายทุนดำรงอยู่ได้ทั้งนี้ว่าพ่อค้านายทุนเอากำไรจากชาวนากุ้งค่อนข้างรุนแรงอย่างนี้
 อาจพิจารณาได้ว่าเป็นเพราะ 1) พ่อค้าขายอาหารกุ้งผูกขาดการขาย โดยกำหนดค่าให้ในอำเภอหัวท่อมมี
 ตัวแทนจำหน่าย (wholesale) ได้เพียงรายเดียว ส่วนตัวแทนขายปลีก (retail) ผู้ที่จะเป็นตัวแทน
 ได้ต้องมีหลักทรัพย์ค้ำประกันจำนวนมาก ซึ่งถือว่าเป็นข้อจำกัดสำหรับผู้ที่ยากจนจะเป็นตัวแทนขายปลีก

ท้าวเทพฯให้ตัวแทนชายปักษ์มีน้อยลง 2) รัฐมีแนวโน้มที่จะร่วมมือกับพ่อค้านายทุน เหมือนกับที่ปรากฏในกรณีของธุรกิจลักษณะอื่น ๆ (ลิตเติล ซีรเวคิน. 2529 : 26)มากกว่าที่จะแทรกแซงราคาเพื่อช่วยเหลือชาวนากุ้ง เพราะจากการสัมภาษณ์ระดับลึกชาวนากุ้ง ชาวนากุ้งรายหนึ่งเล่าว่าทางราชการเคยจัดประชุมร่วมระหว่างเจ้าหน้าที่ราชการ พ่อค้านายทุน และตัวแทนชาวนากุ้งระดับจังหวัดเพื่อต่อรองกับทางบริษัทให้ลดราคาอาหารกุ้ง แต่ก็ไม่ได้ผล

"เรื่องราคาอาหารนี่มีคนกลาง (เจ้าหน้าที่ราชการ) พ่อค้าชายได้ขายเอากัน แบบว่าถ้ามีคนกลางมากู้ว่า นี่ละต้นทุน 100 บาท เวลาขายเอากันไรแค่ 10 บาทต่อหนึ่งกระสอบ ก็พอแล้ว อ้อเอาถึง 30 บาท"

"คราวที่ประชุมที่นคร (นครศรีธรรมราช) นั้นนะ มัน (บริษัทผลิตอาหารกุ้ง) บอกว่าสถาบันผมซื้อมาจากต่างประเทศราคาถึงได้ขึ้น (ราคาสูง) แบบนี้ ทางจังหวัดบอกให้ลดราคาลงมา วันนั้นไปประชุมที่ 9 (9 นาฬิกา) พอที่ 3 (15 นาฬิกา) เขาแจ้งเข้ามาทุกหน่วยว่าให้ราคาลดลงมา เพราะเขาดังกรรมการตรวจสอบแล้ว ผู้ขายยังทำเป็นไม่รู้ ต่อมาสั่งให้ราคาลดลงจริงแต่รู้สึว่าอาหารอ่อนลง (ลดคุณภาพ)"

(ชาวนา : เลี้ยงกุ้งกุลาดำ เศรษฐกิจปานกลาง)

3) เนื่องจากมีแรงจูงใจที่ทำให้ชาวนายากจะเลี้ยงกุ้งกุลาดำสูง กล่าวคือเมื่อเห็นเพื่อนบ้านเลี้ยงแล้วมีกำไร ร่ำรวยมีเงินแสนเงินล้านจึงอยากเลี้ยงบ้าง ถ้าไม่ยอมซื้ออาหารกุ้งตามราคาและเงื่อนไขที่ผู้ขายกำหนดก็หมายความว่าจะไม่ได้เลี้ยงกุ้ง 4) โดยปกติชาวนาทัวเบ เป็นคนมีนิสัยชอบอ้อมเอาริ และสำหรับกรณีชาวนาในจังหวัดนครศรีธรรมราชด้วยแล้ว มีคำนิยามที่น่าสนใจประการหนึ่งคือยกย่องคนใจกว้างว่าเป็นคนดี (อัฒม ฐปารุณ. 2531 : 40) ซึ่งลักษณะของคนใจกว้างในความหมายของชาวนาจังหวัดนครศรีธรรมราชคือ เป็นคนนักเลง เสียสละ ไม่เก็บเรื่องเล็ก ๆ น้อย ๆ มาคิด ชอบช่วยเหลือผู้อื่นมากกว่าที่จะเอาเปรียบผู้อื่น ด้วยคำนิยามพื้นฐานดังกล่าวนี้จึงทำให้ชาวนามักจะวางเฉย

กับการถูกเบียดบังส่วนเกินเอาภาษีของพ่อค้านายทุน ไม่ค่อยมีชวานาลุกขึ้นต่อรองกับพ่อค้านายทุน
อย่างจริงจัง

10.2 การขายอุปกรณ์การเลี้ยงกุ้งกุลาดำ

การขายอุปกรณ์การเลี้ยงกุ้งกุลาดำ นับเป็นความสัมพันธ์ทางการผลิตที่สร้างกำไร
อย่างสูงให้แก่พ่อค้านายทุนอีกอย่างหนึ่ง สาเหตุที่สำคัญเพราะการทานากุ้งเป็นการผลิตที่ต้องอาศัย
เทคโนโลยีทันสมัยที่แตกต่างไปจากสมัยทาสามาก เมื่อก่อนชวานาชุมชนตำบลเกาะเพชรก็เหมือน
กับชุมชนชวานาอื่น ๆ ที่ยังใช้แรงงานคนและสัตว์ มีการใช้วัวไถนา การจ้างรถจักรไถนาและใช้รถ
ไถนาเดินตามมีไม่มากนัก(สมศักดิ์ สามัคคีธรรม. 2533 : 160; วิทยากร เชียงกุล.2526 : 88
- 90) ส่วนปุ๋ยและยาปราบศัตรูพืชที่เคยใช้กันในชุมชนตำบลเกาะเพชร ชวานาเล่าว่า เพิ่งใช้กันมาก
ตอนที่ทำไร่นาสวนผสม ภายหลังรวมชวานาส่วนใหญ่อยู่ในสหภาพพึ่งพิงพาตนเองกึ่งพึ่งพานายทุนใบ
พร้อม ๆ กัน แต่เมื่อหันมาทานากุ้งกล่าวได้ว่า ชวานากุ้งต้องพึ่งพาพ่อค้านายทุนแทบทุกอย่าง เพราะ
ชวานาต้องใช้เครื่องจักรและเทคโนโลยีทันสมัยเป็นส่วนใหญ่ เช่น รถแทรกเตอร์สำหรับขุดบ่อและคันดิน
เครื่องสูบน้ำ เครื่องดีน้ำ เครื่องดูดโคลนหรือซีเอนกันบ่อ ต้องใช้สารเคมีเพื่อฆ่าเชื้อโรคที่อาจมีที่บ่อ
เลี้ยงกุ้งและสำหรับปรับสภาพน้ำ นอกจากนั้นยังมีเวชภัณฑ์หรือยารักษาโรคกุ้ง และอาหารกุ้งสำเร็จรูป
(สิมพงศ์ ธรรมชาติ. 2538 : 7 ; ดวงใจ บุญศิริรักษา. 2533 : 71) เครื่องจักรและ
เทคโนโลยีเหล่านี้ ล้วนเป็นสินค้าที่ผลิตจากระบบโรงงานของนายทุนในชาติและต่างชาติทั้งสิ้น เมื่อเริ่ม
เลี้ยงกุ้งชวานาต้องใช้จ่ายเพื่อขุดบ่อ ซื้อสิ่งอุปกรณ์ต่าง ๆ เช่น ท่อน้ำ ฟิล์มซี. ทุนรับเพลหาทุนในหักคีน้า
อุปกรณ์ไฟฟ้าสำหรับให้แสงสว่างในเวลากลางคืน ตลอดจนน้ำมันเชื้อเพลิงชวานากุ้งต้องจ่ายเงินสำหรับ
เป็นต้นทุนการผลิตในส่วนนี้ เป็นเงินนับแสนบาท

"ลองคิดดูนะ 2 เดือน กับ 6 วัน ลงเบแสนกว่า ตั้งแต่ค่ายา

ตั้งอยู่ตรงนี้ชาดละ 1,500 ลูกกุ้งตัวละ 14 สตางค์"

(ชวานา : เลี้ยงกุ้งกุลาดำ เศรษฐกิจปานกลาง)

"สำเร็จรูปแล้วนะอย่างต่ำ 250,000 อุปกรณ์ อะไหล่

ค่าเครื่อง ลูกกุ้งครบ"

(ชวานา : เลี้ยงกุ้งกุลาดำ เศรษฐกิจสูง)

"แล้วแต่ขนาดบ่อถ้าเป็นน้ำ(พื้น) 2 ไร่ เราใช้ปูนขาว 200 ถุง

ถุงละ 7 บาท"

(เจ้าหน้าที่ราชการ : ผู้อำนวยการโรงเรียน)

เงื่อนไขที่ช่วยให้พ่อค้านายทุนแสวงหาผลประโยชน์จากชาวนากุ้ง ด้วยการเอากำไรจากการขายอุปกรณ์การเลี้ยงกุ้งเกินกว่าสินค้าปกติ สืบเนื่องมาจากสาเหตุที่สำคัญอย่างน้อย 3 ประการ คือ 1) การที่ชาวนาลงมือเลี้ยงกุ้งกันอย่างกว้างขวาง ทำให้ปริมาณความต้องการสินค้า (demand) ประเภทอุปกรณ์การเลี้ยงกุ้งมีสูง ถึงแม้ว่าผู้ผลิตเองก็มีความต้องการขายสินค้าสูง (supply) ด้วย เช่นเดียวกัน แต่ในสภาพที่ผู้ผลิตมีจำนวนน้อยราย และพยายามควบคุมปริมาณการผลิตไม่ให้สินค้าออกมาเกินความต้องการของผู้ซื้อ ทำให้พ่อค้านายทุนผู้ผลิตและจำหน่ายสามารถกำหนดราคาเพื่อเอากำไรจากผู้ซื้อที่สูงได้ โดยที่ทางฝ่ายรัฐหากจะเข้ามาแทรกแซง ก็ไม่อาจที่จะเข้ามาควบคุมพ่อค้าให้เกิดผลอย่างจริงจัง เพราะพ่อค้านายทุนพยายามใช้กลไกในระบบการตลาดเป็นเครื่องมือในการสร้างความสะดวกสบายให้กับตัวเอง 2) เนื่องจากสินค้าประเภทอุปกรณ์การเลี้ยงกุ้ง ส่วนใหญ่ผลิตขึ้นมาจากระบบโรงงานและใช้เทคโนโลยีทันสมัย ชาวนากุ้งไม่สามารถผลิตได้เองจึงทำให้ชาวนากุ้งต้องยอมซื้อทั้ง ๆ ที่รู้ดีว่าราคาแพง 3) การเลี้ยงกุ้งกุลาดำเป็นอาชีพที่ท้าทายสูง ขณะเดียวกันการเลี้ยงกุ้งก็เป็นอาชีพที่มีความเสี่ยงสูง ดังนั้นในความคิดของชาวนากุ้งจึงขอเพียงให้กุ้งโตเร็วและกุ้งไม่ตาย แม้จะต้องจ่ายเงินเพื่อการลงทุนสูงอย่างไรก็ยอม ตัวอย่างที่เห็นได้ชัด เช่น ในการใช้น้ำมันเชื้อเพลิงชาวนากุ้งต้องใช้จำนวนมาก ชาวนากุ้งจะไม่มีการประหยัดน้ำมันเชื้อเพลิงหากปลังจะหมดต้องรีบซื้อใหม่มาใหม่ให้ขาดตอน เพราะถ้าเครื่องชนิดดับกุ้งขาดอีกซิเงินกุ้งจะตาย ชาวนารับจ้างเลี้ยงกุ้งแล้วว่าเครื่องชนิดทำงานเกือบวันทั้งคืน มีชุดพักบ้างเพียง 30 นาทีหรือ 1 ชั่วโมงเท่านั้น

10.3 การขายกุ้งกุลาดำ

การขายลูกกุ้งกุลาดำ นายทุนหรือผู้ประกอบการด้านนี้ได้กำไรจากชาวนากุ้งสูง แม้แต่การซื้อขายสินค้าอย่างอื่น จากการสัมภาษณ์ผู้ขายลูกกุ้งรายหนึ่งพบว่าเขาซื้อลูกกุ้งมาในราคาตัวละประมาณ 10 - 12 สตางค์ มาขายในราคาประมาณ 14 สตางค์ บางครั้งเวลาราคาจากแหล่งที่บ

ซื้อลดลง เช่น ซื้อมาในราคาตัวละ 8 สตางค์ เขาสามารถขายโอกาสยาให้ชาวนากุ้งในราคาเดิม คือ 14 สตางค์ โดยที่ชาวนากุ้งยังไม่รู้ ในกรณีเช่นนี้ชี้ให้เห็นว่าพ่อค้านายทุนใช้ความได้เปรียบที่มี ข้อมูลดีกว่า โอบมั่งส่วนเกินเอากาไรจากชาวนา ปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นดังกล่าวสอดคล้องกับที่ จอห์น ไนส์บิตต์ (John Naisbitt) อธิบายไว้ในเรื่อง *อนันตาวินมวโลก* ก่อนปี ค.ศ. 2000 ความตอนหนึ่ง เขาสรุปว่าสังคมในยุคนี้ผู้ที่มีข้อมูลข่าวสารมาก คือ ผู้มีอำนาจอย่างแท้จริง (John Naisbitt ; อ้างอิงมาจาก วีระ บารุงรักษ์. 2538 : 29) เมื่อหักค่าใช้จ่ายต่าง ๆ แล้ว ผู้ขายลูกกุ้งในชุมชน ตำบลเกาะเพชรเล่าว่า บางวันอาจมีกำไรเกือบถึงหมื่นบาท กรณีการขายลูกกุ้งฤดูกาลที่พ่อค้านายทุน ทานในลักษณะการซื้อลูกกุ้งมาอนุบาลเพื่อรอขายนั้น ผู้ขายเล่าว่าวันหนึ่งจะหาเงินสักหมื่นบาทหนึ่งยากเลย เพราะที่ผ่านมาบางเดือนเขาสามารถขายลูกกุ้งได้ถึง 20,000,000 ตัว ซึ่งเมื่อหักค่าใช้จ่ายในการ ขนส่งเที่ยวละ 3,000 บาท และค่าจ้างคนงานที่ทำงานอนุบาลลูกกุ้งก่อนขาย 2 - 3 คน คนละไม่ เกิน 3,000 บาทแล้ว ยังมีกำไรสุทธิอีกหลายหมื่นบาท

อย่างไรก็ตามการขายลูกกุ้งฤดูกาลก็ไม่ได้หมายความว่า ผู้ขายจะประสบผลสำเร็จเสียทุกราย การที่จะขายลูกกุ้งให้ได้จำนวนมากและมีกำไรสูงขึ้นอยู่กับเงื่อนไขหลายประการ เช่น 1) คุณภาพของ ลูกกุ้ง โดยเฉพาะคุณลักษณะที่ชาวนากุ้งต้องการ คือ แข็งแรง โตเร็ว และตัวโต หากสามารถจัดหา ลูกกุ้งฤดูกาลลักษณะนี้มาขายได้ ผู้ขายบอกว่าแทบจะไม่ต้องออกไปหาลูกค้า ชาวนากุ้งจะบอกต่อกันและ มาหาเอง 2) การติดตามข้อมูลด้านการตลาดของชาวนากุ้งยังชี้กว่าพ่อค้านายทุน แม้ชาวนากุ้งจะ ได้รับข่าวสารจากสื่อสารประเภทต่าง ๆ อย่างกว้างขวาง เช่น สื่อสารผ่านทางตัวบุคคลด้วยการบอก ต่อ โทรทัศน์ วิทยุ และหนังสือพิมพ์ ตลอดจนมีโทรศัพท์มือถือใช้ แต่ก็ยังตามพ่อค้านายทุนไม่ทันจึง ทำให้พ่อค้านายทุนผู้ขายลูกกุ้งฤดูกาลสามารถขายได้กำไรสูงกว่าสินค้าปกติได้ 3) หากผู้ขายกับชาว นากุ้งมีความสัมพันธ์เป็นญาติหรือพรรคพวกกัน การที่ได้กำไรจะลดน้อยลงเพราะมีการลดหย่อนและช่วยเหลือกันหากจะกล่าวโดยสรุปแล้ว แม้ชาวนากุ้งจะถูกพ่อค้าขายลูกกุ้งเอากาไรจากการขายมากเกินไป แต่ก็ตามแค่การซื้อขายลูกกุ้งฤดูกาลระหว่างพ่อค้านายทุนกับชาวนากุ้งก็ยังคาบเนินต่อไป ทั้งนี้เป็นเพราะ เป็นการผลิตในลักษณะการแบ่งงานกันทำตามความถนัด ชาวนากุ้งเลี้ยงกุ้งเพียงอย่างเดียวไม่ได้เพาะ เลี้ยงลูกกุ้ง จากการศึกษาการเลี้ยงกุ้งฤดูกาลในพื้นที่อื่น เช่น สงขลา จันทบุรี สมุทรสาคร ก็พบ

ว่าทานลักษณะเดียวกัน คือ ชาวนากุ้งต้องซื้อลูกกุ้งจากฟาร์มเพาะเลี้ยงลูกกุ้งมาเลี้ยงอีกต่อหนึ่ง (ดวงใจ นฤทธีรักษา. 2533 : 71 ; สุเทพ หันประสิทธิ์. 2526 : 136) ประการต่อมาคือในเรื่องที่ผู้ขายลูกกุ้งมีข้อมูลข่าวสารที่ดีกว่า ตลอดจนการรวมตัวกันของชาวนากุ้งผู้ซื้อทั้งหลายก็ยิ่งรวมตัวกันไม่ได้ ทำให้ชาวนากุ้งไม่มีอำนาจต่อรองกับพ่อค้านายทุน และที่สำคัญคือรัฐไม่ได้เข้ามาเกี่ยวข้องปล่อยให้เป็นไปตามกลาภของตลาด โดยเชื่อว่าจะเป็นการเพิ่มทางเลือกทางเศรษฐกิจได้ พื้นฐานความคิดดังกล่าว ดูเหมือนว่าจะได้รับอิทธิพลมาจากนักเศรษฐศาสตร์สำนักคลาสสิก (classic school) ที่เชื่อในกฎธรรมชาติ (law of nature) ว่าเศรษฐกิจจะสามารถดำเนินไปได้เอง หากรัฐปล่อยให้เอกชนมีเสรีภาพทางเศรษฐกิจทั้งปวง (ธารรงค์ อุคมพจิตรกุล. ม.ป.ป. : 77)

10.4 การขายยาหรือเวชภัณฑ์กุ้ง

ยารักษาโรคกุ้งส่วนใหญ่เป็นยาที่ผลิตโดยบริษัทต่างชาติ จากการสัมภาษณ์ระดับลึก ชาวนากุ้งและพ่อค้าขายเวชภัณฑ์กุ้ง (คลินิกกุ้ง) พบว่ายารักษาโรคกุ้งมีราคาแพงมาก ราคาตั้งแต่ขวดละ 350 - 1,500 บาท การขายยารักษาโรคกุ้งขายด้วยเงินสดมีการให้เครดิตเหมือนขายอาหารกุ้ง เจ้าของคลินิกกุ้งรายหนึ่งเล่าว่าเดือนหนึ่งมีลูกค้ามาใช้บริการนับร้อยรายเมื่อหักค่าใช้จ่ายทุกอย่างแล้วตัวเองมีกำไรประมาณเดือนละ 50,000 บาท จึงนับว่ามีกำไรค่อนข้างสูง ชาวนากุ้งเองเล่าว่าแม้จะรู้ว่าแพงแต่ก็ต้องรองราคามั้ได้เสีย ทั้งนี้เพราะการไปซื้อยาที่คลินิกกุ้งแต่ละครั้งล้วนเป็นช่วงที่ชาวนากุ้งกำลังวิตกกังวลว่ากุ้งจะตาย ดังนั้นจึงมักมีการต่อรองราคาของยา ขอเพียงให้เป็นยาก็สามารถรักษาราคกุ้งได้จริงราคาแพงแค่ไหนชาวนากุ้งก็ยอม ปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นนี้ต่างไปจากเวลาที่ชาวนาเจ็บป่วยแล้วไปหาหมอ หรือไปซื้อยาจากร้านขายยา ซึ่งมักจะมีการต่อรองราคายาเช่นเดียวกัน ส่งผลให้ผู้ขายยากำหนดราคาขายและเอากำไรจากชาวนากุ้งตามอำเภอใจ หากพิจารณาถึงปัจจัยที่ทำให้ความสัมพันธ์ทางการผลิต เกี่ยวกับการเอากำไรจากการขายยารักษาโรคกุ้งดำรงอยู่ในลักษณะนี้ได้ อาจสรุปได้ว่าเป็นเพราะ 1) ในการเลี้ยงกุ้งชาวนากุ้งยังอยู่ในลักษณะที่มีความรู้น้อยและยังไม่รู้เท่าทันโรค กล่าวคือ ชาวนากุ้งเริ่มต้นเลี้ยงจากที่ที่มีความรู้เลยพอเลี้ยงไประยะหนึ่งเริ่มจะมีความรู้บ้าง ปัญหาใหม่และโรคใหม่ของกุ้งได้เกิดขึ้นมาอีกโดยไม่รู้เลยว่าทำไมให้ชาวนาค้องคึกและแก้ปัญหาอย่างต่อเนื่อง ที่สำคัญคือต้องพึ่งร้านขายยา ซื้อยาคามคามนอกเล่าของตัวแทน

จากนายชา ภาษาได้สัมภาษณ์กล่าวชี้ชัดว่าชาวนาเป็นฝ่ายยอมให้พ่อค้านายทุนที่ขายยาสูบคั้นส่วนเกิน
เอากำไรโดยไม่อาจหลีกเลี่ยงได้ 2) การผลิตยาต้องอาศัยเทคโนโลยีในการผลิตระดับสูง ชาวนา
ผลิตเองไม่ได้ต้องพึ่งพานายทุนและยอมซื้อในราคาที่ฝ่ายพ่อค้านายทุนกำหนด 3) การซื้อขายยาสูบ
กึ่ง ชาวนากึ่งซื้อในภาวะที่กำลั้งวิกฤตเวลาถึงมือการผลิต เก่งว่ากึ่งจะขายจึงยอมซื้อขายยา
สูบในราคาแพง เพราะหากกึ่งขายยอมหมายความว่าชาวนากึ่งต้องสูญเสียเงินจำนวนหลายแสน
บาท เมื่อเปรียบเทียบกับเงินที่ต้องจ่ายเป็นค่าไร่ให้กับพ่อค้าขายยาสูบแล้ว การสูญเสียยัง
สูงกว่ามาก 4) ในการขายยาสูบกึ่งร้านขายยาและคลินิกกึ่งส่วนใหญ่จะให้บริการในด้านต่าง ๆ
แก่ชาวนากึ่งควบคู่ไปด้วย เช่น ตรวจและวินิจฉัยโรคกึ่งโดยไม่คิดค่าบริการ ให้ความรู้ในการเลี้ยงกึ่ง
แจ้งราคากึ่งประจำวัน เพื่อให้ชาวนากึ่งที่จะขายกึ่งกุลาคารู้ราคาซื้อขายกึ่ง หากว่าช่วยชาวนากึ่ง
ไม่ถูกเอาเปรียบจากพ่อค้ากึ่งกุลาคาเกินไป แต่เนื่องจากการกระทำทางหนึ่ง คือ กึ่งกุลาคาให้ชา
วนากึ่งมาเป็นลูกค้ามาก ๆ พยายามสร้างอิทธิพลเหนือจิตใจของชาวนากึ่ง ไม่ให้มองผู้ขายยาสูบ
โรคกึ่งไปในทางลบ ไม่คิดกึ่งในส่วนที่ร้านขายยาสูบคั้นเอากำไรไป แต่อย่างไรก็ตามดูเหมือนว่า
ชาวนากึ่งบางคนก็ยังคงตระหนักในเรื่องนี้อยู่บ้าง

"ขอละ 1,500 เท่าหัวแม่มือ แค่นั้นเอง"

(ชาวนา : เลี้ยงกึ่งกุลาคา เศรษฐกิจปานกลาง)

10.5 การขายกึ่งกุลาคา

ในช่วงการพำนากึ่ง ผลผลิตของชาวนาชุมชนตำบลเกาะเพชร กล่าวได้ว่ามีเพียง
กึ่งกุลาคาอย่างเดียว ที่เป็นสินค้าให้ชาวนาขายเพื่อนำเงินมาใช้จ่ายในการค้ำเงินชีวิตทุกอย่าง เมื่อ
เลี้ยงกึ่งกุลาคาได้แล้วก็นำมาขายให้กับพ่อค้านายทุนผ่านทางพ่อค้ากึ่งกุลาคา แล้วส่งไปขายต่อ
ให้แก่นายทุนที่มหาชัยเพื่อส่งออกสู่ตลาดในต่างประเทศต่อไป ตลาดกึ่งที่สำคัญคือ ญี่ปุ่น สหรัฐอเมริกา
และประเทศประชาคมยุโรป (บิงอร สายสินธ์, 2532 : 16) การขายกึ่งกุลาคาต้องผ่านพ่อค้าคน
กลางหลายชั้นค่อนข้างการค้ำข้าวในอดีต ที่เริ่มจากพ่อค้าในหมู่บ้าน พ่อค้าคนกลาง เจ้าของโรงสี
พ่อค้าส่งออก ไปจนถึงนายทุนผูกขาดต่างชาติ (ศิริลักษณ์ ศิวารมย์, 2530 : 27) กึ่งกุลาคาเดิมซื้อ
ขายกันด้วยเงินซื้อ โดยผู้ซื้อสัญญาว่าเมื่อขายกึ่งได้เงินแล้วจะนำมาจ่ายให้แก่ชาวนากึ่ง แต่ปรากฏ
ว่าหลังจากซื้อกึ่งไปแล้วผู้ซื้อบางรายนำเงินนั้นไปยอมจ่ายเงิน

“ใบจับของอ้ายเลศ อีหัวแดงมาซื้อลูกน้ำเพียรมาด้วย มันว่าแพนี้
 ฆ่าขาย อีแดงว่าฉันหลานน้ำเพียร ฮา.. ถ้าหลานน้ำเพียรได้
 (ตกลงขาย) สุดท้ายบิดมด”
 (ชวานา : เลี้ยงกุ้งกุลาดำ เศรษฐกิจปานกลาง)

จากบทเรียนดังกล่าวการซื้อขายในช่วงหลังจึงได้เปลี่ยนมาซื้อขายกันด้วยเงินสด โดยก่อนจับ
 กุ้งขึ้นจากบ่อผู้ซื้อต้องโอนเงินเข้าบัญชีธนาคารของชวานากุ้งอย่างน้อยร้อยละ 80 ส่วนที่เหลือจ่ายตอน
 จับกุ้งเสร็จหรือในวันรุ่งขึ้น ทั้งนี้เพราะไม่อาจประมาณจำนวนกุ้งในบ่อที่ถูกต้องทีเดียวได้ การจับกุ้ง
 จะไม่นิยมจับในวันหยุดทำการของธนาคารเพราะเกรงมีปัญหาคืนเรื่องเงินเข้าบัญชีไม่ได้ ชวานากุ้ง
 บอกว่าราคาซื้อขายกุ้งกุลาดำทั่วไปในช่วงปี พ.ศ.2536 - 2537 อยู่ระหว่างกิโลกรัมละ 180 -
 300 บาทโดยขึ้นอยู่กับขนาดของกุ้ง ชวานากุ้งเล่าว่าต้นทุนการผลิตรวมค่าใช้จ่ายทุกอย่างแล้วประมาณ
 ตัวละ 1 - 2 บาท หรือกิโลกรัมละ 100 บาท ฉะนั้นจึงพอประเมินได้ว่าส่วนที่เกิน 100 บาท
 คือกำไรที่ชวานากุ้งจะได้รับ การเลี้ยงครั้งแรกหากกุ้งไม่ตายชวานากุ้งจะได้กำไรเพียงเล็กน้อยหรือ
 เสมอตัว เพราะมีค่าใช้จ่ายที่เป็นการลงทุนในสินทรัพย์ถาวรหลายอย่าง เช่น ค่าจ้างขุดบ่อ ค่าเครื่อง
 คัดน้ำ และอุปกรณ์ในการเลี้ยงกุ้งอื่น ๆ ส่วนในการเลี้ยงคราวต่อ ๆ ไปจะใช้จ่ายหนักในเรื่องค่า
 อาหารกุ้ง ชวานากุ้ง พ่อค้านายทุนและเจ้าหน้าที่ราชการที่เกี่ยวข้องให้ข้อมูลตรงกันว่า หากเลี้ยง
 แล้วกุ้งไม่ตายจะสามารถเรียกทุนคืนได้ในเวลา 1 ปี หรือ 1 ปีครึ่ง ซึ่งตรงกับ การเลี้ยงกุ้งกุลาดำ
 กรณีจังหวัดจันทบุรี (ดวงใจ บุญศิริรักษา. 2533 : 71) การเลี้ยงกุ้งกุลาดำในชุมชนตำบลเกาะ
 เพชรในปีที่ 2 - 3 ชวานากุ้งเล่าว่ามีกำไรเกือบเท่าตัว เช่น บ่อขนาดพื้นที่ 3 ไร่ ลงทุนประมาณ
 300,000 บาท หากกุ้งไม่ตายสามารถขายกุ้งได้ประมาณ 500,000 - 600,000 บาท มีกำไร
 ประมาณ 1 เท่าตัว เป็นอัตราที่สูงกว่าที่อื่น กล่าวคือจันทบุรีมีกำไรประมาณ 100,000 กว่าบาท
 และที่สมุทรสาครซึ่งเป็นการเลี้ยงในระบบสหกรณ์ประมาณ 40,000 กว่าบาท (ดวงใจ บุญศิริรักษา.
 2533 : 82 ; สุเทพ พันประสิทธิ์. 2526 : 135) หากพิจารณาอย่างผิวเผินโดยมองเพียงกำไร
 เพียงอย่างเดียว อาจทำให้ขาดการพิจารณาในเรื่องการเอาเปรียบจากคนกลางที่สำคัญคือแพรับซื้อกุ้ง
 กุลาดำไป เพราะแม้ว่าชวานากุ้งจะมีกำไรจากการเลี้ยงคราวละเกินกว่าแสนบาท แต่ขณะเดียวกัน

ในส่วนของการรับซื้อกุ้งก็ได้ โปะคั้งผลผลิตส่วนเกินมาจากชวานากุ้งแล้วมาเซ่น้อย และน้อมเห็นว่า ชวานาเลี้ยงกุ้งแล้วกุ้งจะตายหรือไม่ การปะคั้งเอากำไรของแพรับซื้อกุ้งสามารถพิจารณาได้จากค่าใช้จ่ายต่าง ๆ ที่แพรับซื้อกุ้งจะต้องจ่าย ตั้งแต่ค่าจ้างลูกน้องประมาณ 30 - 40 คน คนละ 100 - 150 บาท ต่อวัน ค่าคอกเบี้ยที่ขืมจากนายทุนมหาชัยมาซื้อกุ้งร้อยละ 2 ต่อเที่ยว (2 วัน) ไปจนถึงค่าเช่ารถตู้ห้องเย็นบรรทุกกุ้งไปขายที่มหาชัยเที่ยวละ 10,000 บาท ค่าจ้างคนขับรถไปส่งที่มหาชัยอีกเดือนละประมาณ 15,000 บาท ซึ่งยังไม่รวมกำไรที่แพรับซื้อกุ้งต้องการจะได้อีก รวมแล้วค่าใช้จ่ายขั้นต้นที่แพรับซื้อกุ้งต้องจ่าย เป็นเงินมากกว่าเที่ยวละ 40,000 บาท เงินจำนวนนี้ส่วนเป็นมูลค่าส่วนเกินที่ปะคั้งมาจากชวานากุ้งทั้งสิ้น และหากนำส่วนที่หักค่าขายอาหารกุ้ง ห่อค่าขายยารักษาโรคกุ้ง ห่อค่าขายอุปกรณ์เกี่ยวกับการเลี้ยงกุ้งเข้ามารวมด้วยแล้ว ยอดกำไรที่บรรดาพ่อค่านายทุนปะคั้งมาจากชวานากุ้งจะมีจำนวนมหาศาล ฉะนั้นหากพิจารณาตามความคิดของ มาร์กซ์ แล้ว มูลค่ากุ้งกุลาค่าที่ละกรัมละ 180 - 300 บาท นั้นเป็นเพียงมูลค่าที่นายทุนแบ่งปันให้แก่ชวานากุ้ง แต่ยังมีมูลค่าส่วนเกิน (surplus value) อีกมาก ที่บรรดาพ่อค่านายทุนร่วมกันปะคั้งเอาไปจากชวานากุ้ง

"สรุปแล้วเราฉะแพ บางคนพูดเรื่อยมานั่งเฝ้าตั้งแต่เช้า เลี้ยงกุ้งและชั่งจนเสร็จ ไม่ได้ดูว่าเขาชั่งอย่างไรและที่เขาคัดนั้นอะไร บางทีน้ำแข็ง (ที่ใช้แช่กุ้ง) มันก็เอาเป็นขี้ฟูกหักออกจาก น้ำหนักกุ้งด้วย"

(ชวานา : เลี้ยงกุ้งกุลาค่า เศรษฐกิจปานกลาง)

"ตอนนี้เข้าหม ราคาน้ำคอกแต่จะบอกที่ตาชั่ง บางครั้งเราถามมันกัน"

(พ่อค่านายทุน : ขายอาหารกุ้ง - เลี้ยงกุ้งกุลาค่า)

"มีเทคนิคหลายอย่าง กุ้งเป็นต้น ๆ ซึ่งได้คราวละสองสามกรัม ไม่รู้ก็ร้อยครั้งจึงได้ครั้งนี้ ขนาดว่าชั่งมุขิธรรมแล้ววิธีตั้งกิโรล

(การนำกุ้งขึ้นวางบนเครื่องชั่ง) ยังได้คราวละ 2 ซีกอีก"

(พ่อค่านายทุน : รับซื้อกุ้งกุลาค่า - หามเพแล้วกิจการล่ม)

ซึ่งเมื่อพิจารณาถึงการดำรงอยู่ของการซื้อขายกุ้งที่ชาวนากุ้งต้องตกอยู่ภายใต้การเอาเปรียบนี้ ปัจจัยที่สำคัญน่าจะได้แก่ 1) ชาวนายอมขายเพราะได้มองที่ปลายทางแล้วว่าตัวเองยังได้กำไรอีกมาก (ดวงใจ นุทริกรักษา. 2533 : 83) และชาวนาชุมชนตำบลเกาะเพชรคงมีเหตุผล เช่นเดียวกับชาวนานในพื้นที่อื่น เช่น กรณีการหันมาปลูกยางพาราแทนการปลูกข้าวในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ เพราะต้องการมีรายได้เพิ่ม และได้พิจารณาผลกำไรที่จะได้รับในเชิงเปรียบเทียบกับที่เคยได้รับอยู่ก่อนแล้ว ประกอบกับที่ผ่านมามีชาวนานำเคยมีเงินจำนวนมาก เช่นนี้มาก่อน เมื่อได้รับก็รู้สึกพึงพอใจ กลายเป็นจุดอ่อนทำให้พ่อค้านายทุนแสวงหากำไรจากชาวนากุ้งได้โดยสะดวก 2) พื้นฐานเดิมของชาวนาสวนใหญ่แห่งเฉพาะในด้านการผลิตมาตั้งแต่สมัยทาสข้าว แรงหาการผลิตโดยเฉพาะในเชิงปริมาณอย่างเดียวเท่านั้น เก่งในเรื่องการขาย ชาวนานำเคยได้รับการฝึกด้านการขายและยังไม่มีอุดมการณ์แสวงหาผลประโยชน์อย่างแท้จริง (ฐิติ ฐชาติ. 2538 : 23) บ่อยครั้งที่การค้าขายเป็นหน้าที่ของคนจีน ในบางครั้งผลิตขึ้นมาแล้วพบว่าไม่รู้ว่าจะนำไปขายที่ไหน ในขณะที่พ่อค้านายทุนมีเครือข่ายการซื้อขายที่ประสานและติดต่อกันทั่วถึงมีความถนัดด้านการค้าขายมาก ดังนั้นในการขายผลผลิตของชาวนาซึ่งรวมถึงกุ้งกุลาดำนี้ด้วย ชาวนาจึงยังคงต้องพึ่งพานายทุนในการนำสินค้าออกสู่ตลาดไปยังผู้บริโภค (ฉัตรทิพย์ นาถสุภา. 2528 : 42 - 43 ; สิทธิ ชีรเวทิน. 2529 : 23 - 24) 3) การผลิตของชาวนามีผลผลิตกันจำนวนมากเป็นการเพิ่มด้านปริมาณการผลิตมากกว่าด้านคุณภาพ ขาดการมองถึงความต้องการของตลาด (วิทยากร เชียงกูล. 2526 : 57) ทำให้ผลผลิตล้นตลาด ส่งผลให้พ่อค้านายทุนจะดักกล่าวมาใช้เป็นเหตุผลในการกดราคาผลผลิต (กุ้งกุลาดำ) ได้

(11) การเสียภาษีและบริการจากรัฐ

ภาพความสัมพันธ์ทางการผลิตระหว่างชาวนากับรัฐ ซึ่งเป็นวิถีชีวิตด้านหนึ่งของชาวนาในช่วงที่มีการทำนากุ้งในชุมชนตำบลเกาะเพชร ชาวนายังคงมีหน้าที่ในการเสียภาษีอากรและรัฐมีหน้าที่ในการให้บริการและส่งเสริมด้านต่าง ๆ เช่น การส่งเสริมด้านอาชีพ การศึกษา สาธารณสุข ดูแลความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินของชาวนา ตลอดจนสร้างสิ่งสาธารณูปโภคพื้นฐาน ภาพโดยรวมแทบจะแตกต่างไปจากในช่วงที่มีการทำนาข้าว ดังนี้

11.1 การเสียภาษีอากร

หลังจากที่ชาวนาซุมชนตำบลเกาะเพชร ได้เปลี่ยนแปลงวิถีการผลิตจากการผลิตที่ หนาข้าวเป็นหลักไปสู่การทอผ้าถุงและอาชีพอื่น ๆ สภาพเกี่ยวกับการเสียภาษีอากรน่าจะเปลี่ยนแปลง ไปด้วย เพราะเมื่อผู้ผู้นำนโยบายใหม่หันมาทำการผลิตมากขึ้นมีรายได้ เพิ่มขึ้นการเสียภาษีอากรให้แก่ รัฐก็น่าจะเพิ่มตามไปด้วย แต่ปรากฏว่าภาพการเก็บภาษีทางตรงจากชาวนาซุมยังมีน้อย จากการ สัมภาษณ์ระดับลึกเจ้าหน้าที่ประมงอำเภอได้รับการชี้แจงว่า กรมประมงไม่มีนโยบายในการเก็บภาษี อากรในส่วนนี้ โดยให้เหตุผลว่าเพราะการทอผ้าถุงเป็นอาชีพที่ทางราชการให้การส่งเสริม แต่หากได้ พิจารณาอย่างครอบคลุม จากการสัมภาษณ์ระดับลึกชาวนาซุมและบริษัทเอกชนที่ทอผ้าถุงพบว่า เกี่ยวกับการ เสียภาษีอากร รัฐไม่ได้ยกเว้น เสียที่เดียว ยังคงมีการเก็บภาษีจากบริษัทเอกชนและชาวนาซุม เพียงแต่นำได้เก็บอย่างเข้มงวด เหมือนในช่วงที่เก็บภาษีจากชาวประมงซึ่งจับปลาในทะเล

ภาษีอากรทั้งทางตรงและทางอ้อม ที่ผู้ทอผ้าถุงและผู้ที่เกี่ยวข้องกับการทอผ้าถุงต้องจ่ายให้แก่ แก่รัฐได้แก่ ภาษีเงินได้ ภาษีการค้า ภาษีสินค้าประเภทเครื่องจักร เวชภัณฑ์และสินค้าอุปโภค บริโภค ลักษณะการเก็บภาษีเงินได้และภาษีการค้าของรัฐในการที่ชุมชนตำบลเกาะเพชรยังขาดความ เสมอภาคและไม่ทั่วถึง กล่าวคือมีการเก็บภาษีเงินได้และภาษีการค้ากับบริษัทผู้ผลิตและตัวแทนขายส่ง แต่ในระดับพ่อค้าขายปลีกและชาวนาซุมรัฐยังไม่ได้มีการเรียกเก็บภาษี เพราะรัฐมีนโยบายส่งเสริม กังกล่าวข้างต้น สำหรับภาษีประเภทสินค้าเข้าประเภทเครื่องจักร เวชภัณฑ์ สินค้าอุปโภคบริโภคตลอด จนสินค้าออกกึ่งอุตสาหกรรม ส่วนใหญ่การเก็บภาษีรัฐไม่ได้เรียกเก็บจากชาวนาซุมและผู้ทำธุรกิจนาซุม โดยตรง จะเรียกเก็บจากผู้นำเข้าและส่งออกจากประเทศแทน แต่จากการที่ชาวนาซุมและผู้ทำธุรกิจ นาซุมต้องซื้อสินค้าเหล่านี้จำนวนมาก ย่อมเป็นเครื่องชี้ได้ว่าชาวนาซุมและผู้ทำธุรกิจนาซุมคือ ผู้ที่รับ ภาระในการเสียภาษีในส่วนนี้แทนผู้ผลิตหรือผู้นำเข้า เนื่องจากผู้ขายได้รวมภาษีเป็นต้นทุนส่วนหนึ่งของ สินค้าไว้ด้วยแล้ว แม้ภาพที่ออกมาอาจมองได้ว่ารัฐค่อนข้างจะหย่อนหรือผ่อนปรนในการเก็บภาษีอากร กับชาวนาซุม และผู้ทำธุรกิจที่เกี่ยวข้องกับการทอผ้าถุงอยู่มาก ไม่เคร่งครัดและเข้มงวด เหมือนการเก็บ ภาษีอากรกับชาวนาในช่วงที่ยังไม่มีการทอผ้าถุง แต่หากพิจารณาในแง่ผลประโยชน์หรือภาษีที่รัฐพึงได้ รับโดยรวมนับว่าสูงกว่าเดิมมาก เพราะประการแรก การหย่อนหรือผ่อนปรนด้านภาษีถือว่าเป็นปัจจัย

หนึ่งที่ทำให้การทานากุ้งและธุรกิจที่เกี่ยวข้องกับการทานากุ้งเติบโตอย่างรวดเร็ว เติบโตรายได้ให้แก่ประชาชนและรายได้ประชาชาติ ประการที่สอง ภาษีอากรที่เก็บในระดับชุมชนซึ่งเก็บจากชาวนากุ้งโดยตรงอาจจะน้อย แต่ในระดับชาติกลับได้รับสูงมากซึ่งสามารถพิจารณาได้จากปริมาณสินค้าเข้าและสินค้าออกกุ้งกุลาดำ เจ้าหน้าที่เกษตรอำเภอให้ข้อมูลในเรื่องนี้ว่า เฉพาะอำเภอหัวไทรซึ่งมีการทานากุ้งหนาแน่นเพียงสองตำบล คือตำบลเกาะเพชรและตำบลหน้าสวน เฉลี่ยแล้วสามารถส่งออกกุ้งกุลาดำถึงปีละ 2 หมื่นตัน และจากรายงานวิจัยเรื่องผลกระทบจากการทานากุ้งต่อสังคมและวัฒนธรรม : ศึกษากรณี อำเภอระโนด จังหวัดสงขลา และอำเภอหัวไทร จังหวัดนครศรีธรรมราช โดย สิบพงศ์ ธรรมชาติ พบว่าใน 2 อำเภอมียอดจำหน่ายกุ้งในปี พ.ศ. 2534 สูงถึงประมาณ 20,000 ล้านบาท (สิบพงศ์ ธรรมชาติ. 2538 : 9) จึงเชื่อว่าภาษีที่รัฐได้รับในส่วนนี้ย่อมมากตามไปด้วย

ในการศึกษครั้งนี้ ยังได้พบสิ่งที่น่าสนใจบางประการเกี่ยวกับพฤติกรรมและการเสียภาษีอากรของผู้ประกอบการตั้งแต่บริษัทเอกชนที่เลี้ยงกุ้งกุลาดำ พ่อค้านายทุนและชาวนารายที่ทานากุ้งตลอดจนชาวนากุ้งรายย่อยกล่าวคือ บริษัทเอกชนนั้นในขณะที่ยังอาจปฏิเสธหน้าที่ในการเสียภาษีอากรได้ เนื่องจากมีรายรับรายจ่ายที่หักเงินสามารถตรวจสอบได้ บริษัทจะพยายามเรียกร้องสิทธิต่าง ๆ จากรัฐ เช่น ขอให้รัฐเข้ามาดูแลในเรื่องการจัดระบบระบายน้ำทิ้ง จัดชลประทานน้ำเค็ม จัดให้มีแล็บ (lab) ทักษะการศึกษาเกี่ยวกับสภาพน้ำและโรคกุ้งกุลาดำ กระจายข่าวทางวิทยุและโทรทัศน์ ให้ผู้เลี้ยงกุ้งกุลาดำได้ทราบสถานการณ์เกี่ยวกับสภาพน้ำที่สูบเข้ามาเลี้ยงกุ้ง รวมทั้งให้รัฐปรับปรุงเกี่ยวกับระเบียบและขั้นตอนในการขอใช้กระแสไฟฟ้าให้เกิดความสะดวกแก่ผู้ไปขอใช้บริการ สำหรับกรณีที่พ่อค้านายทุนและชาวนารายที่เลี้ยงกุ้งกุลาดำ พบว่าจนถึงปัจจุบันยังไม่เสียภาษีเงินได้จากการทานากุ้งนั้นกลับมีพฤติกรรมส่อเค้าว่าพยายามหลีกเลี่ยงการเสียภาษีเงินได้ เช่น กรณีพ่อค้าขายปลีอาหารกุ้งกุลาดำในชุมชนตำบลเกาะเพชร เมื่อสัมภาษณ์เกี่ยวกับภาษีได้บอกว่าตนเองไม่ต้องเสียภาษีเพราะรัฐเก็บจากเอเยนต์ (ตัวแทนขายส่ง) แล้ว ทั้ง ๆ ที่พ่อค้าขายปลีเองก็มีเงินได้จากการขายอาหารกุ้งจำนวนมาก และอยู่ในข่ายที่กฎหมายกำหนดให้เสียภาษีเงินได้ ส่วนกรณีชาวนารายที่เลี้ยงกุ้ง เพียงแต่ทราบว่าทางราชการให้เบจต๊ะ เบี่ยนว่าเลี้ยงกุ้งกุลาดำจำนวนเท่าไรก็เกิดความระแวงเกรงว่าจะถูกเรียกเก็บภาษี ดังนั้นชาวนารายที่เลี้ยงกุ้งกุลาดำส่วนใหญ่จึงไม่เบจต๊ะ เบี่ยน และในจำนวนส่วนน้อยที่เบจต๊ะ เบี่ยนก็บอกจำนวนที่

เสียงน้อยกว่าความเป็นจริง เช่น เสียงจริง 10 บ่อบอกว่าเสียงเพียง 1 - 2 บ่อ เป็นต้น ซึ่งค่อนข้างจะตรงกันข้ามกับชวามารายย่อยที่มีพื้นฐานมาจากชวานากลาง ต่างมีความตั้งใจที่จะเสียงภาณและเห็นว่าเป็นสิ่งที่เหมาะสม เพราะรัฐจะได้นำเงินไปใช้จ่ายในด้านต่าง ๆ

"สมควร เพราะรัฐบาลนี้เมื่ออะไรจะให้พวกข้าราชการครุรวมไปถึงตำรวจ ทหาร ผมก็ไม่ขัดข้องอะไร เหมาะสม เขาสร้างโรงเรียนให้ลูกเราเรียนอะไรบ้าง รัฐบาลช่วยคุ้มกันไม่ให้เพื่อนลักขโมยเรา คุ้มกันแล้วถึงยังนำมาได้ผล แต่เขาก็ได้ทำ"

(ชวานา : เสียงกุ่มกลางคำ เศรษฐกิจปานกลาง)

ปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นนี้สามารถสะท้อนให้เห็นเกี่ยวกับพฤติกรรมของพ่อค้านายทุน ซึ่งเป็นคนในสังคมเมืองได้ว่ามักมีพฤติกรรมเสียงภาณมาก ขณะเดียวกันก็มักเรียกร้องสิทธิจากรัฐมากด้วย ตรงกันข้ามกับพฤติกรรมของคนในชนบทที่มีอัตราเสียงภาณน้อย และไม่ค่อยเรียกร้องสิทธิจากรัฐมากนัก หากพิจารณาแนวทางการเข้าถึงบริการของรัฐ จึงอาจสรุปได้ว่าผู้เข้าถึงบริการของรัฐได้มากคือพ่อค้านายทุน ปัจจัยสำคัญที่อยู่เบื้องหลังทำให้ความสัมพันธ์ทางการผลิตระหว่างชวานากับรัฐเกิดขึ้นและการอยู่อย่างสันติและไม่เสมอภาคนี้อาจเป็นเพราะ ประการแรก ชวานาเป็นชนชั้นที่ขอรับสภาพการเสียงภาณให้แก่รัฐมาตั้งแต่สมัยทำการผลิตเพื่อยังชีพ เพื่อแรกกับการได้อาศัยที่หากินและช่วยคุ้มครองความปลอดภัยจากรัฐ เมื่อเข้าสู่ยุคการผลิตเพื่อขายความจำเป็นที่จะต้องใช้เงินเพื่อการพัฒนาประเทศมีมากขึ้น การเก็บภาษีจากชวานาจึงกลายเป็นความชอบธรรมที่ชวานาทั่วไปให้การยอมรับ สำหรับชนชั้นพ่อค้านายทุนซึ่งดำเนินธุรกิจมาตั้งแต่อดีตและเติบโตมาจนถึงปัจจุบัน ส่วนใหญ่ได้รับการอุปถัมภ์จากชนชั้นปกครองแบบก๊วยที่อาศัยมาตลอด (สิขิต ชีรเวคิน. 2529 : 26) ฉะนั้นโอกาสที่จะมีการใช้อำนาจรัฐในการคัดค้านเพื่อประโยชน์ของกลุ่มตนนั้นย่อมมีมาก พฤติกรรมการเสียงภาณและเรียกร้องสิทธิพิเศษจากรัฐ จึงไม่ใช่เรื่องแปลกสำหรับสังคมปัจจุบันที่รัฐและพ่อค้านายทุนร่วมมือกันทำธุรกิจ

"คนทำธุรกิจใหญ่ ๆ เข้ามามีอำนาจมาหาใครก่อน จะต้องอยู่กับใครถึงทำได้ (พานา กุ่ม) ระดับคนเหมือนผมเหมือนชาวบ้านทั่วไปจะเบี่ยงคุดกับเจ้านายใหญ่ ๆ คงลำบากเงินเราไม่มี"

(ชวานา : เสียงกุ่มกลางคำ เศรษฐกิจปานกลาง)

"เอสเคฟาร์ม ชานี (อดีตรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงมหาดไทย)

ทันอยู่ด้วย ชานีว่าตรงนี้กำหนดเป็นพื้นที่เศรษฐกิจแล้ว ใครจะเบ

กถ้าพูดอะไร"

(ชานา : รับจ้าง เศรษฐกิจค่า)

"พี่เลี้ยงบ่อเล็ก ๆ เป็นเพื่อนชาวบ้าน"

(เจ้าหน้าที่ราชการ : นายอำเภอ)

ประการที่สอง มีความเป็นมาได้ว่าเป็น เพราะพื้นฐานการศึกษาของชาวนารายย่อยที่เลี้ยงกุ้งกุลาค่าทำ เพราะชาวนาชุมชนตำบลเกาะเพชรร้อยละ 78 ยังอยู่ในกลุ่มที่จบการศึกษาระดับภาคบังคับจึงทำให้ขาดความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับหน้าที่ในการเสียภาษีอากรและสิทธิที่พึงได้จากรัฐ นอกจากนั้นยังอาจเป็นมาได้ว่าการศึกษาที่ชาวนาได้รับ ชาวนาถูกครอบงำโดยส่วนกลางหรือรัฐ (ยศ สันตสมบัติ. 2534 : 29 - 30) ให้คิดและยอมรับหน้าที่ในการเสียภาษีอากรโดยตลอด โดยรัฐได้ใช้การศึกษาเป็นเครื่องมือที่สำคัญ ในการเปลี่ยนแปลงความคิด ตลอดจนนิสัยของพลเมืองให้เป็นไปตามที่รัฐต้องการ (ธีรวัฒน์ นิเจนตร. 2528 : 3 ; สมหวัง พิธิยานุวัฒน์. 2531 : 54) จึงทำให้ชาวนารายย่อยไม่คิดที่จะหลีกเลี่ยงภาษีและเรียกร้องบริการที่พึงได้รับจากรัฐมากนัก

11.2 การสร้างสิ่งสาธารณูปโภคพื้นฐานและการให้บริการของรัฐ

การสร้างสิ่งสาธารณูปโภคพื้นฐานและการให้บริการ ซึ่งถือเป็นสิ่งแลกเปลี่ยนกับการเสียภาษีอากรของชาวนา ในเรื่องนี้ชาวนาต่างพูดเป็นเสียงเดียวกันว่าการสร้างสิ่งสาธารณูปโภคพื้นฐาน เช่น ถนน ไฟฟ้า ซบประทานมีน้อย ไม่สอดคล้องกับการเติบโตของเศรษฐกิจและภาษีอากร อันมีมูลค่ามหาศาลที่รัฐได้รับจากการทำนากุ้งของชุมชนตำบลเกาะเพชร

"แม่เลข สรรวจแล้วก็หันไป 2 - 3 หนแล้ว โทรศัพท์ก็ออกแล้ว

(ออกข่าว) พูดกันจนบ้านนี้ก็ยังไม่ได้ช่วยทำอะไร"

"ถนนขอยนี้เข้าไหม ชาวบ้านช่วยกันเอง เขา (ทางราชการ)

หันหลังให้นมมาเกี่ยว"

(ชานา : เลี้ยงกุ้งกุลาค่า เศรษฐกิจปานกลาง)

สำหรับบริการของรัฐ พบว่าชาวนากุ้งไม่ได้รับความสะดวกจากเจ้าหน้าที่ราชการ และระเบียบของทางราชการเป็นอุปสรรคอย่างมาก เช่น กรณีการขออนุญาตเจาะถนนเพื่อฝังท่อให้น้ำผ่านไปยังบ่อเลี้ยงกุ้งกุลาดำ ชาวนาเล่าว่ายื่นเรื่องแล้วกว่าจะได้ชุด เป็นเวลานานถึง 4 เดือน กรณีการขอคำแนะนำเกี่ยวกับการเลี้ยงกุ้งจากสถานีเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำชายฝั่ง ที่ตั้งอยู่ในบริเวณใกล้เคียงกับชุมชนตำบลเกาะเพชรก็เช่นเดียวกัน หากชาวนาเดินทางไปขอคำแนะนำแบบแสดงก็จะไม่ได้รับอนุญาตให้เข้าไปในสถานที่ดังกล่าว แต่อาจอนุโลมสำหรับชาวนากุ้งรายที่เจ้าหน้าที่รู้จัก นอกจากนั้นเจ้าหน้าที่ของรัฐยังมีพฤติกรรมอื่น ๆ อีกหลายอย่างทำให้ชาวนากุ้งต้องใจว่ารัฐไม่สนใจที่จะช่วยเหลือชาวนากุ้งอย่างจริงจัง

"รัฐบาลไม่เช่ใจถูกนะตามหลังชาวบ้านปล่อยให้ชุด (ชุดบ่อ เลี้ยงกุ้ง)

ละเนละนะ ตอนนี้เลยแก้ปัญหาคะไรไม่ได้"

(ชาวนา : เลี้ยงกุ้งกุลาดำ เศรษฐกิจสูง)

"ไม่มีสักอย่าง ตั้งแต่ปล่อยกุ้ง เลี้ยงกุ้ง ปล่อยซี เสนอในที่สาธารณะ

รัฐบาลไม่ได้ออกมาตราการอะไรควบคุมป้องกันเลย"

(ชาวนา : เลี้ยงกุ้งกุลาดำ เศรษฐกิจปานกลาง)

ดังนั้นเหตุผลของรัฐที่มีจะนำมาอ้างแก่ชาวนาเสมอว่า ที่ไม่สามารถสร้างสิ่งสาธารณูปโภคพื้นฐานและให้บริการแก่ชาวนาได้ทั่วถึง เพราะขาดแคลนด้านงบประมาณ จึงน่าจะไม่ต้องสงสัยทีเดียว และไม่อาจอธิบายให้ชาวนาคลายความสงสัยได้ เพราะอย่างน้อยปัจจัยด้านระเบียบของทางราชการและการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ก็ เป็นอีกปัจจัยหนึ่ง ที่ร่วมกันส่งผลต่อความสัมพันธ์ทางการผลิตระหว่างรัฐกับชาวนากุ้งที่เกิดขึ้นนี้ ซึ่งหากรัฐมีความตั้งใจช่วยเหลือชาวนากุ้งจริงแล้ว การปฏิรูประบบราชการและการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ เป็นสิ่งที่แทบจะไม่ต้องใช้งบประมาณ แต่สามารถช่วยเหลือชาวนากุ้งได้อย่างมาก

ด้านการศึกษา ซึ่งเป็นบริการอย่างหนึ่งของรัฐ บปรากฏว่าในช่วงเวลาที่มีการทำนากุ้ง โรงเรียนประถมศึกษาในชุมชนตำบลเกาะเพชร ได้รับการขยายโอกาสจาก บ.6 - ม.3 เป็นการ

ขกระดับการศึกษาชั้นต่ำของชาวนาให้สูงขึ้น ที่รัฐได้ดำเนินการทั่วประเทศในลักษณะเดียวกัน ในระยะ
 สั้นการขยายการศึกษาดังกล่าวไม่ได้ช่วยให้การทานากุ้งของชาวนาชุมชนตำบลเกาะเพชรดีขึ้น เพราะ
 กลุ่มเป้าหมายอยู่ที่ชาวชนลูกหลานชาวนาไม่ใช่ตัวชาวนา จากการสัมภาษณ์ระดับลึกชาวนาทุกกลุ่มพบ
 ว่าการส่งเสริมให้ชาวนาทานากุ้งได้ส่งผลกระทบต่อการจัดการศึกษาของรัฐอย่างมาก ในฐานะที่การ
 ศึกษาเป็นทั้งเหตุ (cause) และผล (effect) ของตัวแปรอื่น ๆ (ศิริวัฒน์ นิเจนตร.2528 : 4)
 ทางหนึ่งนั้นเมื่อมีการทานากุ้ง เศรษฐกิจของชาวนาสวนใหญ่ได้ขึ้นมีเงินส่งให้ลูกเรียนสูง ๆ ระดับมัธยม
 และอุดมศึกษา ในโรงเรียนดี ๆ ได้ แต่อีกทางหนึ่งการทานากุ้งทำให้การศึกษาของรัฐที่จัดขึ้นในชุมชน
 ตำบลเกาะเพชรมีคุณภาพต่ำลงอย่างเห็นได้ชัด สาเหตุที่สำคัญคือครูไม่มีเวลาเอาใจใส่สอนนักเรียน
 ผู้ปกครองไม่มีเวลาดูแลและอบรมลูก และแม้แต่ในเรื่องการจัดหาอาหารให้ลูกกินก่อนไปโรงเรียนก็
 ปลอมหาให้ลูกไปซื้อกินจากที่แม่ค้าหาขาย

"สมัยนั้นมีบ่อกุ้งก็กวรีชาติเหลือเกิน"

"ครู 30 กว่าคน นับนิ้วถูกเหมือนกันว่าหาบ่อกุ้งก็คน แต่รู้สึว่า

ครูเขาวุ่นเสียที่นั่นหา"

(ชาวนา : ทานากุ้ง เศรษฐกิจปานกลาง)

"ครูหาบ่อกุ้งทั้งนั้นไม่รู้เวลาไหนจะสอนเด็ก"

"ตอนเช้าผมไปทาง เมียไปทาง ลูกไปทาง กลับมาพบกันอีกที

ก็ตอนเย็น"

(ชาวนา : รับจ้าง เศรษฐกิจต่ำ)

"ตอนหาพาร์มนั้นไม่ได้หุงข้าว ลูกต้องซื้อข้าวที่ตลาด"

(พ่อค่านายทุน : หาธุรกิจเพาะเลี้ยงลูกกุ้ง)

การส่งเสริมการศึกษาในเขตการทานากุ้งที่เห็นชัดเจนนี้อาจเป็นการส่งเสริมเกี่ยวกับการได้
 ความรู้ด้านอาชีพการทานากุ้ง จากการสัมภาษณ์ระดับลึกชาวนา พ่อค่านายทุนและเจ้าหน้าที่ของรัฐ
 พบว่ารัฐเป็นผู้มีส่วนในการผลักดันหรือกระตุ้นให้ชาวนาเลิกอาชีพทานากุ้งไปทานากุ้งแทน โดยได้ร่วม
 กับบริษัทเอกชนจัดหน่วยเคลื่อนที่ออกให้ความรู้แก่ชาวนากุ้ง ำให้กำนันผู้ใหญ่บ้านไปพูดอย่างการเลี้ยง

จากผู้เลี้ยงกุ้งรายแรกแล้วให้กลับไปบอกลูกบ้าน และในบางครั้งทางราชการได้เชิญวิทยากรจากมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์มาให้ความรู้ในการเลี้ยงกุ้งแก่ชาวนากุ้ง ลักษณะการให้ความรู้ด้านอาชีพดังกล่าวจึงเป็นกระบวนการถ่ายทอดวัฒนธรรมและสร้างสรรค์วัฒนธรรมใหม่ (วีระ บำรุงรักษา, 2538 : 31) ด้านการประกอบอาชีพให้กับชาวนาชุมชนตำบลเกาะเพชร แต่อย่างไรก็ตามชาวนากุ้งส่วนใหญ่ก็ยังมองว่ารัฐยังให้บริการด้านนี้น้อย โดยชาวนากุ้งพึ่งประเด็นที่เป็นวิชาการของทางราชการโดยเฉพาะเจ้าหน้าที่ประมงอำเภอ เปรียบเทียบว่าไม่ได้ออกไปให้ความแนะนำอย่างใกล้ชิดเหมือนเจ้าหน้าที่เกษตรตำบลตอนทันทวี ชาวากุ้งจึงมองเจ้าหน้าที่ทางราชการว่ามีความเฉื่อยชานิ่งกับการเปลี่ยนแปลง หากเปรียบเทียบการให้บริการของพ่อค้านายทุนในเรื่องเดียวกันนี้แล้วต่างกันมาก พ่อค้านายทุนนำเอาวิชาการและเทคโนโลยีที่ทันสมัยเข้ามาใช้และให้บริการแก่ชาวนากุ้ง ตลอดจนจัดอบรมให้ความรู้แก่ชาวนากุ้งอยู่เสมอ เพื่อจูงใจให้ชาวนากุ้งเป็นลูกค้ามาก ๆ ดังนั้นการที่รัฐไม่ได้ออกมาเป็นผู้นำด้านวิชาการและเทคโนโลยีปล่อยให้ชาวนากุ้งหันไปพึ่งพาพ่อค้านายทุน ก็เท่ากับว่าเป็นการเปิดโอกาสให้พ่อค้านายทุนแสวงหาผลประโยชน์จากชาวนากุ้งได้ละคือนั่นเอง

ด้านสาธารณสุข แทบจะไม่มีมีการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างใดเกิดขึ้น การให้บริการที่มีอยู่ก่อนของหน่วยงานระดับจังหวัด อำเภอและตำบลให้บริการไม่แตกต่างไปจากเดิมมากนัก อัตราส่วนแพทย์ต่อคนป่วยและพยาบาลต่อคนป่วยยิ่งเพิ่มความขาดแคลนรุนแรงขึ้น เมื่อคิดรวมไปถึงประชากรในส่วนของแรงงานต่างถิ่นที่เข้ามาทำงานในชุมชนตำบลเกาะเพชรด้วย ในขณะเดียวกันเจ็บป่วยของคนในช่วงการทานากุ้งได้เพิ่มขึ้นจากในช่วงทานาข้าวมาก สาเหตุประการแรก เนื่องจากการทำงานในระบบการผลิตใหม่หรือการทานากุ้งนี้ชาวนาและแรงงานที่ทำการผลิตทั้งหลายมีเวลาพักผ่อนน้อย ชาวนากุ้งต้องดูแลกุ้งทั้งกลางวันกลางคืน คอยให้อาหารทุก 4 - 5 ชั่วโมง คอยคิดเครื่องยนต์ดับเครื่องยนต์ หมุนใบพัดคีน้าตามเวลาที่กำหนด ชาวนากุ้งเหล่านี้ทำงานหักโหมมากและเพื่อช่วยให้สามารถทำงานได้นานส่วนใหญ่มักดื่มเครื่องดื่มประเภทสุราวันดี กระหิงแดง รวมทั้งกินยา สอดคล้องกับกระท่อมเข้าช่วยซึ่งการกระทำดังกล่าวจะเห็นว่ายิ่งทำให้ร่างกายทรุดโทรมและเจ็บป่วยมากขึ้น ประการที่สอง ความไม่รู้ ทำให้นานเทคโนโลยีสมัยใหม่หันมาใช้ในการผลิตโดยเฉพาะเครื่องจักร ชาวนากุ้งต้องเสียชีวิตไปกับความประมาทแทบทุกเดือน บางรายถูกใบพัดคีน้าตี บางรายลื่นล้มที่สวมใบเกี่ยวกับเครื่อง

ยงค์ที่กำลังทำงานส่งผลให้โครงสร้างของชวานากุ้งเข้ามามีแนวโน้มเสี่ยงชีวิต ประการที่สาม เกิดจากอุบัติเหตุ เนื่องจากในช่วงการทานากุ้งจำนวนรถบนท้องถนนได้เพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว ชวานากุ้งแทบทุกบ้านมีรถมอเตอร์ไซด์และรถยนต์ไว้ใช้งาน นอกจากนั้นยังมีรถยนต์จากนอกชุมชนที่เข้ามาติดต่อหาธุรกิจกับกับชวานากุ้งบนถนนแทบว่าง สถิติรถชนจึงมีสูงตามไปด้วย ประการที่สี่ ความเจ็บป่วยที่มีสาเหตุมาจากการเฝ้าหาความสุกในเวลากลางคืน คัมสุราเฝ้าหาตามห้องอาหารและสถานบริการทางเพศ เมื่อชวานากุ้งชุมชนตำบลเกาะเพชรมีเศรษฐกิจดีขึ้น ความต้องการพื้นฐานด้านการรักษาพยาบาลของชวานากุ้งจึงต้องการการรักษาพยาบาลที่ดีด้วย ประกอบชวานากุ้งส่วนใหญ่มีรถยนต์ส่วนตัวสามารถเข้าในเมืองได้สะดวก ดังนั้นเวลาสมาชิกในครอบครัวเกิดเจ็บป่วยชวานากุ้งชุมชนตำบลเกาะเพชร จึงมักเดินทางไปรับการรักษาจากสถานบริการสาธารณสุขในเมืองกันมากโดยยอมเสียค่าใช้จ่ายและค่าบริการที่แพงกว่าเพื่อแลกกับบริการด้านสาธารณสุขที่ดีกว่า ภาพที่เกิดขึ้นจึงหาได้เหมือนว่าบริการสาธารณสุขของรัฐ ในส่วนที่ให้บริการแก่ชวานากุ้งชุมชนตำบลเกาะเพชรโดยตรงกลับด้อยกว่าเดิมมาก

ด้านการป้องกันความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินของชวานา ภาพโดยรวมชวานามีความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินดีขึ้น สาเหตุที่สำคัญเป็นเพราะชวานาต้องใช้เวลาส่วนใหญ่ไปการทำงาน ซึ่งอาจกล่าวได้ว่าในชุมชนตำบลเกาะเพชรแทบไม่มีใครว่างงานเลย จึงส่งผลให้ไม่มีเวลาสำหรับการจับกลุ่มคัมสุรา เล่นการพนันหรือชกนันทนาการก่อคดีขโมยเงินและลักษณะเหมือนสมัยก่อนทานาข้าว ดังนั้นปัจจัยด้านเศรษฐกิจที่ช่วยให้ชวานามีงานทำ จึงน่าจะมีความสำคัญมากกว่าปัจจัยด้านการเมืองที่ฝ่ายเจ้าหน้าที่ของรัฐให้การดูแลเอาใจใส่ต่อความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินของชวานา อย่างไรก็ตามในการเข้าไปในชุมชนตำบลเกาะเพชร ผู้วิจัยพบว่าการลักขโมยและการปล้นทรัพย์สินของชวานายังไม่ได้หมดไปเสียทีเดียว ยังมีการลักขโมยถุงกุลาตาของชวานากุ้งอยู่เสมอ บางครั้งผู้รับจ้างเลี้ยงกุ้งเป็นคนลักขโมยหรือเป็นสาขาให้กับเจร นอกจากกุ้งแล้วผู้รับจ้างเลี้ยงกุ้งบางรายยังขโมยอาหารกุ้งของชวานาผู้จ้างไปขาย ซึ่งชวานาผู้จ้างหรือเจ้าของบ่อกุ้งเองก็ทราบเบาะแสแน่ เรื่องนี้ จนเป็นเหตุให้มีการคิดเลือกผู้เลี้ยงกันอย่างรอบคอบในเวลาต่อมา คุณลักษณะที่สำคัญของผู้ที่จะมารับจ้างเลี้ยงกุ้งนอกจากมีความเอาใจใส่แล้วต้องซื่อสัตย์ไม่ลักขโมยด้วย ในช่วงที่ผู้วิจัยอยู่ในพื้นที่ชุมชนตำบลเกาะเพชรได้

มีการเปลี่ยนแปลงขึ้นในชุมชนหนึ่งครั้ง ชาวนาเจ้าทุกข์ได้แบงเงินความกับเจ้าหน้าทีตำรวจ แต่กลับถูกดำเนินจากฝ่ายผู้นำชุมชนว่าควรจะปล่อยให้เป็นหน้าที่ของตน เพราะสามารถให้ความจริงและมีโอกาสได้ทรัพย์สินคืนมากกว่า ปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นสะท้อนให้เห็นเกี่ยวกับค่านิยมว่าในขณะที่ค่านิยมของชาวนาผู้รับการอุ้มภรรยาเริ่มเปลี่ยนแปลงหันไปพึ่งอำนาจจากแหล่งอื่น แต่ค่านิยมทางฝ่ายผู้นำชุมชนผู้เคยให้การอุ้มภรรยาแก่ชาวนา ยังคิดว่าความสัมพันธ์อันเชิงอุ้มภรรยาที่มีมาก่อนยังคงใช้ได้ดี ลักษณะการต่างความคิดและค่านิยม เช่นนี้ เป็นปรากฏการณ์ที่มักเกิดขึ้นในช่วงหัวเลี้ยวหัวต่อของการเปลี่ยนแปลงสังคม จากสังคมเกษตรกรรมไปสู่สังคมอุตสาหกรรม หรือจากสังคมชนบทไปสู่สังคมเมืองในแทบทุกชุมชนเสมอ ในเรื่องนี้ แอลวิน ทอฟเฟอร์ (Alvin Toffler) ได้วิเคราะห์เกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงสังคมซึ่งมีสาระสนับสนุนประเด็นข้างต้นว่าในงานเขียนเรื่องการเปลี่ยนแปลงพลังอำนาจ (power shift) ว่ามนุษย์ในยุคดั้งเดิมพลังอำนาจทางกายภาพหรืออิทธิพลเหนือความสัมพันธ์ทางสังคมมนุษย์ แต่ต่อมาเมื่อสังคมมีความเจริญและมีการปฏิรูปอุตสาหกรรม พลังอำนาจทางการเงินหรือเศรษฐกิจจะเข้ามาแทนที่ (Alvin Toffler; อ้างอิงมาจาก วีระ บารุงรักษ์, 2538 : 26 - 30) กล่าวโดยสรุปก็คือผู้คนจะเปลี่ยนแปลงฐานการพึ่งพาที่ยึดคนใหญ่คนโตนิยมคบพวกลักษณะนั้นถือเป็นลูกพี่ หันไปพึ่งพาคนมีเงินหรือคบพ่อค้านายทุนเป็นลูกพี่ เวลาเมื่อเรื่องทุกข์ร้อนก็มักพึ่งตำรวจและฟ้องร้องขอความเป็นธรรมจากศาลแทน

ด้านการสนับสนุนเกี่ยวกับเงินทุนเคยให้เงินช่วยเหลือผ่านทาง ธกส. และการจัดองค์กรชาวนาในรูปแบบสหกรณ์ที่เฝ้าตั้งแต่สมัยการทานาข้าว เมื่อมาถึงช่วงการทานากุ้ง การเปลี่ยนแปลงแทนจะไม่มีอะไรที่เป็นสิ่งใหม่ เพราะแนวทางการดำเนินงานและนโยบายของรัฐบาลยังคงใช้กับเกษตรกรเหมือนกันทั่วประเทศ เพียงแต่แนวทางปฏิบัติที่ใช้กับชาวนาที่เลี้ยงกุ้งกุลาดำจะต่างออกไปบ้าง เช่น ธกส. เวลาปล่อยเงินกู้มีการกำกับติดตามมากขึ้น ส่วนสหกรณ์ก็เพิ่มงวดการให้กู้เป็นเดือนละ 2 ครั้ง ช่วยให้การหมุนเงินเร็วขึ้นสอดคล้องกับความต้องการใช้เงินที่มีสูงของชาวนา แต่จากการสัมภาษณ์ระดับลึกผู้จัดการสหกรณ์การเกษตรอำเภอหัวไทรพบว่าในส่วนของการสหกรณ์ในช่วงการทานากุ้ง มีส่วนในการช่วยเหลือด้านเงินทุนแก่ชาวนาเล็กน้อย เพราะเงินทุนของสหกรณ์มีน้อยไม่สอดคล้องกับความต้องการของชาวนาที่สูง ดังนั้นสมาชิกส่วนใหญ่จึงลาออกนำ นส.3 ไปสมัครเข้าเป็นสมาชิก ธกส. เพื่อกู้เงิน ธกส. หรือกู้เงินจากธนาคารพาณิชย์แทน

ในช่วงการทานากุ้ง ธกส.ได้รับเงื่อนไขการให้ชานากุ้งหลายประการ ที่สำคัญคือจะปล่อยเงินกู้เมื่อได้ตรวจสอบว่าชานากุ้งได้มีการดำเนินการแล้วจริง ชานากุ้งเล่าว่าต้องให้ เห็นบ่อกุ้งและเห็นกุ้ง ธกส.จึงให้กู้ เมื่อเลี้ยงครบกำหนดขายกุ้งแล้วจะได้กำไรหรือขาดทุนชานากุ้งต้องส่งใช้หนี้ให้หมด เมื่อต้องการจะเลี้ยงใหม่ก็ค่อยขยับกู้ใหม่อีก มีสภาพต่างไปจากการยืมเงินนายทุนมหาชัยมาซื้อกุ้งของแพรับซื้อกุ้งที่เกิดขึ้นในช่วงเวลาเดียวกัน ซึ่งอาจตีความได้ว่าหากปล่อยไว้นานเกรงหนี้สูญจะเกิดขึ้น นอกจากนั้นเงื่อนไขในเรื่องหลักทรัพย์ค้ำประกันเงินกู้ ธกส.ก็ยังกำหนดให้ชานากุ้งนำมาประกอบการกู้ทุกครั้ง เงื่อนไขที่ ธกส.ปฏิบัติต่อชานากุ้งข้างต้น ชานากุ้งยังคงไม่มีโอกาสได้ใช้บริการเหมือนเดิมเพราะไม่มีหลักทรัพย์ ส่วนชานากุ้งและชานากุ้งที่มีหลักทรัพย์นำเงินจาก ธกส. ก็ได้รับการปฏิบัติที่เข้มงวดในเรื่องการกู้และใช้หนี้ จึงกลายเป็นว่าหากไม่มีทุนเดิมในการลงทุนขั้นต้นเป็นค่าอุปโภคบริโภคกุ้งมาปล่อยและซื้ออาหารมาเลี้ยงให้ เห็นก่อนก็จะไม่นำได้กู้ ดังนั้นชานากุ้งส่วนใหญ่ที่หวังพึ่งพาเงินทุนจาก ธกส. จึงต้องไปกู้เงินจากแหล่งอื่นมาลงทุนในส่วนนี้ก่อน เป็นการเพิ่มหนี้และเพิ่มภาระให้แก่ชานากุ้ง ด้วยเหตุผลเพียงแต่ความไม่ไว้วางใจว่าชานากุ้งจะนำเงินไปลงทุนจริง และมีความเป็นไปอย่างที่หวังไม่ถึง การปฏิบัติของเจ้าหน้าที่ ธกส. อาจกล่าวได้ว่ามุ่งรักษาผลประโยชน์ของรัฐมากกว่าที่จะผ่อนปรน เพื่อช่วยให้ชานากุ้งได้เข้าถึงบริการด้านเงินทุน และใช้ประโยชน์จากเงินทุนของรัฐอย่างทั่วถึง

"รัฐบาลข่าว(ประกาศ)ว่าให้ไปกู้ แต่พอไปกู้ได้มาน้อยแล้วจะหา (ทานากุ้ง) ได้อย่างไร"

(ชานากุ้ง : เลี้ยงกุ้งกุลาดำ เศรษฐกิจปานกลาง)

"ถ้าไม่มีเอกสารสิทธิ์ คงเข้าร่วมโครงการไม่ได้ เพื่อความอยู่รอดของ ธกส."

(เจ้าหน้าที่ราชการ : เกษตรอำเภอ)

"ระยะหลังนี้เราชะลอ เพราะเป็นอาชีพค่อนข้างเสี่ยง"

(เจ้าหน้าที่ราชการ : ธกส.)

เหตุผลสำคัญที่ทาให้ ธกส. เข้มงวดและปรับเงื่อนไขให้ต่างไปจากช่วงทานากุ้งน่าจะสืบเนื่องมาจาก 1) พฤติกรรมชานากุ้งในการกู้เงินและใช้หนี้เปลี่ยนแปลงไป กล่าวคือ เดิมชานากุ้งมักการเป็น

หนี้โดยเฉพาะการกู้เงินจำนวนมากต้องอาศัยที่ดินซึ่งเป็นทรัพย์สินที่มีค่าที่สุดของชาวนามากำประกัน เกร่งว่าถ้าไม่มีเงินใช้หนี้จะถูกยึดที่ดิน ชาวนาจึงรีบใช้หนี้โดยเร็ว แต่เมื่อชาวนาหันมาหาหนากุ้งมีรายได้จากการหาหนากุ้งจำนวนมาก และดูเหมือนว่าจะได้มาง่ายกว่าตอนหาข้าว หลังจากขายกุ้งแล้วชาวนากุ้งส่วนใหญ่มักจะนำไปใช้จ่ายในเรื่องอื่น ๆ เช่น สร้างบ้านใหม่ สร้างรถยนต์ และสิ่งอำนวยความสะดวกที่เข้ามาช่วยมากกว่าที่จะคิดถึงการนำเงินไปลงทุนผลิตใหม่ เหมือนความคิดของพ่อค้านายทุนทั้งหลาย ทำให้ต้องค้างจ่ายหนี้ ธกส. 2) จำนวนเงินกู้ที่ชาวนากุ้งขอกู้สูงขึ้น ดังนั้น ธกส. จึงพยายามหามาตรการควบคุมมาเกี่ยวกับ การปล่อยเงินกู้ให้แก่ชาวนากุ้งมากขึ้น 3) ความเสี่ยงต่อการเลี้ยงกุ้งแล้วขาดทุนมีสูงขึ้นเรื่อย ๆ โดยที่ชาวนากุ้งไม่อาจคาดการณ์ได้ว่าการเลี้ยงแต่ละคราวกุ้งจะตายหรือไม่ จะได้กำไรหรือขาดทุน จนชาวนากุ้งเองต้องยกให้เป็นเรื่องของดวงหรือโชคชะตา ก่อนปล่อยกุ้งลงบ่อมีการเซ่นไหว้เจ้าที่ตามความเชื่อที่มีมาตั้งแต่สมัยหาข้าวให้ช่วยบันดาล ให้ความเสี่ยงกุ้งประสบผลสำเร็จโดยที่กุ้งไม่ตาย ในระยะแรกของการเลี้ยงเท่านั้นที่ดู เหมือนจะเป็นไปตามคำขอหรือการบนบานของชาวนากุ้ง แต่พอนานเข้าปรากฏว่าเลี้ยงแล้วกุ้งตายมีอัตราสูงมากขึ้น จนทำให้ ธกส. เกร่งว่าชาวนากุ้งจะไม่มีความรู้ใช้หนี้จนเกิดหนี้สูญ จึงได้ เพิ่ม เงื่อนไขและปฏิบัติต่อชาวนากุ้งอย่างเข้มงวด

การสนับสนุนเงินทุนผ่านทาง ธกส. ประเภทดอกเบี้ยต่ำ ร้อยละ 5 ต่อปี ปรากฏว่าถึงมือเกษตรกรน้อยมาก เจ้าหน้าที่เกษตรอำเภอให้ข้อมูลว่าระหว่างปี พ.ศ. 2537 - 2539 ได้รับเงินจัดสรร 7,030,000 บาท เพื่อให้แก่เกษตรกรเป้าหมายจำนวน 257 ราย แต่ในช่วงปี พ.ศ. 2537 ซึ่งผู้วิจัยเข้าไปในพื้นที่ปรากฏว่าเงินถึงมือเกษตรกรเพียง 16 ราย ซึ่งน้อยมาก กล่าวคือเพียงร้อยละ 6.22 เท่านั้น เจ้าหน้าที่เกษตรอำเภออธิบายในส่วนนี้ว่าเพราะเกษตรกรขาดหลักทรัพย์ค้ำประกัน ในประเด็นนี้หากพิจารณาในรายละเอียดแค่เกษตรกรไม่มีหลักทรัพย์เพราะฐานะยากจน แต่เป็นเพราะว่าขาดหลักทรัพย์เนื่องจากได้นำไปใช้ในการกู้ธนาคารพาณิชย์ หรือใช้ในการขอเครดิตในด้านอื่นมาก่อนแล้ว ประการต่อมาชาวนากุ้งอาจมีหลักทรัพย์แต่เป็นพื้นที่อยู่ในทะเลที่น้ำทะเลไม่เหมาะ เช่น อยู่ห่างจากถนนหรือเป็นแปลงที่ใช้หาบ่อกุ้ง ในส่วนนี้ทั้ง ธกส. และธนาคารพาณิชย์มักไม่รับพิจารณา เพราะคิดว่าเมื่อเลิกหาหนากุ้งแล้วพื้นที่ดังกล่าวจะใช้หาประโยชน์ได้น้อย และที่สำคัญคือประการที่สาม เงินสนับสนุนเกษตรกรรายแอ็ดคราคอกเบี้ยต่ำนี้ไม่ได้ปล่อยให้แก่เกษตรกรกู้โดยทั่วไป แต่

เป็นเงินที่เพิ่มควบคู่กับโครงการที่รัฐบาลส่งเสริม เช่น โครงการปรับโครงสร้างการผลิต เพื่อลดพื้นที่การทานาข้าว อาชีพการทานากุ้งมาได้ยาวนาน เวื่อนาเซที่จะกู้ได้ ฉะนั้นเงินที่ผ่านทาง ธกส.เพื่ออัดเกษตรกรกู้ดอกเบี้ยค่านี้นี้จึงไม่ได้ช่วยชาวนาอย่างแท้จริง โดยเฉพาะชาวนากุ้งซึ่งกำลังมีความต้องการเงินทุนสนับสนุนจำนวนมาก

บทที่ 6

สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้มีจุดมุ่งหมายเพื่อต้องการทราบว่า ก่อนที่จะมีการทำนาถ่วงวิถีชีวิตของชาวนาลุ่มน้ำปากพนังเป็นอย่างไร กระบวนการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตของชาวนาลุ่มน้ำปากพนังอันเนื่องมาจากการเปลี่ยนแปลงจากการทำนาข้าวมาทำนาถ่วงเป็นอย่างไร และเมื่อมีการทำนาถ่วงเกิดขึ้นแล้ววิถีชีวิตของชาวนาลุ่มน้ำปากพนังเป็นอย่างไร และเนื่องจากชุมชนตำบลเกาะเพชรเป็นชุมชนในเขตลุ่มน้ำปากพนังที่มีการทำนาถ่วงกันเต็มพื้นที่ ผู้วิจัยจึงได้เลือกใช้เป็นกรณีศึกษาเพื่อตอบปัญหาวิจัยดังกล่าว

ในการวิจัยใช้การวิจัยเชิงคุณภาพ โดยอาศัยกรอบแนวคิดทฤษฎีในหลายสาขาวิชา ได้แก่ แนวคิดทฤษฎี historical materialism ของคาร์ล มาร์กซ์ conflict theory ของ คาทเรนคอฟ(Dahrendoft) แนวคิดในเรื่องกระบวนการก้าวไปสู่ความทันสมัย (modernization) ทฤษฎีระบบโลก(world system theory) และทฤษฎีพึ่งพิง(dependency theory) เป็นแนวทางในการแสวงหาคำอธิบายในปัญหาวิจัยระดับกว้าง (macro) และใช้แนวคิดในเรื่อง เครือข่ายทางสังคม เครือญาติ ระบบอุปถัมภ์ ศาสนา วัฒนธรรม ประชากร ตลอดจนถึงสภาพแวดล้อมทางภูมิศาสตร์มาใช้ในการวิเคราะห์และตีความในระดับลึก (micro) ควบคู่กัน

เทคนิคในการรวบรวมข้อมูล ใช้การสัมภาษณ์ระดับลึก(in-depth interview) กับชาวนา พ่อค้านายทุน เจ้าหน้าที่ราชการ และสัมภาษณ์เป็นกลุ่ม (group interview) กับชาวนา ในการได้มาซึ่งกลุ่มตัวอย่างที่เชื่อว่าจะเป็นผู้ให้ข้อมูลที่ดี (key informants) ในส่วนของชาวนาใช้เทคนิค snowball sampling ให้ครอบคลุมชาวนารวย ชาวนากลาง ชาวนาจนและชาวประมง ส่วนพ่อค้านายทุนซึ่งมีเพียงไม่กี่ราย (นายทุนท้องถิ่นและนายทุนต่างถิ่น) และเจ้าหน้าที่ราชการซึ่งในแต่ละตำแหน่งที่เกี่ยวข้องกับการผลิตของชาวนามีเพียงคนเดียว ผู้วิจัยใช้เทคนิคการสุ่มแบบเจาะจง (purposive sampling)

สรุปผลการวิจัย

ผลการวิจัยสรุปได้ดังนี้

การศึกษาศาสนาชุมชน 9 แห่ง คือชุมชนบ้านเกาะเพชร บ้านหัวทรง บ้านคันสน บ้านเนินหนองหงส์ บ้านย่านยาว บ้านบางปราชญ์ บ้านบางโหนด บ้านบางคิง และบ้านไชยราม ตำบลเกาะเพชร อำเภอหัวไทร จังหวัดนครศรีธรรมราช เพื่อเป็นตัวแทนของชุมชนในเขตลุ่มน้ำปากพนัง ด้านสภาพทางภูมิศาสตร์ชุมชนที่ศึกษาดังกล่าวแตกต่างกัน บ้านเกาะเพชร บ้านหัวทรงและบ้านคันสน ตั้งอยู่ติดกับชายฝั่งทะเล ส่วนบ้านเนินหนองหงส์ บ้านย่านยาว บ้านบางปราชญ์ บ้านบางโหนด บ้านบางคิง และบ้านไชยรามตั้งอยู่ตอนในห่างจากชายฝั่งทะเลเข้าไปตั้งแต่ 2 - 4 กิโลเมตร ส่งผลให้สภาพการดำเนินชีวิตทางเศรษฐกิจของชาวบ้านในชุมชนทั้งสองกลุ่มแตกต่างกัน ชาวบ้านที่อยู่แถบริมทะเลส่วนใหญ่ยึดอาชีพทำนาและการประมงเป็นหลัก ในขณะที่ชาวบ้านที่อยู่ห่างจากฝั่งทะเลเข้าไป ตอนในส่วนใหญ่ยึดอาชีพทำนาและเพาะปลูก ชาวบ้านทั้ง 9 ชุมชน มีฐานะทางเศรษฐกิจที่หลากหลายมีทั้งชาวนารวย ชาวนากลาง ชาวนาจน กลุ่มชาวนาจนส่วนใหญ่คือชาวประมงที่อาศัยทะเล เป็นที่ทำมาหากินมีฐานะทางเศรษฐกิจค่อนข้างลำบากที่สุด ด้านสังคมบ้านเกาะเพชรเป็นศูนย์กลางของชุมชนในตำบลเกาะเพชรเกือบทุกด้าน เพราะเป็นที่ตั้งวัด มัสยิด โรงเรียน สถานิอาณานิคม คลาด ตลอดจนยังเป็นที่ตั้งสำนักงานสภาตำบลเกาะเพชรอีกด้วย แม้ว่าชุมชนหมู่บ้านทั้ง 9 ชาวบ้านจะนับถือศาสนาที่แตกต่างกันอยู่บ้างคือ ศาสนาพุทธและศาสนาอิสลาม แต่การอยู่ร่วมกันของชาวบ้านต่างมีความผูกพันกันสูง มีการช่วยเหลือและมีน้ำใจต่อกัน ทั้งนี้เพราะชาวบ้านส่วนใหญ่ต่างมีพื้นฐานมาจากการมีบรรพบุรุษร่วมกัน และมีการอุปถัมภ์กันมาโดยตลอด

วิถีชีวิตของชาวบ้านก่อนที่จะมีการทำนาทุ่ง

ชุมชนตำบลเกาะเพชร ซึ่งต่อไปนี้ผู้วิจัยจะหมายถึงชุมชนบ้านเกาะเพชร บ้านหัวทรง บ้านคันสน บ้านเนินหนองหงส์ บ้านย่านยาว บ้านบางปราชญ์ บ้านบางโหนด บ้านบางคิง และบ้านไชยราม ก่อนที่จะมีการทำนาทุ่งวิถีชีวิตของชาวบ้านชุมชนตำบลเกาะเพชรด้านการประกอบอาชีพมีการทำนาข้าวเป็นหลัก โดยมีสภาพค่อนข้างลำบาก ไม่มีระบบชลประทานต้องอาศัยน้ำฝน ใช้แรงงาน

คนและสัตว์ การทานาแต่ละปีน่าจะคาดได้ว่าปีใดจะได้ผลหรือไม่ และหากปีใดการทานานำได้ผล เนื่องจากฝนแล้งหรือน้ำท่วมชวานาก็ไม่ได้โทษใคร ชวานามักถือว่าเป็นเรื่องของดวงหรือโชคชะตา ประกอบกับพื้นที่เพาะปลูกบางส่วนมีน้ำทะเลท่วมถึงทำให้มีสภาพเป็นดินเปรี้ยว ชวานาชุมชนตำบลเกาะเพชรน่าจะปลูกข้าวพันธุ์ดำได้ จึงได้ปลูกข้าวพื้นเมืองแทนเพราะมีความทนทานต่อสภาพดินได้ดี ดังนั้น การเพาะปลูกที่ขึ้นชื่อและหารายได้ให้แก่ชุมชนตำบลเกาะเพชรจึงไม่ใช่วัว แต่เป็นพริกขี้หนูหรือที่ชวานาเรียกว่า "คิปลี" การปลูกคิปลี ชวานาชุมชนตำบลเกาะเพชรทำแบบการเกษตรแผนใหม่ ใช้เทคโนโลยีทันสมัยเข้ามาช่วย เช่น เครื่องจักร ปุ๋ย และยาปราบศัตรูพืช ด้านการเลี้ยงสัตว์ สัตว์ที่นิยมเลี้ยงกันมากคือวัวและเป็ด การเลี้ยงวัวมีวัตถุประสงค์เพื่อใช้งานนานา เลี้ยงกันแทบทุกบ้าน อย่างน้อยครัวเรือนละ 2 ตัว ทั้งนี้เพราะในการนานาชวานาชุมชนตำบลเกาะเพชรนิยมนานาด้วยวัวคู่ ส่วนการเลี้ยงเป็ด ชวานาเลี้ยงเพื่อบริโภคไข่และขายไข่เป็นสำคัญ ดังนั้นข้าวที่ชวานาปลูกแม้เป็นข้าวพันธุ์พื้นเมืองห่อค้าแรงงานค่อนข้างต้องการหากซื้อก็จะต้องให้ราคาถูก ชวานาได้นำข้าวที่ผลิตได้มาให้เบ็ดกินแล้วขายไข่แทน หรือขายแก่ผู้ที่เลี้ยงเป็ดเพราะได้ราคาสูงกว่าขายให้กับโรงสีข้าว ด้านการทำการประมงหากันมากบริเวณชายฝั่งทะเลบ้านเกาะเพชร บ้านหัวทรง และบ้านต้นสน ชาวประมงเป็นชวานากลุ่มที่มีฐานะทางการเงินไม่ดีหาเข้ากินค่าทำการประมงโดยมีนายทุน (เถ้าแก่) ลงทุนซื้อเรือ เครื่องเรือและอวนให้ เมื่อหากุ้งและปลามาได้มีข้อผูกพันว่าต้องขายให้แก่เถ้าแก่ ด้านการรับจ้างมีสองกรณีที่สำคัญคือรับจ้างเกี่ยวข้าวและรับจ้างเก็บคิปลี เนื่องจากการเกี่ยวข้าวและเก็บคิปลีชวานายังใช้วิธีการที่ล้าหลังยังมีการเกี่ยวข้าวที่ละรวงและเก็บคิปลีที่ละคอก ดังนั้นงานเกี่ยวข้าวและเก็บคิปลีจึงมีความต้องการแรงงานจำนวนมาก แต่เนื่องจากแรงงานรับจ้างมีจำกัด หากันเฉพาะในกลุ่มชวานาจนและชาวประมงเท่านั้น บางครั้งชวานาชุมชนตำบลเกาะเพชรจึงต้องไปจ้างแรงงานจากนอกชุมชนมาทำงานด้วย

ในกระบวนการผลิตหรือการประกอบอาชีพของชวานาชุมชนตำบลเกาะเพชรในช่วงที่ยังมีการทานาข้าวนี้ วิถีชีวิตของชวานาชุมชนตำบลเกาะเพชรแตกต่างไปจากชวานาไทยทั่วไปคือชวานานำได้มีชีวิตอยู่อย่างโดดเดี่ยว แต่ชวานาต้องไปเกี่ยวข้องกับความสัมพันธ์ทางการผลิตกับบุคคลอย่างน้อย 3 ฝ่าย คือ มีความสัมพันธ์กับชวานาด้วยกัน มีความสัมพันธ์กับพ่อค้าคนกลางและมีความสัมพันธ์กับรัฐ

วิถีชีวิตในสวนที่เป็นความสัมพันธ์ทางการผลิตระหว่างชาวนาด้วยกัน ชาวนาชุมชนตำบลเกาะเพชรมีความสัมพันธ์ทางการผลิตต่อกันในหลายด้าน คือ การให้อาศัยที่หากินแก่ชาวนาที่ไม่มีที่หากิน การช่วยเหลือด้านการเงิน และการช่วยเหลือแรงงานในการผลิต สะท้อนให้เห็นถึงวิถีชีวิตการอยู่ร่วมกันของชาวนาชุมชนตำบลเกาะเพชรที่มีการพึ่งพาอาศัยกัน แต่อย่างไรก็ตามความสัมพันธ์ทางการผลิตทั้ง 3 ลักษณะ มีทั้งที่เท่าเทียมกันและไม่เท่าเทียมกัน ทั้งนี้ เพราะความสัมพันธ์ดังกล่าวมีพื้นฐานของเครือญาติ และการอุปถัมภ์ต่อกันเป็นหลัก การช่วยเหลือให้ที่หากินเกิดขึ้นค่อนข้างกว้างขวาง ชาวนารายมักจะเอื้อเฟื้อให้ที่หากินแก่ชาวนาจนทั้งในชุมชนและที่มาจากจากต่างชุมชน เนื่องหลังการให้อาศัยที่หากินของชาวনারายก็เพื่อหวังการตอบแทนด้านแรงงานในการผลิต เพราะการผลิตของชาวนายยังเป็นการทำแบบล้าหลัง ต้องใช้แรงงานคนในการเก็บเกี่ยวจำนวนมาก และเหตุผลประการต่อมาคือการมีคนอยู่ในอุปการะจำนวนมากในอีกความหมายหนึ่งก็คือ เป็นผู้มีลูกน้องหรือพรรคพวกมาก สร้างบารมีให้กับชาวনারายก่อให้เกิดความเกรงขามแก่พวกโจรผู้ร้ายไม่กล้าที่จะคิดร้าย ซึ่งในสังคมชาวนาชุมชนตำบลเกาะเพชรก่อนที่จะมีการทำนาถุยังมีความจำเป็นอยู่มาก ส่วนการช่วยเหลือด้านการเงินแม้ชาวนายจะไม่ค่อยมีความถี่คือร่อนาน เรื่องเงินทุนในการทำนา เพราะการทำนาไม่ได้ใช้เทคโนโลยีมากนักแต่ชาวนายก็ยังมีความจำเป็นที่จะต้องใช้จ่ายเงิน เพื่อเป็นค่าใช้จ่ายในระหว่างฤดูกาลผลิต เวลาเจ็บป่วยหรือบางรายอาจมีความถี่คือร่อนต้องใช้จ่ายเงิน เพื่อการศึกษาของบุตรหลาน จึงต้องยืมเงินจากชาวนาด้วยกัน แหล่งเงินยืมที่สำคัญของชาวนายคือ พ่อแม่ ญาติพี่น้อง ชาวนาราย เจ้าของโรงสี นายทุนเงินกู้และธกส. ตามลำดับ การยืมจากพ่อแม่ญาติพี่น้องมักไม่มีการคิดดอกเบี้ย เป็นการให้ยืมในลักษณะการช่วยเหลือกันโดยไม่หวังสิ่งตอบแทน ส่วนชาวนารายและเจ้าของโรงสีที่ให้ยืมส่วนใหญ่หวังให้ชาวนายยืมเงินช่วยเหลือแรงงานในการผลิตตอบแทน มีเพียงนายทุนเงินกู้และ ธกส. เท่านั้นที่มีการคิดดอกเบี้ยทุกครั้งที่มีการแลกเปลี่ยนแรงงานกันในการผลิต เป็นผลเนื่องมาจากการผลิตของชาวนายยังพึ่งพาธรรมชาติ อาศัยแรงงานคนและสัตว์ ด้วยเกรงว่าจะเสร็จไม่ทันฤดูกาลจึงมีการไปขอความช่วยเหลือให้เพื่อนบ้านช่วย ลักษณะการช่วยเหลือกันในการผลิตมีตั้งแต่ผลิตกันช่วยเหลือ เนื่องจากทำการผลิตไม่พร้อมกัน ไปขอความช่วยเหลือจากเพื่อนบ้านเพราะเกรงไม่ทันฤดูกาล ตลอดจนไปช่วยเหลือผู้ที่มีฐานะทางเศรษฐกิจสังคมสูงกว่า (ลูกพี่) เพราะเคยได้รับการอุปถัมภ์มาก่อน ความสัมพันธ์ทางการผลิตจึงมีทั้งที่ตอบแทนกันในทุกฤดูกาลผลิตเดียวกัน ในฤดูกาลผลิตต่อไปและหวังพึ่งพาด้านอื่นตอบแทน เช่น ที่หากิน การเงินหรือช่วยคุ้มครองความปลอดภัย

วิถีชีวิตในส่วนที่เป็นความสัมพันธ์ทางการผลิตระหว่างชาวนากับพ่อค้าคนกลาง เป็นลักษณะหนึ่งของวิถีชีวิตชาวนาในช่วงที่ทำการผลิตเพื่อขาย ความสัมพันธ์ทางการผลิตลักษณะแรกคือความสัมพันธ์ในรูปการกู้ยืมเงินแล้วจ่ายค่าตอบแทนด้วยดอกเบี้ย แม้ว่าชาวนาจะมีการช่วยเหลือกันด้านการเงินในกลุ่มชาวนาค่ายกันแล้ว แต่ในการทำการผลิตบางอาชีพชาวนายังต้องอาศัยเงินทุนจำนวนมาก ที่สำคัญได้แก่การทำไร่นาสวนผสม เพราะชาวนาต้องมีค่าใช้จ่ายเป็นค่าปุ๋ย ยาปราบศัตรูพืช ค่าจ้างชุดรองผัก ตลอดจนค่าขนส่งผลผลิตไปขาย แต่ในความเป็นจริงปรากฏว่าในการทำไร่นาสวนผสมนี้ ชาวนาแทบไม่มีความเดือดร้อนในเรื่องเงินทุน เพราะชาวนาหาทุนในเนื้อที่เพียง 2 - 5 ไร่ และชาวนายังสามารถมีรายได้จากการนำผลผลิตออกขายตลาดทุก ๆ 2 สัปดาห์ มีรายได้ประมาณครึ่งละ 2,000 บาท หากมีความจำเป็นต้องการใช้เงินจำนวนมาก ชาวนาก็มักกู้จาก ธกส. ซึ่งคิดดอกเบี้ยในอัตราร้อยละ 0.9 - 14.50 ต่อปี อาชีพที่ชาวนาต้องอาศัยเงินทุนจำนวนมากและมีความเดือดร้อนเรื่องเงินทุนอย่างแท้จริงคือการทำประมง เพราะชาวประมงต้องมีค่าใช้จ่ายในการซื้อเรือ เครื่องเรือและอวน ลำหนึ่งประมาณ 30,000 - 50,000 บาท ซึ่งเคยพื้นฐานแล้วชาวประมงเหล่านี้เป็นพวกที่หาเข้ากินค่าแทบไม่มีการสะสมเงินเลย ถ้าแก่จะออกเงินทุนให้ก่อน โดยมีข้อผูกพันว่ากุ้งและปลาที่หามาได้ต้องขายให้แก่เขา และชาวนายินยอมให้เขาซื้อกุ้งและปลาในราคาที่ต่ำกว่าพ่อค้าทั่วไป ซึ่งนั่นก็คือการคิดดอกเบี้ยด้วยการหักเงินจากราคากุ้งและปลาที่ซื้อขายกันทุกครั้งนั่นเอง

ความสัมพันธ์ทางการผลิตระหว่างชาวนากับพ่อค้าคนกลาง ลักษณะที่สองคือความสัมพันธ์ทางการผลิตในรูปการ เพราะในช่วงการผลิตเพื่อขายนั้น สิ่งที่ชาวนาผลิตขึ้นไม่ได้มีคุณค่าในแง่ของประโยชน์ใช้สอย (use value) เพียงอย่างเดียวแต่ยังถูกกำหนดให้มีคุณค่าด้านการแลกเปลี่ยน (exchange value) อีกด้วย สำหรับในการผลิตของชาวนาชุมชนตำบลเกาะเพชรมีผลผลิตที่สำคัญได้แก่ ข้าว คีบลิ เซเบ็คและสัตว์น้ำ เวลาขายผลผลิตเหล่านี้ชาวนามักถูกพ่อค้ากดราคาให้ต่ำเสมอ เช่น ข้าวเปลือกถ้าขายให้แก่โรงสีชาวนาบอกว่าจะได้ในราคาถึงละ 20 บาท แต่ถ้าขายให้แก่ผู้เลี้ยงเบ็ดสามารถขายได้ถึงถึงละ 25 บาท ส่วนสัตว์น้ำซึ่งได้แก่กุ้งและปลาที่ชาวประมงหามาได้ให้แก่กดราคามาก ถ้าพ่อค้าทั่วไปรับซื้อก็โรลกรัมละ 120 บาท ถ้าแก่จะซื้อเพียงก็โรลกรัมละ 100 บาท เป็นการหักดอกเบี้ยและเอากำไรไปพร้อม ๆ กัน คงมีเพียงคีบลิและพืชผักอย่างอื่นที่ผู้ซื้อไม่ได้อีกราคามาก

นัก เนื่องจากได้รับการยอมรับว่าคืบลิ้มและพิชผักของชาวนาชุมชนตำบลเกาะเพชรเป็นพันธุ์ดี ด้านเซเบ็คก็เช่นเดียวกันพ่อค้าคนกลางน่าจะจกราคาได้มากนัก เนื่องจากชาวนาในชนบทนิยมบริโภคเซเบ็คเป็นอาหาร ตลาดที่รองรับจึงมีทั้งตลาดในชุมชนและนอกชุมชน แต่สำหรับในเวลาซื้อสินค้า เช่น ปัจจัยการผลิต (ปุ๋ย ยาปราบศัตรูพืช เครื่องจักร หรืออวน) ตลอดจนสินค้าอุปโภคบริโภคแทบทุกอย่าง พ่อค้านายทุนมักพยายามให้เกษตรกรชาวนาในราคาสูงเพื่อหวังเอากำไรมาก ๆ ชาวนาลงทุนขยายการผลิตค่อยโดยที่ชาวนาไม่มีทางเลือกและไม่มีโอกาสต่อรองได้เลย ที่เป็นเช่นนี้เพราะพ่อค้านายทุนเป็นผู้ผูกขาดทั้งตลาดและเทคโนโลยีการผลิต ฉะนั้นจึงกล่าวได้ว่าวิถีชีวิตของชาวนาในยุคนี้ไม่ว่าจะซื้อหรือขาย พ่อค้าคนกลางจะเป็นฝ่ายได้เปรียบชาวนา

ความสัมพันธ์ทางการผลิตระหว่างชาวนากับพ่อค้าคนกลาง ลักษณะที่สามคือความสัมพันธ์ทางการผลิตที่ปรากฏในรูปแบบค่าจ้าง การจ้างงานที่เกิดขึ้นในชุมชนตำบลเกาะเพชร ได้แก่การจ้างถอนน้ำจ้างตรองคืบลิ้ม จ้างเก็บเกี่ยวข้าว จ้างเก็บคืบลิ้ม และรับจ้างเป็นลูกน้องเรือประมง ชาวนาในฐานะผู้ว่าจ้างต้องจ้างในอัตราที่สูง ไม่ว่าในกรณีจ้างนายทุนถอนน้ำ ตรองคืบลิ้ม หรือจ้างชาวนารับจ้างเก็บเกี่ยวข้าวและเก็บคืบลิ้ม สาเหตุที่สำคัญเป็นเพราะนายทุนเป็นฝ่ายครอบครองปัจจัยการผลิต คือรถถอนน้ำ และรถตรอง จึงสามารถกำหนดค่าจ้างเอง ในกรณีการจ้างถอนน้ำนอกจากชาวนาต้องจ่ายค่าจ้างตามที่นายทุนกำหนดแล้ว คือในช่วงก่อนที่จะเปลี่ยนมาทำนาถึงอัตราค่าจ้างถอนน้ำประมาณไร่ละ 80 - 100 บาท ชาวนายังต้องจัดหาอาหารให้คณะของนายทุนรถถอนน้ำกินด้วย ความหมายในทางหนึ่งอาจตีความได้ว่านายทุนรถถอนน้ำพยายามโยกบังแสงหาผลประโยชน์จากชาวนา โดยผลักภาระค่าใช้จ่ายต่าง ๆ มาให้แก่ชาวนา แต่ในอีกความหมายหนึ่งโดยเฉพาะในความคิดของชาวนาแล้ว การเลี้ยงอาหารแก่แขกหรือคนต่างถิ่นถือเป็นการแสดงออกถึงความมีน้ำใจ ที่ชาวนาได้รับการปลูกฝังและถ่ายทอดกันมาจากบรรพบุรุษสู่ลูกหลานจนกลายเป็นประเพณี โดยที่ชาวนาไม่ได้คิดถึงค่าใช้จ่ายที่จะต้องเสียเพิ่มขึ้นในส่วนนั้นส่วนกรณีการจ้างเก็บเกี่ยวข้าว เป็นสิ่งที่น่าแปลกคือชาวนาผู้ว่าจ้างต้องแข่งขันกันขึ้นค่าจ้างให้สูงกว่าผู้จ้างรายอื่น เช่น ถ้าคนอื่นจ้างเก็บเกี่ยวข้าวในอัตราค่าจ้างร้อยละ 30 ชาวนาที่เบว่าจ้างใหม่ต้องขึ้นค่าจ้างเป็นร้อยละ 35 และให้บริการต่าง ๆ เช่น เลี้ยงขนม อบรมเลี้ยงถึงบ้าน ตลอดจนขน เรียงข้าวที่ได้รับเป็นค่าจ้างในการเกี่ยวข้าวมาให้ชาวนารับจ้างที่บ้านด้วย บางรายใช้วิธี

การสร้างบุญคุณหรือความดีผูกใจชวานารับจ้างไว้ก่อน เช่น ช่วยเหลือด้านการเงิน ให้อาศัยที่พำนัก คอยปกป้องด้านความปลอดภัย เพื่อหวังให้ชวานารับจ้างได้ช่วยงาน ซึ่งฝ่ายที่ได้รับการช่วยเหลือก็จะให้ ความสำคัญกับคุณค่าของบุญคุณหรือความดีที่ได้ช่วยเหลือกันมาสูงกว่าการได้รับค่าจ้างสูง การที่ชวานา ผู้ว่าจ้างและชวานารับจ้างปฏิบัติต่อกันในลักษณะนี้ เพราะการผลิตของชวานายังใช้วิธีการล่าสัตว์ ต้อง ใช้แรงงานจำนวนมาก ต้องเร่งให้ทันฤดูกาล ในขณะที่แรงงานรับจ้างมีน้อยเพราะชวานาส่วนใหญ่ไม่ หาการผลิตของตัวเอง

ความสัมพันธ์ทางการผลิตระหว่างชวานากับพ่อค้าคนกลาง ลักษณะที่สื่อความสัมพันธ์ทาง การผลิตในรูปค่าเช่า วิธีชีวิตด้านการประกอบอาชีพของชวานาชุมชนตำบลเกาะเพชรในยุคก่อนที่จะมี การทำนาทุ่ง ชวานานำได้มีกรรมสิทธิ์ในที่ดินทำกินเสียทุกราย บางรายเคยมีที่ดินเป็นของตนเองแต่ การตกเป็นชีวิตหรือการผลิตที่ผ่านมากทำให้ เขาต้องสูญเสียที่ดินไปในการขายหรือหลุดจากราย บางราย ยังคงมีที่ดินเป็นของตนเองแต่ก็ต้องเช่า เพราะต้องการที่ดินแปลงที่มีความอุดมสมบูรณ์ หรือมีความ เหมาะสมลักษณะอื่น เช่น การเช่าที่ดินสำหรับทำไร่สวนผสม ชวานาต้องการที่อยู่ใกล้บ้านและอยู่ติดกับ ถนน เพื่อให้สะดวกในการดูแลและขนส่งผลผลิต การเช่าที่ดินในช่วงทำนาข้าวมีวัตถุประสงค์ในการเช่า ที่ดิน 2 อย่างคือ เช่าเพื่อทำนาและเช่าเพื่อทำไร่สวนผสม การเช่าที่ดินเพื่อทำนาแม้จะมีนํ้ามากนัก แต่ก็มีความแห้ง การเช่ามีลักษณะแบ่งช่วงเวลาดังกล่าว มักจะเป็นการให้ทำนาหรือช่วยเหลือกันมากกว่าเหตุผล อย่างอื่น ปกติหากนาได้ผลเจ้าของที่นาก็เอาค่าเช่า แต่ถ้าปีไหนนาไม่ไ้ผล เจ้าของที่ก็ไม่นํเอาค่าเช่า และหากจะเอาค่าเช่าก็คิดเพียงอัตราไร่ละ 100 - 200 บาทต่อปี ชวานาผู้ให้เช่าส่วนใหญ่เป็นผู้มีที่ นาจำนวนนับ 100 ไร่ เกินกว่าสิ่งที่ตัวเองจะทำได้หมดจึงแบ่งให้เช่า เบื้องหลังการเช่าความจริง แล้ว ชวานาเจ้าของที่ดินมุ่งผลประโยชน์ที่จะผูกใจชวานาที่เช่าให้ช่วยเหลือด้านแรงงานในการผลิตแก่ ตน และเป็นลูกน้องหรือพรรคพวกมากกว่าที่จะเอาค่าเช่า ส่วนการเช่าเพื่อทำไร่สวนผสม อัตรา ค่าเช่าค่อนข้างสูง ชวานาคิดค่าเช่าไร่ละ 1,000 บาทต่อปี ที่เป็นเช่นนี้เพราะที่ดินริมถนนและใกล้ บ้านที่ใช้ทำไร่สวนผสมมีจำนวนจำกัด ประกอบการทำไร่สวนผสมชวานามีรายได้ดี การจ่ายค่าเช่าสูงจึงดูเป็น เรื่องที่เหมาะสมและชอบธรรมแม้ว่าการกระจายผลประโยชน์ มากกว่าที่จะคิดมุ่งแสวง หาผลประโยชน์จากกันเหมือนพ่อค้าคนกลาง

ในวิถีชีวิตที่เกี่ยวกับการประกอบอาชีพ นอกจากชาวนาจะต้องไม่มีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกับ ชาวนาค้ำขายกัน และกับพ่อค้านายทุนแล้ว ชาวนายังต้องมีความสัมพันธ์กับรัฐด้วย โดยรัฐมีหน้าที่ในการ ส่งเสริมอาชีพและให้บริการด้านต่าง ๆ แก่ชาวนา เช่น สร้างสิ่งสาธารณูปโภค (ถนน ไฟฟ้าชลประทาน) สนับสนุนเงินทุนผ่านทาง ธกส. จัดการศึกษา บริการสาธารณสุข คุ้มครองความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินของชาวนา ส่วนทางด้านชาวนาก็มีหน้าที่ในการเสียภาษีอากรให้แก่รัฐ ซึ่งในความสัมพันธ์ที่มีต่อกันนี้ ชาวนาชุมชนตำบลเกาะเพชรส่วนใหญ่บอกว่าได้เสียภาษีให้แก่รัฐมากแต่รัฐยังให้บริการต่าง ๆ ที่เป็นการตอบแทนแก่ชาวนาน้อย นอกจากนั้นการเสียภาษีและการได้รับการบริการจากรัฐยังมีความหลากหลายไม่เท่าเทียมกัน ชาวนาในชุมชนตำบลเกาะเพชรที่ได้ชื่อว่าเสียภาษีมากที่สุดและถูกรัฐ ชี้แจงวาทนาการเก็บภาษีมากที่สุดคือชาวประมง เพราะหากไม่เสียภาษี เมื่อออกไปจับสัตว์น้ำจะถูกจับกุม รongลงมาก็คือชาวนารวยและชาวนากลาง การเสียภาษีนั่นถ้าปีใดทาน้ำไม่ได้ผลจะได้รับการยกเว้นไม่ต้องเสียภาษี สุดท้ายคือพ่อค้านายทุน (พ่อค้าขายของชาวและเจ้าของโรงสีข้าว) แม้จะปรากฏว่ามีการเสียภาษีแต่เสียในจำนวนน้อยไม่ตรงกับความเป็นจริง สาเหตุเพราะเจ้าหน้าที่ราชการที่มีหน้าที่ในการเก็บภาษีการค้าไม่ได้ลงมาประเมินในพื้นที่ บ่อยครั้งที่พ่อค้านายทุนไปแจ้งและเสียภาษีเองที่อำเภอส่งผลให้มีการหลีกเลี่ยงอยู่เสมอ แนวทางการเข้าถึงบริการของรัฐปรากฏว่าพ่อค้านายทุนและชาวนารวยเป็นฝ่ายเข้าถึงและได้รับประโยชน์มากกว่า ที่เห็นได้ชัด เช่น กรณีการสนับสนุนเงินทุนผ่านทาง ธกส. ส่วนใหญ่ชาวนารวย ชาวนากลางและเจ้าของโรงสีคือผู้ที่ได้รับประโยชน์ แต่ชาวนาจนและชาวประมงไม่อาจได้รับการสนับสนุน เพราะไม่มีหลักทรัพย์ค้ำประกัน หรือในการจัดส่งเสริมอาชีพ ชาวนาที่เข้าร่วมโครงการมักเป็นชาวนารวย ชาวนากลาง และจำกัดอยู่เฉพาะในกลุ่มที่เจ้าหน้าที่ต้องการสาธิตเท่านั้น การเกิดขึ้นและดำรงอยู่ของความสัมพันธ์ทางการผลิตระหว่างชาวนากับรัฐ โดยทางตรงมีสาเหตุมาจากกฎหมายที่กำหนดให้ชาวนาต้องเสียภาษีจึงไม่อาจหลีกเลี่ยงได้ นอกจากนั้นยังมีกระบวนการอีกหลายด้านที่สนับสนุนให้ชาวนายอมรับสภาพการเสียภาษีให้แก่รัฐ ยอมรับสภาพความเสียเปรียบขั้นอื่นในการเข้าถึงบริการของรัฐ และความเสียเปรียบในการมีความสัมพันธ์ทางการผลิตกับรัฐที่สำคัญคือ กระบวนการทางการศึกษา ศาสนา วัฒนธรรม ที่ล้วนปลูกจิตสำนึกชาวนาให้ยอมรับพันธะที่ต้องปฏิบัติต่อรัฐ สร้างความชอบธรรมให้กับรัฐ และที่ค่อนข้างสำคัญมากคือผู้มีอำนาจในชุมชน ได้แก่กำนันและผู้ใหญ่บ้าน ได้ถูกใช้เป็นเครื่องมือในการใช้อำนาจรัฐเก็บภาษีและจูงใจให้ชาวนายอมรับอำนาจรัฐ

หากจะกล่าวโดยรวมวิถีชีวิตหรือความสัมพันธ์ทางการผลิตที่เกิดขึ้นในช่วงทศวรรษล้านช้างต่าง ๆ ตั้งแต่การเสียภาษี การได้รับบริการพื้นฐานจากรัฐ การช่วยเหลือแรงงานและเงินทุนระหว่างชนาด้วยกัน ตลอดจนการเสียดอกเบี้ย ค่าเช่า ค่าจ้าง และกำไรให้แก่ชนชั้นอื่น โดยเฉพาะนายทุน ปัจจัยที่ส่งผลให้เกิดขึ้นและดำรงอยู่ของความสัมพันธ์ดังกล่าว สร้างความชอบธรรมให้กับรัฐและพ่อค้านายทุนมีหลายอย่าง ได้แก่ปัจจัยด้านกฎหมาย ระบบราชการ ศาสนา วัฒนธรรม เครือญาติ ระบบอุปถัมภ์ การศึกษา ลักษณะประชากร สภาพทางภูมิศาสตร์ ตลอดจนลักษณะการผลิตที่ยังต้องพึ่งพาธรรมชาติ กำหนดให้ชนาต้องเร่งรีบทำการผลิตให้ทันฤดูกาล

กระบวนการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตของชนาสู่ชนาปากน้ำ

การเปลี่ยนแปลงวิถีการผลิต จากทศวรรษล้านช้าง ทศวรรษ ทศวรรษประมง เลี้ยงสัตว์ ค้าขาย และรับจ้าง มาเป็นการทศวรรษ รับซื้อ การขายอาหารกุ้ง ขายเวชภัณฑ์ กุ้ง ขายอุปกรณ์เกี่ยวกับการเลี้ยงกุ้งและรับจ้างต่าง ๆ การเปลี่ยนแปลงได้เกิดขึ้นอย่างเป็นกระบวนการโดยมีสาเหตุมาจากแทบทุกฝ่าย ทั้งจากฝ่ายรัฐ พ่อค้านายทุนต่างถิ่น พ่อค้านายทุนท้องถิ่นและชนา ด้านรัฐเพื่อให้เกิดการทศวรรษเกิดขึ้น รัฐได้ดำเนินการในหลาย ๆ ทางเพื่อให้ชนาเลิกทศวรรษล้านช้างหันมาทศวรรษแทนที่สำคัญคือการกำหนดแผนพัฒนาสู่ชนาปากน้ำแบ่งชนาล้านช้างกับทศวรรษ จัดหน่วยเคลื่อนที่ออกชักชวนชนาตามจุดต่าง ๆ ให้การสนับสนุนเงินทุนผ่านทาง ธกส.และงค.วันแม่เก็บภาษีเงินได้กับผู้เลี้ยงกุ้งกุลาค่า

ด้านพ่อค้านายทุนต่างถิ่นปรากฏว่าตั้งแต่ปี พ.ศ. 2532 เป็นต้นมา พ่อค้านายทุนจากต่างถิ่นได้หลั่งไหลเข้ามาในชุมชนตำบลเกาะเพชรจำนวนมาก นายทุนที่กล่าวถึงมีทั้งนายทุน พ่อค้า และข้าราชการเกือบทุกสาขาอาชีพ เข้ามาทำธุรกิจนากุ้งและลงทุนค้าขาย ปัจจัยซึ่งที่สำคัญคือที่ดินมีราคาถูก เป็นดินเหนียวเหมาะที่จะขุดบ่อเลี้ยงกุ้งกุลาค่า เพราะสามารถขังน้ำได้ดี และเสียค่าใช้จ่ายในการสูบน้ำเข้าบ่อเลี้ยงกุ้งน้อยมากเพราะอยู่ใกล้ทะเล นอกจากนั้นยังมีชายฝั่งทะเลที่เอื้ออำนวยคือมีลักษณะเป็นชายฝั่งทะเล ปกติมีอ่าวที่กำบังลม ทำให้คลื่นลมช่วยพอกอากาศให้ออกซิเจนในน้ำ ตลอดจนมีเจ้าหน้าที่ราชการให้การสนับสนุน พ่อค้านายทุนท้องถิ่นและชนาบางรายออกมาให้ความร่วมมือกับพ่อค้านายทุนต่างถิ่น ส่วนปัจจัยหลักที่สำคัญคือมีสาเหตุมาจากแหล่งผลิตคิมมีปัญหา เรื่องสิ่งแวดล้อมและกุ้งเป็นโรค

ด้านพ่อค้านายทุนท้องถิ่น ในอดีตเคยมีการติดต่อกับพ่อค้านายทุนต่างถิ่นมาก่อน เมื่อพ่อค้านายทุนต่างถิ่นเข้ามาลงทุนเลี้ยงกุ้งกุลาดำและค้าขายในชุมชนตำบลเกาะเพชร เห็นช่องทางที่จะสร้างความร่ำรวยให้กับตัวเอง จึงได้ตอบรับในทันทีทั้งเลี้ยงกุ้งกุลาดำ และค้าขาย พ่อค้านายทุนท้องถิ่นทำหน้าที่เป็นคนกลาง (intermediaries) ให้พ่อค้านายทุนต่างถิ่นสามารถดำเนินการโดยสะดวก กลายเป็นความร่วมมือกันหาธุรกิจกับชาวนาชุมชนตำบลเกาะเพชร ธุรกิจที่สำคัญคือ การเลี้ยงกุ้งกุลาดำ การขายอาหารกุ้ง ขายเวชภัณฑ์กุ้ง ขายอุปกรณ์เกี่ยวกับการเลี้ยงกุ้ง ตลอดจนรับซื้อกุ้งกุลาดำจากชาวนากุ้งที่เลี้ยงจนโตแล้ว ฐานะของพ่อค้านายทุนท้องถิ่นจึงเป็น เครือข่ายการค้าให้กับพ่อค้านายทุนต่างถิ่น มีสภาพแตกต่างจากตอนที่ทุนนิยมเข้าสู่ภาคกลาง

ด้านชาวนา ปรากฏว่าชาวนารวย ชาวนากลาง ตอบสนองด้วยการเลี้ยงกุ้งกุลาดำเป็นส่วนใหญ่ ชาวนาจนและชาวประมงตอบสนองและแตกตัวเป็นชาวนารับจ้างเลี้ยงกุ้ง รับจ้างจับกุ้ง รับจ้างทำงานในแพรับซื้อกุ้ง เนื่องจากไม่มีที่ดินหรือหลักทรัพย์ที่จะกู้เงิน ธกส. และธนาคารพาณิชย์ เพื่อนำเงินมาลงทุนได้ ส่วนคนชราในชุมชนตำบลเกาะเพชร เมื่อมีการหานากุ้งเกิดขึ้นได้หยุดอาชีพของตัวเอง ไม่สามารถที่จะทำงานในวิถีการผลิตใหม่ เนื่องจากไม่สามารถทำงานหนักจนได้ ตลอดจนยังมีใจรักที่จะทำนา การตอบสนองและแตกตัวของชาวนาในลักษณะต่าง ๆ นี้เป็นผลมาจากการเปลี่ยนแปลงปัจจัยในการผลิตที่มีการนำเอาเทคโนโลยีทันสมัยเข้ามาใช้ จนส่งผลให้มีการจัดระเบียบสังคมกันใหม่ ความสัมพันธ์ทางการผลิตที่เคยมีมาแต่เดิมต้องเปลี่ยนแปลงไป การตอบสนองของชาวนาส่วนใหญ่ทำการเลี้ยงกุ้งมากกว่าการทำอาชีพอย่างอื่น ลักษณะการเปลี่ยนแปลงเป็นไปอย่างรวดเร็วมากคล้ายกับการปฏิวัติอุตสาหกรรม โดยที่การผลิตเดิมแทบไม่มีเหลืออีกเลยยกเว้นการทำประมงและเลี้ยงเป็ด เท่านั้นที่ชาวนาเห็นว่ายังหารายได้ดี

วิถีชีวิตของชาวนาในช่วงที่มีการหานากุ้งเกิดขึ้นแล้ว

อาชีพหลักในช่วงการหานากุ้งนี้ประกอบด้วย การเลี้ยงกุ้งกุลาดำ การเพาะเลี้ยงลูกกุ้ง การค้าขาย การหาแพรับซื้อกุ้ง การขายอาหารกุ้ง การขายเวชภัณฑ์กุ้ง การขายอุปกรณ์เกี่ยวกับการเลี้ยงกุ้ง การรับจ้าง (เลี้ยงกุ้ง จับกุ้ง เลือกกุ้ง และนายหน้าซื้อกุ้ง) ล้วนเป็นอาชีพใหม่ที่

ชาวนาไม่เคยมาก่อน ทุกขั้นตอนของการผลิตมีคนกลาง (broker) เข้ามาเกี่ยวข้องเสมอ ความสัมพันธ์ทางการผลิตในรูปค่าเช่า ค่าจ้าง การไถ และการกู้เงิน ได้ปรากฏอย่างชัดเจน แต่อย่างไรก็ตามสภาพทางสังคมของชุมชนตำบลเกาะเพชรก็ไม่ได้เปลี่ยนแปลงไปอย่างสิ้นเชิง ยังคงเป็น agrarian society และ industrial society ผสมกันอยู่ เนื่องจากในช่วงเวลาอันรวดเร็วพื้นฐานด้านทุนนิยมอุตสาหกรรมยังไม่อาจที่จะทำลายรากฐานของ traditional society ที่มีมาช้านานให้หมดไปได้ วิถีชีวิตของชาวนาชุมชนตำบลเกาะเพชร ยังคงมีโครงสร้างเหมือนเดิม กล่าวคือ ในการประกอบอาชีพนั้นชาวนายังคงมีความสัมพันธ์กับชาวนาคู่บ้าน มีความสัมพันธ์กับพ่อค้านายทุน และมีความสัมพันธ์กับรัฐ เพียงแต่ในรายละเอียดของความสัมพันธ์ทางการผลิตที่มีอยู่เดิมได้เปลี่ยนแปลงไปดังนี้

วิถีชีวิตของชาวนาในส่วนที่มีความสัมพันธ์ทางการผลิตต่อกัน แม้จะเข้าสู่ช่วงการผลิตแบบอุตสาหกรรมนำทุ่ง แต่การแลกเปลี่ยนและช่วยเหลือกันของชาวนา ที่มีมาตั้งแต่สมัยทาสชาวยังปรากฏให้เห็นในหลายลักษณะ ได้แก่ การแลกเปลี่ยนความรู้เกี่ยวกับการเลี้ยงกุ้งกุลาค่า ช่วยเหลือในเรื่องการกู้ยืมเงิน การให้เครดิตอาหารทุ่ง การอุดหนุนร้านค้าที่เป็นญาติและพรรคพวก การชักนาค้าเข้าสู่อำชีพใหม่ การเลี้ยงอาหารและแจกจ่ายเงินแก่ญาติพี่น้องและพรรคพวกเมื่อเลี้ยงกุ้งแล้วมีกำไรปรากฏ การผลิตที่เกิดขึ้นเหล่านี้เป็นผลมาจากความผูกพันในกลุ่มญาติ ระบอบอุปถัมภ์ ความเชื่อ ศาสนาและวัฒนธรรมที่ปลูกฝังมา เรื่องการรักพวกพ้อง การคอยช่วยเหลือกัน ซึ่งผู้ใหญ่ในชุมชนนิยมให้ลูกหลานที่อายุบวกล้างเคียงกันเป็นเกลือกกัน ครอบครัวยังเป็นเครื่องมือเชื่อมโยงให้ลูกหลานรุ่นหลัง ๖ รักใคร่คอยช่วยเหลือกันเหมือนรุ่นของผู้ใหญ่ นอกจากนั้นยังมีผลมาจากปัจจัยด้านความสิ้นต่อการเลี้ยงกุ้งกุลาค่าแล้วขาดทุน เนื่องจากการเลี้ยงกุ้งกุลาค่าต้องลงทุนจำนวนมาก ในขณะที่ชาวนายังขาดความรู้ในการเลี้ยงชาวนาไม่อาจที่จะหาแบบทาสชาวนาที่ค่อนข้างสบาย เมื่อหว่านข้าวแล้วก็หันหลังให้ ไม่เคยมาดูว่าเป็นอย่างไร ชาวนาจะกลับมาอีกครั้งเมื่อถึงเวลาเก็บเกี่ยว ความสิ้นในการเลี้ยงกุ้งได้กลายเป็นอย่างอื่นอีกปัจจัยหนึ่งที่ช่วยให้ชาวนาเกาะยึดกันเหนียวแน่นขึ้น เพราะชาวนาเริ่มเกิดความรู้สึว่าตัวเองกำลังถูกชนชั้นอื่นที่เหนือกว่า ทั้งรัฐและพ่อค้านายทุนต่างเอาเปรียบด้วยการเบียดบังมูลค่าส่วนเกินในการผลิตจากพวกตนแทบทุกทาง

วิถีชีวิตชาวนาในส่วนที่มีความสัมพันธ์ทางการผลิตกับพ่อค้านายทุน ลักษณะแรกคือความสัมพันธ์ทางการผลิตในรูปดอกเบี้ย การผลิตในช่วงที่มีภาระหนากุ้ง ชาวนามีความจำเป็นต้องใช้เงินทุนจำนวนมากเพื่อซื้อปัจจัยการผลิต แหล่งเงินทุนที่สำคัญของชาวนา ได้แก่ พ่อแม่ญาติพี่น้องซึ่งมักมีการรวมหุ้นกันมากกว่าเป็นการยืม ใครมีมากก็ลงมาก ใครมีน้อยก็ลงน้อย ใครไม่มีเงินก็ลงแรง แม้จะต้องใช้เงินทุนสูง แต่ญาติพี่น้องก็ยังช่วยเหลือกันอย่างเหนียวแน่น แหล่งเงินทุนต่อมาเป็นนายทุนมหาชัย ทำให้มีเงินนำมาซื้อกุ้งกุลาดำจากชาวนากุ้ง และธนาคารพาณิชย์ทำให้ได้เงินมาลงทุน สำหรับธนาคารพาณิชย์นั้นพบว่าเพิ่งเข้ามาในช่วงที่หนากุ้งนี้ด้วย ฉะนั้นความสัมพันธ์ทางการผลิตในรูปดอกเบี้ยที่เกิดขึ้นจริง ๆ คือเกิดจากการยืมเงินนายทุนมหาชัยและกู้เงินธนาคารพาณิชย์ นายทุนมหาชัยคิดดอกเบี้ยอัตราสูงที่สุดคือร้อยละ 2 ต่อเดือน (2 วัน) รองลงมาคือธนาคารพาณิชย์ ร้อยละ 14 - 15 ต่อปี นอกจากอัตราดอกเบี้ยแล้วเงื่อนไขในการให้กู้ก็ต่างกัน นายทุนมหาชัยมักลัวหนี้สูง เพราะถือว่าอย่างไรก็ตามชาวนาต้องนำกุ้งไปขายให้แก่ตน เมื่อถึงเวลานั้นก็หักดอกเบี้ยไว้ เช่นเดียวกับที่เจ้าแม่หักดอกเบี้ยจากชาวประมงในอดีต แต่ทางธนาคารพาณิชย์เกรงหนี้สูงมาก การปล่อยเงินกู้นอกจากชาวนาต้องมีหลักทรัพย์ค้ำประกันแล้วทางธนาคารพาณิชย์ยังพิจารณาในเรื่องความน่าเชื่อถือของบุคคล และจะปล่อยให้กู้มากเฉพาะในช่วงที่เลี้ยงแล้วมีภาระกุ้งไม่ค้ำขาย ในการกู้เงินเพื่อนำมาลงทุนแม่ดอกเบี้ยจะสูงและมีเงื่อนไขที่ชาวนาเป็นฝ่ายเสียเปรียบพ่อค้านายทุนหลายประการชาวนาก็ยังยอม เพราะเห็นว่ายังมีผลตอบแทนจากการเลี้ยงกุ้งที่สูง นายทุนที่ให้เงินกู้แก่ชาวนากุ้งทั้งนายทุนมหาชัยและธนาคารพาณิชย์ดูเหมือนว่าใจดีเป็นผู้ยอมให้ยืมเงินมาลงทุน แต่เบื้องหลังแล้วเอาเปรียบโดยการเบียดบังมูลค่าส่วนเกินจากชาวนาอย่างมาก

ความสัมพันธ์ทางการผลิตระหว่างชาวนากับพ่อค้านายทุน ลักษณะที่สองคือความสัมพันธ์ทางการผลิตในรูปค่าเช่า ได้ปรากฏในรูปการเช่าที่ดินชุดบ่อเลี้ยงกุ้ง การเช่าบ่อเลี้ยงกุ้ง และเช่ารถตู้ห้องเย็น ในการเช่าที่ดินชุดบ่อเลี้ยงกุ้งนายทุนต่างกันให้ค่าเช่าในอัตราที่สูงมาก คือร้อยละ 10,000 บาทต่อปี สัญญาเช่ามีกำหนด 5 ปี จ่ายเงินค่าเช่าล่วงหน้าเป็นเวลา 3 ปี เงื่อนไขนี้นายทุนน่าจะให้เป็นฝ่ายเสียเปรียบชาวนา เพราะนายทุนได้ประเมินแล้วว่าสามารถเรียกทุนคืนและมีกำไรเพียงพอแล้ว ประกอบกับได้คาดการณ์ว่าหลังจากนั้นการเลี้ยงกุ้งคงมีปัญหากุ้งจะเป็นโรคอย่างแน่นอน เพราะตลอด

ช่วงของการเลี้ยงกุ้งพ่อค้านายทุนไม่ได้มากนัก เสียก่อนปล่อยทิ้ง การเข้าที่ดินในชุมชนตำบลเกาะเพชร เพื่อขุดบ่อเลี้ยงกุ้งเกิดจากหลายสาเหตุ ที่ผ่านมามีปรากฏว่าเป็นการเข้าโดยคนกลางในชุมชน เป็นผู้ช่วย คิดค่าให้บางครั้งก็เป็นลูกหลานของชาวนาเองชักชวนนายทุนต่างถิ่นเข้ามา ประกอบกับชาวนาเห็นว่า ถ้าไม่ยอมให้เข้าก็จะเกิดผลเสียมากกว่าผลดี ได้เห็นตัวอย่างกรณีตำบลหน้าสวนมาแล้วว่าถ้าไม่ให้เข้า ก็ไม่สามารถทำนาได้ ถ้าจะขายเงินที่ขายก็มักจะหมดไปในเวลาไม่นาน แต่การให้เข้าหลังจากหมด ฤดูกาลเข้าแล้วแม้ชาวนาจะต้องรับภาระในเรื่องการบำบัดน้ำเสียและเลี้ยงกุ้งเป็นโรค แต่ชาวนา ก็ยังไม่เชครายเสียทีเดียวสามารถเลี้ยงกุ้งกุลาต่อจากนายทุนได้ เนื่องจากมีบ่อที่ขุดไว้แล้วได้เห็น ตัวอย่างการเลี้ยงกุ้งกุลาต่อจากนายทุนที่เลี้ยงมาก่อน ตลอดจนมีเงินจากค่าเช่าเป็นทุนเลี้ยงต่อไปได้ ส่วนกรณีการเช่ารถตู้ห้องเย็น นายทุนคิดค่าเช่าจากชาวนาที่หาเช่ารถตู้สูง เช่นเดียวกันโดยคิดใน อัตราเที่ยวละ 10,000 บาท การที่นายทุนสามารถเรียกค่าเช่าได้สูง เพราะนายทุนเป็นผู้ผูกขาด ปัจจัยการผลิต (รถตู้ห้องเย็น) ชาวนามีปัญหาที่จะซื้อรถตู้ที่มีราคามูลค่าล้านบาทได้ จึงต้องยอมเช่า ตามอัตราที่นายทุนกำหนด

ความสัมพันธ์ทางการผลิตระหว่างชาวนากับพ่อค้านายทุน ลักษณะที่สำคัญคือความสัมพันธ์ทาง การผลิตในรูปค่าจ้าง การจ้างงานที่เกิดขึ้นไม่เพียงแต่เพราะเหตุผลด้านตัวชาวนารับจ้าง ยังมีที่ดิน ยังมีทุนที่จะเลี้ยงกุ้งกุลาต่อเองได้ ลักษณะการแบ่งงานกันทำ ลักษณะหน่วยผลิตที่ขยายใหญ่ขึ้นก็เป็นปัจจัย ที่ทำให้มีความต้องการแรงงานรับจ้างด้วย การรับจ้างที่สำคัญประกอบด้วย รับจ้างขุดบ่อเลี้ยงกุ้ง รับ จ้างเลี้ยงกุ้ง รับจ้างลากอวนจับกุ้ง การรับจ้างขุดบ่อเลี้ยงกุ้งชาวนาที่เลี้ยงกุ้งมีความสัมพันธ์ทางการ ผลิตที่เสียเปรียบนายทุนมาก แต่พอมาพิจารณาในส่วนของชาวนาจนหรือชาวนารับจ้างที่รับจ้างนายทุน และชาวนารวย ปรากฏว่ากลับได้รับค่าจ้างที่ต่ำมาก ภาพที่เกิดขึ้นชี้ให้เห็นความสัมพันธ์ทางการผลิต ระหว่างชนชั้นว่าชนชั้นที่เหนือกว่าจะได้เปรียบชนชั้นที่ต่ำกว่าตามลำดับ อย่างไรก็ตามในภาวะที่การ เลี้ยงกุ้งมีความเสี่ยงสูง ความต้องการแรงงานที่มีความรับผิดชอบมีความตั้งใจทำงานก็เป็นอีกตัวแปร หนึ่ง ทั้งบริษัท (พ่อค้านายทุน) และชาวนาที่เลี้ยงกุ้งกุลาต่างต้องการแรงงานที่มีความรับผิดชอบและ ตั้งใจทำงานเหมือนกัน เพียงแต่บริษัทนั้นจะไม่ค่อยจ้างแรงงานท้องถิ่นจนทำให้เหตุผลว่าไม่เสียมันดี แต่ สำหรับชาวนาที่เลี้ยงกุ้งยังนิยมจ้างแรงงานท้องถิ่นที่เป็นญาติกัน หากเลี้ยงแล้วกุ้งไม่ตายเจ้าของมีกำไร

ชาวนารับจ้างเลี้ยงกุ้งจะได้รับค่าจ้างสูง รวมทั้งได้รับเงินเพิ่มหรือโบนัสอีกด้วย ซึ่งให้เห็นว่าการจ้างในอัตราสูงหรือนั้น เงื่อนไขที่สำคัญคือชาวนารับจ้างทำงานเกิดผลดี (มีมูลค่าส่วนเกิน) แก่ผู้จ้างมากน้อยเพียงใด ตอนทานาข้าวชาวนาจ่ายค่าจ้างสูงเพราะเกรงฝนตก หรือรวงข้าวคอแห้งประกอบกับชาวนารับจ้างมีน้อยขณะที่ต้องใช้แรงงานมากจึงต้องจ้างในอัตราที่สูง เมื่อเข้าสู่การผลิตที่มีการทำนาทุ่งชาวนาทุ่งจ่ายค่าจ้างในอัตราที่สูงเพราะเกรงทุ่งตาย เลี้ยงแล้วได้กุ้งน้อย กลัวว่าการดูแลไม่ดีหากชาวนารับจ้างรายใดเลี้ยงดีก็จะจ่ายค่าจ้างสูง เงื่อนไขที่ชาวนาต้องจ้างสูงจึงคล้ายกับที่เคยมีมาก่อนทานาข้าว

ความสัมพันธ์ทางการผลิตระหว่างชาวนากับพ่อค้านายทุน ลักษณะที่สำคัญคือความสัมพันธ์ทางการผลิตในรูปภาวไร ผลผลิตที่สำคัญของชาวนาในช่วงทานาทุ่งที่สามารถนำมาขายได้ คือ กุ้งกุลาดำ กุ้งจำนวนหนึ่งก็รวบรวมกันประมาณ 100 บาท หากเลี้ยงแล้วสามารถขายได้ราคาสูงกว่านั้นถือว่าได้กำไร เงื่อนไขในการขายให้พ่อค้า (หรือเกิน 100 บาท) ประการแรกขึ้นอยู่กับขนาดกุ้งที่เลี้ยง ถ้ากุ้งขนาดใหญ่จะได้ราคาสูงแต่ถ้ากุ้งขนาดเล็กจะได้ราคาต่ำ ประการที่สอง การลุ่มเพื่อตกลงราคา ถ้าลุ่มผิดพลาดได้กุ้งขนาดเล็กการกำหนดราคาก็จะได้ต่ำกว่าที่ควรจะเป็น หากให้พ่อค้ารายน้อยลงตามไปด้วย นอกจากในเรื่องการผลิตและขายกุ้งกุลาดำแล้วชาวนายังต้องซื้อสินค้าอุปโภคบริโภคและปัจจัยการผลิตอีกหลายอย่าง ความสัมพันธ์ทางการผลิตที่เกิดขึ้นนี้ เป็นความสัมพันธ์ทางการผลิตที่ไม่เท่าเทียมกัน (unequal exchange) ผลผลิตจากชาวนาไปสู่ผู้บริโภค สินค้าอุปโภคบริโภคและปัจจัยการผลิตจากผู้ผลิตมายังชาวนาทั้งสองทางต้องผ่านคนกลางหลายชั้นหลายตอน เวลาซื้อสินค้าจากชาวนาคคนกลางจะผลักภาระค่าใช้จ่ายต่าง ๆ มาให้ชาวนาโดยพยายามลดราคาสินค้าให้ต่ำ แต่เวลานำสินค้ามาขายผู้ผลิตและพ่อค้าคนกลางก็ผลักภาระค่าใช้จ่ายต่าง ๆ มาให้แก่ชาวนาโดยเพิ่มราคาขายสินค้าให้สูงขึ้น จึงสรุปได้ว่าน่าจะเป็นการซื้อหรือขายสินค้า ผู้ผลิตสินค้าอุปโภคบริโภคและคนกลางจะเบียดบังส่วนเกินเอาจากชาวนาทั้งสิ้น การที่ความสัมพันธ์ทางการผลิตเกิดขึ้นในลักษณะนี้เป็นเพราะนายทุนผูกขาดปัจจัยการผลิตและผูกขาดตลาด และที่ชาวนายังทนยอมต่อสภาพความสัมพันธ์ทางการผลิตข้างต้น เป็นเพราะชาวนาเห็นว่ายังมีผลตอบแทนจากการขายกุ้งกุลาดำอีกมาก

สำหรับความสัมพันธ์ทางการผลิตระหว่างชาวนากับรัฐ แนวทางที่แต่ละฝ่ายปฏิบัติต่อกันโครงสร้างยังคงเหมือนเดิมคือชาวนาเป็นฝ่ายเสียภาษี ส่วนฝ่ายรัฐตอบแทนด้วยการให้บริการและจัดให้มีโครงสร้างพื้นฐาน เพื่อสนับสนุนการประกอบอาชีพของชาวนา ด้านการเสียภาษีพบว่าภาษีทางตรงรัฐยังไม่มี การเรียกเก็บจากชาวนากุ้ง เจ้าหน้าที่ประมงอำเภอให้เหตุผลว่า เนื่องจากการเลี้ยงกุ้งกุลาดำเป็นอาชีพที่รัฐส่งเสริม ภาษีส่วนใหญ่ที่รัฐได้รับจากชาวนาจึงเป็นภาษีทางอ้อมที่เกิดจากการซื้อสินค้าอุปโภคบริโภค ชื้อปัจจัยการผลิตของชาวนาและภาษีจากการส่งออกกุ้งกุลาดำไปยังตลาดต่างประเทศ พฤติกรรมการเสียภาษีและ การเข้าถึงบริการของรัฐมีความหลากหลายและไม่เป็นธรรมอยู่มาก ปรากฏว่านายทุนเข้าถึงบริการของรัฐและเรียกร้องบริการจากรัฐมากที่สุด รองลงมาคือชาวนารวยและชาวนากลาง ส่วนชาวนาจนมักเข้าถึงบริการของรัฐน้อยที่สุดและมีถูกผลักภาระให้เสียภาษีแทนชั้นที่เหนือกว่าเสมอ ในเรื่องการสร้างถนน ไฟฟ้า และชลประทานอันเป็นโครงสร้างพื้นฐานของรัฐน้อยรัฐก็อ้างว่างบประมาณมีจำกัด เมื่องที่จะช่วยเหลือชาวนาได้มากนัก จนในบางครั้งชาวนาต้องช่วยกันออกแรงทำถนนและเรียกรับเงินซื้อดินลูกรังมาซ่อมแซมถนนกันเอง นอกจากนั้นชาวนายังไม่ได้รับความสะดวกในการขอใช้บริการ เช่น กรณีเจาะถนน ไฟฟ้า และเจาะน้ำบาดาล ทางราชการมีระเบียบและขั้นตอนที่ยุ่งยากจนชาวนาที่ขอใช้บริการรู้สึกเบื่อหน่าย บริการของรัฐด้านอื่น ๆ เช่น การศึกษา สาธารณสุข การคุ้มครองความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน ชาวนายังคงได้รับน้อย เช่นเดียวกัน กรณีให้การศึกษาน้อยลงในชุมชนตำบลเกาะเพชรอย่างเห็นได้ชัด เป็นผลสืบเนื่องมาจากชาวนามีงานทำมากกว่าที่จะเกิดจากการเข้าเบ็ดเตล็ดของเจ้าที่รัฐ

อภิปรายผล

วิธีวัดด้านการประกอบอาชีพของชาวนาก่อนที่จะมีการทวนกุ้ง

1. ความสัมพันธ์ระหว่างชาวนาด้วยกัน

พอดเตอร์ กล่าวถึงสังคมชาวนาไทยว่ามีโครงสร้างที่สำคัญ 11 ประการ คือ 1) ลักษณะครอบครัวขยายที่อาศัยอยู่ร่วมกันในบริเวณเดียวกัน 2) ระบบเครือญาติที่นับญาติกันทั้งสองฝ่าย 3) การให้ความสำคัญกับกลุ่มบ้านที่เป็นเพื่อนบ้านกัน 4) กลุ่มแลกเปลี่ยนแรงงาน 5) ความสัมพันธ์

ระหว่างผู้ใหญ่ผู้น้อย 6) การจัดแบ่งชนชั้นและสถานภาพ 7) ผู้นำและบริวาร 8) กลุ่มการเมือง 9) หมู่บ้านในฐานะองค์กรบริหารและปกครอง 10) สังคมหมู่บ้าน และ 11) วัดของหมู่บ้าน (นจธ. อธิษฐานระจธ. 2526 : 79) โครงสร้างเหล่านี้ชี้ให้เห็นถึงการเกาะยึดของสังคมชาวนาที่มีการแลกเปลี่ยนและช่วยเหลือกันของชาวนาระหว่างเครือญาติทั้งสองฝ่าย ระหว่างเพื่อนบ้านและระหว่างผู้ใหญ่ผู้น้อยความสัมพันธ์ทางสังคมหรือความสัมพันธ์ทางการผลิตที่เกิดขึ้น จึงมีทั้งในแนวราบระดับเดียวกันและแนวตั้งระหว่างผู้ใหญ่น้อย การแลกเปลี่ยนและช่วยเหลือกันจึงมีทั้งที่ ทำเทียมกันและแม่ ทำเทียมกัน

ผลการวิจัยพบว่า ความสัมพันธ์ทางการผลิตของชาวนาชุมชนตำบลเกาะเพชรในช่วงที่ยังไม่มีการทำนาถุ้ง (พ.ศ. 2532) ซึ่งเป็นช่วงที่ทุนนิยมได้แผ่ขยายเข้าไปในชุมชนชนบทอย่างกว้างขวางแล้วในระดับมหภาค (macro) ชาวนามีความสัมพันธ์ทางการผลิตตามโครงสร้างที่ พอลเตอร์ กล่าวไว้หลายอย่าง ที่สำคัญได้แก่ 1) การช่วยเหลือให้อาศัยที่ดินทำกิน 2) การช่วยเหลือให้กู้ยืมเงิน 3) การแลกเปลี่ยนช่วยเหลือแรงงานในการผลิต

ด้านการช่วยเหลือให้อาศัยที่ดินทำกิน นอกจากชาวนาช่วยเหลือกัน เพราะมีความผูกพันเป็นญาติกันแล้ว พบว่าแม้ชาวนางนที่มาจากนอกชุมชน ชาวนารวยที่มีที่ดินมากก็ได้เอื้อเฟื้อให้อาศัยที่ทำการเพาะปลูกที่สำคัญอยู่เบื้องหลังความสัมพันธ์ทางการผลิตในระดับนี้ มีทั้งในเชิงเศรษฐกิจและสังคม ในเชิงเศรษฐกิจ กล่าวได้ว่าที่ชาวนารวยชาวนากลางเอื้อเฟื้อให้ที่ทำการแก่ชาวนางน เพราะต้องการพึ่งพาแรงงานในการผลิตจากชาวนางน ทั้งนี้ เพราะในบริบทของชุมชนชาวนาตำบลเกาะเพชร มีที่ดินจำนวนมาก ขณะที่ประชากรยังมีน้อย ชาวนาส่วนใหญ่จึงมีสถานภาพเป็นเจ้าของที่ดินลงมือทำการผลิตเอง รวมทั้งวิธีการผลิตก็ยังล้าหลัง ความต้องการแรงงานมาช่วยในการผลิตจึงมากไม่เหมือนกับชาวนาภาคกลางที่ดินส่วนใหญ่เป็นของนายทุนและนายทุนเองก็ไม่ได้ทำนา นาที่นาเหล่านั้นเขาให้ชาวนาเช่าเพื่อต้องการค่าเช่า สำหรับเหตุผลในเชิงสังคมการให้อาศัยที่ทำการ โดยเฉพาะกับชาวนาที่ไม่ได้เป็นญาติก็เพราะหวังสร้างบารมีให้แก่ตนเองผูกใจให้ชาวนางนมาเป็นพรรคพวก เพราะในสังคมชนบทชาวนายังขาดความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน มีโจรผู้ร้ายชุกชุม รัฐให้การดูแลทั่วถึง การรวมตัวของชาวนาระหว่างผู้ใหญ่น้อย เพื่อหวังพึ่งพาหรือปกป้องกันจึงมีความจำเป็นมาก

การช่วยเหลือให้ผู้มีเงิน โดยทั่วไปชวานากลัวการ เป็นหนี้และดำรงชีวิตอยู่อย่างประหยัด แต่หากมีความจำเป็นที่ต้องใช้เงิน พบว่าชวานาชุมชนตำบลเกาะเพชรจะขอยืมจากญาติ เป็นอันดับแรก สอดคล้องกับการศึกษาของ วิทยากร เชียงกูล เรื่อง "พัฒนาการทุนนิยมในประเทศไทย : ศึกษากรณี ภาคกลาง" ในช่วงหลังปี พ.ศ.2503 ในแง่ที่ว่าแม้ชวานาภาคกลางจะเริ่มใช้เทคโนโลยีที่ทันสมัยต้องมีค่าใช้จ่ายในการซื้อปัจจัยการผลิตเพิ่มขึ้น แต่ชวานาก็ไม่นิยมไปกู้จากสถาบันการเงิน (วิทยากร เชียงกูล. 2526 : 117) อย่างไรก็ตามผลการศึกษาค้างนี้ไม่ได้สอดคล้องกับการที่ชวานาภาคกลางทั้งหมดเพราะกรณีชวานาภาคกลางนั้น ทางเลือกเวลาคือครื่อน เรื่องเงินชวานาจะไปขอพึ่งพาพ่อค้า (เจ้าของโรงสี) แต่ทางเลือกของชวานาชุมชนตำบลเกาะเพชรคือญาติมาก่อน สาเหตุที่เป็นเช่นนี้ เพราะสังคมชวานาชุมชนตำบลเกาะเพชรเป็นสังคมที่ระบบเครือญาติมีอิทธิพลเหนือระบบอื่น ๆ ไม่มีพ่อค้านายทุนที่มีอิทธิพลเหมือนภาคกลาง และที่สำคัญคือชวานาชุมชนตำบลเกาะเพชรนิยมขายข้าวให้โรงสีเพราะได้ราคาต่ำ แต่จะขายให้แก่ชวานาเพื่อนบ้านเป็นอาหารเบ็ดเตล็ด ฉะนั้นเหตุผลที่อยู่เบื้องหลังการให้ผู้มีเงินมีลักษณะก็เช่นเดียวกับการให้อาศัยที่หากินแก่ชวานาจน กล่าวคือชวานาช่วยเหลือกันเพราะมีความผูกพันเป็นญาติ และช่วยเหลือเพราะหวังพึ่งพากันด้านแรงงาน และสร้างบารมีเพื่อให้เป็นพรรคพวก นอกจากนี้ยังพบว่าในการจ้างงานของชุมชนตำบลเกาะเพชรในช่วงก่อนทหานากุ้งในสหภาพแรงงานมีจำกัด ไม่ได้หมายความว่าใครให้ค่าจ้างสูงแล้วชวานารับจ้างจะไปทำงานให้เสมอไปเหตุผลอันดับแรก ๆ ของชวานารับจ้างต่อการจะรับทำงานจ้างหรือไม่นั้นคือความเป็นญาติ และความผูกพันที่ได้เคยช่วยเหลือกันมาก่อน ด้วยเหตุนี้ชวานารวยจึงมักจะผูกใจชวานาจนไว้ด้วยการช่วยเหลือเวลาคือครื่อน เรื่องเงิน

การช่วยเหลือแรงงานในการผลิต เป็นวิถีชีวิตอีกด้านหนึ่งของชวานาชุมชนตำบลเกาะเพชร ในช่วงก่อนที่จะมีการทหานากุ้ง มีหลายลักษณะตั้งแต่การช่วยเหลือแรงงานในการผลิตในระดับเดียวกัน คือระหว่างญาติ และระหว่างชวานาที่เป็นเพื่อนบ้านกัน ซึ่งอาจมีการตอบแทนด้วยการแลกเปลี่ยนแรงงานในฤดูกาลผลิตเดียวกันหรือในฤดูกาลผลิตต่อมาก็ได้ กับอีกลักษณะหนึ่งคือการช่วยเหลือแรงงานแก่ผู้ที่เคยช่วยเหลือหรืออุ้มชูมาก่อน การช่วยเหลือแรงงานในลักษณะนี้นับว่าเป็นต้องให้อีกฝ่ายมาช่วยงานคนในลักษณะเดียวกัน การตอบแทนจะได้รับในลักษณะอื่น เช่น การให้อาศัยที่หากิน การ

ได้ยืมเงินเวลาเมื่อครั้งนั้น ตลอดจนการช่วยคุ้มครองชีวิตทรัพย์สินให้แก่คนในฐานะลูกพี่ ความสัมพันธ์ทางการผลิตที่เกิดขึ้นสอดคล้องกับผลการศึกษาของ ฉัตรทิพย์ นาถสุภา ในเรื่อง "เศรษฐกิจหมู่บ้านไทยในอดีต" มากกว่าผลการศึกษาของ พอลเตอร์ ในเรื่อง "โครงสร้างสังคมชาวนาไทย" กล่าวคือ พอลเตอร์ กล่าวว่า การช่วยเหลือแรงงานกันมักพบในการเฉพาะในการทอผ้า ไม่พบการช่วยเหลือแลกเปลี่ยนแรงงานกันในการผลิตพืชเศรษฐกิจอื่น เช่น ปลูกหอม กระเทียม หรือถั่วลิสง (นฤจร อิทธิจิระจรัส, 2526 : 79) แต่ ฉัตรทิพย์ นาถสุภา กล่าวว่า นอกจากพบในการทอผ้าแล้วยังพบการช่วยเหลือแลกเปลี่ยนแรงงานกันในงานกิจกรรมสังคมอื่น ๆ เช่น ปลูกบ้าน ทำบุญบวชนาค แต่งงาน งานศพ งานเทศกาล (ฉัตรทิพย์ นาถสุภา, 2533 : 10 - 21) ซึ่งไม่ได้ต่างไปจากที่เกิดขึ้นในชุมชนตำบลเกาะเพชร ฉะนั้นความเป็นญาติ การเกี่ยวข้อเป็นลูกพี่ลูกน้องคอยอุปถัมภ์กัน การคอกอยู่ภายใต้สังคมประเพณี ยึดมั่นพุทธศาสนาและศาสนาอิสลาม เป็นศูนย์กลางในการดำเนินชีวิต ตลอดจนสภาพการผลิตที่ยังต้องใช้แรงงานคนจำนวนมาก และต้องพึ่งพาธรรมชาติ จึงยังเป็นเงื่อนไขสำคัญที่อยู่เบื้องหลังความสัมพันธ์ทางการผลิตในประเด็นการแลกเปลี่ยน และช่วยเหลือแรงงานระหว่างชาวนาชุมชนตำบลเกาะเพชรด้วยกัน

2. ความสัมพันธ์ระหว่างชาวนากับพ่อค้านายทุน

ระบบทุนนิยมการค้า (commercial capitalism) สิ่งที่เกิดขึ้นถูกทำให้เป็นสินค้าไม่เพียงแต่มีค่าด้านประโยชน์ใช้สอย (use value) แต่ยังมีค่าด้านการแลกเปลี่ยนด้วย (exchange value) (Gurley, 1988 : 2) ภายใต้อิทธิพลของความสัมพันธ์ทางการผลิตระบบทุนนิยมการค้าหรือผลิตเพื่อขาย มาร์กซอธิบายถึงลักษณะการผลิตเพื่อขายว่า ผู้ทำงานไม่ได้เป็นเจ้าของปัจจัยการผลิตแรงงานที่ทำการผลิตเปรียบเหมือนสินค้าอย่างหนึ่ง แรงงานต้องทำการผลิตส่วนเกิน (surplus value) เพื่อนายทุนหรือเจ้าของปัจจัยการผลิตจะได้นำไปผลิตต่อ (วิทยากร เขียงกุล, 2532 : 22 ; กาชัย ลายสมิต, 2533 : 28)

ผลการวิจัยพบว่า ก่อนที่จะมีการทอผ้าถึงความสัมพันธ์ทางการผลิตของชาวนาชุมชนตำบลเกาะเพชรกับพ่อค้านายทุนยังไม่เป็นไปตามแบบทุนนิยมการค้าหรือที่ มาร์กซ กล่าวไว้เสียทีเดียวแต่

เหมือนกับที่ บลาย้อ ชนชนท์ กล่าวไว้ในเรื่อง "นายทุนพ่อค้ากับการกีดกันและขยายตัวของระบบทุนนิยมในภาคเหนือของไทย พ.ศ. 2464 - 2523" มากกว่า คือชานาส่วนใหญ่น่าเป็นชีวิตเป็นผู้ผลิตรายย่อยที่เป็นทั้งเจ้าของปัจจัยการผลิตและผู้ใช้แรงงานไปพร้อม ๆ กัน (บลาย้อ ชนชนท์, 2529 : 3) กรณีการผลิตส่วนเกิน (surplus value) เพื่อนายทุนนำไปผลิตต่อหรือ بيعคัมภีร์ส่วนเกิน มีสูงเป็นเพียงบางกรณีดังต่อไปนี้

ค่าน้ำค่าเช่า ที่อาจตีความว่าเข้าช่วยการเบียดบังส่วนเกินจากชานาเช่าได้แก่ค่าเช่าที่ดินทำไร่สวนผสม เพราะอัตราค่าเช่าสูงถึงไร่ละ 1,000 บาทต่อปี สูงกว่าค่าเช่านาประมาณ 5 - 10 เท่า แต่หากพิจารณาถึงความเป็นธรรมแก่การแบ่งปันผลประโยชน์จากการผลิตแล้วองค์ประกอบที่สำคัญคือ ที่ดินมีจำกัด ผู้เช่าได้รับผลตอบแทนสูง การจ่ายค่าเช่าสูงจึงเป็นการกระจายผลประโยชน์ให้แก่ผู้เช่าเพียงเล็กน้อยมากกว่าที่จะเป็นการเบียดบังหรือแสวงหาผลประโยชน์จากกัน ส่วนการเช่าที่นาเพื่อการหาน้ำยังมีลักษณะเป็นการช่วยเหลือกันมากกว่าที่จะตีความว่าเป็นการเบียดบังส่วนเกิน เพราะหากปีใดหาน้ำไม่ได้ผล เจ้าของที่นาก็ไม่น่าคิดค่าเช่า และหากคิดค่าเช่าก็คิดในอัตราต่ำคือไร่ละ 100 - 200 บาทต่อปี เนื่องหลังการให้เช่าจริง ๆ แล้วผู้ให้เช่ามักมุ่งหวังผลตอบแทนด้านอื่นมากกว่า เช่น เพื่อช่วยเหลือแรงงานในการผลิต หรือเพื่อผูกใจไว้เป็นพรรคพวก

ค่าน้ำค่าจ้าง ปรากฏว่าทั้งที่ชานาจ้างนายทุนไดนาและจ้างชานารับจ้างเกี่ยวข้าวและเก็บตบรีเป็นอัตราค่าจ้างที่สูงทั้งคู่ กล่าวคืออัตราค่าจ้างไดนาไร่ละ 80 - 100 บาท ส่วนการจ้างเกี่ยวข้าวอัตราค่าจ้างร้อยละ 30 - 35 ของข้าวที่เก็บเกี่ยวได้ และอัตราค่าจ้างเก็บตบรีอัตราค่าจ้างก็ไร่ละ 2 บาท เหตุผลที่ชานาต้องจ้างนายทุนไดนาในอัตราที่สูง เพราะนายทุนเป็นเจ้าของปัจจัยการผลิต (รายได้) โดยที่นายทุนเป็นฝ่ายกำหนดค่าจ้างเอง ชานาน่ามีสิทธิในการต่อรองค่าจ้าง ส่วนกรณีการจ้างชานารับจ้าง แม้ชานาจะเป็นฝ่ายกำหนดค่าจ้างเองแต่ก็ต้องกำหนดค่าที่สูงและแข่งขันกันให้บริการแก่ชานาที่มารับจ้าง เช่น บริการรับส่ง เลี้ยงอาหาร ตลอดจนให้การช่วยเหลือเวลาชานารับจ้างเวลาเดือนร้อนนํ้าว่าเรื่องเงิน เรื่องที่ดินทำกิน หรือเรื่องความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน เหตุผลที่ต้องจ้างชานารับจ้างในอัตราที่สูงและปฏิบัติต่อชานารับจ้างเช่นนี้ เพราะชานารับจ้างมี

จำนวนน้อย ชาวนาส่วนใหญ่ทำการผลิตเอง ประกอบกับการผลิตใช้วิธีการที่ล่าช้าจึงต้องใช้แรงงานมาก รวมทั้งเกรงว่าจะเก็บเกี่ยวไม่ทันฤดูกาลจึงต้องเร่งจ้างขึ้นค่าจ้างและให้บริการต่าง ๆ แก่ชาวนา รับจ้าง เพื่อให้ทันทางนาให้แก่ตน ฉะนั้นค่าจ้างที่มีอัตราสูงจึงเกิดขึ้นได้ทั้งในแง่ความสัมพันธ์ทางการผลิตที่ชาวนามีกับพ่อค่านายทุนซึ่งเป็นชนชั้นที่มีอิทธิพลเหนือกว่า และกับชาวนาจ้างซึ่งเป็นชนชั้นที่ด้อยกว่า ในขณะที่การจ่ายค่าจ้างในอัตราที่สูงให้กับพ่อค่านายทุน มีการตีความว่าเป็นการ ป้อนปันส่วนเกินในการผลิต (explotation) แต่การจ่ายค่าจ้างในอัตราสูงและให้บริการจำนวนมากแก่ชาวนาจ้างไม่อาจตีความได้ว่าเป็นการ ป้อนปันส่วนเกินในการผลิตตามลักษณะที่มีกับพ่อค่านายทุนได้ เพราะพื้นฐานทางสังคมที่ชาวนามีต่อพ่อค่านายทุนกับที่ชาวนามีต่อชาวนาจ้างไม่เหมือนกัน การยอมจ่ายค่าจ้างสูงและบริการจำนวนมากให้แก่ชาวนาจ้างเป็นการให้บนพื้นฐานความเต็มใจที่เจ้าของปัจจัยการผลิต (เจ้าของนา) ต้องการกระจายผลตอบแทนให้กับชาวนาจ้าง ตอบแทนกับการที่ชาวนาจ้างมาช่วยทางนาให้แก่ตน

ด้านดอกเบี้ย แม้ทุนนิยมการค้าหรือระบบการผลิตเพื่อขายได้แผ่ขยายเข้าสู่ประเทศไทยนานเกิน 30 ปี แล้วก็ตาม แต่กรณีชุมชนตำบลเกาะเพชร อำเภอหัวไทร จังหวัดนครศรีธรรมราชมีเพียงกรณีชาวประมงกับเจ้าแก้วเท่านั้นที่ให้มีเงินลงทุนแล้วคิดดอกเบี้ยในอัตรารุนแรง สภาพโดยทั่วไปดูเหมือนว่าเจ้าแก้วให้มีเงิน เพราะต้องการช่วยเหลือชาวประมงที่ไม่มีเงินทุนให้ได้มีปัจจัยการผลิตประกอบอาชีพ เมื่อชาวประมงหาปลามาได้ก็จะคอยรับซื้อ แต่ในความเป็นจริงเจ้าแก้วออกเงินให้ก่อนหรือให้มีเงินอุดหนุนชาวประมงอย่างรุนแรง กุ้งและปลาที่หามาได้ หากขายแก่พ่อค้าหัวไทรได้ราคากิโลกรัมละ 120 บาทเมื่อขายขายให้แก่เจ้าแก้วจะได้เพียง 100 บาท ซึ่งเจ้าแก้วได้หักดอกเบี้ยไว้แล้วประมาณร้อยละ 20 - 25 ต่อ กิโลกรัมและต่อเที่ยว ส่วนการยืมเงินจากนายทุนรายอื่น เช่น ชาวนารายหรือเจ้าของโรงสี เป็นการหวังผลด้านอื่น เช่น แรงงานหรือการรับซื้อข้าวไม่ได้หวังเอาดอกเบี้ยแต่ประการใด ผลการวิจัยสอดคล้องกับการศึกษาของ ฉัตรทิพย์ นาถสุภา ในเรื่อง "เศรษฐกิจหมู่บ้านไทยในอดีต" และการศึกษาของ ชูลิทธิ ชูชาติ ในเรื่อง "ภาคข้าว (ตลาดข้าว) และการปรับตัวของชุมชนชาวนาภาคเหนือ" ซึ่งทั้งสองรายงานยืนยันตรงกันว่า ขณะที่ทุนนิยมแผ่ขยายสร้างการเปลี่ยนแปลงอย่างกว้างขวางในแถบชุมชนชาวนาภาคกลางแต่ชุมชนชาวนาในภาคอื่น ๆ ยังได้รับผลกระทบน้อยมากและสำหรับในประเด็นที่ปรากฏว่า มีเพียงเจ้าแก้วหรือพ่อค้าคนจีนมีความสัมพันธ์ในเชิงการค้ากับชาว

ประมงออกเงินให้ก่อนแล้วคอยรับซื้อกุ้งและปลาที่ชาวประมงหามาได้ เป็นหลักฐานอย่างหนึ่งที่แสดงให้เห็นถึงการแทรกตัวเข้าไปในชุมชนของคนจีนทั้งในชุมชนเมืองและชนบท เป็นคนกลางรับซื้อสินค้าจากชาวเมืองไปขายในชนบทและรับซื้อสินค้าจากชาวนามาขายในเมือง (ลิขิต วีระเวทิน. 2529 : 23 - 27) ที่ชุมชนตำบลเกาะเพชรก็มีคนจีนทำหน้าที่ในการนำทุนนิยมเข้าไปแพร่หลาย เช่นเดียวกัน

คำถามว่า ในช่วงก่อนที่จะมีการทำนากุ้งในชุมชนตำบลเกาะเพชร สิ่งที่ชาวนาผลิตขึ้นและนำมาเป็นสินค้าขายเพื่อนำเงินไปซื้อสินค้าสำเร็จรูปอย่างอื่นที่ชาวนาไม่ได้ผลิต ได้แก่ ข้าว ตับสั ไข่ เบ็ด กุ้ง และปลา ชาวนาตำบลเกาะเพชรมีทางเลือกที่ไม่ต้องตกอยู่ภายใต้การกดขี่ เบียดบังส่วนเกินจากพ่อค้าคนกลางมากนัก ไม่ต้องถูกเจ้าของโรงสีบังคับซื้อข้าว เพราะสามารถขายให้เป็นอาหาร เบ็ดได้ราคาสูงกว่า ราคาตับสัก็ไม่ถูกกดขี่ เพราะตับสัที่ไปจากชุมชนตำบลเกาะเพชรได้รับการยอมรับจากผู้บริโภคว่าคุณภาพดี ไข่ เบ็ดไม่มีโอกาสล้มตลาด เพราะนอกจากส่งออกขายยังตลาดในเมืองแล้วชาวนาในชุมชนเองก็นิยมบริโภคเป็นอาหารหลัก มีเพียงกรณีการขายกุ้งและปลาหรือสัตว์น้ำเท่านั้นที่ผู้ซื้อ เบียดบังส่วนเกินเอาจากชาวประมงรุนแรง สาเหตุเพราะชาวประมงทำการผลิตภายใต้สัญญาการยืมเงินจากพ่อค้านายทุนทำการผลิตในลักษณะคล้ายกับที่ อัมมาร สยามวาลา และ วิทยากร เชียงกูล กล่าวไว้ คือ อัมมาร สยามวาลา กล่าวถึงในเรื่อง "เกษตรกรกับคนกลาง" ว่าสินค้าชาวนาผลิตโดยมีสัญญาผูกมัดรับสินเชื่อไปลงทุน และขายผลผลิตให้คนอื่นไม่ได้ เช่น อ้อย สับปะรด กรณีเช่นนี้ชาวนาจะถูกกดขี่ราคาและเอาเปรียบอย่างเต็มที่ (อัมมาร สยามวาลา. 2529 : 89 - 120) วิทยากร เชียงกูล กล่าวไว้ในเรื่อง "การพัฒนาทุนนิยมในประเทศไทย : ศึกษากรณีสังคมเกษตรภาคกลาง" เขากล่าวถึงพ่อค้านายทุนต่างชาติและนายหน้าตัวแทนว่าได้เข้ามาให้คำปรึกษา ให้สินเชื่อ ขายพันธุ์พืช ปลูก ยาบปราบศัตรูพืช พันธุ์สัตว์ วัคซีนสำหรับสัตว์ และอาหารสัตว์ โดยระบบเงินเชื่อและสัญญาว่าจะซื้อผลผลิตของชาวนา เช่น อ้อย สับปะรด ผลไม้ ผัก รวมทั้งไก่และหมูจากชาวนาชาวไร่ โดยวิธีการนี้แม้ชาวนายังมีสิทธิเหนือที่ดิน เครื่องมือและปัจจัยการผลิตอื่น ๆ แต่ผลตอบแทนที่ชาวนาจะได้รับจะถูกกำหนดโดยพ่อค้านายทุนต่างชาติหรือตัวแทนนายหน้าข้างต้น ชาวนาจะถูกเอาเปรียบอย่างรุนแรง (วิทยากร เชียงกูล. 2529 : 50 - 52)

3. ความสัมพันธ์ระหว่างชาวนากับรัฐ

มาร์กซ์ กล่าวถึงความสัมพันธ์ทางการผลิตในทฤษฎีของเขา เป็นความสัมพันธ์ระหว่างชนชั้น โดยความสัมพันธ์ทางการผลิตดังกล่าวออกมาในรูปของการแบ่งว่าใครเป็นเจ้าของปัจจัยการผลิต ใครเป็นผู้ลงมือทำการผลิตโดยตรง และต่างฝ่ายจะได้รับส่วนแบ่งกันอย่างไร (Wilezski. 1981 : 78; วิทยากร เขียงกุล. 2526 : 79) การผลิตในยุคก่อนทุนนิยมนั้นปัจจัยการผลิตที่สำคัญคือที่ดินและแรงงาน ชาวนามีเพียงแรงงานเป็นของตนเอง ในขณะที่รัฐได้อ้างสิทธิเหนือที่ดินทั้งหมดและบีบบังคับให้ชาวนาผลิตส่วนเกินเพื่อเสียภาษีให้แก่รัฐ (ฉัตรทิพย์ นาถสุภา. 2533 : 4) ความสัมพันธ์ทางการผลิตระหว่างชาวนากับรัฐได้พัฒนามาตามลำดับ จนกระทั่งเข้าสู่ช่วงการพัฒนาประเทศไปสู่ความทันสมัยตามแบบประเทศทางยุโรปและอเมริกาหลังปี พ.ศ. 2503 ชาวนามีหน้าที่เสียภาษีให้แก่รัฐและรัฐมีหน้าที่ให้บริการพื้นฐานด้านสาธารณูปโภค (ถนน ไฟฟ้า ชลประทาน) การส่งเสริมอาชีพ การจัดการศึกษา การให้บริการสาธารณสุข ตลอดจนการให้ความคุ้มครองในชีวิตและทรัพย์สินของชาวนา

ผลการวิจัยพบว่า ในช่วงก่อนที่จะมีการทบทวนถึงลักษณะการเสียภาษีของชาวนาและบริการพื้นฐานที่ชาวนาชุมชนตำบลเกาะเพชรได้รับจากรัฐยังมีความหลากหลาย ขาดความเป็นธรรม แตกต่างไปตามสถานภาพหรือชนชั้นของชาวนา กล่าวคือผู้ที่ได้ชื่อว่าเสียภาษีให้แก่รัฐมากที่สุดคือชาวนาจนหรือชาวประมง รองลงมาคือชาวนารวย ชาวนากลาง และพ่อค้านายทุนตามลำดับ ในกรณีชาวประมงนั้นเจ้าหน้าที่ราชการได้ลงใบตรวจสอบในพื้นที่อย่างเข้มงวด หากชาวประมงรายใดฝ่าฝืนไม่เสียภาษีจะถูกจับกุม แต่เมื่อมาพิจารณาในส่วนของชาวนารวยและชาวนากลางนั้น รัฐได้ให้การผ่อนปรนอย่างมากถ้าปีใดทบทวนไม่ได้ผลก็จะไม่เก็บภาษี และสำหรับพ่อค้านายทุนทั้งที่ค้าขายของชาและเจ้าของโรงสี พบว่าเจ้าหน้าที่ไม่ได้ลงใบประเมินเก็บภาษีโดยตรง บล่อยาให้พ่อค้านายทุนมาชำระเองที่สำนักงาน ส่งผลให้พ่อค้านายทุนส่วนใหญ่หลีกเลี่ยงภาษีและให้ข้อมูลที่ต่ำกว่าความเป็นจริงเสมอ ความสัมพันธ์ทางการผลิตระหว่างชาวนากับรัฐของตำบลเกาะเพชรในช่วงก่อนที่จะมีการทบทวนข้างต้น สอดคล้องกับแนวคิดของ คาร์ล มาร์กซ ในแง่ที่ว่ารัฐหรือชนชั้นปกครองพยายามใช้อำนาจแสวงหาผลประโยชน์จากชนชั้นได้ปกครองคือพ่อค้านายทุนชาวนารวย ชาวนากลาง ชาวนาจนหรือชาวประมง และสอดคล้องกับแนวคิดของ มาร์กซ์ ในแง่ที่ว่าความสัมพันธ์ทางการผลิตระหว่างรัฐกับชนชั้นต่าง ๆ ในสังคมก็คือ ความสัมพันธ์

ระหว่างชนชั้นนั่นเอง อย่างไรก็ตามการศึกษาครั้งนี้ยังได้พบเพิ่มเติมจากที่ คาทรี เรนคอฟ และมาร์กซ์ กล่าวไว้คือในความสัมพันธ์ทางการผลิตระหว่างชนชั้น ที่มีการใช้อำนาจหรืออิทธิพลที่มีอยู่แสวงหาผลประโยชน์จากชนชั้นที่ค่อนกว่านั้น หากเป็นความสัมพันธ์ทางการผลิตระหว่างชนชั้นที่มีช่องว่างระหว่างชนชั้นน้อยหรือมีความใกล้เคียงกัน เช่น รัฐกับพ่อค้านายทุน การแสวงหาผลประโยชน์จะน้อยกว่าความสัมพันธ์ทางการผลิตระหว่างชนชั้นที่มีช่องว่างมาก เช่น กรณีรัฐกับชาวนาจนหรือชาวประมง การใช้อำนาจเพื่อแสวงหาผลประโยชน์จะมีสูงขึ้นตามลำดับ ปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นนี้สอดคล้องกับที่ สூธี ประศาสน์ เศรษฐ ได้วิเคราะห์ไว้ในเรื่อง "กำเนิดและลักษณะพิเศษของนายทุนอุตสาหกรรม" และ สุรเดช ธารงไทย ได้วิเคราะห์ไว้ในเรื่อง "โครงสร้างทางเศรษฐกิจการเมืองกับความยากจนของคนไทย" ใน เศรษฐกิจไทย : โครงสร้างกับการเปลี่ยนแปลง. ทั้งสองคนได้อธิบายไว้ค่อนข้างชัดเจนว่า ในยุคที่ทุนนิยมแผ่ขยายเข้ามาสู่ประเทศไทย อำนาจการตัดสินใจระดับชาติตกอยู่กับคนส่วนน้อยเพียงไม่กี่กลุ่ม และกลุ่มดังกล่าวคือผู้มีอิทธิพลทั้งทางเศรษฐกิจและการเมือง (สூธี ประศาสน์ เศรษฐ. 2525 : 238 - 239 ; สุรเดช ธารงไทย. 2525 : 14, 17 - 18) คารงค์ ฐานดี ก็เป็นผู้หนึ่งที่พยายามชี้ให้เห็นว่าชนชั้นที่ได้ชื่อว่าเป็นชนชั้นปกครอง (ruling class) ของประเทศในเวลาที่สามนั้น ความจริงไม่ได้หมายถึง ข้าราชการชั้นสูงหรือกลุ่มทหารที่มีอำนาจในการตัดสินใจในงานของรัฐเท่านั้น แต่ยังรวมไปถึงกลุ่มพ่อค้านักธุรกิจและนายธนาคารที่ลงทุนในธุรกิจปล่อยเงินกู้ และทำการค้าระหว่างประเทศ นอกจากนั้นยังรวมถึงกลุ่มนายทุนต่างชาติ ซึ่งแบ่งเป็น 2 กลุ่ม คือ กลุ่มที่เป็นนักลงทุนในกิจการอุตสาหกรรมกับประเทศหรือสถาบันการเงินระหว่างประเทศ ที่ให้การช่วยเหลือในรูปของเงินให้เปล่าและเงินกู้ เพราะโดยนัยแล้วกลุ่มเหล่านี้ล้วนมีอิทธิพลต่อการกำหนดนโยบายและตัดสินใจในงานของรัฐทั้งสิ้น (คารงค์ ฐานดี. 2532 : 80 - 87) ฉะนั้นจึงมีเหตุผลเพียงพอที่จะสรุปว่าสาเหตุที่พ่อค้านายทุนถูกรัฐแสวงหาผลประโยชน์น้อยกว่าชาวนาทั่วไป เพราะพ่อค้านายทุนในระดับสูงก็มีสถานภาพเป็นชนชั้นปกครองด้วย และหากได้มองย้อนไปในอดีตก็จะเห็นความใกล้เคียงและการปฏิบัติระหว่างรัฐกับชนชั้นต่างวามสงคมได้อย่างชัดเจน จะเป็นอีกสาเหตุหนึ่งที่สามารถนำมาอธิบายวิถีชีวิตชาวนา ในส่วนที่ไม่มีความสัมพันธ์กับรัฐในช่วงนี้ได้ สังคมไทยในช่วงก่อนทุนนิยมประกอบด้วยชนชั้นปกครองและผู้ใต้ปกครองคือไพร่และทาส การจัดระเบียบทางชนชั้น สังคมไทยกำหนดให้มีมูลนายเป็นหัวหน้าปกครองควบคุมราษฎร แต่ละกลุ่มสลับหลั่นกันตามลำดับ โดยมีพระมหากษัตริย์เป็นมูลนายสูงสุด และด้วยเหตุที่พระมหากษัตริย์

เป็นเจ้าของที่ดินและเจ้าของแผ่นดิน ราษฎรจึงต้องตอบแทนด้วยการรับใช้แรงงานและสิ่งส่วย (ปิยะนาท นุชนาค. 2528 : 14; ชัยยงค์ ประดิษฐ์ศิลป์. 2535 : 2) แนวทางข้างต้นนี้ได้ใช้เป็นบรรทัดฐานสืบทอดกันมา สำหรับชนชั้นกลางหรือพ่อค้านายทุนที่เพิ่งเกิดขึ้นส่วนใหญ่เป็นคนจีน ตั้งแต่ยุคที่คนจีนเริ่มเข้ามาคนจีนมีความสัมพันธ์กับชนชั้นปกครองแบบอ้อยน้ำคอกวัว ชนชั้นปกครองได้อาศัยคนจีนในการทำการค้ากับต่างประเทศและรับช่วงเก็บภาษีจากราษฎร ฉะนั้นชนชั้นพ่อค้าคนกลางหรือคนจีนในอดีตนั้นไม่ได้อยู่ภายใต้บรรทัดฐานเดียวกันกับราษฎรไทย (ไพร่ ทาส) คนจีนมีอิสระที่จะทำการค้า นำสินค้าจากในเมืองไปขายในชนบทและรับซื้อสินค้าจากชาวนามาขายในเมือง (ลิขิต ชีรเวคิน. 2529 : 23 - 27) เมื่อเข้าสู่ยุคสมัยใหม่ยุคที่ถูกเรียกว่าสังคมยุคประชาธิปไตยทุกคนมีความเท่าเทียมกัน แต่ในความเป็นจริงบรรทัดฐานเดิมที่กล่าวข้างต้นไม่ได้ถูกทลายลง ยิ่งกระชั้นแน่นขึ้นเมื่อชนชั้นพ่อค้านายทุนได้เติบโตเลื่อนชั้นทางสังคม เข้าไปแทรกอยู่ในชนชั้นปกครองด้วย

ในด้านกาารให้บริการพื้นฐาน แม้รัฐจะมีนโยบายในการส่งเสริมอาชีพและการอยู่ดีกินดีของชาวนาด้วยการสร้างสิ่งสาธารณูปโภคพื้นฐาน (ถนน ไฟฟ้า ชลประทาน) จัดการศึกษา บริการสาธารณสุขให้ความรู้ในเรื่องการประกอบอาชีพ ประกันราคาสินค้าเกษตร ปฏิรูปที่ดิน จัดตั้งสหกรณ์ การเกษตรสนับสนุนให้เงินกู้ผ่านทาง ธกส. แต่สิ่งเหล่านี้รัฐทำได้ไม่มากนัก สอดคล้องกับคำวิจารณ์ของทองโรจน์ อ่อนจันทร์ ในเรื่อง "นโยบายพัฒนาชนบทกับปัญหาความยากจน" และ จาหลง อติกุล ในเรื่อง "วิเคราะห์แผนพัฒนาเศรษฐกิจเพื่อใคร" ใน เศรษฐกิจไทยอดีตและอนาคต. คือสิ่งที่รัฐจัดเป็นบริการให้แก่ชาวนานั้นน่าจะจะช่วยเหลือชาวนาได้อย่างจริงจัง ทองโรจน์ อ่อนจันทร์ กล่าวโดยสรุปว่าขีดความสามารถในการจัดสร้างชลประทานมีน้อย เจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรมีไม่เพียงพอ การปฏิรูปที่ดินก็ล่าช้า เพราะไม่อาจจูงใจเจ้าของที่ดินรายใหญ่ขายได้ ในการประกันราคาข้าวก็ไม่ได้ได้รับความร่วมมือจากพ่อค้าคนกลาง (ทองโรจน์ อ่อนจันทร์. 2524 : 101 - 125) ส่วน จาหลง อติกุล ได้ชี้ให้เห็นว่าจริง ๆ แล้วรัฐไม่ได้ให้การส่งเสริมด้านการเกษตรมากนัก เพราะงบประมาณในแผนพัฒนา เศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติที่ผ่านมาได้ถูกใช้ไปกับด้านอุตสาหกรรม งบประมาณด้านการเกษตรที่จัดไว้ รัฐยังจ่ายต่ำกว่าบัตินี้จัดไว้ แต่กลับไปจ่ายเกินงบทางด้านอุตสาหกรรม (จาหลง อติกุล. 2524 : 154 - 179) สำหรับบริการพื้นฐานของรัฐที่มีอยู่น้อยแล้วนั้น ปรากฏว่าผู้

ที่ได้มีโอกาส เข้าถึงและได้ใช้ประโยชน์มากกลับเป็นกลุ่มชนชั้นปกครอง และพ่อค่านายทุนเสียส่วนใหญ่ ชาวนากลับไม่ค่อยได้มีโอกาสใช้ เป็นจริงตามที่ ลัมมิส กล่าวคือการพัฒนาประเทศโดยยึดแนวการพัฒนาเศรษฐกิจนี้ว่าหากการพัฒนาทำให้คนจนดีขึ้น เพียงเล็กน้อย การพัฒนาดังกล่าวจะทำให้คนรวยหรือชนชั้นที่มีอิทธิพลเหนือกว่าดีขึ้นมาก ๆ (Lummis. 1992 : 24) ปัญหาต่าง ๆ ของชาวนาจึงไม่ได้รับการแก้ไข ในขณะที่ตัวชาวนาเองกลับเป็นฝ่ายที่ต้องเสียภาษีส่วนใหญ่ให้แก่รัฐ เพื่อให้รัฐมาจัดหาบริการพื้นฐานเหล่านั้น ทั้งนี้ เพราะหากพิจารณาในแง่ภาษีที่รัฐเก็บจากผู้ผลิตรายใหญ่ ความจริงแล้วผู้ที่จ่ายภาษีให้แก่รัฐแท้จริงแล้วไม่ใช่ผู้ผลิตเหล่านั้นแต่เป็นชาวนาหรือผู้บริโภคน้อยราย เพราะผู้ผลิตได้รวมค่าใช้จ่ายทุกอย่างรวมทั้งภาษี เข้าไว้ในต้นทุนการผลิตแล้วทั้งสิ้น ซึ่งนั่นก็คือภาษีทางอ้อมที่เก็บจากชาวนา

กระบวนการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตของชาวนาลุ่มน้ำปากพนัง

มาร์กซ์ อธิบายถึงการเปลี่ยนแปลงความสัมพันธ์ทางการผลิตว่าเกิดจากการที่คนเรามีความต้องการมากขึ้น สามารถพัฒนาพลังในการผลิต (force of production) ให้สูงขึ้นอย่างรวดเร็ว ซึ่งในขั้นนี้ก็เกิดความขัดแย้งขึ้นอย่างกว้างขวาง มาร์กซ์ เชื่อว่าโดยธรรมชาติแล้วคนในสังคมแต่ละชนชั้นมีการแสวงหาผลประโยชน์และถูกแสวงหาผลประโยชน์จากชนชั้นอื่น (Gurley. 1988 : 10 - 11) มาร์กซ์ ยังมีความเห็นต่อไปว่าในที่สุดแล้วภายใต้สถานการณ์ที่เหมาะสม การต่อสู้ระหว่างชนชั้นที่รุนแรงจะนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงความสัมพันธ์ทางการผลิตไปสู่ความสัมพันธ์ทางการผลิตใหม่ที่ทุกฝ่ายเข้ากันได้ (Gurley. 1988 : 13 ; Heilbroner and Galbraith. 1990 : 36)

สำหรับการเปลี่ยนแปลงความสัมพันธ์ทางการผลิตของประเทศโลกที่สาม สามารถอธิบายด้วยความเชื่อของแนวคิดการพัฒนาไปสู่ความทันสมัย (modernization) ตามแบบประเทศทางยุโรปและอเมริกา แนวคิดดังกล่าวมีความเชื่อพื้นฐานว่าการพัฒนามีทางเดินเป็นเส้นตรง (linear revolution) ประเทศที่พัฒนาแล้วเคยประสบความสำเร็จมาก่อน ในอนาคตประเทศโลกที่สามก็มีโอกาสที่จะพัฒนาไปสู่ความทันสมัยได้ถ้าหากเดินตามแนวทางของประเทศที่พัฒนาแล้ว ซึ่งนั่นก็คือต้องเร่งพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศด้านอุตสาหกรรม (Rostow. 1961 : 4-11; Adu. 1980: 80 - 81)

สาเหตุของการเปลี่ยนแปลงความสัมพันธ์ทางการผลิตของชาวนาอีกทางหนึ่งอธิบายได้ว่าเกิดขึ้นเนื่องจากการแผ่ขยายของทุนนิยมมีเครือข่าย (network) ถึงกันตั้งแต่ระดับชุมชนไปจนถึงระดับโลก ห่อค่านายทุนต่างชาติและต่างกัน มีการเคลื่อนย้ายแหล่งผลิตไปยังแหล่งที่เชื่อว่าสามารถให้ผลตอบแทนการลงทุนได้สูงกว่า ฉะนั้นการผลิต (production) การจำหน่ายหรือการแลกเปลี่ยน (exchange) การแบ่งสรร (distribution) ในลักษณะรายได้จาก ค่าเช่า ค่าจ้าง คอกเบี้ย กำไร และการบริโภค (consumption) ในทุกขั้นตอนจึงผ่านห่อค่านายกลาง (broker) หลายชั้นตอนและมีความซับซ้อนมากยิ่งขึ้น วิถีชีวิตของชาวนาที่เคยความสัมพันธ์ทางการผลิตกับคนกลุ่มต่าง ๆ ในขอบเขตที่ค่อนข้างแคบถูกจำกัดด้วยสภาพทางภูมิศาสตร์ และการคมนาคมที่ไม่สะดวกได้ขยายออกไปอย่างกว้างขวางทั้งในแนวนอนและแนวตั้ง นอกจากชาวนามีความสัมพันธ์ทางการผลิตกับชาวนาในชุมชนชนบทแล้ว ชาวนายังยังสามารถมีความสัมพันธ์เชื่อมโยงกับผู้คนในระดับเมือง ภูมิภาค ประเทศ ไปจนถึงเมืองในประเศศูนย์กลาง (metropolis) ตามลำดับ (So.1990 : 91 - 97)

ชยันต์ วรรณะภูติ ได้พยายามชี้ให้เห็นถึงการเปลี่ยนแปลงความสัมพันธ์ทางการผลิตของชาวนาที่มีสาเหตุมาจากองค์ประกอบภายใน (internal factors) หรือจากชาวนาเองว่าคุณลักษณะเฉพาะตัวของชาวนาเกี่ยวกับระดับการศึกษาและระดับการพัฒนาในตัวเองที่มีสูง ที่รวมเรียกว่ามีความทันสมัย (modernity) จะช่วยให้ชาวนาคอบสนองต่อการเข้ามาของทุนนิยมหรือความทันสมัยจากภายนอกได้เร็วกว่าชาวนากลุ่มอื่น (ชยันต์ วรรณะภูติ. 2537 : 39) ฉะนั้นเมื่อกล่าวถึงปัจจัยที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงความสัมพันธ์ทางการผลิตจึงมีทั้งที่สืบเนื่องมาจากรัฐ ห่อค่านายทุนต่างชาติ ห่อค่านายทุนท้องถิ่นและชาวนาเอง

ผลการวิจัยพบว่า กระบวนการเปลี่ยนแปลงความสัมพันธ์ทางการผลิตของชุมชนชาวนาตำบลเกาะเพชรนั้น สอดคล้องกับแนวคิดของ มาร์กซ์ ในแง่ที่ว่ากระบวนการเปลี่ยนแปลงความสัมพันธ์ทางการผลิตเกิดจากคนมีความต้องการผลิต ต้องการครอบครองปัจจัยการผลิตและต้องการส่วนแบ่งในผลประโยชน์จากการผลิตมากขึ้น ปัจจัยการผลิตเองก็ได้รับการพัฒนาให้ทันสมัยสามารถผลิตได้คราวละมาก ๆ จนนำไปสู่การเอารัดเอาเปรียบกันระหว่างเจ้าของปัจจัยการผลิตและแรงงานที่ผลิต แต่ในชั้น

ของการเปลี่ยนแปลง แม้จะพบว่าชาวนาข้าวกับชาวนาทุ่งเกิดความขัดแย้งกันอย่างรุนแรง แต่น่าจะเข้า
ข่ายการต่อสู้ระหว่างชนชั้นที่ มาร์กซ กล่าวถึง เพราะเบื้องหลังจริง ๆ แล้วพลังที่ก่อให้เกิดการ
เปลี่ยนแปลงวิธีการผลิต ความสัมพันธ์ทางการผลิตหรือวิถีชีวิตชาวนาเกิดจากการใช้อำนาจรัฐเข้ามา
จัดการ โดยที่รัฐมีความเชื่อมั่นว่าแนวทางนาประเพณีไปสู่ความทันสมัย (modernization) ด้วยการ
พัฒนาเศรษฐกิจตามแบบอย่างประเทศที่พัฒนาแล้วจะช่วยสร้างความเจริญให้เกิดขึ้นได้ กรณีชุมชนตำบล
เกาะเพชร เห็นได้ชัดว่าเจ้าหน้าที่ของรัฐในระดับท้องถิ่น คือจังหวัดและอำเภอมีความเชื่อมั่นสูงว่าการ
ทำนาทุ่งจะช่วยให้อำเภอหัวไร่พัฒนา และสร้างความอยู่ดีกินดีให้แก่ประชาชนได้ จึงได้ดำเนินการ
หลายอย่างเพื่อใหการทำนาทุ่งเกิดขึ้น ที่สำคัญคือการจัดหาแผนพัฒนาลุ่มน้ำปากหมิง สารสำคัญนอก
จากการส่งเสริมการเลี้ยงกุ้งแล้วยังได้แบ่งชนนาข้าวและนาทุ่งไว้อย่างชัดเจน มีการจัดหน่วยเคลื่อน
ที่ออกชักชวนชาวนาข้าวให้หันมาทำนาทุ่ง ให้ทำนน้ำใหญ่บ้าน ที่ไปประชุมที่อำเภอไปดูงานการเลี้ยงกุ้ง
กุลาตาของชาวนารายแรกที่เลี้ยงแล้วประสบผลสำเร็จ เพื่อไปชักชวนชาวบ้านให้เลี้ยงด้วย ธกส. ใน
ฐานะสถาบันการเงินของรัฐสนับสนุนด้านเงินทุนให้ชาวนาทุ่งมาลงทุนได้ และประการสำคัญซึ่งไม่
แตกต่างไปจากการส่งเสริมอุตสาหกรรมในระดับชาติก็คือการจูงใจวันภาษีแก่ชาวนาที่ทำนาทุ่ง

ในด้านการเติบโตของพ่อค้านายทุนและการเชื่อมโยงเครือข่าย เห็นได้ชัดว่ามีความสอดคล้องกับแนวคิดในทฤษฎีระบบโลก กล่าวคือในช่วงที่การทำนาทุ่งแผ่ขยายเข้ามาในชุมชนตำบลเกาะ
เพชร บรรดาพ่อค้านายทุนต่างชาติ นายทุนในชาติ นายทุนท้องถิ่น และคนกลางในระดับต่าง ๆ มี
การเชื่อมโยงถึงกันหมด สิ่งจูงใจหรือปัจจัยดึงดูดที่สำคัญให้นายทุนต่างชาติ นายทุนท้องถิ่น เข้ามาลงทุน
ค้าขายและเลี้ยงกุ้งกุลาตาในชุมชนตำบลเกาะเพชรคือ พ่อค้านายทุนเองเห็นลู่ทางทำมาหากินและผล
ตอบแทนจนวนมหาศาล เพราะชุมชนตำบลเกาะเพชรมีโครงสร้างของดินที่เป็นดินเหนียว ก้อนจค
ชายฝั่งทะเลสามารถขุดบ่อเก็บกักน้ำได้ดีและสิ้นเปลืองค่าใช้จ่ายในการสูบน้ำน้อย เพราะอยู่ใกล้ทะเล
นอกจากนี้ยังมีชายฝั่งทะเลที่เป็นทะเลเปิดมีอ่าวก่าบังลม หากคลื่นลมช่วยพอกอากาศให้น้ำที่ถ่าย
ออกมาจากบ่อเลี้ยงกุ้งสะอาดหรือเพิ่มออกซิเจนในน้ำ ส่วนทางด้านที่ดินก็ปรากฏว่าที่ดินในแถบนี้ราคา
ถูก ในช่วงแรกซื้อขายกันเพียงในราคาไร่ละประมาณ 3,000 บาท นอกจากนั้นพ่อค้านายทุนท้องถิ่น
ยังได้รับความร่วมมือและช่วยเหลือจากรัฐและพ่อค้านายทุนในชุมชน ในการติดต่อและให้ความสะดวก

ต่าง ๆ โดยเฉพาะเกี่ยวกับการซื้อที่ดินจากชาวนา ตลอดจนรับรองความปลอดภัยและปัญหาที่อาจเกิดจากความขัดแย้งกับชาวนาในชุมชน ส่วนด้านปัจจัยหลักที่สำคัญพบว่าคล้ายกับที่ แอนส์ อูเธอร์ธ วิเคราะห์ไว้ในเรื่อง "แรงงานราคาถูกในประเทศไทย" ใน เศรษฐกิจไทย : โครงสร้างกับการเปลี่ยนแปลง. กรณีการย้ายแหล่งผลิตของบริษัทต่างชาติเข้ามาลงทุนในประเทศไทยว่า จริง ๆ แล้วพ่อค้านายทุน (บริษัท) เหล่านั้นมีปัญหากับการผลิตในแหล่งเดิมอยู่ด้วย เช่น ถูกควบคุมในเรื่องการแสวงหาผลประโยชน์จากทรัพยากรที่สูญเสียไป ค่าแรงงานที่สูงและต้องจ่ายเป็นค่าสวัสดิการแก่คนงาน การขึ้นราคาสินค้าก็ลำบาก จึงหันมาลงทุนในประเทศไทยและประเทศโลกที่สามอื่น ๆ (อูเธอร์ธ. 2524 : 145 - 153) สำหรับการแตกตัวและตอบสนองของชาวนาไปสู่อาชีพใหม่ กลุ่มที่ตอบสนองได้รวดเร็วประกอบอาชีพการเลี้ยงกุ้งและค้าขายอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการเลี้ยงกุ้งเป็นกลุ่มแนวหน้าของชุมชนได้แก่กลุ่มชาวนาที่เคยมีการติดต่อกับพ่อค้าต่างถิ่นและสังคมภายนอกอยู่เสมอ เช่น เป็นพ่อค้าขายของชาติในชื่อของมาขายอยู่เสมอ และคนที่ เป็นนายหน้าให้แก่นายทุนรอกโกนาในช่วงทানাข้าว สอดคล้องกับที่ ชัยนธ์ วรรณะภูติ กล่าวไว้ในกรอบแนวคิดงานการศึกษาชุมชนและการเปลี่ยนแปลงว่า คนในชุมชนหรือชาวนาที่มีระดับการศึกษาดี มีความทันสมัย (modernity) จะเป็นกลุ่มที่มีการตอบสนองต่อการเปลี่ยนแปลงได้รวดเร็วกว่ากลุ่มอื่น วนชุมชน (ชัยนธ์ วรรณะภูติ. 2537: 39) การเข้าสู่อาชีพใหม่ของชาวนาตามสถานภาพทางเศรษฐกิจหรือชนชั้น ชาวนารวยและชาวนากลางส่วนใหญ่มักเลี้ยงกุ้งกุลาค่า คงมีเพียงชาวนาจนและชาวประมงที่ไม่มีเงินทุนและที่ดินที่เบ เป็นหลักค้าประกันเงินกู้ ธกส. หรือธนาคารมาลงทุนได้ จึงต้องยึดอาชีพการรับจ้าง เช่น รับจ้างเลี้ยงกุ้งกุลาค่า รับจ้างจับกุ้ง รับจ้างเลือกกุ้งเป็นต้น การศึกษาค้างนี้ยังพบว่ามีชาวนากลุ่มหนึ่งที่ไม่ได้ได้รับการพูดถึง ในการแตกตัวและตอบสนองต่อการผลิตใหม่คือกลุ่มคนชรา ซึ่งส่วนใหญ่มักอาชีพของตนเองหลุดไปจากวงจรการผลิต ชาวนากลุ่มคนชราบอกว่า เพราะยังรักที่จะทานาเนื่องจากผูกพันมานาน แต่เหตุผลสำคัญที่อยู่เบื้องหลังน่าจะมาจากการที่ชาวนากลุ่มคนชรามิสามารถทำงานในระบบใหม่นี้ได้ เนื่องจากต้องทำงานตามระบบ ตามเวลาและหักเหนกว่าการทานาข้าวมาก ผู้ที่เข้าสู่อาชีพในวิถีการผลิตใหม่นี้แทบไม่มีเวลาพักผ่อน จึงเห็นว่าความชราเป็นอุปสรรคที่สำคัญต่อการประกอบอาชีพในช่วงการทานากุ้ง

วิถีชีวิตของชาวนาในช่วงที่มีการทํานาทุ่ง

1. ความสัมพันธ์ระหว่างชาวนาด้วยกัน

อคิน รพีพัฒน์ กล่าวถึงกลุ่มพื้นฐานของมนุษย์ว่าคือครอบครัวและเครือญาติ เพราะสองกลุ่มนี้เมื่อคนเกิดมาก็ต้องเป็นสมาชิกของกลุ่มโดยอัตโนมัติ เช่น พ่อเกิดมาก็ต้องมีพี่น้อง พ่อแม่ ปู่ย่า ตายาย ลุงป้า น้าอา ฯลฯ ดังนั้นครอบครัวและเครือญาติจึงเป็นกลุ่มที่พบได้ในทุกสังคม (อคิน รพีพัฒน์. 2537 : 66) ฉวีวรรณ ประจวบเหมาะ กล่าวในเรื่องเดียวกันนี้ว่าหากจะศึกษาถึงความสัมพันธ์ทางสังคมของคนในชุมชนควรพิจารณาจาก ลักษณะการตั้งบ้านเรือนที่อยู่ใกล้กัน การรวมกลุ่มคุยกันในงานว่าง การรวมกลุ่มในการผลิต การเยี่ยมเยียนซึ่งกันและกัน การแลกเปลี่ยนผลผลิตและสิ่งของอื่น ๆ ในงานประเพณีต่าง ๆ การรวมกลุ่มในงานประเพณีหรือพิธีกรรมต่าง ๆ (ฉวีวรรณ ประจวบเหมาะ. 2537 : 132) ซึ่งสิ่งที่ ฉวีวรรณ ประจวบเหมาะ เสนอให้พิจารณานี้โดยนัยได้พยายามชี้บอกถึงความสัมพันธ์พื้นฐานที่มีอยู่ทั่วไปในสังคมชาวนานั้นเอง ชัยงค์ วรรณะภูติ ให้ข้อสังเกตเกี่ยวกับความสัมพันธ์ทางการผลิตของชาวนาในลักษณะการอุปถัมภ์ไว้ว่า ความสัมพันธ์ระหว่างผู้อุปถัมภ์กับผู้รับการอุปถัมภ์มีอยู่หลายรูปแบบ เช่น นายกับไพร่ พ่อเลี้ยงกับลูกน้อง นายฮ้อยกับลูกน้อง เจ้าแก้วกับลูกเรนา หัวหน้าแรงงานกับแรงงาน เมื่อหมู่บ้านในชนบทเกี่ยวข้องกับรัฐหรือระบบราชการมากขึ้น ชาวนารายจำนวนมากได้ติดต่อกับข้าราชการและพ่อค้า จนกลายเป็นผู้นำกลุ่มอุปถัมภ์ของคนทั้งหมู่บ้านและตำบล เพื่อขยายขอบข่ายกิจกรรมของตน จากนั้นความหมายของความสัมพันธ์ของกลุ่มอุปถัมภ์จะค่อย ๆ ผุ่กร่อนหรือเปลี่ยนแปลงไป จากความสัมพันธ์แบบพึ่งพาและกันไปสู่การซื้อขายแบบตรงไปตรงมา (ชัยงค์ วรรณะภูติ. 2537 : 169 - 171)

ผลการวิจัยพบว่า ความสัมพันธ์ทางการผลิตอันเป็นวิถีชีวิตของชาวนาในช่วงที่มีการทํานาทุ่ง ชุมชนชาวนาคาบลเกาะเพชรยังคงรักษาเอกลักษณ์เดิมไว้ได้หลายอย่าง พบว่าแม้เข้าสู่ช่วงการผลิตแบบอุตสาหกรรมชาวนาก็ยังคงมีการแลกเปลี่ยนความรู้โดยเฉพาะความรู้เกี่ยวกับการเลี้ยงกุ้งกุลาดำ ซึ่งเป็นความรู้ใหม่กับเพื่อนบ้านโดยนับคบับ การให้เครดิตอาหารทุ่งแก่ชาวนาที่เป็นญาติและพรรคพวก เป็นการยืนยันว่าพ่อค่านายทุนรายอื่นที่เข้ามาได้เกี่ยวข้องกับ การช่วยเหลือกันโดยการแนะนำแหล่งเงินกู้ และช่วยเหลือในการติดต่อกับ การอุดหนุนร้านค้าที่เป็นญาติหรือพรรคพวกทั้งร้านขายอาหาร เวชภัณฑ์

และอุปกรณ์การเลี้ยงกุ้ง การชักนำเข้าสู่อาชีพใหม่โดยเฉพาะอาชีพการหาเห็บซื้อกุ้งที่ต้องติดต่อยืมเงินจากนายทุนมหาชัย สุดท้ายคือการเลี้ยงอาหารและแจกจ่ายเงินแก่ญาติและพรรคพวกเมื่อเลี้ยงกุ้งแล้วมีกำไร ซึ่งลักษณะที่กล่าวข้างต้นนี้ชี้ให้เห็นถึงความสัมพันธ์ทางการผลิตแบบกึ่งยืมที่อาศัยและอุ้มชูกันตามที่ อकिन, รพีพัฒน์ และฉวีวรรณ ประจวบเหมาะ กล่าวไว้อย่างชัดเจน สะท้อนให้เห็นว่าท่ามกลางระบบเงินตราหรือทุนนิยมที่แพร่หลาย เมื่อชาวนาร่ำรวยหรือมีฐานะดีขึ้นชาวนายังมีน้ำใจที่จะช่วยเหลือญาติและพรรคพวก ไม่ได้เปลี่ยนมาเป็นความศรัทธาซึ่งพาณิชย์ที่มุ่งแสวงหาผลประโยชน์จากผู้ที่ย่อยกว่าเสมอไป

2. ความสัมพันธ์ระหว่างชาวนากับพ่อค้านายทุน

เดวิด เอส. แลงเคส (David S. Landes) และ โออุจิ ทสึโตะมุ (Ohuchi Tsutomu) กล่าวถึงลักษณะการผลิตแบบอุตสาหกรรมว่ามีการเปลี่ยนแปลงเครื่องมือการผลิตมาผลิตโดยใช้เครื่องจักรแทนแรงงานมนุษย์และสัตว์ เกิดองค์กรแบบใหม่และหน่วยผลิตที่ใหญ่ใหญ่ขึ้น แทนที่จะผลิตในบ้านของครอบครัวชาวนาเปลี่ยนมาเป็นผลิตในโรงงาน มีการแบ่งคนออกเป็นนายจ้างผู้จัดหาให้มีเครื่องจักรอันเป็นทุนในการผลิต และกรรมกรผู้ใช้แรงงานอีกฝ่ายหนึ่ง (ฉัตรทิพย์ นาถสุภา, 2536 : 283 - 284) ซึ่งในเวลาต่อมากระบวนการนี้ได้แผ่ขยายไปทั่วโลก กลายเป็นเศรษฐกิจแบบทุนนิยมโลก

บริงเคอร์ฮอฟ และ ไวท์ (Brinkerhoff and White) ได้อธิบายถึงระบบเศรษฐกิจทุนนิยมโลกที่มีเพียงหนึ่งเดียวว่า มีการแบ่งงานกันทำระหว่างประเทศที่พัฒนาแล้วหรือที่เรียกว่าสังคมศูนย์กลาง (core societies) กับประเทศกำลังพัฒนาหรือที่เรียกว่าสังคมรอบนอก (periphery societies) ประเทศที่พัฒนาแล้วจะครอบงำประเทศที่กำลังพัฒนา โดยแสวงหาผลประโยชน์และมุ่งหากำไรสูงสุดจากประเทศกำลังพัฒนา เช่นเดียวกับที่ชนชั้นนายทุนในชาติเอารัดเอาเปรียบชนชั้นกรรมกร (Brinkerhoff and White, 1985 : 570 - 571) ลัมมิส ได้กล่าวถึงระบบเศรษฐกิจแบบนี้ว่าก่อให้เกิดการถ่ายเทความมั่งคั่งจากประเทศกำลังพัฒนาไปสู่ประเทศที่พัฒนาแล้ว (Lummis, 1992 : 24) ซึ่งนั่นก็ย่อมหมายความว่าได้ก่อให้เกิดการถ่ายเทความมั่งคั่งจากคนจนไปสู่คนรวยด้วย

ผลการวิจัยพบว่า วิถีชีวิตของชาวนาในส่วนที่มีความสัมพันธ์ทางการผลิตกับพ่อค้านายทุนในช่วงที่มีการทำนาทุ่ง ได้ปรากฏให้เห็นหลายลักษณะตั้งแต่เรื่องค่าเช่า คอกเบี้ย ค่าจ้าง และภาระความสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นมีเครือข่ายเชื่อมต่อกันระหว่างชาวนากับพ่อค้านายทุนในระดับต่าง ๆ เหมือนกับที่บริงเคอร์ฮอฟ และ วาท์ กล่าวไว้ สิ่งที่มาตามก็คือชาวนาถูกเบียดบังส่วนเกินในหลายขั้นตอน ส่งผลให้การเอาเปรียบมีมากกว่าที่ชาวนาได้รับจากชนชั้นที่เหนือกว่าก่อนที่จะทำนาทุ่งและแทบทุกกรณีที่ชาวนามีความสัมพันธ์ทางการผลิตกับพ่อค้านายทุน ชาวนาจะเป็นฝ่ายเสียเปรียบแทบทุกทาง ค่าเช่าค่าเช่าแม้พ่อค้านายทุนจะเป็นฝ่ายเช่าและดูเหมือนว่าจะให้ค่าเช่าที่สูงมาก คือร้อยละ 10,000 บาท ต่อปี จ่ายล่วงหน้า 3 ปี แต่สิ่ง ๆ แล้วหากพิจารณาในแง่ความสูญเสียที่ชาวนาได้รับแทบจะไม่คุ้มกัน เลย ประการแรกในเรื่องสิ่งแวดลอมและโรคภัยไข้เจ็บที่พาดพิงขึ้นจากการมีสารเคมีสิ่งสมและสิ่งสาปรกซึ่งพ่อค้านายทุนที่เลี้ยงกุ้งจะเลขนำเข้าบักก่อนปล่อยน้ำทิ้ง สร้างปัญหาในระยะยาวให้แก่ชาวนาทุ่ง ประการที่สำคัญคือ หลังจากทำการทำนาทุ่งจะต้องเลิกไปในวันข้างหน้าชาวนาเองยังมองไม่เห็นอนาคตของพวกเขาจะดำเนินชีวิตอย่างไร

ในเรื่องค่าจ้างพบว่าพ่อค้านายทุนต่างถิ่นานิยมจ้างแรงงานในท้องถิ่น ความไม่เข้าใจวัฒนธรรมของชาวนามองว่าชาวนานิยมนัดและควบคุมยาก นิยมไปจ้างแรงงานจากต่างถิ่นจากภาคอีสานแทน เหตุผลที่สำคัญของนายทุนเหล่านี้คือคอกเบี้ยค่าจ้างแรงงานภาคอีสานได้มากกว่าแรงงานในท้องถิ่น ดังนั้นการจ้างงานแรงงานในท้องถิ่นคงมีการจ้างกันระหว่างชาวนาด้วยกัน

ด้านคอกเบี้ยในช่วงการทำนาทุ่ง ชาวนาทุ่งต้องอาศัยเงินในการลงทุนสูงมาก แหล่งเงินทุนจากญาติพี่น้องหรือชาวนารวยที่เคยอุปถัมภ์มาก่อนแทบจะไม่มี เพราะส่วนหนึ่งชาวนาเหล่านั้นระดมทุนเพื่อเลี้ยงกุ้งของตนเอง และตนเองก็ยังต้องหาแหล่งเงินกู้เพิ่มอีกด้วย แหล่งเงินกู้ที่สำคัญของชาวนาทุ่งคือธนาคารพาณิชย์ ชาวนาทุ่งต้องเสียคอกเบี้ยในอัตราสูงถึงร้อยละ 24 - 15 ต่อปี แต่ชาวนาทุ่งก็นำเข้าว่าจะสามารถกู้ได้ทุกราย ชาวนาทุ่งที่มีหลักทรัพย์สินประกันเท่านั้นที่มีสิทธิ์กู้ และธนาคารพาณิชย์ก็มักดูช่วงเวลาการเลี้ยงมีการร่อนเท่านั้นจึงจะปล่อยเงินกู้ให้ชาวนา นายทุนเงินกู้ที่เอาเปรียบชาวนารุนแรงมากคล้ายกับเจ้าแค้นที่ลงทุนให้ชาวนาประมง คือนายทุนมหาชัยที่ให้ชาวนายืมเงินมาซื้อกุ้งนำไปขาย คนคิดคอกเบี้ยในอัตราร้อยละ 2 ต่อเที่ยว (2 วัน)

3. ความสัมพันธ์ระหว่างชาวนากับรัฐ

ลิติต ซีรเวคิน กล่าวถึงความสัมพันธ์ระหว่างชาวนากับรัฐไว้ในเรื่อง "สังคมไทยกับการพัฒนาประเทศ" ความตอนหนึ่งว่า แม้สังคมไทยจะเข้าสู่สมัยใหม่ (modern societies) ประชาชนส่วนใหญ่ในชนบทก็ยังคงมีความรู้สึกและทัศนคติเหมือนเดิม คือรู้สึกว่าตนเป็นผู้อยู่ใต้ปกครอง ส่วนข้าราชการและชนชั้นปกครองที่อยู่ส่วนกลางคือชนชั้นเจ้าขุนมูลนาย ขณะเดียวกันชนชั้นผู้ปกครองก็ยังรู้สึกว่าตนเป็นเจ้านายมากกว่าที่จะรู้สึกว่าตนเป็นผู้รับใช้ประชาชน จนกระทั่งถึงบัดนี้การพัฒนาประเทศไปสู่ความทันสมัยได้ผ่านมาเป็นเวลากว่า 30 ปีแล้ว แต่สภาพสังคมไทย ความสัมพันธ์และทัศนคติของชนชั้นปกครอง (รัฐบาล) และข้าราชการกับประชาชนทั่วไปยังแทบเหมือนเดิม จะมีการเปลี่ยนแปลงก็เพียงเล็กน้อย (ลิติต ซีรเวคิน, 2529 : 5 - 12)

พริ่งซัวส์ ยูตาร์ท เป็นอีกผู้หนึ่งที่พยายามชี้ให้เห็นถึงการดำรงอยู่ของความรู้สึกและทัศนคติระหว่างชนชั้น โดยเขากล่าวว่าศาสนามีส่วนสร้างความชอบธรรมและให้อำนาจแก่กลุ่มอภิสิทธิ์และสนับสนุนการกดขี่กลุ่มที่ต่ำต้อยโดยสถานภาพของกลุ่มอภิสิทธิ์ได้รับการสนับสนุนว่าเป็นพระประสงค์ของพระเจ้า ส่วนผู้ร่ำรวยอภิสิทธิ์จะได้รับการปกป้องด้วยคำมั่นสัญญาว่าชาติหน้าจะมีชีวิตที่ดีกว่า เพื่อทดแทนความทุกข์ยากในชาตินี้ (พริ่งซัวส์ ยูตาร์ท, 2524 : 10 - 14)

ผลการวิจัยพบว่า ความสัมพันธ์ทางการผลิตระหว่างชาวนากับรัฐในช่วงที่มีการทหานากุ้งโครงสร้างโดยทั่วไปไม่ได้เปลี่ยนแปลงไปจากเดิม กล่าวคือ ชาวนามีหน้าที่ในการเสียภาษีและฝ่ายรัฐตอบแทนด้วยการสร้างสิ่งสาธารณูปโภคพื้นฐาน และให้บริการด้านต่าง ๆ เพียงแต่ในรายละเอียดพบว่า เมื่อการพัฒนาเศรษฐกิจงานรูปการทหานากุ้งขยายตัวขึ้น การเก็บภาษีของรัฐได้มากขึ้นแต่บริการต่าง ๆ ที่รัฐจัดให้แก่ชาวนายังอยู่ในสภาพจำกัด เช่น คุ้มภัยให้อัตราความขาดแคลนยิ่งมีมากขึ้น ในการทหานากุ้งแม้ชาวนาได้รับการยกเว้นไม่ต้องเสียภาษี แต่ในความเป็นจริงแล้วชาวนากุ้งคือผู้เสียภาษีรายใหญ่หรือช่วยให้รัฐได้รับภาษีจำนวนมาก ประการแรก ภาษีที่เกิดจากการซื้อปัจจัยการผลิตและสินค้าอุปโภคบริโภคของชาวนาในช่วงทหานากุ้งที่มีปริมาณสูงมาก และในส่วนนี้แน่นอนว่าพ่อค้านายทุนตลอดจนผู้ผลิตจะต้องรวมค่าใช้จ่ายและภาษีเข้าไว้แล้วด้วย ประการที่สอง แม้จะไม่ได้เรียกเก็บภาษีโดยตรงจาก

ชาวนากุ้ง แต่จากจำนวนปริมาณกุ้งที่ส่งออกยังตลาดต่างประเทศจำนวนมาก รัฐยอมได้รับเงิน เป็นค่า
ภาษีจากการส่งออกกุ้งกุลาดำจำนวนมากด้วย ซึ่งถือว่าชาวนามีส่วนที่ก่อให้เกิดภาษีส่วนนี้แก่รัฐ

เมื่อพิจารณาถึงด้านบริการของรัฐที่ให้แก่ชาวนาแทบทุกอย่างตกอยู่ในภาวะขาดแคลน ถนน
ไฟฟ้า การศึกษา สาธารณสุข รัฐไม่ได้ลงทุนเพิ่มตามสัดส่วนการขยายตัวทางเศรษฐกิจ ซึ่งเป็นสิ่ง
ที่ไม่น่าแปลก เพราะตั้งแต่ต้น (แผนพัฒนา ฉบับที่ 1 - 4) รัฐมุ่งเน้นโครงสร้างด้านไฟฟ้า ถนน
ชลประทานเกินกว่าร้อยละ 90 ของงบประมาณได้มาจากเงินกู้ต่างประเทศ (กนกศักดิ์ แก้วเทพ. 2535
: 99-100) ด้านการส่งเสริมอาชีพยังมีปัญหาหนัก เพราะรัฐปล่อยให้ชาวนาทำกันเอง ไม่ได้เข้าไปดูแล
ทำให้การหลุดบ่อการปล่อยน้ำเสีย สร้างปัญหาทำลายชาวนากุ้งเอง เมื่อเจ้าหน้าที่ของรัฐมองอาจเป็น
ผู้นำทางวิชาการและเป็นที่พึ่งแก่ชาวนากุ้งได้ ชาวนากุ้งต้องหันไปพึ่งพาเอกชน จนเป็นเหตุให้พ่อค้า
นายทุนถือโอกาสเอาเปรียบรุนแรงขึ้น สภาพที่เกิดขึ้นสอดคล้องกับที่ ลิขิต ธีรเวคิน และพรังชาวส์
ฮูตาร์ท กล่าวไว้ข้างต้น เพราะจะเห็นว่าความสัมพันธ์ระหว่างเจ้าหน้าที่ของรัฐ เช่น นายอำเภอ
ปลัดอำเภอ เจ้าหน้าที่ ธกส. กับชาวนายังคงเป็นแบบผู้มีอำนาจกับผู้อยู่ใต้อำนาจ เจ้าหน้าที่ของรัฐ
หาตัวแบบผู้มีอิทธิพลเหนือกว่า ส่วนชาวนาก็มีความรู้สึกว่าจะต้องเป็นผู้ซื้อพึ่ง สำหรับด้านศาสนา
ตามที่ พรังชาวส์ ฮูตาร์ท กล่าวถึงนั้นหากมองอย่างผิวเผินดูเหมือนว่าแทบจะไม่มีเกี่ยวข้องกับ แต่ลึก ๆ
แล้วทั้งชาวนาไทยพุทธและไทยมุสลิมยังมีค่านิยมในศาสนา เพราะชาวนายังเชื่อเรื่องบุญกรรม
เรื่องดวงหรือโชคละตา ที่คิดว่าหากทำดีแล้วจะได้ดีตอบแทน กรณีการจับกุ้งนอกจากชาวนากุ้งไม่นิยม
จับในวันเสาร์วันอาทิตย์หรือวันหยุดราชการเพราะธนาคารไม่ทำงาน ด้วยเหตุผลทางธุรกิจที่เงินเข้า
บัญชีไม่ได้แล้ว ในวันสำคัญทางศาสนา เช่น วันพระขึ้นหรือแรม 8 ค่ำ 15 ค่ำ ชาวนากุ้งนิยมจับ
กุ้งขาย ชาวนายังคิดว่าเป็นการฆ่าสัตว์หรือการทำบาป

ด้านการเข้าถึงบริการของรัฐ ในประวัติศาสตร์มีสองกรณีที่จะต้องยกมาเป็นตัวอย่างชี้ให้เห็น
ถึงความไม่ชอบธรรมที่เกิดขึ้นกับชาวนาในการปฏิบัติของรัฐ กรณีแรกชาวนามีสถานภาพที่ด้อยกว่าพ่อค้า
นายทุนหรือคนจีนมาตั้งแต่ต้น โดยคนจีนมักถูกเกณฑ์แรงงาน มีอิสระในการค้าขายและช่วยเหลือชนชั้น
ปกครองในการเก็บภาษีจากชาวนา เป็นความร่วมมือแสวงหาผลประโยชน์ที่มีมานานแล้ว (ลิขิต

ธีรเวคิน. 2529 :23 - 27) ปัจจุบันความสัมพันธ์กลับยิ่งเหนียวแน่นขึ้น โดยที่กลุ่มพ่อค้านายทุนได้ก้าวเข้าไปสู่การเมืองทางการเมืองโดยตรง กรณีที่สองความไม่ชอบธรรมที่ชนชั้นปกครองและพ่อค้านายทุนร่วมกันแสวงหาผลประโยชน์จากชาวนาได้แก่ตอนที่กษัตริย์เริ่มให้สิทธิในที่ดินหากิน กรณีภาคกลาง สุนทรื อาสะวีย์ ชี้ให้เห็นว่าที่ดินส่วนใหญกลายเป็นของชนชั้นปกครองและพ่อค้านายทุน หากไปซ้ำซ้อนกับที่ชาวนาอยู่ก่อนชาวนาก็จะถูกขับออกไป รัฐมุ่งแต่จะเอาเงินเข้ารัฐ ใช้เงินเป็นเกณฑ์เคร่งง่าย ค่าภาคหลวงให้รัฐได้ก็จะได้กรรมสิทธิ์ (สุนทรื อาสะวีย์. 2521 : 102) การทำอย่างนี้ถือว่าเป็นการกดขี่ชาวนาอย่างเห็นได้ชัด ฉะนั้นความไม่ชอบธรรมที่เกิดขึ้นจากการเข้าถึงบริการของรัฐและการผลักภาระให้ชาวนา เป็นผู้เสียภาษี เป็นปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นมาช้านานในสังคมไทยที่รัฐ และพ่อค้านายทุนร่วมมือกัน ที่ยากจะขจัดออกไปให้หมด เพราะคนทั้งสองกลุ่มเข้าควบคุมทั้งอำนาจรัฐและอำนาจทางเศรษฐกิจ ชาวนาอยู่ในฐานะที่แน่นอนอาจขัดขึ้นได้

ข้อสรุปเชิงทฤษฎีเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตของชาวนาอันเนื่องมาจากการเปลี่ยนแปลงจาก สังคมเกษตรกรรมสู่สังคมอุตสาหกรรม

การเปลี่ยนแปลงจากนาข้าวไปสู่นาถั่วไม่ได้ เป็นการเปลี่ยนแปลงจากอาชีพหนึ่งไปสู่อีกอาชีพหนึ่ง แต่ได้ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงอาชีพของชาวนาที่มีอยู่เดิมเกือบทั้งหมด จากการทานา ทาสวน เลี้ยงสัตว์(เลี้ยงวัวและเป็ด) ประมงชายฝั่งและรับจ้าง(เกี่ยวข้าวและเก็บคัสลี) มาเป็นการเลี้ยงกุ้ง กุ้งกุลาดำ เพาะเลี้ยงลูกกุ้ง ขายอาหารกุ้ง ขายเวชภัณฑ์กุ้ง รับจ้างเลี้ยงกุ้ง รับจ้างจับกุ้ง และรับซื้อกุ้ง ซึ่งเป็นการเปลี่ยนแปลงทั้งวิถีการผลิต(mode of production) คือจากวิถีการผลิตแบบเกษตรกรรมไปสู่วิถีการผลิตแบบทุนนิยมอุตสาหกรรม

เกี่ยวกับข้อสงสัยที่ว่าเมื่อมีการทานากุ้ง และเกิดการเปลี่ยนแปลงวิถีการผลิตจากสังคมเกษตรกรรมไปสู่สังคมอุตสาหกรรมแล้ว วิถีชีวิตของชาวนาจะเปลี่ยนแปลงไปอย่างไร จากการศึกษาได้พบข้อสรุปที่น่าสนใจหลายประการคือ

1. การเข้ามาของการทานากุ้งเป็นกระบวนการแบ่งแยกชาวนา แยกชาวนารวย ชาวนากลาง ชาวนาจน(ชาวนารับจ้างและชาวประมง) ตลอดจนแรงงานในครอบครัว(พ่อ แม่ ลูก) เข้าสู่อาชีพต่าง ๆ กัน ชาวนาน่าจะมีวิถีชีวิตที่หาอาชีพในลักษณะเดียวกันหรือร่วมกันทำเหมือนเมื่อตอนทานาข้าว ทั้งนี้เพราะวิถีการผลิตแบบทานากุ้งเป็นระบบแบ่งงานกันทำ และชาวนามีศักยภาพในการเข้าถึงปัจจัยการผลิตโดยเฉพาะทุนและเทคโนโลยีแตกต่างกัน ภาพวิถีชีวิตของชาวนาในช่วงทานากุ้งจึงพบว่าชาวนาต้องหางานในลักษณะแบ่งงานกันทำและหาอย่างรีบเร่ง ทุกคนแยกย้ายไปหางานนอกบ้านกับคนนอกครอบครัวในตอนเช้าและจะกลับมาพบกันในตอนเย็น มีเวลาสำหรับการพักผ่อนและอยู่กับครอบครัวน้อยมาก

2. การเข้ามาทานากุ้งและค้าขายของบรรดาพ่อค้านายทุนต่างกัน ไม่ได้มีความหมายเพียงแค่การลงทุนหาธุรกิจทั่วไป แต่มีความหมายครอบคลุมไปถึงการเข้ามาเป็นเจ้าของปัจจัยการผลิตเกือบทั้งหมดแทนชาวนา เพราะในวิถีการผลิตการทานากุ้งพ่อค้านายทุนเป็นผู้ครอบครองปัจจัยการผลิตด้านทุนและเทคโนโลยี แม้แต่ที่ดินที่ชาวนาเคยครอบครองอยู่เดิมก็ถูกกว้านซื้อหรือเช่าไปอยู่ในการครอบครองของพ่อค้านายทุน วิถีชีวิตชาวนาจึงเปลี่ยนแปลงจากสถานะภาพที่เคยเป็นเจ้าของปัจจัยการผลิตมาเป็นผู้พึ่งพิงปัจจัยการผลิตส่วนใหญ่จากพ่อค้านายทุนแทน

3. เทคโนโลยีที่ทันสมัย เช่น เครื่องจักร เวชภัณฑ์ และสารเคมี ฯลฯ ที่เข้ามาพร้อมกับการทนายจ้าง ล้วนเป็นสิ่งใหม่ที่เกิดจากภูมิปัญญาของคนในสังคมอุตสาหกรรมต่างจากเครื่องมือเครื่องใช้แบบง่าย ๆ ที่ชาวนามิมาแต่เดิม เช่น จอบ คราด ฯลฯ เมื่อชาวนาทนายจ้างก็ยอมเป็นเครื่องแสดงให้เห็นว่าวิถีชีวิตชาวนามิต้องเปลี่ยนแปลงไปทั้งในแง่การใช้เทคโนโลยีและการเข้าถึงเทคโนโลยี ฉะนั้นในอีกความหมายหนึ่งอาจกล่าวได้ว่า การส่งเสริมการทนายจ้างซึ่งเป็นวิถีการผลิตแบบอุตสาหกรรม เป็นการนำเอาวิถีชีวิตของคนในสังคมอุตสาหกรรมครอบงำแบบวิถีชีวิตของชาวนามิในสังคมเกษตรกรรม

4. การเข้ามาทนายจ้างหรือส่งเสริมอุตสาหกรรม แม้จะก่อให้เกิดอาชีพใหม่ขึ้นมาอย่างกว้างขวางขยายไปข้างหน้าและข้างหลัง แต่ในแง่การจ้างงาน การทนายจ้างไม่ได้ช่วยให้เกิดการจ้างงานแรงงานในท้องถิ่นมากนัก เนื่องจากพ่อค้านายทุนต่างถิ่นนิยมจ้างแรงงานอีสานมากกว่าแรงงานในท้องถิ่น เพราะเห็นว่าสามารถกดค่าจ้างและควบคุมได้ง่ายกว่า ฉะนั้นการมุ่งส่งเสริมอุตสาหกรรมให้เกิดขึ้นและมองว่าช่วยให้เกิดการจ้างงานในท้องถิ่น ส่งผลให้ชาวนามิที่เป็นแรงงานในท้องถิ่นเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตจากเดิมไปสู่การทนายจ้างในโรงงานกับนายจ้างต่างถิ่นนั้นไม่ได้เป็นจริงในทุกกรณี แรงงานท้องถิ่นโดยเฉพาะแรงงานทางภาคใต้มักถูกกีดกัน

5. ด้านการดูแลสุขภาพของทางราชการ เช่น การสร้างสิ่งสาธารณูปโภคพื้นฐาน(ถนน ชลประทาน ไฟฟ้า) บริการสาธารณสุข การศึกษา การป้องกันความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินของชาวนามิ พบว่าในช่วงก่อนทนายจ้างและเมื่อทนายจ้างแล้วนั้นแตกต่างกัน ในช่วงทนายจ้างชาวนามิมิวิถีชีวิตอยู่อย่างแออัดร้อนเพราะมีความเป็นอยู่อย่างเรียบง่าย มีการติดต่อกับสังคมภายนอกค่อนข้างน้อย สามารถพึ่งตัวเองพึ่งญาติพี่น้องและพรรคพวกได้ แต่เมื่อมาถึงช่วงทนายจ้างชาวนามิวิถีชีวิตอยู่อย่างแออัดร้อนมาก การพึ่งพิงที่พึ่งมาแต่เดิมทำได้ในวงจำกัด ชาวนามิไม่เคยมีเงินสด เงินล้านและไม่เคยมีความรู้ในการเลี้ยงกุ้งมาก่อน ตลอดจนเมื่อเลี้ยงกุ้งได้แล้วก็ขาดเครือข่ายด้านการตลาด ชาวนามิจึงต้องหันเหวิถีชีวิตไปพึ่งพ่อค้านายทุนยอมให้พ่อค้านายทุนเบียดเบียนส่วนเกินในการผลิตโดยไม่มีทางเลือกอย่างอื่น

6. ภูมิปัญญาของชาวนามิใช้สิ่งที่ล้ำสมัยแต่มีลักษณะที่เป็นสากล เพราะเมื่อลงมือทนายจ้างพบว่าในความเป็นจริงแล้วชาวนามิได้เลี้ยงกุ้งตามตำราวิชาการหรือที่บริษัทเลี้ยง แนวทางการเลี้ยงของชาวนามิต่างออกไป เช่น บริษัทเลี้ยงบ่อขนาดใหญ่แต่ชาวนามิเลี้ยงบ่อขนาดเล็กโดยให้เหตุผลว่าสามารถดูแลได้ทั่วถึงมากกว่าหากกุ้งตายก็ยังสามารถชดเชยกันให้กับบ่อที่ล้มตาย บริษัทปล่อยลูกกุ้งแบบทางรถยนต์หวังให้กุ้งโตเร็วแต่ชาวนามิปล่อยลูกกุ้งแบบหนาแน่น โดยให้เหตุผลว่าเพื่อไว้สำหรับการตาย

ระหว่างการเลี้ยง บริษัทนิยมแบ่งคนงานออกเป็นฝ่าย ๆ แต่ชวานามักให้คนงานหารวมทุกหน้าที่แม้จะเป็นการเลี้ยงหลายบ่อและใช้คนงานหลายคนก็ตาม กรณีดังนี้เป็นครอบครัวนักใช้การศึกษานในห้องทดลอง แต่ชวานามักใช้การสังเกต ทดลอง (ลองผิดลองถูก) แลแลกเปลี่ยนความรู้กับเพื่อนบ้านและปรึกษาศิลปินกึ่ง ซึ่งจะเห็นว่ารูแบบการดำเนินชีวิต วิธีคิดวิธีมอง อันเป็นภูมิปัญญาของชวานายังไม่เปลี่ยนแปลงไปจากตอนที่ทานาข้าวหรือสังคมนาเกษตรกรรม ชวานายังนำภูมิปัญญาดังกล่าวมาใช้ในการเลี้ยงกุ้งในระบบอุตสาหกรรมได้ และจากสถิติการเลี้ยงกุ้ง ผลที่ชวานาได้รับไม่แพ้การเลี้ยงของบริษัทหรือนักวิชาการ จึงเป็นเครื่องพิสูจน์คุณค่าในภูมิปัญญาของชวานาได้เป็นอย่างดี

7. เมื่อมีการทานากุ้งสังคมนาเกษตรกรรมเปลี่ยนไป เป็นสังคมนาอุตสาหกรรม วิธีชีวิตชวานานำได้เปลี่ยนแปลงอย่างสิ้นเชิง วิธีชีวิตของชวานาแบบสังคมนาเกษตรกรรมที่เคยมีมาก่อนมาได้ล่มสลายไป กลับมีลักษณะที่ยั่งยืนดำรงอยู่คู่กับวิถีชีวิตแบบสังคมนาอุตสาหกรรมที่เข้ามาใหม่ โดยวิถีชีวิตชวานาแบบสังคมนาเกษตรกรรมยังคงปรากฏให้เห็นในความสัมพันธ์ทางการผลิตระหว่างชวานาด้วยกัน มีการช่วยเหลือกันแทบทุกด้าน เช่น ให้ความรู้ในเรื่องการเลี้ยงกุ้ง ชักนาญาติและพรรคพวกเข้าสู่อาชีพใหม่ อุดหนุนร้านค้าที่เป็นญาติและพรรคพวก ให้เครดิตและสิทธิพิเศษแก่ญาติและพรรคพวก จ้างแรงงานที่เป็นญาติและพรรคพวกก่อนหากไม่มีจึงจ้างแรงงานต่างถิ่น ตลอดจนเลี้ยงอาหารและแจกจ่ายเงินแก่ญาติและพรรคพวกเมื่อเลี้ยงกุ้งแล้วมีการ ในขณะทีวิถีชีวิตแบบสังคมนาอุตสาหกรรมได้ปรากฏให้เห็นในความสัมพันธ์ทางการผลิตระหว่างชวานากับพ่อค้านายทุน โดยมุ่งแสวงหาผลประโยชน์จากกำไรดอกเบี้ย ค่าเช่า ค่าจ้าง เพื่อขยายธุรกิจให้เติบโตขึ้น

เกี่ยวกับข้อสงสัยในเรื่องกระบวนการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตว่าเกิดจากเงื่อนไขหรือปัจจัยอะไรบ้าง จากการศึกษาครั้งนี้พบว่าแม้ว่าภาพที่ปรากฏคนทั่วไปจะให้ความสำคัญหรือนำหนักกับรัฐ พ่อค้านายทุนต่างชาติและพ่อค้านายทุนต่างถิ่นว่าเป็นปัจจัยที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงที่สำคัญ เพราะในช่วงที่มีการทานากุ้งรัฐได้ให้การส่งเสริมและสนับสนุนหลายด้าน ที่สำคัญคือการจัดหาแผนพัฒนาลุ่มน้ำปากพนัง การจัดหน่วยเคลื่อนที่ออกชักชวนชวานาให้เลิกทานาข้าวหันมาทานากุ้งแทน ให้นำนั้ผู้ใหญ่บ้านไปดูการทานากุ้งแล้วบอกต่อแก่ลูกบ้าน สนับสนุนเงินทุนผ่านทาง ธกส. และยกเว้นไม่ให้เก็บภาษีเงินได้แก่ชวานากุ้ง ส่วนทางฝ่ายพ่อค้านายทุนถือว่าเป็นผู้นำ ทหารเรือ ความรู้ในการเลี้ยงกุ้งทุนและปัจจัยการผลิตด้านอื่น ๆ เข้ามา แต่หากพิจารณาถึงโดยละเอียดแล้วชวานานุ่มนบนเองก็เป็น

ปัจจัยสำคัญในกระบวนการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิต เช่นเดียวกัน ประการแรกคือชาวนาที่เป็นภานันผู้ใหญ่บ้าน ซึ่งเคยเป็นผู้ดูแลที่พึ่งของชาวนายอมเป็นเครื่องมือของรัฐในการขึ้นทำการเปลี่ยนแปลง ประการที่สอง ชาวนาที่เคยติดต่อกับพ่อค้านายทุนหรือคนในเมืองมาก่อนให้การยอมรับและร่วมมือกับพ่อค้านายทุนต่างกัน อาสาเป็นนายหน้าในการกว้านซื้อที่ดิน และรับรองในความปลอดภัยและปัญหาที่อาจเกิดขึ้นกับชาวนาข้าว ประการที่สาม พบว่าพ่อค้านายทุนที่เข้ามาลงทุนส่วนหนึ่งคือลูกหลานชาวนา และพรรคพวกของลูกหลานชาวนา จึงกล่าวได้ว่ากระบวนการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตที่เกิดขึ้นชาวนาในชุมชนเองเป็นผู้ให้ความร่วมมือและมีส่วนร่วมทั้งทางตรงและทางอ้อม

ข้อเสนอแนะ

(1) ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1. นอกจากการส่งเสริมการทอผ้าแล้วรัฐควรส่งเสริมอาชีพอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกับทอผ้าด้วย เพราะจะช่วยให้การเติบโตทางเศรษฐกิจเป็นไปอย่าง เป็นระบบครบวงจร ชาวนาที่ไม่สามารถเข้าสู่อาชีพการทอผ้าก็จะได้รับการส่งเสริมด้วย
2. การทอผ้าและอาชีพที่เกี่ยวข้องกับการทอผ้าส่วนใหญ่ต้องอาศัยเทคโนโลยีที่ทันสมัยและความรู้ในหลายด้าน ดังนั้นรัฐควรที่จะวางแผนทั้งระยะสั้นและระยะยาว เพื่อเตรียมคนเข้าสู่อาชีพที่มีความรู้ ความเข้าใจในเทคโนโลยี รู้และเข้าใจในระบบตลาด จะช่วยให้ชาวนารู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลง และเกิดการประสานความรู้เก่ากับความรู้ใหม่
3. รัฐควรสนับสนุนด้านบริการพื้นฐาน(ถนน ไฟฟ้า ชลประทาน) การศึกษา เงินทุน ในช่วงทอผ้าให้มากขึ้น ให้สอดคล้องกับความต้องการของชาวนามากกว่าที่จะสนับสนุนกลุ่มพ่อค้านายทุน ซึ่งมีขีดความสามารถที่จะช่วยตัวเองได้อยู่แล้ว เพราะจะช่วยให้บริการของรัฐอยู่กับคนส่วนใหญ่ และเป็นการแก้ปัญหาให้กับคนส่วนใหญ่ในเวลาเดียวกัน
4. รัฐ นักวิชาการและนักพัฒนา ควรส่งเสริมให้ชาวนาได้ใช้ภูมิปัญญาของตนเองในการประกอบอาชีพมากกว่าที่จะให้รับในสิ่งที่นักวิชาการหรือพ่อค้านายทุนนำเข้ามา ทั้งนี้เพราะในช่วงทอผ้าชาวนาและทอผ้าชาวนาได้พิสูจน์ให้เห็นแล้วว่าสามารถใช้ภูมิปัญญาในการกำหนดแนวทางในการดำเนินชีวิต กำหนดวิธีการผลิต และแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ที่ถูกเอาเปรียบจากพ่อค้านายทุนได้เป็นอย่างดี

5. รัฐ นักวิชาการและนักพัฒนาควรส่งเสริมให้ชาวนาได้พัฒนาความสามารถในการผลิตกุ้งให้มีมาตรฐานทัดเทียมกับการผลิตในต่างประเทศและเป็นที่ยอมรับของตลาด เพื่อลดการกีดกันทางการค้า

6. รัฐควรเปลี่ยนแปลงเกี่ยวกับระเบียบ ธกส. ให้ชาวนางานหรือชาวนาที่ไม่มีหลักทรัพย์ได้มีโอกาสได้รับการบ้าง เพราะจากการศึกษาพบว่าหนี้สูงของธนาคารส่วนใหญ่มาใช้จ่ายชาวนา และโดยปกติชาวนาเป็นคนซื่อสัตย์ กลัวการเป็นหนี้มากกว่าที่จะคิดบิดพลิ้ว

7. ในการส่งเสริมการทอผ้า ซึ่งมองว่าเป็นธุรกิจอุตสาหกรรมที่หารายได้ให้ประเทศมหาศาลนั้น รัฐควรที่จะได้พิจารณาความสูญเสียด้านอื่น เช่น สิ่งแวดล้อม สังคม ประชากร ควบคุมไปด้วย ควรกำหนดมาตรการป้องกันความสูญเสียที่จะเกิดขึ้น เพื่อให้การส่งเสริมของรัฐเกิดการพัฒนาที่สมดุลและยั่งยืน

(2) ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยต่อไป

1. ควรมีการศึกษาและรวบรวมเกี่ยวกับภูมิปัญญาชาวนาในการแก้ไขปัญหาการทอผ้าหรือการปรับตัวเข้าสู่สังคมอุตสาหกรรมของชาวนาลุ่มน้ำปากพนัง
2. ควรมีการศึกษาลงไปในรายละเอียด เช่น เรื่องการสูญเสียที่ดินเนื่องจากการทอผ้า การตัดสินใจเลี้ยงกุ้งของชาวนาลุ่มน้ำปากพนัง
3. ควรมีการศึกษาถึงเรื่องการย้ายถิ่นของแรงงานต่างถิ่นเข้ามารับจ้างทอผ้าในลุ่มน้ำปากพนังและเปรียบเทียบวิถีชีวิตของแรงงานต่างถิ่นกับวิถีชีวิตแรงงานในท้องถิ่น
4. ควรศึกษาบทบาทของสถาบันชุมชนในเขตลุ่มน้ำปากพนัง เช่น ครอบครัว วัด โรงเรียน ที่มีต่อการดำเนินชีวิตของชาวนาในช่วงทอผ้าว่าเปลี่ยนแปลงไปจากตอนทอผ้าอย่างไร

บรรณานุกรม

บรรณานุกรม

- กาญจนา แก้วเทพ. มรดกทางวัฒนธรรมและศาสนา : หลังสร้างสรรค์ในชุมชนชนบท. กรุงเทพฯ : รุ่งเรืองสาส์นการพิมพ์, 2530.
- กนกศักดิ์ แก้วเทพ. "การพัฒนาประเทศจากแผนพัฒนาฉบับที่ 1-7 : บทวิเคราะห์ทางยุทธศาสตร์," ใน วิธีวิทยาศาสตร์สังคมไทย : วิถีใหม่แห่งการพัฒนา. บรรณาธิการโดย จตุรงค์ บุญรัตนสุนทร. หน้า 81-106. กรุงเทพฯ : ฝ่ายข้อมูลและเผยแพร่โครงการส่งเสริมองค์กรพัฒนาเอกชนไทย, 2535.
- กลุ่มวิจัยสินค้าเกษตรกรรมที่ 2 (กรมประมง). แนวทางการเร่งรัดเพิ่มผลผลิตกุ้งทะเลจากการเพาะเลี้ยงเพื่อการส่งออก. เอกสารเศรษฐกิจการเกษตรเลขที่ 3 สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ มกราคม 2533, หน้า 27-44.
- เกื้อ วงศ์บุญสิน. ประชากรกับการพัฒนา. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2538.
- กาชัย ลายสมิต. (บรรณาธิการ) เศรษฐกิจไทยในระบบทุนนิยมโลก. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2533.
- ขุนทอง ลอเสรีวานิช. "กึ่งกลางคำ : จากคาบสมุทรถึงแผ่นดินผืนสุดท้ายบนผืนอันคามัน", วารสารผู้จัดการรายเดือน. 8(92) : 140-145 ; พฤษภาคม 2534.
- จำลอง อติกุล. "วิเคราะห์แผนพัฒนาเศรษฐกิจเพื่อใคร," ใน เศรษฐกิจไทยอดีตและอนาคต. บรรณาธิการโดย ลือชัย จุลาสัย และมิ่งสรรพ์ สันติกาญจน์. เชียงใหม่ : ภาควิชาเศรษฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2524.
- ฉวีวรรณ ประจวบเหมาะ. "วิธีการเก็บข้อมูลเพื่อเข้าใจสภาวะและการเปลี่ยนแปลงของชุมชน", ใน คู่มือการวิจัยเชิงคุณภาพเพื่องานพัฒนา. บรรณาธิการโดย อุทัย คุลยเกษม. หน้า 117 - 146. ขอนแก่น : สถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยขอนแก่น, 2537.
- ฉัตรทิพย์ นาถสุภา. ประวัติศาสตร์การปฏิวัติอุตสาหกรรมเปรียบเทียบ. กรุงเทพฯ : ศูนย์ศึกษาเศรษฐศาสตร์การเมือง คณะเศรษฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2536.

- ฉัตรทิพย์ นาถสุภา. เศรษฐกิจหมู่บ้านไทยในอดีต. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์สร้างสรรค์; 2533.
- ชัยนธ์ วรรณะภูติ. "การกำหนดกรอบความคิดในการวิจัยเชิงคุณภาพ", ใน คู่มือการวิจัยเชิงคุณภาพเพื่องานพัฒนา. บรรณาธิการโดย อุทัย ดุลยเกษม. หน้า 29 - 56. ขอนแก่น : สถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยขอนแก่น, 2537.
- ชีรวัดน์ นิจนตร. พัฒนศึกษาศาสตร์. ภาควิชาพื้นฐานการศึกษา คณะครุศาสตร์ วิทยาลัยครูภูเก็ต, 2528 : อัคราเนนา.
- ชัยนธ์ ประดิษฐ์ศิลป์. "พลวัตนโยบายส่งเสริมการเพิ่มประชากรของไทย : วิเคราะห์ตามแนวประวัติศาสตร์เชิงโครงสร้าง", วารสารประชากรศาสตร์. 8(1) : 1-17 ; มีนาคม 2535.
- ฐลธิ์ ฐชาติ. "การผลิตเพื่อเลี้ยงตัวเองในสังคมศักดินา : ศึกษาเฉพาะการผลิตระดับหมู่บ้านในภาคเหนือของไทย พ.ศ. 1839-2475," ใน ประวัติศาสตร์เศรษฐกิจไทย จนถึง พ.ศ. 2484. บรรณาธิการโดย ฉัตรทิพย์ นาถสุภา และสมภพ มานะรังสรรค์. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2527.
- _____. "ภาคครัว (ตลาดครัว) และการปรับตัวของชุมชนภาคเหนือ" ใน เอกสารการประชุมทางวิชาการ : การวิจัยในวัฒนธรรมครั้งที่ 2. 8 - 9 กันยายน 2538 ณ โรงแรมไทยนาวิเวอร์ไซด์ อำเภอบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี.
- ดวงใจ บุตรีกรักรา. ผลกระทบทางเศรษฐกิจและสังคมของการพัฒนาการเลี้ยงกุ้งต่อชุมชนประมงตำบลสนามไทย อำเภอกำแพง จังหวัดจันทบุรี. วิทยานิพนธ์ วท.ม. : กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์. 2533 : อัคราเนนา.
- ดำรงค์ ฐานดี. รัฐบาลการพัฒนา. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2532.
- เด็ชรี, คาร์เมน โคอานา และเจนวีรีย, อเลน เดอร์. "กรอบความคิดรวบยอดสำหรับการวิเคราะห์ชาวนาเชิงประวัติศาสตร์." สังคมศาสตร์. แปลโดย อังกาบ กอศรีพร. 1(1,2) : 1 - 26 ; เมษายน 2527 - ตุลาคม 2528.

ทองโรจน์ อ่อนจันทร์. "นโยบายพัฒนาชนบทกับปัญหาความยากจน," ใน เศรษฐกิจไทยอดีต

และอนาคต. บรรณาธิการโดย ลือชัย จุลาสัย และมิ่งสรรพ สันติกาญจน์.

เชียงใหม่ : ภาควิชาเศรษฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2524.

ธนาคารระหว่างประเทศเพื่อการบูรณะและวิวัฒนาการ. โครงการพัฒนาการของรัฐสำหรับ

ประเทศไทย. กรุงเทพฯ : กองการพิมพ์ สำนักงานสลากกินแบ่งรัฐบาล, 2503.

ธารรงค์ อุดมไพจิตรกุล. พัฒนาการเศรษฐกิจ. ภาควิชาเศรษฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์

มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ มหาสารคาม, ม.ป.ป. : อัสสาเนา.

นิภาพร วัชรสินธุ์ และคณะ. "ผลกระทบสิ่งแวดล้อมจากการเลี้ยงกุ้งกุลาดำบริเวณทะเลสาบสงขลาตอนล่าง คาบสมุทรสทิงพระ จังหวัดสงขลา อำเภอหัวไทร จังหวัดนครศรีธรรมราช และแนวทางแก้ไข," วารสารวิจัยสถานะแวดล้อม. 13(1) : 31-41 ; มกราคม-มิถุนายน 2534.

มังกร สายสินธุ์. "ตลาดกุ้งกุลาดำ". ข่าวกรมประมง, 4(16 - 28 กุมภาพันธ์ 2532) : 15 - 19.

บัญญัติ ธเนศวร และคนอื่น ๆ. แผนการใช้ที่ดินจังหวัดนครศรีธรรมราช. กรุงเทพฯ : ฝ่ายนโยบายและแผนการใช้ที่ดินที่ 2 กองวางแผนการใช้ที่ดิน กรมพัฒนาที่ดิน กระทรวงเกษตรและสหกรณ์, 2534.

ปลาย้อ ชะนนท์. นายทุนพ่อค้ากับการก่อกวนและขยายตัวของระบบทุนนิยมในภาคเหนือของไทย พ.ศ. 2464-2523. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์สร้างสรรค์, 2530.

ปัจจุพล บุญ. ผลกระทบทางชีวภาพ กายภาพ เศรษฐกิจและสังคมจากการเลี้ยงกุ้งต่อระบบการเกษตรในลุ่มน้ำปากพนัง. สงขลา : มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ : 2534, อัสสาเนา.

ปิยะนาถ บุญาค. การวิเคราะห์โอกาสในการเลื่อนขั้นทางสังคม : สังคมไทยสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น. กรุงเทพฯ : โครงการเผยแพร่งานวิจัยฝ่ายวิจัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2528.

ปรียะ ศิริกุล. ผลกระทบจากการทำนาแก่งต่อพื้นที่การเกษตรอำเภอหัวไทร จังหวัดนครศรีธรรมราช. นครศรีธรรมราช : 2536, อัสสาเนา.

- ปรีชา เปี่ยมพงษ์สานต์. "การพัฒนาชนบท การปฏิรูปที่ดิน และปัญหาแรงงาน," ใน วิธีวิทยาศาสตร์สังคมไทย : วิถีใหม่แห่งการพัฒนา. บรรณาธิการโดย จตุรงค์ บุณยรัตนสุนทร. หน้า 203-221. กรุงเทพฯ : ฝ่ายข้อมูลและเผยแพร่ โครงการส่งเสริมองค์การพัฒนาเอกชนไทย, 2535.
- ผาสุก พงษ์ไพจิตร. "ชาวนา รัฐ ทน : มุมมองจากสากล," ใน พลวัตรไทย. บรรณาธิการโดย ผาสุก พงษ์ไพจิตร และสังคีต พิริยะรังสรรค์. กรุงเทพฯ : ศูนย์ศึกษาเศรษฐศาสตร์การเมือง คณะเศรษฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2534.
- ฝ่ายบริหาร โรงพยาบาลอาเภอหัวไทร. ข้อมูลบริการสาธารณสุขจากการสัมภาษณ์. 2539.
- พรพิไล เลิศวิชา. "เศรษฐกิจหมู่บ้านไทยและธุรกิจชุมชน". ใน ภูมิปัญญาชาวบ้านกับการดำเนินงานด้านวัฒนธรรมและการพัฒนาชนบท. กรุงเทพฯ : สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ, 2534.
- พลตรีสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี. "สาขารแห่งอารยธรรมไทย" วารสารสภายุทธมาธิราช. 5(1) : 3 ; มกราคม - เมษายน 2535.
- พิทยา สายบุญ. "โรงเรียนกับวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น". วารสารข้าราชการครู. 14(4) : 2538. ใน เอกสารการประชุมทางวิชาการ : การวิจัยในมิติวัฒนธรรมครั้งที่ 2. 8 - 9 กันยายน 2538 ณ โรงแรมไทยนารีเวอร์ไซด์ อาเภอบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี.
- พอดเตอร์, แจ็ค เอ็ม. โครงสร้างสังคมชาวนาไทย. แปลโดย นจจร อธิธิจักระจรัส. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2526.
- พริ้งข้าวส์ สุคาร์ท. ศาสนากับสังคมเอเชีย. แปลโดย ไบทร อ่อนคำ และเสรี พงศ์พิศ. กรุงเทพฯ : กองบรรณาธิการปาจารย์สาร มูลนิธิเสถียรโกเศศ นาคะประทีป, 2524.
- ยศ สันตสมบัติ. "สิ่งแวดล้อมและป่าชุมชน" ใน ภูมิปัญญาชาวบ้านกับการดำเนินงานด้านวัฒนธรรมและการพัฒนาชนบท. กรุงเทพฯ : สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ, 2534.
- ลิขิต ชีวเวคิน. ความเค็ดเสรี. กรุงเทพฯ : แพร์พิทยา, 2529.
- วิทยากร เขียงกุล. พจนานุกรมศัพท์เศรษฐศาสตร์การเมือง. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์สีก, 2533

วิทยากร เชียงกุล. พัฒนาการทฤษฎีในประเทศไทย : ศึกษากรณีภาคกลาง พ.ศ. 2503-2523.

กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์คันทะนา, 2526.

วีระ บารุงรักษ์. "แนวโน้มในการจัดการศึกษาไทยทศวรรษหน้า". วารสารข้าราชการครู.

14(4) : 2538.

ศิริรักษ์ ศิวารมย์. กระบวนการแบ่งชนชั้นชาวนาในชนบท : ศึกษาเฉพาะกรณีภาคกลาง

พ.ศ. 2485-2524. วิทยานิพนธ์ อ.ม. : กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

2528 : อัสสาเนา.

สนิท สมัยการ. วิวัฒนาการทางวัฒนธรรมของสังคมไทย. กรุงเทพฯ : ร้อยเอ็ดวันสโตร์, 2534.

สมาคมลเกาะเพชร. แผนพัฒนาตำบล 5 ปี(2535 - 2539). นครศรีธรรมราช : 2538,

อัสสาเนา.

สมบัติ ธำรงธัญวงศ์. การพัฒนาชนบท : ความสำเร็จและความล้มเหลว. กรุงเทพฯ :

สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, 2535 : อัสสาเนา.

สมศักดิ์ ศรีสันติสุข. "การศึกษาภูมิปัญญาชาวบ้านเพื่อแก้ไขปัญหาครอบครัวและชุมชนในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ" ใน เอกสารการประชุมทางวิชาการ : การวิจัยในมิติวัฒนธรรมครั้งที่ 2.

เชียงใหม่" ใน เอกสารการประชุมทางวิชาการ : การวิจัยในมิติวัฒนธรรมครั้งที่ 2.

8 - 9 กันยายน 2538 ณ โรงแรมไทยนาวิเวอร์ไซด์ อำเภอบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี.

สมศักดิ์ ศรีสันติสุข. สังคมวิทยาชุมชน : หลักการศึกษา วิเคราะห์ และการปฏิบัติงานชุมชน.

ขอนแก่น : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยขอนแก่น, 2534.

สมศักดิ์ สามัคคีธรรม. แนวความคิดกับสถานการณ์การศึกษาเรื่องการเปลี่ยนแปลงในสังคมชาวนาประเทศ

โลกที่สาม. กรุงเทพฯ : สมาคมสังคมศาสตร์แห่งประเทศไทย, 2533.

สอศ บัวมาตร และคนอื่น ๆ. "บทสัมภาษณ์เป็นกลุ่ม" ใน เรื่องผลกระทบของอุตสาหกรรมน้ำดื่มที่มี

ต่อความสัมพันธ์ทางการผลิตของชุมชนชาวนา : กรณีอำเภอหัวไทร จังหวัดนครศรีธรรมราช.

วิทยานิพนธ์ กศ.ด. สนิท มณีคุณ. เอกสารถอดเทป, 2537.

เสรี พงศ์พิศ. "สภาพปัญหาและทางเลือกของชนบทไทย" ใน ภูมิปัญญาชาวบ้านกับการดำเนินงาน

ด้านวัฒนธรรมและการพัฒนาชนบท. กรุงเทพฯ : สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ,

2534.

- สิริ พุทฺธวินาศ และสิลา เรืองเป็น. "การเลี้ยงกุ้งทะเลกับบ่าชายเลน," วารสารการประมง. 45(4) : 953-966 ; กรกฎาคม - สิงหาคม 2535.
- สิริพร สมบูรณ์บุรณะ. "วิถีชีวิตคนในชุมชนชายขอบของสังคมเมือง : กรณีศึกษาคนค้ายหะในชุมชนกองหะซานเมือง" ใน เอกสารการประชุมทางวิชาการ : การวิจัยในสังคมวัฒนธรรมครั้งที่ 2. 8 - 9 กันยายน 2538 ณ โรงแรมไทยนาวิเวอร์ไซด์ อำเภอบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี.
- สิริลักษณ์ ศักดิ์เกรียงไกร. "ระบบเศรษฐกิจไทยในสมัยอยุธยา," ใน ประวัติศาสตร์เศรษฐกิจไทย จนถึง พ.ศ. 2484. บรรณาธิการโดย ฉัตรทิพย์ นาถสุภา และสมภาพ มานะรังสรรค์. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2527.
- สืพงษ์ ธรรมชาติ. "ผลกระทบจากนาุ้งต่อสังคมและวัฒนธรรม : กรณีอำเภอระโนด จังหวัดสงขลา และอำเภอหัวไทร จังหวัดนครศรีธรรมราช" ใน เอกสารการประชุมทางวิชาการ : การวิจัยในสังคมวัฒนธรรมครั้งที่ 2. 8 - 9 กันยายน 2538 ณ โรงแรมไทยนาวิเวอร์ไซด์ อำเภอบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี.
- สุจินต์ เอียคตน. "บทสัมภาษณ์ระดับลึก" ใน เรื่องผลกระทบของอุตสาหกรรมนาุ้งที่มีต่อความสัมพันธ์ทางการผลิตของชุมชนชาวนา : กรณีอำเภอหัวไทร จังหวัดนครศรีธรรมราช. วิทยานิพนธ์ กศ.ศ. สนิต มณีคุลย์. เอกสารถอดเทป, 2537.
- สุธี ประศาสน์เศรษฐ. "กำเนิดและลักษณะพิเศษของนาุ้งอุตสาหกรรมไทย," ใน โครงสร้างกับการเปลี่ยนแปลง. บรรณาธิการโดย ศิรณ จั้วศิริมณี. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์คอกฟัก, 2525.
- สุเทพ หันประสิทธิ์. ผลตอบแทนจากการลงทุนนาุ้งของสมาชิกสหกรณ์คนสมุทรสาคร ผู้เข้าร่วมโครงการพัฒนาการเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำในประเทศไทย. วิทยานิพนธ์ ศศ.ม. : กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, 2526 : อัดสำเนา.
- สุนทรী อาสะวีย์. บทบาทของรัฐบาลและเอกชนในการพัฒนา : ศึกษาเฉพาะกรณีประติโครงการรังสิต (พ.ศ. 2431 ถึง พ.ศ. 2475). กรุงเทพฯ : สถาบันไทยคดีศึกษา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2521 : อัดสำเนา.

- สุรเดช ช่างไทย. "โครงสร้างทางเศรษฐกิจการเมืองกับความยากจนของคนไทย," ใน เศรษฐกิจไทย : โครงสร้างกับการเปลี่ยนแปลง. บรรณาธิการโดย ศีรณ จีวัตริมณี. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์คอกหมู, 2525.
- สุวิทย์ โพธิ์วัฒน์. "วิวัฒนาการเศรษฐกิจหมู่บ้านในภาคกลาง (พ.ศ. 2367-2453)," ใน ประวัติศาสตร์เศรษฐกิจไทย จนถึง พ.ศ. 2484. บรรณาธิการโดย ฉัตรทิพย์ นาถสุภา และสมภพ มานะรังสรรค์. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2527.
- เสนห์ จามริก และ ยศ สันตสมบัติ. "โครงการวิจัยเชิงปฏิบัติการเรื่องป่าชุมชน : แนวทางและข้อเสนอแนะเบื้องต้น". ใน ปฏิบัติการชาวบ้านกับการดำเนินงานด้านวัฒนธรรมและการพัฒนาชนบท. กรุงเทพฯ : สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ, 2534.
- สำนักงานสาธารณสุขตำบลเกาะเพชร. ข้อมูลสาธารณสุขพื้นฐาน. นครศรีธรรมราช, 2538
- อรรถพร ชูบำรุง. แรงจูงใจที่มีต่อการสมัครรวมอย่างมากมายในจังหวัดนครศรีธรรมราช. กรุงเทพฯ : สถาบันวิจัยและพัฒนาแห่งมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, 2531 : อักสาเนา.
- อนันต์ กาญจนพันธ์. "แรงงานในประวัติศาสตร์ลานนาไทย," ใน ประวัติศาสตร์เศรษฐกิจไทย จนถึง พ.ศ. 2484. บรรณาธิการโดย ฉัตรทิพย์ นาถสุภา และสมภพ มานะรังสรรค์. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2527.
- อศิน รพีพัฒน์. การนำเสนอความคิดเรื่อง "สภาพความเชื่อมโยงวัฒนธรรมกับการพัฒนา". ในการประชุมทางวิชาการ การวิจัยในมิติทางวัฒนธรรมครั้งที่ 2 เรื่องวัฒนธรรมกับการพัฒนา : ทางเลือกของสังคมไทย. 8 - 9 กันยายน 2538 ณ โรงแรม โชนาริเวอร์ไซด์ อาเภอบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี.
- อัมมาร สยามวาลา. "เกษตรกรกับคนกลาง," ใน วิถีทางการเมืองในปรากฏการณ์ของสังคมไทย. รวบรวมโดย กนก วงษ์ตระหง่าน. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2529.
- เอกวิทย์ ณ ถลาง. "แนวคิดและทางออกชนบทไทย" ใน ปฏิบัติการชาวบ้านกับการดำเนินงานด้านวัฒนธรรมและการพัฒนาชนบท. กรุงเทพฯ : สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ, 2534.

- เอค เวลส์. "โครงสร้างทางชนชั้นของกำลังแรงงานไทยและลักษณะของสังคมไทย," ใน เศรษฐกิจไทย : โครงสร้างกับการเปลี่ยนแปลง. บรรณาธิการโดย ศีรณ งามวิจิตรมณี. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์คอกหญ้า, 2525.
- แอนดรู เทอร์ตัน. "สถานการณ์ปัจจุบันในชนบทไทย," ใน เศรษฐกิจไทย : โครงสร้างกับการเปลี่ยนแปลง. บรรณาธิการโดย ศีรณ งามวิจิตรมณี. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์คอกหญ้า, 2525.
- _____. "อำนาจท้องถิ่นและความแตกต่างทางชนชั้นในชนบท," ใน รัฐกับหมู่บ้าน. บรรณาธิการโดย อนันต์ ภูษิตกุล. หน้า 31-74. กรุงเทพฯ : สถาบันไทยคดีศึกษา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2533.
- แอนสท์ อูเทรชส์. "แรงงานราคาถูกในประเทศไทย," ใน เศรษฐกิจไทย : โครงสร้างกับการเปลี่ยนแปลง. บรรณาธิการโดย ศีรณ งามวิจิตรมณี. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์คอกหญ้า, 2525.
- Abdullah, Mohd. Nor B. "The Socio - Cultural Impact of Industrialization : A Reflection on the Malaysian Society," In Culture and Industrialization. edited by Vente, Rolf E. and Chen, Peter S.J. Singapore : McGraw-Hill, 1980.
- Barlett, P.F "Adeptive Strategies in Peasant Agricultural Productions." Annual Review Anthopoly. 9 : 545 - 573; 1980.
- Brinkerhoff, David B. and White, Lynn K. Sociology. St. Paul : West Publishing Company, 1985.
- Chen, Peter S.J. "The Cultural Implications of Industrialization and Modernization : With Special Reference to Southeast Asia," In Culture and Industrialization. edited by Vente, Rolf E. and Chen, Peter S.J. Singapore : McGraw-Hill, 1980.

- Fusfeld, Daniel R. Economics Principles of Political Economy.
Illinois : Scott, Foresman and company, 1982.
- Gurley, John G. Challengers to Capitalism : Marx, Lenin, Stalin, and Mao. 3 rd ed. Reading, Mass. : Addison - Wesley, 1988.
- Harrison, David. The Sociology of Modernization and Development.
London : Billings Ltd, Worcester, 1991.
- Heilbroner, Robert L. and Galbraith, James K. The Economic Problem.
New Jersey : Prentice - Hall, Inc. 1990.
- Lummis, Douglas, C. Development Against Democracy. Bangkok :
Chulalongkorn University, 1992.
- Robinson & Other. Thailand : Adjusting to success Current Policy Issues. :
Bangkok, 1994
- Rogers, Everett M. Diffussion of Innovation. 3 rd ed. New York :
Free Press, 1983
- Rostow, Walt Whitman. The Stages of Economic Growth. New York :
Cambridge University Press, 1961.
- Shanin, Teodor. (ed). Peasants and Peasant Societies. Baltimore,
Md., Penguin Books, Inc., 1973.
- Smelser, Neil J. Sociology. Englewood Cliffs : Prentice - Hall,
1981.
- Adul Wichiencharoen. "Traditional Patterns of Behaviour affecting
industrialization," in Culture and Industrialization. edited by
Vente, Rotf E. and Chen, Peter S.J. Singapore : McGraw-Hill, 1980.

Wileznski, J. An Encyclopedie Dictionary of Maxism Socialism and Communism. London : Macmillan Press, 1981.

Wolf, Eric R. Peasants. New Jersey : Prentice-Hall, 1966.

ကမ္ဘာလုံးဆိုင်ရာ

แนวการสัมภาษณ์ระดับลึก

หมวดที่ 1 วิถีชีวิตของชาวนาในช่วงก่อนที่จะมีการทำนาจ้าง ผู้สัมภาษณ์จะล่อถามในเรื่องต่อไปนี้

- ก่อนที่จะมีการทำนาจ้างในชุมชน อาชีพหลักและอาชีพรองของท่านคืออะไร ลักษณะเป็นอย่างไร เช่น การทำนา ให้เล่าว่าทำช่วงไหน เริ่มหว่านเมื่อไร การดูแลเป็นอย่างไร เก็บเกี่ยวเมื่อไร ในช่วงที่ว่างจากการทำนาท่านทำงานอะไร

- ในการประกอบอาชีพ ได้มีการแบ่งหน้าที่ของสมาชิกในครอบครัวอย่างไร สามมี / ภรรยา / บุตร

- ปัจจัยการผลิตที่สำคัญในการประกอบอาชีพคืออะไร และได้มาอย่างไร เช่น

1) ที่ดิน เป็นของตนเอง / อาศัยที่ดินอื่น / เช่า / การตอบแทนหรืออัตราค่าเช่าเป็นอย่างไร

2) แรงงาน ใช้แรงงานในครอบครัว / แรงงานรับจ้าง / อัตราค่าจ้างเป็นอย่างไร

3) เงินทุน เป็นของตนเองหรือกู้ยืมจากญาติ / เพื่อนบ้าน / ธกส. / สหกรณ์ / โรงสี / นายทุน / การตอบแทนหรืออัตราดอกเบี้ยเป็นอย่างไร

4) เทคโนโลยี วัว / รถไถนาเดินตาม / รถจักรไถนาของนายทุน / ปุ๋ย / ยาปราบศัตรูพืช / ค่าใช้จ่ายเป็นอย่างไร

- การช่วยเหลือแรงงานและการแลกเปลี่ยนกับเพื่อนบ้านชาวนาด้วยกัน มีลักษณะใดบ้าง เช่น การลงแขกเก็บเกี่ยวข้าว เป็นต้น

- ในการประกอบอาชีพท่านกับสถาบันหลักในชุมชน เช่น โรงเรียน วัด สถานอนามัย คณะกรรมการหมู่บ้าน ตลอดจนเจ้าหน้าที่ราชการเกี่ยวข้องกับลักษณะใดบ้าง ทั้งในแง่ผู้ให้และผู้รับ

- ประเพณี พิธีกรรม และความเชื่อที่เกี่ยวกับการประกอบอาชีพของท่านมีอะไรบ้าง

- ผลผลิตที่ได้ท่านจำหน่ายให้แก่ใคร เพราะอะไร

- รายได้ ค่าจ้าง ค่าตอบแทนในการประกอบอาชีพของท่าน เพียงพอหรือไม่ ถ้าไม่พอหาอย่างไร ท่านต้องการให้ทางราชการช่วยอย่างไรบ้าง

หมวดที่ 2 กระบวนการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตชาวนา ผู้สัมภาษณ์จะล่อถามในเรื่องต่อไปนี้

- บริษัท และนายทุนเริ่มเข้ามาทำนาจ้างเมื่อไร ได้แก่บริษัทหรือนายทุนใดบ้าง

- การกว้านซื้อที่ดินหากันในลักษณะใด นายหน้าเป็นใคร ให้ราคาเท่าไร / ไร่

- ท่านขายที่ดินให้แก่บริษัทและนายทุนบ้างหรือไม่ หากมี / หากไม่มีขาย ถ้าขายเงินที่ได้ท่านนำไปใช้จ่ายใน เรื่องใดบ้าง
- การชักชวนให้ชานาทานากุง บริษัทและนายทุนทำในลักษณะใด ชานาที่ร่วมมือในระยะแรกเป็นกลุ่มใด
- ท่านตัดสินใจหันไปยึดอาชีพเกี่ยวกับการทานากุงทันทีหรือใน เวลาต่อมา เพราะอะไร
- ท่านเป็นผู้ที่ได้รับผลกระทบจากการเลี้ยงกุ้งโดยน้ำเค็มเข้าบ่อกุ้งด้วยหรือไม่ ถ้าท่านได้รับผลกระทบ ท่านคิดและดำเนินการอย่างไร ทางราชการช่วยเหลืออย่างไรบ้าง
- อาชีพใหม่ที่ท่านทำหลังจากมีการทานากุงแล้ว ท่านคิดว่าดีหรือไม่อย่างไรเมื่อเปรียบเทียบกับสมัยชานา
- ในการเปลี่ยนแปลงอาชีพของท่านทางราชการได้ให้การส่งเสริมและบริการด้านใดบ้าง เช่น แนะนำให้ความรู้ สนับสนุนเรื่องเงินทุน ดูแลเรื่องราคาผลผลิต ตลอดจนสร้างสิ่งสาธารณูปโภค (ถนน ไฟฟ้า ซลประทาน)

หมวดที่ 3 วิถีชีวิตของชานาในช่วงที่มีการทานากุง ผู้สัมภาษณ์จะสอบถามในเรื่องต่อไปนี้

- ปัจจุบันนี้ท่านประกอบอาชีพอะไร เช่น ทานากุง ขายอาหารกุง เพาะเลี้ยงกุ้ง รับจ้างเลี้ยงกุ้ง รับจ้างสูบน้ำจากอวนจับกุ้ง เป็นนายหน้ารับซื้อกุ้ง ถ้าขาย ฯลฯ ลักษณะเป็นอย่างไร ให้เล่าว่าทำอย่างไร เริ่มต้นเมื่อไรสิ้นสุดเมื่อไร มีเวลาว่างบ้างหรือไม่ ถ้ามีใช้เวลาว่างทำอะไร
- สมาชิกในครอบครัวแบ่งหน้าที่รับผิดชอบในอาชีพใหม่กันอย่างไร สามี / ภรรยา / บุตร
- ปัจจัยการผลิตที่สำคัญในการประกอบอาชีพคืออะไร และได้มาอย่างไร เช่น
 - 1) ที่ดิน เป็นของตนเอง / อาศัยที่ดินอื่น / เช่า / การตอบแทนและอัตราค่าเช่าเป็นอย่างไร
 - 2) แรงงาน ใช้แรงงานในครอบครัว / แรงงานรับจ้าง / อัตราค่าจ้างเป็นอย่างไร
 - 3) เงินทุน เป็นของตนเอง / ญาติ / เพื่อนบ้าน / ธนาคารพาณิชย์ / ธกส. / สหกรณ์ / นายทุน การตอบแทนและอัตราดอกเบี้ยเป็นอย่างไร
 - 4) เทคโนโลยี เครื่องจักร / สารเคมี ฯลฯ ตลอดจนความรู้ในการเลี้ยงกุ้งท่านได้มาอย่างไร
- การช่วยเหลือและแลกเปลี่ยนกับเพื่อนบ้านชานาด้วยกัน มีลักษณะใดบ้าง เช่น การให้ความรู้ในเรื่องการเลี้ยงกุ้งและราคากุ้ง การเข้าสู่อาชีพใหม่ เป็นต้น

- ในการประกอบอาชีพหนึ่งท่านกับสถาบันหลันามชน เช่น โรงเรียน วัด สถานอนามัย คณะกรรมการหมู่บ้าน ตลอดจนเจ้าหน้าที่ราชการเกี่ยวข้องกับในลักษณะใดบ้าง ทั้งงานและผู้ให้และผู้รับ
- ประเพณี และความเชื่อที่เกี่ยวข้องกับอาชีพหนึ่งของท่านมีอะไรบ้าง ประเพณีและความเชื่อที่เกี่ยวข้องกับการทำมาหากินตั้งแต่สมัยท่านปู่ย่าตายาย เรื่องใดบ้างที่ท่านยังยึดถืออยู่อีก เช่น การขนาน การตั้งศาลพระภูมิ เป็นต้น
- ผลผลิต ค่าจ้าง ค่าตอบแทนในการประกอบอาชีพของท่านเพียงพอหรือไม่ รายได้ของท่านนำมาใช้จ่ายในเรื่องใดบ้าง ถ้าไม่พอท่านหาอย่างไร หรือเวลาใดที่รอนานในเรื่องการทำมาหากิน เช่น กู้ยืม ว่างงาน เจ็บป่วย ท่านแก้ปัญหาหรือพึ่งพาอาศัยใคร ท่านคิดอย่างไร อนาคตในคราวนี้ หรือต้องการให้ทางราชการช่วยอย่างไร

แนวการสัมภาษณ์ เป็นกลุ่ม

วัตถุประสงค์ในการสัมภาษณ์เป็นกลุ่มคือ ต้องการที่จะได้ข้อมูลที่ เป็นข้อเท็จจริง (fact) ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตของชาวนา ดังนั้นประเด็นที่เข้าในการสัมภาษณ์จึงยังคงนำ หมวดที่ 2 กระบวนการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตชาวนา ของแนวการสัมภาษณ์ระดับลึกมาใช้ เพียงแต่เปลี่ยนแปลงรูปแบบในการสัมภาษณ์จากการสัมภาษณ์ระดับลึกเป็นรายบุคคล มาเป็นการสัมภาษณ์บุคคลหลายคนในเวลาเดียวกัน และปรับคำถาม ดังนี้

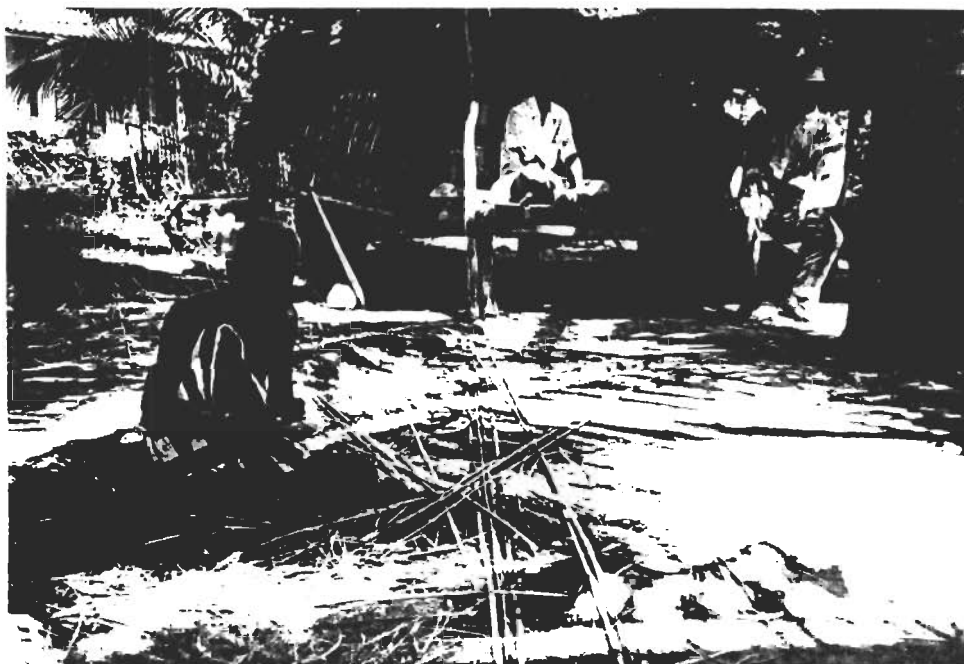
ให้เล่าเหตุการณ์สำคัญตั้งแต่เริ่มทำนาถึงเป็นต้นมาว่า นาถึงเข้ามาอย่างไร แล้วจะล่อมถามในรายละเอียดตามรายการต่อไปนี้

- ในการทำนาถึงทางราชการได้เข้ามาเกี่ยวข้องอย่างไรบ้าง ผ่านทางหน่วยงานใด
- บริษัท และนายทุน เริ่มเข้ามาทำนาถึงเมื่อไร ได้แก่บริษัทหรือนายทุนใดบ้าง
- การกว้านซื้อที่ดิน การเช่าที่ดินทำนาในลักษณะใด นายหน้าเป็นใคร ให้ราคาอย่างไร
- นอกจากการเลี้ยงกุ้งกุลาดำแล้วบริษัทและนายทุนต่างถิ่น เข้าทำธุรกิจด้านใดอีกบ้าง
- การชักชวนให้ชาวนาทำนาถึงและทำธุรกิจ บริษัทและนายทุนทำในลักษณะใด ชาวนาที่ร่วมมือในระยะแรกเป็นกลุ่มใด เพราะอะไร
- ชาวนาคัดสินใจหันไปยึดอาชีพเกี่ยวกับการทำนาถึงทันทีหรือไม่ เพราะอะไร

- คนที่ไม่ได้ทานากุ้ง หอยหอยอะไร เพราะอะไร
- 1.ให้เล่าเหตุการณ์ตอนที่เค็มจากบ่อเลี้ยงกุ้งทะเลขึ้นเข้าที่นาและสวนของชาวบ้านว่าเกิดขึ้นได้อย่างไร ความขัดแย้งเป็นอย่างไร ทางราชการเข้ามาช่วยเหลืออย่างไรบ้าง

สภาพชุมชนชาวนาปลูกข้าวมากพียงก่อนที่จะทานากุ้ง

การค้า เป็นชีวิตประจำวันของชาวนาก่อนการทานากุ้ง

ผลผลิตหลักของชุมชนชาวนาลุ่มน้ำปากพนังก่อนการทานากุ้ง

พื้นที่ซึ่งเคยทาน้ำท่วมถูกแปรสภาพให้เป็นบ่อเลี้ยงกุ้ง

การดำเนิชีวิตของชาวนาในช่วงทานากัง

ผลผลิตหลักของชุมชนชาวนาลุ่มน้ำปากพนังในช่วงทานากัง